VASILE – SORIN CURPĂN

Cu participarea

EMILIA MITROFAN **RUSSO MARIAN**

TRATAT DE ISTORIE SI DE TEORIE POLITICO-JURIDICA

IAȘI
- 2020 -

Lucrări publicate de VASILE – SORIN CURPĂN:

1. **Răspunderea comitenților pentru faptele prepușilor**, Bacău, 1999;
2. **Complicitatea – formă a participației penale**, Iași - Bacău, 2000;
3. **Momente în dezvoltarea politico - juridică a României**, Bacău, 2006;
4. **Statul - instituție social-politică și juridică fundamentală**, Bacău, 2006;
5. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale. Succesiuni. Sinteze**, Bacău, Ed. I - 2006;
6. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale. Succesiuni**. **Sinteze**, Bacău, Ed. a II-a - 2007;
7. **Drept Constituțional. Stat și Cetățean**, Bacău, 2007;
8. **Procedura Penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român**, Bacău, 2007;
9. **Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice**, Bacău, 2007;
10. **Studii juridice**, Bacău, 2008;
11. **Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, Ed. I - 2008;
12. **Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, Ed. a II-a - 2008;
13. **Drept Penal - partea generală**, Bacău, 2008;
14. **Fenomene juridice și politico - etatice**, Iași, 2008;
15. **Tratat de științe Juridice**, Bacău, 2008;
16. **Enciclopedie Juridică. Tratat**, Bacău, 2008;

17. **Analiză doctrinară a Constituției Republicii Moldova** Bacău, 2010;
18. **Politică și drept în istoria românilor,** Bacău, 2010;
19. **Fenomene juridice și politico - etatice,** Bacău, 2010;
20. **Drept constituțional. Stat și cetățean,** Bacău, 2010;
21. **Procedură penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român,** Bacău, 2010;
22. **Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice,** Bacău, 2011;
23. **Drept civil. Teoria generală a obligațiilor,** Bacău, 2011;
24. **Sinteze de drept civil**, Bacău, 2011.
25. **Statul instituție social - politică și juridical fundamentală**, Bacău, 2011.
26. **Tratat de drept constituțional român**, Bacău, 2011;
27. **Tratat de Științe Juridice**, Bacău, 2011;
28. **Drept Constituțional al României și al Republicii Moldova – Tratat**, Iași, 2012;
29. **Enciclopedie Juridică – Tratat**, Iași, 2012;
30. **Prolegomene de Științe Juridice Române,** Iași, 2012;
31. **Științe Politice și Doctrine Politice Internaționale**, Iași, 2012;
32. **Doctrină generală statal-juridică**, Iași, 2012;
33. **Politică, Istorie și Drept în Moldova de Est**, Iași, 2012;
34. **Drept Politico-Statal**, Iași, 2012;
35. **Drept Penal. Partea Generală. Conform Legii Numărul 301/2004**, Iași, 2012;
36. **Enciclopedie Politico - Juridică**, Iași, 2012;
37. **România la cumpăna Istoriei. Tratat de Istorie, Politică și Drept**, Iași, 2012;
38. **Dezvoltarea constituțională a României**, Iași, 2013;
39. **Meditații filosofice**, Iași, 2013;

40. **Tratat politico – juridic**, Iași, 2013;
41. **Tratat de Diplomație – Volumele I, II, III, IV, V**, Iași, 2013;
42. **Politică Internaţională. Istorie şi Teorie**, Iaşi, 2013;
43. **Relații Internaționale**, Iași, 2013;
44. **Tratat de politică și drept - Vol. I, II**, Iași, 2014;
45. **Evoluția României din perspectivă istorică, politică și juridică. Tratat istorico-politico-juridic,** Iași, 2014;
46. **Istoria dreptului românesc,** Iași, 2014;
47. **Istoria și teoria relațiilor internationale**, Iași, 2014;
48. **Științe politice. Istorie și doctrină**, Iași, 2014,
49. **Docrine politice. Doctrina politica liberala si Doctrina politica socialista**, Iasi, 2014,
50. **Analiza politica**, Iasi, 2014
51. **Meditatii Filosofice**, Editia a II-a, Iasi, 2015,
52. **Scrieri despre politica, relatii internationale si drept**, 8 volume, Iasi, 2015.

CUPRINS

Cuvânt introductiv……..…….9

I. Stat și istorie……..11

1. Doctrina generală a statului……..…..……..11

2. Dezvoltarea constituțională a României……...91

II.Sistemul politic și constituțional al României postrevoluționare în perioada 1990 – 2004……..304

III. Sistemul politic și constituțional al României de Est……581

Cuvânt de încheiere.....833

TRATAT DE
ISTORIE SI DE TEORIE
POLITICO-JURIDICA

MENIREA OMULUI

nostalgia te cuprinde
visul pune stăpânire
nu-i nimic în astă viată
ce-i cuprins de...nemurire!!
totul este praf si vânt
viata este-o amăgire
ce rămâne după tine
când cărările se-nchid?
da
doar Ideile rămân
mostenite într-o carte
gândurile tale toate
laolalta adunate
ce ai scris cu-amărăciune
va rămâne peste veacuri
gândurile tale toate
vor fi tomuri, vor fi vracuri
acel nume de rămâne
va intra în ...nemurire
va fi pomenit de oameni
aducând cu el menire!!
si asa se sparge timpul
asa spatiul se despoaie
nemurirea se câstigă
când Ideea e vioaie!!

17 noiembrie 2012 *Vasile-Sorin CURPĂN*

Cuvânt introductiv

Lucrarea propusă cititorului reprezintă o cercetare istorică, politologică şi juridică cu referire la dezvoltarea politico-juridică a României.

Cartea este structurată pe trei titluri. Astfel, în primul titlu sunt analizate conceptele generale relative la instituţia statului precum şi dezvoltarea constituţională a ţării noastre începând cu Dacia Romană şi până la prăbuşirea regimului comunist.

Al doilea titlu dezvoltă sistemul politic şi constituţional al României postrevoluţionare, în perioada 1990-2004.

Pentru cercetătorul jurist sau pentru omul de ştiinţă politolog perioada 1990-2004 constituie o etapă fascinantă din Istoria contemporană a ţării noastre. Este, practic, etapa tranziţiei de la socialism spre capitalism, etapa racordării României la marile structuri politico-etatice şi la alianţe militare puternice (Uniunea Europeană şi N.A.T.O.). Este etapa descentralizării deciziilor politice, a implementării pluripartidismului şi a privatizării marilor unităţi economice româneşti.

Anii scurşi între Revoluţia din decembrie 1989 şi finele lui 2004 sunt ani de căutare şi de reaşezare din temelii a societăţii şi a statului în aşa fel încât să corespundă exigenţelor democraţiei din Statului de Drept. Ideea scrierii acestei cărţi a apărut tocmai datorită faptului că am fost martori oculari la această ,,trecere,, a României de la socialism la societatea democratica sau, mai corect spus, la capitalism. Nu sunt multe generaţii care să aibă şansa de a ,,vedea cu ochii lor,, o astfel de transformare!!!

Pregatirea noastră academică în Drept şi în Politica Internaţională ne-a dat imboldul de a purcede la scrierea acestui proiect grandios dar riscant totodată.

Alegerea perioadei de tranziţie implică bulversarea cercetatorului datorită multitudinii surselor de informaţie dar şi a contradictorialităţii dintre aceste surse.

Desigur, ,,apele,, nu s-au limpezit înca iar perioada 1990-2004 trebuie scrisă dupa zeci de ani, dupa ce ,,patimile,, şi ,,trăirile,, se vor fi stins. Dar cum nu putem şti daca ,,timpul va mai avea răbdare ,, cu cel ce scrie aceste rânduri este firesc să se încerce

analiza acestei perioade tulbure și contradictorie din Istoria recentă a României.

Al treilea titlu este dedicat sistemului politic și constituțional edificat în România de Est, adică pe pământul românesc al străvechii Basarabii.

Situată la intersecția dintre Politică, Istorie și Drept cartea a fost scrisă cu intenția conturării perenității noastre statale și reprezintă un omagiu adus eroicei noastre națiuni!!

14. 07. 2020

VASILE-SORIN CURPĂN
BACAU

I. Stat și istorie

1. Doctrina generală a statului

CUVÂNT INTRODUCTIV

Ştiinţele juridice – şi cu prioritate cele aparţinând Dreptului public – analizează instituţia Statului, care reprezintă una din cele mai complexe instituţii politico-juridice inventată de societatea umană.

Statul este analizat de **ştiinţa Dreptului Constituţional** şi de **ştiinţa Dreptului Internaţional Public**, ambele fiind ştiinţe juridice de ramură. Totodată instituţia statului este studiată şi de ştiinţa juridică generală intitulată **Teoria generală a dreptului**.

În realizarea demersului nostru vom apela şi la alte domenii ale cunoaşterii, strâns legate de ştiinţele juridice respectiv: **ştiinţele politice** şi **relaţiile internaţionale.**

Lucrarea propusă cititorilor reprezintă o **TEORIE GENERALĂ A STATULUI.**

Monografia punctează elementele definitorii ale acestei instituţii şi încearcă să creioneze modul în care **instituţia Statului** va evolua în viitorul apropiat.

Tentativa noastră rămâne la aprecierea cititorului, căruia îi mulţumim pentru faptul parcurgerii acestui material.

CAPITOLUL I
NOŢIUNE, DEFINIŢIE, CARACTERE JURIDICE

Ca şi Dreptul, de altfel, **Statul** a constituit şi constituie o preocupare constantă a oamenilor de ştiinţă social-umanişti. Filosofi, politologi, sociologi şi jurişti au încercat să clasifice sensurile acestei noţiuni şi să-i determine, în concret, conţinutul.

Despre politică şi despre Stat se discută în viaţa curentă în toate mediile sociale.

Statul reprezintă înainte de toate **o instituţie politico-juridică.**

În limbajul tehnic-juridic noţiunea de instituţie se utilizează în două accepţiuni:

- pentru a desemna un ansamblu de norme sociale de conduită care presupun un obiect precum şi funcţii identice.

- pentru a determina o categorie de autoritate publică concretizată într-o organizaţie (de exemplu: o judecătorie; o curte de apel; guvernul, etc.).

Desigur, statul ca instituţie juridică priveşte această ultimă accepţiune a noţiunii.

Pretutindeni şi constant **Statul** fiinţează cu scopul îndeplinirii unor funcţii.

*. **Funcţia legislativă** – are ca obiect elaborarea de norme juridice, cu aplicarea generală şi obligatorie, norme susceptibile de a fi sancţionate prin forţă coercitivă etatică.

*. **Funcţia executivă** – se referă la organizarea şi desfăşurarea serviciilor publice. Această funcţie etatică asigură organizarea aplicării legilor adoptate de puterea legislativă.

*. **Funcţia jurisdicţională** – asigură soluţionarea, pe baza procedurilor prestabilite, a litigiilor ivite între subiectele de drept (persoane fizice şi persoane juridice) atunci când se pretinde că ordine de drept a fost încălcată sau că drepturile subiective au fost nerecunoscute.

Încă din antichitate **Statul** a îndeplinit şi alte funcţii legate de conservarea fiinţei sale. Astfel: funcţia de apărare, funcţia de menţinere a liniştii şi ordinii interne au constituit dintotdeauna apanajul puterii etatice.

Pe măsura dezvoltării social-economice, începând cu epoca modernă, **Statul** şi-a asumat şi alte funcţii de natură a ridica şi îmbunătăţi starea materială şi spirituală a populaţiei. Au apărut funcţii noi cum ar fi: funcţia de ocrotire a familiei şi a sănătăţii publice; de protejare a persoanelor fizice defavorizate; de asigurare şi garantare a dreptului la educaţie şi la cultură; de asigurare a unui mediu sănătos, etc.

Statului i s-au dat multiple definiţii fiind considerat „acoperişul juridic al unui fenomen sociologic" ori „societatea politică care acoperă societatea civilă".

Apreciem că **Statul constituie o instituţie care se fundamentează pe o populaţie, aşezată pe un teritoriu delimitat, şi care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcţiilor legislativă, executivă şi judecătorească prin intermediul autorităţilor publice legal investite**.

Noţiunea de **Stat** este utilizată în doctrina juridică constituţională în două accepţiuni:

*. În sens larg prin care înţelegem o societate structurată având o conducere proprie;

*. În sens restrâns care se manifestă sub forma sistemului de organe care asigură conducerea politică a societăţii având şi monopol asupra creării şi aplicării normelor juridice.

Statul îşi determină propria competenţă. În doctrină s-a afirmat că determinarea exclusivă şi unică a competenţei autorităţilor etatice, fără intervenţia unei autorităţi superioare ori supranaturale, constituie o caracteristică **a suveranităţii etatice**.

Statul, manifestat şi concretizat prin puterile care îl compun, prezintă o serie de caractere juridice (sau trăsături caracteristice) distincte:

*. **Puterea publică**, prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului **este o putere politică**.

Aceasta deoarece societatea politică sau mai precis guvernanţii edictează normele juridice impersonale şi general – obligatorii, având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianţei politice câştigătoare în alegeri. Firesc, beneficiarii normelor care oglindesc voinţa politică sunt cetăţenii, deci societatea civilă în ansamblul ei.

*. **Statul dispune de forţă materială de constrângere**.

Autorităţile etatice dispun de forţa materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate de teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forţa coercitivă Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficienţă iar societatea s-ar prăbuşi în haos şi în anarhie.

Forţa coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremaţia de stat care constituie o componentă a suveranităţii (este latura internă a suveranităţii etatice).

Cu toate că atribuţiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă şi judecătorească), forţa materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt forţa de constrângere se impune – ab institutio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului.

*. **Forţa de constrângere etatică este unică** deşi, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorităţi publice.

Nu se poate concepe existenţa mai multor forţe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existenţa unei pluralităţi de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterea legislativă, executivă şi judecătorească, toate având în ansamblu, puterea unică în stat.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimţământul sau acordul statului în cauză, determină ştirbirea suveranităţii urmată fie de concretizarea unei stări de dependenţă între state, fie de disoluţia autorităţii unui stat ori de dispariţia sa din punct de vedere politico-geografic.

*. **Puterea de stat este o putere organizată**.

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcţiilor speciale pe care **Statul** le îndeplineşte. Puterii legislative, puterii executive şi puterii judecătoreşti le revin funcţii şi sarcini distincte în raport de competenţele atribuite în **Stat.**

CAPITOLUL II

STRUCTURA DE STAT. FORMELE DE GUVERNĂMÂNT. REGIMURILE POLITICE

§ 1. Structura de stat

1. Statul unitar sau simplu – presupune existenţa unei singure formaţiuni statale. Acest tip de stat acţionează pe planul relaţiilor internaţionale ca **subiect unic** de drept internaţional public.

Pe întreg teritoriu statului puterea de stat se manifestă printr-un singur rând de organe supreme (parlament, guvern, instanţă supremă). Actele normativ-juridice emise de autorităţile publice centrale sunt obligatorii pe întreg teritoriul ţării.

Existenţa unor zone sau provincii puternic descentralizate nu afectează forma unitară a statului.

2. Statul federal – se caracterizează prin aceea că statele membre îşi transferă „suveranitatea externă" în totalitate şi „suveranitatea internă" într-o anumită proporţie către organele statului federal.

În acest mod, prin voinţa statelor federate se creează un **nou stat**, ale cărui organe vor decide exclusiv în relaţiile internaţionale precum şi în alte domenii prevăzute de Constituţiile federale.

Statul federal este situat între statul unitar şi confederaţia de state.

Statele federale[1)] păstrează o organizare constituţională completă: au parlament, guvern şi instanţe, judecătorii proprii. Cetăţenii statului federat beneficiază şi de cetăţenia statului federal.

Statul federal se întemeiază pe o constituţie spre deosebire de confederaţia de state care se fundamentează pe un tratat internaţional.

Federaţiile se creează, de regulă, prin unirea unor state, care anterior au fost confederate. De exemplu, constituirea federaţiei S.U.A. în anul 1787; constituirea federaţiei elveţiene în anul 1848, constituirea Republicii Federale Germania, prin unificarea zonelor de ocupaţie americană, britanică şi franceză în anul 1949, etc.

[1)] Statele federate sunt statele componente ale statului federal.

Alte federaţii iau naştere prin separarea unor state anterior incluse într-un stat unitar. De exemplu, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice constituită pe ruinele fostului Imperiu Ţarist.

În general, statele federale au o ierarhie bazată pe două categorii de puteri etatice: puterea statelor federate iar deasupra acestea puterea statului federal.

În fosta U.R.S.S. nu a fost respectat acest principiu. Acest stat federal a cunoscut o stratificare mai accentuată în sensul că unele republici unionale, aveau în componenţă republici autonome.

Astfel, **republica autonomă** era parte integrantă din **republica unională** şi, prin intermediul acesteia din urmă, era parte componentă din U.R.S.S. (**statul unional-federal**).

Ierarhizarea aceasta manifestată în trei trepte – republică autohtonă, republică unională şi stat federal – nu a fost cu caracter general, multe republici unionale fiind ierarhizate doar pe două trepte, întrucât nu aveau în componenţă republici autohtone.

În Statele Unite ale Americii statele federate au propria constituţie, parlament, guvern şi organe judecătoreşti proprii şi distincte de cele ale statului federal.

Competenţa generală este conferită de Constituţia S.U.A. statelor membre ale federaţiei iar competenţa derogatorie, de excepţie, este acordată autorităţilor statului federal.

În S.U.A. atribuţiile statelor federate sunt complet determinate în raport cu competenţele statului federal. Practic, fiecare categorie de stat (federal respectiv federat) îşi execută propria legislaţie, fără nici o imixtiune.

3. Asociaţiile de state – cuprind confederaţiile de state, uniunea reală şi uniunea personală.

A. Confederaţiile de state

Sunt asociaţii de state care îşi păstrează intactă deplina suveranitate (supremaţia şi independenţa). Statele constituie un organism sau mai multe organisme comune, formate din delegaţii tuturor statelor participante, în scopul protejării intereselor comune de ordin economic, politic sau militar.

Organismul comun denumit: congres, consiliu, dietă etc. nu reprezintă o autoritate legislativă. El este alcătuit din diplomaţi mandataţi de către statele participante.

La temelia unei confederaţii se află **un tratat internaţional**. Asocierea statelor nu dă naştere unui nou stat.

În istoria politică confederaţiile s-au transformat în state federale.

Au fost confederaţii: Confederaţia germană (1815-1866); Confederaţia cantoanelor elveţiene din perioada 1291-1848; Confederaţia Statelor Unite ale Americii de Nord în perioada 1787-1878; Confederaţia statelor sudiste din S.U.A. (1861-1865).

Statele componente ale fostei U.R.S.S., în marea lor majoritate au format **Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.)**, în anul 1991. ulterior, Federaţia Rusă, Republica Belarus, Kurdistan şi Kaghestan au creau **o uniune**, în care statele şi-au păstrat independenţa.

B. Uniunea reală

În cadrul **uniunii reale** statele componente se asociază sub sceptrul unei dinastii unice. Succesiunea la tron este reglementată identic în toate statele asociate. De asemenea, uniunea reală se caracterizează şi prin aceea că statele asociate dispun de unul sau mai multe organe comune.

De obicei, uniunile reale beneficiază de un minister al afacerilor externe comun, care are drept consecinţă faptul că statele componente sunt considerate **un subiect unic** pe scena relaţiilor internaţionale.

Exemple de uniuni reale: Austria şi Ungaria (Austro-Ungaria) între 1867-1918; Danemarca şi Islanda între 1918-1944; Norvegia şi Suedia între 1815-1905; Principatele Unite Române între 24.01.1859-24.01.1862.

C. Uniunea personală

Reprezintă o formă a asociaţiilor de state care au un **suveran comun**.

Statele asociate îşi păstrează neştirbite supremaţia şi independenţa, neavând vreun alt organ comun, cu excepţia şefului de stat.

Puterea etatică este organizată distinct iar fiecare stat beneficiază de o constituţie proprie.

Exemple de Uniuni personale: Regatul Marii Britanii şi Regatul Hanovrei între 1714-1837; Ţările de Jos şi Marele Ducat de

Luxemburg între 1815-1890; Regatul Belgiei şi Congo între 1885-1908.

§ 2. Formele de guvernământ

Forma de guvernământ răspunde la următoarea chestiune: Cine exercită puterea suverană în stat? Puterea poate fi exercitată de o singură persoană, de un grup restrâns de persoane sau de către popor.

În consecinţă sub aspectul formei de guvernământ statele se clasifică în: **monocraţii, oligarhii** şi respectiv **democraţii**.

***. Monocraţiile** – reprezintă o formă de guvernământ în care puterea de stat se exercită de către o unică persoană fizică.

Această persoană, de regulă, poartă titulatura de: împărat (imperator), rege, principe, prinţ, preşedinte.

Forma de guvernământ a monocraţiei a fost des întâlnită în epoca antică şi în perioada medievală, când au existat monarhiile absolute.

În perioada contemporană au existat monocraţii în: Germania, Italia, Spania şi fosta U.R.S.S. în timpul conducătorilor: Hitler, Mussolini, generalul Franco şi I.V. Stalin.

***. Oligarhiile –** constituie o formă de guvernământ în care puterea de state este deţinută de o minoritate.

Minoritatea conducătoare este desemnată pe baza unor criterii prestabilite, cum ar fi: vârsta, averea sau naşterea.

Această formă de guvernământ a dispărut în epoca contemporană.

***. Democraţiile** – reprezintă o formă de guvernământ în care rolul predominant îl are voinţa poporului.

Democraţiile antice greceşti nu erau veritabile deoarece la conducerea treburilor statului participau doar cetăţenii, cu excluderea săracilor din cetăţi şi a sclavilor care reprezentau majoritatea populaţiei.

Pentru a exista un regim democratic – în epoca contemporană – este imperios necesară o implicare în viaţa publică a tuturor cetăţenilor capabili, fără deosebire de naţionalitate, avere, religie, origine socială, sex sau apartenenţa politică.

***. Monarhia şi republica.**

Această distincţie priveşte modul de desemnare a organului care îndeplineşte atribuţiile şefului de stat.

Monarhia – este o formă de guvernământ în care şeful de stat este investit în mod ereditar sau pe timpul vieţii, în timp ce ***republica*** – este acea formă de guvernământ în care şeful de stat (fie organ unipersoanl, fie organ colegial) este ales pe un termen limitat şi prestabilit de popor sau de parlament.

Faptul că un stat are o formă republicană de guvernământ nu înseamnă că în acea ţară există un regim democratic.

Pe de altă parte, în epoca contemporană forma de guvernământ monarhică nu presupune existenţa monocraţiei, adică a monarhiei absolute. Dimpotrivă, există o multitudine de state care, deşi au o formă de guvernământ monarhică, manifestă o viaţă politică cu caracter democratic. Practic, este vorba de aşa numitele monarhii constituţionale sau limitate, consacrate astăzi şi în unele state europene occidentale (Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord; Regatul Olandei; Regatul Belgiei; Regatul Spaniol; Regatul Suediei, ş.a.

§ 3. Regimurile politice

Regimurile politice sau constituţionale reprezintă modalităţile şi tehnicile prin intermediul cărora clasa politică dintr-un stat guvernează.

În doctrina Dreptului Constituţional autori celebri au identificat corelaţia dintre principiul juridic – constituţional al separaţiei puterilor în stat, pe de o parte şi regimul politic sau constituţional concret adoptat, la un moment dat, într-un stat, pe de altă parte.

Parafrazând un celebru doctrinar de Drept Constituţional şi Instituţii Politice „problema modurilor de exercitare a puterii de stat în funcţie de repartizarea atribuţiilor între diverse categorii de organe şi de raporturile dintre ele devine problemă fundamentală a statului şi deci a dreptului constituţional” [2)].

[2)] Prof. Dr. Genoveva Vrabie, Drept Constituţional şi Instituţii Politice Contemporane, Editura Fundaţiei „Chemarea” Iaşi, 1992, pag. 109.

La analiza fiecărui tip de regim politic se vor avea în vedere, cu prioritate, raporturile dintre puterea legislativă şi puterea executivă. Nu intenţionăm să ignorăm cea de a treia putere constituită în stat, respectiv puterea judecătorească, ci doar să subliniem faptul că legătura fundamentală este între legislativ şi executiv.

Aceasta cu atât mai mult cu cât Montesquieu, autorul teoriei separaţiei puterilor în stat, preciza: „din cele trei puteri de care am vorbit cea de a judeca este într-un anume fel nulă. Nu mai rămân decât două" [3)].

A). Regimul confuziunii puterilor etatice.

Regimul politic al confuziunii puterilor statului este denumit în doctrină şi **regimul politic „de adunare"** şi constă în exercitarea de acelaşi organ al statului a puterii legislative şi a puterii executive. Practic acest guvernământ se realizează prin concentrarea întregii puteri la nivelul puterii legislative (parlamentului) care îşi subordonează autoritatea executivă.

Acest regim constituţional prezintă anumite inconveniente. Astfel, în ipoteza în care organul legiuitor este dominat de o condiţie de partide sau de un partid politic, jocul politico-etatic se transferă, practic, de la instituţiile etatice către partidele politice.

Statele socialiste au practicat un regim politic al confuziunii puterilor. În România socialistă, Marea Adunare Naţională constituia organul suprem al puterii de stat. În raport cu M.A.N. se subordonau toate categoriile de organe ale statului.

De principiu, confuziunea puterilor este de natură a determina hegemonia unei autorităţi în raport cu celelalte autorităţi constituite în stat, ceea ce poate determina instaurarea unui regim autoritar.

B). Regimul politic al separaţiei rigide a puterilor etatice.

Acest regim politic mai este denumit în doctrină **regimul politic prezidenţial**. Este aplicat în Statele Unite ale Americii, în unele state din America de Sud şi din Africa precum şi în Republica Federativă Rusă.

[3)] Idem, Op. citate, pag. 118.

Preşedintele statului deţine puterea executivă, în baza Constituţiei. El este ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat pentru un mandat determinat în timp.

Fiind ales de popor, preşedintele prezintă aceeaşi legitimitate ca şi Parlamentul. El nu poate dizolva Parlamentul şi nu poate fi demis din funcţie de către autoritatea legiuitoare. Miniştrii răspund, din punct de vedere politic, exclusiv în faţa preşedintelui.

C). Regimul politic al separaţiei suple sau al colaborării puterilor publice.

Este cunoscut în doctrină sub denumirea de **regim politic parlamentar**.

Se caracterizează prin realizarea echilibrului între puterea legislativă şi puterea executivă.

Preşedintele Republicii este ales de către autoritatea legislativă.

Membrii guvernului răspuns, din punct de vedere politic, atât individual cât şi solidar în faţa parlamentului.

De regulă, şeful de stat (preşedinte sau monarh) are atribuţii foarte restrânse în privinţa conducerii treburilor publice.

Şeful puterii executive poate, în anumite condiţii, să dizolve Parlamentul.

Din punct de vedere istoric rădăcinile regimului politic parlamentare se regăsesc în Marea Britanie.

D). Regimul semiprezidenţial.

Este denumit şi **regim politic semiparlamentar**. Acest regim întruneşte trăsături ale regimului prezidenţial cu trăsături ale regimului parlamentar.

Preşedintele poate dispune de largi prerogative având legitimitate ca urmare a alegerii prin scrutin naţional. Acesta poate dizolva parlamentul.

Preşedintele este şeful armatei şi poate participa la şedinţele Guvernului situaţie în care le prezidează. El dispune de prerogative însemnate şi pe planul realizării externe a statului.

Acest regim politic este denumit ***semiprezidenţial*** deoarece la congruenţa elementelor specifice regimului parlamentar cu elemente specifice regimului prezidenţial, cele din urmă sunt precumpănitoare.

CAPITOLUL III

ELEMENTE CONSTITUTIVE ALE STATULUI

Statul cuprinde două elemente de fapt – populaţia şi teritoriul – şi un element cu caracter politico-juridic – autoritatea sau puterea de stat (denumită şi suveranitate).

§ 1. POPULAŢIA

Fundamentul statului îl constituie naţiunea.

Naţiunea **–** reprezintă o formă de comunitate umană, istoriceşte determinată, caracterizată prin faptul că între membrii săi există legături durabile şi identificabile, fundamentate pe comunitatea de interese social-economice, pe religie şi pe factura psihologică.

De principiu populaţia unui stat cuprinde o singură naţiune. Este posibil ca un stat să includă naţiuni şi naţionalităţi multiple. State multinaţionale au fost: U.R.S.S., Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Britanic ş.a.

În realitatea social-politică există situaţii în care o naţiune este inclusă în mai multe state. Ex: naţiunea este inclusă în mai multe state. Ex: naţiunea germană cuprinsă în R.F.G., în fosta R.D.G şi în Austria; naţiunea arabă inclusă în statele arabe din Asia şi din nordul Africii; naţiunea română cuprinsă majoritar în Statul Român şi în Republica Moldova precum şi în Bulgaria, Serbia, Ucraina şi Ungaria.

Naţiunea fiind un concept istoric social şi politic comportă un număr de factori materiali: de origine, de rasă, de tradiţii, de unitate geografică şi mai ales geopolitică. Dar acest concept deţine şi o serie de factori subiectivi concretizaţi în elementele spiritual-morale ale comunităţii, elemente care determină, în ultimă instanţă, factura psihologică a naţiunii.

Afirmarea ***statului naţional*** s-a realizat ca urmare a concretizării şi reliefării – m ai ales în Europa – a ***principiului naţionalităţilor***.

Principiul naţionalităţilor corelat cu principiul autodeterminării popoarelor subjugate a determinat hotărâtor înfăptuirea **Unirii** principatelor Moldova şi Valahia [4] precum şi realizarea unităţii naţional – statale a Germaniei şi a Italiei. Acelaşi principiu, puternic afirmat în timpul şi după primul război mondial a produs consecinţa realizării depline a unităţii naţiunii române, materializată prin unirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu Regatul României.

Pe bună dreptate se poate afirma că principiul naţionalităţilor a triumfat în privinţa românilor după Marea Unire din anul 1918 şi respectiv după recunoaşterea internaţională a voinţei tuturor românilor de a trăi, într-un singur stat: un stat naţional românesc.

Datorită evenimentelor din vara anului 1940, care nu au fost în mod integral reparate, o parte însemnată a naţiunii române trăieşte în afara hotarelor României. Clasa noastră politică discută asupra oportunităţii alipirii Basarabiei aducând argumente – mai mult contra decât pentru – de ordin economic. Mai direct spus întrebarea centrală este: Cât ar costa reunirea Basarabiei ?! Poate Statul Român să suporte o astfel de notă de plată ?!

Din punct de vedere a Dreptului Internaţional Public, unde preponderent subiecte sunt statele însăşi, s-a dat o puternică garanţie drepturilor minorităţilor naţionale.

Declaraţia universală a drepturilor omului, adoptată de O.N.U. în anul 1948, Pactul internaţional relativ la drepturile economice sociale şi culturale, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la data de 19.12.1966. Pactul internaţional relativ la drepturile civile şi politice adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16.12.1966; Actul final al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, încheiat la Helsinki în anul 1975; documentele internaţionale adoptate la Viena (1988 – 1989) şi la Paris (1990).

Constituţia României prevede că statul român recunoaşte şi garantează persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase.

[4] A se vedea hotărârile Congresului de Pace de la Paris din anul 1856.

§ 2. TERITORIUL

În mod firesc, statul nu poate fi conceput fără un ***teritoriu*** determinat.

Teritoriul unui stat – reprezintă partea din globul pământesc care cuprinde solul, subsolul, apele şi coloana aeriană de deasupra solului şi apelor, asupra căreia statul îşi exercită suveranitatea.

Marea teritorială cuprinde fâşia maritimă de o lăţim determinată care este supusă suveranităţii statului riveran. Întinderea mării teritoriale a României este de 12 mile marine.

O importanţă deosebită, mai ales din punct de vedere practic, este acordată, în Dreptul Internaţional Public, apelor curgătoare de frontieră. De principiu, delimitarea frontierei se face având în vedere **linia mediană**, care este stabilită la mijlocul distanţei dintre maluri. O altă posibilă delimitare are în vedere **talvegul apei**, adică linia obţinută prin unirea punctelor albiei unde apa este cea mai adâncă.

Pentru apele staţionare de frontieră linia de demarcaţie o constituie aceea care uneşte punctele de frontieră opuse de la malurile celor două state riverane.

* *
*

De-a lungul istoriei s-au concretizat mai multe teorii referitoare la natura raporturilor dintre stat şi teritoriul său.

Sintetic aceste teorii sunt: ***teoria teritoriului – obiect; teoria teritoriului – subiect; teoria teritoriului – limită*** şi ***teoria competenţei.***

****. Doctrina teritoriului – obiect*** – specifică epocii medievale se remarcă prin faptul că teritoriul era considerat proprietatea privată a monarhului. La moartea suveranului teritoriul statului putea fi partajat între succesori.

În această concepţie se considera că raporturile stat-teritoriu constituie un ***„dominium”*** şi nu un ***„imperium”***, deci nu o putere de a comanda ci o putere (o aptitudine) de a stăpâni. În consecinţă, dreptul statului asupra teritoriului ar constitui ***un drept real***, denumit de autori fie ***„drept real de drept public”***, fie ***„drept real instituţional”***. Utilizarea acestor ultim noţiuni au menirea de a diferenţia „dreptul real” al statului asupra teritoriului său de dreptul

real instituţionalizat în cadrul Teoriei generale a drepturilor rele din Dreptul Civil.

. Doctrina teritoriului – subiect – porneşte de la ideea considerării teritoriului ca fiind un element încadrat în personalitatea juridică a statului. În această concepţie teritoriul apare ca fiind un ***element constitutiv*** al statului, aflat în strânsă corelaţie cu puterea etatică.

Această doctrină a fost susţinută de mai mulţi autori printre care şi G. Jellinek.

. Doctrina teritoriului – limită.

Susţine că teritoriul reprezintă un cadru, în limitele căruia statul poate comanda asupra subiectelor de drept. Adepţii acestei teorii neagă teoria considerării teritoriului ca făcând obiectul unui drept real al statului precum şi teoria considerării teritoriului ca fiind element constitutiv al personalităţii statului.

. Doctrina competenţei.

Consideră că teritoriul statului reprezintă, un spaţiu determinat de ordinea juridică internaţională. În acest cadru prestabilit urmează să se aplice ordinea juridică naţională.

Această teză a fost fundamentată de către creatorul teoriei pure a dreptului, marele jurist Hans Kelsen.

* *
*

Nici una dintre ţările enunţate şi sintetic examinate nu oferă explicaţii ştiinţifice referitoare la corelaţia dinte stat şi teritoriul său.

Astfel, ***doctrina teritoriului – obiect*** ignoră principiul suveranităţii naţionale, poporul fiind cu totul înlăturat de la luarea deciziilor de desprindere a unor fragmente de teritoriu din respectivul stat. Noi am spune că teoria este anacronică şi desuetă fiind specifică – aşa cum am mai remarcat – Evului Mediu.

Doctrina teritoriului – subiect bazată pe aptitudinea de a comanda (imperium), nu face distincţie după cum puterea etatică este exercitată de popor, de o clasă politică minoritară şi privilegiată ori de o singură persoană.

Doctrina teritoriului – limită elimină suveranitatea naţională asupra teritoriului pe care o înlocuieşte cu sintagma de ***„competenţă”***.

În această teză ordinea juridică internaţională reprezintă factorul hotărâtor în delimitarea competenţei statului, fără consultarea poporului.

După modesta noastră opinie statul reprezentat prin puterea publică privită în **unicitatea ei**, dispune de **suveranitate** (supremaţie şi independenţă) în timp de puterile constituite în stat (legislativă, executivă şi judecătorească) au **competenţe**.

Aşa fiind, trecerea dintr-un domeniu care aparţine unei puteri constituite în stat în alt domeniu care aparţine altei puteri constituite în stat înseamnă încălcarea **COMPETENŢEI** respectivei puteri.

La fel, în cadrul unei puteri constituite în stat (ex.: puterea judecătorească) fiecare organ / ansamblu de organe dispune de propria sa competenţă. În temeiul principiului ierarhiei normelor juridice şi respectiv a organelor publice aparţinând unei puteri constituite în stat un organ ierarhic superior, de regulă nu poate încălca competenţa organului ierarhic inferior. Mai mult, întotdeauna un organ ierarhic inferior nu poate prelua competenţa acordată unui organ ierarhic superior.

Deci potrivit dreptului pozitiv român ***noţiunea de competenţă*** are o accepţie tehnico-juridică clar determinată. Această noţiune se referă la autorităţile statului şi nu la puterea etatică în ansamblul ei.

Teritoriul de stat are un caracter inalienabil şi indivizibil

Inalienabiliatea teritoriului reprezintă o consecinţă (un efect) al suveranităţii statului.

Teritoriul unui stat este inalienabil în sensul că există obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internaţional Public) de a se abţine de la faptul material al încălcării teritoriului şi de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Particularizând, merită să precizăm că în legislaţia României de la unirea Principatelor extracarpatice şi până la Constituţia din anul 1991, modificată în anul 2003, a fost consacrată inalienabilitatea şi indivizibilitatea teritoriului. În consecinţă, teritoriul Statului

Român nu poate suferi modificări decât dacă se aduce atingere voinţei naţiunii române de a trăi într-un stat liber şi independent.

Frontierele ţării noastre sunt consfinţite prin lege organică, cu respectarea principiilor şi a celorlalte norme general admise ale dreptului internaţional.

Cedările teritoriale efectuate sub ameninţarea cu forţa în vara anului 1940 au încălcat flagrant principiul juridic constituţional al inalienabilităţii teritoriului Statului Român.

Din punct de vedere juridic, aceste transferuri forţate de teritorii sunt lovite de nulitate. Aceasta cu atât mai mult cu cât potrivit convenţiilor şi cutumelor din Dreptul Internaţional Public, ocuparea, anexarea sau încorporarea teritoriului sau a unei porţiuni din teritoriul unui stat de către un alt stat constituie o gravă încălcare a relaţiilor internaţionale.

Indivizibilitatea teritoriului constă în incapacitatea statului – ca subiect de drept internaţional şi de drept intern – de a renunţa la o parte din teritoriul statului în favoarea unei terţe puteri.

Acest principiu a fost consacrat în Constituţiile noastre din anii: 1866, 1923 şi 1938. În consecinţă acceptarea arbitrajului germano-italian pentru rezolvarea diferendului teritorial româno-ungar şi cedarea Transilvaniei de Nord, a Crişanei şi a Maramureşului apare ca fiind neconstituţională. În mod identic acceptarea notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940, urmată de cedarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord şi a Ţinutului Herţa către U.R.S.S. a fost neconstituţională.

Tratatele româno-bulgare desfăşurate la Craiova şi finalizate prin cedarea Cadrilaterului (judeţele Durostor şi Caliacra) aruncă o „lumină" şi mai nefavorabilă asupra modului în care autorităţile noastre au respectat principiul indivizibilităţii teritoriului naţional. Aceasta deoarece înainte de începerea tratativelor – e drept sub influenţa Germaniei – România a acceptat retrocedarea către Bulgaria a sudului Dobrogei.

Era posibil acest fapt potrivit Constituţiei din anul 1938 ?!

Remarcăm şi următorul aspect: deşi au existat sugestii şi presiuni directe din partea lui A. Hitler, cancelarul Germaniei, totuşi Bulgaria nu a solicitat un arbitraj al marilor puteri şi nu a adresat note ultimative guvernului regal al României. În aceste condiţii greu se pot invoca necesităţi politice de stat pentru a se „acoperi"

acceptarea de către România a cedării Cadrilaterului, cedare pentru care ţara noastră a fost despăgubită de către partea contractantă (în speţă de Bulgaria) cu o sumă de bani.

§ 3. AUTORITĂŢILE STATULUI. SUVERANITATEA ETATICĂ.

Elementul politico – juridic al statului îl constituie ***puterea de stat***.

În mod firesc, puterea de stat se exercită prin intermediul autorităţilor constituite în stat.

Pentru a nu teoretiza excesiv vom concluziona că aceste autorităţi publice se manifestă prin intermediul agenţilor statului (persoane fizice care sunt investite cu funcţii publice de autoritate) şi că ele sunt purtătoarele suveranităţii etatice.

Fiecărei categorii de autorităţi de stat îi corespunde o funcţie statală distinctă. Astfel: Parlamentului ca organ legislativ îi corespunde funcţia legislativă; Guvernului ca autoritate executiv-administrativă îi corespunde funcţia executivă şi Instanţelor judecătoreşti le corespunde funcţia jurisdicţională.

Despre atribuţiile acestor categorii de organe şi despre rolul celor trei funcţii etatice am făcut precizări sintetice în cap. I al lucrării.

Este necesar să facem mai multe precizări.

Deşi autorităţile etatice „se clasifică" în raport de cele trei funcţii principale ele trebuie privite ca subansambluri ale unui întreg.

Nu este de conceput o separaţie radicală, absolută a celor trei puteri în stat. Fragmentarea efectivă a puterii de stat ar duce la disoluţia autorităţii şi implicit la disoluţia statului.

Distincte în privinţa funcţiilor exercitate, cele trei categorii de organe specializate ale statului – impropriu denumite „***puteri***" – constituie în unitatea lor indestructibilă **„puterea de stat" unică şi indivizibilă.**

Această ***unică*** putere etatică este purtătoare, titulară a suveranităţii de stat.

Desigur, se mai impun unele explicaţii.

Suveranitatea naţională aparţine poporului român care o exercită **prin organele sale reprezentative** şi **prin referendum**.

Prin organele reprezentative poporul exercită suveranitatea în mod mediat, indirect iar prin referendum naţiunea exercită în mod direct şi nemijlocit suveranitatea.

Aşa fiind deşi naţiunea rămâne titulara suveranităţii; purtătoarele acesteia sunt organele de stat; **Parlament, Guvern** şi **Instanţele judecătoreşti.**

Nu achisăm la opinia potrivit căreia doar unele puteri constituite în stat – puterea legiuitoare – în speţă, fiind organul reprezentativ suprem al poporului român – sunt purtătoare ale suveranităţii de stat.

Fiecare categorie de autorităţi exercită atribute ale supremaţiei (suveranitatea internă). Este adevărat faptul că unele autorităţi (ex.: instanţele judecătoreşti) nu au atribuţii în privinţa exercitării independenţei de stat (suveranitatea externă); în ***mod direct şi nemijlocit*** aceste atribuţii sunt conferite puterii executive (Preşedintele – ca mediator între puterile statului; Guvernul, Ministerul Afacerilor Externe) şi se află sub controlul puterii legiuitoare (prin procedura ratificării tratatelor / convenţiilor internaţionale).

Nici o autoritate nu poate exercita suveranitatea în nume propriu. Acest deziderat, devenit o axiomă în Statul de Drept, se realizează prin aplicarea principiului separaţiei puterilor în stat. Puterea de stat, unică, se specializează pe cele trei domenii (legislativ, executiv şi judiciar) tocmai în scopul de a menţine echilibrul între autorităţile statului.

Fiind separate în raport de funcţiile pe care le exercită autorităţile publice manifestă atributele suveranităţii, în mod plenar, doar atunci când puterea de stat se realizează ca un tot unitar.

Noul proiect de Constituţie a Uniunii Europene menţionează clar intenţia de a realiza o asociaţie de state suverane în scopul prosperităţii popoarelor. Deşi se deleagă o serie de atribute din partea statului membru către Uniune se recunoaşte, pe mai departe, existenţa inalienabilă a suveranităţii statelor membre.

Altfel, cum s-ar explica posibilitatea prevăzută de documentul menţionat ca un stat membru al Uniunii să-şi manifeste intenţia de a părăsi Uniunea Europeană. Desigur, acest act juridic complexe – ***ca ipoteză*** - nu se poate realiza decât în contextul recunoaşterii şi prezervării suveranităţii tuturor statelor membre.

În legătură cu documentul ce urmează a fi adoptat şi aşezat la temelia Uniunii Europene se observă că acestea poartă titulatura de „***Constituţie***”.

Am precizat în cap. II al prezentei lucrări că la baza unui **stat federal este o constituţie** în timp ce la temelia **unei confederaţii de state**, deci a unei asociaţii de state, deci a unei asociaţii de state, se află un **tratat internaţional**.

Deşi Uniunea Europeană constituie în mod indubitabil, la momentul de faţă, o asociaţie de state suverane proiectul ce urmează a fi adoptat nu este un tratat încheiat între state ci un document intitulat **constituţie.**

Fără îndoială, potenţiala adoptare a Constituţiei, în una dintre variantele sale, nu transformă de jure Uniunea Europeană într-un stat federal. Această structură organizaţională va continua să rămână o „confederaţie” pentru multă vreme. Credem că alegerea denumirii de **Constituţie** are darul de a indica voinţa statelor membre de a se integra tot mai mult în aşa fel încât după o perioadă Confederaţia să capete caracteristicile statului federal.

Altfel nu vedem raţionamentul adoptării unei „**constituţii**” şi este totodată de neînchipuit ca această noţiune să fie utilizată – la un asemenea nivel – fără a se lua în calcul semnificaţia sa juridică pe planul Dreptului Constituţional.

CAPITOLUL IV

GEOPOLITICA ŞI GEOSTRATEGIA – ELEMENTE STRUCTURALE ALE POLITICII ELABORATE DE STATELE CONTEMPORANE

Din punct de vedere al **relaţiilor internaţionale** conceptul de „**putere"** s-ar putea defini ca fiind influenţată unui subiect (X) asupra altui subiect (Y) sau mai sintetic reprezintă controlul exercitat într-un sistem de către un factor asupra altui factor.

Sub aspect **politic, guvernarea** reprezintă un grup de bază teritorială, în care anumite organizaţii, instituţii sau organe asigură managementul puterii în ansamblu şi organizează relaţiile de putere între subgrupuri.

În relaţiile internaţionale şi în politologie (ştiinţa politică) **suveranitatea** reprezintă calitatea majoră a centrelor de putere care se manifestă pe scena globală.

Demersul nostru în analiza ***Statului*** are ca fundament doctrina juridică din două ramuri fundamentale: Drept Constituţional şi Instituţii Politice şi Drept Internaţional Public.

Totuşi pentru a analiza măcar succint această fundamentală instituţie care este ***Statul*** este imperios necesar să apelăm la concepte proprii ştiinţelor politice şi relaţiilor internaţionale.

De altfel, doctrina politică are o ramură intitulată. Teoria generală a statului. Evident, multe chestiuni privitoare la stat, la mecanismele etatice, sunt studiate de ramura susmenţionată a ştiinţelor politice precum şi de alte ramuri ale politologiei: filosofia politică, sociologia politică, istoria ideilor politice ş.a.

La frontiera dintre politică şi drept s-a conturat în ultimii ani şi doctrina aşa-numitelor relaţii internaţionale.

Noi vom încerca deci să analizăm **doi factori politici** de o importanţă excepţională în organizarea şi mai ales în funcţionarea puterii etatice.

Politic vorbind, statul constituie cea mai angajantă formă a asocierii politice (J.J. Rousseau).

Politologii afirmă deseori că în organizarea etatică un loc central îl ocupă ***personalitatea geografică a statului***.

Utilizând o definiţie larg acceptată, **personalitatea geografică a unui stat**, este determinată, în mod nemijlocit, de poziţia sa pe globul terestru, pe continent, în cadrul unei zone geografice sau a unei zone climatice.

În geopolitică noţiunile de ***stat*** respectiv de ***naţiune*** pot acea conotaţii multiple.

Astfel, prin ***stat*** se poate înţelege, fie o unitate politică suverană având un teritoriu cert determinat, fie, o unitate politică aflate sub conducerea unui guvern supraetatic (cazul statelor federate componente ale unei federaţii).

Naţiunea poate desemna pe un membru al O.N.U. sau al unei alte organizaţii internaţionale, care dispune de suveranitate în relaţiile internaţionale sau, după caz, poate reprezenta o comunitate umană având o descendenţă, cultură şi un teritoriu comune.

Statul reprezintă, sub acest aspect, emanaţia politică a unei naţiuni, deşi în politică şi în istorie sunt cunoscute situaţii în care au fost create state în absenţa naţiunii.

* *
*

Condiţiile fizico-geografice ale teritoriului au jucat un rol important în apariţia statelor. În epoca antică, statele s-au format în regiunile de şes sau pe marile văi (India - Valea Indusului; Egipt, valea Nilului, Mesopotamia pe văile Tigrului şi Eufratului, etc.).

Dobândirea de teritorii s-a realizat prin ***anexare*** (anexarea Austriei de Germania în 1938, a Ţărilor Baltice de U.R.S.S., ş.a.), ***ocupare*** (înfiinţarea de colonii dependente de metropole), prin ***transfer de suvernitate*** (cumpărarea de către S.U.A. a Alaskăi de la Rusia, în anul 1867, a Floridei de la spanioli, în anul 1819, a Louisianei de la francezi, în anul 1803 etc.), ***prin aservire a unor porţiuni din teritoriul unor state***.

În geopolitică o importanţă capitală o are mărimea teritoriului unui stat.

În contemporaneitate există: state – continent (Australia), state – subcontinent (China, India, Canada), state – arhipelag (Impariul Nipon, Indonezia), state – alpine (Confederaţia elveţiană) etc.

În literatura de specialitate au fost stabilite mai multe categorii de state:

A). *. Macrostate – cu peste 6.000.000 km^2;

B). *. State imense – între 2.500.000 - 6.000.000 km^2;

C). *. State foarte mari – între 1.250.000 - 2.500.000 km^2;

D). *. State mari – între 650.000 - 1.250.000 km^2;

E). *. State mijlocii – între 250.000 - 650.000 km^2;

F). *. State mici – între 100.000 - 250.000 km^2;

G). *. State foarte mici – între 25.000 - 100.000 km^2;

H). *. Ministate – 5.000 - 25.000 km^2;

I). *. Microstate – sub 5.000 km^2;

Între ***cele mai mari state*** de pe glob amintim: Republica Federativă Rusă – 17,1 milioane km^2; Canada – 9,90 milioane km^2; China – 9,5 milioane km^2; S.U.A. – 9,3 milioane km^2 şi Brazilia cu 8,50 milioane km^2.

Pe plan mondial ***cele mai mici state*** sub aspect teritorial sunt: San Marino cu 61,0 km^2; Tuvalu cu 30,0 km^2; Nauru cu 21,0 km^2; Monaco cu 1,60 km^2 şi statul Vatican cu 0,44 km^2.

Geopolitica şi mai ales geostrategia studiază – ***forma statelor*** – care este dată, în mod firesc, de conturul spaţial. Forma statelor reprezintă rezultatul afirmării politice a statului de-a lungul istoriei.

Sub acest aspect se pot identifica mai multe tipuri de state.

*. ***State compacte*** – care dispun de graniţe cu o lungime mică. Reprezintă forma geografică ideală a statului mai ales dacă capitala şi principalele centre industriale sunt localizate în zona centrală a teritoriului statului;

*. ***State cu teritoriul alungit*** – fie de la N la S, fie de la E la V. Practic aceste state dispun de o varietate climatică. Din punct de vedere politic ele se confruntă cu tendinţe de secesiune şi cu o oarecare dificultate în exercitarea controlului de la nivel central: Italia, Chile, Norvegia sunt astfel de state.

*. ***State cu teritoriul fragmentat*** – sunt fie state cu multe insule (Grecia), fie state – arhipelag (Imperiul Nipon, Filipine sau Indonezia). Din punct de vedere geostrategic acest tip de state prezintă serioase dificultăţi în privinţa apărării şi a administraţiei.

*. ***State cu teritoriul perforat*** – sunt acelea în interiorul cărora se localizează unul sau mai multe state mici (Italia, Republica Africa de Sud ş.a.).

*. ***State cu teritoriul apendicular*** – (Afganistan – culoar Pandj – Wakkan, Pandj – Wakkan, Austria – cu punga Tyrol – Voralberg, Congo – cu coridorul Matadi).

*. ***State cu teritoriul strangulat*** – Zambia, Mali.

*. ***State cu teritoriul încorsetat*** – Monaco, Brunei, ş.a.

Forma geografică a statului alături de alţi factori (raporturile economice, militare, politice cu ţările vecine; potenţialul material, natural şi uman etc.), determină poziţia geopolitică a unui stat individualizat. Poziţia geopolitică diferenţiată de la un stat la altul determină chestiuni de ordin geostrategic şi de securitate.

Desigur, poziţia geopolitică a unui stat este relativ stabilă; ea se poate modifica de-a lungul perioadelor istorice.

Spre exemplu: Rusia, S.U.A. şi Germania s-au consacrat atât ca puteri continentale cât şi ca puteri maritime. Imperiul Habsburhic, devenit ulterior Austro-Ungar (iunie 1867) s-a manifestat preponderent ca o putere continentală în timp ca Marea Britanie, Spania sau Imperiul Nipon au evoluat ca puteri maritime.

Din punct de vedere geostrategic sunt analizate în doctrina de specialitate probleme legate de frontierele dintre state.

Frontiera reprezintă spaţiu de separare sau linia de democraţie între două state.

Din punct de vedere politic **frontierele** sunt rezultatul luptei pentru afirmarea identităţii naţionale. Ele constituie expresia unui raport de forţă militară ori sunt supuse unor dictate (precum Dictatul de la Viena sau Pactul Ribbentrop – Molotiv).

Frontiera reprezintă limita exterioară a unui stat; ea constituie o „**izobară politică**”, contribuind la formularea „**discontinuităţile geopolitic**”.

Frontierele nu separă întotdeauna noţiunile, unele de altele. În statele foste colonii multe frontiere au fost trasate aleatoriu constituind o sursă permanentă de conflict interstatal.

Uneori statele avansate din punct de vedere economic, militar şi politic, denumite generic şi convenţional „**marile puteri**” au constituit între teritoriile lor sau între teritoriile controlate de ele, **state – tampon**.

Astfel în vederea separării Braziliei, a Republicii Chile şi a Argentinei au fost create statele Paraguay şi Bolivia; Afganistanul a reprezentat un stat – tampon între Imperiul Ţarist / U.R.S.S. şi

Imperiul Britanic; Laos şi Thailanda separau domeniile coloniale britanice de cele franceze în Indonezia; Nepal şi Bhutan sunt state – tampon între R.P. Chineză şi India.

În doctrina geopolitică o importanţă aparte revine instituţiei „**discontinuităţilor teritoriale**".

Discontinuitatea teritorială reflectă ruptura în desfăşurarea spaţial – teritorială a unor procese şi fenomene cu caracter specific. Doctrina relaţiilor internaţionale recunoaşte trei forme – toate cu rol geopolitic – de discontinuitate teritorială, respectiv: **enclava, exclava** şi **priclava.**

Vom expune câteva idei în legătură cu fiecare formă de discontinuitate teritorială.

*. ***Enclava*** – reprezintă o unitate teritorială, de mici dimensiuni, ce aparţine unui stat şi care este localizată, fie în întregime, fie parţial, pe teritoriul altui stat.

Când enclavele sunt înconjurate complet de teritoriul altor state sunt denumite **enclave autentice**. Când reprezintă doar protuberanţe ale unui stat poartă titulatura de **pene-enclave**. Există şi **quasi – enclave** care funcţionează ca enclave autentice.

*. ***Exclava*** – este partea unui stat care este separată de teritoriul de bază fiind înconjurată de teritoriul aparţinând statelor vecine.

*. ***Periclava*** – constituie o parte din teritoriul naţional nedesprinsă de întreg, însă la care nu se poate ajunge fără a se străbate teritoriul altui stat. Ex.: Statul federat Maine din S.U.A. este inaccesibil prin sud, accesul fiind posibil doar prin provincia canadiană Quebec.

Geopolitica distinge între conceptul de **frontieră** şi cel de **graniţă**.

Graniţa – reprezintă linia care stabileşte limita suveranităţii şi a jurisdicţiei unui stat. Această linie identifică forma spaţială a statului. Graniţele sunt „organul" periferic al unui stat.

Spre deosebire de graniţe, **frontierele** – indică sensul de orientare către exterior.

Sunt reţinute mai multe tipuri de **graniţe**: antecedente, supraimpuse, subsecvente, consecvente, relicte, naturale, etnice, istorice şi geometrice.

Graniţele antecedente – există atunci când trasarea lor s-a realizat înainte de popularea teritoriului respectiv.

Graniţele supraimpuse – apar în urma conflictelor armate; ele sunt discordante în peisajul cultural, etnic sau lingvistic.

Graniţe subsecvente – sunt trasate după apariţia populaţiei şi a aşezărilor, ele delimitează spaţii culturale distincte.

Graniţe relicte – există în ipoteza în care o graniţă deşi nefuncţionaală, a lăsat în peisaj diferenţieri antropice (vechea graniţă polono-germană).

Graniţele naturale – sunt cele care urmăresc elemente geografice (munţi, fluvii, râuri, etc.).

Graniţele istorice – urmăresc activ vechile linii de separare politică (graniţa României pe Nistru).

Graniţele geometrice – sunt reprezentate de linii care urmăresc un meridian sau o paralelă (un coordonat geografic) – Ex.; graniţa canadiano-americană.

Graniţele consecvente – există sunt acelea care despart două grupuri şi care coincid cu limitele culturale şi economice.

Geopolitica studiază „**cazuri de speţă**" având ca obiect dispute asupra graniţelor.

Guatemala doreşte încorporarea statului Belize; Venezuela revendică 2/3 din teritoriul Guyanei, Ecuadorul pretinde teritoriul amazonian al statului Peru, Republica Argentina revendică Insulele Malvine (britanice), Congo şi Zambia doresc încorporarea podişului Shaba. Chile şi Argentina îşi dispută teritoriul din partea sudică a graniţei comune; conflictul iraniano-irakian datorat mutării graniţei irakiene pe malul stâng al fluviului Shatt-al-Arab, ceea ce determina blocarea aprovizionării cu apă a obiectivelor iraniene strategice (1980-1991); conflictul mocnit sovieto-chinez generat de mutarea graniţei pe malul drept al Amerului şi pe cel stâng al afluentului acestuia, Ussuri.

Fosta U.R.S.S. a trasat graniţa dintre fosta R.S.S. a Ucrainei şi România pe un afluent al braţului Chilia – Musura – şi nu pe braţul principal. Evident, mai există şi alte graniţe disputate (peste 100) între care ar trebui să existe şi graniţa instituită – prin ameninţarea cu forţa – între fosta U.R.S.S. şi Regatul României, la 28 Iunie 1940, precum şi diferendul teritorial creat între U.R.S.S. şi R.P. Română, în

anul 1948, prin cedarea, **de facto,** de către România în favoarea U.R.S.S., a insulei Şerpilor din Marea Neagră.

Nu putem finaliza acest capitol fără a expune câteva consideraţii referitoare la cele două elemente structurale ale politicii statelor contemporane: **geopolitica** şi **geostrategia**.

Geopolitica – are în vedere necesităţile de ordin spaţial ale statului. Ea are o strânsă legătură cu **geografia politică** – care, la rândul ei, reprezintă ştiinţa care examinează condiţiile de existenţă spaţială a statului.

Din ştiinţa geopoliticii a fost delimitată **geostrategia** care reprezintă un concept geopolitic militar privitor la planificarea spaţială a unor acţiuni care au rolul de asigurare a apărării şi a suveranităţii unui stat determinat.

Geostrategia determină modalităţile de rezolvare a conflictelor în raport de un număr de factori fundamentali, respectiv: jocurile de disimulare / surpriză permise de distanţă şi de teritoriu; mobilizarea din teritoriu şi localizarea tuturor resurselor umane, material – tehnice şi naturale aflate la dispoziţia părţilor implicate.

Geopolitica, la rândul ei, construieşte relaţionările dintre forţele prezente pe scena internaţională; reperează ţintele părţilor adversare sau ale marilor puteri şi indică modul în care mijloacele fiecărei părţi sunt aplicate prin geostrategii concepute în vederea atingerii scopurilor stabilite, fără a se omite posibilele reacţii sau contrareacţii ale adversarilor sau ale celorlalţi protagonişti ai scenei politice internaţionale.

Geopolitica se preocupă de chestiunile: globalizării; a mişcărilor naţionaliste şi a celor fundamentaliste; a relaţiei stabilite cu geostrategria şi cu geoeconomia etc.

CAPITOLUL V

DREPTUL ŞI STATUL. PREEMINENŢA DREPTULUI ASUPRA AUTORITĂŢILOR ETATICE

§ 1. Doctrinele preeminenţei Statului asupra Dreptului.

Aceste doctrine s-au manifestat în ***statele aşa-zise poliţieneşti***. În această categorie de state autoritatea (puterea) executivă are capacitatea de a adopta măsuri, în raport cu cetăţenii, de natură a satisface scopurile statului. Autoritatea executivă se comportă – prin agenţii săi – în mod discreţionar.

Noţiunile ***Stat de Drept*** şi ***Stat poliţienesc*** sunt prin natura lor antitetice.

Polizeistaat – statul poliţienesc – comportă anumite trăsături caracteristice. Etimologic, cuvântul „***poliţie***” are semnificaţia de departament în cadrul unui minister din cadrul puterii executive care are rolul de asigurare şi de apărare a ordinii şi liniştii publice în interiorul graniţelor unui stat.

Sensul originar al noţiunii este diferit, în sensul că prin „poliţie” se înţelege organizarea internă a unui stat. Practic, „activitatea de poliţie” desemnează domeniul politicii interne a statului.

Termenul este utilizat astăzi în sensul primei explicaţii. Totuşi, statul poliţienesc se referă la sensul originar al noţiunii.

În sec. al XVIII-lea domeniile de activitate ale poliţiei erau concretizate astfel: exista o poliţie propriu-zisă (în sensul modern al noţiunii); o poliţie a sănătăţii; p poliţie a aprovizionării cu alimente, una a ştiinţelor şi artelor liberale etc.

În secolul al XVIII-lea şi în sec. al XIX-lea **statele** sunt constituite după modelul statului poliţienesc sau administrativ. Acestea au adoptat o concepţie eminamente represivă cu referire la politică. Orice opoziţie politică era tratată ca fiind o infracţiune. Politica guverna justiţia în sensul că simpla reţinere sau arestare, uneori chiar şi simpla bănuială, conducea la considerarea ca vinovată a respectivei persoane fizice.

Rolul justiţiei în acest tip de stat era redus la activitatea de confirmare a deciziilor şi soluţiilor adoptate de poliţie.

Puterea executivă în statul poliţienesc îşi măreşte considerabil influenţa cu ajutorul poliţiei care reprezintă instrumentul acestei puteri.

Este momentul să observăm trăsăturile caracteristice ale statului de tip poliţienesc:

*. Monarhul exercită puterea executivă fiind ajutat de funcţionar desemnaţi şi numiţi efectiv de el;

*. Funcţionarii au capacitatea de a soluţiona variate probleme dar numai ascultând de ordinele suveranului;

*. Puterea executivă încearcă să îşi subordoneze puterea judecătorească şi să anuleze sau să minimalizeze independenţa judecătorilor.

În statul poliţienesc suveranul avea aptitudinea de a emite ordine, de drept public sau de drept privat, fără a ţine cont de vreo regulă preexitentă şi fără a exista vreo limitare substanţială sau formală.

Statul poliţienesc s-a manifestat în Europa Occidentală în sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea (până la sfârşitul primului război mondial) îndeosebi în Germania. Acest tip de stat mai este cunoscut sub alte denumiri, apreciate ca fiind echivalente: „stat administrativ", „stat de administraţie", etc.

Caracteristica esenţială a acestui tip de stat se reflectă în aceea că puterea executivă nu se supunea ori se supunea parţial şi incomplet Dreptului, legislaţiei, care nu reprezenta altceva decât un instrument de acţiune pentru Stat.

Statele guvernate după modelul sau tipul statului poliţienesc au degenerat, provocând arbitrariul autorităţilor la rang de lege; ele s-au apropiat periculos de caracteristicile monarhilor despotici din perioada antică.

§ 2. Doctrinele preeminenţei Dreptului în raport cu Statul

1. ***Doctrina germană a Statului de Drept.***
2. ***Doctrina franceză a Statului de Drept.***
3. ***Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept***

4. Doctrina legalităţii, „a domniei legii" specifică sistemului juridic anglo-saxon şi american.

1. Doctrina germană a Statului de Drept.

Sub aspect politoco-juridic ***Statul*** şi ***Dreptul*** reprezintă realităţi materiale, obiective diferite. Între ele, desigur, există un raport de cauzalitate determinat de întrebări retorice, cu nuanţă filosofică (de felul cele: Statul sau Dreptul a fost prima „entitate" socială?) şi de gradul de superioritate manifestat – uneori – de una din cele două entităţi.

Aşa fiind, doctrina germană a elaborat două teorii, de tip dualist, menite să explice dualitatea stat-drept.

Teoria autolimitării – adoptată în sec al XIX-lea, susţine că statul reprezintă generatorul dreptul. Statul creează dreptul şi se supune acestuia în mod liber şi nesilit de nimeni.

Teoria heterolimitării – se axează pe ideea limitării statului de către drept. Deşi are aptitudinea de a legifera, statul trebuie, în mod necesar, să se supună dreptului aflat în vigoare şa un moment sat (legislaţiei în vigoare).

În concepţia autolimitării dreptul nu este nici anterior şi nici superior statului. Statul are un adevărat „dominium" asupra legii pe care în exercită, în mod raţional, în sensul dreptului atâta timp cât normele juridice nu sunt abrogate.

Statul reprezintă unica sursă a dreptului; tot el este depozitarul puterii de constrângere manifestată prin intermediul puterii de stat.

Teoria autolimitării a fost îmbrăţişată de autorii germani în materia filosofiei dreptului şi a Dreptului Constituţional (Drept de Stat).

Ca o paranteză precizăm că teoria heterolimitării a avut aderenţi în mediul doctrinar francez.

Revenind la doctrina germană remarcăm faptul că după anul 1933, când naţional – socialiştii au acaparat puterea, teoriile referitoare la ***Statul de Drept*** au căzut în dizgraţie. Reichul german naţional – socialist a speculat ideea Statului de Drept în folosul doctrinei marxiste, utilizând expresii de-a dreptul ridicole precum: „Statul de Drept al lui Adolf Hitler".

Cancelarul german A. Hitler a preluat funcţiile cheie în stat, fiind şef al partidului nazist, şef suprem al armatei, şef al guvernului şi, în consecinţă, şef al statului. Se putea „deroga" de la legislaţia Reichului dacă interesele partidului şi statului nazist o impuneau.

Golit de conţinutul său, Statul de Drept, aşa cum fusese pus în aplicare în Germania până în 1933-1934, s-a transformat într-un stat totalitarist, cu caracter monocratic.

După al doilea război mondial în perioada elaborării Legii fundamentale a R.F.G. (1949), doctrinarii germani au ajuns la concluzia că existenţa dreptului pozitiv (obiectiv) nu mai este suficientă pentru realizarea unor obiective majore precum: protejarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului şi consacrarea unui stat de drept **social** ca o relaţie la statul de drept liberal.

La temelia Statului de Drept fundamentat în 1949 în Republica Federativă a Germaniei a stat demnitatea umană care a fost considerată un punct iniţial de la care se construieşte în toate ramurile şi al toate nivelurile dreptului obiectiv (pozitiv).

Deşi era o putere înfrântă, Germania de Vest a recunoscut înaintea Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi a Republicii Franceze existenţa „statului socialist", le care l-a consacrat în 1949 în Legea fundamentală.

Garantarea respectării drepturilor fundamentale a fost încredinţată justiţiei.

Statul de Drept social german aşa cum îl recunoaştem astăzi constituie afirmarea unor factori ai constituţionalismului – teoria Statului de Drept, guvernământul democratic şi structura de stat federală.

În legătură cu doctrina germană este necesară o precizare: drepturile şi libertăţile fundamentale se află sub garanţia şi protecţia Curţii Constituţionale federale. Această instituţia politico-juridică interpretează normele constituţionale în conformitate cu Dreptul natural, cel despre care doctrinarii afirmă că este imuabil fiind de inspiraţie divină sau raţională, după caz. Curtea Constituţională federală germană analizează drepturile fundamentale atât din punct de vedere a drepturilor subiective inerente personalităţii umane cât şi ca fiind reguli de drept obiectiv (pozitiv) consacrate în Legea fundamentală în vigoare.

2. Doctrina franceză a Statului de Drept.

Doctrina franceză relativă la Statul de Drept constituie o adaptare a ideilor furnizate de doctrina germană. Aceasta nu înseamnă că teoreticienii francezi nu şi-au adus un aport substanţial la constituirea unei „Teorii generale a Statului de Drept".

Ideea Statului de Drept i-a frământat pe juriştii teoreticieni francezi a celei de-a treia Republici (1872-1940).

La acea epocă Republica Franceză aplica aşa – numitul **Stat Legal.**

Statul Legal conceptualizat de francezi se fundamentează pe separaţia puterilor etatice, asigurând supremaţia puterii legiuitoare.

S-ar părea, la prima vedere, că **Statul Legal** ar fi superior din punct de vedere calitativ **Statului de Drept**.

„Păcatul originar" al statului legal în reprezintă imposibilitatea verificării constituţionalităţii legilor organice şi a celor ordinare datorită faptului că nu este asigurată întâietatea constituţiei în raport cu legile.

Conferirea unei competenţe lărgeşte excesiv către puterea legiuitoare este de natură a determina o imposibilitate de control asupra acestei puteri constituite în Stat.

La epoca respectivă doctrina **Statului Legal** şi doctrina **Statului de Drept** au fost puse „faţă în faţă" într-un duel care a determinat, în ultimă instanţă, valorizarea teoriei considerată a fi mai eficientă. Niciodată doctrina franceză nu a aderat, pur şi simplu, la punctele de vedere ale doctrinarilor germani. Teoria fundamentată de autorii francezi a rămas „**sentimental**" ataşată de unele elemente proprii teoriei statului legal.

* *
*

Aşa cum am precizat la pct. 1 din cadrul acestui paragraf, doctrina juridică franceză a optat pentru ***teoria heterolimitării***, cea care, de principiu, afirmă concepţia limitării statului de către drept, precum şi ideea că dreptul este format anterior statului, fiind superior în raport cu statul.

Ca atare, ***Statul de Drept***, trebuie să fie conceput ca un ***stat al dreptului.***

Dreptul existând şi înaintea dar şi în afara Statului geneza sa nu poate fi căutată în legislaţie.

În consecinţă, Dreptul se naşte dintr-un principiu: ***Divin, Natural*** sau, după caz, ***Social***.

Ca un corolar, Statul nu este altceva, conform teoriei heterolimitării, decât ***un executant*** şi ***un interpret*** al normelor juridice.

Îmbrăţişarea acestei teorii – succint expuse de noi, anterior – necesită o privire specială asupra ***raporturilor cauzale*** dintre Stat şi Drept, astfel cum ele au fost undamentate de marii doctrinari francezi.

Juristul doctrinar Leon Duguit apreciază că un efect major al teroriei heterolimitării îl constituie lipsa **SUVERANITĂŢII** statelor. Dacă Dreptul este superior Statului, atunci statul, în mod necesar, trebuie să renunţe la monopolul creării legislaţiei şi mai ales la ideea deţinerii legitime a acestei funcţii.

Statul nu mai deţine puterea de a comanda – ***imperium*** – iar puterea de stat constituie un simplu drept subiectiv al cărui titular ar fi statul însuşi.

Doctrinarul amintit cristalizează construcţia sa teoretică pe ideea centrală conform căreia statul reprezintă voinţa guvernanţilor manifestată, exteriorizată prin actele autorităţilor publice.

Puterea guvernanţilor este limitată de legislaţie.

Legislaţia reprezintă un „fapt social" imprimat în conştiinţa moral – juridică a oamenilor necesar a fi conservat pentru asigurarea egalităţii subiectelor în cadrul raporturilor lor reciproce şi în raporturile cu comunitatea. Pentru identificarea celor două tipuri de raporturi Leon Duguit utilizează sintagmele – ***justiţie comutativă*** şi ***justiţie distributivă***, noţiuni care ne reamintesc dreptul natural teoretizat de filosoful Aristotel.

Un alt exponent de frunte care s-a aplecat spre analiza raporturilor dintre Stat şi Drept, pornind de la doctrina heterolimitării, este **doctorul francez, Haurion**.

Acest celebru autor consideră că statul constituie un depozitar principal al puterii. Guvernanţii pot da dispoziţii obligatorii, pot

comanda (imperium) în virtutea calităţii pe care o au, aceea ce a fi reprezentanţi ai statului.

Prin voinţa şi consensul naţiunii, statului i s-a conferit puterea de constrângere. Ca atare, cetăţenii au delegat statului drepturi şi obligaţii, în mod temporar, dar nu le-au abandonat niciodată. În consecinţă, este suficient ca să lipsească acordul corpului electoral de cedarea temporară a dreptului şi Statul devine lipsit de legitimitate.

De principiu, reţinem că doctrina juridică franceză a constituit „o versiune proprie" despre Statul de Drept. Ea nu tranşează categoric în legătură cu chestiunea poziţiei statului în raport cu dreptul dar teoretizează, prin doctrinarii săi de marcă, cu privire la supunerea autorităţilor etatice la o constrângere din partea unei ordini juridice ierahizate.

3. Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept.

În concepţia doctrinarului austriac Hans Kelsen, orice normă juridică se fundamentează pe o normă juridică superioară. Norma juridică superioară devine o condiţie de validitate în raport cu norma juridică inferioară. Această concepţie are ca efect realizarea unui „circuit în serie" de norme de drept, înlănţuite şi care se sprijină pe normele juridice cu valoare ierarhic superioară.

Pe teritoriul diferitelor date orice formă de ordine juridică preexistentă înfiinţării statului a fost absorbită sau desfiinţată de ordinea juridică statală, privită ca fiind suverană şi legitimă totodată.

În concepţia teoreticianului sus-citat toate categoriile de norme juridice reprezintă o emanaţie a puterii de stat ca reprezentantă a Statului. Aceste norme juridice, edictate de către stat, au transformat structura etatică, până în intimitatea sa, în „ordine juridică totală". În acest fel pentru stat dreptul pe care l-a creat are o valoare practică şi simbolică supremă, constituind unicul drept recunoscut. Autorul menţionat identifică statul cu dreptul, apreciind că această contopire are loc, de principiu, prin fiinţarea şi funcţionarea unei ordini juridice ierarhizate în interiorul statului. Identitatea absolută dintre stat şi drept nu împiedică – în această concepţie – existenţa unor elemente specifice de ordin politic şi de ordin juridic. Şi elementul politic dar şi elementul juridic au aceeaşi finalitate – **aplicarea coerciţiei etatice** în situaţii determinate, prestabilite de lege. Statul trebuie să

fie gândit ca o adevărată ordine juridică iar dreptul prin aplicarea sa uniformă determină funcţionalitatea tuturor autorităţilor statului.

Într-adevăr, privit din punct de vedere **formal**, fiecare stat care posedă o legislaţie poate fi apreciat ca fiind **Stat de Drept**. Din punct de vedere **substanţial**, o importanţă covârşitoare pentru existenţa Statului de Drept o are conţinutul efectiv al normelor juridice. Dacă acestea nu realizează separaţia / echilibrul puterilor etatice; dacă nu consacră şi nu garantează drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, dacă nu asigură pluripartidismul pe scena politică sau nu asigură independenţa judecătorilor, nu poate exista, din punct de vedere substanţial **Statul de Drept.**

Teoria kelseniană a Statului de Drept, poate mai coerent viziunea autorului cu privire la Statul de Drept, a suferit numeroase critici, unele întemeiate, alta conţinând un substrat de maliţiozitate.

Nu este locul şi nici nu avem rolul de a indica concret teoriile formulate de criticii doctorului Hans Kelsen.

Astfel, de jure orice stat poate fi considerat Stat de Drept (cum de altfel s-a m ai precizat) dar în facto Statul de Drept desemnează un tip particular de stat care corespunde în totalitate imperativelor democraţiei şi securităţii juridice.

4. Doctrina legalităţii, „a domniei legii" specifică sistemului juridic anglo – saxon şi american

În statele de sorginte anglo-saxonă expresia „**rule of law**" este utilizate în acelaşi sens în care se folosesc în Europa continentală expresiile: **„rechtsstaat**" respectiv „**état de droit**".

Sintagma „**rule of law**" desemnează principiul legalităţii concretizat în raporturile dintre indivizi (persoanele fizice) şi dintre subiectele de drept şi autorităţile publice. „Rule of law" exprimă un principiu fundamental al „Common law-ului" şi constă în obligativitatea oricărui cetăţean de a suporta rigorile legii dacă a încălcat o normă juridică imperativă (onerativă sau, după caz, prohibitivă).

În sistemul judiciar de sorginte britanică şi din S.U.A. rolul central, de bază, în ocrotirea şi în garantarea drepturilor subiective fundamentale ale omului şi cetăţeanului revine **instanţelor judecătoreşti de drept comun (ordinare)**. Practic, drepturile fundamentale sunt o creaţie de jurisprudenţei (a practicii judiciare) în

temeiul aşa-numitului „**due process of law**”, o formă de jurisdicţie fondată eminamente pe principiile legalităţii şi echilibrului.

„Rule of law”, în traducere liberă „**regula legii**” sau, mai plastic „**domnia legii**” exprimă diferenţa dintre „**civil law**” şi dreptul britanic cutumiar.

În sistemul cutumiare britanic judecătorul nu numai că poate pronunţa dreptul (adică să aplice dreptul) dar hotărârile pronunţate constituie izvor de drept (judecătorul, practic, creează dreptul).

De aceea, pe bună dreptate putem spune că judecătorul ordinar (de drept comun) britanic şi american este un „legislator” în cazurile pe care le rezolvă.

Ca să înţelegem schematic sistemul judiciar britanic şi american, precizăm că se face distincţie între „common law” şi dreptul edictat de Parlament.

În Regatul Unit se dă întâietate dreptului consacrat de puterea legislativă în raport cu dreptul pronunţat de judecători, în timp ce în Statele Unite ale Americii se acordă prioritate constituţiei (statului sau a federaţiei).

În Statele Unite ale Americii „**rule of law**” **– domnia legii** – izvorăşte din principiile de guvernare ale statului federal american: **republicanismul; separaţia puterilor statului; sistemul de control şi de echilibru între puterile statului** şi **supremaţia naţională.**

Fără îndoială, un rol capital în afirmarea doctrinelor referitoare la domnia legii, în Statele Unite ale Americii îl joacă şi moştenirea constituţională britanică.

Vom încerca să analizăm principiile de guvernare a statului federal american deoarece, însumarea efectelor acestor principii, determină substanţa principiului domniei legii.

*. **Republicanismul**.

Constituţia S.U.A. a consacrat o formă republicană pe **democraţia reprezentativă** – care constă în aptitudinea cetăţenilor de a participa la viaţa politică prin intermediul reprezentanţilor aleşi de ei.

Persoanele fizice deţin funcţii pe o perioadă determinată (preşedinte, senator, reprezentant, guvernator, judecător al unui stat federat), fie pe o durată nedeterminată sub condiţia unei reputaţii neştirbite şi a unei conduite ireproşabile (judecătorii Curţii Supreme a S.U.A. şi ceilalţi judecători ai statului federal american). S-a spus

că numirile pe viaţă a judecătorilor de la Curtea Supremă a S.U.A. au menirea de a-i proteja pe aceştia de nesatornicia opiniei publice.

*. **Principiul separaţiei puterilor**

Guvernarea americană (în sensul ei larg) este fracţionată în ramuri: legislativă, executivă şi judecătorească. În acest fel constituantul american (Convenţia) a exclus posibilitatea ca o putere constituită în stat să acapareze întreaga autoritate, devenind tiranică. Astfel, „**guvernul**" – adică puterea de stat – a fost delegat celor trei autorităţi etatice: Parlament (Congresul S.U.A.); Preşedinte (executivul) şi Instanţele judecătoreşt.

*. **Sistemul de control şi de echilibru**.

Acest sistem forţează cele trei puteri constituite în federaţia americană să conlucreze.

Dependenţa este asigurată de faptul că pentru realizarea obiectivelor unei puteri constituite în stat este necesar acordul celorlalte puteri etatice.

Spre exemplu: Sematul S.U.A. – cameră superioară a Parlamentului – controlează puterea Preşedintelui (titularul puterii executive) prin exercitarea dreptului de a aproba propunerile prezidenţiale vizând posturile executive şi judiciare.

Instanţele judecătoreşti având aptitudinea de a controla constituţionalitatea legilor pot declara ca fiind neconforme cu Constituţia federală anumite norme juridice adoptate de Congresul S.U.A. (puterea legiuitoare federală).

Şi Preşedintele S.U.A. ca titular al puterii executive poate avea influenţă asupra puterii judecătoreşti; influenţă manifestată prin prerogativa şefului statului de a numi judecătorii federali, bineînţeles cu aprobarea prealabilă a Camerei superioare a Parlamentului (Senatul S.U.A.).

Sistemul de control şi de echilibru între puterile constituite în statul federal american determină, fiecare putere în parte, ca ramură a sistemului de guvernământ, să acţioneze programat, diligent şi cu grijă, în limitele de competenţă atribuite de Constituţia federală şi consacrate uneori cutumiar, prin realizarea efectivă a practicii politice.

*. **Principiul supremaţiei naţionale**

Conform Constituţiei federale guvernele statelor federale şi guvernul naţional partajează puterea de stat în S.U.A.

Art. 6 din Constituţia S.U.A. consacră principiul supremaţiei naţionale. Potrivit acestui principiu, Constituţia federală constituie legea supremă a statului. Desigur, în realitatea de zi cu zi guvernarea se întemeiază şi pe politici, pe decizii ale instanţelor judecătoreşti, pe tradiţii etc.

Autorii sunt de acord în a considera că în S.U.A. Constituţia scrisă, cu toate amendamentele adoptate, nu constituie acea Constituţia reală, operativă a Statelor Unite ale Americii.

Edificator este, credem noi, un exemplu: la data adoptării Constituţiei federale S.U.A. nu constituiau o putere mondială. De-a lungul timpului şi mai ales după al doilea război mondial S.U.A. au renunţat la **izolaţionism**, intervenind activ în politica internaţională, fiind practic, alături de U.R.S.S., una dintre cele două superputeri planetare.

După anul 1990, S.U.A. au rămas unica supremaţie a lumii, ca urmare a dezmembrării fostei U.R.S.S. Pentru fiecare etapă exemplificată (1945 – 1989 şi 1990 – până în prezent) S.U.A. a elaborat principii geopolitice dar mai ales geostrategice în raport de situaţia concretă aflată pe scena politică internaţională. Şi astăzi S.U.A. elaborează politici internaţionale fiind atentă la puternica concurenţă venită din partea confederaţiei europene, în frunte cu Republica Federativă a Germaniei, din partea Republicii Federative Ruse, a Republicii Populare Chieze şi respectiv a Imperiului Nipon (Japonia).

Activităţile geopolitice de pe scena internaţională – pe care S.U.A. joacă excelent – fac parte din Constituţia nescrisă, operativă a Americii. Nicăieri în Constituţia scrisă nu întâlnim principii de hegemonie politică sau de internaţionalism în relaţiile internaţionale.

* *
*

După analiza principiilor de guvernare a Statelor Unite ale Americii o întrebare legitimă revine în actualitate: Ce este totuşi ***domnia legii*** ? „Domnia legii" reprezintă conservarea ideii constituţionale că nici un subiect de drept nu este mai presus de lege. Instituţia domniei legii, a legalităţii, deşi nu este menţionată **in**

terminis în Constituţia federală americană reprezintă o moştenire de o importanţă covârşitoare, lăsată de întemeietorii statului federal american generaţiilor ulterioare.

Ea exprimă ideea Statului de Drept, adică a statului limitat prin intermediul Dreptului.

O ultimă precizare credem că se impune: noţiunea de „**guvernare"** în sistemul politico-juridic american implică întreaga putere etatică şi ramurile sale: legislativă, executivă şi judecătorească. Aceeaşi accepţie comportă această noţiune şi în Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord precum şi în celelalte state organizate, din punct de vedere judiciar, în sistemul „Common law"-ului, spre deosebire de statele europene continentale **de sorginte „romano-germanică"**, unde noţiunea de „**guvernare**" desemnează prioritar doar una din cele trei puteri constituite în stat, şi anume **puterea executivă.**

§ 3. Paradigma corelaţiei Stat-Drept. Dreptul un „instrument" creat de Stat care se impune autorităţilor etatice. Statul de Drept.

1. **Raţiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puteri.**
2. **Concepţiile Statului de Drept cu privire la democraţie şi libertate.**
3. **Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?**

1. Raţiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puterii.

Doctrina Statului de Drept se traduce din punct de vedere practic în necesitatea existenţei unei limitări a puterii de stat, limitare realizată prin intermediul dreptului.

Fără îndoială, în scopul instituirii Statului de Drept este necesar să se edifice **un veritabil cult al Dreptului**. Prin noţiunea de **„cult"** – înţelegem încrederea manifestată în legislaţie care trebuie să fie foarte puternică şi, totodată, credinţa în valoarea normelor juridice şi a instituţiilor dreptului.

Existând o doză mare de încredere din partea membrilor unei societăţi determinate, în instituţiile juridice există încredere şi în instituţia **statului** privită sub dublu aspect: juridic şi politic.

Ideea Statului de Drept deşi a fost fundamentală relativ recent (sfârşitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea), nu reprezintă o concepţie absolut inedită. Ea este o idee novatoare, de o importanţă excepţională, un adevărat deziderat pentru fiecare societate care îşi trage seva din tradiţionalele **doctrine ale dreptului natural**.

Sintetizând concepţiile referitoare la dreptul natural am spune că acesta constituie ansamblul regulilor social morale, perene şi imuabile, pe temelia căruia orice societate construieşte dreptul obiectiv sau pozitiv (legislaţia). Marii doctrinari ai filosofiei dreptului, celebri profesori de Teoria generală a dreptului şi de Drept Constituţional şi Instituţiei Politice din România au evidenţiat în cursuri, tratate, monografii, articole ştiinţifice ş.a. corelaţia dintre dreptul natural – care poate fi considerat de esenţă divină sau raţională – şi doctrina împletită cu practica edificării Statului de Drept.

Un renumit sociolog al dreptului din centrul universitar Iaşi aprecia într-o lucrare intitulată „**Sociologie juridică**", că spiritul pragmatic şi pozitivist al sec. al XIX-lea a impregnat Ştiinţa Dreptului, cu consecinţele nefavorabile asupra dezvoltării ulterioare a sistemului dreptului, în ansamblul său.

Rupt de filozofie şi de etică, dreptul sec. al XX-lea a devenit supertehnicizat având un caracter eminamente normativ. Doctrinarii din statele europene şi din statele Americii de Sud – fiefurile tradiţionale ale sistemului juridic romano – germanic, au analizat şi au sintetizat până la exces instituţiile fundamentale ale ramurilor dreptului.

Universitarul ieşean de care am amintit anterior – şi a cărui student am fost – aprecia că Dreptul devine ridicol ca ştiinţă deşi este sublim ca artă aplicativă şi ca filozofie pragmatică socială. Domnia sa aprecia că agenţii statului practicieni ai Dreptului (judecători, procurori) dar şi practicienii liber profesionişti (avocaţi, consilieri juridici, notari) sunt **tehnicieni ai Dreptului**. La citirea acestor cuvinte, cândva prin anul 2002, recunosc că am rămas încremenit. De tristeţe. Un magistrat, un avocat, un consilier juridic să fie considerat un tehnician !!! Ulterior am conştientizat că ideea d-lui

profesor nu avea nimic piorativ. Teza afirmată argumenta maniera dar şi propoziţia în care Dreptul este tratat utilizându-se metodele pozitiviste.

Dacă în ştiinţele reale aceste metode sunt benefice dând rezultate de excepţie, în drept ele au condus la înlăturarea corelaţiei organice cu morala, la rigidizarea în multe privinţe a întregului sistem de drept şi la cantonarea ştiinţelor juridice exclusiv la îndemâna profesioniştilor dreptului.

Nu suntem însă de acord cu ideea înlăturării Dreptului din rândul ştiinţelor social-umaniste. Spunem acest lucru deoarece s-a exprimat teza conform căreia Dreptul este exclusiv o filozofie socială, bineînţeles cu caracter practic şi pragmatic.

Toate ştiinţele s-au desprins în epoca modernă, şi chiar mai înainte, din **filozofie** – considerată o „**regină a ştiinţelor**" sau o „**ştiinţă a ştiinţelor**". Nu dorim să negăm incidenţa doctrinelor filosofice asupra ştiinţelor juridice ci înţelegem doar să explicăm, după puterile noastre, faptul că Dreptul prezintă o dublă natură: **atât de filozofie socială**, specifică ştiinţelor juridice speculative cât şi **de ştiinţă**, caracteristică ramurilor dreptului dogmatic.

Cu toată modestia, credem că Dreptul în ansamblul său şi Ştiinţele juridice au nevoie pentru a fi înţelese şi aplicate atât de pozitivismul juridic cât şi de interpretările cu caracter etico-filosofic, deopotrivă.

Revenind la problematica instituirii cultului Dreptului este evident că aceasta nu se poate realiza decât prin acceptarea şi ramforsarea dreptului natural. Nu trebuie scăpat din vedere că esenţa statului constă în normativitate, realizată prin mărirea ariei juridicităţii. Or, edictarea normelor juridice, conforme cu dreptul natural şi cu morala, presupune în ultimă instanţă codificarea şi implicit tehnicizarea dreptului. Cultul dreptului trebuie să aibă în vedere, în mod primordial respectarea Constituţiei şi a legislaţiei de către toţi agenţii statului ca de altfel şi de toţi cetăţenii care doresc şi înţeleg să respecte ordinea socială. Spunem aceasta întrucât normele juridice, legile în ansamblul lor, au un caracter integrator; ele au drept obiectiv juridicizarea în totalitate a societăţii.

Cu privire la legitimitatea puterii, adică legitimitatea puterii conferite şi preluate de Statul de Drept suntem tentaţi să precizăm câteva consideraţii:

Juridicizarea totală a activităţilor cu caracter etatic generează o estompare a fenomenului puterii. Puterea politică îşi pierde însemnătatea, rolul dominant revenind domniei normelor juridice.

Judecătorii devin cheia de boltă a întregului edificiul al STATULUI DE DREPT având nobila îndatorire de a garanta respectarea legilor.

Legitimitatea puteri reprezintă în esenţă capacitatea oricărui act efectuat de puterea de stat de a se raporta şi conforma unei norme juridice.

Fundamentul Statului de Drept fiind legislaţia în vigoare este clar că această formă etatică este cea mai legitimă de vreme ce Dreptul pozitiv (obiectiv) concretizează voinţa naţiunii. Locul şi rolul politicienilor urmează a fi luat de juriştii specializaţi în Dreptul Public. Aşa fiind, în viitor, nu numai că ştiinţele politice nu vor absorbi ştiinţele juridice dar se prevede posibilitatea realizării unui fenomen contrar: Dreptul să domine Politologia; ştiinţele politice să devină o „anexă" a ştiinţelor juridice, şi în special a ştiinţelor de Drept Public.

Dacă în plan naţional, acest aspect abia se concretizează ori se conturează, în diferite state, se pare că pe planul ordinii juridice internaţionale deja se recunoaşte hegemonia Dreptului Internaţional Public care domină raporturile juridice şi cele politice afirmate pe plan mondial.

2. Concepţiile Statului de Drept cu privire la democraţie şi libertate.

Concepţia Statului de Drept relativă la democraţie se circumscrie ideii reducerii atribuţiilor puterii legiuitoare şi întăririi puterii executive. Statul de Drept, „aruncă în aer" teoriile politice tradiţionale referitoare la democraţie deoarece impune existenţa unei autorităţi distincte în raport cu cele trei puteri „clasice" ale statului. Este vorba de organul etatic, distinct de puterea legislativă, care realizează controlul constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament.

Indiferent de denumirea adoptată – Curte Constituţională, Tribunal Constituţional etc. – autoritatea care realizează controlul constituţionalităţii legilor şi care garantează, în mod efectiv constituţionalitatea întregului Drept obiectiv (pozitiv), nu poate fi „încadrată" în nici o ramură specializată a puterii etatice.

Aceste organe au un dublu caracter politic şi juridic. Prin modul de funcţionare Curţile Constituţionale se apropie de puterea judecătorească.

Deciziile pronunţate au efecte **erga omnes** fiind opozabilă tuturor subiectelor de drept. Ele au caracter general – obligatoriu. Acest aspect apropie Curţile Constituţionale de puterea legislativă.

Autoritatea care exercită controlul constituţionalităţii legilor nu legiferează; ea stabileşte dacă o normă juridică este sau nu este în conformitate cu prevederile constituţiei statului respectiv. Curtea Constituţională [5] este un **legislator negativ**. Ea nu creează drept dar hotărăşte care norme juridice au fost adoptate cu încălcarea dispoziţiilor constituţionale.

Nefiind încadrate efectiv în puterea legislativă sau în puterea judecătorească, Curţile Constituţionale, care sunt o creaţie a Statului de Drept concret aplicat, subminează principiile democraţiei.

Deşi Parlamentul exprimă voinţa naţiunilor iar majorităţile parlamentare deţin practic puterea politică, putere concretizată în stat prin aptitudinea creării Dreptului, Curţile Constituţionale înfrâng principiile democraţiei politice majoritare ocrotind şi minorităţile şi asigurând triumful constituţionalităţii în viaţa politică.

În acest mod democraţia politică se transformă în democraţie juridică iar guvernarea politicienilor este parţial înlocuită cu guvernarea judecătorilor, în calitatea lor de păzitori ai Constituţiei respectivului stat [6].

În Occident, autorii au făcut referiri în sensul adaptării democraţiei la exigenţele Statului de Drept.

Cu sinceritate credem că democraţia pierde teren în faţa conceptului complex al Statului de Drept iar în practică democraţia politică va fi desuetă în raport cu „domnia legii”.

Concepţia unui Stat de Drept abstract, neparticularizat în raport cu libertăţile cetăţeneşti are în vedere, probabil, următorul aspect: Statul de Drept a fost principial creat pentru asigurarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

---

[5] Prin noţiunea de **„Curte Constituţională”** înţelegem organul care efectuează controlul, indiferent de denumirea concretă avută.

[6] Evident este vorba despre judecătorii Curţii Constituţionale şi nu despre judecătorii de la instanţele de drept comun.

Unul din scopurile primordiale ale Statului de Drept este reprezentat de ocrotirea, garantarea şi promovarea tuturor drepturilor subiecţilor şi a libertăţilor cuvenite oamenilor.

Statul de Drept constituie umplerea unei forme – **statul** – cu o realitate substanţială – **Dreptul** – pentru realizarea protecţiei juridice a drepturilor şi libertăţilor omului.

Fundamentul corelaţiei dintre Statul de Drept şi libertăţile omului au fost căutate în „**firea lucrurilor**", în Dreptul natural.

Drepturile şi libertăţile omului sunt un concept filosofic, politic şi juridic. **Filosofia**, semnifică fundamentarea ideii libertăţilor umane, **politicul** asigură aplicarea mai mult sau mai puţin perfectă a conceptului iar **Dreptul** este tentat să absolutizeze din punct de vedere teoretic şi practic şi din punct de vedere axiologic întreaga doctrină a drepturilor şi libertăţilor omului şi cetăţeanului. Juridicul face din libertatea umană cheia de boltă a edificiului intitulat „Stat de Drept".

3. Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?

Această întrebare deşi poate apărea retorică este pe deplin justificată întrucât – în raport cu tema aleasă – instituţia socială, politică şi juridică a **Statului**, ne preocupă prioritar. Desigur, în mod obiectiv, statul reprezintă şi apreciem că va continua să reprezinte una dintre instituţiile juridice fundamentale, absolut necesare pentru dezvoltarea social-politică şi economică a fiecărei societăţi.

Cât timp va exista o societate politică distinctă de societatea civilă, privită în ansamblul ei, cât se vor perpetua guvernanţii şi guvernanţii sau după cum remarcăm politologii şi juriştii marxişti, cât timp vor exista clase şi categorii sociale antagonice concretizate, generic vorbind, în clasa exploatatoare şi clasa exploatată, atâta timp va continua să se perpetueze **instituţia statului**.

Astăzi statul nu se mai află în pericolul dispariţiei ca urmare a instaurării mult trâmbiţatei societăţi comuniste. Dar statul suferă un proces de adaptare la noile tendinţe de globalizare şi de redefinire a concepţiilor şi ideologiilor care îl privesc în mod nemijlocit.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, un **stat minimal** deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraţionalism?

Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un stat social, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetăţenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală şi nu numai dovedeşte că principiile Statului de Drept pot şi sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga şi centru-stânga (social – democrate) cât şi de partidele politice de orientare spre dreapta eşicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creştin – democraţia europeană).

În **Statul de Drept liberal, minimal**, se vor urmări preponderent principii de natură economică legate de industrii şi comerţ. Acest tip de stat este statul capitalist pur, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurenţa în toate domeniile de activitate şi în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaşte, fără mari rezerve, dreptul tehnocraţilor capitalişti şi a capitaliştilor propriu-zişi de a-şi impune voinţa în mecanismele social – statale ale puterii etatice.

În **Statul de Drept social, providenţial**, vor prima principii de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populaţiei şi de asigurarea unei stabilităţi sociale pe plan intern. Acest tip de stat reprezintă, în esenţă, tot un stat capitalist, în care atât latura economică cât şi latura socială sunt privite de guvernanţi cu aceeaşi grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de faţă modalitatea de realizare a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă şi deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare ţară trebuie să dobândească **fericirea**, adică să satisfacă interesele materiale şi spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât şi la nivel individual.

Aceasta întrucât fericirea, satisfacţia tuturor, se obţine prin însumarea satisfacţiei indivizilor care compun societatea unui stat, la un moment determinat.

Rolul statului conform teoriilor Statului de Drept este acela de a deveni slujitorul Dreptului, fapt materializat prin aceea că statul, prin ramurile sale şi prin agenţii săi, trebuie să acţioneze, în orice situaţie, exclusiv în conformitate cu legea. Statul de Drept exclude

arbitrariul, ignoranţa sau starea discreţionară ce ar putea fi manifestată de agenţii uneia dintre puterile constituite în stat.

Paradigma legăturii dintre Stat şi Drept se manifestă în multiple forme, unele apropiate politologiei altele având afinitate în raport cu Dreptul. Oricum, Statul de Drept va conferi juriştilor, mai ales specialiştilor în Dreptul Public, noi instrumente de abordare, noi unghiuri de studiere a fenomenelor şi noi aptitudini de instituţionalizare, cel puţin la nivel teoretic.

CAPITOLUL VI

STATUL ÎN RELAŢIILE INTERNAŢIONALE. CHESTIUNEA „SUVERANITĂŢII" ÎN CONTEXTUL MONDIALIZĂRII

În etapa actuală, după destructurarea organizaţiilor statelor socialiste, au apărut state noi cu roluri geopolitice şi geostrategice caracteristice.

Geopolitica contemporană se confruntă cu un fenomen inedit, **de mondializare** sau **globalizare** care reprezintă o dimensiune planetară a politicii internaţionale în epoca contemporană şi care se manifestă în diferite planuri: politic, militar, economic sau tehnologic.

Mondializarea sau **globalizarea** se fundamentează pe agregarea economiei mondiale, proces obiectiv şi dinamic, datorat sporirii interdependenţelor şi intereconexiunilor dintre state, fiind efectul extinderii şi aprofundării legăturilor transnaţionale în domeniile vieţii social-politice, economico-financiare, cultural-educative, etc.

În „societatea" statelor practica relaţiilor internaţionale, dar şi doctrina, a realizat o structurare pe niveluri, denumite **modele**, după cum urmează: **nivelul (modelul) central** – care include statele cu potenţial economic performant, **nivelul (modelul) periferic** – care cuprinde statele cu economie slabă sau relativ dezvoltată.

Doctrina relaţiilor internaţionale şi în special doctrinarii geopoliticieni au analizat relaţiile din organizarea politică şi structura economică a statelor, atât în cadrul **modelului central** cât şi pentru **modelul periferic**.

Analiştii au detaliat studierea modalităţilor **de creare** şi **de dezvoltare** a unui stat hegenomic pe planul relaţiilor internaţionale.

Ca urmare a globalizării statele planetei vor trebui să valorizeze diversele puncte de vedere elaborate, cu prioritate, în următoarele domenii: **chestiunea normelor** – care reglementează relaţiile între subiectele de drept internaţional; chestiunea modalităţilor de aplicare a forţei; **chestiunea scopului** – care reprezintă găsirea unei modalităţi de convieţuire paşnică şi de

cooperare între state; chestiunea „regulilor jocului internaţional” referitoare la mijloacele şi metodele utilizate în scopul realizării competiţiei între state; chestiunea responsabilităţii subiectelor de drept internaţional; chestiunea autonomiei şi a corelării binelui individual cu binele general; chestiunea distincţiei între activităţile faptice, materiale şi cele având ca obiect acte cu caracter normativ-juridice, ş.a.

Toate aceste întrebări – probleme şi încă multe altele, nenominalizate de noi, îşi găsesc rezolvarea în principiile generale ale politicii internaţionale.

Obiectul politicilor internaţionale îl constituie **relaţiile internaţionale** care au un profund **caracter normativ** întrucât ele afirmă încrederea în aptitudinea fondării tuturor categoriilor de raporturi internaţionale pe norme juridice specifice Dreptului Internaţional Public.

Concepţiile optimiste fondate pe **raţionalism, pe conciliere** sau **arbitraj**, grefate pe **baze etico-morale**, au fost de natură să contribuie la relaxarea şi la echilibrarea climatului internaţional.

Alături de concepţiile optimiste în politica internaţională s-au afirmat **teorii cu caracter subiectiv, idealiste** sau **teorii exclusiv normativiste**.

Cele mai importante sunt **doctrinele realismului politic**. Aceste teorii pornesc de la o viziune **reală**, nici optimistă dar nici pesimistă, asupra practicii relaţiilor internaţionale.

Realismul politic pare a fi mai apropiat de pesimism de vreme ce postulează ideea scopului agenţilor de pe scena politică internaţională ca fiind acela de a obţine un câştig în defavoarea altor entităţi cu caracter etatic.

Potrivit acestei teorii **politica**, inclusiv **politica internaţională**, se prezintă ca o luptă dură pentru obţinerea de influenţă, pentru dominaţie şi pentru putere. Această „luptă”, cum îi arată şi denumirea, nu se concretizează prin activităţi de cooperare ci prin activitate concurentă. Politica internaţională nu este animată de moralitate şi de nobile idealuri ci de ambiţiile şi interesele protagoniştilor, respectiv a „marilor puteri”.

Politica externă a unui stat urmăreşte, de principiu, asigurarea securităţii naţionale şi valorificarea tuturor capacităţilor de care dispune acea entitate statală pentru obţinerea unor rezultate

profitabile. Dacă este posibil, statul urmăreşte prin politica externă pe care o promovează concretizarea şi dezvoltarea unei anumite influenţe în raport cu terţe subiecte de drept internaţional.

Desigur, privind acest tablou al scenei politice mondiale, care are toate şansele să se perpetueze şi pe viitor, problema „**suveranităţii" statelor lumii** apare ca fiind de o majoră importanţă.

Indiscutabil, raporturile de interdependenţă create în lumea contemporană tind să reducă substanţial „valoarea" suveranităţii statelor.

Astfel, prin crearea asociaţiilor de state (Uniunea Europeană, C.S.I.) statele îşi restrâng **independenţa** – element esenţial al suveranităţii (suveranitatea externă). Acest proces obiectiv are loc datorită nevoii de organizare şi de funcţionare efectivă a organizaţiile suprastatale. Statele jertfesc o parte din independenţă câştigând, în schimb, pe plan economic, sub aspectul stabilităţii social-politice şi mai ales în domeniul militar şi strategic.

Într-o măsură mai redusă, statele lumii contemporane renunţă parţial la **supremaţie** – văzută ca latura internă a suveranităţii. Puterea de stat recunoaşte acte îndeplinite de autorităţile unor alte state sau a organizaţiilor supraetatice şi care îşi produc efectele pe teritoriul statului în cauză.

Înfiinţarea marilor confederaţii, care posibil ca într-un viitor mai îndepărtat sau mai apropiat să se transforme în federaţii reprezintă un pas esenţial către globalizarea politică efectivă.

Armonizarea legislaţiei statelor şi integrarea acestora în marile ansambluri politico-etatice, cu caracter integrator şi supranaţional au drept consecinţă firească reducerea tensiunilor şi creşterea încrederii pe plan internaţional. Umanitatea are astfel şansa să se dedice exclusiv muncii creative, să protejeze valorile fundamentale ale planetei Terra, şi în mod special a celei mai importante valori care constituie pilonul central **al politicii** şi **al dreptului: OMUL.**

CAPITOLUL VII

ANALIZA CONSTITUŢIONALĂ A STATULUI DE DREPT ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII POLITICA A DIFERITELOR ŢĂRI ALE LUMII.

Înainte de a proceda la analiza efectivă a organizării politice a câtorva state vom reveni, cu câteva precizări, referitoare la tipurile de regimuri politica sau constituţionale. Aceasta întrucât în orice stat contemporan organizarea politico-etatică, se fundamentează pe un tip concret de regim politic aplicat în ţara respectivă.

*. **Regimul politic prezidenţial** – oferă o clară separaţie a puterilor constituite în stat. Acest tip de regim politic acordă preşedintelui prerogative considerabile care însă nu afectează funcţionarea mecanismelor instituţiilor politico-juridice din stat.

Sistemul prezidenţial oferă un model autentic de analiză a Statului de Drept dacă se respectă toate formele de control şi toate garanţiile care au menirea să îi garanteze stabilitatea şi funcţionalitatea.

Unica superputere mondială S.U.A. a adoptat – de la fondarea federaţiei americane – regimul politic prezidenţial.

*. **Regimul politic parlamentar** – cum arată însăşi denumirea, pune accentul pe puterea legislativă, parlamentul constituie principalul factor politic de guvernare.

Puterea executivă este exercitată de Guvern, condus de primul-ministru, care este obligat să răspundă politic în faţa Parlamentului.

Şeful statului – preşedinte sau monarh – constituie o figură politică decorativă, cu atribuţii politica reduse, cele mai multe fiind cu caracter protocolar.

În republica parlamentară, evident, preşedintele este ales de către Parlament.

Şeful statului este responsabil, sub aspect politic. Răspunderea politică este asumată în faţa Parlamentului de către Guvern.

* **Regimul politic semi-prezidenţial** – cum am avut ocazia să mai amintim în cap. II al prezentei lucrări, îmbină elemente specifice ale regimului prezidenţial pur cu elemente specifice ale regimului

parlamentar. Acest regim politic caută să înlăture imperfecţiunile regimului prezidenţial şi a celui parlamentar.

Preşedintele este ales de naţiune având rolul de mediator între puterile constituite în stat. Puterea executivă este exercitată de către Guvern, condus de un prim-ministru. Dacă în regimurile prezidenţiale şeful statului este şi şeful puterii executive, în regimurile semi-prezidenţiale se instituie binomul Preşedinte – Guvern, fiecare dintre aceste instituţii având atribuţii proprii, distincte.

În cadrul acestui tip de regim politic preşedintele, în calitatea sa de şef al statului, poate prezida şedinţele Guvernului, în mod cotidian sau, în anumite situaţii expres menţionate de Constituţie sau de dreptul obiectiv (pozitiv).

Deşi intens criticat, regimul politic semi-prezidenţial şi-a probat eficienţa, cu deosebire în Republica Franceză. Acest regim politic s-a dovedit a fi capabil să realizeze o corectă funcţionare a instituţiilor politico-juridice, cu caracter etatic.

* *
*

Precizările anterioare – succinte este adevărat – permit analiza concretă a regimurilor politice instituite în unele state de pe mapamond.

Vom grupa statele ce urmează a fi analizate în raport de regimul politic efectiv aplicat.

Astfel, pentru **categoria regimurilor politice prezidenţiale**, vom analiza sub aspect constituţional, următoarele ţări: **Statele Unite ale Americii, Republica Federală Brazilia.**

Pentru **tipul regimurilor politice semi-prezidenţiale** vom analiza structura politico-juridică şi instituţiile etatice din**: Republica Franceză** şi **Austria.**

Şi **regimul politic parlamentar** urmează a fi analizat sub aspectul funcţionării corecte în: **Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, Germania** şi **Imperiul Nipon (Japonia)**.

Vom face referiri şi la sistemele politice ale fostelor ţări socialiste, aflate în tranziţie, analizând în concret regimul constituţional şi instituţiile etatice ale **Republicii Federative Ruse**.

În consecinţă, vom analiza regimurile politice, sub aspect diacronic şi sincronic, instituite în **opt state** ale lumii.

§ 1. Statele Unite ale Americii

Rolul esenţial în viaţa politică americană îl joacă **partidele politice**. Acestea acţionează în perioada electorală pentru atingerea scopurilor politice.

Principalele partide de pe scena politică din S.U.A. sunt partidul democrat şi partidul republican. Ambele partide promovează ideile liberale specifice economiei şi politicii unui stat capitalist clasic. Democraţii sunt mai ataşaţi tradiţiilor de apărare a drepturilor statelor federate şi promovează consecvent ideea de justiţie socială.

Partidul Democrat a fost înfiinţat în anul ***1832*** continuând lupta politică dusă de **Partidul Democratic Republican** condus de Thomas Jefferson.

Partidul Republican a fost creat în anul ***1854***, incluzând liberali şi independenţi.

Originar, cele două partide politice americane erau caracterizate ca fiind ***adversare***, respectiv ***adepte*** ale federalismului. Tradiţional Partidul Democrat îşi manifestă o doză de neîncredere în statul federal.

Sistemul electoral american deosebeşte de sistemele electorale europene.

Principial, alegerile prezidenţiale în Statele Unite ale Americii comportă mai multe etape, respectiv:

*. alegerile primare într-un număr de state;

*. convenţiile naţionale ale Partidului Democrat şi ale Partidului Republican;

*. declanşarea campaniei electorale;

*. alegerea electorilor care dispun de un mandat imperativ pentru alegerea preşedintelui federal;

*. alegerea preşedintelui S.U.A. de către marii electori;

*. investirea preşedintelui şi a vicepreşedintelui în funcţii.

Preşedintele S.U.A. este ales pentru un mandat de patru ani de marii electori.

El nu răspunde politic în faţa Congresului, nu îl poate dizolva şi nu poate proceda la organizarea de noi alegeri.

Staful prezidenţial include: secretari de stat, şefi de departamente numiţi de şeful executivului. Cei 15 secretari (miniştri) sunt colaboratori individuali ai preşedintelui fiind personal responsabili în faţa şefului statului.

Sub autoritatea şefului puterii executive funcţionează o serie de agenţii, cum ar fi: Sistemul Federal de Securitate, Agenţia de Informaţii a S.U.A., Autoritatea pentru relaţiile federale de muncă, Agenţia Centrală de Investigaţii (C.I.A) etc.

Şeful statului american nu este ales direct de populaţie, ci de marii electori, al căror număr este egal cu cel al reprezentanţilor şi senatorilor, la un loc.

Dacă nu există formată majoritatea voturilor exprimate de marii electori, preşedintele S.U.A. este ales de Camera inferioară a Congresului, respectiv de Camera Reprezentanţilor.

Congresul S.U.A. – este Parlamentul ţării, parlament bicameral, constituit din **Camera Reprezentanţilor** şi din **Senat**.

Camera Reprezentanţilor – este alcătuită din 435 de membri şi 3 reprezentanţi ai districtului Washington. Este aleasă pe termen de **doi ani**, prin scrutin uninominal.

Senatul – cameră superioară – se compune din câte doi senatori aleşi de fiecare stat federat. Senatorii au un mandat de **şase ani**, fiind aleşi direct de către alegători, reînnoirea Senatului efectuându-se cu câte o treime.

În viaţa politică americană funcţia de senator este mai prestigioasă decât cea de reprezentant.

Camerele **Congresului S.U.A.** au competenţe în ipoteza revizuirii Constituţiei federale sau a declarării stării de război.

De asemenea, au atribuţii de punere sub acuzare a înalţilor funcţionari ai statului american.

Punerea sub acuzare efectivă se îndeplineşte de Camera Reprezentanţilor iar judecata înaltului funcţionar (inclusiv preşedintele federal) se efectuează de către Senat, prezidat de preşedintele Curţii Supreme a S.U.A.

Fiecare cameră dispune de comisii parlamentare – Camera Reprezentanţilor are **26**, Senatul deţine **20** – care au posibilitatea să propună redactări noi sau să amâne diverse proiecte şi acte normative.

Dacă există dezacord între cele două camere se formează o **Comisie de Conciliere** în scopul deblocării situaţiei.

Puterea judecătorească – include tribunalele de district, tribunalele de apel şi Curtea Supremă a S.U.A., alcătuită din **9 judecători** al cărei preşedinte poartă denumirea de **Chief Justice**.

Mai funcţionează şi alte instanţe cum ar fi: tribunalele teritoriale districtuale, tribunalul S.U.A. pentru Comerţ Internaţional, tribunalul cu privire la plângerile federale, tribunalul pentru impozite şi Curtea pentru apelurile veteranilor.

Competenţa jurisdicţiei federale se circumscrie dreptului pozitiv federal. Litigiile dintre Uniune şi un stat federat, cele dintre mai multe state federate sau dintre Federaţie şi cetăţeni sunt soluţionate de către instanţele federale.

Din anul 1803, Curtea Supremă dispune de prerogativa de a verifica şi, eventual, de a declara ca fiind neconstituţionale legi ale federaţiei cât şi legi ale diferitelor state federate.

Procedura de control a constituţionalităţii legilor este premisă şi particularităţilor care invocă excepţia de neconstituţionalitate. Acesta constituie unica situaţie de apărare împotriva legilor federale, deoarece particularii nu dispun de dreptul de a formula o acţiune judiciară împotriva Federaţiei americane.

În prezent S.U.A. sunt alcătuite din 50 de state federate. De-a lungul istoriei politice americane statul federal a adoptat o politică de întărire şi de lărgire a prerogativelor sale.

Relaţiile dintre statul federal şi statele federate se manifestă, în plenitudinea lor, în cazul revizuirii Constituţiei federale. Această revizuire nu poate fi realizată fără participarea statelor federate. Astfel, Congresul S.U.A. poate efectua o revizuire a Constituţiei cu majoritatea de 2/3, dar numai la solicitarea parlamentelor a 2/3 din statele federate poate fi reuşită o Convenţie cu scopul modificării Constituţiei. Amendamentele adoptate trebuie să fie aprobate într-un termen determinat de puterea legislativă federală de ¾ din statele federate, înainte de intra efectiv în vigoare.

Fiecare stat federat dispune de propria Constituţie şi de organe distincte ale puterii de stat. Parlamentele statelor federate sunt bicamerale[*)]. Puterea executivă, în fiecare stat federat, exercitată de

[*)] Cu excepţia statului federat Nebraska, din anul 1937.

un guvernator, ales pe un termen de 4 ani prin vot universal, direct, secret şi liber consimţit.

Competenţele legislative revin potrivit dispoziţiilor Amendamentului X, statelor federate. Legile statelor federate decid statutul subiectelor de drept (persoane fizice şi persoane juridice), regulile referitoare la sistemul electoral, infracţiunile şi sancţiunile aplicabile, organizarea judiciară, legislaţia din domeniul sănătăţii, învăţământului, a armelor, etc. Drept consecinţă, în teritoriul S.U.A. se constată mari deosebiri legislative de la un stat federat la altul.

Se asigură, astfel, un echilibru între puterea federală şi puterile statelor federate care nu a mai fost zdruncinat de la războiul de secesiune din anii 1861-1865.

Constituţia S.U.A. se fundamentează pe principiul separaţiei puterilor constituite în stat şi pe principiul respectării drepturilor fundamentale ale omului.

Este federaţia americană un Stat de Drept? Deşi se consacră prin Constituţie largi prerogative preşedintelui, în realitatea acestea nu sunt nelimitate.

Adevărata pavăză a Statului de Drept, puterea judecătorească îşi înfăptuieşte în mod real competenţele şi atribuţiile care îi revin, fapt ce a determinat pe unii doctrinari să considere că în S.U.A. s-a instaurat un **„guvernământ al judecătorilor**".

Dar tocmai acest „guvernământ al judecătorilor" asigură aplicarea efectivă, în viaţa socială, a principiului moral – juridic a „domniei legii". Or, domnia legii presupune legalitate, asigurând nu numai înfiinţarea, crearea dar şi funcţionarea efectivă a Statului de Drept în ţara considerată de politologi superputere a lumii, respectiv în Statele Unite ale Americii.

§ 2. Republica Federativă a Braziliei

În anul 1824 a fost adoptată prima constituţie a Braziliei. Aceasta a fost modificată în anul 1834, asigurându-se o puternică descentralizare a provinciilor.

În 1831 acest stat sud – american a interzis traficul de sclavi iar sclavia a fost definitiv abolită în data de 13.05.1888.

Imperiul brazilian fondat în 1822 şi-a încetat existenţa în anul 1889 când monarhia a fost abolită.

În anul 1891 a fost promulgată o nouă Constituţie care a fondat un stat prezidenţial, republican, democratic şi federal.

În Brazilia actualmente este în vigoare Constituţia adoptată la 05.10.1988.

Titlul III al Constituţiei este consacrat organizării puterii de stat. Se precizează că organizarea politico-administrativă a Republicii Federative a Braziliei include: uniunea, statele, districtul federal, municipalităţile.

Uniunea – adică statul federal – întreţine relaţii cu statele străine, declară război şi încheie pace, emite moneda naţională, asigură apărarea naţională etc.

Statul federal are competenţă exclusivă de legiferare în anumite domenii de activitate: în Dreptul Civil, în Dreptul Penal, în legislaţia comercială, maritimă, în Dreptul muncii ş.a.

Unele domenii de activitate sunt reglementate prin acte normative adoptate atât de statul federal cât şi de statele federate: domeniul fiscal, regimul vânătorii, educaţia, procedurile judiciare etc.

Statele federate au propriile lor Constituţii şi legi, au Adunări legislative alese pentru un mandat de 4 ani.

Puterea executivă în statele federate se exercită de guvernatori, ajutaţi de viceguvernatori, aleşi pentru un mandat de 4 ani.

Puterea legislativă federală este exercitată de ***Congresul naţional*** alcătuit din ***Camera Deputaţilor*** şi din ***Senatul federal***. Fiecare cameră parlamentară are un mandat de 4 ani.

Camera Deputaţilor se compune din reprezentanţi ai naţiunii aleşi de fiecare stat federat.

Senatul federal este compus din reprezentanţii statelor şi ai districtului federal. Fiecare stat alege câte 3 senatori pentru un mandat de 8 ani.

Puterea legiuitoare federală adoptă legile de competenţa Uniunii.

Constituţia federală conferă Congresului naţional şi alte competenţe prin care: de autorizare a şefului statului de a declara starea de război; de a ratifica tratatele internaţionale; de a autoriza pe preşedintele sau vicepreşedintele republicii să lipsească din ţară mai mult de 15 zile etc.

Camera Deputaţilor poate autoriza punerea sub acuzarea a preşedintelui sau vicepreşedintelui cu votul a 2/3 din numărul membrilor săi.

Senatul este competent să judece pe preşedinte sau pe vicepreşedinte pentru crime (infracţiuni).

Puterea executivă federală este încredinţată de Constituţia Preşedintelui Republicii.

Preşedintele Republicii numeşte şi demite miniştrii de stat; promulgă şi dispun publicarea legilor, exercită atribuţiile de comandant suprem al forţelor armate braziliene, numeşte înalţi demnitari ai Republicii, ş.a.

Puterea judecătorească cuprinde instanţele judecătoreşti: Curtea Supremă Federală, Curtea Superioară de Justiţie, Curţile federale regionale şi judecătorii federali; Curţile şi judecătorii de muncă; Curţile şi judecătorii electorali; Curţile şi judecătorii statelor federate, ai districtului federal şi ai teritoriilor.

Judecătorilor brazilieni, Constituţia federală le garantează ***inamovibilitatea***.

Curtea Supremă Federală a Braziliei are în componenţă 11 judecători aleşi dintre cetăţenii cu o pregătire juridică excepţională şi cu o reputaţie neştirbită. Această instanţă hotărăşte în litigiile cu caracter constituţional şi soluţionează procesele pornite împotriva înalţilor demnitari ai Republicii.

Se observă din această analiză că legea fundamentală a statului brazilian respectă principiul separaţiei puterilor constituite în stat.

Întrucât o perioadă relativ îndelungată Brazilia a avut un regim politic quasi-dictatorial, fundamentat pe puterea armată (până la 1987 – când Adunarea Constituantă şi-a început lucrările), o importanţă aparte o are titlul V al Constituţiei referitor la forţele armate şi la forţele de securitate publică.

Forţele armate se află sub comanda preşedintelui Republicii. Cetăţenii bărbaţi au obligaţia satisfacerii serviciului militar (femeile şi clericii sunt scutiţi în timp de pace). Se prevede şi un serviciu alternativ pentru cetăţenii care din motive de conştiinţă nu doresc să participe la activităţile militare.

Sunt reglementate, de asemenea, ***starea de apărare*** şi ***starea de asediu***.

De o importanţă covârşitoare pentru instituirea unui regim democratic este titlul II al Constituţiei, care consacră drepturile şi garanţiile fundamentale ale cetăţenilor brazilieni.

În acest titlu sunt cinci capitole referitoare la: drepturile şi îndatoririle individuale şi colective (cap. I); drepturile sociale (cap. II); chestiunile naţionalităţii (cap. III); drepturile politice (cap. IV) şi statutul partidelor politice (cap. V).

Constituţia Republicii Federative a Braziliei menţionează 77 de drepturi şi îndatoriri cu caracter individual sau colectiv.

Drepturile fundamentale sunt consacrate şi garantate, în mod efectiv, asigurând cadrul protejării tuturor drepturilor subiective ale cetăţeanului. Nu vom insista asupra analizării acestor drepturi – deşi avem Constituţia acestui stat în faţă – dar vom menţiona că Republica Federală a Braziliei întruneşte – cel puţin formal – condiţiile şi elementele necesare pentru **a fi considerată un Stat de Drept cu un regim politic prezidenţial**.

Desigur, consacrarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale şi prevederea separaţiei puterilor etatice trebuie să conducă atât la democratizarea vieţii social-politice a ţării cât şi la afirmarea tot mai puternică, a principiului legalităţii în activitatea tuturor instituţiilor etatice din Republica Federativă a Braziliei.

§ 3. Republica Franceză

Constituţia franceză actuală a fost adoptată şi a intrat în vigoare la data de 04.10.1958. Ea se întemeiază pe filosofia politică a generalului De Gaulle. Puterile etatice sunt separat şi echilibrate fiind, în mod tradiţional, formate din: legislativ, executiv şi judiciar.

Parlamentul francez – exercită puterea legiuitoare fiind alcătuit din două camere.

Şeful statului - este un arbitru situat deasupra evenimentelor politice şi a partidelor.

Constituţia Republicii Franceze prevede un parlament bicameral, alcătuit din ***Adunarea Naţională*** şi din ***Senat.***

Adunarea Naţională – are în componenţă 277 de deputaţi aleşi prin vot universal, egal, direct şi liber exprimat, pe durata unui mandat de ***5 ani***. Senatul este alcătuit din 321 de senatori, aleşi pentru un mandat de ***9 ani.***

Adunarea Naţională dispune de prerogative distincte în raport cu Senatul.

Principalele atribuţii ale Parlamentului sunt legate de elaborarea legilor. Parlamentul francez poate adopta acte normative juridice în orice domeniu de activitate.

Parlamentul exercită controlul asupra activităţii guvernului, materializat prin: întrebări şi interpelări adresate membrilor Guvernului de către parlamentari; funcţionarea unor comisii de anchetă înfiinţate de Parlament precum şi prin controlul efectuat de membrii puterii legislative cu privire la realizarea politicilor europene.

Alături de puterea legiuitoare o altă instituţie etatică, cu caracter politic şi juridic, de excepţională importanţă este aceea a **Preşedintelui Republicii Franceze**.

Începând cu anul 1962, Preşedintele Republicii este **ales** în mod direct de către cetăţenii cu drept de vot. Mandatul Preşedintelui este de **7 ani**.

Dintre prerogativele proprii şefului statului francez amintim: numirea primului ministru; prerogativa de a adresa mesaje Parlamentului; numirea preşedintelui şi a membrilor Consiliului Constituţional; sesizarea Consiliului Constituţional; etc.

Preşedintele dispune şi de prerogative, partajate cu alte organe, care necesită acordul altor autorităţi publice. Sunt astfel de prerogative – conducerea relaţiilor internaţionale; exercitarea atribuţiilor de comandant suprem al armatei şi recurgerea la dispoziţiile art. 16 care îi permite luarea măsurilor necesare pentru asigurarea funcţionalităţii normale a autorităţilor statului.

Atribuţiile ce pot fi exercitate în temeiul art. 16 nu au caracter arbitrar sau discreţionar. Preşedintele Republicii nu poate dizolva Parlamentul şi nu poate iniţia procedura modificării Constituţiei, cât timp exercită puterile conferite cu caracter excepţional.

În relaţiile sale cu Guvernul, Preşedintele Republicii are dreptul de a prezida şedinţele Consiliului de Miniştri şi de a semna anumite decrete emise de Guvern.

În raport cu Parlamentul, Preşedintele Republicii poate interveni pentru ca Guvernul să retragă de pe ordinea de zi un anumit proiect de act normativ. Acest fapt constituie o prerogativă a şefului statului de a interveni – prin mijlocirea legislativă.

De asemenea, şeful statului poate adresa mesaje sau poate solicita puterii legiuitoare efectuarea unei noi dezbateri asupra unui proiect de lege.

În raport cu puterea judecătorească Preşedintele Republicii Franceze este, de drept, preşedinte al Consiliului Superior al Magistraturii şi poate uza de dreptul de graţiere a persoanelor condamnate.

Guvernul Republicii Franceze – este, alături de Preşedinte, titular al puterii executive. În Republica Franceză executivul este bicefal, fiind compus din: Preşedinte şi Consiliul de Miniştri.

În cadrul Guvernului un rol central revine primului ministru şi relaţiei pe care acesta o cultivă cu şeful statului.

Deşi în Franţa există tendinţa de autonomizare a voinţei Guvernului în raport cu voinţa şefului statului, totuşi se constată că atât primul-ministru cât şi ceilalţi membri ai Guvernului sunt „la dispoziţia" Preşedintelui Republicii.

Distanţarea Consiliului de Miniştri în raport cu Preşedintele Republicii a fost constatată de analiştii politic francezi, ea constituind mai curând o stare de fapt decât o „realitate instituţionalizată" din punct de vedere juridic.

Miniştrii sunt conducători ai administraţiilor subordonate. Aceştia contrasemnează actele Preşedintelui Republicii sau ale premierului, când se referă la probleme din aria de competenţă a ministrului pe care îl conduc.

Puterea judecătorească – constituie o autoritate independentă în raport cu celelalte două puteri constituie în stat: legislativul şi executivul.

Preşedintele Republicii este garantul independenţei puterii judecătoreşti.

Constituţia franceză se referă la Consiliul Superior al Magistraturii şi la atribuţiile îndeplinite de acest organ etatic, la Înalta Curte de Casaţie, la compunerea acesteia şi la competenţa de judecată.

Consiliul Constituţional – are în componenţă atribuţia de control a constituţionalităţii legilor. Membrii acestei Consiliu, în număr de **nou**, sunt desemnaţi astfel: **trei** de preşedintele Adunării Naţionale; **trei** de preşedintele Senatului şi **trei** de către şeful statului.

Membrii Consiliului au un statut identic cu cel al înalţilor demnitari ai statului francez şi sunt numiţi pe termen **de 3, 6 şi respectiv 9 ani**, având o independenţă efectivă în exercitarea funcţiilor.

Nu avem intenţia să analizăm detaliat atribuţiile Consiliului Constituţional. Totuşi, o precizare credem că se impune: deşi această instituţie a fost deseori criticată datorită puterilor considerabile pe care le posedă, peisajul politico-juridic francez ar fi de neconceput fără această instituţie extrem de importantă a statului. Oamenii de stat şi, în general politicienii francezi, înclină spre conferirea unor noi atribuţii Consiliului Constituţional, motivat de faptul că jurisprudenţa sa este puternic ancorată în realitatea socială iar deciziile pronunţate sunt fondate pe analize juridice aprofundate.

* *
*

Este de prisos să discutăm dacă Republica Franceză este sau nu este un Stat de Drept. Aşa cum rezultă şi din analiza efectuată în lucrarea noastră, doctrinarii francezi au fost printre primii care au fundamentat concepţiile referitoare la Statul de Drept. De asemenea, statul francez a constituit după 1789-1791, un adevărat creuzet în care au fost conturate, practic vorbind, principalele drepturi şi libertăţi fundamentale ale omului. Tot Franţa a resimţit, pozitiv şi novator, concepţia lui Montesquieu referitoare la specializarea, separaţia şi echilibrul puterilor constituite în stat precum şi doctrinele avansate de marii gânditori ai Dreptului precum: Leon Duguit, A. Hauroin şi mulţi alţii, referitoare tocmai la stabilirea preeminenţei Dreptului în raport cu Statul.

§ 4. Austria

La data de 25.10.1955 a fost adoptată Legea constituţională federală a Republicii Austria. Această Constituţie este şi astăzi în vigoare, motiv pentru care o vom utiliza la analiza mecanismelor politico-juridice şi a instituţiilor etatice.

Austria este o republică federală şi democratică, compusă din următoarele landuri (state federate): Burgensland, Karnten,

Niederoisterreich, Oberosterreich, Salzburg, Steriermark, Tirol, Voralberg şi Wien.

Teritoriul tuturor statelor federate (a landurilor) formează teritoriul statului federal.

În Austria limba oficială a statului este germana.

De competenţa exclusivă a federaţiei sunt următoarele domenii: constituţionalitatea, relaţiile internaţionale, finanţele şi emisiunile monetare, legislaţia civilă, siguranţa şi ordinea publică, legislaţia muncii şi poliţia federală. În aceste domenii statul federal este competent atât din punct de vedere legislativ cât şi din punct de vedere a puterii executive.

Există situaţii în care aptitudinea de a legifera revine federaţiei dar aplicarea legilor este dată în competenţa puterii executive a statelor federală cum ar fi în următoarele ipoteze: energia electrică, existenţa persoanelor defavorizate, poliţia rutieră, statutul cadrelor didactice etc.

Dacă dispoziţiile constituţionale nu prevăd expres competenţa statului federal domeniile respective de reglementare şi de aplicare efectivă a actelor normative revin puterii legislative sau / şi puterii executive a statelor federate (a landurilor).

Puterea legislativă federală – se exercită de către Parlamentul federal, alcătuit din două Camere: **Consiliul Naţional** şi **Consiliul Federal**.

Consiliul Naţional – este ales prin vot secret, egal, direct şi liber exprimat de către cetăţeni. Cuprinde 183 de deputaţi aleşi pentru un mandat de **4 ani**. Această Cameră poate adopta o moţiune de cenzură fapt ce conduce la demiterea Guvernului.

Consiliul Federal – are un drept de veto suspensiv ce poate fi exercitat numai pentru apărarea intereselor statelor federate (a landurilor).

Puterea executivă federală – este bicefală în sensul că se exercită de **Preşedintele federal** împreună cu **Guvernul federal**.

Preşedintele federal – este ales de cetăţenii cu drept de vot. Preşedintele federal are atribuţii identice cu cele obţinute de şefii de state din republicile cu regimuri politice semi-prezidenţiale.

Guvernul federal – cuprinde: Cancelarul federal, vice-cancelarul federal.

Cancelarul federal este numit în funcţie de şeful statului.

Preşedintele federal numeşte pe miniştrii federali la propunerea Cancelarului federal.

Guvernul federal este răspunzător politic în faţa Consiliului Naţional. Răspunderea politică a executivului este solidară dar se poate individualiza la unul sau mai mulţi miniştri.

Dacă Consiliul Naţional retrage încrederea acordată Guvernului federal, Cancelarul federal este obligat să demisioneze. Dacă retragerea încrederii se referă la unul sau mai mulţi miniştri, aceştia sunt destituiţi din funcţiile deţinute în executiv.

Puterea judecătorească – se întemeiază pe principiul constituţional al independenţei judecătorilor. Aceştia dispun de inamovibilitate.

La judecarea anumitor crime care au un grad sporit de pericol social generic (abstract), există obligativitatea constituirii juriului.

Şi infracţiunile cu caracter politic sunt judecate de Curţile cu juraţi.

Curtea Constituţională – este instituită prin art. 137 din Constituţia Republicii Austria. Este un organ cu dublu caracter, politic şi juridic, având competenţă în următoarele domenii: acţiuni introduse împotriva federaţiei sau a statelor federate dacă nu le rezervă tribunalelor de drept comun; soluţionează conflictele pozitive sau negative de competenţă între instanţele judecătoreşti şi organe ale puterii executive înzestrate cu atribute de jurisdicţie; soluţionează conflictele şi litigiile ivite între statele federate (landurile) sau cele dintre statul federal şi un stat federat.

Desigur, Curtea Constituţională poate dispune anularea unei legi pe motiv că este neconstituţională, dar numai în situaţia în care a fost investită legal cu o cerere expresă.

Puterea legislativă şi puterea executivă a statelor federate (a landurilor).

În statele federate puterea legislativă este încredinţată unor adunări numite **Landtage**. Legile fiecărui stat federat sunt adoptate de aceste adunări şi publicate în Jurnalul Oficial al Landului.

Puterea executivă se exercită, în fiecare stat federat, de un Guvern numit de Adunarea statului (landtag). Guvernul landului este prezidat de landeshaupt – mann (conducător) şi este alcătuit din miniştri de resort.

* *
*

În Republica Austria, stat federal şi democratic, toate organele aparţinând celor trei puteri constituite în stat respectă principiul legalităţii care guvernează principiul legalităţii care generează atât actele cu caracter administrativ cât şi actele cu caracter judiciar.

Statul austriac este, la momentul de faţă, **un Stat de Drept** atât sub aspect substanţial cât şi din punct de vedere formal, constituind un veritabil exemplu pentru ţările din Estul Europei aflate în tranziţie, şi cu deosebire pentru ţările din fosta U.R.S.S.

§ 5. Regatul Unit al Marii Britanii şi Islandei de Nord

Marea Britanie a fost creată, din punct de vedere constituţional, prin unirea Scoţiei cu Anglia sub denumirea de Regatul Unit al Marii Britanii, în anul 1707 şi ulterior prin alipirea Irlandei.

Regatul Unit nu are o constituţie scrisă dar dispune de o largă paletă de documente privitoare la garantarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Autorităţile etatice:

Parlamentul Marii Britanii este compus din **Camera Comunelor** şi **Camera Lorzilor**.

Pentru **Camera Comunelor** alegerile se realizează prin vot direct şi secret, pe baza scrutinului uninominal, cu majoritate simplă. Membrii acestei camere se bucură de imunitate parlamentară în legătură cu activităţile desfăşurate în cadrul organismului legiuitor. Nu pot candida pentru a fi aleşi în Camera Comunelor: membrii forţelor armate, poliţiştii, alţi funcţionari publici şi judecătorii.

Camera Lorzilor – a slăbit treptat ca influenţă, prin actele adoptate în anii 1911, 1932 şi 1949.

Această cameră are competenţe legislative şi poate dezbate chestiuni importante pentru activitatea statului. Este alcătuită din persoane fizice care deţin titluri mobiliare ereditare. Succesorii pairilor ereditari nu vor mai avea dreptul să participe la lucrările Camerei Lorzilor, ei vor fi treptat înlocuiţi de reprezentanţii profesiilor, de industriaşi, de oameni de ştiinţă, etc. Practic, Partidul Conservator doreşte întărirea şi menţinerea competenţelor acestei

camere a Partidului britanic, în timp ce Partidul Laburist adoptă teza reducerii progresive a competenţelor conferite Camerei superioare a Parlamentului.

Procedura legislativă britanică cuprinde mai multe etape:

- moţiunea, prin care se solicită aprobarea prezentării unui proiect sau a unei propuneri legislative;

- prezentarea propunerii sau proiectului şi lecturarea iniţială a documentului;

- lecturarea secundă a iniţiativei legislative, discutarea fondului, depunerea de amendamente;

- examinarea în comisiile parlamentare, articol cu articol, a textului propus;

- a treia lectură a proiectului de lege şi adoptarea efectivă a textului.

Proiectul de lege sau propunerea legislativă este trecută de la o cameră la cealaltă, unde urmează o procedură quasi-identică

Legea devine obligatorie când este sancţionată de monarh. Bugetul este votat de Camera inferioară fără participarea Camerei Lorzilor.

Marea Britanie comportă un sistem bipolar în privinţa partidelor politice.

Diacronic, în anul 1867 a fost constituită Uniunea Asociaţiilor naţionale conservatoare şi constituţionale, iar în anul 1877 a luat fiinţă Federaţia Naţională Liberală.

Cele două mari partide din Marea Britanie contemporană au consacrat instituţia **liderului politic** în sensul desemnării obligatorii şi automate în funcţia de prim-ministru a şefului partidului învingător în alegeri.

Liderul politic are aptitudinea de a desemna pe preşedintele partidului.

Fiind un sistem politic format din două mari partide politice, alegerile din Marea Britanie – şi ne referim la alegerile generale – au menirea fie de a confirma, fie de a schimba guvernul.

Monarhul britanic – are atribuţiile limitate caracteristice regimului parlamentar. Pe măsura afirmării Parlamentului au scăzut prerogativele Suveranilor.

Principala prerogativă a monarhului constă în numirea primului ministru. Acesta exercită o oarecare influenţă şi cu ocazia numirii miniştrilor.

Monarhul poate demite Guvernul prin desărcinarea primului ministru, poate dizolva Parlamentul, poate exercita dreptul de veto în cazul anumitor legi şi poate acorda graţierea unor persoane condamnate.

Deşi are puteri restrânse monarhul britanic reprezintă un simbol al naţiunii şi personifică, materializează imparţialitatea.

Primul-ministru britanic – a fost instituţionalizat prin „Reform Act" din anul 1832, prin care s-a consacrat obligaţia numirii în această funcţie a liderului partidului majoritar în Camera Comunelor.

Primul ministru are următoarele atribuţii: este liderul partidului din care provine, este răspunzător pentru desemnarea miniştrilor, demite miniştri, prezidează şedinţele Cabinetului, este liderul Camerei Comunelor, comunică monarhului deciziile adoptate de Guvern etc.

Cabinetul britanic – decide cu privire la marile direcţii politice atât pe plan intern cât şi internaţional, coordonează politicile diferitelor departamente, realizează planuri pentru atingerea unor obiective etc.

Puterea judecătorească – se realizează printr-o multitudine de instituţii care au atribuţii jurisdicţionale.

Sistemul judiciar britanic a fost reorganizat prin **Judicature Act** din 1873-1875, el cuprinzând: **Curtea Supremă Judiciară, Curtea de Apel**, cu o divizie (secţie) civilă şi una criminală (penală), **Înalta Curte** şi **Curţile Coroanei**.

În materie civilă sunt componente: Curţile de ţinut, Înaltele Curţi, Curţile de Apel şi Camera lorzilor, iar în materie penală (criminală) au competenţă: Curţile de Apel, Curţile Coroanei, Înalta Curte.

După cum este bine ştiut în Regatul Unit dreptul are ca sursă principală „**Common Law**"-ul şi respectiv „**Case Law**"-ul (precedentul judiciar).

Common Law, la origine a constituit un amalgam de procedee, speţe şi hotărâri pronunţate de diferitele instanţe.

Instanţele judecătoreşti britanice au o contribuţie însemnată la respectarea drepturilor subiective ale cetăţenilor.

Deşi lipsit de o constituţie scrisă, sistemul politic britanic estre apreciat ca fiind **particular** în raport cu alte tipuri de regimuri politice (inclusiv parlamentar). Principiul separaţiei puterilor în stat este aplicat, cu diferite nuanţe, şi în Regatul Unit. Consecinţa este reprezentată de echilibrul realizat între puterile etatice. Libertatea economică şi politică a fundamentat practic drepturile şi libertăţile conferite britanicilor.

Marea Britanie este prima democraţie europeană, sub aspect istoric şi constituie, la momentul de faţă, un model de funcţionare a instituţiilor publice şi de garantarea şi ocrotire a drepturilor cetăţeneşti.

§ 6. Republica Federativă a Germaniei

Constituţia Republicii Federative a Germaniei a fost adoptată la data de 23.05.1949.

Constituţia R.F.G. consacră spaţii largi protejării drepturilor fundamentale ale omului. Sunt inserate principalele drepturi în cuprinsul legii fundamentale.

Drepturile şi libertăţile fundamentale sunt menţionate în cap. I.

În cap. II este reglementată relaţia dintre statul federal şi statele federate.

Art. 23 din Constituţie nominaliza landurile (statele federate) pe teritoriul cărora urma să se aplice imediat: Baden, Saxonia de Jos, Bavaria, Bremen, Marele Berlin, Slasswig – Hollstein, Wurtemberg – Baden şi Wurtenberg – Hohenzolern.

Legea fundamentală prevede principiul supremaţiei dreptului internaţional. Astfel, Federaţia poate transfera drepturi de suveranitate unor instituţii internaţionale. Se prevede că normele generale ale dreptului internaţional fac parte integrantă din dreptul federaţiei.

Statele federate (landurile) exercită autoritatea etatică, în mod plenar, cu excepţia dispoziţiilor contrare legii fundamentale.

Dreptul federal are întotdeauna prioritate în raport cu dreptul statului federat (a landului).

Autorităţile etatice:

Bundestagul – reprezintă puterea legislativă a Federaţiei germane. Este camera inferioară a Parlamentului, aleasă prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

Îşi desfăşoară activitatea în şedinţe şi poate constitui comisii de anchetă pentru cercetarea unor probleme deosebite.

Bundesrat-ul – este a doua cameră a legislativului alcătuită din membrii guvernelor statelor federate. În acest mod, landurile participă la legiferarea dreptului federal şi la administrarea statului federal.

Preşedintele Republicii – este ales de către Adunarea Federală pentru un mandat de 5 ani. Şeful statului federal poate fi reales o singură dată.

Preşedintele federaţiei reprezintă statul federal pe plan internaţional. Are, desigur, şi alte atribuţii: numeşte şi revocă din funcţie pe judecători, pe funcţionarii federali, pe ofiţeri şi subofiţeri, graţiază persoanele fizice condamnate, etc.

Guvernul federal – este compus din Cancelarul federal şi miniştrii federali.

Cancelarul federal – stabileşte principiile fundamentale ale politicii. Conduce întreaga activitate guvernamentală.

Miniştrii federali – ca de altfel şi cancelarul federal, nu trebuie să exercite, pe perioada mandatului, nici o altă funcţie sau profesie. Miniştrii federali de resort conduc activitatea departamentelor ai căror titulari sunt.

Legea fundamentală germană prevede o procedură de înlăturare a Cancelarului federal, în anumite situaţii. În concret, dacă camera inferioară a Parlamentului – Bundestagul – îşi exprimă neîncrederea în Cancelar, votând un succesor al său, cu o majoritate absolută, şeful statului va trebuie să revoce pe Cancelarul federal în exerciţiu şi să numească, în această funcţie, persoana fizică aleasă.

Puterea judecătorească – este exercitată de judecători din cadrul Tribunalului Constituţional Federal, a Tribunalelor federale sau din cadrul Tribunalelor landurilor (a statelor federate).

Sunt interzise tribunalele excepţionale sau extraordinare. Tribunalele speciale pot fi înfiinţate numai în temeiul legii.

Cu privire la sistemul politico-juridic existent în fost R.D.G. precizăm următoarele: acest stat a avut două Constituţii: prima la

07.10.1949 şi a doua adoptată la 06.04.1968, modificată la 07.10.1974.

Organul legislativ al Republicii Democratice Germane era unicameral, având un mandat de 4 ani. Funcţia de şef al statului era încredinţată Consiliului de Stat, organ colegial, ales de Camera Poporului (Parlament).

Consiliul de Miniştri al R.D.G. era ales de Camera Populară, în raport de care răspundea politic. Consiliul de Miniştri prezenta Camerei Populare informări anuale asupra activităţii desfăşurate.

Organul legislativ se pronunţa asupra acestor informări prin vot.

* *
*

După reunificarea celor două state germane pe data de **03.10.1990**, Constituţia Republicii Federative a Germaniei a fost extinsă şi pe teritoriul Republicii Democrate Germania. Practic, la **26.07.1990** Parlamentele din R.F.G. şi R.D.G. au hotărât ca viitorul parlament german să fie ales prin vot unic.

La data de **31.08.1994**, au fost retrase ultimele trupe ruse din Germania, iar la **08.09.1994**, s-a procedat la retragerea finală a trupelor anglo-franco-americane din Berlin.

După absorbirea R.D.G. de către R.F.G. nu a fost adoptată o nouă Constituţie, Legea fundamentală germană din 23.05.1949 continuând să fie aplicată pe întreg teritoriul statului federal.

Republica Federativă a Germaniei reprezintă un Stat de Drept, poate cel mai dezvoltat din Europa, sub aspectul respectării drepturilor omului şi a cantonării puterilor publice exclusiv în sfera principiului legalităţii.

Filosofia politică ce a stat la temelia Legii fundamentale din 23.05.1949 nu numai că îşi dovedeşte valabilitatea dar constituie, şi la momentul actual, elementul de clădire a tuturor structurilor şi instituţiilor europene contemporane. Pierzând două războaie mondiale, Germania a înţeles că singura modalitate de afirmare o reprezintă dezvoltarea economică activă dublată de stabilitatea principiilor politice pe care sunt aşezate instituţiile statului.

Indiscutabil astăzi „**motorul**” Uniunii Europene, al întregii Europe Occidentale, îl constituie Republica Federativă a Germaniei.

§ 7. Imperiul Nipon (Japonia)

Constituţia Japoniei a fost adoptată în condiţiile înfrângerii militare a acestei ţări în cel de-al doilea război mondial.

Regimul politic japonez este un regim imperial dar trebuie precizat că împăratul a renunţat la invocarea originii sale divine.

Constituţia a fost adoptată la data de 03.11.1946 şi a instituit mecanisme politice, cu caracter democratic, în vederea guvernării ţării.

Instituţiile etatice:

Împăratul – reprezintă un simbol al naţiunii şi al unităţii naţionale. Acesta nu are nici o atribuţie în materie de guvernare dar poate îndeplini anumite acte în materie de stat, prevăzute expres de Constituţie.

Aceste aspecte în materie de stat care sunt la dispoziţia împăratului sunt:

- promulgarea revizuirii Constituţiei, a legilor, decretelor şi tratatelor internaţionale;
- convocarea Dietei;
- dizolvarea Camerei reprezentanţilor;
- proclamarea alegerii generale a membrilor Dietei;
- atestarea numirii şi revocării miniştrilor şi acordarea deplinelor puteri ambasadorilor;
- decretarea amnistiei generale sau speciale;
- acordarea de distincţii;
- atestarea ratificării tratatelor internaţionale şi a altor documente diplomatice;
- primirea ambasadorilor;
- exercitarea unor acte de ceremonial.

În momentul de faţă instituţia împăratului este subordonată cerinţelor Statului de Drept deoarece drepturile şi puterile suveranului nu reprezintă altceva decât acte decorative şi simbolice.

Constituţia niponă prevede că tronul este ereditar iar succesiunea la tron se realizează în conformitate cu Codul familiei imperiale, adoptat de Dietă-

Cap. III al Constituţiei japoneze consacră drepturile şi obligaţiile cetăţenilor. Sunt astfel consacrate drepturi tradiţionale specifice regimurilor politice democratice.

Sunt menţionate prevederi din convenţiile internaţionale, cum ar fi: interzicerea torturii, a pedepselor aplicate cu cruzime, interzicerea sclaviei.

Continuând expunerea succintă a instituţiilor etatice, reţinem că **Dieta** constituie unicul organ legislativ al statului şi, totodată, organul suprem al puterii de stat.

Dieta este compusă din două camere: Camera reprezentanţilor şi Camera consilierilor.

Camera reprezentanţilor are un mandat de patru ani în timp ce Camera consilierilor este aleasă pentru un mandat de şase ani.

Dacă Camera reprezentanţilor este dizolvată îşi încetează automat activitatea şi Camera consilierilor.

În activitatea de legiferare se pare că legiuitorul constituant a dat prioritate Camerei reprezentanţilor, în calitatea sa de cameră inferioară a Parlamentului. Astfel, dacă un proiect de lege adoptat de Camera reprezentanţilor este respins de Camera consilierilor va putea fi totuşi sancţionat ca lege dacă va fi adoptat din nou de Camera reprezentanţilor cu o majoritate de cel puţin 2/3 din numărul membrilor prezenţi.

Şi în privinţa proiectului de buget Camera reprezentanţilor are proeminenţă în raport cu camera superioară a Dietei.

Cabinetul ministerial – este titularul puterii executive. Cabinetul este alcătuit din: preşedintele Cabinetului (prim-ministru) şi miniştri de resort. Cabinetul ministerial este responsabil – în solidar – în faţa Dietei.

Primul – ministru este desemnat de Dietă dintre membrii săi. Acesta îi numeşte şi îi revocă pe miniştri.

Cabinetul ministerial asigură rezolvarea problemelor curente cu caracter administrativ dar aer şi o serie de competenţe speciale dintre care amintim:

- asigură executarea efectivă a legilor;
- conduce efectiv treburile publice;
- încheie tratate diplomatice dar acestea trebuie să fie, de regulă, în prealabil aprobate de Dietă;
- emite decrete în vederea executării legilor;

- hotărăşte amnistia generală sau specială şi dispune asupra diminuării pedepselor şi asupra reabilitării.

În sistemul politic nipon şeful partidului majoritar este desemnat de Dietă în funcţia de prim – ministru.

Puterea judecătorească – se exercită de Curtea Supremă şi de instanţele judecătoreşti ierarhic inferioare. Judecătorii sunt independenţi fiind supuşi Constituţiei, legilor şi propriilor conştiinţe.

Curtea Supremă realizează controlul constituţionalităţii legilor, decretelor, regulamentelor şi tuturor actelor cu caracter individual.

În soluţiile pronunţate de instanţele, judecătoreşti se urmăreşte în mod activ obţinerea armoniei şi perfecţiunii. Niponii nu au adoptat un sistem judiciar tranşant, în care verdictele pot fi transpuse în două culori: **alb** respectiv **negru**. Ei încercă pe toate căile şi prin toate mijloacele **RECONCILIEREA** părţilor litigante.

Din acest motiv sistemul judiciar nipon este atât de diferit de sistemele judiciare europene.

Europenii caută adevărul judiciar – cel rezultat din probele administrate – în timp ce la japonezi Dreptul tinde spre realizarea echităţii, având un puternic accent moral – etic.

* *
*

Din scurta analiză realizată reţinem că Japonia, cum este şi firesc, prezintă anumite particularităţi dar, de principiu, poate fi considerată un stat în care drepturile fundamentale ale omului şi principiile legalităţii şi a ierarhiei normelor juridice sunt pe deplin respectate.

În consecinţă, Japonia cu toate că are un regim politic imperial este un Stat de Drept.

Caracterizarea Japoniei ca fiind un Stat de Drept este strâns legată de prerogativele împăratului.

Împăratul este considerat imuabil şi sacru, însărcinat să asigure continuitatea statului şi permanenţa Japoniei eterne; dar el nu este (sau nu mai este) decât o palidă reflectare a splendorii trecute a dinastiilor divine. Deţinând altă dată toate drepturile de suveranitate, el nu îşi mai datorează astăzi funcţiile sale decât voinţei poporului, în

care rezidă puterea suverană. Practic, puterile politice ale împăratului sunt inexistente[*)].

§ 8. Republica Federativă Rusă

Constituţia Republicii Federative Ruse a fost adoptată la data de 13.12.1993 de către poporul multinaţional al Federaţiei.

Constituţia consacră respectul pentru memoria înaintaşilor, credinţa în bine, dreptate şi adevăr. Ea îşi propune să asigure prosperitatea Rusiei.

În **Titlul I, capitolul I din legea fundamentală** se precizează că „Federaţia Rusă este un stat democratic federativ de drept, cu formă republicană de conducere".

Titularul suveranităţii este poporul multinaţional al Rusiei care, fie nemijlocit, fie prin organele puterii de stat o exercită.

Cap. II al Constituţiei este consacrat drepturilor şi libertăţilor omului şi cetăţeanului. Sunt enumerate drepturile fundamentale garantate precum şi libertăţile ocrotite şi recunoscute. Enumerarea drepturilor este amplă prevăzându-se că ocrotirea acestora constituie obiect de preocupare al tuturor instituţiilor şi organelor etatice. Sunt astfel prevăzute: egalitatea în faţa legii, dreptul la viaţă, dreptul la libertate şi inviolabilitatea vieţii private, dreptul la secretul corespondenţei, invincibilitatea domiciliului, dreptul de definire a apartenenţei naţionale, dreptul de utilizare a limbii materne, dreptul la proprietate, inclusiv la proprietatea privată, dreptul la muncă, ocrotirea maternităţii, copilăriei şi a familiei, dreptul la locuinţă, dreptul la învăţătură, garantarea proprietăţii intelectuale, libertatea de a se adresa justiţiei pentru realizarea drepturilor subiective, etc.

Limitarea drepturilor sau a libertăţilor se poate realiza exclusiv printr-o lege federală şi numai pentru apărarea statului, a moralităţii, a sănătăţii publice pentru o perioadă determinată în timp.

Art. 65 din Constituţie se referă la structura federală a statului, sunt enumeraţi subiecţii Republicii Federative Ruse: **republici, ţinuturi, regiuni, districte**. Fiecare subiect sau categorie

[*)] Encyclopedia Universalis, pag. 945

de subiecte are un **statut** precizat de Constituţia statului federal cât şi de Constituţia statului federat.

Legea fundamentală nominalizează competenţele statului federal în raport cu statele federale. Aceste competenţe se referă la: adoptarea Constituţiei federale şi a legilor federaţiei; cetăţenie; sistemul organelor legislative, executive şi judecătoreşti; proprietatea statului federal, băncile federale, bugetul federal, activităţile de cercetare a spaţiului cosmic, relaţiile internaţionale ale ţării, apărarea naţională, siguranţa publică, organizarea justiţiei, legiferarea în materie penală, de procedură penală şi în materia Dreptului execuţional Penal; amnistie şi graţiere, etc.

Cu excepţia competenţelor statului federal, subiecţi federaţiei dispun de întreaga putere de stat.

Autorităţile etatice din Republica Federativă Rusă sunt următoarele:

Preşedintele Republicii Federative Ruse – este şeful statului fiind ales pentru o perioadă de patru ani prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. Acesta reprezintă statul federal în relaţiile internaţionale.

Şeful statului federal dispune de anumite prerogative, prevăzute de art. 83-93 din Constituţie; numeşte primul-ministru federal; numeşte şi revocă miniştrii federali; prezintă candidaturi, către Consiliul Federaţiei, pentru numirea judecătorilor tribunalului Constituţional al Federaţiei, ai Tribunalului Suprem; propune candidaturi, către Consiliul Federaţiei, pentru numirea Procurorului General al Federaţiei şi pentru numirea judecătorilor de la Tribunalul Suprem de Arbitraj, conduce Consiliul Securităţii Federaţiei Ruse; numeşte şi revocă pe Comandantul Suprem al forţelor armate ale Federaţiei Ruse.

Preşedintele realizează conducerea activităţii de politică externă în sensul că poartă negocieri şi semnează tratatele internaţionale la care Federaţia este parte.

Poate declara starea de război în anumite zone ale ţării informând Parlamentul.

Adunarea Federală – reprezintă organul legislativ al statului şi este formată din două camere: Duma de Stat (camera inferioară) şi Consiliul Federaţiei (camera superioară).

Duma de Stat – are în componenţă 450 de deputaţi, aleşi pentru un mandat de patru ani.

Consiliul Federaţiei – este format din câte doi reprezentanţi ai subiecţilor Federaţiei Ruse (unul din partea organelor reprezentative şi unul din partea autorităţilor executive).

Constituţia prevede modul de desfăşurare a activităţilor camerelor Parlamentului. Există o serie de atribuţii care sunt exercitate exclusiv numai de una dintre camerele Adunării Federale. Astfel: Consiliul Federaţiei este competent să confirme schimbarea graniţelor dintre subiecţii Federaţiei în timp ce Duma de Stat este competentă să acorde votul de încredere Guvernului federal.

Guvernul Federaţiei Ruse – înfăptuieşte puterea executivă a statului federal. Este alcătuit din: preşedintele Guvernului Federaţiei, locţiitorii acestuia şi miniştri federali de resort.

Preşedintele Guvernului Federaţiei – trasează principalele direcţii ale activităţii Guvernului federal.

Guvernul Federaţiei Ruse – asigură înfăptuirea politicilor financiar – monetare, ia măsuri pentru asigurarea legalităţii, a securităţii statului şi pentru realizarea politicii externe.

În realizarea atribuţiilor sale Guvernul federal emite hotărâri şi dispoziţii. Aceste acte normative trebuie să fie în concordanţă cu Constituţia federală şi cu legile federale.

Puterea judecătorească – se exercită de către instanţele judecătoreşti.

Judecătorii dispun de independenţă şi se supun exclusiv Constituţiei şi legilor federale. Pentru a fi numit judecător o persoană fizică trebuie să îndeplinească următoarele condiţii speciale: vârsta limită de 25 de ani, studii juridice superioare şi stagiu în profesie **de minimum 5 ani**.

Instanţele judecătoreşti sunt formate din Tribunalul Suprem care exercită supravegherea tuturor celorlalte instanţe cu jurisdicţie generală. Tribunalul Suprem este organul judecătoresc ultim în materie penală, civilă, administrativă etc.

Tribunalul Suprem de Arbitraj este organul judecătoresc suprem cu referire la litigiile economice.

Curtea Constituţională a Federaţiei şi-a început efectiv activitatea în octombrie 1991.

Curtea Constituţională este competentă să se pronunţe cu privire la constituţionalitatea legilor federale şi a actelor normative inferioare legii. Soluţionarea neînţelegerilor apărute între autorităţile federale referitoare la competenţă sau între autorităţile federale şi organele subiecţilor federaţiei (a statelor federale). Curtea emite interpretări ale Constituţiei Federaţiei şi soluţionează sesizările persoanelor fizice şi juridice referitoare la încălcarea drepturilor şi libertăţilor constituţionale.

* *
*

Din analiza efectuată rezultă că în Republica Federativă Rusă există o efectivă separaţie a funcţiilor etatice – legislativă, executivă şi judecătorească – în aşa fel încât să se împiedice concentrarea puterii de stat în mâinile unei singure persoane sau la nivelul unei singure autorităţi.

Din punctul nostru de vedere R.F. Rusă are un regim politic prezidenţial. Totuşi, noi am optat să analizăm instituţiile politico-juridice ale acestui stat pentru a observa modul de adaptare a fostelor state socialiste la principiile Statului de Drept.

Cu toate că Constituţia R.F. Ruse prevede că „Federaţia Rusă este un stat … de drept…" suntem înclinaţi să considerăm că acest stat corespunde din punct de vedere formal criteriilor de determinare a Statului de Drept şi că mai are câteva etape de parcurs până când va corespunde şi din punct de vedere substanţial criteriilor menţionate generic.

Evident, opţiunea Republicii Federative Ruse este de a instaura un **Stat de Drept** democratic şi federativ, lucru deplin posibil în condiţiile asigurării transparenţei activităţilor organelor de stat şi a supunerii tuturor cetăţenilor, inclusiv a agenţilor statului, faţă de lege.

ÎNCHEIERE

Prezenta lucrare intitulată „Statul – instituţie social – politică şi juridică fundamentală” constituie o încercare de „conturare a elementelor definitorii” ale acestei instituţii care prezintă o măreţie aparte.

Pe parcursul capitolelor am analizat: definiţia, caracterele juridice ale statului, structura de stat, formele de guvernământ, regimurile politice şi elementele constitutive ale statului. Am încercat să argumentăm necesitatea preeminenţei Dreptului asupra autorităţilor statului, analizând diverse teorii formulate de-a lungul timpului.

Ne-am aplecat asupra instituţiei **„Statului de Drept”** cu încrederea că cel puţin parţial am reuşit să desluşim un răspuns legat de eterna întrebare – retorică, desigur – „**Este Dreptul un ideal sau un simplu instrument ?**”

Am încercat să descriem unele elemente structurale ce aparţin politicii elaborate de către state, din dorinţa de a privi instituţia – fenomen a Statului, nu numai din punct de vedere juridic dar şi din punct de vedere politologic.

Am exprimat propria părere în legătură cu transformările radicale ale instituţiei „**suveranităţii”** în condiţiile accentuării procesului de globalizare.

În sfârşit, succint am analizat instituţiile politico-juridice din mai multe state ale lumii cu scopul de a surprinde modurile în care principiul Statului de Drept este efectiv aplicat.

Tentativa noastră se referă la cea mai faimoasă instituţie politică şi juridică deopotrivă, creată de geniul uman. Desigur, în legătură cu instituţia Statului s-au scris biblioteci întregi. Noi însă am încercat să punctăm câteva repere pornind de la o întrebare care pare atât de simplă dar care, în realitate, este atât de complexă: „**Ce este statul ?**”.

Răspunsul nostru este efemer doar întrebarea rămâne şi ea va fi pusă atât timp cât va exista **OMENIREA !!!**

- SFÂRŞIT -

2. Dezvoltarea constituțională a României

CUVÂNT INTRODUCTIV

În cadrul sistemului ştiinţelor sociale, un loc important este deţinut de *ştiinţele juridice* datorită faptului că acestea studiază fenomenele politico-juridice ale societăţii.

Dreptul Constituţional constituie o ramură fundamentală a Dreptului alcătuită dintr-un ansamblu de norme juridice, cuprinse prioritar în Constituţie, prin care se reglementează raporturile sociale din domeniul instituirii şi exercitării puterii de stat, asigurându-se înfăptuirea puterii suverane a poporului.

Ştiinţa Dreptului Constituţional are ca obiect de studiu organizarea societăţii în stat, raporturile din domeniul instituirii şi exercitării puterii politice.

Ştiinţa Dreptului Constituţional este studiată de *disciplina ştiinţifică academică* denumită *„Drept Constituţional şi instituţii politice”*.

În paginile care urmează am analizat „*momentele*” apreciate ca fiind de importanţă deosebită, din punctul nostru de vedere, cu privire la organizarea politică şi juridică a teritoriilor care alcătuiesc, în contemporaneitate, statul naţional unitar român.

Pentru realizarea demersului nostru am utilizat şi doctrina aparţinând altor ramuri ale ştiinţelor juridice, cum ar fi Ştiinţa Dreptului Administrativ şi elemente de administraţie publică.

O importanţă capitală în fundamentarea întregii lucrări a avut-o recurgerea la tezaurul de cunoştinţe înmagazinat de două ştiinţe juridice istorice: Dreptul Roman şi Istoria Dreptului Românesc.

Pentru realizarea coeziunii dintre capitolele lucrării şi subdiviziunile acestora (secţiuni; paragrafe) am urmărit, în mod activ, evoluţia Istoriei politice a Statului Român şi totodată raporturile entităţilor etatice de pe teritoriul actual al ţării noastre cu puterile vecine europene, într-un cadru mai larg consacrat de Istoria universală.

De un real folos ne-au fost şi analizele efectuate de autori celebri în domeniul ştiinţelor politice cu incidenţă asupra: teoriei generale a statului, a filosofiei politice şi a istoriei ideilor politice.

Prezenta lucrare este oferită cititorilor care rămân singurii ei „*judecători*”. Cartea se adresează cu prioritate studenţilor de la

Facultatea de Drept dar, în egală măsură, tuturor juriştilor pentru care materia analizată constituie o preocupare constantă sau un prilej de „delectare intelectuală”.

Desigur, analiza realizată de noi este perfectibilă şi, în scopul elaborării unei viitoare ediţii, aşteptăm cu interes criticile, observaţiile şi sugestiile cititorilor. Lucrarea constituie o excelentă ocazie de a-mi manifesta profunda recunoştinţă faţă de marile personalităţi ştiinţifice şi intelectuale care au contribuit la formarea subsemnatului: prof. dr. Genoveva Vrabie (Drept Constituţional şi Instituţii Politice), prof. dr. Maria V. Dvoracek (Istoria dreptului românesc) precum şi celorlalţi profesori ai Universităţii „Mihail Kogălniceanu” din Iaşi – Facultatea de Drept.

Las cartea la îndemâna publicului larg având sentimentul datoriei împlinite.

PARTEA I

ORGANIZAREA POLITICO-JURIDICĂ ÎN EPOCA ANTICĂ ŞI MEDIEVALĂ

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA POLITICĂ, SOCIALĂ ŞI JURIDICĂ A DACIEI ÎN PERIOADA ÎNGLOBĂRII ÎN IMPERIUL ROMAN

Secţiunea I: Viaţa economico-socială a Daciei romane

Dacă în nordul Dunării se cristaliza statul dac, în sudul fluviului se extindea şi se consolida stăpânirea romană. La sfârşitul sec. al II-lea î.e.n. dominaţia romană se instaurase până la zona Dunării de Jos, fiind întărite şi legăturile comerciale cu dacii din nordul fluviului. Realizarea politicii Imperiului se concretiza prin intermediul a două mijloace fundamentale: **războiul** şi **comerţul**.

La începutul sec. I î.e.n. moneda romană – **denarul** – avea putere circulatorie predominantă în statul daco-get, înlocuind practic celelalte monede străine şi ducând la încetarea baterii monedei autohtone. Acest fapt, atestat documentar, se datorează unui comerţ intens pe care dacii îl făceau cu Roma, facilitat şi de pătrunderea negustorilor romani pe teritoriul daco-get.

Astfel, au fost descoperite 222 de tezaure monetare corespunzătoare acelor vremuri pe teritoriul actual al României.

În acest context apreciem că o etapă premergătoare expansiunii romane în Dacia a fost reprezentată de acapararea pieţei economice.

Concomitent, Imperiul Roman utiliza în raporturile cu societatea geto-dacă şi mijloacele militare care asigurau procurarea de bunuri materiale şi de sclavi. Astfel, cu titlu de exemplu, în anul V

e.n. Aelius Catus a capturat 50.000 de daci. În anul 65 e.n. Tiberius Silvanus a capturat 100.000 de daci care au fost strămutaţi la sud de Dunăre, pe teritoriul Imperiului Roman.

Pe măsură ce convulsiile şi crizele din societatea romană, la început sporadice, se accentuau, conducerea politică a Imperiului a conştientizat că bogăţiile aurifere ale Daciei sunt în măsură să redreseze situaţia financiară delicată.

Cucerirea Daciei de către romani

În urma incursiunilor dacilor la sud de Dunăre, ca de altfel şi ale romanilor în nordul fluviului, cele două armate se înfruntă la Tapae (anul 88 e.n.).

În urma bătăliei se încheie o pace prin care regele dac Decebal se recunoaşte rege clientelar al Imperiului Roman primind în schimb de la Imperiu ajutor tehnic şi subsidii.

Imperatorul roman Marcus Ulpius Traianus a purtat două războaie pe teritoriul Daciei.

Primul război daco-roman s-a desfăşurat în perioada 25 mai 101 e.n. până în toamna anului 102 e.n. şi a avut drept consecinţă anularea stipulaţiilor păcii încheiate de imperatorul Diocleţian.

Prizonierii, dezertorii şi tehnicienii sunt restituiţi autorităţilor romane de către regele dac. O parte din statul dac – respectiv zona subcarpatică – a fost anexată de Imperiu şi repartizată celor două provincii romane sud-dunărene: Moesia Superior şi Moesia Inferior iar o garnizoană militară romană a fost mutată pe teritoriul Daciei.

Ca urmare a celei de-a doua conflagraţii daco-romane (primăvara anului 105 e.n. – vara anului 106 e.n.) regele dac, Decebal, s-a sinucis şi a fost creată provincia imperială Dacia, condusă de un guvernator delegat de imperator (legatus Augusti pro praetore).

Dacia înglobată în cadrul Imperiului cuprindea: aproape întreaga Transilvanie, Banatul şi vestul Olteniei.

Provincia era apărată iniţial, în răsărit, de limesul Alutanus (Izlaz, jud. Teleorman – Boiţa, jud. Sibiu); ulterior prin prelungirea sa cu limesul Transalutanus (Dunăre-Roşiori de Vede-Piteşti – Câmpulung Muscel – Carpaţi).

Sub autoritatea guvernatorului provinciei Moesia Inferior au fost plasate: estul Olteniei, Muntenia şi sudul Moldovei.

Imperatorul Marcus Ulpius Traianus îşi ia titlul de „DACICUS” şi inaugurează la Roma, în amintirea crâncenelor războaie daco-romane, o columnă în data de 13 mai 113 e.n., monument ce apare tuturor românilor ca un original şi veridic act de naştere al poporului nostru.

Noua provincie după pacificare a fost înglobată în Imperiul Roman sub denumirea – Dacia Augusta provincia. Capitala provinciei primeşte titlul (rangul) de coloniae (superior rangului de municipium), precum şi denumirea de Ulpia Traiana Augusta Dacica, neoficial fiind numită şi Sarmizegetusa romana.

În anii 123 / 124 e.n., provincia imperială Dacia a fost împărţită în: Dacia Superior, cu capitala la Apulum (Alba Iulia), Dacia Inferior şi Dacia Porolissensis, atestată în anul 133 e.n., fiind desprinsă din Dacia Superior, cu capitala la Porolissum (Moigrad, judeţul Sălaj).

În jurul anilor 167 e.n. – 169 e.n. sunt atestate istoriografic următoarele provincii: Dacia Apulensis, Dacia Malvensis şi Dacia Porolissensis, având în frunte un guvernator (legatus Augusti pro praetore trium Daciarum).

Cucerirea romană şi în mod implicit ocuparea Daciei au produs adânci prefaceri în organizarea social-politică şi în cadrul instituţiilor juridice din Dacia.

Prezenţa populaţiei autohtone în provincia romană Dacia a fost atestată de mărturii ale istoricilor antici. Astfel, sunt menţionate răscoalele dacilor organizate şi coordonate cu atacurile dacilor liberi; campaniile militare organizate de imperatorii romani în scopul de a înfrânge aceste răscoale; faptul că unii împăraţi (imperatori) au preluat după Traian titlu de „dacicus” ca o recunoaştere a victoriilor militare obţinute.

(De asemenea, sunt atestate dovezi epigrafice în care sunt consemnate nume dace, ceea ce demonstrează, fără putinţă de tăgadă, existenţa şi continuitatea dacilor după ocupaţia romană.

Economia Daciei Romane, a fost intim legată de stadiul de dezvoltare economică al întregului Imperiu Roman.

Statul roman a influenţat în mod activ dezvoltarea economică a provinciei nou create.

Sub aspectul **raporturilor de proprietate** trebuie menţionat că întregul teritoriu al provinciei a fost declarat **ager publicus**, ceea

ce a determinat punerea sa la dispoziţia statului roman, care îl împărţea cetăţenilor săi.

În Dacia se dezvoltă şi o formă de proprietate privată având ca titulari pe cetăţenii romani.

Astfel, **coloniştii** aduşi în Dacia şi **veteranii** dobândeau în proprietate loturi de pământ, stabilindu-se pe teritoriul provinciei.

Sclavagismul care se dezvoltă în Dacia Romană este de tip clasic specific civilizaţiei greco-latine.

În vederea stimulării sclavilor, proprietarii acestora obişnuiau să le acorde o libertate limitată de iniţiativă, fie înzestrând pe sclavi cu un peculiu, fie prin cointeresarea acestora sub forma atribuirii unei cantităţi determinate din producte / fructe.

Specific secolului I e.n. pe întreg teritoriul Imperiului Roman, inclusiv în provincia Dacia, este apariţia şi dezvoltarea instituţiei **colonatului.**

Iniţial colonatul se prezenta sub forme multiple.

Pe teritoriul Italiei acesta îmbracă forma contractului în temeiul căruia proprietarul unui teren agricol îl arendează unui localnic care îl lucrează personal sau unui orăşean care îl lucrează cu sclavi. De principiu, arendaşul se obligă la plata unei rente în bani şi la prestaţii în favoarea proprietarului.

Deoarece schimbarea frecventă a arendaşilor nu era tocmai favorabilă proprietarilor funciari, mijlocul de a-i lega de pământ consta în plata rentei băneşti. Astfel, obligaţiile (datoriile) provenite ca urmare a neplăţii rentei obligau pe arendaşi să cultive terenul agricol până la plata lor. De regulă, nici proprietarii nu insistau în raport cu arendaşii în vederea achitării datoriilor la scadenţă.

În **Africa**, domeniile imperiale, administrate de un procurator al imperatorului, erau lotizate în moşii şi arendate unor concesionari, care, la rândul lor, le cultivau cu coloni. Colonii din această regiune a Imperiului se obligau prin regulament, către concesionari la o rentă în produse, o rentă în bani pentru vite, fiind datori să presteze muncă un număr determinat de zile pe an în favoarea concesionarilor.

În **Asia** şi **Egipt** terenurile aparţinând statului roman sunt arendate la mici gospodari. Arendaşii nu puteau părăsi terenul dat în arendă. Practic, arenda avea un caracter obligatoriu.

Este de presupus că instituţia colonatului a exercitat o influenţă asupra sclaviei.

Practic, se acordau sclavilor loturi agrare, cu titlu de peculiu, cu obligaţia de a-l lucra în condiţii similare colonatului. Aceştia se deosebeau de coloni prin faptul că nu erau oameni liberi. Totodată aceşti sclavi nu sunt socotiţi ca parte din inventarul moşiei şi nu erau lăsaţi moştenire.

Fără îndoială, cucerirea Daciei urmată de declararea teritoriului ca făcând parte din ager publicus precum şi instituirea marilor latifundii a făcut posibilă utilizarea raporturilor de colonat.

Structura socială existentă în Dacia romană.

Categoria **stăpânilor de sclavi** era alcătuită din elementul dominant roman, incluzând funcţionarii imperiali, ofiţerii armatei romane staţionate în Dacia, latifundiarii precum şi negustorii şi coloniştii înstăriţi.

Ţărănimea colonară cuprindea pe ţăranii daci aflaţi în raporturi de colonat cu stăpânitorii romani. Ţăranii îşi păstrau **obştile** ca o formă de organizare a muncii care a existat şi anterior ocupaţiei romane.

O categorie intermediară o reprezentau **păturile sărace dar libere** din punct de vedere juridic, care cuprindea: agricultori cu activitate redusă; păstori, mici negustori, meşteşugari.

Consecinţa structurii sociale existente dar şi a tentativei de eliberare a dacilor de sub ocupaţia romană o reprezintă **răscoalele** ca mod de manifestare social-politică cu caracter extrem şi violent. Astfel, sunt de menţionat răscoalele din anii 119 – 120 e.n. ocazie cu care **C. Iulius Bassus**, guvernator al Daciei, este ucis. Această răscoală a fost înăbuşită la intervenţia personală a imperatorului Hadrian, care la un moment dat a intenţionat să abandoneze provincia; de asemenea este de menţionat şi răscoala din anii 157 e.n. – 158 e.n. iniţiată tot de populaţia autohtonă.

În anul 167 e.n. a avut loc o mare răscoală a dacilor, desfăşurată concomitent cu războiul marcomanic, care a fost înăbuşită în anul 174 e.n. de către Marcus Aurelius.

Alte răscoale în Dacia au avut loc în timpul domniilor următorilor imperatori: Commodus, Caracalla, Maximinus şi Gallienus, în perioada celei de-a doua jumătăţi a sec. al III-lea e.n.

În toate aceste tulburări enumerate succint un rol determinant l-a avut şi sprijinul acordat populaţiei din provincie de către dacii liberi.

Ideea „**pacificării**” Daciei „**felix**” urmată de instituirea unei guvernări liniştite, binecuvântată de populaţia daco-getă nu rezistă fiind dezminţită de lupta – chiar şi armată, violentă – dusă de poporul dac în scopul eliberării.

Secţiunea II. Organizarea politică şi juridică a Daciei romane

După cum am precizat anterior provincia imperială Dacia cuprindea în hotarele sale Transilvania, Banatul, Oltenia, vestul Munteniei şi o parte din Moldova.

Provincia a fost condusă în timpul imperatorului Marcus Ulpius Traianus de un guvernator denumit **legatus Augusti propaetore**. Aşa fiind, porţiunea din statul dac cucerit şi anexat Imperiului Roman a format iniţial o singură provincie.

După moartea violentă a guvernatorului roman **C. Iulius Quadratos Bassus** imperatorul Hadrian a numit un guvernator cu puteri depline şi extraordinare în persoana lui **Q. Marcius Turbo**. Sub guvernarea acestuia Dacia a fost împărţită în două provincii (anul 120 e.n.) pentru a se preveni o eventuală răscoală.

Astfel au fost create două entităţi: Transilvania şi nordul Banatului au format **Dacia Superior** iar Oltenia, sud-estul Transilvaniei şi zona de sud-est a Banatului au fost incluse în provincia **Dacia Inferior**.

Izvoarele arheologice şi inscripţiile descoperite atestă faptul că după răscoala din 119 e.n. – 120 e.n. o parte din pătura bogată a populaţiei autohtone s-a înţeles cu autorităţile romane.

Răscoala produsă în anii 157 e.n. – 158 e.n. determină pe imperatorul Antoninus Pius ca în anul 158 e.n. să reorganizeze Dacia în trei provincii, astfel:

* **Dacia Malvensis**, care includea Oltenia şi vestul Munteniei; cu capitala la Malva;

* **Dacia Apulensis**, care cuprindea partea de sud a Transilvaniei şi o parte din Banat; cu capitala la Apulum;

* **Dacia Porolissensis** în care au fost incluse teritorii din nordul Transilvaniei de astăzi; cu reşedinţa la Porolissum.

Organele de conducere ale provinciei Dacia romană.

Guvernatorul provinciei

Dacia fiind aşezată geografic la extremitatea Imperiului Roman a constituit o provincie **imperială**, subordonată direct imperatorului, acesta exercitându-şi atribuţiile prin delegaţi. În Dacia, delegatul imperatorului avea titlul de **legatus Augusti propraetore provinciae Daciae.** El concentra puterea supremă de stat în domeniile: militar, administrativ şi judiciar.

După împărţirea Daciei în provincii la conducerea **Daciei Superioare** a fost numit un **legatus Augusti pro praetore** (ales dintre senatorii cu rang pretorian – foşti pretori). Acest guvernator avea atribuţii civile şi administrative. Era totodată comandant al legiunii a XIII-a Gemina şi a tuturor trupelor auxiliare care staţionau în Dacia.

În **Dacia Inferioară** guvernatorul purta titlul de **procurator presidial**. Acesta comanda trupele auxiliare din provincia sa dar era dependent de guvernatorul cu rang pretorian existent în Dacia Superioară. Procuratorul Daciei Inferioare nu deţinea comanda nici unei legiuni romane.

În consecinţă, această dependenţă de rang dintre guvernatorii celor două provincii a condus la păstrarea unei unităţi administrative şi mai ales de comandament militar, unitate necesară atât pentru apărarea provinciilor şi implicit a Imperiului de atacurile din exterior cât şi pentru a asigura o reprimare dură a unor posibile răscoale din partea populaţiei autohtone.

Odată cu împărţirea în trei provincii s-a perpetuat unitatea de comandament militar prin conferirea unor atribuţii supreme guvernatorului din Dacia Apulensis. Acesta deţinea **titlul de consularis et dux trium Daciarum.**

Titulatura „dux" reprezintă etalarea atribuţiilor excepţionale conferite pe plan militar care, de regulă, erau recunoscute exclusiv şefilor militari supremi pe timp de război.

Guvernatorul Daciei era investit cu **imperium** deoarece guverna în numele imperatorului. Drept consecinţă, guvernatorul putea adopta orice fel de măsuri cu caracter administrativ, militar sau jurisdicţional.

Pentru o bună guvernare a provinciei, guvernatorul Daciei dădea un **edict provincial** care prevedea normele juridice în temeiul cărora erau reglementate raporturile dintre cetăţenii romani, dintre cetăţenii romani şi peregrini precum şi raporturile dintre peregrini.

Guvernatorul avea aptitudinea de a judeca în materie penală şi de a dispune executarea sentinţelor, inclusiv a celor care prevedeau pedeapsa cu moartea (**Jus gladii**).

Cetăţenii romani din Dacia nu se aflau sub autoritatea guvernatorului cât priveşte infracţiunile pedepsite cu moartea. Aşa fiind, cetăţenii romani aveau dreptul de a solicita să fie judecaţi la Roma (**provocatio ad populum**).

După Constituţia imperatorului Caracalla din anul 212 e.n., când dreptul la cetăţenia romană a fost recunoscut tuturor locuitorilor Imperiului Roman (cu excepţia peregrinilor dediticii), senatorii oraşelor (decurionii) aveau dreptul de a fi judecaţi la Roma.

Consiliul consultativ

Funcţiona pe lângă guvernatorul Daciei, fiind consultat în chestiunile deosebite intervenite în conducerea provinciei.

Consiliul provinciei

Concilium provinciae (denumit mai târziu Concilium trium Daciarum) era prezidat de către preotul provinciei Dacia (flamen provinciae, sacerdos provinciae sau coronatus trium Daciarum).

Consiliul provinciei includea delegaţii unităţilor administrative din Dacia (**civitates**).

Atribuţia fundamentală a acestui consiliu consta în organizarea şi supravegherea permanentă a cultului imperial. **Cultul imperial**, fiind o practică de ordin religios, acea scopul de a determina locuitorii provinciei să adopte o poziţie de ataşament în raport cu persoana imperatorului roman, acesta din urmă reprezentând un simbol al unităţii Imperiului Roman.

Civitates (unităţile teritorial – administrative) prin trimiterea delegaţiilor îşi asumau şi obligaţia unor contribuţii financiare necesare pentru întreţinerea cultului imperial.

Pentru cetăţenii care s-au evidenţiat în administrarea provinciei, consiliul propunea să se ridice statui.

* *
*

Din cele trei organe centrale de conducere a provinciei Dacia doar guvernatorul provinciei concentra puterea de stat, Consiliul Consultativ şi respectiv Consiliul Provinciei aveau atribuţii restrânse, majoritatea de ordin consultativ (facultative).

În provincia Dacia existau şi **organe de conducere la nivel local**.

Cum am mai amintit, teritoriul dac încorporat Imperiului a fost împărţit în unităţi administrativ-teritoriale denumite **CIVITATES**. Aceste unităţi includ atât **teritorii urbane** cât şi **teritorii rurale**, după cum centrul administrativ al regiunii se află într-un **oraş** sau într-un **sat**.

I). Unităţi administrativ - teritoriale urbane.

Colonii şi municipii – teritorii urbane

Coloniile şi municipiile erau oraşe care constituiau reşedinţele teritoriilor urbane.

Coloniile – erau oraşe cu populaţie formată din **cetăţeni romani** sau din **latini**, care beneficiau de quasi - totalitatea drepturilor conferite cetăţenilor romani, cu excepţia dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole.

În provincia Dacia primele colonii au fost: Ulpia Traiana (Sarmizegetusa); Apulum (Alba – Iulia); Napoca (Cluj); Potaissa (Turda) şi Dierna. Cu timpul şi alte oraşe au dobândit statutul de colonie: Drobeta (Turnu – Severin); Romula etc. Teritoriile atribuite coloniilor dobândeau condiţia „jure italico" fiind scutite de plata impozitelor către stat.

Municipiile – constituiau centre urbane în care majoritatea populaţiei era formată din autohtoni, existând în minoritate şi cetăţeni romani şi respectiv latini. Municipiile dobândeau anumite drepturi stabilite prin legi speciale.

Conducătorii aşezărilor urbane (colonii şi municipii) erau aleşi din rândurile aristocraţiei locale.

Se constituia un **senat al oraşului – *ordo decurionum*** – asemănător senatului roman. Membrii senatului local erau stabiliţi, prin recensământ special, din 5 în 5 ani, fiind înscrişi pe o listă denumită ***album decurionum***. Aceştia trebuiau să aibă minim 25 de ani şi să deţină magistraturi importante. Senatorii oraşului răspundeau cu propria lor avere pentru strângerea impozitului datorat

statului de contribuabili. Calitatea de decurion (membru al senatului oraşului) s-a transmis, la un moment dat, pe cale ereditară din dispoziţia autorităţilor romane.

Decurionii aveau ca atribuţii principale: investirea şi revocarea din funcţii; controlul finanţelor oraşului; organizarea instanţelor pentru judecarea amenzilor; stabilirea prestaţiilor în natură din partea contribuabililor; fixarea zilelor de celebrare a sărbătorilor şi pentru desfăşurarea spectacolelor. Aceştia posedau anumite privilegii concretizate în: dreptul de a purta ornamente în vederea distingerii rangului lor şi dreptul ca, în ipoteza condamnării, decurionilor să nu li se aplice pedepse infamante ori să fie supuşi torturii.

Nu puteau dobândi calitatea de decurion foştii sclavi (liberţii) şi condamnaţii (infames).

Un alt organ municipal de conducere l-a constituit ***ordo angustalium*** din care puteau face parte şi liberţii (spre deosebire de ordo decurionum)

Acest organ asigura cheltuielile impuse pentru întreţinerea cultului imperial şi pentru organizarea jocurilor publice.

Magistraţii municipali – erau aleşi dintre decurioni şi aveau rolul de conducători ai întregii vieţi publice a oraşelor colonii sau municipii, după caz.

Magistraţii oraşelor nu aveau imperium.

În colonii, adunările decurionilor erau conduse de către **duumviri**.

Conducerea supremă a coloniilor era încredinţată celor doi magistraţi denumiţi duumviri. Atribuţiile acestora erau limitate şi se circumscriau la controlul gestiunii financiare şi la administrarea generală a oraşului. Din punct de vedere jurisdicţional judecau procese civile (pretenţii având cuantum relativ redus) şi luau măsuri privind detenţia în procesele penale.

Existau şi alte categorii de magistraţi în teritoriile urbane, respectiv **edilii** şi **chestorii**.

Edilii (duumviri aediles) – câte doi supravegheau lucrările edilitare şi asigurau buna funcţionare a pieţelor.

De asemenea, edilii aveau dreptul de a soluţiona litigii civile (până la valoare de 1000 de sesterţi).

Chestorii (quaestores) – aveau în atribuţii controlul fondurilor băneşti a coloniei sau a municipiului.

Curatorii – nu constituiau o categorie de magistraţi propriu-zişi. Erau desemnaţi de imperator pentru a verifica gestiunea finanţelor oraşului.

II). Unităţi administrativ – teritoriale rurale

În această categorie includem aşezările rurale cu regiunea adiacentă.

Satele mari erau denumite **vici** iar satele mici (cătunele) erau denumite **pagi**. Terenul dependent de aceste aşezări era denumit **territorium**.

Unele sate s-au dezvoltat devenind comune urbane precum: Porolissum, Rotaissa, Ampium sau Tibiscum. Altele au rămas în continuare centre rurale ajungând să deţină o importanţă economică pregnantă (ex: Cumidava, Sucidava, Micia, ş.a.).

Conducerea centrelor rurale era asigurată de **consiliul comunal**, denumit **ordinul curialilor (curiales)**. Acesta asigura administrarea intereselor localităţii prin intermediul persoanei care îl prezida, persoană denumită **magister vici** sau **princeps loci**.

Secţiunea III: Dreptul în provincia romană Dacia

După cucerirea romană Dreptul în provincia Dacia s-a manifestat atât sub forma dreptului scris cât şi sub forma cutumei (obiceiului juridic).

Evident că după cucerire romanii au introdus în provincie normele dreptului roman (Jus Civile).

Locuitorilor Daciei le erau acordate în raport de statutul personal, anumite drepturi, cele mai importante fiind: **drepturile politice şi drepturile civile**.

* **Drepturile politice** – erau acordate exclusiv cetăţenilor romani.

Acestea se concretizează în: dreptul de a alege (**jus sufragii**); dreptul de a fi ales în funcţii de conducere politică (magistratură) – **jus honorum**; dreptul de a face parte din cadrele armatei romane (**Jus militiae**), ş.a.

Sistemul drepturilor politice avea menirea de a prezerva toate funcţiile politice în favoarea **cetăţenilor romani**.

Doar unele drepturi politice erau acordate şi locuitorilor liberi din Imperiu aduşi în Dacia în calitate de colonişti. Aceşti locuitori se numeau **latini.**

Majoritatea populaţiei daco-gete din cadrul frontierelor provinciei romane Dacia era lipsită de drepturile politice. Dacii, nefiind cetăţeni romani, nu puteau fi decurioni, augustali sau curali. Or, numai dintre aceste categorii erau aleşi magistraţii.

Concluzia este limpede: populaţia autohtonă constituie o categorie socială aparte numită **plebe.**

Din punct de vedere juridic locuitorii autohtoni ai satelor dace posedau statutul de **peregrini**, fiind oameni liberi, lipsiţi de calitatea de cetăţeni (până în anul 212 e.n.) dar supuşi ai Imperiului Roman.

*** Drepturile civile** – erau recunoscute cetăţenilor romani formând, în principiu, conţinutul dreptului roman (drept privat). Astfel, cetăţenii romani aveau o serie de drepturi subiective: dreptul de a încheia în mod valabil o căsătorie conform legilor romane (**Jus connubii**); dreptul de a încheia acte juridice conform Dreptului Civil (jus quiritium) – **jus commercii**; dreptul de a testa în forma romană (**testamenti factio**).

Remarcăm faptul că cetăţenii romani au dobândit şi **jus italicum.** Solul provinciei, printr-o ficţiune, a fost considerat ca fiind

italic şi ca atare susceptibil de a face obiectul unui drept de proprietate quiritară.

Aceste drepturi civile acordate cetăţenilor romani erau recunoscute şi latinilor, cu excepţia lui jus connubii.

Populaţia dacă neavând cetăţenia romană, era exclusă de la exerciţiul drepturilor civile. În relaţiile dintre daci sau dintre daci şi cetăţenii romani era aplicabil dreptul peregrin, respectiv normele dreptului ginţilor (jus gentium).

Populaţia autohtonă utiliza, în mod cert, şi obiceiul juridic care era recunoscut ca fiind valabil de autorităţile romane.

Instituţiile juridice peregrine de sorginte dacică

Dreptul roman recunoştea unele instituţii peregrine şi, în consecinţă, făcea trimitere la obiceiuri peregrine (secundum leges moreque peregrinorum).

Dădeau naştere la efecte juridice aceste instituţii peregrine? Răspunsul nu poate fi decât afirmativ suportând o oarecare nuanţă. Aceasta în sensul că efectele juridice produse erau „**inferioare**" celor izvorâte din dreptul civil roman.

Sclavia, spre exemplu, era recunoscută peregrinilor fiind reglementată şi de jus gentium. Dacă un peregrin, proprietar de sclavi, elibera un sclav, avea asupra acestuia drepturi mai reduse sau mai „inferioare" decât cele recunoscute de dreptul roman (jus civile).

Peregrinilor li se recunoştea dreptul de proprietate imobiliară dobândit exclusiv prin **tradiţiune**. Acest drept putea fi apărat prin intermediul acţiunii posesorii (ficticii). Dacă peregrinul a dobândit cu just titlu un teren în provincia Dacia şi dacă l-a stăpânit o perioadă necesară pentru uzucapiunea de lungă durată (10 sau 20 de ani), acesta putea să intenteze acţiuni de apărare a posesiunii împotriva oricărei tulburări sau putea să revendice acel bun imobiliar (în baza acţiunii ficticii).

Se putea transmite dreptul de proprietate către descendenţi dar nu putea utiliza formele recunoscute de dreptul civil roman deoarece peregrinul nu avea jus commercii. Deci nu se putea realiza un testamenti factio.

Peregrinii daci aveau la îndemână posibilitatea de a testa în temeiul obiceiurilor locale iar unul dintre aceste obiceiuri era utilizarea testamentului oral. Mai târziu, în plină epocă medievală,

dacii romanizaţi – românii – au identificat legatul oral cu „testarea cu limbă de moarte”.

Aşa fiind, în Dacia romană obiceiul regional sau obiceiul provincial (mos regionis / mos provinciae) constituia un veritabil izvor de drept între peregrini dar chiar şi în anumite situaţii pentru cetăţenii romani.

Secţiunea IV. Domeniile imperiale. Organizarea financiară a provinciei Dacia

Domeniile imperiale cuprindeau minele din care se extrăgeau metale (aur, argint, fier), păşunile şi latifundiile din zona Banatului şi, probabil, din Câmpia Dunării. Ele erau administrate de împuterniciţi ai imperatorului, denumiţi **procuratores** sau de arendaşi, denumiţi **conductores**.

O parte din teritoriul Daciei a fost donat veteranilor sau a fost atribuit legiunilor staţionate în provincie.

Terenurile nefertile, izolate sau periferice au continuat să fie stăpânite de autohtoni în schimbul redevenţelor. Majoritatea teritoriului provinciei a fost arendat cetăţenilor romani sau vândut coloniştilor.

Ca urmare a acestor operaţiuni s-au obţinut venituri substanţiale de către Imperiu.

O altă sursă de venit era reprezentată de **impozitul funciar** numit **cens.** De la plata acestui impozit erau scutite loturile deţinute de cetăţenii romani, loturi care beneficiau de „**jus italicum**".

Censul reprezenta un impozit egal cu 1% din valoarea fondului funciar.

Capitaţia – reprezenta un impozit care trebuia plătit de orice persoană care împlinea vârsta de 25 de ani.

Existau pe lângă aceste două forme de impozitare directă şi impozitele indirecte: **vicessima hereditatis** în cuantum de **5%** din valoarea succesiunii; **vicessima libertatis** în cuantum de **5%** achitat de un proprietar în momentul eliberării unui sclav.

Vânzările de mărfuri erau impozitate cu **1%** din preţul obţinut.

Statul roman a constituit monopoluri pe anumite domenii de activitate. Cel mai important, desigur, îl constituia monopolul instituit pe exploatarea aurului. Această activitate era încredinţată unor procuratori speciali (**procuratores Augusti aurarium Daciarum**) aceştia fiind mandatari ai imperatorului roman.

Existau şi alte monopoluri, cum ar fi cele ale exploatării sării, a păşunilor, a minelor pentru extragerea fierului. Acestea erau arendate unor persoane particulare denumite „conductores": conductores salinarum; conductores ferariorum, ş.a.).

O importantă sursă de venit o reprezentau **vămile**. Acestea, de regulă, se arendau.

Interesant de remarcat este faptul că provincia **Dacia**, din punct de vedere al administraţiei vamale, forma o singură unitate alături de provincia **Iliria**.

Secţiunea V. Starea militară a provinciei Dacia romană

Legatul imperial era comandantul trupelor din fiecare unitate teritorial – administrativă a Daciei.

Organizarea militară a trupelor era, în mod evident, cea existentă în armata romană (legati, tribuni, militum).

În toată perioada anexării Daciei la Imperiul Roman în provincie a staţionat legiunea a XIII-a Gemina, având sediul la Apulum.

Până la finalizarea celor două războaie de cucerire în Dacia a fost cantonată legiunea I Adiutrix.

Legiunea a IV-a Flavia a rămas în Dacia de la cucerire şi până la prima împărţire, în anul 119 e.n. când a fost retrasă în Moesia.

Pe lângă legiuni în provincia Dacia existau corpuri de armată auxiliare denumite **cohortes** – pedestraşi sau **alae –** călăreţi. De asemenea, existau şi corpuri neregulate, cu caracter militar, formate din barbari, având fie organizare proprie – **numeri** – fie organizare romană – **vexillationes**.

Toate unităţile militare dobândeau terenuri extinse din interiorul provinciei. Veteranii obţineau loturi de pământ în deplină proprietate.

Fiind o provincie de margine şi sfâşiată de desele răscoale ale populaţiei autohtone, Dacia a necesitat prezenţa permanentă a unui număr însemnat de soldaţi şi ofiţeri ai armatei romane.

Nu credem că este hazardată afirmaţia potrivit căreia de la cucerire / anexare şi până la abandonare / părăsire, în Dacia a staţionat, an de an, aproximativ **10%** din **totalitatea trupelor Imperiului Roman**.

Secţiunea VI. Abandonarea Daciei de către romani

În anul 271 e.n. autorităţile romane, armata, administraţia, negustorii şi proprietarii de pământuri şi de sclavi împreună cu alţi cetăţeni romani şi cu alte categorii sociale legate din punct de vedere economic de Imperiu au părăsit provincia Dacia, retrăgându-se în sudul Dunării.

Imperatorul Gallienus (253-258 e.n.) a rezistat atacurilor combinate ale dacilor liberi şi a altor popoare (marcomani, quzi, goţi, gepizi, roxolani, bastarni, heruli, iazigi şi sarmaţi) menţinând Dacia în orbita Imperiului. Dovada o reprezintă ultimul document epigrafic din Ulpia Traiana Sarmizegetusa din anul 255 – 258 e.n. precum şi ultima emisiune monetară din Dacia din anul 256 e.n.

Deşi a respins atacurile „barbarilor" recucerind provincia, Gallienus nu a reuşit să stabilizeze frontiera nordică a Daciei.

Imperatorul Aurelian a încercat să acopere „ruşinoasa" retragere înfiinţând în sudul Dunării două provincii purtând numele de „Dacia", respectiv: **Dacia Ripensis**, cu capitala la **Ratiaria** şi **Dacia Mediterranea**, cu capitala la **Serdici**, actuala **Sofie**.

Practic, Dacia a fost sacrificată din raţiuni politice superioare privitoare la siguranţa statului roman. Dar la fel de adevărat este faptul că provinciile Imperiului erau categorisite în raport de veniturile imediate aduse Romei.

Deşi Imperiul era promotorul universalismului, al **„imperiului universal"**, Dacia a fost părăsită lăsând în mâinile „popoarelor barbare" o populaţie romanizată. Este prima abandonare oficială a unei provincii romane ceea ce nu a reprezentat şi o rupere totală a dacilor romanizaţi în raport cu lumea romană. Intenţia Imperiului a fost aceea de a-i considera pe cei părăsiţi oficial la nordul Dunării ca fiind proprii cetăţeni, nevoiţi a se apăra singuri.

Desigur, de retragerea aureliană au beneficiat, în primul rând, dacii liberi, care au luat, în mod nestingherit, contact cu dacii din fosta provincie romană. Acest fapt a determinat o **omogenizare lingvistică şi culturală** pe întreg teritoriul daco-get.

Lipsit de instrumentul său de aplicare – **statul roman** – reprezentat **de administraţie** şi **de armată – Dreptul Roman** nu a mai fost utilizat pe teritoriul fostei provincii decât în mod sporadic iar folosirea normelor juridice a continuat doar în primele două – trei decenii după părăsirea Daciei. Din punct de vedere economic Dacia se ruralizează în mod accentuat, vechile oraşe fiind în mare parte abandonate. Sub aspect social populaţia băştinaşă reia vechile tipare de convieţuire în obşti teritoriale sau săteşti care existau şi anterior anexării la Imperiu. Aceste forme de agregare şi de organizare socială, adevărate „**ROMANII POPULARE**", cum le denumea marele istoric român Nicolae Iorga au conservat, timp de un mileniu,

„fiinţa” materială şi spirituală a daco-romanilor şi mai apoi a protoromânilor, pentru ca aceasta să renască viguroasă, în sec. al XIII-lea şi al XIV-lea prin superba manifestare a întemeierii Ţărilor Române. Şi iată, toţi domnitorii moldoveni şi munteni de la întemeierea Ţărilor şi până în 1453 au privit către „**împărăţia a toată lumea**” cu încrederea că în **Constantinopol** se regăseşte o **nouă Romă, o Romă orientală şi ortodoxă prin excelenţă**. Iar după căderea ultimului bastion al bătrânului Imperiu Roman, tot Ţărilor Române din estul şi din sudul Carpaţilor le-a revenit misiunea de a continua opera imperatorilor romani, şi a bazileilor romano-bizantini, păstrând vie şi nepieritoare amintirea „**împărăţiei universale**”.

CAPITOLUL II

CONTINUITATEA DACO – ROMANĂ

Teoria roeslerianã are ca punct important faptul cã în anul 271 e.n. imperatorul Aurelian a retras din Dacia traianã, în urma înfrângerii suferite în faţa goţilor **armata, administraţia şi ÎNTREAGA POPULAŢIE.**

În general acestei teze i se aduc urmãtoarele argumente:

I. Informaţiile pãstrate din antichitate (cea mai importantã aparţinând lui Flavius Vospicus);
II. Existenţa provinciei Moesia în care imperatorul Aurelian a format o nouã provincie, denumitã Dacia;
III. Asemãnãrile existente între limba românã şi limba albanezã;
IV. Existenţa enclavelor româneşti în sudul Dunãrii;
V. Lipsa informaţiilor literare despre prezenţa daco-romanilor în nordul Dunãrii.

Faţã de aceastã tezã istoricii români şi strãini au contrapus teza continuitãţii daco-romane dupã anul 275 e.n., aducându-se argumente care probeazã, în mod ştiinţific, prezenţa populaţiei daco-romane în nordul Dunãrii.

În analiza noastrã – succintã de altfel – vom avea drept repere argumentele teoretice roesleriene prezentate cu litere romane.

I. Jordanes împreunã cu alţi istorici antici au susţinut cã imperatorul Aurelian ar fi retras din Dacia armata, administraţia şi o serie de cetãţeni care erau legaţi organic de administraţia romanã. Trebuie sã punem mai multã bazã pe informaţiile istoricului Jordanes deoarece era originar din Moesia şi era un fin cunoscãtor al realitãţilor de la Dunãre.

II. O mişcare de asemenea facturã cu o mutare a unei populaţii atât de numeroasã ar fi trebuit sã lase urme adânci în conştiinţa contemporanilor, dar cu excepţia a douã informaţii nu s-a pãstrat nimic în legãturã cu eventuala mutare în sudul Dunãrii. Nu apare nici o inscripţie şi nici un monument funerar care sã dea indicii despre o mutare a populaţiei. Dacã am admite cã, totuşi, imperatorul Aurelian ar fi mutat populaţia în sudul Dunãrii, în noua provincie

Dacia Aureliană, dimensiunile acestei provincii erau mult reduse pentru a putea primi un număr atât de mare de locuitori.

Săpăturile efectuate de istoricii şi arheologii sârbi nu demonstrează o prezenţă atât de numeroasă în sudul Dunării şi nu există vreo reformă agrară elaborată în acea perioadă care să fi dat de lucru unei populaţii numeroase de agricultori. Daco-romanii au fost căutaţi în oraşele sud-dunărene, dar în această perioadă istoricul Procopius din Cezareea, în lucrarea sa „De edificis" menţionează o decădere a oraşelor asociată cu o scădere masivă a populaţiei.

În plus, se poate adăuga faptul consemnat şi de un istoric român: ce memorie ar fi avut strămoşii noştri ca după opt sau nouă secole să se reîntoarcă la vechile lor locuri de viaţă?

III. Cele mai puternice argumente în momentul de faţă sunt argumentele arheologice. Pe teritoriul Dobrogei sau al Daciei traiane există, până acum, 1500 de aşezări, cetăţi şi cimitire daco-romane şi româneşti care acoperă perioada cuprinsă între sec. al IV-lea şi sec. al XI-lea, după cum urmează:

- în sec. IV-V ↔ 300 de astfel de aşezări;
- în sec. VI-VII ↔ 160;
- în sec. VIII-IX ↔ 435;
- în sec. X-XI ↔ 623.[1)]

Cele mai importante dintre acestea sunt în Transilvania unde s-au descoperit un număr de 630 de aşezări şi de cimitire. În Dobrogea ele sunt mult mai numeroase dar trebuit să remarcăm că acest spaţiu geografic a rămas între graniţele Imperiului până în sec. al VII-lea.

Cele mai numeroase aşezări s-au descoperit în lumea satelor, descoperirile fiind explicabile prin mutarea centrului de greutate economică din oraşe la sate şi prin faptul că oraşele, în mod firesc, reprezentau obiectivele principale ale atacurilor populaţiilor migratoare.

Totuşi în fosta provincie Dacia, în oraşele acesteia, sunt dovezi ale vieţii sociale pentru sec. al IV-lea – al V-lea aşa cum s-a descoperit la Apullum, Napoca, Potaissa şi Sarmizegetusa.

IV. Cu privire la documentele epigrafice în perioada sec. al IV-lea – al XIII-lea numărul lor nu este prea mare în comparaţie cu perioada stăpânirii romane. Acest fenomen este însă valabil pentru

[1)] Numerele rezultă din săpăturile şi raportările efectuate până în anii 1990-1993

toate provinciile care au făcut parte din Imperiul Roman. Explicaţia rezidă din faptul că, centrul de greutate, fiind în lumea satelor practica inscripţiilor a fost treptat abandonată.

Există o serie de inscripţii cu caracter latin, cele mai multe fiind în Dobrogea, Oltenia şi Banat, acestea acoperind perioada dintre sec. al IV-lea şi sec. al VI-lea. Merită menţionate inscripţiile descoperite la Sucidava, Slăveni, Romula (jud. Olt), la Drobeta (în Mehedinţi) şi la Potaissa. În aceste inscripţii se întâlnesc nume utilizate şi astăzi în onomastică, cum sunt: Pricopie, Petre, Iosif, Gheorghe.

V. În ceea ce priveşte religia creştină aceasta conferă numeroase argumente cu privire la continuitatea daco-romană. Creştinismul a pătruns în Dacia odată cu coloniştii romani dar şi cu misionarii veniţi din sudul Dunării care predicau şi scriau în limba latină. Unii dintre ei au avut o soartă tragică; spre exemplu Sava Goticul care, în anul 372 e.n. a fost înecat în apa Buzăului deoarece a fost prins de goţi făcând propagandă noii religii. Cel mai mare misionar care a lăsat şi cele mai bogate informaţii despre populaţia autohtonă a fost Niceeta din Ramesiana. El a trăit la sfârşitul sec. al IV-lea – începutul sec. al V-lea predicând aproape o jumătate de veac creştinismul în nordul Dunării. Acest misionar aminteşte în lucrările sale despre romanii „*care trăiesc în nordul Dunării şi care sunt urmaşii lui Traian*". Tot datorită acestui fenomen s-a păstrat din limba latină cele mai importante cuvinte din patrimoniul religios: biserică, Dumnezeu, cruce, creştin, înger, botez, rugăciune, Crăciun, Paşte. Venirea slavilor urmată de creştinarea acestui popor i-a determinat să preia această terminologie latină păstrând-o până astăzi. Terminologia creştină de origine slavă s-a format mai târziu şi este în legătură cu organizarea bisericească.

Cele mai vechi urme paleocreştine sunt de la sfârşitul sec. al III-lea şi începutul sec. al IV-lea; ele s-au descoperit la Turda.

Alături de donariul de bronz de la Biertani mai există unul la Porolissum în care apare următoarea inscripţie: „*Ego Paulus votum posui*". Cele două descoperiri atestă, în mod concludent, existenţa unei populaţii vorbitoare de limbă latină. Pe teritoriul României s-au descoperit cimitire creştine dovedind existenţa unei populaţii creştine, înainte de venirea maghiarilor în Transilvania (**Ciumbrud, Blandiana, Deta** şi **Sălacea**).

VI. Pe teritoriul ţării noastre există 161 de localităţi unde s-au descoperit tezaure monetare care acoperă perioada cuprinsă între sec. al III-lea şi sec. al V-lea.

Aceste tezaure sunt formate din monede mărunte de bronz care erau utilizate de populaţia băştinaşă. Populaţiile migratoare foloseau monedele de aur şi de argint, mai preţioase, sau nu cunoşteau monedele ca mijloc de tranzacţionare.

Aceste monede descoperite cuprind emisiuni anterioare anului 275 e.n. dar şi emisiuni bătute după acest an, ceea ce, în mod indubitabil, atestă legăturile continue existente la acea vreme între nordul şi sudul Dunării precum şi faptul că acest fluviu nu a constituit o graniţă ermetică.

VII. Din punct de vedere lingvistic originea cuvântului „**păcură**" din limba română care are drept corespondent cuvântul „**picula**" din limba latină – de unde de altfel derivă – este edificatoare. Aceasta întrucât este singurul cuvânt pe care nu îl mai întâlnim în celelalte limbi neolatine (romanice). Acest termen nu se putea forma în sudul Dunării deoarece în acest spaţiu geografic nu există rezerve de petrol. Savantul şi domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir a sesizat acest aspect, relatând despre originea acestui cuvânt în monumentala sa lucrare „Descriptio Moldaviae".

VIII. Informaţiile literare – atât de citate de adepţii teoriei imigraţioniste – există, e drept puţine la număr, dar concludente în sensul continuităţii daco-romane.

Astfel, Priscus pomeneşte utilizarea la curtea lui **Atilla** a limbii latine de către unele căpetenii venite să aducă tributul hunilor.

Există o ştire din perioada **imperatorului Justinianus (527 – 565 e.n.)** care menţionează despre existenţa unui slav în câmpia munteană care vorbea limba latină. Nu se pune problema slavilor în perioada imperatorului Justinianus şi mai mult ca sigur este vorba de un reprezentant al populaţiei autohtone.

Izvoarele atestă existenţa unor martiri „**goţi**" care au avut de suferit de pe urma creştinismului dar aceştia poartă **nume latine**!!!

Cea mai importantă informaţie literară apare în lucrarea – **tratat** – a lui **Maurikios – „Strategicon"** în care se aminteşte despre existenţa unor romani trăind alături de slavi şi care erau utilizaţi drept călăuze de către aceştia din urmă.

Punctarea câtorva repere în favoarea tezei continuităţii daco-romane în spaţiul carpato-danubioano-pontic poate fi considerată ca lipsită de importanţă în raport cu titlul **ales** acestei lucrări.

După modesta noastră opinie nimic nu e mai fals decât acest punct de vedere, anterior enunţat. Continuitatea daco-romană, mai corect spus continuitatea dacilor romanizaţi, reprezintă unul dintre punctele esenţiale – alături de formarea poporului român şi de formarea, peste secole, a naţiunii române – cu valoare **sine qua non** în afirmarea politică, socială şi bineînţeles juridică a românilor.

CAPITOLUL III

CÂTEVA ASPECTE – CONSIDERATE ESENŢIALE – REFERITOARE LA FORMAREA POPORULUI ROMÂN ŞI A LIMBII ROMÂNE (ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ)

Într-o serioasă expunere a chestiunii în discuţie ar trebui temeinic analizate următoarele probleme: istoriografia etnogenezei; cucerirea Daciei de către romani; continuitatea dacilor după anul 106 e.n.; raporturile autohtonilor cu coloniştii şi romanizarea dacilor; retragerea aureliană – continuitatea daco-romană după anul 271 e.n.; continuarea procesului de romanizare după anii 271-275 e.n.; raporturile populaţiilor migratoare cu autohtonii; venirea slavilor pe teritoriul ţării noastre; semnificaţia numelui de „vlah”; românii în izvoarele medievale; prezentarea teoriilor imigraţioniste şi a argumentelor pe care se sprijină şi demonstrarea netemeiniciei teoriilor imigraţioniste.

Tema propusă spre dezbatere nu ne permite abordarea tuturor acestor aspecte. Autori din domeniul ştiinţei istorice, atât în lucrări de istorie politică a statului cât şi în lucrări de istorie a dreptului, au analizat, în mod exhaustiv, acest vast subiect.

Noi vom încerca, fără a avea pretenţia de a reuşi, să punctăm doar câteva probleme.

* *
*

Departe de a fi „un miracol şi o enigmă” cum s-a exprimat un istoric francez, etnogeneza românilor a trezit interesul istoricilor români şi străini. Există astăzi numeroase teorii şi ipoteze care încearcă să explice cum s-a format acest popor, perioada de formare şi aria de etnogeneză. Toate aceste teorii se pot clasifica în două mari categorii în funcţie de răspunsurile pe care le dau la problemele fundamentale ale etnogenezei.

*. **teoriile imigraţioniste** care susţin că poporul român s-a format numai în sudul Dunării şi de aici ar fi urcat la nord de fluviu, începând cu sec. al IX-lea.

*. **teoriile autohtonismului** care susţin că poporul român s-a format atât în nordul cât şi în sudul Dunării, cu centrul de greutate în nordul fluviului.

Teoriile imigraţioniste s-au născut începând din sec. al XVIII-lea în Imperiul Austriac când autorităţile, sesizând renaşterea poporului român, au încercat să le conteste românilor drepturile imprescriptibile asupra Transilvaniei. Primul doctrinar care a elaborat o teorie imigraţionistă a fost **Schultzer**, elveţian de origine, jurist de profesie care a scris o lucrare intitulată „**Istoria Daciei transalpine**". În această lucrare autorul susţine că întreaga populaţie dacică a fost masacrată în urma războaielor şi că în anul 271 e.n. imperatorul Aurelian a mutat întreaga populaţie în sudul Dunării unde s-a format poporul român. Din sudul Dunării această populaţie a urcat în nordul fluviului, în sec. al XII-lea – sec. al XIII-lea. Trebuie **remarcat** că după ce a venit în Transilvania şi a cercetat numeroase, documente, autorul nu a mai susţinut, într-un final, lipsa continuităţii daco-romane după anul 271 e.n.

Un al doilea adept al teoriei imigraţioniste a fost **Engel**, ungur din naştere, funcţionar al Imperiului Habsburgic. Acesta a reluat teoria predecesorului său – Schultzer – numai că i-a adus pe români din sudul Dunării în secolul al IX-lea.

Cea mai completă şi mai unitară teorie a imigraţionismului a lăsat-o **Robert Roesller** în lucrarea sa „Studii romanice". Doctrinarul sus-citat a fost adeptul distrugerii dacilor în războaiele daco-romane din anii 101-102 e.n. şi 105-106 e.n. insistând asupra importanţei romanizării **în cei 165 de ani de ocupaţie**. Autorul considera că daco-romanii au fost mutaţi în sudul Dunării de unde au revenit în sec. al X-lea.

Teoriile imigraţioniste au fost reluate după prima conflagraţie mondială, când Transilvania s-a unit cu România.

După al doilea război mondial aceste teorii au fost reluate, iniţial, de transfugii unguri dintre care cel mai important istoric a fost **Olfödy** care şi-a desfăşurat activitatea la Munchen. În faţa argumentelor zdrobitoare privind continuitatea dacilor acesta a abandonat teza distrugerii dacilor dar, în schimb, a încercat să

demonstreze imposibilitatea romanizării în cei 165 de ani de ocupaţie romană a Daciei.

Teoriile imigraţioniste au fost reluate şi în **Republica Ungară** după **1956** şi au culminat cu cele **două volume** editate de **Academia Maghiară** intitulate **„Istoria Transilvaniei”**. În această masivă lucrare sunt reluate în totalitate teoriile imigraţioniste, afirmându-se că poporul român, venit din sudul Dunării, s-a înmulţit rapid în Transilvania datorită faptului că se hrănea cu brânză şi cu lapte şi datorită faptului că atât epidemia de ciumă cât şi invazia tătaro-mongolă i-a ocolit pe români.

Argumentele care sunt aduse în favoarea tezelor imigraţioniste sunt în sinteză următoarele:

*. interpretarea *eronată* a unor scene de pe columna traiană şi a unor informaţii literare privind distrugerea dacilor în urma războaielor din anii 101-102 e.n. şi 105-106 e.n.;

*. lipsa de informaţii literare privind populaţia daco-getă după anul 106 e.n.;

*. lipsa unor inscripţii numeroase privind existenţa dacilor după anul 106 e.n.;

*. imposibilitatea romanizării în cei 165 de ani de ocupaţie a Daciei;

*. retragerea întregii populaţii în timpul imperatorului Aurelian, bazată pe informaţiile de tipul celei lăsate de istoricul antic Flavius Vospicus;

*. lipsa unor informaţii literare şi a unor inscripţii care să îi ateste pe daco-romani la nordul Dunării după retragerea aureliană;

*. existenţa Daciei Aureliene ca provincie de sine stătătoare în cadrul Imperiului Roman;

*. aşa-zisele asemănări între limba română şi limba albaneză;

*. enclavele româneşti existente în sudul Dunării;

*. faptul că în limba română nu există cuvinte de origine germanică, ca urmare a prezenţei neamurilor germanice pe teritoriul ţării noastre.

Toate aceste „argumente” care se bazează pe informaţii trunchiate, pe interpretarea forţată a un unor documente cel puţin îndoielnice dar în special pe lipsa informaţiilor scrise nu pot să confere acestor ipoteze şi teorii imigraţioniste un caracter ştiinţific.

Istoricii români şi unii istorici străini au sesizat **interesul politic** urmărit de aceste doctrine care încearcă să explice tendinţa de dominare asupra teritoriului Transilvaniei. Acest fapt a fost sesizat şi de istoricii maghiari realişti care au luat atitudine faţă de variantele teoriilor imigraţioniste.

Cea mai interesantă afirmaţie ne-a lăsat-o filosoful Lucian Blaga care susţinea că „noi am dispărut din izvoare pentru a rămâne în istorie".

Faptul că românii apar în izvoarele medievale relativ târziu este explicabil, în momentul actual, dacă ne gândim la faptul că diversele cronici abordau probleme de ordin politic şi militar fără să intereseze viaţa unor popoare paşnice care se ocupau cu agricultura şi cu păstoritul şi care nu au intervenit în diferitele conflicte.

Nu este cazul numai al poporului român ci şi a altor popoare care nu au fost menţionate sau menţionarea lor a fost târzie dar cărora nu li s-a contestat existenţa.

Poporul şi limba română s-au format în acelaşi mod şi în acelaşi sens cu popoarele romanice (neolatine), cu particularităţile inerente fiecărei zone geografice în parte.

* *
*

Teoria autohtonismului - reprezintă una din cele mai vechi teorii cu privire la etnogeneza românească. Una din cele mai vechi variante ale acestei teze apare în opera cronicarilor. Aceştia susţineau originea latină a poporului român, continuitatea noastră pe aceste meleaguri şi unitatea poporului român.

În sprijinul acestor teze cronicarii aduceau argumente lingvistice, istorice şi de bun simţ. Mai târziu savantul şi domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir a reluat etnogeneza românească aducând noi argumente istorice alături de cele arheologice. Marele om de ştiinţă a susţinut – în plus – că trebuie reţinută în discuţie influenţa slavă.

Reprezentanţii Şcolii Ardelene în interesul luptei lor naţionale au sacrificat adevărul ştiinţific **fiind de acord cu teza distrugerii dacilor** şi **cu teza originii pur romane a poporului român.** S-a mers cu exagerarea până la extrem în sensul că s-a încercat

înlăturarea cuvintelor care nu erau de origine latină din vocabularul limbii române.

Primul mare istoric care a luat atitudine împotriva teoriilor imigraţioniste, indiferent de variantele lor, a fost **A.D. Xenopol** în sinteza sa „**Istoria românilor în Dacia traiană**" şi în alte lucrări. Acest istoric aduce argumente privind continuitatea dacică, continuitatea daco-romană şi susţine teza formării românilor atât în nordul cât şi în sudul fluviului Dunărea.

Istoricul Vasile Pârvan adânceşte argumentele în domeniul continuităţii dacilor susţinând rolul jucat de geto-daci în etnogeneza românească.

Cel mai mare istoric român şi unul dintre cei mai mari istorici ai lumii, **Nicolae Iorga** a produs şi cele mai consistente răspunsuri la chestiunea etnogenezei româneşti.

Marele istoric a afirmat că în urma romanizării s-au format „**romaniile populare"** care au conservat limba, religia, tradiţiile şi cutumele care au cristalizat latura spirituală şi morală a poporului român.

Istoricul Constantin C. Giurescu a adus argumente importante privind locul şi rolul creştinismului în procesul romanizării, iar **istoricul Gheorghe Brătianu** a adunat documente literare din arhivele străine care se refereau la daco-romani şi la români.

Petre P. Panaitescu, istoric de renume european, a elaborat „teoria pânzelor de populaţie". Potrivit acestei teorii din nord până în sud – în spaţiul carpato-pontic – există o pânză de populaţie daco-romană peste care s-a suprapus o pânză de populaţie slavă.

Dacă în nordul Dunării slavii au fost asimilaţi formându-se poporul român, în sudul fluviului slavii au asimilat (în mare parte) contribuind la formarea popoarelor din Peninsula Balcanică.

După al doilea război mondial datorită ideologiei staliniste şi a dogmatismului s-a motivat de către istorici, străini de spiritul românesc, **că poporul român este de origine slavă** şi că daco-romanii ar fi fost asimilaţi de populaţiile slave datorită „superiorităţii" acestora. Această teză ne-a produs şi încă ne mai produce multe „necazuri". Abia **după anul 1964 acad. Constantin Daicoviciu** a elaborat teoria „vetrei de populaţie". Conform acestei teorii, în etnogeneza românească două componente sunt

fundamentale: cea dacică şi cea romană. Se susţine că poporul român s-ar fi format exclusiv în Transilvania de unde ar fi „*plecat*” în celelalte regiuni româneşti.

Trecând peste exagerările din ultimele decenii istoricii au izbutit, eludând celebrele „documente de partid” să poată prezenta în mod ştiinţific etnogeneza poporului nostru.

* *
*

Etnogeneza poporului român şi a limbii române reprezintă o chestiune studiată, pe bună dreptate, de ştiinţele istorice şi de ştiinţele lingvistice.

Am elaborat câteva consideraţii, sumare desigur, deoarece „**actul de naştere” al poporului român** nu poate să nu constituie un „moment” (cam îndelungat ce-i drept) cu semnificaţii extraordinare asupra dezvoltării social-politice dar şi juridice ulterioare.

Etnogeneza românească rămâne, credem cu sinceritate, pilonul fundamental al întregii noastre istorii.

Dacă există un „**moment zero”** al tuturor instituţiilor politico-juridice româneşti, în întreaga lor evoluţie, acesta este – pe drept cuvânt – reprezentat de procesul formării poporului român, care rămâne totuşi „o enigmă şi un miracol istoric”.

CAPITOLUL IV

ORGANIZAREA SOCIAL-POLITICĂ ŞI JURIDICĂ ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ

După retragerea administraţiei romane din Dacia, pe teritoriul actual al României orânduirea sclavagistă decade, în locul ei impunându-se relaţiile social-politice şi economice de tip feudal.

Baza raporturilor de tip feudal o constituia proprietatea feudalului (a nobilului) asupra bunurilor imobile, în special asupra terenurilor arabile completată cu proprietatea incompletă (**quasi proprietatea**) asupra producătorului iobag.

Ia naştere un tip de relaţii speciale caracterizate prin subordonare, întemeiate pe constrângere de natură economică dar şi un tip de constrângere rezultat din dependenţa personală a iobagului în raport cu nobilul.

Perioada medievală în istoria politică a românilor ia naştere după **anul 271 e.n. şi se întinde, cronologic vorbind, până la mijlocul sec. al XIX-lea**.

Secţiunea I. Trecerea de la sclavagism la feudalism

După părăsirea Daciei de către Imperiu s-a mărit considerabil ponderea proprietăţii private. Foştii sclavi au devenit oameni liberi care au întemeiat gospodării individuale pe pământul pe care forţat îl lucraseră şi care aparţinuse marilor latifundiari sau, după caz, statului roman.

În cadrul obştilor teritoriale s-a trecut la constituirea proprietăţii private. De altfel, obştile săteşti, în mare parte, s-au descompus în mici proprietăţi private ceea ce a determinat **o stratificare socială**, generând în mod obiectiv şi apariţia dar şi accentuarea unor inegalităţi de tip social.

În cadrul obştei o parte din pământuri era cultivată individual constituind proprietatea privat – individuală iar o altă parte din fondul funciar este cultivată în comun de membrii comunităţii.

S-a dovedit în mod indubitabil că, în timp, „războinicii” au uzurpat proprietatea comună precum şi prestaţiile efectuate în folosul acesteia. Împreună cu clericii aceşti războinici dobândesc demnităţi cu caracter politic fiind apăraţi de cete militare fapt ce determină instituirea unei autorităţi.

Reşedinţele acestor demnitari sunt întărite, fortificate fiind adevărate centre regionale din care un empiric aparat administrativ exercită controlul asupra unui ţinut determinat.

Descompunerea sclavagismului a fost favorizată în mod direct şi de legăturile stabilite de populaţia autohtonă cu migratorii. Populaţiile migratoare erau, fără îndoială, interesate de procurarea unor produse necesare fie dobândite prin schimb, în mod paşnic, fie impunând predarea bunurilor prin violenţă. Indiferent de modalitatea de dobândire a valorilor materiale conducătorii migratorilor au fost nevoiţi să apeleze la **o categorie de reprezentanţi** ai populaţiei autohtone în vederea strângerii şi predării bunurilor.

Primele valuri de năvăliri au provocat imense distrugeri dar după aşezarea migratorilor – chiar şi numai temporară – aceştia au intrat în contact nemijlocit cu populaţia locală.

Astfel, dintre populaţiile migratoare care au stăpânit teritoriul Daciei şi bineînţeles au dobândit variate bunuri menţionăm: goţii şi hunii (375 e.n.); gepizii (454 e.n.); longobarzii şi avarii (566 e.n.). Organizaţiile quasi-statale întemeiate de migratori erau conduse de regi, ajutaţi de aristocraţie. Toate formele de organizare statal-politică impuse de migratori au avut un caracter vremelnic şi nu au implicat cu nimic populaţia autohtonă. Aceasta din urmă a continuat să trăiască în obşti sau în uniuni ale acestora denumite în doctrină **confederaţii de obşti.**

Şcoala istorică germană a prezentat influenţa goţilor ca fiind determinantă asupra feudalismului timpuriu românesc.

Considerăm că asupra populaţiei daco-romane sau mai corect spus asupra dacilor romanizaţi a avut o influenţă mai deosebită populaţia migratoare denumită **anţi**, încă din sec. al II-lea e.n. *Anţii* sunt strămoşii slavilor iar în secolele al III-lea şi al IV-lea s-au stabilit în nordul Daciei. Slavii au avut, în general, raporturi paşnice cu autohtonii. Influenţa acestor populaţii a crescut în mod considerabil începând cu sec. al VI-lea e.n. odată cu pătrunderea slavilor propriu-zişi.

Ca urmare a contactului îndelungat cu băştinaşii în limba română a pătruns un număr însemnat de cuvinte de origine slavă referitoare la nume de persoane, la viaţa militară, la organizarea politică, ş.a.

Totodată populaţiile slave prezentau diferenţieri sociale tipice orânduirii feudale având o pătură conducătoare guvernată de un conducător denumit **cneaz.**

Stadiul avansat al feudalizării slavilor care au convieţuit cu dacii romanizaţi în Dacia a accelerat stratificarea societăţii autohtone.

Secţiunea II. Feudalismul timpuriu pe teritoriul actual al României (sec. X-XIV)

Organizarea politică a primelor organizaţii statale autohtone – cnezatele şi voievodatele – prezintă interes în demersul nostru.

Remarcăm că vârfurile ierarhiei feudale în cnezate şi în voievodate erau alcătuite din cnezi şi voievozi.

Între aceşti conducători s-au stabilit **raporturi de suzeranitate**, ceea ce demonstrează, cu prisosinţă, instaurarea feudalismului în perioada sec. al X-lea şi a secolelor următoare pe teritoriul fostei Dacii.

Practic, un voievod avea mai mulţi cnezi vasali. În timp de război cnezii erau obligaţi să lupte sub ordinele voievodului suzeran.

Termenii care denumesc conducătorii politici (voievod; cneaz) sunt de origine slavă, probând influenţa slavilor asupra autohtonilor[2)].

Piramida feudal-medievală se completa prin existenţa, la nivelul conducătorilor, a nobililor denumiţi maiores terrae (marii, puternicii ţării). Aceştia erau proprietari tipic feudali aflaţi în raporturi de vasalitate cu cnezii. Puterea lor politică derivă din puterea economică pe care o deţineau, concretizată în stăpânirea unor mari moşii. După constituirea statelor medievale româneşti această categorie de feudali nobili a fost denumită clasa feudală a boierilor.

[2)] Despre cnezatele şi voievodatele care au existat pe teritoriul ţării noastre – vezi Tratatele de istorie antică şi medievală, indiferent de autor

Existau desigur şi ţărani dependenţi de aceşti maiores terrae. Aveau aceste entităţi statale funcţii specifice unei organizări statale?

Din punct de vedere al **stabilităţii interne** şi voievozii şi cnezii dispuneau de un aparat de represiune[3)] necesar pentru a se impune în raporturile cu categorii sociale inferioare. Construirea în interiorul unor cnezate şi voievodate a unor întărituri atestă preocuparea clasei politice nu numai pentru apărarea externă dar şi pentru apărarea de atacurile sau de răscoalele populaţiei autohtone aservite.

Cnezatele şi vioevodatele au exercitat, este drept discontinuu şi marginal, şi o **funcţie externă**. Aceasta s-a concretizat în stabilirea legăturilor cu alte cnezate sau cu voievodate. Mai rare erau, desigur, contactele cu statele medievale puternice care dispuneau, în mod evident, de forţe militare însemnate.

Prezintă o importanţă aparte influenţa exercitată de statele medievale vecine asupra dezvoltării entităţilor politice româneşti conservatoare a unor structuri de stat incipiente.

Din punct de vedere cronologic dar şi ca însemnătate politică cea mai consistentă influenţă asupra quasi-statuleţelor româneşti a avut-o, fără îndoială, Imperiul Roman de Răsărit.

După abandonarea Daciei, partea orientală a Imperiului a izbutit să aducă unele teritorii din fosta provincie în graniţele sale.[4)]

Imperatorul **Teodosius I** proclamă religia creştină ca religie de stat prin edictul „De fide catholica" dat la Thesalonic în **anul 380 e.n. la 28 februarie**.

După moartea acestui imperator, survenită la **17.01.395 e.n.** Imperiul se divide; **partea de răsărit** cu capitala la **Constantinopol** având ca **imperator pe Flavius Arcadius** iar **partea de apus** cu capitala la **Ravenna** fiind atribuită **imperatorului Flavius Honorius**.

Niciodată ideea unităţii Imperiului nu a suferit de pe urma acestei împărţiri care totuşi s-a dovedit a fi permanentizată până în sec. al V-lea e.n. Spunem acest lucru deoarece în secolul al V-lea, mai exact în **28.08.476 e.n. imperatorul Romulus Augustulus** a fost detronat de **regele germanic al herulilor, Odoacru. Acest rege a trimis însemnele imperiale ale apusului la Constantinopol la**

[3)] Denumit „*Aparatus bellicus*" ↔ în latină.
[4)] Este vorba de Oltenia, Banat şi sudul Munteniei

04.09.476 e.n. recunoscând implicit ca unic imperator pe cel instalat în răsăritul Imperiului. De altfel, Odoacru şi-a luat titlu de rege al Romei, guvernând o perioadă relativ scurtă întreaga Italie sub ascultarea imperatorului din Est.

Istoria consemnează astfel, nu o prăbuşire a unei părţi din Imperiu ci o reunificare prin absorbţia provinciilor occidentale de către Imperiul organizat în răsărit. Evident, populaţia dacă romanizată a fost influenţată **şi cultural şi politic iar după 16.07.1054** [5] **şi din punct de vedere religios** de Imperiul Roman restaurat (convenţional intitulat Imperiul Roman de Răsărit).

Formarea **Imperiului Bulgar** în Peninsulşa Balcanică în sec. al IX-lea a întrerupt contactul direct şi nemijlocit al populaţiei româneşti cu Imperiul Roman (de Răsărit). În vremea ţarului bulgar Boris, în sec. al IX-lea, frontiera nordică a Imperiului Bulgar era fixată în partea de nord a Ardealului. Acest fapt, atestat istoriceşte, conduce de la sine la ipoteza influenţelor exercitate asupra organismelor statale româneşti.

De asemenea, în sec. al IX-lea în estul spaţiului românesc s-a format statul rus, cu capitala la Kiev. În jurul anului **1116** cneazul rus **Vladimir Monomahul** include viitoare Moldovă sub autoritatea sa. Acesta numeşte dregători în cetăţile dunărene.

Menţionăm doar faptul că în anul **971 e.n.** Imperiul Bulgar s-a prăbuşit fiind ocupat în mare parte de romani. În aceste condiţii **pecenegii** aşezaţi în Bugeac din **anul 890 e.n.** şi-au impus autoritatea asupra zonei geografice a viitoarei Muntenii.

„Clasa" politică din cnezate şi din voievodate se sprijinea pe puterea statelor bulgar şi rus, acordându-le acestora întreaga influenţă de care aveau nevoie asupra populaţiei locale.

Ca urmare a fărâmiţării statului rus (Rusia Kieveană) a apărut un nou stat, **Haliciul** în sec. al XII-lea mai exact în jurul anului **1140** care domina politic partea de nord a zonei geografice a Moldovei viitoare. În anul **1185**, după răscoala românilor (valahilor) şi a bulgarilor din Imperiul Roman (de Răsărit), se formează în sudul Dunării **Imperiul Româno-Bulgar** sub dinastia **imperatorilor Asăneşti** (români sud dunăreni).

[5] Data formală a despărţirii celor două biserici creştine ecumenice: ortodoxă şi catolică.

Popoarele migratoare cum sunt **cumanii şi pecenegii** nu au exercitat o stăpânire efectivă asupra stătuleţelor româneşti, ei fiind la un moment dat fie asociaţi cu populaţia majoritară, fie conduşi de către români.

Năvălirea mongolico-tătară, în anul **1241**, pune teritoriul de la estul Carpaţilor în stare de dependenţă efectivă. În sudul Carpaţilor dominaţia tătară are un caracter nominal fiind şi intermitentă.

Nu întâmplător vom trata în finalul acestui capitol pătrunderea **ungurilor** (**maghiarilor**) în zonele geografice care vor forma mai târziu **Transilvania**.

Această populaţie fino-ugrică la venirea pe continentul european era grupată în 108 ginţi, alcătuind şapte clanuri.

Când au pornit să cucerească Pannonia ungurii au format o uniune tribală cu un conducător unic.

După ce a pătruns în Transilvania uniunea tribală s-a „teritorializat", luând pământurile de la autohtonii români după lupte grele. Sfatul căpeteniilor tribale se transformă în **„consiliul princiar"** iar căpeteniile de triburi devin **„nobili".**

Ungurii au pătruns în Transilvania în **secolele al XI-lea şi al XII-lea** şi au cauzat întreruperea procesului de formare a unui stat medieval românesc independent. Ruinarea feudalilor români şi maghiarizarea acestora precum şi colonizările masive cu populaţii străine au constituit o practică adoptată şi continuu aplicată de regii unguri.

Cu toate acestea, Transilvania s-a constituit într-o unitate statal-politică autonomă, având în frunte un voievod (**voievozii Roland şi Ladislau Borşa au fost români neaoşi**), în care a predominat, din punct de vedere numeric dar şi ca vechime, populaţia românească.

Secţiunea III. Perioada feudalismului dezvoltat (sec. al XIV-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea)

Formarea statelor medievale româneşti [6] constituie un efect al dezvoltării orânduirii feudale şi al luptei pentru stoparea ingerinţelor puterilor străine.

Întemeierea Ţărilor Române a fost menţionată în tradiţia populară în strânsă corelaţie cu acţiunea unor personaje de sorginte transilvană: Negru-Vodă din Făgăraş pentru Ţara Românească şi respectiv Dragoş din Maramureş pentru Ţara Moldovei.

Unii istorici români printre care A.D. Xenopol, D. Onciu, Gh. Brătianu au acceptat teza aşa-ziselor „descălecări", considerând că au avut loc intense imigrări ale populaţiei româneşti din Transilvania în viitoarea Ţară Românească şi respectiv în Ţara Moldovei.

Alţi istorici apreciază că Ţara Românească s-a format ca urmare a acţiunilor energice a voievodului Basarab care şi-a subordonat toate entităţile politice învecinate.

Apariţia Ţărilor Române a fost intim legată de existenţa celor două mari drumuri comerciale, de importanţă europeană, care străbăteau viitoarele ţări (state) extracarpatice. Marele nostru istoric Nicolae Iorga dar şi istoricii Petre P. Panaitescu şi Gheorghe Brătianu au afirmat că apariţia statelor româneşti s-a datorat necesităţii de a asigura păzirea acestor mari drumuri.

Indiferent de teza împărtăşită formarea Ţărilor Române a reprezentat un proces obiectiv, o necesitate legică în dezvoltarea poporului român.

Istoriografia românească este puternic atrasă de subiectul întemeierii Ţărilor Române din dorinţa de a răspunde la o întrebare fundamentală: De ce un singur popor a ajuns să constituie trei state medievale româneşti?

S-a acreditat ideea că datorită munţilor Carpaţi şi a orientării acestora au apărut cele trei state româneşti.

Cercetări de dată mai recentă au demonstrat că nu Carpaţii au influenţat hotărâtor destinul poporului român ci factorii externi,

---

[6] Analiza detaliată a formării Ţărilor Române fiind o chestiune de istorie pură o regăsim, cu lux de amănunte, în tratatele marilor noştri istorici. Acest subiect nu formează obiectul efectiv al temei luată în discuţie (N.A.)

respectiv invazia maghiară în Transilvania şi dominaţia tătaro-mongolică pentru Ţara Românească şi pentru Ţara Moldovei.

§.1. Viaţa social – economică a Ţărilor Române

Viaţa economică se caracterizează, în perioada menţionată, prin existenţa unei **stări de dependenţă** datorată stratificării sociale.

Principala sursă de venit o reprezenta producţia de cereale şi creşterea animalelor. Dijmele erau stabilite în raport cu aceste categorii de bunuri.

Producţia artizanal-meşteşugărească era în strânsă corelaţie cu domeniile boierilor unde lucrau ţărani dependenţi, meşteri străini sau robi pentru prelucrarea diferitelor produse.

În Transilvania meşteşugurile sătesti dar şi cele organizate la curţile medievale fie laice, fie bisericeşti s-au dezvoltat începând cu **sec. al XII-lea**. Aceste îndeletniciri iau o amploare deosebită în **sec. al XIV-lea**, crescând numărul breslelor şi organizând producţia de comandă. În **sec. al XVI-lea** se realizează şi o oarecare specializare pe meserii şi tot în această perioadă se organizează **breslele**.

Ţara Moldovei şi Ţara Românească înregistrează în al XVI-lea veac o creştere a producţiilor agricolă şi meşteşugărească. Totuşi în raport cu Transilvania creşterea economică este mai redusă iar centrele de producţie specializate nu apar în peisajul economic.

Comerţul – ca element important în dezvoltarea economico-socială, se exercita de negustori români şi străini în bâlciuri şi în târguri. Existau puncte de vămuire internă utilizate ca surse de venit pentru domnie şi pentru marii boieri. Acestea au dispărut abia în sec. al XVI-lea, când se constată în oraşele ţărilor extracarpatice puncte sau centre de negoţ permanente.

Comerţul exterior era axat, cu precădere, către statele din centrul şi vestul european.

Începând cu sec. al XVI-lea se constată instituirea monopolului otoman asupra comerţului Ţărilor Române cu alte state, monopol concretizat în primul rând asupra exportului de grâu şi de vite.

Comerţul impus de otomani se realiza la preţuri fixe, păguboase pentru români (cam ¼ din valoarea bunurilor exportate).

Fără îndoială în viaţa social-economică au jucat un rol excepţional şi anumite **instituţii juridice**. De departe cea mai importantă instituţie era reprezentată de **proprietate**.

În Ţările Române existau simultan multiple forme de proprietate.

*. **Proprietatea feudală** însumând toate dezmembrămintele dreptului de proprietate, fiind **absolută** şi **perpetuă** se manifesta asupra pământurilor. Există şi o proprietate **sui generis, incompletă** asupra ţăranilor dependenţi. Această formă de proprietate caracterizează practic epoca medievală şi s-a format înainte sau după întemeierea statelor româneşti. Izvorul acestei forme de proprietate se materializează, în principal, în acapararea pământurilor aparţinând obştilor. Alte izvoare erau constituite din: achiziţii, formarea de noi sate, danii din partea domnitorilor, ş.a.

Proprietatea feudală, având în vedere pe titular, se prezenta sub trei mari forme: proprietate domnească, proprietate boierească şi proprietate a mănăstirilor.

O parte din proprietatea feudală se împărţea ţăranilor pentru folosire în schimbul rentei feudale ce trebuia prestată proprietarului. Restul proprietăţii era cultivată de stăpân (boier) prin intermediul ţăranilor dependenţi (claca).

Pentru a putea fi lucrată orice proprietate feudală deţinea unul sau mai multe sate locuite de ţărani dependenţi (vecini în Ţara Moldovei; rumâni – în Ţara Românească; iobagi sau şerbi – în Transilvania).

*. O altă formă de proprietate o reprezenta **proprietatea în devălmăşie a obştii săteşti**. Loturile agricole erau trase la sorţi până în sec. al XV-lea. Ulterior loturile sunt atribuite în proprietate privată membrilor obştii care le cultivă.

Pădurile, apele, imaşurile rămân, în continuare, în proprietate comună.

*. **Proprietatea individuală a ţăranilor** era specifică ţăranilor liberi care nu erau membri ai obştei. Această formă de proprietate cuprindea, de regulă: gospodăria ţăranului, uneltele agricole şi o suprafaţă de pământ determinată, pentru practicarea agriculturii.

*. **Proprietatea individuală asupra uneltelor necesare meşteşugarilor** – se materializa cum era şi firesc asupra tuturor

uneltelor sau pieselor necesare pentru practicarea meşteşugului respectiv.

Vom încerca în cele ce urmează să „aruncăm o privire" specială asupra unei modalităţi a proprietăţii feudale, respectiv asupra **proprietăţii domneşti**.

Aceasta întrucât domnitorul ţării era stăpânul întregului teritoriu al statului. Aşa fiind şeful statului avea atribuţii suplimentare cu privire la pământurile deţinute de alţi proprietari.

Domnitorul administra un *domeniu numit domnesc* compus din pământuri fără proprietar, din sate domneşti, din confiscarea averilor (terenuri şi sate) boierilor vinovaţi de trădare, din robii domneşti şi din robii fără stăpân.

Dar domnitorul deţinea simultan şi *domeniul său privat*, în calitatea sa de mare feudal.

Erau cele două domenii distincte sau exista o confuzie între patrimoniul statului şi patrimoniul privat al domnitorului privit ca mare feudal?

Deşi nu erau greu de delimitat cele două patrimonii credem că – cel puţin până în sec. al XVII-lea şi chiar al XVIII-lea – acestea se confundau în mod voit de titularul lor. Cine ar fi putut şi ar fi avut curajul să atragă atenţia, domnitorului Moldovei sau al Valahiei, că un anumit bun aparţine domeniilor statului şi nu patrimoniului său privat? Aceasta cu atât mai mult cu cât domnitorul era considerat funciarmente şi originar ca fiind stăpânul ţării, cu tot ceea ce cuprindea aceasta.

§.2. Structura socială existentă în Ţările Române în perioada sec. al XIV-lea până în sec. al XVII-lea

În Ţările Române, ca de altfel pe întreg continentul european, exista o stratificare socială puternic conturată.

*. **Clasa** caracterizantă, specifică, era alcătuită din **feudali** fiind compusă din: domnitor, familia domnitorului, boierii ţării şi înaltul cler.

În Ţara Moldovei şi în Ţara Românească boierii au fost categorisiţi în **boieri mari** şi **boieri mici**. Existau şi **nemeşi** – **mici boieri** – care aveau obligaţii de ordin militar în raporturile cu domnitorul ţării.

O consecinţă a întemeierii Ţărilor Române a fost şi necesitatea exercitării atribuţiilor statului prin intermediul boierilor. Domnitorul conferea dregătorii; persoanele care exercitau funcţii statale fiind denumite **dregători**. Aceştia erau consideraţi **„boieri de curte”** spre a-i deosebi de boierii lipsiţi de dregătorii, care erau denumiţi **„boieri de ţară”**.

Pe bună dreptate istoricul Constantin Giurescu apreciază că nu orice proprietar de pământ era considerat membru al clasei feudale a boierilor. Apartenenţa la clasa boierească presupunea pe lângă deţinerea unor mari suprafeţe de terenuri şi investirea persoanei fizice cu o serie de drepturi speciale şi cu imunităţi.

Spre deosebire de ţările extracarpatice, în Transilvania suprapunerea dominaţiei ungureşti a determinat apariţia **marii nobilimi**, proprietari de moşii şi de iobagi, compusă din: **conţi** – titulari de funcţii administrative şi **baroni**. Împreună cele două categorii alcătuiau clasa aşa-zişilor **magnaţi.**

După cucerirea Ardealului marea nobilime includea nobili de toate etniile: maghiari, saşi, secui şi români. Ulterior **după anul 1291**, nobilimea română îşi pierde poziţiile datorită, în principal, apartenenţei religioase la Biserica Răsăritului.

În Transilvania existau şi **nobili ecleziastici**, exponenţi ai Bisericii Apusene, aprigi luptători împotriva „**schismasticilor**” de confesiune creştin ortodoxă.

În perioada analizată exista şi o **mică nobilime** compusă din cavaleri secui, persoane aflate în slujba conţilor sau baronilor şi cnezi români.

*. **Ţăranii dependenţi** – de stăpânii feudali sunt denumiţi diferit în fiecare din Ţările Române. În secolul al XV-lea se cristalizează noţiunea de **„vecini**” în **Ţara Moldovei** şi de „**rumân**” în **Ţara Românească**, pentru a-i desemna. Strămutarea ţăranilor dependenţi – în ţările extracarpatice – era permisă în condiţii grele de răscumpărare ajungând ca în sec. al XVI-lea să fie prohibită.

În Ardeal, ţăranii dependenţi, numiţi **iobagi**, au fost legaţi de glie la începutul sec. al XVI-lea.

*. **Ţărani liberi** erau proprietari pe suprafeţe de pământ relativ mici fiind denumiţi **răzeşi** în Ţara Moldovei, **moşneni** în Ţara Românească şi **liberţi** în Transilvania.

Ţăranii liberi, din punct de vedere juridic dar fără a fi proprietari de pământ, erau numiţi **săraci** în ţările extracarpatice şi **jeleri** în Transilvania.

*. **Târgoveţii** sau **orăşenii** erau meşteşugari şi negustori sau alte persoane fizice care deţineau în proprietate imobile – terenuri şi case – în ocoalele târgurilor. În ţările extracarpatice orăşenii se aflau într-o **stare de relativă dependenţă** în raport cu domnia. Dimpotrivă, orăşenii transilvăneni se aflau într-o **stare de autonomie** în raport cu puterea centrală.

*. **Robii** reprezentau categoria socială cea mai inferioară, compusă din ţigani şi din tătari. Deşi aparent, noţiunea de *„rob”* este utilizată, în vorbirea curentă, neacademică, ca fiind echivalentă cu noţiunea de *„sclav”*, trebuie specificat că „statutul” robilor din Ţara Românească şi din Ţara Moldovei era diferit, fiind net superior, în raport cu „statutul” sclavilor din antichitatea greco-romană. Astfel, *robii* deţineau bunuri în proprietate privată. Proprietarii robilor **nu aveau dreptul de dispoziţie materială** asupra robilor în sensul că **nu-i puteau ucide**. Aceştia păstrau un drept de **dispoziţie juridică** având aptitudinea de **a înstrăina prin acte între vii sau pentru cauză de moarte pe robi**. Dacă ţăranii dependenţi puteau fi înstrăinaţi numai odată cu moşia pe care lucrau, robii puteau fi înstrăinaţi în orice condiţii, separat de **moşii** sau de **sălaşuri.**

Persoanele fizice ajunse în stare de robie aparţineau feudalilor: *domnitorului, boierilor* sau *mănăstirilor.* Este interesant de remarcat că, în pofida condiţiei juridice, această categorie socială beneficia de un *drept* special parte a Dreptului obiectiv (pozitiv), denumit „*Dreptul robilor*”.

§.3. Raporturile de vasalitate specifice, în perioada sec. al XIV-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea

Raporturile sau relaţiile de vasalitate constituiau legături de subordonare, de ierarhie, între feudali (suzeran şi vasal).

Conţinutul acestor raporturi era format din drepturi şi obligaţii corelative acordate respectiv asumate de subiecte.

Noi vom analiza, desigur succint, raporturile instituite în perioada menţionată pe teritoriul Ţărilor Române.

Pe *plan intern*, erau conturate **raporturi de vasalitate între domnitorul ţării şi boieri** precum şi **raporturi de vasalitate**

existente între domnitor şi slujitorii domneşti, recrutaţi, din rândul micilor boieri.

Pe *planul relaţiilor internaţionale*, s-au instituit **raporturi de vasalitate între domnitorii moldoveni sau munteni şi respectiv suveranii străini**.

Drepturile şi obligaţiile părţilor raportului de vasalitate constituiau conţinutul acestui raport şi se concretizau în:

- dreptul, respectiv obligaţia de ajutor armat;
- dreptul de consiliere manifestat prin prezenţa vasalilor (boieri) în sfatul domnesc, convocat de suzeran (domn).
- executarea întocmai a poruncilor suzeranului (a domnului, de pildă);
- obligaţia de protejare a vasalului şi a bunurilor acestuia;
- răsplătirea vasalului, prin **„milă domnească”**, pentru slujire credincioasă.

În mod aproximativ identic se prezenta şi conţinutul raportului de vasalitate instituit pe plan extern, între un domnitor şi un monarh străin.

§.4. Caracterul orânduirii de stat existentă în Evul Mediu între sec. al XIV-lea şi sec. al XVII-lea în Ţările Române

Statele româneşti extracarpatice – Ţara Moldovei şi Ţara Românească – se afirmă plenar în plan extern fiind recunoscute ca entităţi statal-politice independente. Precizăm că patriarhul Constantinopulului se adresează voievodului Nicolae Alexandru cu titulatura „*domn”*. Regele ungar Ludovic îl recunoaşte drept „*domn”* pe urmaşul lui Nicolae Alexandru, Vladislav, după victoria reputată în anul 1369 asupra armatei maghiare.

În mod asemănător Roman I (1391-1394) se intitulează „domn” al Ţării Moldovei, de la munte până la mare.

Rolul decisiv în organizarea tinerelor state şi în consolidarea domniei a revenit domnitorilor români Mircea cel Bătrân şi Vlad Ţepeş în Tara Românească şi respectiv Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare şi Sfânt în Ţara Moldovei.

Domnitorii români din estul şi din sudul Carpaţilor s-au preocupat de dezvoltarea relaţiilor economico-comerciale cu statele străine, acordând privilegii şi protejând dezvoltarea meşteşugurilor în ţările lor. Simultan aceştia au fost animaţi de intenţia organizării unui

puternic front antiotoman pentru salvarea fiinţei Ţărilor Române. Succesele reputate pe câmpul de luptă au sporit autoritatea şi prestigiul internaţional al domnitorilor şi a statelor româneşti conduse de aceştia.

Organele puterii de stat. Autorităţile centrale

***.** În Ţara Românească şi în Ţara Moldovei şeful suprem al statului era **domnitorul (domnul)**.

Domnitorul dispunea de prerogative largi cu privire la conducerea politică şi administrativă, îndeplinind şi funcţiile legislativă şi judecătorească a statului.

Din punct de vedere **legislativ** voinţa domnitorului era asimilată *legii*. Au apărut astfel hrisoave cu caracter legislativ începând cu sec. al XVII-lea. Acestea conţineau norme juridice empirice cu un caracter de maximă generalitate.

Sub aspect **executiv – administrativ** atribuţiile domnului erau absolute în sensul că acesta decidea în mod suveran asupra tuturor problemelor, cum ar fi: împărţirea teritoriului în unităţi administrative (ţinuturi; judeţe; ocoale; plăşi); încasarea dărilor; investirea dregătorilor, baterea monedei proprii statului, etc. De asemenea, domnul încheia, în numele statului, tratate politice cu statele străine, declara pace sau stare de război cu o terţă putere sau acredita reprezentanţi pe lângă alţi suverani.

Competenţele militare ale domnitorilor români reprezintă doar o componentă a atribuţiilor executive, e drept, cu un caracter specific, Domnitorul era, de jure, conducătorul armatei (a oştii), fapt demonstrat de menţinerea **titlului de voievod** în titulatura domnească. De facto, domnitorul asigura coordonarea armatei compusă din *„steagurile”* marii boierimi (vasali ai săi). Treptat centralizarea puterii de stat şi concentrarea ei în mâinile domnitorului a condus la instituirea unei **armate proprii**, separate de corpurile armate ale boierilor, şi la înfiinţarea unor funcţii militare de comandă, denumite generic **dregătorii militare.**

Autoritatea judecătorească în Ţările Române era un apanaj al domnitorului. Considerat a fi judecătorul suprem al tuturor vasalilor şi supuşilor, domnitorul avea aptitudinea de a condamna la moarte şi de a confisca averea imobilă şi mobilă a vinovatului.

În viaţa cotidiană, şeful statului delega atribuţiile de judecată unor dregători. Neexistând, în mod firesc pentru acea epocă, principiul puterii (autorităţii) de lucru judecat, succesorii la Tron puteau rejudeca oricând procesele şi să modifice hotărârile pronunţate de domnitorii anteriori. Pe timpul vieţii domnitorului sau în perioada cât deţinea titlul de domn hotărârile pronunţate de acesta erau opozabile erga omnes – tuturor subiectelor de drept.

Reţinem, în concluzie, că în persoana domnului se realiza o confuzie sau o contopire a atribuţiilor din domenii variate.

Succesiunea la Tron se realiza în baza ideii că orice persoană, rudă în linie directă sau colaterală, cu un domnitor anterior putea pretinde calitatea de şef al statului. Erau exceptaţi totuşi pretendenţii cu defecte fizice evidente sau cei care îmbrăţişau alte culte decât cel creştin ortodox.

Până la instaurarea regimului dominaţiei otomane *domnitorul* era ales de boieri, de şefii armatei şi de capii clerului.

Acest sistem de succesiune la Tron fiind unul **electiv-ereditar** implica intervenţia boierilor pentru dobândirea de privilegii sau pentru menţinerea celor deja obţinute de la domnii anteriori. În consecinţă, deşi unii domnitori au impus încă din timpul vieţii un succesor, nu se poate accepta teza constituirii unor dinastii în Ţările Române.

Când domnitorul uns era minor se instituia o regenţă caz în care atribuţiile domnului, ca şef de stat, erau exercitate de către mama domnitorului minor sau de un mare boier, dregător la curtea domnească.

După instaurarea regimului de dominaţie otomană alegerea domnitorului a devenit formală, acesta urmând să fie învestit de suzeranul său, sultanul otoman. Începând cu a doua domnie a lui Petru Rareş în Ţara Moldovei, domnitorii sunt numiţi de Poarta Otomană fără a mai fi, în prealabil, aleşi de feudalii locali.

. Divanul domnesc. (Sfatul domnesc).

Participarea boierimii la conducerea treburilor statului s-a concretizat prin intermediul *Sfatului domnesc*. Această instituţie constituia un organ central colegial care funcţiona pe lângă şeful statului, având atribuţii bine conturate.

Astfel: asista domnul la judecarea cauzelor penale sau civile exprimând o opinie şi întărind judecata domnească; garanta, alături de domnitor, executarea tratatelor încheiate cu puterile străine, vizând raporturi suzerano-vasalice; consilia domnitorul atunci când acesta solicita; întărea toate categoriile de acte juridice împreună cu domnitorul (transfer de proprietăţi; danii domneşti; acte de imunitate etc.).

După întemeierea Ţărilor Române Sfatul domnesc era alcătuit din marii proprietari funciari, denumiţi **jupani** sau **pani** în Ţara Românească respectiv în Ţara Moldovei.

Odată cu sporirea autorităţii domnitorilor rolul membrilor Sfatului era acela de **martori** la hotărârile adoptate de şefii de stat.

Se mai produce încă o mutaţie în sensul că dacă până în sec. al XV-lea membrii Sfatului moldovean (spre exemplu) erau mari proprietari fără dregătorii, de la jumătatea amintitului veac acest **„organ colegial”** este compus din **„boierii de curte”**, deţinătorii de dregătorii domneşti.

Nu doar boierii erau reprezentaţi în Sfatul domnesc; biserica îşi trimitea conducătorii pentru luarea deciziilor majore ce interesau statele româneşti extracarpatice.

Din secolul al XVI-lea Sfatul domnesc este, în totalitate, alcătuit din boierii dregători ai statului.

Întotdeauna acest *„organ de conducere”* era convocat şi prezidat de domnitorul ţării. Hotărârile adoptate de Sfatul domnesc nu erau obligatorii; pentru domn ele aveau cel mult un caracter consultativ.

***. Adunările cu caracter excepţional**

Sunt cunoscute în istoria politică a Ţărilor Române situaţii în care erau consultate adunări mari, alcătuite din membri ai stărilor privilegiate (boieri mari, boieri mici, cler, dregători, slujitori ai curţii), micii proprietari de pământ şi din orăşeni sau târgoveţi.

Petru Aron a convocat o astfel de adunare în **anul 1456 la Vaslui**, pentru a se decide un răspuns la cererea sultanului otoman de a i se plăti tribut.

Adunările erau organizate extrem de rar când situaţia cu adevărat excepţională o solicita. Ele seamănă din anumite trăsături cu „Statele generale”, sau „Cortezurile” convocate în Europa apuseană

dar nu au avut o activitate permanentă şi nici anumite atribuţii delimitate care să le revină în competenţă.

***. Dregătorii domneşti**

Instituţionalizarea dregătoriilor domneşti şi particularizarea fiecărei dregătorii s-au realizat, pe deplin, în timpul domniilor lui **Mircea cel Bătrân** în **Ţara Românească** şi a lui **Alexandru cel Bun** în **Ţara Moldovei.**

Dregătoriile domneşti din Ţările Române au constituit o ***„imitaţie***" – în sensul pozitiv al termenului – a dregătoriilor existente în Imperiul Roman (de Răsărit). Desigur, transmiterea rolului şi a locului fiecărei dregătorii s-a realizat prin intermediul statului bulgar, care despărţea geografic Ţările Române de Imperiu. Dintre dregătoriile mai importante precizăm: logofătul, vornicul, postelnicul, spătarul (hatmanul), vistierul.

Logofătul – era şeful cancelariei domneşti şi păstrătorul arhivelor şi documentelor emise de domnitor.

Vornicul – conducea pe slujitorii domneşti, judeca anumite infracţiuni şi supraveghea frontierele statului prin subordonaţi. În Moldova existau un vornic pentru Ţara de Sus şi un vornic pentru Ţara de Jos. În interiorul acestor mari unităţi administrative vornicii erau şefii armatelor dislocate.

Postelnicul – sau *stratornicul* – era interpretul (traducătorul) domnitorului. Se îngrijea de relaţiile cu puterile străine şi judeca anumite pricini ivite între slujbaşii de la curtea domnească (aprozi; curieri).

Spătarul în Ţara Românească – păstra spada domnitorului. Era comandantul călăreţilor iar în timp de război avea atribuţii de comandă asupra întregii armate. **În Ţara Moldovei hatmanul** avea competenţe similare fiind comandant al armatei şi portar al capitalei Suceava, începând cu domnia lui Ieremia Movilă.

Vistierul – avea în atribuţii strângerea dărilor şi ţinerea socotelilor ocazionate de întreţinerea curţii domneşti şi a armatei. Se ocupa, din dispoziţia domnitorului, de plata haraciului către Înalta Poartă Otomană.

Dregătorii domneşti **nu erau salarizaţi de domnitor.** Pentru activitatea depusă dobândeau moşii donate de suzeran precum şi

diverse privilegii. Spre exemplu un dregător putea primi veniturile obţinute într-un anumit ţinut sau judeţ.

Existau şi alt dregători de mai mică importanţă precum şi o serie de slujbaşi de rang inferior care îşi exercitau atribuţiile fie la curtea domnească, fie în ţinuturi sau în judeţe ori în oraşele târguri.

Începând cu secolul al XVI-lea dregătorii componenţi ai Sfatului domnesc îşi adaugă la titlurile deţinute şi apelativul *„**mare**”* (mare logofăt, marele vornic etc.) cu intenţia de a se distinge de subordonaţii în ierarhie, care purtau aceeaşi titulatură (logofăt, vornic etc.).

Organizarea curţilor domneşti şi instituirea dregătoriilor reprezintă, din punctul nostru de vedere, o embrionară întemeiere a demnităţilor şi a funcţiilor publice consacrate, în mod efectiv, prin intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice [7)].

Organizarea administrativ - teritorială. Organele de conducere cu caracter local

Atât în Ţara Românească cât şi în Ţara Moldovei au existat anumite particularităţi sau specificităţi între diferitele zone geografice.

În **Ţara Românească** este atestat un **Banat al Severinului**, ca unitate administrativă, încă de la fondarea statului. Mai târziu sub domnitorul Radu cel Mare teritoriul din partea dreaptă a râului Olt se bucura de autonomie, fiind cunoscut sub denumirea de **Banatul Olteniei**, cu reşedinţa la Craiova. Chiar în momentele de maximă centralizare a Ţării Româneşti autonomia Olteniei a persistat.

În **Ţara Moldovei** a existat o divizare a teritoriului, partea de nord fiind denumită **„Ţara de Sus”** iar partea centrală şi de sud purtând denumirea de **„Ţara de Jos”**.

„Ţara de Sus” era pusă sub administraţia unui mare vornic situat pe scara ierarhică a dregătorilor, în timp ce „Ţara de Jos”, care cuprindea un teritoriu intrat mai târziu în competenţa statului, era administrată de un alt mare vornic, care pe lângă comanda armatei din această zonă a ţării avea primul loc în ierarhia dregătorilor Ţării Moldovei.

[7)] La 01.07.1831 în Muntenia şi respectiv la 01.01.1832 în Moldova

Pe lângă aceste mari diviziuni existente, în ambele ţări extracarpatice (care nu au condus la o secesiune a statelor sau la o autonomie quasi totală în raport cu autoritatea domnitorilor) existau aşa-zise unităţi administrativ-teritoriale (accepţiunea contemporană a noţiunii) materializate în ţinuturi pentru Ţara Moldovei şi în judeţe pentru Ţara Românească.

În Ţara Moldovei avem atestate următoarele *ţinuturi*: Vaslui, Suceava, Neamţ, Cârligătura, Tutova, Ţeţinului, Trotuş, Adjud, Horinca, Bârlad, ş.a. Denumirile acestor unităţi teritorial-administrative au fost împrumutate de la numele oraşelor, târgurilor şi cetăţilor de reşedinţă.

În Ţara Românească sunt atestate următoarele *judeţe*: Jaleş (Tg. Jiu), Motru, Gilort, Judeţul de Baltă, Mehedinţi, Romanaţi, Gorj (ultimele trei în Oltenia), judeţul Pădureţ, Săcuieni, ş.a.

În Ţara Moldovei existau subdiviziuni ale ţinuturilor, denumite **ocoale**, care cuprindeau mai multe sate, sub autoritatea unui pârcălab.

În Ţara Românească existau ca subdivizini ale judeţelor aşa-numitele **plase**, cu sensul originar de porţiune de moşie funciară.

Oraşele – unităţi teritoriale ale Ţărilor Române extracarpatice

Vechile târguri existente încă înainte de fondarea Ţărilor se dezvoltă din punct de vedere economic [8)]. Apar noi oraşe [9)] întemeiate prin voinţa domnitorilor români. Altele s-au dezvoltat ca urmare a stabilirii, permanente sau temporare, a unor reşedinţe ale ţinuturilor sau ale judeţelor [10)].

Oraşele se aflau, din punct de vedere juridic, sub stăpânirea şi patronajul domnitorilor. Spunem aceasta întrucât teritoriul de care era amplasat oraşul sau târgul era proprietate domnească.

Conducerea administrativă a oraşelor oglindea atât interesele orăşenilor dar şi interesele domniei, concentrate la nivelul sfaturilor târgurilor compuse din judeţ sau şoltuz [11)] şi 12 pârgari.

[8)] **Ex.**: Tg. – Jiului, Tg. – Snagov, Buzău (Ţara Românească); Tg. – Trotuşului, Tg. Moldovei sau Baia, Vaslui, Bârlad, Suceava (Ţara Moldovei).

[9)] **Ex.;** Mihai Viteazul fondează oraşele *Ploieşti* şi *Caracal* – în Ţara Românească; Roman I fondează oraşul Roman – în Moldova.

[10)] **Ex.:** Iaşi, Neamţ, Bacău, Tecuci – toate în Ţara Moldovei.

[11)] **Judeţ** sau **sudeţ** ↔ în Ţara Românească, **şoltuz** ↔în Ţara Moldovei.

Pe măsura centralizării statelor conducerea oraşelor este încredinţată unor dregători: **vornici, pristavi, vameşi** în Ţara Românească şi respectiv **staroşti şi vornici** în Ţara Moldovei.

Oraşele beneficiau şi îşi asumau anumite **drepturi şi obligaţii** stabilite prin actele emise de domn (privilegii sau urice). Alteori aceste drepturi şi obligaţii erau recunoscute în virtutea cutumei, a obiceiului / tradiţiei).

Sfaturile târgurilor (judeţul /şoltuzul împreună cu pârgarii) deţineau o serie de privilegii şi de drepturi.

Astfel aveau:

- dreptul de dispoziţie juridică asupra fondului funciar accesoriu oraşului, dreptul de a administra ogoarele şi averea oraşului;
- dreptul de confirmare a tranzacţiilor relative la proprietăţile private cu locaţia în oraşe;
- dreptul de reprezentare a oraşului în faţa autorităţilor statului;
- dreptul de a judeca pe orăşeni privitor la litigiile relative la proprietăţi imobiliare;
- dreptul de a deţine şi utiliza pecetea proprie a oraşului, ş.a.

Această organizare corelată cu drepturile conferite a reprezentat „piatra de temelie" pe baza căreia, peste câteva secole, oraşele de pe teritoriul României se vor dezvolta – în epoca modernă – atât din punct de vedere social cât şi din punct de vedere economic.

Secţiunea IV: Organizarea politică şi socială a Voievodatului Transilvaniei

În continuare vom încerca să analizăm dezvoltarea şi organizarea politică a Voievodatului Transilvaniei, de la constituirea sa (sec. X – XI) şi până în anul 1541.

Demersul ne apare cât se poate de firesc întrucât, în primele trei secţiuni ale capitolului al IV-lea, ne-am raportat aproape exclusiv la Ţările Române extracarpatice.

§.1. Organele centrale existente în Transilvania

Având o organizare autonomă Transilvania a beneficiat de organe proprii de conducere, atât la nivel local cât şi la nivel central.

Organul suprem, din punct de vedere al administraţiei, era *Voievodul*. În documentele epocii se utiliza pentru desemnarea sa şi titlul de „*princeps ultrasilvanus*". Unii dintre voievozii atestaţi la conducerea statului transilvănean erau de origine română. Astfel: Leucă, Roland, Ladislau Borşa, Ioan Corvin au fost voievozi români ai Transilvaniei.

În perioada anilor 1100-1315 o serie de voievozi şi-au manifestat expres, prin acte publice, o stare de independenţă în raport cu Regatul Maghiar. Sunt de menţionat, spre exemplu, preluarea titulaturii de „**Dux transilvanus**" de către voievodul Leustachius (1113-1176), investirea de către voievodul Roland Borşa (1284-1294) a fiului său în calitate de vicevoievod, ceea ce echivala cu subminarea autorităţii palatinului regelui ungar, ş.a.

Principalele atribuţii voievodale se circumscriu **activităţii cu caracter administrativ**. Spre deosebire de domnitorii Ţărilor Române extracarpatice voievodul transilvănean era limitat în exercitarea atribuţiilor administrative, fie de dregătorii locali investiţi cu competenţe speciale, fie de către atribuţiile regalităţii maghiare.

Sub aspectul **competenţelor judecătoreşti** voievodul deţinea un drept de jurisdicţie limitat de îngrădirile impuse de regele maghiar. Secuii şi saşii **nu se aflau** sub jurisdicţia voievodului transilvănean, aceştia fiind dependenţi, sub aspect jurisdicţional de regalitate. Biserica romano-catolică avea drept de jurisdicţie asupra satelor transilvănene dependente.

În îndeplinirea atribuţiilor administrative voievodul era comandantul armatei (a oştirii) transilvănene, drept recunoscut, fără alienări, sub toţi regii maghiari.

§.2. Organizarea la nivel local a Voievodatului Transilvaniei.

Existau, în principiu, patru categorii de unităţi administrativ-teritoriale (în accepţiunea contemporană a termenului).

***. Subdiviziuni administrativ-teritoriale româneşti**. Populaţia românească şi-a păstrat formele vechi de organizare. Districtele româneşti [12)] erau conduse de o adunare a nobililor şi cnezilor iar autoritatea jurisdicţională se exercita de un complet compus din 12 juraţi, conform vechilor cutume din jus valahicum.

O organizare quasi-identică era întâlnită în **Ţara Făgăraşului** şi în **Ţara Chioarului**.

În **voievodatul Maramureşului** exista o autonomie mai accentuată până la momentul constituirii comitatului în locul voievodatului (1349). Satele maramureşene, în mod tradiţional, erau conduse de cnezi români.

Banatul – administrat de un *ban* poseda opt districte româneşti în care atât procedura de judecată cât şi dreptul substanţial aplicabil era **jus valahicum**.

***.** *Zone administrative cu populaţie maghiară.*

În aceste regiuni forma de organizare teritorial-administrativă era aceea a **comitatelor**, conduse de un **comite** şi de o adunare a comitatului, denumită oficial în documente **congregaţie**, alcătuită din nobilimea locală.

***. Scaunele secuieşti** – aveau centrul la Odorhei şi beneficiau de o organizare proprie. Constituirea acestora a avut în vedere asigurarea graniţei provinciei.

Scaunele secuieşti erau conduse de *comiţi*, în calitate de reprezentanţi ai regelui ungar. Atribuţiile judecătoreşti erau încredinţate unor *căpitani*. În secolul al XV-lea a fost numit şi un **judecător regal**, acesta constituind un organ de control al funcţionarilor şi fiind declarat **vicecomite.**

[12)] Hunedoara, Deva, Haţeg, Strei, etc.

***. Scaunele săseşti** – erau organizate sub autoritatea unui comite, beneficiind de autonomie teritorială recunoscută de autoritatea centrală.

În fiecare scaun era numit administrator un **judecător regal**.

§.3. Organizarea oraşelor şi satelor transilvănene.

Aşa cum am avut ocazia să menţionăm anterior **oraşele transilvănene**, în raport cu cele din Ţara Moldovei şi Ţara Românească, s-au bucurat de o mai largă autonomie şi de o dezvoltare economică mai accentuată.

Conducătorii oraşelor erau denumiţi judex, bürgermeister şi administrau interesele comunităţii împreună cu un consiliu orăşenesc alcătuit din 12 juraţi.

Autorităţile centrale erau reprezentate la nivelul oraşelor, de judecătorii regali.

Satele româneşti de pe teritoriul voievodatului Transilvaniei erau conduse de cnezi, cu atribuţii jurisdicţionale, având în competenţă soluţionarea unor litigii de importanţă relativ redusă.

§.4. Organizarea militară în Voievodatul transilvănean.

Armata din Transilvania a constituit practic un corp distinct, autonom în cadrul armatei regale, aflându-se sub comanda exclusivă a voievodului.

Armata era compusă din dregători, nobili subordonaţi marilor dregători feudali, corpuri de militari (ostaşi) organizaţi de oraşele voievodatului sau de clasa feudalilor.

Începând cu anul **1435** armata se organizează sub forma **banderiilor** care nu erau altceva decât cete alcătuite din oşteni, având semne militare distincte. Acestea erau organizate de voievodat sau de marii dregători feudali care le subvenţionau.

Tot în această perioadă în alcătuirea suscitatelor cete au intrat şi **mercenarii**.

Oraşele precum şi scaunele secuieşti şi săseşti au organizat şi subvenţionat corpuri de armată proprii.

În temeiul raporturilor de suzeranitate – vasalitate nobilii şi clerul erau datori să contribuie la oastea regală maghiară cu un număr de militari, în mod direct proporţional cu întinderea feudelor (a moşiilor) deţinute în proprietate privată.

Secţiunea V: Dreptul pozitiv (obiectiv) în perioada evului mediu dezvoltat (sec. al XIV-lea până în sec. al XVII-lea).

Cunoaştem de la disciplina „Teoria generală a dreptului" că **norma juridică** reprezintă o regulă de conduită generală şi impersonală, creată ori sancţionată de către organele competente ale statului, care poate fi aplicată, la nevoie, prin intermediul coerciţiei statale, cu ajutorul organelor etatice.

Fiind o regulă de *conduită generală şi impersonală* rezultă că norma juridică, se adresează tuturor subiectelor de drept sau unei categorii din cadrul acestor subiecte. Chiar şi atunci când norma juridică se adresează unui organ unipersonal, ea nu se referă la persoana fizică ce exercită, la un moment dat, acea demnitate sau funcţie publică, ci are în vedere toate persoanele fizice care au aptitudinea de a ocupa respectiva demnitate sau funcţie publică.

N.J. [13)] poate fi **creată ori sancţionată** de organele competente ale statului.

De principiu, organul competent să elaboreze legile este Parlamentul, ca titular al funcţiei (puterii) legislative.

Norma de drept poate fi **creată** adică elaborată efectiv de autoritatea publică sau poate fi doar **sancţionată**, adică recunoscută cu valoarea de act normativ juridic de autoritatea publică competentă (ex.: norme moral – etice prin sancţionare dobândesc caracterul obligatoriu devenind norme juridice).

Norma juridică poate fi aplicată de bună voie (cum se întâmplă în marea majoritate a situaţiilor) sau se poate aplica, în caz de nerespectare, prin intermediul **forţei coercitive a statului**.

Forţa coercitivă etatică, ca forţă materială, este superioară oricăror altor forţe manifestate ca acte de voinţă, deoarece ea derivă din **latura interioră a suveranităţii statului,** din **supremaţie**.

În caz de nevoie coerciţia statală se realizează cu ajutorul organelor etatice (statale). Aceste autorităţi sunt **special delegate (competente)** să intervină pentru realizarea echilibrului social în sensul restabilirii raporturilor juridice de conformare [14)]; a restabilirii

[13)] Prin „N.J." se înţelege în expunerea noastră noţiunea de „normă juridică"
[14)] În Dreptul Penal Român contemporan

drepturilor subiective încălcate sau nerecunoscute [15] şi a reeducării persoanelor fizice care au încălcat prescripţiile legale [16].

Această analiză a n.j. se realizează în condiţiile dezvoltării *Dreptului contemporan*, reflectând sinteza tuturor concepţiilor, ideilor şi teoriilor elaborate de valoroşii doctrinari din epoca modernă şi cea contemporană.

Revenind la tema pe care o analizăm apar ca fireşti următoarele interogaţii: Exista un drept pozitiv (obiectiv) în perioada medievală în Ţările Române? Era dreptul pozitiv sancţionat în vreun fel de autorităţile statelor româneşti? Existau instituţii juridice cristalizate la acea epocă? Au existat codificări (sau încercări de codificare) a dreptului scris?

Pentru început, trebuie precizat că, în conştiinţa populaţiei, **legea ţării** reprezenta **un drept vechi**, **o cutumă**, existentă fie dinainte, fie din momentul întemeierii Ţărilor Române.

După întemeierea Ţărilor cutumele juridice (sau mai corect moral-juridice) **au fost sancţionate** de autoritatea de stat. Astfel, **legea ţării** a devenit un „instrument" de consolidare a statelor întemeiate dar, totodată a servit – în mod indubitabil – şi la apărarea, prezervarea poziţiilor social - politice şi a celor economice a clasei feudalilor (boieri, cler respectiv nobili – pentru Transilvania).

O îndelungată perioadă după fondarea statelor medievale, cutumele juridice nu au fost codificate şi nici nu s-a manifestat vreo intenţie în acest sens, aşa cum s-a întâmplat în alte state medievale europene.

Lipsa codificării cutumelor (izvoare de drept originare) s-a datorat, probabil, marii varietăţi a acestora şi faptului că în fiecare zonă geografică, componentă a Ţărilor Române, existau cutume diferite.

A existat, în Transilvania, o codificare a cutumelor prin decretarea aşa-numitului „TRIPARTITUM" elaborat de juristul maghiar Verböczy (1517) care a servit exclusiv la întărirea influenţei Regatului Ungar asupra ţării şi la consolidarea privilegiilor sociale ale nobilimii.

---

[15] În Dreptul Civil Român contemporan

[16] În Dreptul Execuţional Penal actualmente aplicabil.

Notă: scurta analiză a n.j. îmi aminteşte de anii studenţiei petrecuţi în capitala Moldovei, la Iaşi. Mulţumiri şi respect etern d-nei prof. univ. dr. Genoveva Vrabie care, alături de ceilalţi mari profesori, mi-au destăinuit, în toată splendoarea sa, *„Ştiinţa Dreptului"*.

În Ţările Române extracarpatice au apărut norme juridice scrise la mijlocul sec. al XVII-lea, după consolidarea instituţiei domniei şi după centralizarea autorităţii de stat.

Aceste legiuiri scrise nu erau inspirate de cutumele juridice locale şi, de aceea, ele nu pot fi considerate ca o tentativă de codificare cutumiară. Dreptul pozitiv scris a reprezentat o compilaţie a dreptului aplicabil pe teritoriul unor state mai avansate. Practic, modelul „legislaţiei" româneşti l-a constituit legislaţia romană din partea răsăriteană a Imperiului (convenţional denumită Imperiul Bizantin).

Obiceiurile sau cutumele juridice s-au aplicat în continuare în pofida adoptării dreptului obiectiv scris.

Apreciem că, în epoca analizată, cutumele au reprezentat un produs moral, spiritual şi, nu în ultimă instanţă, juridic efectiv (eminamente) românesc, în timp ce normele juridice scrise şi edictate de puterea de stat au constituit o „adaptare" a unui drept oarecum străin, în raport cu spiritualitatea românească a acelor timpuri. Aşa se explică, probabil, de ce după intrarea în vigoarea a dreptului obiectiv scris şi sancţionat de stat, obiceiurile cu caracter moral-juridic (cutumele) s-au aplicat nestingherite, conducând practic la realizarea **unei diversităţi de soluţii în aplicarea Dreptului**.

Cu privire la **fundamentul cutumelor (a legilor ţării)** s-au formulat de către jurişti şi de către istoricii români multiple puncte de vedere. Merită, credem, să le nominalizăm pe fiecare dintre aceste teorii.

*. O primă teorie, susţinută de istorici precum **B.P. Haşdeu, Pârvan, Tocilescu şi alţii**, susţinea că dreptul nescris aplicabil în Ţările Române (cutumele) sunt de origine romană. Această teorie a fost combătută energic susţinându-se că dreptul roman şi-a încetat aplicabilitatea din momentul abandonării Daciei de către Imperiul Roman.

*. O altă teorie, având ca adepţi pe **D. Onciu, A.D. Xenopol şi alţii**, susţinea originea slavă !!! a dreptului nescris românesc. Se pornea de la ideea unei – deosebit de intense – influenţe din partea slavilor în ceea ce priveşte atât formarea limbii române cât şi a obiceiurilor poporului nostru (inclusiv influenţa asupra obiceiurilor juridice).

Adevărată într-o anumită măsură această teorie nu poate explica, nici măcar satisfăcător, izvorul cutumelor româneşti întrucât acordă un rol hotărâtor influenţelor străine (în speţă – celor slave).

*. **Teoria originii trace** acordă un rol important influenţelor exercitate de albanezi. Istorici precum **N. Iorga, I. Nădejde şi alţii**, care au susţinut această teză, au precizat că teoria s-ar explica prin faptul că atât la formarea poporului român cât şi la formarea poporului albanez au avut un rol hotărâtor elementele populaţionale trace.

Este o teorie cel puţin forţată dar interesantă. Este forţată deoarece în momentul de faţă – şi cu atât mai mult în epoca elaborării teoriei – nu ne sunt cunoscute instituţiile şi obiceiurile juridice trace. O eventuală descoperire a acestor instituţii şi obiceiuri juridice la traci urmată de o comparare cu legea ţării existentă la români ar demonstra „interesul" acestei teorii.

Cu modestie, precizăm că nu ne raliem nici uneia dintre aceste teorii, succint enumerate mai înainte.

În opinia noastră, izvorul sau fundamentul cutumelor juridice româneşti este reprezentat de dreptul roman aflat în continuă evoluţie în partea răsăriteană a Imperiului (convenţional denumită Imperiul Bizantin). Nu este vorba, nici pe departe, de dreptul roman clasic (jus civile / jus gentium) ci de **un drept roman sui generis**, transformat potrivit necesităţilor societăţii feudale, concretizat, în sec. al IX-lea – al XIII-lea, la Constantinopol şi în provinciile răsăritene ale Imperiului. Este un drept în mare parte **canonic** datorită influenţei Bisericii Răsăritene şi **nu este sclavagist ci esenţialmente feudal**, fiind adaptat într-o oarecare măsură la viaţa cotidiană.

Tocmai acest *Drept* a inspirat cutumele juridice româneşti, datorită **prestigiului său**: era un **drept roman,** era **un drept conform prescripţiilor ortodoxiei**, îmbrăţişată şi de români şi, totodată, **era adaptat la viaţa economică şi socială din Evul Mediu european**. Pe scurt, sursa cutumelor juridice româneşti a constituit-o, în opinia noastră, acel Drept - denumit de romaniştii şi latiniştii noştri – **„Dreptul romano – bizantin"**

* *
*

Secţiunea VI: Instituţii juridice prevăzute în obiceiurile juridice (în cutume).

Cu adevărat, prima instituţie reglementată de cutume – şi îi dăm întâietate deoarece prezintă un loc central, vital chiar în cadrul raporturilor juridice, stabilite atât pe planul Dreptului public cât şi pe planul Dreptului privat – o reprezintă o specie de raporturi juridice, respectiv **raporturile de suzeranitate – vasalitate**.

Aceste raporturi, tipice pentru întreaga perioadă medievală, proprii structurii social-politice din feudalism (în orice stat european) erau reglementate cutumiar în Ţările Române.

În relaţiile internaţionale unii domnitori români, cu ocazia încheierii unui contract de vasalitate, au invocat obiceiurile statornicite de domnitorii anteriori.

La fel, boierii – vasali ai domnitorilor români – se angajau prin prestarea unui jurământ să sfătuiască pe suzeran pentru a ţine „**aceleaşi obiceiuri** ca bătrânii voievozi … dinaintea lui, din **acele obiceiuri** să nu iasă niciodată, până la moarte” [17)].

Drepturile şi obligaţiile care alcătuiau conţinutul raportului juridic de vasalitate [18)] **erau consacrate de obiceiul ţării, adică de cutume.**

În lucrare noi am preferat denumirea de **raporturi de vasalitate** în locul celorlalte titulaturi: **raporturi de suzeranitate** sau **raporturi de suzeranitate – vasalitate** (Cap. IV; Secţ. III; § 3).

Este drept că ambele părţi ale raportului aveau, cum este firesc, drepturi şi obligaţii corelative. În consecinţă, s-ar părea că cea mai corectă denumire ar fi - **raporturi de suzeranitate – vasalitate**.

Reţinem că ambele părţi prestează obligaţii specifice, caracteristice, dar **vasalul** efectuează acea **prestaţie caracteristică** care evidenţiază chintesenţa întregii structuri sociale medieval-feudale, **care constă în executarea întocmai a poruncilor suzeranului**. Această poziţie de ierarhizare – subordonare a vasalului, ne-a determinat să optăm pentru utilizarea noţiunii de **„raport juridic de vasalitate”**. Dar asupra acestei chestiuni, desigur, se mai poate discuta.

[17)] Citat menţionat de **I. Bogdan, „Documentele lui Ştefan cel Mare” vol. II**, pagina **289**.

[18)] Văzut din perspectiva vasalului; poate fi considerat şi un raport juridic de suzeranitate, privit din unghiul suzeranului feudal.

O altă instituţie juridică, fundamentală în orice societate, deci şi în societatea medievală românească **era instituţia juridică a proprietăţii**.

Cutumele – obiceiurile juridice – au *„consfinţit”* importanţa proprietăţii cu precădere a proprietăţii feudalilor (boieri; cler).

Dreptul de proprietate deplin aparţine domnitorului ţării. Se recunoştea existenţa proprietăţii având ca titular pe feudalii vasali ai domnitorului (boierii).

Ţăranii dependenţi beneficiau de un drept de folosinţă asupra pământului (a lotului) pe care îl lucrau.

Dreptul de proprietate având ca titulari pe boieri (feudali) era însoţit, în mod accesoriu, de **imunităţi**.

Spunem că *imunităţile* constituiau **accesorii ale proprietăţii** întrucât erau conferite marilor proprietari de pământ. Totodată imunităţile se aflau într-o strânsă corelaţie cu proprietatea imobiliară funciară. Astfel, un boier moldovean sau muntean obţinea de la domnitor **un drept de administrare politică şi un drept de judecată asupra pământurilor pe care le avea în proprietate.** Sau, acelaşi boier român dobândea de la domnitor **dreptul de a se bucura de o quasi independenţă politică, asupra pământurilor proprietatea sa privată**. În temeiul acestei *imunităţi (sau privilegiu)* acordate de autoritatea centrală supremă respectivul feudal (boierul) se putea opune la desfăşurarea anumitor activităţi, pe domeniile sale imobiliare, de către dregătorii domneşti.

Exista în cursul Evului Mediu în Ţările Române şi o formă (modalitate) de **proprietate comună asupra pământului** exercitată de *obştile săteşti*.

Se putea efectua un partaj al terenului aflat în proprietatea comună dar cu respectarea, în toate situaţiile, a **dreptului de protimisis (de preemţiune**). Acest drept de preemţiune, potrivit cutumelor, era recunoscut în favoarea rudelor şi vecinilor proprietarului în ipoteza în care acesta dorea să înstrăineze, cu titlu oneros, dreptul său de proprietate.

Cu privire la **starea şi capacitatea persoanelor fizice** – instituţie importantă reglementată tot de cutume – ne rezervăm dreptul intangibil de a reveni cu o cercetare completă. Totuşi vom remarca următoarele aspecte:

Cu privire la **statutul boierilor** şi **a ţăranilor dependenţi, a ţăranilor liberi, a târgoveţilor** şi **a robilor** am făcut – din punct de vedere al *Dreptului public* în special – referiri în cadrul Cap. IV; Secţ. III; § 2.

Din punct de vedere a *Dreptului privat* vom puncta în această secţiune doar situaţiile în care prin intermediul unui **titlu juridic** o persoană fizică **intra** sau **ieşea** dintr-o stare de dependenţă în raport cu un feudal (boier).

*. **Intrarea în starea de ţăran aservit (vecin sau rumân**).

Se realiza prin încheierea unor contracte de drept privat sau în temeiul unei hotărâri judecătoreşti. **Hotărârea judecătorească** – putea obliga o persoană sau un grup de persoane la plata unor amenzi. Dacă sumele datorate cu titlu de amenzi nu erau achitate persoana sau grupul de persoane fizice pierdeau statutul de om liber şi proprietatea privată asupra pământului.

Cu privire la **contracte** precizăm următoarele: prin **contractele de donaţie** sau **de vânzare – cumpărare** – un ţăran liber se închina (se dăruia) sau se vindea pe sine împreună cu pământul aflat în proprietatea sa.

Prin intermediul încheierii unui **contract de împrumut** se putea pierde starea de libertate dacă ţăranul liber nu putea achita datoria la scadenţă şi dacă în contract se specifica că în caz de neplată ţăranul va deveni dependent de feudalul creditor.

*. **Modalităţi de ieşire din starea de dependenţă personală**

Ţăranul dependent putea fi **„iertat”** de vecinie sau rumânie adică i se ridica, **gratuit**, starea de dependenţă prin voinţa boierului feudal. Actul juridic îmbrăca fie **o formă testamentară** fie **forma unui act de donaţie.**

O altă modalitate de ieşire din starea de dependenţă a ţăranilor aserviţi o reprezenta **răscumpărarea din vecinie sau din rumânie.** Se realiza practic prin plata unor importante sume de bani efectuată de aservit în favoarea feudalului. Această modalitate de ieşire din starea de dependenţă se realiza numai dacă boierul era de acord cu plata sumei avansată pentru răscumpărare.

Hotărârile judecătoreşti – care stabileau, pe bază de probe, că ţăranul a fost aservit prin constrângere. Principalul efect al stabilirii acestei situaţii de fapt era redobândirea libertăţii de către persoana fizică aservită.

Fuga de pe pământul boierului – deoarece prin fugă se urmărea pierderea statutului de ţăran aservit (statut legal şi adevărat) şi dobândirea unui statut de ţăran liber. Dacă erau recunoscute aceste persoane erau readuse forţat pe pământul feudalului, pierzând libertatea aparentă, în mod retroactiv.

Distrugerea titlurilor – se producea fie datorită calamităţilor (incendii, inundaţii), fie datorită răscoalelor ţăranilor aserviţi. De regulă, boierii dobândeau de la domnitorii ţării noi titluri care le reconstituiau pe cele distruse sau pierdute.

* *
*

În această primă parte a lucrării am analizat unele momente considerate importante în dezvoltarea politică şi juridică a ţării noastre.

Ne-am aplecat asupra următoarelor chestiuni: **Cap. I:** Organizarea politică, socială şi juridică a Daciei în perioada înglobării în Imperiul Roman; **Cap. II:** Continuitatea daco-romană; **Cap. III:** Câteva aspecte – considerate esenţiale – referitoare la formarea poporului român şi a limbii române (etnogeneza românească); **Cap. IV:** Organizarea social – politică şi juridică în perioada medievală.

PARTEA A II-A

SISTEMUL CONSTITUŢIONAL AL ROMÂNIEI ÎN PERIOADA ANILOR 1831 – 1989 VIAŢA POLITICĂ ŞI JURIDICĂ REGLEMENTATĂ DE ACTELE FUNDAMENTALE ÎN PERIOADA MENŢIONATĂ

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA POLITICO-JURIDICĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE – MOLDOVA ŞI VALAHIA – ÎN TIMPUL PROTECTORATULUI ŢARIST (1828-1834). REGULAMENTELE ORGANICE – PRIMELE CONSTITUŢII MODERNE ALE PRINCIPATELOR. DOMNIILE REGULAMENTARE (1834 – 1848)

După revoltele popoarelor din Peninsula Balcanică îndreptate împotriva stăpânirii otomane, Imperiul Ţarist a intervenit militar, armata rusă ajungând în apropierea Constantinopolului.

În Ţările Române – Moldova şi Valahia – armata ţaristă a staţionat din mai 1828. Principatele au fost conduse de guvernatori investiţi de împăratul tuturor Rusiilor.

Astfel, la **22 februarie 1828, Pahlen** a fost numit guvernator al Principatelor de către ţar fiind înlocuit de **generalul Jeltuhin** care a guvernat până în **noiembrie 1829**. În perioada **noiembrie 1829-1834** a fost numit guvernator al Principatelor **generalul rus Pavel Kiselev.**

Pentru ambele Principate a existat un singur guvernator având reşedinţa la Bucureşti, în capitala Valahiei, purtând titulatură de „**preşedinte plenipotenţiar al divanurilor Valahiei şi Moldovei**”.

În **anul 1828** în fiecare principat s-a instituit o comisie de redactare a unui regulament general, document prevăzut în **Convenţia de la Akerman**.

Cele două comisii s-au întrunit la Bucureşti fiind prezidate de **Minciaki, vicepreşedinte pentru Principatul Moldovei**. Aceste comisii erau alcătuite astfel: **pentru Moldova**: Mihai Sturdza – vornic; C. Paşcanu – vistiernic; desemnaţi de imperialii ruşi; Costache Conache – vornic şi Iordache Cantacuzino – vistiernic, aleşi de Adunarea Obştească a Moldovei. Secretar al comisiei era Gheorghe Asachi.

Pentru Valahia comisia era compusă din: Grigore Băleanu – ban; Gh. Filipescu – vornic; numiţi de imperialii ruşi; Ştefan Bălăcean – logofăt şi Alexandru Vilara – hatman, aleşi de Adunarea Obştească a Valahiei.

În contextul internaţional dominat în această parte a Europei de rivalităţile ţaristo-otomane, în **anul 1829**, Turcia a încheiat cu Rusia ţaristă **Tratatul de la Adrianopol.**

Acest tratat încheiat de cele două puteri a cuprins dispoziţii importante relative la Principate. Astfel se garanta autonomia administrativă a acestora; frontiera dintre Principate şi Imperiul Otoman era stabilită pe talvegul fluviului Dunărea ceea ce a implicat restituirea raialelor din stânga Dunării (Turnu, Giurgiu şi Brăila) către Valahia. S-au înfiinţat unităţi militare având ca atribuţii menţinerea ordinii interne şi apărarea graniţelor; s-a desfiinţat monopolul otoman instituit asupra produselor agricole.

Principatele au fost reorganizate în temeiul regulamentelor intrate în vigoare în timpul administraţiei ţariste, Turcia obligându-se să le recunoască valabilitatea. Imperiul ţarist a dobândit „calitatea" de putere protectoare a Principatelor.

Ca urmare a desfiinţării monopolului otoman asupra materiilor prime ale Principatelor, economia şi în special comerţul se revigorează. Câteva date statistice sunt elocvente în acest sens. Astfel, în **1831** ambele ţări au exportat bunuri în valoare de **32.955.671 de lei**, în **1832** s-a exportat până la valoarea de **60.813.585 lei**. În anul **1833** mărfurile exportate se ridicau la valoarea de **70.987.944 lei** pentru ca în **anul 1840** nivelul exporturilor româneşti să atingă cifra record de **aproximativ 100.000.000 de lei**.

Această explozie economico-comercială a generat, în mod firesc, o reaşezare a structurii sociale din ţările noastre. **Clasa capitaliştilor** se întăreşte continuu, acumulându-se capital din negustorie şi din arendarea pământurilor. Un efect direct l-a reprezentat şi creşterea numărului **meseriaşilor şi a muncitorilor** din centrele urbane.

În **anul 1844** sunt eliberaţi robii proprietate publică a instituţiilor sau a statului.

§. 1. Organele centrale ale puterii de stat în Principatele Române

Au beneficiat de o reglementare nouă:

*. **Domnia** – ca instituţie – devine electivă şi cu caracter viager.

Totuşi primii domni sunt numiţi de Turcia şi de Rusia – **Mihail Sturdza în Moldova (1834-1849)** şi **Alexandru Ghica în Valahia (1834-1842)**

Domnitorul **era ales** dintre marii boieri, investit de Imperiul Otoman şi comunicată această investire Imperiului Ţarist.

Art. 27 din Regulamentul Organic al Moldovei prevedea: „Domnul se alege pe viiaţă. El trebuie să aibă 40 de ani deplin şi să fie din familie moldovană, a căruia evghenie să fie suitoare cel puţin până la bun, iar împământenirea sa până la tată. El să va alege numai între boierii cei mai vrednici, având ranguri de mare logofăt, de mare vornic al Ţării de gios şi al Ţării de sus, de hatman sau de vistiernic sau cari, după punerea în lucrare a acestui regulament, ar avea ranguri potrivite cu cele sus însămnate, adică prezident al Înnaltului Divan şi miniştri, deşi aceştia nu s-ar afla în slujbă lucrătoare. Pe lângă acestea, cel mai mare fiu al Domnului carile la răposarea, abdicţia paretisis sau discăunarea părintelui său ar fi agiuns la legiuita vârstă, după pravilile ţărei, se va priimi în numărul candidaţilor la Domnie; să înţălege însă că şi celelante formalitate cerşute spre adiverirea mulţimei glasurilor şi spre a face alegirea sa legiuită, vor fi deopotrivă şi cătră dânsul păzite”.

Art. 44 din acelaşi regulament prevedea: „După alegire Domnului, mădulările Obştestii Ecstraordinare Adunări, în aceia sesie, vor iscăli după întâime rangurilor arzmagzariu cătră Poartă, spre a se cere învestitura (întărirea Domnului), precum şi o notă

ofiţială spre a înştiinţa pe Curtea proteguitoare despre alegirea Domnului. Însă, spre a se putea închiia toate aceste operaţii în aceiaşi sesie, caimacamii să vor îngriji de a alcătui amândoă arătătile acturi, lăsând loc spre a înscrie numile Domnului ales". [1)]

Dacă Tronul era declarat vacant se instituia o căimăcămie din care, de drept, făceau parte: marele logofăt, marele vornic al „trebilor dinăuntru" şi preşedintele Divanului domnesc. La fel în situaţia decesului sau destituirii domnitorului (art. 18 din Regulamentul Moldovei; idem Regulamentul Valahiei).

*. **Adunarea obştească extraordinară** era competentă să aleagă domnitorul. În Moldova era alcătuită din **132 de membri** iar în Muntenia cuprindea **190 de reprezentanţi**.

*. **Adunarea obştească ordinară** era compusă din **35 de membri în Moldova** (erau membri de drept: **mitropolitul şi doi episcopi** şi aleşi **32 de boieri**), respectiv 42 de membri în Valahia (erau membri de drept – 3; 20 boieri de rangul I, 18 boieri aleşi dintre boierii fiecărui judeţ, un reprezentant al Craiovei). **Membrii aleşi aveau un mandat de 5 ani** (art. 48 şi următorul din Regulamentul Moldovei; art. 45 şi următorul din Regulamentul Valahiei).

Competenţa Adunării obşteşti ordinare respectă **principiul separaţiei puterilor în stat**. Spre edificare citãm:

Art. 61: „Însuşirile Obşteştii Obicinuite Adunări, însămnate la articurile de mai sus, în nici o întâmplare nu vor putea împiedica lucrarea puterii suverane de administraţie şi de pază bunei orânduieli şi a liniştei publice, ce este dată Domnului, pe temeiul aşezământurilor şi a vechilor obiceiuri a ţării".

Art. 62: „Obştească Obicinuită Adunare nu va putea de acum înainte a avea nici o putere giudecătorească, fiindcă aceasta este dată de acun înnainte unui osebit Divan sau unui Înnalt Tribunal giudecătorescu, de cările să va vorovi la al XIII cap al acestui reglement". [2)]

Deci, rezultă fără putinţă de tăgadă, că se interzicea Obişnuitei Obşteştii Adunări să se amestece în exercitarea atribuţiilor executive

---

[1)] Paul Negulescu, George Alexianu, Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldovei, vol. I, Bucureşti, 1944, pag. 173-184.

[2)] Articole din Regulamentul Organic al Moldovei, conform Paul Negulescu, George Alexianu, Opere citate pag. 184 şi următoarele.

sau judecătoreşti, atribuţii date în competenţa unor alte organe nominalizate efectiv !!!

Legea devine un rezultat al **acordului de voinţă** între Adunare şi domnitor, încetând astfel competenţa domnului de a legifera, în mod exclusiv.

Iată deci că Regulamentele Organice nu impun doar separaţia puterilor constituite în stat dar **obligă** organele centrale ale statului (puterile) **să colaboreze, în vederea înfăptuii unei bune guvernări !!!**

*. **Administraţia centrală**.

Domnitorul reprezenta, conform dispoziţiilor regulamentare, **întruchiparea puterii executive** fiind şeful suprem al acestei puteri.

El avea în atribuţii numirea / învestirea şi respectiv revocarea dregătorilor (adică, a demnitarilor), recrutaţi dintre boierii ţării.

Dregătorii erau în număr de **şase** şi aveau atribuţii corespunzătoare miniştrilor, instituiţi mai târziu [3)]. Aceste dregătorii, menţionate de Regulamentele Organice, erau conduse de: **vornicul dinăuntru** (ministrul al administraţiei şi internelor), **vistierul** (ministrul de finanţe); **logofătul** dreptăţii (ministrul justiţiei) logofătul **pricinilor bisericeşti** (ministrul instrucţiunii şi al cultelor); **spătarul** (ministrul apărării naţionale) şi **postelnicul** (ministrul afacerilor externe).

Aceşti dregători, adevăraţi demnitari ai statului, se întruneau, în caz de nevoie, sub preşedinţia domnitorului Ţării şi coordonau întreaga putere executivă precum şi administraţia publică.

*. **Sfatul administrativ** – se întrunea de două ori pe săptămână şi era compus din: **vornic** – în calitate de preşedinte, **vistier** şi **postelnic** - ca secretar. Acest sfat soluţiona treburile administrative curente.

Comparând cu instituţiile existente în contemporaneitate Sfatul administrativ ne apare ca un cabinet restrâns, abilitat cu rezolvarea chestiunilor urgente. Dregătorii întruniţi sub preşedinţia domnitorului prefigurează organizarea de mai târziu a Consiliului de Miniştri (actualmente Guvern).

[3)] După **1848** dregătoriile s-au numit „**departamente**” iar după **unirea Principatelor Române** s-au numit „**ministere**”.

§. 2. Administraţia locală potrivit dispoziţiilor regulamentare.

Ţinuturile şi judeţele, moldovene respectiv valahe, sunt menţinute. La data de **13 – August – 1831** a fost desfiinţată **căimăcămia Craiovei**. Unele unităţi teritorial – administrative sunt desfiinţate [4] şi s-au realizat modificări de delimitare a ţinuturilor şi a judeţelor.

Oraşele Principatelor sunt conduse de **sfaturi** alese dintre boieri. **Sfaturile** aveau în atribuţii administrarea veniturilor, protecţia comerţului, amenajarea urbană. În aşezările urbane se înfiinţează **comisariate de poliţie**.

Satele româneşti nu cunosc mutaţii spectaculoase păstrându-se vechea organizare medievală.

§. 3. Armata Principatelor Române.

După intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice se formează corpurile de armată ale Principatelor. Satele sunt datoare să predea un număr de tineri care sunt încorporaţi timp de **6 ani**.

Dintre negustorii şi meseriaşii primiţi în rândurile armatei se aleg s**ubofiţerii**, în timp ce dintre boieri sunt aleşi **ofiţerii**.

Armele care compuneau forţa armată erau: artileria, cavaleria şi infanteria.

Efectivul militar era de **4700** de soldaţi în Valahia şi **1554** de soldaţi în Moldova.

§. 4. Sistemul de învăţământ

Aşezămintele educaţionale oficiale cuprindeau patru grade: **şcoli începătoare** (3 – 4 clase); **umanitoare**; **complementare** (de grad mediu); şi **cursuri cu caracter şi nivel academic** (durata de doi ani).

Deşi pentru epoca modernă şi contemporană va exista – **la finalul lucrării** – un capitol dedicat organizării judecătoreşti în România, trebuie să analizăm incidenţa Regulamentelor Organice asupra puterii judecătoreşti şi asupra organizării judiciare.

[4] În anii 1831-1832 s-au desfiinţat **ţinuturile: Hârlău, Herţa** şi **Cârligătura** şi respectiv **judeţul Săcuieni** (absorbit de judeţele Buzău şi Prahova).

§. 5. Organizarea judecătorească instituită de Regulamentele Organice

Regulamentele Organice prevedeau că puterea judecătorească era separată de puterea „ocârmuitoare" cu scopul de a se asigura o „bună rânduială în pricini de judecată şi pentru paza dreptăţilor particularilor".

Inamovibilitatea judecătorilor a fost consacrată dar nu a fost introdusă decât parţial şi cu caracter temporar.

Cu privire la organizarea ierarhică a instanţelor şi la specializarea acestora, remarcăm succint următoarele:

*. **Tribunalele săteşti de împăciuire** erau alcătuite din preot şi trei juraţi, câte unul pentru fiecare categorie ţărănească (fruntaş, mijlocaş şi codaş). Soluţionau litigiile între săteni. Părţile puteau să se adreseze tribunalelor judeţene în caz că nu se împăcau. Precizăm totodată că litigiile dintre ţărani şi boieri erau în competenţa unor alte instanţe.

*. **Ispravnicii ţinuturilor (judeţelor) şi zapciii ocoalelor (plăşilor)** erau funcţionari administrativi care păstrau în competenţă atribuţii specifice puterii judecătoreşti în litigii de poliţie (adică privind ordinea publică) care erau sancţionate cu pedepse până la 3 zile de închisoare şi până la 50 de lovituri. Judecau litigiile fiscale şi abaterile de serviciu săvârşite de slujbaşii de rang inferior precum şi plângerile boierilor în care pârâţi figurau ţăranii clăcaşi.

*. **Tribunalele poliţiei îndreptătoare** – funcţionau în capitalele Principatelor, la Iaşi şi la Bucureşti; erau tribunale administrative care au preluat atribuţiile şi competenţele instituţiilor desfiinţate – agia şi spătăria.

*. **Tribunalele ţinutale (Moldova) şi judeţene (Valahia)** erau instanţe speciale constituite în locul vechilor ispravnici judecători. Aceste tribunale judecau în complete formate din: un preşedinte, doi membri şi un procuror. Competenţa acestor instanţe era generală, având plenitudine de jurisdicţie în cauze civile, comerciale şi corecţionale.

Dacă tribunalul judeca cauze comerciale, în compunerea completului intrau doi negustori. Judecau, de asemenea, plângerile ţăranilor clăcaşi formulate împotriva boierilor.

Tribunalele ţinutale (judeţene) aveau competenţa de a soluţiona litigii patrimoniale, cu petitul până la 1500 lei, cu drept de apel la divanurile judecătoreşti.

*. **Divanurile judecătoreşti** îşi desfăşurau activitatea la Iaşi, la Bucureşti şi la Craiova; aveau **o secţie civilă** şi **o secţie criminală**. La Iaşi nu exista secţia criminală dar funcţiona un **Tribunal al pricinilor criminaliceşti**.

Divanurile judecătoreşti judecau în **primă şi ultimă instanţă**, în materie civilă, până la valoarea petitului acţiunii de **5000 lei**. Judecau şi peste această valoare litigiile patrimoniale dar cu **drept de apel** în **termen de o lună la Înaltul Divan**. Judecau în calitate de instanţe de apel.

Compunerea divanurilor judecătoreşti era: un preşedinte, patru asesori şi un procuror.

*. **Tribunalele apelative de comerţ** – aveau sediul la **Bucureşti, Craiova** şi **Iaşi**. Cel de la Iaşi a fost mutat la Galaţi în **anul 1833**. Faptele de comerţ care intrau în competenţa acestor instanţe erau: vânzările de mărfuri, întreprinderile de manufacturi, transport şi comision, cambia, vasele de navigaţie, ş.a., fiind prevăzute de **art. 335 din Regulamentul Organic**.

Compunerea completelor era identică cu cea a divanurilor judecătoreşti, cu unica diferenţă că trei dintre asesori erau aleşi din rândul negustorilor.

*. **Înaltul Divan** cu sediul la Iaşi şi la Bucureşti judeca toate pricinile în ultimă instanţă (erau venite în apel de la divanurile judecătoreşti). Era compus astfel: un preşedinte (marele ban în Valahia), patru membri numiţi de domnitor şi trei membri aleşi de Adunarea Obştească Obişnuită a Principatului.

Membrii Înaltului Divan erau aleşi pentru un mandat de **3 ani**, iar pe durata mandatului se bucurau de inamovibilitate (art. 281 din Regulamentul Organic).

*. **Divanul domnesc în Moldova** era prezidat de domnitor. Soluţiona cazurile de greşită aplicare a legii de către celelalte instanţe, dacă decizia Înaltului Divan nu era luată cu unanimitate de voturi sau când această decizie contrazicea jurisprudenţa într-o materie.

*. În anul 1833 Divanul domnesc a fost contopit cu Înaltul Divan sub denumirea de **Divan domnesc**, prezidat de domnitor.

Aceasta a reprezentat o sporire a amestecului divanului în atribuţiile puterii judecătoreşti, implicând un regres în aplicarea faptică a principiului separaţiei puterilor în stat.

*. În Ţara Românească (Valahia) o competenţă identică cu a Divanului domnesc iniţial din Moldova o avea **Înalta Curte de Revizie**. Domnitorul trimitea la această instanţă pricinile de judecare fără a avea atribuţii judecătoreşti cum avea domnitorul Moldovei. Instanţa era compusă din nouă membri din Înaltul Divan sau din Divanul Judecătoresc.

Pe lângă domnitorii Ţărilor Române extracarpatice sunt numiţi **legişti ai statului** care aveau ca atribuţii asigurarea corectei interpretări a legilor de către instanţele judecătoreşti.

§. 6. Dreptul şi ştiinţa dreptului în perioada Regulamentelor Organice.

În acest paragraf ne vom mărgini doar asupra evoluţiei Dreptului Public şi în mod deosebit a Dreptului Constituţional şi a Dreptului Administrativ deoarece aceste ramuri – şi ştiinţele corespunzătoare lor – reglementează şi respectiv studiază – cu prioritate - evoluţia politico-juridică a statului.

Cele două regulamente organice au constituit un exemplu clar de identitate legislativă. În consecinţă, cele două ţări au beneficiat de o organizare politică identică.

Aceste **legi fundamentale** au introdus: separaţia puterilor statului, au limitat prerogativele domnitorilor, au înfiinţat un quasi regim parlamentar, au prefigurat constituirea Guvernului, ca organ conducător al administraţiei publice, au desfiinţat în mare măsură dreptul domnitorilor de a judeca pe proprii supuşi etc.

Sub imperiul Regulamentelor Organice **capitalismul** începe să se dezvolte la noi, iar **burghezia** obţine drepturi politice şi administrative. Este adevărat că aceste legi fundamentale menţin rânduielile feudale împreună cu privilegiile boierilor, fapt care va genera ulterior (momentul 1848 este edificator) o luptă dusă pentru înlocuirea acestora.

* *
*

Regulamentele Organice constituie, în opinia doctrinarilor români, profesori de Drept Constituţional şi Instituţii politice, prima lege fundamentală de organizare a Moldovei şi a Valahiei. Deşi consacră puterea boierimii române asupra domeniilor vieţii social-politice a ţărilor prin intermediul acestor legi fundamentale au pătruns elementele clasei capitaliştilor (aflată în dezvoltare) la conducerea vieţii politice. Regulamentele Organice au introdus marile principii constituţionale, necesare pentru modernizarea societăţii româneşti, principii care erau deja consacrate în majoritatea statelor europene. Ele au schimbat însăşi regimul politic din Principate prin limitarea puterii domneşti şi prin precizarea atribuţiilor şi competenţelor în privinţa tuturor organelor centrale de conducere a Ţărilor Române extracarpatice.

Apreciem că, după intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice regimul politic, la noi, s-a transformat din **monarhie absolută** în **monarhie temperată cu caracter constituţional.**

Deşi au fost elaborate cu încuviinţarea a două mari puteri (Imperiul Ţarist şi Imperiul Otoman), fără consultarea maselor largi, datorită faptului că au „revoluţionat" societatea românească [5)] şi au asigurat autonomia internă a Principatelor, Regulamentele Organice, apreciem, că pot fi considerate primele noastre Constituţii.

[5)] Vezi argumentele expuse mai înainte.

CAPITOLUL II

ASPECTE RELATIVE LA MOMENTUL DE LA CARE SE POATE DISCUTA DESPRE APARIŢIA CONSTITUŢIONALISMULUI ÎN ŢĂRILE ROMÂNE

Acest capitol poate ar fi trebuit să constituie capitolul I al părţii a două a lucrării sau poate chiar să constituie un capitol introductiv al întregii lucrări.

Introducerea capitolului de faţă în acest loc este intim legată de chestiunea tratării **Regulamentelor Organice ca aşezămite fundamentale (legi fundamentale) sau, după caz, ca fiind veritabile Constituţii ale Principatelor**.

Prin aşezarea problematicii regulamentare la începutul părţii a II-a am exteriorizat intenţia noastră de a le considera adevărate Constituţii.

Cum majoritatea celebrilor doctrinari [6)] nu consideră Regulamentele Organice veritabile Constituţii am apreciat că este necesară o tratare, după puterile noastre, a chestiunii momentului iniţial de la care începe dezvoltarea constituţională în România.

Problema este corelată cu **ciclurile sau valurile de constituţionalism**, teză dezvoltată de renumiţi profesori de Drept Constituţional şi Instituţii politice [7)] din România.

Reţinem că în doctrina juridică constituţională, teza ciclurilor constituţionale nu este îmbrăţişată de toţi doctrinarii [8)].

De-a lungul timpului cu referire la ţara noastră, au existat opt mari **valuri sau cicluri constituţionale**. Astfel: **primul** ar fi cuprins între sec. al XIV-lea şi sfârşitul sec. al XVIII-lea; **al doilea** include

---

[6)] Ne referim la teoreticienii Dreptului Constituţional: a se vedea: Prof. dr. Genoveva Vrabie – Drept constituţional şi instituţiile politice, Ed. Chemarea Iaşi, 1992; Prof. dr. Tudor Drăgan, Drept constituţional şi instituţii politice, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998; Prof. dr. Ioan Muraru - Drept constituţional şi instituţii politice, Ed. Actami, Bucureşti, 1995.

[7)] Prof. dr. G. Vrabie, Opere citate, pag. 172-178.

Prof. dr. Cristian Ionescu, Drept constituţional şi instituţii politice, Ed. a II-a, Ed. All Beck, Bucureşti, 2004, pag. 300-304.

[8)] Prof. dr. I. Muraru, Opere citate, pag. 104-130.

perioada dintre adoptarea Regulamentelor Organice (1831-1832) şi Convenţia de la Paris (1858); **al treilea val (ciclu)** este cuprins în perioada 1858-1866 (de la Convenţia de la Paris până la publicarea Constituţiei); **al patrulea val** include perioada 1866-1938 (datele se referă evident la cele două Constituţii române), **al cincilea** – perioada 1938-1940 (septembrie) – regimul dictaturii regale; **al şaselea** - declinul democraţiei parlamentare (31.08.1944 până la 30.12.1947); **al şaptelea** – priveşte organizarea constituţională în regimul socialist (1948 – 1989) şi în sfârşit, **al optulea ciclu** reprezentat de adoptarea Constituţiei României, prin referendum naţional, la 08.12.1991.

Faptul că primul val de constituţionalitate se referă la perioada Evului Mediu românesc justifică, într-o anumită măsură tratarea realizată în partea I a acestei lucrări.

Totuşi, considerăm că până la adoptarea Regulamentelor Organice nu se poate vorbi de existenţa unui **curent constituţionalist** în Ţările Române.

Se poate însă vorbi despre existenţa unei organizări administrativ – politice şi instituţional – juridice a Ţărilor noastre, **ceea ce determină concluzia existenţei** - în perioada menţionată, respectiv în Evul Mediu – **a unor raporturi de drept constituţional axate, în principal, pe corelarea competenţelor organelor centrale ale statelor.**

Pentru că indiferent dacă era sau nu constituită ramura Dreptului Constituţional sau / şi a ştiinţei juridice corespunzătoare acesteia există o „îndatorire de onoare" de a analiza raporturile care în orice perioadă istorică, fie şi în „**întunecatul**" **Ev Mediu**, au asigurat instituirea şi exercitarea puterii de stat. Pentru acelaşi raţionament, deşi nu putem vorbi de un veritabil **„proces" de dezvoltare constituţională în epoca feudală**, ne revine obligaţia de a încerca să desluşim, cu toate nuanţele necesare, instituţiile politice care au fost configurate, în acea epocă relativ îndepărtată.

Faptul că „începuturile constituţionalismului românesc" sunt legate de diverse acte cu dublu caracter politic şi juridic (Proclamaţia de la Islaz; Convenţia de la Paris din anul 1858; momentul 1864 – legea electorală; poate, înaintea acestora, adoptarea Regulamentelor Organice etc.) nu împietează cu nimic asupra analizării vieţii social-

politice şi juridice (chiar şi economice şi culturale) a poporului român în îndelungata, bimilenara sa istorie [9)].

[9)] Evident, această **nobilă îndatorire** revine doctrinarilor consacraţi, profesorilor de Drept Constituţional dar şi profesorilor de Drept Administrativ şi ştiinţa administraţiei şi de Istoria Dreptului Românesc, din cadrul **Facultăţilor de Drept din ţara noastră.**

CAPITOLUL III

CONVENŢIA DE LA PARIS. STATUTUL DEZVOLTĂTOR AL CONVENŢIEI DE LA PARIS.

Valul revoluţionar din anul 1848 a zguduit din temelii întreaga Europă. În anul 1849 Rusia şi Turcia au încheiat Tratatul de la Balta Liman la data de 19 aprilie / 1 mai (1849) care încălca autonomia Moldovei şi a Valahiei. Domnitorii urmau să fie numiţi de cele două puteri – Turcia şi Rusia. Se prevedea desfiinţarea adunărilor obşteşti şi înlocuirea acestora cu divanuri (art. I şi art. II din tratat).

În anul 1853 izbucneşte un nou război ruso-turc finalizat prin Tratatul de pace de la Paris din anul 1856. Acest tratat [10)] conferă un statut nou Principatelor Române.

Tratatul prevedea: „**19**. În schimb de oraşele, porturile şi teritoriile enumărate în art. 4 al acestui tractat, şi spre a asigura mai bine libertatea navigaţiunei Dunărei, Majestatea Sa Împăratul tuturor Ruşilor, consimte a se rectifica fruntaria sa, în Basarabia.

Noua fruntarie va pleca de la Marea Neagră, la un kilometru spre est la lacul Burna – Sola, va întâlni perpendicular calea Akermanului, va urma această cale până la valul lui Traian, va trece spre sud de Bolgrad, se va urca în lungul gârlei Ialpuk, până la culmea de la Saratsika şi va sfârşi la Katamori pe Prut. În sus de acest punct, vechea fruntarie, între cele două imperii, nu va încerca nici o modificare.

Delegaţii puterilor contractante vor fixa în amănuntele sale linia noii fruntarii.

21. Teritoriul, cedat de Rusia, se va anexa la Principatul Moldovei, sub suzeranitatea sublimei Porţi.

Locuitorii după acest teritoriu se vor bucura de drepturile şi privilegiile asigurate principatelor, şi, în timp de trei ani, le va fi permis de a transporta în altă parte domiciliul lor, dispunând liber de proprietăţilor lor.

22. Principatele Valachiei şi Moldovei vor continua a se bucura, sub suzeranitatea Porţei şi sub garanţia puterilor contractante,

[10)] Încheiat la 18 / 30 Martie 1856.

de privilegiul şi imunităţile pe cari le posedă. Nici o protecţiune exclusivă nu se va exercita asupra lor de către una din puterile garante. Nu va exista nici un drept particular de ingerinţă în afacerile lor interioare.

23. Sublima Poartă se angajează a conserva ziselor Principate o administraţiune independentă şi naţională, precum şi deplină libertate de cult, de legislaţiune, de comerţ şi de navigaţiune.

Legile şi statutele astăzi în vigoare se vor revizui. Spre a se stabili un complect acord asupra acestei reviziuni, o comisiune specială, asupra compunerei căreia se vor înţelege înaltele puteri contractante, se va aduna, fără întârziere, la Bucureşti, cu un comisar al sublimei Porţi.

Această comisiune va avea de misiune a examina starea actuală a principatelor şi a propune bazele viitoarei lor organizaţiuni.

24. Majestatea Sa Sultanul promite de a convoca imediat, la fiecare din cele două provincii, un Divan ad-hoc, compus aşa cum se constituie reprezentaţiunea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societăţii. Aceste Divanuri vor fi chemate a exprima dorinţele populaţiunilor în ceeace priveşte organizaţiunea definitivă a principatelor.

O instrucţiune a congresului va regula raporturile comisiunei cu aceste Divanuri.

25. Luând în consideraţiune opiniunea emisă de ambele Divanuri, comisiunea va transmite fără întârziere la reşedinţa actuală a conferinţelor, rezultatul propriei sale lucrări.

Înţelegerea finală cu puterea suzerană va fi consacrată prin o convenţiune încheiată la Paris între înaltele părţi contractante; şi un Hati – Scheriff, conform stipulaţiunilor convenţiunei, va constitui definitiv organizarea acestor provincii, puse de acum înainte sub garanţia colectivă a tuturor puterilor semnătoare.

26. Se stipulează că va fi în principate o forţă armată naţională organizată în scop de a menţine siguranţa interioară şi de a asigura pe aceea a fruntarelor. Nici o pedică nu se va putea aduce măsurilor extraordinari de apărare, ce ele vor fi chemate a lua, în acord cu sublima Poartă, spre a respinge orice agresiune străină.

27. Dacă liniştea interioară a principatelor s-ar afla ameninţată sau compromisă, sublima Poartă se va înţelege cu celelalte puteri contractante asupra măsurilor de luat spre a menţine sau a restabili

ordinea legală. O intervenţiune armată nu va putea să aibă loc fără un acord prealabil între aceste puteri". [11)]

Tratatul de pace de la Paris prezintă deci o importantă capitală asupra dispoziţiilor relative la Principatele Române.

A fost desfiinţat protectoratul Rusiei ţariste, Principatele Române fiind trecute sub garanţia colectivă a celor şapte puteri semnatare.

S-a dispus convocarea Divanurilor ad-hoc şi consultarea românilor cu privire la organizarea definitivă a Principatelor (eventuala unire a lor). Divanurile au fost convocate în septembrie 1857 şi au stabilit următoarele: respectarea autonomiei Principatelor conform vechilor capitulaţii din 1393, 1460, 1511 şi 1634; unirea politică a Principatelor într-un singur stat sub numele de „România": consacrarea pe tronul ţării a unui principe străin ales din una din dinastiile europene; organizarea unui regim constituţional – parlamentar.

Drept urmare, la **07. 08. 1858**, a fost finalizată conferinţa ambasadorilor puterilor contractante prin încheierea **Convenţiei de la Paris**.

Convenţia de la Paris – a reprezentat o **Constituţie** stabilită de puterile europene celor două principate.

Puterile contractante nu au admis unirea efectivă a Principatelor şi au stabilit ca fiecare ţară să aibă organe de conducere distincte (domnitor, parlament).

Au fost create două instituţii politico – juridice comune Principatelor: Comisia Centrală de la Focşani şi instituirea Curţii de Casaţie cu sediul în acelaşi oraş [12)].

Principatele au fost organizate avându-se în vedere principiul separaţiei puterilor în stat. Astfel **puterea legislativă** era încredinţată hospodarului (domnitorului), Adunării Elective şi Comisiei Centrale de la Focşani.

Pregătirea legilor de **interes comun** se realiza de Comisia Centrală iar a celor de **interes special** de către hospodarul (domnitorul) fiecărui Principat. Legile erau supuse de domnitor Adunării pentru votare.

Puterea executivă – aparţine hospodarului (domnitorului).

[11)] C. Hamangiu – Codul general al României. Legi uzuale, vol. II, pag. 6-8.

[12)] Oraşul Focşani, din Moldova, a reprezentat **prima capitală a Principatelor Unite**

Puterea judecătorească – se exercita de judecători, numiţi de hospodar, în numele acestuia.

În concluzie, reţinem că puterea legislativă era încredinţată domnitorului şi Adunării. Adunarea Electivă era aleasă pentru un mandat de 7 ani. Era convocată de domnitor iar sesiunile durau 3 luni.

Comisia Centrală de la Focşani – era alcătuită din 16 membri: 8 moldoveni şi 8 munteni, în fiecare Principat 4 membri fiind numiţi de hospodar şi 4 de Adunarea Electivă.

Proiectele de lege întocmite erau înaintate guvernelor Principatelor care le supuneau votului Adunărilor. Comisia şi-a desfăşurat lucrările până în anul 1862 elaborând proiecte de interes general comune ambelor Principate.

Cu privire la puterea judecătorească precizăm că Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, cu sediul la Focşani a realizat unitatea deplină a puterii judecătoreşti. Aceasta exercita un control jurisdicţional asupra curţilor de apel şi tribunalelor din Principate.

În esenţă, *Convenţia de la Paris* instituia unitatea deplină a jurisdicţiei (a puterii judecătoreşti); o unitate quasi – totală în domeniul puterii legiuitoare şi perpetua separaţia puterii executive (prin existenţa celor două guverne de la Iaşi şi de la Bucureşti) în Principate.

Acest act fundamental consacra şi drepturi şi libertăţi cu caracter cetăţenesc. **Articolul 46** prevedea egalitatea moldovenilor şi muntenilor (ultimii denumiţi români în textul originar) în faţa legii. Se instituia, de asemenea, principiul dreptului la proprietate privată şi se desfiinţau privilegiile cu caracter feudal.

*

* *

După înfăptuirea unirii Principatelor Române, guvernul prezidat de Mihail Kogălniceanu a demarat procedura revizuirii raporturilor dintre proprietarii de pământ şi ţărani.

Acestei reforme i s-au opus, în mod firesc, Adunările parlamentare (compuse din moşieri) fapt ce l-a determinat pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza să le dizolve, dând o proclamaţie către popor, la data de 02. 05. 1864.

Domnitorul a propus modificarea Convenţiei de la Paris şi a legii electorale.

În aceste condiţii, la data de 02. 07. 1864. a intrat în vigoare Statutul, confirmat prin plebiscit şi recunoscut de puterile garante.

Potrivit **Statutului dezvoltător al Convenţiei de la Paris** – **Statutul lui Cuza** – parlamentul se organizează bicameral (Adunare electivă şi Adunare ponderatoare). Cele două Adunări împreună cu domnitorul exercitau **puterea legislativă.**

Puterea executivă – aparţinea exclusiv domnitorului. Acesta avea dreptul de iniţiativă legislativă. Proiectele de legi erau susţinute de miniştri sau de membri Consiliului de Stat în faţa Parlamentului (Adunarea Electivă).

Corpul ponderator - Senatul – era condus de mitropolitul primar al României şi era alcătuit din: mitropoliţi; episcopi; întâiul preşedinte al Curţii de Casaţie; cel mai vechi general de armată în activitate şi alţi 64 de membri numiţi de domnitor.

Senatul avea în atribuţii ocrotirea Constituţiei – realiza un control al constituţionalităţii legilor.

Adunarea electivă – cameră inferioară a Parlamentului, era competentă să adopte bugetul statului.

Domnitorul – şeful puterii executive - guverna prin decrete – legi până la efectuarea unor noi alegeri legislative.

Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris preciza că legea fundamentală a României rămâne pe mai departe Convenţia de la Paris.

Totuşi pe bună dreptate se apreciază că Statutul lui Cuza reprezintă **o adevărată Constituţie**. O Constituţie care – pentru partea modificată din Convenţia de la Paris – constituie un „produs" exclusiv naţional.

În temeiul Statutului s-au adoptat acte normative fundamentale pentru dezvoltarea social – juridică a României moderne: Codul Civil; Legea privind administraţia publică şi justiţia, Legea instrucţiunii publice.

Legea electorală era anexată la Statut şi stabilea drepturile electorale; condiţiile necesare pentru exercitarea dreptului de vot şi a dreptului de a fi ales precum şi normele tehnice privind procedura desfăşurării alegerilor.

Convenţia de la Paris din 7 August 1858 şi Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris din 02. 07. 1864. reprezintă nu doar Constituţii ale românilor ci adevărate repere cu caracter constituţional. Cele două acte fundamentale se încadrează în **valurile de constituţionalitate – al treilea –** existente de-a lungul istoriei în ţara noastră [13)].

[13)] Detalierea problemei valurilor (ciclurilor) constituţionale vezi cap. II din partea a II-a a lucrării.

CAPITOLUL IV

CONSTITUŢIILE „CLASICE" ALE ROMÂNIEI DIN ANII 1866; 1923 ŞI 1938.

Secţiunea I: Constituţia adoptată la data de 30 iunie / 12 iulie 1866.

Constituţia din anul 1866 a ignorat tradiţiile constituţionale româneşti fiind practic o „traducere" a Constituţiei belgiene din anul 1831.

Proiectul de constituţie a fost elaborat de Consiliul de Stat (sarcină primită la 16 februarie 1866), depus de consiliul de miniştri pe biroul Adunării Constituante, cu adresa Locotenenţei Domneşti din 01. 05. 1866. A fost dezbătut de Adunare între 17 (29) iunie şi 29 iunie (1 iulie), votată în unanimitate la data de 30.04.1866 şi promulgată prin decretul numărul 1071/1866.

Este prima Constituţie efectivă a Statului Român elaborată, votată şi pusă în vigoare exclusiv de Naţiunea Română fără patronarea şi intervenţia unei puteri străine.

Votarea din 29. 06. 1866 s-a realizat numai în Adunarea deputaţilor [14], Senatul nefiind convocat.

Constituţia din 1866 era compusă din opt titluri: I – Despre teritoriul României; II – Despre drepturile românilor; III – Despre puterile Statutului; IV – Despre finanţe; V – Despre puterea armată; VI – Dispoziţiuni generale; VII – Despre revizuirea Constituţiei; VIII – Dispoziţii tranzitorii şi suplimentare.

Constituţia consacră o serie de principii: principiul suveranităţii naţionale (art. 31); principiul monarhiei ereditare (art. 82); principiul inviolabilităţii monarhului (art. 92); principiul guvernării reprezentative (art. 31); principiul responsabilităţii ministeriale (art. 92); principiul separaţiei puterilor în stat (art. 32;

[14] Datorită acestui fapt unii autori consideră procedura ca neconstituţională; a se vedea I. Ceterchi ş.a., Istoria dreptului românesc, vol. II, Ed. Academiei, Bucureşti, 1987, pag. 67.

art. 35; art. 36); principiul rigidităţii Constituţiei (art. 129) şi principiul supremaţiei Constituţiei (art. 128).

Tot în Constituţie sunt menţionate drepturile politice apărute în Declaraţia franceză de drepturi din anul 1789.

Statul Român a fost organizat în baza principiului separaţiei puterilor în stat. În Titlul III – „Despre puterile statutului" – se pun bazele puterilor statutului exercitate prin organele etatice specializate.

Puterea legislativă – se exercita, de comun acord, de către domnitor şi de Reprezentanţa Naţională – parlamentul ţării. Reprezentanţa naţională era compusă din Adunarea Deputaţilor (cameră inferioară) şi din Senat (cameră superioară).

Puterea executivă – era încredinţată domnitorului. Se instituie regimul monarhiei ereditare (a dinastiei) prin stabilirea succesiunii la Tronul ţării.

Puterea judecătorească – era exercitată de curţi şi de tribunale. Curtea de Casaţie şi Justiţie avea aptitudinea de a caracteriza un delict şi a determina pedeapsa dacă un ministru era pus sub acuzare de către Adunări sau de domnitor, potrivit art. 101 (art. 102 din Constituţie).

Domnitorul, în calitatea sa de şef al puterii executive, dispunea de prerogative însemnate în cadrul puterii legislative.

Constituţia din anul 1866 consacra marile principii stabilite de Revoluţia franceză de la 1789: libertatea, egalitatea şi fraternitatea, ocrotind libertatea fizică şi morală a individului ca subiect de drept.

Constituţia adoptată în anul 1866 este apreciată ca fiind o constituţie rigidă.

În art. 129 al legii fundamentale sunt menţionate modalităţi extrem de dificile pentru revizuire.

Marele doctrinar P. Negulescu aprecia referitor la Constituţie că, atunci „când o lege nu corespunde situaţiilor de fapt cărora se aplică, când ea nu răspunde unei nevoi a acelui monument ea riscă să rămână fără aplicaţie" [15].

Tot cu privire la Constituţia din 1866, marele nostru istoric Nicolae Iorga preciza: „Constituţia de la 1866 este izvorâtă dintr-o

---

[15] P. Negulescu, Curs de Drept Constituţional Român, Bucureşti, 1927, citat de G. Vrabie, Drept Constituţional şi Instituţii politice contemporane, partea I, Ed. Chemarea, Iaşi, 1992, pag. 227.

simplă operă de traducere a unei Constituţii apusene; ea n-are nici o legătură cu trecutul nostru propriu şi nu reprezintă nici o elaborare particulară nouă." Istoricul considera că actul adoptării Constituţiei din anul 1866 a fost „fără nici un efect aproape asupra vieţii noastre politice decât acela de a introduce o ipocrizie mai mult."[16)]

Au existat desigur şi doctrinari care au salutat adoptarea Constituţiei din anul 1866 precum profesorul Constantin Dissescu [17)]. Acesta aprecia că pentru întâia oară ţara şi-a dat propria sa Constituţie.

Constituţia din 1866 a suferit de–a lungul timpului multiple modificări. La **19. 10. 1879.** a fost modificat **art. 7** pentru a se pune de acord Constituţia cu prevederile **art. 44 din tratatul de pace de la Berlin**.

În anul 1884 s-au modificat articolele referitoare la denumirea şefului statului (denumit rege), la întinderea teritorială şi la rangul ţării (denumită Regatul României), la sistemul electoral şi la regimul presei. De asemenea, trebuie menţionată modificare efectuată în anul 1917 în vederea împroprietăririi ţăranilor, a introducerii votului universal pentru Cameră şi pentru modificarea compunerii Senatului.

Cu toate criticele aduse Constituţiei adoptate în anul 1866 aceasta reprezintă în evoluţia constituţională din România, prima Constituţie modernă în adevăratul sens al cuvântului.

Raportându-ne la valurile de constituţionalitate, acesta se află la distincţia, delimitarea valului trei, respectiv valului patru, la delimitarea unui vechi regim în raport cu unul nou.

Constituţia din 1866 deschide ascensiunea unor constituţii denumite **„burgheze"** care îşi vor pune amprenta pentru totdeauna asupra dezvoltării ulterioare a Statului. Concret menţionăm că sub imperiul ei România şi-a proclamat şi ulterior a dobândit prin recunoaştere internaţională **independenţa de stat**, ţara obţinând-o – **pe lângă supremaţia preexistentă** – pentru conturarea deplină **a suveranităţii de stat**.

Secţiunea a II-a: Constituţia adoptată la data de 28 martie 1923

[16)] G. Vrabie, Op. citate, pag. 224 (notă de subsol).
[17)] G. Vrabie, Op. citate, pag. 224.

După înfăptuirea unităţii naţionale în anul 1918, se impunea adoptarea unei noi Constituţii care să fie conformă cu realităţile societăţii româneşti din acea perioadă şi care să asigure procesul de dezvoltare generală a României.

În condiţiile participării ţării noastre la desfăşurarea primei conflagraţii mondiale s-a cristalizat, în provinciile aflate sub dominaţia Imperiului Austro – Ungar şi a Imperiului Ţarist, ideea autodeterminării românilor şi a unirii acestor teritorii cu Vechiul Regat, patria mamă.

*. Altfel, prima provincie care s–a unit cu România a fost **Basarabia**, teritoriul dintre Prut şi Nistru, încorporat de Imperiul Ţarist în **mai 1812**, în urma încheierii păcii de la Bucureşti între Imperiul Otoman şi Imperiul Ţarist.

După încorporare, Basarabia a deţinut statutul de oblastie apoi din 1825 a devenit o gubernie ţaristă. Autorităţile au încercat - şi în parte au izbutit să deznaţionalizeze populaţia românească şi, în special, vechile familii boiereşti.

Ca urmare a prăbuşirii ţarismului şi a anarhiei manifestate în provinciile din fostul Imperiu şi în armata rusă, la data de 28.11. / 11.12.1917 Sfatul Ţării a adoptat „Proiectul organizării ocârmuirii Basarabiei” [18].

Ulterior, la 1 / 16.12.1917 [19] a fost proclamată Republica Democratică Moldovenească constituită pe teritoriul fostei gubernii a Basarabiei.

La data de 24.01.1918. (06.02.1918.) Sfatul Ţării a emis o declaraţie de proclamare a independenţei Republicii Moldoveneşti [20] iar la 27 Martie / 09 Aprilie 1918 Sfatul Ţării cu 86 de voturi pentru, 3 contra şi 36 de abţineri a votat rezoluţia de unire a Republicii Democratice Moldoveneşti în graniţele vechii Basarabii cu Regatul României.

La 27. 11. 1918. Sfatul Ţării a anulat condiţiile din actul unirii, declarând unirea necondiţionată a Basarabiei cu România.

---

[18] Publicat în ziarul de limbă română „Cuvântul Moldovenesc” din Chişinău, nr. 109 / 03.12.1917.

[19] Declaraţia Sfatului Ţării publicată în „Cuvântul Moldovenesc”, nr. 110 / 06.12.1917.

[20] Cuvântul Moldovenesc, nr. 15 / 20.01.1918.

*. Românii din Imperiul Austro-Ungar s-au manifestat activ în favoarea întregirii naţionale.

Astfel, românii din **„ţara pădurilor de fagi”** dependenţi de coroana austriacă din **anul 1775**, prin reprezentanţii lor din Adunarea Constituantă au hotărât votarea Moţiunii relative la **unirea necondiţionată a Bucovinei cu România** [21]**, la data de 14 / 27.10.1918.**

Congresul general al Bucovinei a votat la data de 15 / 28.11.1918 unirea acestei provincii, în vechile ei hotare, cu Regatul României.

*. Transilvania, încorporată forţat în Regatul Ungar la 1867, şi-a căutat identitatea naţională iar românii din această provincie istorică au adresat popoarelor lumii un Manifest [22] în care îşi exprimau dorinţa de unire cu România.

Marele Sfat al Naţiunii Române din Ungaria şi Transilvania a dispus la 07 / 20.11.1918 convocarea Adunării Naţionale de la Alba-Iulia pentru 01.12.1918 [23].

La data de 18.11 / 01.12.1918 a fost votată unirea Transilvaniei cu Regatul României [24].

După Marea Unire din anul 1918, Constituţia din anul 1866 nu a fost abrogată. Autoritatea Constituţiei a fost extinsă – prin adoptarea decretelor – lege de consfinţire a Unirii – asupra noilor provincii.

Totuşi din punct de vedere administrativ şi judiciar teritoriile unite cu Vechiul Regat au beneficiat de un statut de autonomie, formându-se nişte organe proprii de conducere, cu caracter autonom şi regional. Aceste organe au fost desfiinţate la 04.04.1920.

Astfel, **în Basarabia**, organele locale de conducere s-au numit „**Directorate”** iar provincia avea doi miniştri fără portofoliu în Guvernul de la Bucureşti.

În Bucovina organele autonome de conducere administrativă erau denumite **„Secretariate**”. În Guvernul Regatului, Bucovina era reprezentată de doi miniştri fără portofoliu.

---

[21] Vasile Arimia şi colab., Cartea Neamului, Marea Unire din 1918. Documente istorice. Editura Globus, Bucureşti, 1993, pag. 146-147.

[22] Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, Bucureşti, 1 decembrie 1943, pag. 41-44.

[23] Vasile Arimia şi colab., Cartea Neamului, Marea Unire din 1918. Documente istorice. Editura Globus, Bucureşti, 1993, pag. 175-177.

[24] Vasile Arimia şi colab., Opere citate, pag. 219-238.

În Transilvania organul autonom de conducere era un **„Consiliu Diriginte”,** această provincie fiind reprezentată în Guvernul de la Bucureşti de miniştri fără portofoliu.

Asupra tuturor provinciilor unite cu Vechiul Regat, pe perioada existenţei organelor autonome, Guvernul Regatului Român a exercitat atribuţii care prezentau importanţă pentru unitatea statului: armată, afaceri externe, transporturi etc.

Unirea cea Mare a determinat atât din punct de vedere obiectiv cât şi subiectiv o dezvoltare şi un nou elan în scopul consolidării statului naţional unitar român.

Datorită acestui fapt s-a procedat la adoptarea unei noi Constituţii care să asigure o nouă temelie naţiunii române.

La 26 Martie 1923 a fost votată noua Constituţie în Camera Deputaţilor iar la 27 Martie 1923 a primit şi votul Senatului României.

Constituţia a fost sancţionată la 28 Martie 1923 şi a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 282 / 29.03.1923.

Noua lege fundamentală era sistematizată în VIII titluri: I. – Despre teritoriul României; II. – Despre drepturile românilor; III. – Despre puterea statului; IV. – Despre finanţe; V. – Despre puterea armată; VI. – Dispoziţiuni generale; VII. – Despre revizuirea Constituţiei; VIII. – Dispoziţii tranzitorii.

Organizarea etatică a Regatului României s-a întemeiat – conform acestei Constituţii – pe principiul separaţiei puterilor în stat.

Au fost consacrate o serie de drepturi şi libertăţi fundamentale cu caracter cetăţenesc.

Titlul I (art. 1-4) – se referă la teritoriul statului şi la organizarea administrativ-teritorială.

Titlul II (art. 5-32) – consacră drepturi şi libertăţi şi instituie garanţii juridice în scopul protejării acestora.

Titlul III (art. 33-108) – analizează puterile constituite în Statul Român având ca temelie separaţia fiecărei puteri şi totodată colaborarea autorităţilor în scopul desfăşurării vieţii politico-statale.

Puterea legislativă – a fost reglementată în cap. I (art. 42-76) fiind încredinţată Reprezentanţei Naţionale şi Regelui.

Regele poseda dreptul de a sancţiona legile şi dreptul de a convoca şi de a închide sesiunile Parlamentului.

Puterea executivă – a fost reglementată în cap. II (art. 77-100) fiind exercitată de rege şi de miniştri. Doar miniştrii erau responsabili în faţa autorităţilor legislative.

Erau reglementate atribuţiile îndeplinite de rege (art. 88) şi instituţia regenţei (art. 83 - 85).

Puterea judecătorească – consacrată în cap. III „Despre autoritatea judecătorească) (art. 101 – 107) avea în atribuţii exercitarea controlului constituţionalităţii legilor şi controlul actelor cu caracter administrativ. Era instituit juriul în materie criminală şi pentru delictele politice şi de presă (art. 105).

Se interzicea înfiinţarea unor instanţe extraordinare (art. 101 alin. 2).

* *
*

Constituţia din anul 1923 a consacrat caracterul unitar şi naţional al statului român. Această sintagmă era net superioară în raport cu prevederea din Constituţia din 1866 care menţiona că Principatele Unite Române constituie un stat indivizibil.

Raportul dintre cele două Constituţii poate fi privit şi sub un alt aspect. Astfel, Constituţia din 1923 are 76 de articole menţinute din Constituţia anterioară. Doar 25 de articole au fost modificate sau completate în raport cu vechea reglementare iar 7 articole au fost adăugate.

De aceea, se poate considera că în anul 1923 s-a procedat la o revizuire totală a Constituţiei din anul 1866, fără a se vorbi despre adoptarea unei noi Constituţii.

Din punct de vedere legislativ chestiunea nu a fost tranşată. Spre exemplificare avem „Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 pentru fixarea drepturilor românilor în cadrul Constituţiunii din 1866, cu modificările din 29.03.1923” [25)].

Titlul decretului - regal amintit se referă expressis verbis la Constituţia din anul 1866 ca fiind legea fundamentală care stabileşte drepturile românilor. Totodată decretul regal nu se referă la „modificări … din 29 martie 1923” ci menţionează „cu modificările **Constituţiei** din 29 martie 1923”.

[25)] Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 202 / 02.09.1944.

În consecinţă, deşi recunoaşte valabilitatea Constituţiei din 1866, actul normativ exemplificat recunoaşte expres şi existenţa Constituţiei din anul 1923.

Această interpretare credem că exprimă în modul cel mai clar cu putinţă legătura dintre cele două legi fundamentale, în sensul asigurării continuităţii unui proces constituţional unic existent în ţara noastră în perioada 1866-1923.

Ca atare, în 1923 a fost adoptată o nouă Constituţie care a adaptat şi a dezvoltat, conform realităţilor social-politice existente după Marea Unire, dispoziţiile cu caracter constituţional adoptate în iunie 1866.

Secţiunea a III-a: Constituţia adoptată şi sancţionată la 27 februarie 1938.

Această Constituţie este cunoscută sub denumirea de Constituţia Regelui Carol al II-lea al României. Ea inaugurează al cincilea val al consituţionalismului românesc (vezi partea a II-a, cap. al II-lea) care mai include şi actele cu caracter constituţional din septembrie 1940.

Acest val constituţional reprezintă un regres în dezvoltarea constituţională a ţării noastre şi se caracterizează prin învestirea şefului de stat – monarhul – şi mai apoi a conducătorului statului cu prerogative extrem de lărgite în conducerea politico-administrativă.

Regimul politic personal a fost instituit de regele Carol al II-lea la data de 10.02.1938.

La 20.02.1938 monarhul prezintă naţiunii o proclamaţie prin care înfăţişează o nouă Constituţie „menită să aşeze temelii mai solide şi mai drepte Statului nostru …”.

Corpul electoral a fost de acord cu Constituţia impusă de suveran (4.297.581 voturi pentru şi numai 5.483 voturi împotrivă).

Decretul Regal nr. 1045 / 27.02.1938 a sancţionat Constituţia aceasta intrând efectiv în vigoare.

Constituţia din februarie 1938 a păstrat structura Constituţiei anterioare dar au intervenit semnificative schimbări.

Astfel, **Titlul II** era intitulat **„Despre datoriile şi drepturile Românilor”** indicându-se clar importanţa obligaţiilor cetăţenilor în raport cu drepturile conferite acestora.

În **Titlul III – „Despre puterile Statului”** s-a dat prioritate normelor care reglementează instituţia monarhică în raport cu puterea legiuitoare, care constituie organul reprezentativ suprem al naţiunii.

Potrivit art. 30 „Regele este capul Statului”. Acesta este şeful puterii executive dar are atribuţii sporite. Este titular al puterii legislative exercitate prin Reprezentanţa Naţională (art. 31 alin. 1); este titular al puterii executive exercitată prin guvern (art. 32). Regele are aptitudinea de a sancţiona judecătorii prin decret regal până la adoptarea legii privind inamovibilitatea acestora (art. 76).

Parlamentul României (Reprezentanţa Naţională) a devenit „purtătorul de cuvânt” al unor categorii sociale. Aceasta deoarece, potrivit art. 61 **deputaţii** erau aleşi de cetăţenii români cu vârsta de 30 de ani care practicau una dintre următoarele îndeletniciri: agricultura şi munca manuală; comerţul şi industria; ocupaţiuni intelectuale.

Senatorii erau de drept sau numiţi de rege ori aleşi prin vot obligatoriu (art. 63). Guvernul, respectiv miniştrii care îl alcătuiau, avea răspundere politică exclusiv în raport cu regele. Ministrii au devenit astfel simpli funcţionari numiţi şi revocaţi de şeful statului.

Puterea judecătorească a fost văduvită de principiul inamovibilităţii judecătorilor care puteau fi sancţionaţi prin decret - regal de şeful statului.

Libertatea de opinie a fost total îngrădită. Art. 7 prevedea că „nu este îngăduit niciunui Român a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernământ a Statului, împărţirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă”.

Regimul autoritar instaurat de regele Carol al II-lea s-a prăbuşit ca urmare a izolării României în relaţiile internaţionale, ceea ce a determinat imensele pierderi teritoriale suferite de ţara noastră în vara anului 1940.

La 28 iunie 1940, în urma **notelor ultimative** formulate de guvernul U.R.S.S., România a cedat, fără luptă, Basarabia şi partea de nord a Bucovinei dar şi ţinutul Herţa din Vechiul Regat.

În urma **„arbitrajului”** puterilor Axei, al Germaniei şi al Italiei la 30 August 1940 România a pierdut partea de nord-vest a Transilvaniei, Crişana şi Maramureşul care au fost încorporate Ungariei.

Prin Tratatul de la Craiova partea română ceda Cadrilaterul (Durostor şi Caliacra) în favoarea Bulgariei.

Regimul politic instituit de suveran „**nu s-a sfiit**” să impună o unică organizaţie politică – **Frontul Renaşterii Naţionale** în scopul „propăşirii Patriei şi de consolidare a Statului” (art. 1).

Art. 7: Orice altă activitate politică decât aceea a „Frontului Renaşterii Naţionale" va fi socotită clandestină, iar autorii ei pedepsiţi cu degradarea civică, pe termen de 2 până la 5 ani [26].

În pragul colapsului regimului autoritar şi a dezmembrării României a fost publicat un decret – lege pentru transformarea „Frontului Renaşterii Naţionale" în **„Partidul Naţiunii"**, la data de 22.06.1940. Partidul Naţiunii era definit ca fiind un **„partid unic şi totalitar" !!!**

Tot la 22.06.1940 a fost publicat un „decret - lege **pentru apărarea ordinii politice unice şi totalitare a Statului Român".**

*

* *

Actele cu valoare constituţională adoptate în perioada antonesciană.

Dezastrul provocat de amputările teritoriale ale României au generat din partea clasei politice o reacţie în sensul silirii monarhului autoritar să părăsească Tronul.

Guvernul condus de Ion Gigurtu îşi depune mandatul la 04.09.1940 iar regele îl numeşte în funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri pe generalul Ion Antonescu (Decret Regal nr. 3051 / 05.09.1940).

Tot la 5 septembrie 1940 Constituţia din 1938 s-a suspendat iar Corpurile Legiuitoare au fost dizolvate (Decretul Regal nr. 3052 / 05.09.1940).

Prin Decretul Regal nr. 3053 / 05.09.1940 preşedintele Consiliului de Miniştri exercită puterile Statului fiind investit cu depline puteri pentru conducerea Statului Român.

Ca urmare a solicitării generalului Ion Antonescu, printr-o scrisoare trimisă suveranului, acesta din urmă transferă prerogativele regale asupra fiului său Mihai, la data de 06.09.1940.

În declaraţia făcută de generalul Ion Antonescu Regelui Mihai la 06.09.1940, cu prilejul depunerii jurământului de suveran, preşedintele Consiliului de Miniştri recunoaşte că la 05.09.1940, respectiv 06.09.1940 s-au efectuat două lovituri de stat „care au înlăturat pentru totdeauna posibilitatea de a mai veni la cârma statului un regim ca acela care a fost spulberat".

---

[26] Legea pentru înfiinţarea organizaţiei politice a „Frontului Renaşterii Naţionale" din 16.12.1938.

Fiind investit cu depline puteri preşedintele Consiliului de Miniştri îşi ia titulatura de „Conducătorul Statului Român".

Prin două decrete regale [27] din 06.09.1940 şi 08.09.1940, ambele pentru investirea cu depline puteri în conducerea statului regele îşi reducea prerogativele conferind depline puteri preşedintelui Consiliului de Miniştri.

Prin Decretul Regal nr. 3151 / 14.09.1940 [28] Statul Român devine Stat Naţional Legionar, Mişcarea Legionară fiind singura mişcare recunoscută în noul Stat.

Generalul Ion Antonescu a fost desemnat Conducătorul Statului Legionar şi Şeful Regimului Legionar iar Horia Sima a fost numit Conducătorul Mişcării Legionare.

Tensiunile create între general şi Mişcarea Legionară au culminat cu rebeliunea legionară din februarie 1941. Drept urmare, miniştrii legionari au fost demişi iar Satul Naţional Legionar a fost desfiinţat [29].

Generalul Ion Antonescu a preluat, după părăsirea ţării de regele Carol al II-lea, mai multe prerogative pentru ocrotirea regelui Mihai I, acesta fiind un **„regent" al suveranului**.

Fără îndoială, generalul Ion Antonescu a fost, cel puţin formal, un adept al formei de guvernământ monarhice. În raportul Conducătorului Statului Român către M.S. Regele, Antonescu se consideră „**prea plecat şi prea supus servitor" al suveranului.** El confirmă că a primit **„din partea regelui - puterea smerit**, cum primeşte credinciosul sfânta cuminecătură în faţa altarului".

Faptele Conducătorului statului atestă o altă realitate.

Regele a fost izolat în palatul regal având toate onorurile dar fiind lipsit de putere. Hotărârile cu caracter politic au fost luate de Conducătorul statului fără consultarea prealabilă a suveranului.

Două aspecte foarte controversate, în opinia noastră, confirmă faptul că instituţia monarhiei a fost lăsată de Ion Antonescu în afara istoriei.

Deşi a fost numit preşedinte al Consiliului de Miniştri şi investit cu depline puteri de către rege – delegaţie dată nelimitat în consideraţia

---

[27] Î.D.R. nr. 3067 / 1940 publicat în M.Of. partea I nr. 206 bis din 06.09.1940 şi Î.D.R. nr. 3072 / 1940 publicat în M.Of. partea I, nr. 206 din 08.09.1940.

[28] M. Of. partea I nr. 214 bis din 14.09.1940.

[29] „D. Regal pentru abrogarea **Decretului Regal nr. 3151 / 14.09.1940**" din 15.02.1941 decretat cu Î.D. nr. 314 / 14.02.1941 – M. Of. partea I, nr. 39 / 15.02.1941.

persoanei generalului, deci intuituu personae - Ion Antonescu, fără a avea consimţământul suveranului, a desemnat un înlocuitor al său în persoana prof. Mihai Antonescu.

Aceasta demonstrează că Antonescu nu respecta nici măcar competenţa rămasă suveranului, prevăzută în art. 2 lit „e" din Decretul Regal pentru învestirea cu depline puteri din 8 septembrie 1940.

Această competenţă se materializa în capacitatea regelui de a numi pe primul ministru, însărcinat cu depline puteri. Ori, firesc era ca monarhul să desemneze un eventual înlocuitor pentru această funcţie, pe baza principiului fundamental de drept potrivit căruia cine poate mai mult poate şi mai puţin.

În al doilea rând, un aspect şi mai controversat reiese din Decretul Lege privitor la depunerea jurământului primului preşedinte, procurorului general şi preşedinţilor de secţie de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie din 06.09.1940. **Art. 2** prevede în formula jurământului: „**Jur credinţă Şefului Statului Român**".

Cine era – în acele momente – şeful statului: suveranul sau conducătorul statului? Dacă totuşi mai sunt rezerve în privinţa titularului funcţiei supreme în stat, Decretul Lege privitor la reglementarea succesiunii la Tronul României a Marelui Voievod de Alba-Iulia din 06.09.1940 pare a lămuri situaţia [30)].

La **pct (art.) 2** din acest act normativ se prevedea că: „Jurământul de credinţă se va depune în prezenţa **Şefului Statului, preşedinte al Consiliului de Miniştri…"**

Cu alte cuvinte rezultă că Ion Antonescu era considerat, in terminis, şef al statului !!!

Faptul că regele putea numi preşedintele Consiliului de Miniştri era un aspect pur formal având în vedere că întreaga putere o concentra generalul Antonescu.

Probabil pentru a nu crea tulburări în ţară sau din convingere generalul a preferat să menţină instituţia monarhică, de facto, subordonând-o.

După deschiderea ostilităţilor germano-sovietice Ion Antonescu ordonă participarea armatei române la acest război având ca obiectiv recuperarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei.

[30)] Publicat în M. Oficial nr. 206 bis din 06.09.1940

Conducătorul Statului şi-a asumat întreaga răspundere cu privire la politica dusă alături de puterile Axei.

La sfârşitul lunii iulie 1941 armata română eliberează teritoriul Basarabiei şi a nordului Bucovinei, cele două provincii istorice fiind reîncadrate în graniţele Statului Român.

Generalul Antonescu, devenit Mareşal prin Decretul nr. 2352 / 1941 – august – 21, dispune continuarea luptelor de către armata română alături de forţele militare germane peste Nistru, în interiorul U.R.S.S. deoarece nici Regatul României şi nici Uniunea Sovietică nu au solicitat încheierea păcii.

Campania militară din Ucraina şi sudul Rusiei (republici unionale în cadrul U.R.S.S. la acea dată) a fost confirmată prin adeziunea exprimată de naţiune în plebiscitul organizat în noiembrie 1941.

Adolf Hitler, führerul Germaniei, a declarat după cucerirea Odesei (16.10.1941) că „pentru România, războiul este terminat".

Guvernul german a solicitat guvernului român să instaleze o administraţie teritorială în zona Nistru – Nipru. Ion Antonescu a acceptat să administreze teritoriul dintre Nistru şi Bug, încheindu-se o convenţie româno-germană, la Tighina, în 30.08.1941.

România nu a proclamat anexarea Transnistriei şi nu şi-a extins suveranitatea de stat dincolo de Nistru.

Desfăşurarea războiului fiind o chestiune de istorie politică şi militară excede tema lucrării de faţă.

Totuşi, cu privire la perioada 1940 – 1944 un aspect ar mai fi de analizat şi anume acela al titlului de **„Conducător al Statului"** însuşit de generalul (apoi mareşalul) Ion Antonescu.

Acest titlu reprezenta, în opinia noastră, concentrarea întregii puteri în stat. Deşi mareşalul Antonescu nu a semnat niciodată în calitate de şef al statului, de facto - cel puţin – calitatea de **conducător** era echivalentă cu cea de **şef de stat**.

Noţiunea de **„conducător al statului"** era o titulatură oarecum echivalentă cu cele adoptate de conducătorii principalelor state europene componente ale Axei: **Germania – führer** – şi **Italia – duce.**

Ion Antonescu a guvernat România într-o perioadă de **stare de necesitate** dublată, după data de 22.06.1941, de instituirea **stării de război.**

CAPITOLUL V

ACTELE CU VALOARE CONSTITUŢIONALĂ ADOPTATE ÎNTRE ANII 1944-1947

La data de 23 August 1944 mareşalul Ion Antonescu este arestat întrucât a refuzat în cadrul unei audienţe la Palatul Regal să încheie imediat armistiţiul cu Naţiunile Unite.

Partidele componente ale **Blocului Naţional Democratic constituit la 20.07.1944** – format din **Partidul Naţional Liberal, Partidul Naţional Ţărănesc, Partidul Social – Democrat** şi **Partidul Comunist Român** – au hotărât instaurarea unui regim democratic, constituţional, cu acordarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale tuturor cetăţenilor.

Prin **Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944** a fost repusă în vigoare Constituţia din anul 1923 cu unele rezerve.

Astfel, **art. IV** preciza că: „o lege specială va statornici condiţiunile în care magistraţii sunt inamovibili".

Art. III din actul normativ juridic menţionat prevedea; „un decret dat în urma hotărârii Consiliului de Miniştri va organiza Reprezentanţa Naţională.

Până la organizarea Reprezentanţei Naţionale, puterea legislativă se exercită de către Rege, la propunerea Consiliului de Miniştri" [31].

Decretul – lege nr. 1849 / 11.10.1944 pentru modificarea Decretului Regal nr. 1626 / 31.08.1944 prevedea în articolul unic următoarele: „Legi speciale vor prevedea condiţiunile în care vor putea fi urmăriţi şi sancţionaţi toţi acei care în orice calitate şi sub orice formă au contribuit la dezastrul Ţării, în special în legătură cu războiul purtat împotriva Naţiunilor-Unite" [32].

Acest decret – lege conferea puterii legislative dreptul de a înfiinţa instanţe speciale pentru judecarea criminalilor de război sau a persoanelor fizice care, conform criteriilor prestabilite, erau asimilate criminalilor de război.

---

[31] Publicat în M. Oficial, partea I, nr. 202 / 02.09.1944.
[32] Publicat în M. Oficial, partea I, nr. 235 / 11.10.1944

Legea nr. 86 / 07.02.1945 privind Statutul naţionalităţilor minoritare prevedea că toţi cetăţenii români, indiferent de rasă, naţionalitate, limbă sau religie au drepturi civile şi politice identice, putând ocupa funcţii publice sau desfăşura orice profesiune,

Legea nr. 187 / 23.03.1945 – a iniţiat exproprierea şi trecerea forţată în proprietatea statului a pământurilor criminalilor de război, pactizanţilor cu puterile Axei şi a oricăror proprietăţi funciare mai mari de 50 de hectare. Proprietarii imobiliari nu obţineau nici un fel de despăgubiri din partea expropriatorului.

Decretul nr. 2218 / 1946 – a încredinţat puterea legislativă regelui şi Reprezentanţei Naţionale. Camera superioară a Parlamentului – Senatul – a fost desfiinţată.

Legea nr. 560 / 1946 – a statuat asupra procedurii de desfăşurare a alegerilor parlamentare. Erau reglementate: repartizarea mandatelor; incompatibilităţile şi nedemnităţile; situaţiile de incapacitate. În temeiul acestei legi dreptul de vot era dobândit la împlinirea vârstei **de 21 de ani** iar dreptul de a fi ales se putea exercita la împlinirea vârstei **de 25 de ani**.

Legea nr. 363 / 30.12.1947 a fost adoptată după abdicarea forţată a regelui Mihai I.

Această lege prevedea instituirea formei de guvernământ republicane. **Art. 3** prevedea: „România este Republică Populară".

Denumirea statului Român este: << Republica Populară Română >>."

„Constituţia din 1866 cu modificările din 29 Martie 1923 şi acelea din 1 Septembrie 1944 şi următoarele, se abrogă" **(art. 2)**.

Legea pentru constituirea Statului Român în Republică Populară Română instituia o Adunare Constituantă pentru adoptarea unei noi Constituţii – art. 5.

Art. 4 şi art. 6 cuprindeau dispoziţii referitoare la puterile legislativă şi executivă.

„Puterea legislativă va fi exercitată de Adunarea Deputaţilor până la disolvarea ei şi până la constituirea unei adunări legislative constituante care se va face la data ce se va fixa de Adunarea Deputaţilor".

„Până la intrarea în vigoare a noii constituţii puterea executivă va fi exercitată de un prezidium compus din cinci membri aleşi, cu majoritate, de

Adunarea Deputaţilor dintre personalităţile vieţii publice ştiinţifice şi culturale ale Republicii Populare Române" [33].

Membrii prezidiumului trebuiau să depună jurământ de credinţă poporului, conform art. 7 din Lege.

De asemenea, toţi funcţionarii publici erau datori a depune jurământ de credinţă, potrivit dispoziţiilor art. 8, în termen de 3 zile.

Legea nr. 363 / 30.12.1947 a fost ulterior modificată prin Legea nr. 32 / 25.11.1948 care a stabilit că puterea de a emite legi revine guvernului din momentul dizolvării Adunării Deputaţilor şi până la formarea Adunării Constituante.

Acestea sunt actele normativ - juridice elaborate şi intrate în vigoare în perioada 23.08.1944 – 30.12.1947.

Fiind acte normative care, în ansamblul lor, reglementau raporturi sociale din domeniul instituirii şi exercitării puterii de stat, decretele şi legile adoptate în perioada menţionată reprezintă acte normativ – juridice cu valoare constituţională. Ele reflectă din punct de vedere politic „marile prefaceri" demarate odată cu ocuparea teritoriului ţării de către armatele sovietice precum şi sprijinul larg acordat de P.C.U.S. şi de statul sovietic Partidului Comunist Român în lupta dusă pentru acapararea întregii puteri politico-statale.

Perioada 1944-1947 constituie **al şaselea val al constituţionalismului românesc**, etapă marcată de declinul democraţiei parlamentare în România [34].

* *
*

[33] Monitorul Oficial, partea I, nr. 300 bis / 30.12.1947.
[34] A se vedea partea a II-a, capitolul II din prezenta lucrare.

CAPITOLUL VI

CONSTITUŢIILE SOCIALISTE ALE ROMÂNIEI DIN ANII 1948, 1952 ŞI 1965

Toate Constituţiile adoptate în perioada regimului socialist prezintă o serie de caracteristici proprii tuturor sistemelor totalitare de guvernare de sorginte marxist-leninistă.

În general, aceste trăsături caracteristice se concretizează în: abolirea principiului separaţiei puterilor în stat; instituirea monopolului politic al partidului marxist; subordonarea organelor etatice către partidul unic; restrângerea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti; controlul riguros şi ierarhic al statului – sub conducerea partidului unic – asupra activităţilor economice şi a vieţii sociale şi politice.

Desigur, nu toate aceste caracteristici sunt prezente cu aceeaşi intensitate în cele trei Constituţii socialiste dar din punct de vedere politic aceste trăsături ale regimului socialist s-au perpetuat în întreaga perioadă cuprinsă între 1948 şi 1989.

Constituţiile socialiste reprezintă al şaptelea val al constituţionalismului românesc privit ca proces istoric.

Secţiunea I: Constituţia adoptată la 13 aprilie 1948

Această constituţie reprezintă prima lege fundamentală inspirată de ideologia marxist-leninistă din România.

Constituţia prezintă următoarele **titluri**: I) Republica Populară Română; II) Structura Social-Economică; III) Drepturile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor; IV) Organul suprem al puterii de Stat; V) Organele Administraţiei de Stat: Consiliul de Miniştri şi ministerele; VI) Organele locale ale puterii de Stat; VII) Organele judecătoreşti şi Parchetul; VIII) Stema, Sigiliul, Drapelul şi Capitala IX) Modificarea Constituţiei şi X) Dispoziţiuni tranzitorii [35)].

[35)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, Nr. 87 bis / 13.04.1948.

Deşi se instituie şi se recunoaşte existenţa mai multor forme de proprietate (art. 5) Constituţia prevede în art. 6 alin. 2 şi în art. 11 necesitatea etatizării principalelor mijloace de producţie aflate în proprietatea privată.

Constituţia consacră pentru prima dată în istoria României forma de guvernământ republicană.

Cu referire la organele statului Constituţia din anul 1948 pregăteşte terenul consacrării a patru mari categorii de atribuţii şi competenţe care revin efectiv unor autorităţi în stat constituite distinct: de exercitare a puterii de stat, în domeniile executiv şi judecătoresc şi în domeniul „**supravegherii respectării legilor penale**" (parchetul).

Aceste autorităţi au fost organizate pe principiul marxist al centralismului democratic.

Procedura de modificare prevăzută de art. 103-104 caracterizează această Constituţie ca fiind o lege fundamentală suplă.

Secţiunea a II-a: Constituţia adoptată la data de 24 septembrie 1952.

După adoptarea Constituţiei din 1948 în ţara noastră a fost accelerată construcţia societăţii socialiste.

La data de 11.06.1948 au fost naţionalizate principalele mijloace de producţie aflate până atunci în proprietate privată (fabrici, uzine, ateliere, ş.a.). A fost începută colectivizarea locală, desfiinţarea structurilor puterii judecătoreşti urmată de crearea unor noi structuri independente de instituţiile judecătoreşti, reorganizarea parţială a unităţilor administrativ - teritoriale, sub influenţa U.R.S.S., în sensul consacrării raionului şi a regiunii ca unităţi cu caracter intermediar.

A doua Constituţie a regimului socialist instaurat în România a fost o lege fundamentală eminamente impregnată nu numai de ideologia marxistă dar şi de conceptele staliniste atât de dăunătoare vieţii intelectuale şi spirituale a poporului român.

Constituţia din 1952 cuprindea următoarele capitole: unul introductiv; **cap. I** – Orânduirea socială (art. 1 – 15); **cap. II** – Orânduirea de stat (art. 16 – 21); **cap. III** – Organul suprem al puterii de Stat a Republicii Populare Române (art. 22 – art. 41); **cap. IV** – Organele administraţiei de Stat ale Republicii Populare Române (art. 40-art 50); **cap. V** – Organele locale ale puterii de stat (art. 51 – art. 63); **cap. VI** –

Instanţele judecătoreşti şi procuratura (art. 64 – art. 76); **cap. VII** – Drepturile şi datoriile fundamentale ale cetăţenilor (art. 77 – art. 92); **cap. VIII** – Sistemul electoral (art. 93 – 101); **cap. IX** – Stema, Drapelul şi Capitala Republicii Populare Române (art. 102 – 104) şi **cap. X** – Procedura de modificare a Constituţiei Republicii Populare Române (art. 105).

Pentru a caracteriza dependenţa Republicii Populare Române de U.R.S.S. lecturarea capitolului introductiv din această Constituţie este pe deplin edificatoare.

Osanalele adresate Uniunii Sovietice se completează cu tentativa unor „lingvişti" de a slaviza limba naţională şi a unor „istorici", precum acad. Mihail Roller, care se străduiau să „dovedească" **originea slavă a poporului român**, rolul civilizator al populaţiilor slave (migratoare) exercitat asupra protoromânilor !!!; „prietenia şi colaborarea" Imperiului Rus cu poporul român în cursul deselor ocupaţii a Ţărilor Române !!!; caracterul progresist al eliberării Basarabiei la 1812 de către Imperiul Ţarist !!!; subjugarea populaţiei moldoveneşti a Basarabiei de burghezia şi moşierimea română între 1918-1940 !!!; acordul (care ??) româno – sovietic din 28 iunie 1940 privind **liberarea** Basarabiei şi Bucovinei de Nord de sub dominaţia română şi alipirea acestor provincii la U.R.S.S., cu asentimentul localnicilor !!!; faptul că provinciile sus menţionate ar fi populate în principal de ucrainieni!!! etc.

Asemenea jicniri aduse Naţiunii Române şi Statului Român nu vor putea fi trecute cu vederea nici peste un mileniu !!!

Este evident că asemenea exagerări şi minciuni, cu caracter insultător la adresa poporului român, au fost făcute datorită constrângerii morale exercitată de noul ţarism roşu din Răsărit.

Prezenţa unităţilor militare sovietice pe teritoriul românesc a accentuat starea de dependenţă a ţării în raport cu U.R.S.S.

Lupta dintre cele două facţiuni din P.C.R. (devenit P.M.R.) una condusă de Ana Pauker, alta condusă de Gheorghe Gheorghiu Dej a necesitat arbitrajul lui I.V. Stalin care a optat pentru o conducere formată din foşti ilegalişti români, excluzând pe comuniştii moscoviţi.

Conducătorul Partidului, Gh. Gheorghiu-Dej, a internat în lagărele morţii pe oamenii politici aparţinând partidelor istorice dizolvate şi pe intelectualii de marcă ai ţării.

Opoziţia conducerii R.P.R. faţă de planul Valev privind crearea unei zone economice unice în lagărul socialist coroborată cu obţinerea

retragerii unităţilor militare sovietice din România **(1958)** a creat posibilitatea desovietizării treptate a României.

Revenirea la valorile culturale tradiţional româneşti, eliberarea deţinuţilor politici şi redactarea celebrei **„Declaraţii de independenţă a P.M.R." (1964)** au asigurat consacrarea ţării noastre pe planul relaţiilor internaţionale.

Ca urmare a demascării crimelor staliniste de N. Hrusciov în Raportul secret, Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a angajat pe o linie „naţională" de dezvoltare a socialismului în România.

Pentru poporul nostru relativa relaxare ideologică şi represivă a dus la conştientizarea fundamentalelor erori săvârşite de conducerea comunistă atât în U.R.S.S. cât şi în România.

Vanitatea lui I.V. Stalin nu a fost cu nimic mai prejos decât paranoia lui A. Hitler.

În acest context – sumar şi incomplet menţionat – trebuie analizată Constituţia din anul 1952.

Organizarea puterii de stat pe baza subordonării din treaptă în treaptă până la un organ la vârf – Marea Adunare Naţională, consacrarea rolului conducător al P.M.R., îngrădirea şi eliminarea proprietăţii privat – capitaliste au constituit principii de forţă ale acestei Constituţii **(art. 86 alin. 4; art. 11 alin 2).**

Organele puterii de stat, organele administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi organele procuraturii au reprezentat cele patru mari categorii de autorităţi recunoscute de legea fundamentală.

Din organele puterii de stat făceau parte Marea Adunare Naţională şi Prezidiul M.A.N., pe plan central şi respectiv sfaturile populare, pe plan local.

Organele administraţiei de stat, atât cele de la nivel central (inclusiv Consiliul de Miniştri) cât şi cele de la nivel local erau subordonate Marii Adunări Naţionale.

Toate instanţele judecătoreşti trebuiau să apere „**dictatura proletariatului".** În frunte cu Tribunalul Suprem acestea erau subordonate Marii Adunări Naţionale, de facto.

De jure, **art. 70** prevedea că „judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii".

Procuratura R.P.R. era organizată pe baza centralismului şi a subordonării faţă de M.A.N..

Ca şi cum nu ar fi fost de ajuns, această Constituţie înfiinţează Regiunea Autonomă Maghiară (**art. 19; 20; 21**)

Art. 18 prevedea împărţirea întregii ţări în regiuni nominalizate efectiv în text.

Art. 5 consacra „trei formaţiuni social-economice: formaţiunea socialistă, mica producţie de mărfuri şi formaţiunea particular – capitalistă".

A fost afirmată voinţa politică a statului de lichidare „a formaţiunii particular – capitaliste", adică a proprietăţii private în Republica Populară Română (R.P.R.).

Secţiunea a III-a: Constituţia adoptată la data de 21 August 1965

La data de 19 Martie 1965 încetează din viaţă primul secretar al C.C. al P.M.R., preşedinte al Consiliului de Stat al R.P.R., Gheorghe Gheorghiu - Dej.

Încă înainte de decesul acestui lider comunist economia ţării devenise, în totalitate, socialistă. Cooperativizarea forţată a agriculturii se încheiase în anul 1962. Proprietatea privată a fost practic lichidată în România.

De aceea, Constituţia din anul 1965 era o constituţie a socialismului victorios.

Faţă de Constituţia anterioară, cea din 1965 cuprindea nouă titluri, sistematizate astfel: Titlul I – Republica Socialistă România (art. 1 – 16); Titlul II – Drepturile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor (art. 17 – 41); Titlul III – Organele supreme ale puterii de stat (art. 42 – 76); Titlul IV – Organele centrale ale administraţiei de stat (art. 77 – 85); Titlul V – Organele locale ale puterii de stat şi organele locale ale administraţiei de stat (art. 86 – 100); Titlul VI – Organele judecătoreşti (art. 101 – 111); Titlul VII – Organele procuraturii (art. 112 – 115); Titlul VIII – Însemnele Republicii Socialiste România (art. 116 – 119) şi Titlul IX – Dispoziţii finale (art. 120 şi art. 121).

Constituţia din anul 1965 a schimbat denumirea Statului Român din **Republica Populară Română** în **Republica Socialistă România**. Astfel a fost consacrată finalizarea construcţiei temeliei fundamentale a socialismului în România.

În baza Constituţiei s-a adoptat Legea nr. 2 / 1968 privind organizarea teritorial – administrativă în: comune, oraşe, municipii, municipii reşedinţă de judeţ şi judeţe.

În anul 1974 a fost instituit un nou organ suprem al puterii de stat – Preşedintele R.S.R. [36)].

După modelul contopirii funcţiei supreme în partid cu funcţia supremă în stat, în unităţile administrativ – teritoriale au fost create organe cu dublă natură de partid şi de stat. Depăşind sfera organelor instituite prin Constituţia din anul 1965, au fost cristalizate trei niveluri structurale: de partid, de stat şi de partid şi de stat.

Ca în toate statele socialiste şi în România s-a pus problema raporturilor dintre partid şi Stat, mai ales că art. 3 consacra: „În R.S.R, forţa politică conducătoare a întregii societăţi este P.C.R. [37)].

Partidul imprima Statului un caracter dinamic; partidul defineşte obiectivele în domeniile de interes pentru societate iar Statul legiferează. Statul socialist era reprezentantul Partidului Comunist în raporturile cu terţele state ale lumii, deoarece exclusiv statul deţinea (şi deţine şi în momentul de faţă) calitatea de subiect de drept internaţional, titular de drepturi şi de obligaţii corelative în relaţiile internaţionale.

Cu privire la organele judecătoreşti şi cele ale procuraturii nu intervin schimbări substanţiale în raport cu prevederile Constituţiei anterioare.

Realitatea vieţii sociale a demonstrat că după o relativă relaxare a vieţii economice şi sociale (1965-1971), care reprezenta o continuare a politicii de independenţă promovată în ultimii 5 ani de fostul lider Gh. Gheorghiu Dej (1960 – 1965), Nicolae Ceauşescu a revenit la metodele staliniste, ce-i drept mai voalate, de control asupra societăţii civile. După anul 1980 s-a accentuat penuria de materii finite şi de produse alimentare şi a fost exacerbat cultul personalităţii în ceea ce îl priveşte pe şeful de stat.

Deşi căpătase prestigiu pe plan internaţional (invadarea Cehoslovaciei în 1968; relaţiile cu R.F.G., stabilirea relaţiilor diplomatice cu Statul Israel; medierea în conflictul israeliano-egiptean etc.) preşedintele Nicolae Ceauşescu, prin politicile atât internă cât şi externă, pe care le-a promovat, în anii ‘80 şi-a pierdut credibilitatea fapt ce a

[36)] Legea nr. 1 / 1974 publicată în Buletinul Oficial nr. 45 / 28.03.1974.

[37)] Buletinul Oficial, partea I, nr. 65 / 29.10.1986 (republicarea Constituţiei).

contribuit treptat la o oarecare izolare politică a României pe planul relaţiilor internaţionale.

Conflictul deschis avut cu Mihail Seerghievici Gorbaciov a determinat caracterizarea preşedintelui român ca fiind cel mai stalinist conducător comunist din Europa de Est.

Iritarea atât a puterilor occidentale (în special S.U.A.) dar şi a U.R.S.S. aflată în plină reorganizare, suprapusă pe profunda nemulţumire a poporului român faţă de regimul politic dictatorial au determinat răsturnarea de la putere a lui Ceauşescu la 22 decembrie 1989.

La acea dată întreaga putere în stat a fost preluată de Consiliul Frontului Salvării Naţionale.

Pe 25 decembrie 1989 fostul şef al statului Nicolae Ceauşescu, împreună cu soţia sa au fost executaţi prin împuşcare după un proces organizat în pripă şi regizat de noua putere constituită la Bucureşti.

CAPITOLUL VII

PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA ORGANIZĂRII PUTERII JUDECĂTOREŞTI ŞI A CONSACRĂRII PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN ROMÂNIA MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

Cu toate că analiza procesului de dezvoltare constituţională a fost finalizată, aşa cum am precizat anterior [38)], având în vedere chestiuni de ordin subiectiv concretizate în pregătirea noastră academică şi în profesia exercitată, dar şi aspecte de ordin obiectiv, intim legate de preocupările teoretice anterioare, vom încerca să tratăm organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti în ţara noastră, începând cu perioada sfârşitului secolului al XVIII-lea şi până la Legea de organizare judecătorească nr. 58 / 1968.

Consacrarea principiului independenţei judecătorilor în legislaţia românească

Aspecte de ordin istoric (1730 – 1831)

Necesitatea reorganizării judecătoreşti a apărut în Ţările Române pentru a se evita extinderea regimului capitulaţiilor în materie judecătorească.

Pentru început vom trata succint organizarea judecătorească şi cristalizarea principiilor generale procesuale, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi până la adoptarea Regulamentelor Organice.

Domnitorul Constantin Mavrocordat a introdus judecata veliţilor boieri, după cea a ispravnicilor de judeţ şi mai înainte de cea a Divanului domnesc. Practic această judecată o putem asimila – în accepţiunea modernă – cu o judecată a unei instanţe de apel.

[38)] A se vedea cap. I, § 4 alin. 2 din partea a II-a a prezentei lucrări.

Împreună cu măsura adoptată de acelaşi domnitor în anul 1739, de numire a unor ispravnici judecători sau comisari-boieri, salarizaţi de visteria statului, pentru a desfăşura activitatea de judecată, aceste noi instanţe, deşi nu au avut un caracter permanent, au marcat începutul specializării slujbaşilor statului cu atribuţii judecătoreşti, separate de cele administrative şi constituirea unor instanţe cu caracter colegial.

Ocupaţia rusească a Ţărilor Române din perioada războiului din 1768-1774 a favorizat urgentarea reorganizării judecătoreşti, prin introducerea de către comandamentul ţarist, în ambele Principate, a unor măsuri după modelul instanţelor ruseşti, care ulterior au fost menţinute şi legiferate în Ţara Românească de Alexandru Ipsilanti prin hrisovul din anul 1775[39)] şi în Pravilicească condică, iar în Moldova de domnitorul Alexandrul Moruzi, în anul 1792.

Pravilicească condică prevedea, în esenţă, din punct de vedere organizatoric următoarele instanţe de judecată:

I. **Judecătoriile de la judeţe**, care erau compuse dintr-un judecător, ajutat la ţinerea condicilor de un logofeţel şi de alţi doi slujitori pentru diverse treburi. Ispravnicul judeţului îşi păstrează în această perioadă dreptul de a judeca, fie singur, fie împreună cu judecătorul. Judecătorii aveau competenţă deplină, generală în soluţionarea proceselor civile dintre ţărani, scop în care aplicau obiceiul pământului şi legile scrise privitoare la plugari. Judecătorii aveau aptitudinea de a efectua cercetări şi în cauzele penale cu excepţia infracţiunilor considerate de o gravitate sporită (cu un grad de pericol social ridicat).

Din aspectele menţionate anterior reţinem că în perioada de referinţă cristalizarea principiul separaţiei puterilor în stat nu se conturase pe deplin deoarece, deşi au fost instituţionalizaţi judecători speciali, profesionişti, totuşi s-a practicat şi ulterior sistemul cumulării atribuţiilor administrative şi judecătoreşti de către ispravnic.

II. O altă categorie de instanţe de judecată consacrată de Pravilicească condică o reprezintă **departamenturile**.

După modelul rusesc, departamenturile au fost instanţe compuse din mai mulţi judecători, cu competenţă specială, civilă sau

---

[39)] "Hrisov cu ponturi în ce chip să urmeze dumnealor boierii judecători de pe la rânduitele mese" (anul 1775).

penală.

Instanţele considerate a doua categorie de departamenturi erau instanţe cu competenţă în materie civilă.

La Bucureşti existau două astfel de instanţe; un departament încadrat cu opt judecători şi altul încadrat cu şapte judecători.

La Craiova există o judecătorie cu competenţă civilă, compusă din patru boieri, înfiinţată în anul 1785 de domnitorul Mihail Şuţu.

Hotărârile civile erau duse la îndeplinire în Ţara Românească de către marele hatman, dregătorie înfiinţată în anul 1793 de Alexandru Moruzi.

La Iaşi, tot domnitorul Al. Moruzi înfiinţează în anul 1792 departamentul al doilea pentru pricinile civile mai mici şi divanul judecătoresc pentru cauzele de o importanţă deosebită. Hotărârile acestor instanţe erau aduse la îndeplinire de către vornicul de aprozi, slujbă înfiinţată în locul vechiului vătaf de aprozi, de către domnitorul Al. Mavrocordat între anii 1782-1785.

În materie penală s-a înfiinţat la Bucureşti cel de-al doilea departament, numit "departamentul vinovăţiilor" sau "criminalion". O instanţă similară s-a înfiinţat şi la Craiova, de către N. Caragea, în anul 1782, compusă din trei boieri împreună cu cel de-al doilea armaş.

Un "departament al afacerilor criminale" a început să funcţioneze şi la Iaşi începând cu anul 1793. Această instanţă a fost reorganizată în anul 1820 de către domnitorul Mihail Şuţu. Un departament special deosebit de important o fost "departamentul străinelor pricini" din Ţara Românească, înfiinţat în anul 1812 iar la Iaşi "departamentul treburilor străine" destinat să judece procesele dintre supuşii străini şi localnici.

Pentru infracţiunile cu un grad redus de pericol social – cu caracter poliţienesc – la Bucureşti, s-a înfiinţat, de către Pravilniceasca condică, spătăria şi agia, prima pentru infracţiunile săvârşite în mahalale iar cealaltă pentru cele comise în zona rezidenţială.

De principiu, în Moldova reforma departamenturilor s-a permanentizat mai greu din cauza condiţiilor şi structurilor feudale mai puternice.

III. Departamentul veliţilor boieri de la Bucureşti, compus din boieri de rangul I în funcţii şi din trei mazili veliţi precum şi Divanul

Olteniei de la Craiova, compus din cinci mari boieri, constituiau **prima instanţă** de judecată pentru cauzele în care părţile litigante erau boieri şi respectiv **instanţă de apel** pentru hotărârile pronunţate de celelalte departamenturi.

Apelul se putea declara în termen de 60 de zile.

IV. **Divanul domnesc** constituia instanţa supremă şi era compus din boieri veliţi sub preşedenţia domnitorului.

Înmulţirea proceselor în urma dezvoltării economiei şi necesitatea de a finaliza cu celeritate procesele aflate pe rolul instanţelor a determinat o înmulţire a instanţelor judecătoreşti precum şi iniţierea unei specializări a judecătorilor în raport de materie şi de competenţă.

Totuşi boierii au monopolizat funcţiile judecătoreşti la toate instanţele de judecată.

Progresul realizat s-a concretizat în începutul separării atribuţiilor judecătoreşti de cele administrative, apariţia completelor de judecată în locul judecătorilor unici şi specializarea judecătorilor.

Înnoiri s-au făcut şi în reglementarea desfăşurării procesului, materializate în: introducerea condicilor de judecată la toate instanţele, obligativitatea redactării hotărârilor şi a motivării acestora, cu indicarea temeiului de drept pe care se întemeiază soluţia adoptată, ceea ce a condus la o îngrădire a arbitrariului judecătorilor.

Aceste situaţii concrete au determinat adoptarea unei politici de început de impunere a supremaţiei legii.

Totuşi judecătorii mai păstrează o largă autonomie de voinţă în aprecierea pedepselor penale, în special cu privire la individualizarea acestora.

Pentru înlesnirea tranzacţiilor, care devin mai numeroase, se permite reprezentarea în justiţie în procesele civile prin "vechili", adică mandatari sau avocaţi, denumiţi şi "vechili de judecăţi".

În noile condiţii de dezvoltare a tranzacţiilor se modifică şi sistemul de probe. În locul vechilor "probe" cu caracter mistic, capătă întâietate dovezile cu acte, mărturiile martorilor oculari, cercetările întreprinse în instanţă, cu oprirea utilizării torturii şi a jurătorilor[40)], dar cu menţinerea jurământului pentru situaţiile în care

[40)] Jurătorii se utilizau în mod exclusiv în procesele de hotărnicii (grănițuire).

proba nu se poate face printr-un alt mijloc de dovadă.

Tot o noutate în organizarea judecătorească o constituie obligativitatea judecătorilor de la judeţe de a ţine condici pentru vânzările de moşii, transcriind zapisele şi foile de zestre, toate acestea constituind începuturi de organizare a publicităţii tranzacţiilor imobiliare şi a activităţii notariale.

Elemente noi în organizarea proceselor sunt concretizate în unele reguli şi proceduri speciale.

Supunerea judecătorului faţă de lege, obligaţia de a motiva hotărârile şi de a se adresa domnitorului ţării pentru interpretarea dispoziţiilor neclare ale legii, introducerea instituţiei recuzării judecătorului în situaţia în care acesta are interese comune sau este rudă cu una dintre părţi, interzicerea de a exercita acte de comerţ sau de a deţine alte funcţii, consacrarea salarizării judecătorilor şi a pedepselor pentru infracţiuni de luare de mită, toate aceste reguli au creat judecătorului o poziţie nouă, de independenţă şi imparţialitate, caracterizată prin îngrădirea arbitrariului şi încadrarea strictă în aparatul statului centralizat, astfel ca prin scoaterea lui de sub influenţele exterioare, să asigure o bună desfăşurare a activităţii judecătoreşti.

Sub aspect procesual, recunoaşterea cu precădere a forţei probante a înscrisurilor, introducerea termenelor de prescripţie a acţiunilor – pe lângă cele referitoare la proprietate şi la dreptul de opţiune al moştenitorului, reglementate anterior – precum şi reglementarea embrionară a autorităţii lucrului judecat, [41)] urmăresc să asigure facilitarea circuitului civil general în condiţiile dezvoltării economice.

Un aspect important în dezvoltarea organizării judecătoreşti şi în cristalizarea principiului independenţei judecătorului, îl reprezintă Proiectul de reformă elaborat în anul 1882 în Moldova, de boierii secundari, intraţi în istorie sub denumirea de "cărvunari" şi intitulat "Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obştei Moldaviei … spre a sluji pământeştii ocârmuiri de temelie".

Acest proiect a prevăzut următoarele instanţe de judecată:

I. Ispravnicii împreună cu un judecător.

Judecata trebuia începută în primă instanţă, la judecătoria

[41)] Hotărârile întărite de doi domni şi judecăţile cercetate de trei domni nu mai pot fi atacate – Codul Caragea (VI, cap. 4, art. 9; art. 10).

ţinutului unde se afla obiectul cauzei sau persoana fizică chemată în judecată. Această dispoziţie avea drept scop suprimarea privilegiilor acordate boierilor mari de a fi judecaţi, în primă instanţă, de instanţe judecătoreşti ierarhic superioare.

Ispravnicii, fără participarea judecătorului, erau competenţi să judece doar cauzele referitoare la încasarea birurilor, economia recoltelor sau buna desfăşurare a activităţii târgurilor.

În capitala Moldovei, la Iaşi, proiectul prevedea existenţa unui tribunal al agiei în componenţa căruia intrau aga şi un judecător.

II. Instanţa de apel în materie criminală (penală) era în concepţia proiectului boierilor secundari, tribunalul penal, considerat ca primă instanţă de codul domnitorului M. Şuţu, adică tribunalul criminalicesc din Iaşi, compus din cinci boieri de orice rang.

Proiectul prevedea în materie civilă o instanţă specială de apel, care să înlocuiască judecata veliţilor boieri, compus din cinci boieri de rangul al doilea.

În privinţa datei înfăţişării la apel acesta urma să fie fixată de prima instanţă, ca urmare a manifestării nemulţumirii în privinţa hotărârii pronunţate la fond, de oricare dintre părţi.

III. A treia instanţă urma să fie în locul vechiului divan domnesc, divanul întâi, compus din cinci boieri de rangul întâi şi doi boieri din fruntea celor de rangul al doilea.

Această instanţă era exclusiv o instanţă de casare care urma să aibă în vedere doar conţinutul actului de dispoziţie al instanţelor inferioare.

Proiectul cărvunarilor mai prevedea, ca şi legiuirea lui Alexandru Ipsilanti, condicari, pe lângă judecătoriile de ţinuturi şi logofeţi pe lângă celelalte instanţe, precum şi cancelarii ale judecătorilor, cu logofeţi însărcinaţi cu evidenţa şi conservarea dosarelor.

Atribuţiile şi prerogativele Domnitorului Moldovei urmau să fie substanţial reduse.

Practic aceste prerogative erau menţinute în situaţia în care între instanţa de apel şi instanţa de casare exista un dezacord referitor la soluţionarea pricinii.

Art. 34 din Constituţia "Cărvunarilor" din 13 septembrie 1822:

" … Dacă însă de cuvinte de rezon a divanului întâi nu va fi vre-o nedumerire; iar fiind aceasta, atunci să facă iarăşi raport la

divanul întâi, trimiţându-i şi actul tot precum a fost şi, divanul ori îl va întări, ori prin înfăţişare a Domnului, care poate să adune şi sfatul obştesc spre mai desăvârşită deslegare a pricinei, va face obştească izbăvire şi va da hotărâre…” [42)]

Un al moment important în dezvoltarea principiilor moderne ale organizării judecătoreşti îl reprezintă Proiectul de constituţie, elaborat de marele logofăt Dimitrie Sturza, în Moldova.

Potrivit acestui proiect, puterea executivă urma să fie separată de puterea judecătorească.

Puterea judecătorească era încredinţată divanului pravilnicesc, compus din 15 boieri mari, care erau numiţi pe viaţă.

În concepţia iniţiatorului proiectului, în Moldova, instanţele judecătoreşti urmau să fie organizate pe sistemul dublului grad de jurisdicţie, respectiv:

- un tribunal alcătuit din trei judecători, aleşi de boierii fiecărui ţinut şi

- divanul pravilnicesc, cu reşedinţa la Iaşi.

Cu excepţia celor două proiecte menţionate precizăm că în anul 1827 s-a convenit un aranjament între domnitorul Moldovei Ioniţă Sandu Sturza (1822-1828) şi marea boierime care a consfinţit privilegiul boierilor de orice treaptă de a fi judecaţi, în primă instanţă, de Divanul veliţilor boieri.

Totuşi acest act, deşi a avut un caracter retrograd, a introdus în Moldova instituţia autorităţii lucrului judecat.

O sentinţă pronunţată de Domn în divan, împreună cu mitropolitul, boierii mari şi cu divanul veliţilor căpăta autoritate de lucru judecat sau după expresia utilizată în act “săvârşea totul în veci”.

Cristalizarea principiilor generale ale organizării judecătoreşti în perioada 1750 – 1832 precum şi instituirea în formă incipientă a separaţiei puterilor în stat şi a independenţei judecătorilor reprezintă o consecinţă a intenţiei manifestată de marea boierime în privinţa limitării puterii domneşti.

§.1. Regulamentele Organice. Convenţia de la Paris. Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris.

[42)] Constituţia “Cărvunarilor” în Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente, 1741-1991, Ed. Lumina Lex, 1998, autor Conf. dr. Cristian Ionescu, Bucureşti.

Regulamentele Organice reprezintă practic prima lege fundamentală de organizare a Ţărilor Române – Moldova şi Muntenia – care au schimbat caracterul formei de stat şi au favorizat trecerea lentă de la feudalism la capitalism, după modelul prusac, adică prin aplicarea noilor principii cu prioritate în favoarea claselor dominante.

Cele două regulamente organice au limitat prerogativele domneşti şi au precizat organele de conducere al fiecărui stat, în acord cu principiul separaţiei puterilor în stat. Deşi mai păstrează destule atribuţii din cele anterioare, domnitorii Ţărilor Române nu mai pot fi consideraţi, odată cu intrarea în vigoare a regulamentelor organice, monarhi absoluţi.

De principiu, domnitorul trebuie să guverneze în conformitate cu legea, voinţa acestuia nu mai este considerată lege şi pe cale de consecinţă ţara şi veniturile ei nu mai constituie proprietatea domnului.

Apreciem că sub regimul Regulamentelor Organice forma de stat a Ţărilor Române s-a apropiat de monarhia constituţională.

Cu privire la organizarea judecătorească Regulamentele Organice prevedeau că puterea judecătorească este separată de puterea ”ocârmuitoare”, motivând că aceasta este “de neapărată trebuinţă pentru buna orânduială în pricini de judecată şi pentru paza dreptăţilor particularilor”.

S-a prevăzut în Regulamentele Organice principiul inamovibilităţii judecătorilor, care însă a fost introdus doar parţial şi pe termen limitat.

Costache Conachi, purtătorul de cuvânt al protipendadei Moldovei împotriva amestecului domnului la judecată, membrul al Comitetului format pentru elaborarea Regulamentului Organic al Ţării Moldovei s-a declarat împotriva inamovibilităţii tuturor judecătorilor, inclusiv a celor de la instanţa supremă. În opinia sa judecătorii urmau să fie numiţi în funcţie pe o perioadă de zece ani, căci în acest fel nu vor fi “sub veşnica apărare despre pretenţiile ce ar avea lumea asupra lor şi pentru că ar lăsa perspective de înaintare Moldovenilor vrednici…prin câştigarea cunoştinţelor şi învăţăturilor trebuincioase la acest loc.”

Îmbunătăţirile de substanţă aduse de Regulamentele Organice, în ambele principate, privesc organizarea ierarhică a instanţelor şi

specializarea acestora.

Din acest punct de vedere prima instanţă de judecată o formau **tribunalele săteşti** de împăciuire, alcătuite din preot împreună cu trei juraţi, câte unul din fiecare categorie ţărănească (fruntaşi, mijlocaşi şi codaşi), care erau competente să judece litigiile dintre ţărani. În situaţia în care părţile nu se împăcau se puteau adresa tribunalelor judeţene (ţinutale). Litigiile dintre ţărani (indiferent din categoria din care făcea parte) şi boieri nu erau de competenţa acestor instanţe.

Ispravnicii judeţelor sau ai ţinuturilor şi zapcii plăşilor sau ai ocoalelor erau funcţionari administrativi care mai păstrau atribuţii judecătoreşti în pricini de poliţie (sancţionate cu pedepse până la 3 zile de închisoare şi până la 50 de lovituri), cauze fiscale sau abateri de serviciu săvârşite de slujbaşi.

Ispravnicii judeţelor sau ai ţinuturilor erau competenţi să judece plângerile formulate de boieri împotriva ţăranilor clăcaşi.

Tribunalele poliţiei îndreptătoare cu sediul în Iaşi şi la Bucureşti, erau tribunale administrative care au preluat competenţa spătăriei şi agiei care au fost desfiinţate.

Tribunalele judeţene şi **tribunalele ţinutale** – în Ţara Românească şi respectiv în Moldova erau instanţe speciale şi funcţionau în locul vechilor ispravnici judecători.

Aceste instanţe erau compuse din: un preşedinte, doi membri şi un procuror. Ele aveau competenţă generală în materie civilă, comercială şi corecţională.

Când se judecau litigiile de natură comercială, în compunerea tribunalului intrau doi negustori. Plângerile ţăranilor clăcaşi împotriva boierilor se judecau de tribunalele judeţene (ţinutale).

Aceste instanţe erau competente din punct de vedere material să soluţioneze procesele civile până la valoarea de 1.500 lei, împotriva hotărârilor putându-se exercita calea de atac a apelului la divanurile judecătoreşti.

Divanurile judecătoreşti funcţionau la Iaşi, Bucureşti şi Craiova, având fiecare câte o **secţie civilă** şi o **secţie criminală.** La Iaşi în locul secţiei criminale funcţiona un Tribunal al pricinilor criminaliceşti.

Ulterior s-au înfiinţat mai multe secţii civile ca urmare a volumului mare al dosarelor aflate pe rol.

Divanurile judecătoreşti judecau în primă instanţă şi respectiv

ca instanţă de apel în materie civilă.

Competenţa după materie, în primă şi ultimă instanţă, revenea divanurilor judecătoreşti în cadrul litigiilor civile în care se afirmau pretenţii până la cuantumul de 5.000 lei.

Peste această valoare, judecau cu drept de apel în termen de o lună, cale de atac care putea fi exercitată la Înaltul Divan.

Divanurile judecătoreşti erau constituite din complete de judecată alcătuite din: un preşedinte, patru asesori şi un procuror.

Tribunalele apelative de comerţ erau instanţe specializate în materie comercială. Funcţionau astfel de instanţe la Bucureşti şi la Iaşi.

În Moldova, tribunalul apelativ de comerţ a fost mutat în anul 1833 de la Iaşi la Galaţi.

Art. 335 din Regulamentul Organic prevedea faptele de comerţ care intrau în competenţa acestor instanţe: vânzările de mărfuri, întreprinderile de manufacturi, de comision şi de transport, vasele de navigaţie, cambia ş.a.

Tribunalele apelative de comerţ aveau acelaşi compunere ca şi divanurile judecătoreşti cu particularitatea că, în mod obligatoriu, trei dintre asesori erau aleşi dintre negustori.

Înaltul divan funcţiona la Iaşi şi la Bucureşti.

Judeca toate cauzele în ultimă instanţă, venite în apel de la divanurile judecătoreşti. Erau compuse din: un preşedinte (în Ţara Românească era de drept preşedinte Marele Ban), patru membri numiţi de domn şi trei aleşi de Obişnuita obştească adunare.

Art. 281 din Regulamentul Organic prevedea că membrii Înaltului Divan sunt aleşi dintre boierii proprietari de moşii pe termen de trei ani, iar pe timpul executării mandatului aceştia se bucură de inamovibilitate.

Divanul domnesc în Moldova era astfel denumit deoarece era prezidat de către domn. Judeca în cazurile de rea aplicare a legii de către celelalte instanţe, când decizia Înaltului divan nu era dată cu unanimitate de voturi sau când această decizie contrazicea jurisprudenţa statornicită anterior într-o anumită materie.

În anul 1833 Divanul domnesc a fost contopit cu Înaltul divan sub denumirea de **Divan domnesc**, prezidat de către domn, ceea ce a însemnat o creştere a amestecului divanului şi implicit a domnitorului în afacerile judecătoreşti şi deci un regres în aplicarea

principiului separaţiei puterilor în stat.

În Ţara Românească aceeaşi competenţă atribuită Divanului domnesc în Moldova o avea **Înalta curte de revizie**, căreia domnul îi trimitea spre judecare cauzele, fără să aibă atribuţiile judecătoreşti cu care era investit domnul Moldovei. În compunerea Înaltei curţi de revizie intrau nouă membri din Înaltul divan sau din Divanul judecătoresc.

Pentru corecta interpretare a legilor de către instanţele de judecată au fost numiţi pe lângă domnitorii Principatelor, **legişti ai statului**. În situaţia în care legea era obscură sau în lipsa reglementării legale, domnitorul avea obligaţia să se adreseze Obişnuitei obşteşti adunări pentru ca aceasta să procedeze la interpretarea legală a textului sau eventual să complinească lipsa prin adoptarea unei norme juridice.

La data de 14 noiembrie 1857, s-au formulat plângeri în Divanul ad-hoc al Moldovei prin care s-a cerut independenţa puterii judecătoreşti în raport cu puterea executivă.

Sistemul cercetării sentinţelor judecătoreşti de către domn a fost considerat abuziv şi de către diplomaţii statelor străine acreditaţi la Iaşi şi aceste aspecte au făcut obiectul unui memoriu adresat marilor puteri, în anul 1858.

Conferinţa celor şapte mari puteri întrunită la Paris, în lunile mai-august 1858, stabilea, printr-o convenţie, pe baza cererilor formulate de adunarea ad-hoc, statutul intern şi internaţional al Principatelor.

Din punct de vedere politic s-a nesocotit voinţa românilor de a se constitui într-un stat unitar, conferinţa dispunând organizarea unei uniuni statale sub denumirea de "Principatele Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti".

Principatele Unite, menţinute sub suzeranitatea Porţii Otomane, aveau o autonomie garantată "colectiv" de cele şapte puteri (Imperiul Otoman, Imperiul Ţarist, Imperiul Habsburgic, Anglia, Franţa, Prusia şi Sardinia).

Convenţia de la Paris din anul 1858 a dat satisfacţia opiniei publice din Moldova prin adoptarea hotărârii de a înfiinţa o Curte de Casaţie – Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie a Principatelor Unite – cu sediul la Focşani, care reprezenta forul judecătoresc suprem al noului stat.

Prin înfiinţarea Înaltei Curţi de Justiţie şi Casaţie au fost reduse considerabil atribuţiile judecătoreşti ale domnitorului, care se limitau din punct de vedere practic la două situaţii: dreptul de graţiere şi dreptul de amnistie în materie penală.

În aceeaşi perioadă, în Muntenia, hotărârile Înaltului Divan erau supuse domnitorului ţării de către marele logofăt al dreptăţii (ministrul justiţiei).

Domnitorul era obligat să confirme hotărârile Înaltului Divan în ipoteza în care erau date cu unanimitate de voturi sau în ipoteza în care deşi erau date cu majoritate, erau conforme cu sentinţele ambelor instanţe inferioare. (Tribunalele judeţene respectiv Divanurile judecătoreşti).

Partea interesată putea cere domnului revizuirea cauzei judecate iar acesta trimitea pricina unei a patra instanţe de judecată, respectiv la Înalta Curte de Revizie compusă din: marele logofăt al dreptăţii, membrii Înaltului Divan, preşedinţii tribunalelor din Bucureşti, cu excepţia celui care judecase cauza. Hotărârea pronunţată de această instanţă obliga pe domnitor să o confirme.

Convenţia de pace de la Paris dintre Puterile garante privind Principatele Române 7 / 19 august 1858

"Art. 38. Se va înfiinţa o înaltă Curte de justiţie şi casaţiune, comună ambelor principate. Ea va rezida la Focşani. Se va regula printr-o lege constituirea ei. Membrii săi vor fi inamovibili.

Art. 39. Hotărârile date de Curţi şi Tribunale în ambele principate vor merge exclusiv la această Curte de casaţiune.

Art. 40. Ea va exercita un drept de cenzură şi de disciplină asupra Curţilor apelative şi tribunalelor.

Ea va avea drept de jurisdicţiune exclusivă asupra însuşi membrilor ei, în materii penale.

Art. 41. Ca Înaltă Curte de justiţie ea va judeca urmăririle cari vor fi provocate în contra miniştrilor de către Domn sau de către adunare şi va judeca fără apel."[43)]

În perioada domniei lui Al.I. Cuza au fost elaborate două

[43)] Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, Dezvoltarea constituţionlă a României. Acte şi documente 1741-1991, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998, pag. 255.

proiecte de Constituţii.

Primul proiect a fost elaborat de Comisia Centrală de la Focşani în şedinţa din data de 9 / 21.10.1859 şi s-a intitulat "Proiect de Constituţiune a Principatelor Unite Moldavia şi Ţara Românească".

Cap. VI al Proiectului de Constituţie a fost intitulat "Despre Puterea judecătorească" şi cuprinde dispoziţiile din art. 96 – art. 114.

Referitor la **statutul judecătorilor** art. 99 alin. 4 prevedea că: "Membrii curţii de Casaţiune vor fi neamovibili chiar de la întocmirea ei."

Art. 100 prevedea că: "… pentru membrii celorlalte Curţi şi Tribunale o lege specială va hotărâ condiţiunile de admisibilitate şi de înaintare în magistratură, luând de bază aplicarea progresivă a principiului neamovibilităţii".

Art. 101 stabilea că: "Curtea de Casaţiune, în acord cu Comisiunea Centrală, va hotărî când trebuie să înceapă a se aplica în toată puterea ca principiul neamovibilităţii în magistratură. Aceasta se va face prin o anume lege. Atuncea şi judecătorii celorlalte instanţii se vor numi pe viaţă; şi un judecător nu va putea fi dat afară din serviciu, nici suspendat din funcţiunile sale decât numai după o hotărâre judecătorească.

Până atuncea judecătorii pot fi schimbaţi de Domn dacă se ridică în contra lor un caz de nemoralitate sau de necapacitate din partea Curţii de Apel sau din partea Curţii de Casaţiune; iar asupra curţilor de apel din partea Curţii de Casaţiune." [1)]

Potrivit proiectului menţionat judecătorii Înaltei Curţi de Justiţie şi Casaţie a Principatelor Unite au dobândit inamovibilitatea din momentul numirii în funcţie.

Referitor la ceilalţi judecători, proiectul a consacrat principiul inamovibilităţii care urma să fie aplicat progresiv de către Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie de comun acord cu Comisia Centrală.

Unul din efectele inamovibilităţii îl constituia **numirea pe viaţă** a judecătorilor şi totodată se preciza că aceştia nu vor putea fi înlăturaţi din magistratură sau suspendaţi din funcţie decât în baza unei hotărâri judecătoreşti rămasă definitivă.

Până la aplicarea integrală a principiului inamovibilităţii cu privire la toate categoriile de judecători cu excepţia celor de la Înalta

[1)] Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, Op. citate, pag. 292-293

Curte de Justiţie şi Casaţie, fiind amovibili, puteau fi înlăturaţi din magistratură de către domn.

Se observă că deşi amovibili potrivit proiectului de Constituţie, judecătorii erau îndepărtaţi din funcţia deţinută prin Decret al şefului statului fără intervenţia ministrului de resort.

Art. 101 alin. final prevedea că: "mutarea unui judecător de la un tribunal la altul nu poate avea loc decât printr-o nouă numire, fiind cu a sa învoire."

Deci, transferarea judecătorilor în funcţiile din magistratură, se putea realiza, definitiv sau temporar, în mod exclusiv cu acordul prealabil al judecătorului în cauză.

Al doilea proiect de Constituţie a fost elaborat din iniţiativa Domnitorului Alexandru Ioan Cuza la data de 30 iulie / 11 august 1863.

Acest proiect nu prevedea nici o dispoziţie cu privire la puterea judecătorească.

Având în vedere dispoziţiile art. 66 din proiect potrivit cărora: Dispoziţiunile Convenţiunei (de la Paris) „care nu sunt contra Constituţiunii de faţă rămân în vigoare până când nu se vor abroga prin drumul legal."

Deci în ipoteza în care acest proiect ar fi intrat în vigoare, organizarea şi funcţionarea puterii judecătoreşti precum şi statutul judecătorilor urmau să fie reglementate, în continuare, de dispoziţiile cuprinse în Convenţia de la Paris din anul 1859.

În urma loviturii de stat care a condus la dizolvarea Adunării (2 Mai 1864) domnitorul Al.I. Cuza a organizat un plebiscit pentru aprobarea unei noi Constituţii, care a fost un act eminamente românesc – **Statutul Dezvoltăror al Convenţiei de la Paris**.

Deşi în textul noii Constituţii se prevedea că: "Convenţiunea încheiată la Paris în 7 / 19 august 1858, între Curtea suzerană şi între Puterile garante autonomiei Principatelor Unite, este şi rămâne legea fundamentală a României", practic convenţia a fost înlăturată, stăvilind drumul instaurării unui regim de tutelă al marilor puteri europene.

Act excepţional de important în privinţa organizării politice a României moderne, Statutul Dezvoltător al Convenţiei de la Paris, adoptat în anul 1864, a cuprins prevederi referitoare la organizarea şi exercitarea puterilor legislativă şi executivă.

În privinţa puterii judecătoreşti precizăm că această lege fundamentală a instituit un organ juridic nou – **Consiliul de Stat**, care va avea ca principală atribuţie iniţiativa legislativă, pe care o exercită împreună cu şeful statului.

Printre legile importante adoptate în perioada 1859-1866 şi care interesează în mod deosebit organizarea judecătorească în Principatele-Unite, este legea de înfiinţare a Curţii de Casaţie şi Justiţie, sancţionată la 24 ianuarie 1861, care prevedea că instanţa supremă este compusă din **trei secţii**: o secţie a reclamaţiilor, o secţie pentru afaceri civile şi o secţie pentru afaceri penale.

Legea prevedea că această instanţă era "una singură pentru întregul Stat al Principatelor Unite – Moldova şi Ţara Românească".

§ 2. Constituţia din anul 1866 şi Constituţia din anul 1923

Constituţia din anul 1866 a fost decretată, sancţionată şi publicată în Monitorul Oficial la data de 01.07.1866[44)].

Titlul III al Constituţiei din anul 1866 intitulat "Despre puterile Statului", include cap. IV care purta titulatura "Despre puterea judecătorească".

Acestui capitol i-au fost alocate două articole: art. 104: „Nici o jurisdicţiune nu se poate înfiinţa, decât numai în puterea unei anumite legi.

Comisiuni şi tribunale extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire şi sub nici un fel de cuvânt.

Pentru întreg Statul Român este o singură Curte de casaţiune."

Art. 105 (modificat prin Legea din 8 iunie 1884).

Juriul este statornicit în toate materiile criminale şi pentru delictele politice şi de presă.

Acţiune pentru daune interese rezultând din fapte şi delicte de presă, nu se poate intenta decât înaintea aceleiaşi jurisdicţiuni. Numai comisiunea juraţilor va judeca şi pronunţa asupra daunelor şi asupra cuantumului lor".

Dezvoltarea principiilor constituţionale a fost realizată prin Legea pentru organizarea judecătorească, adoptată la data de 4 iulie 1865 şi sancţionată prin decretul nr. 982 / 04.07.1865, promulgată şi

[44)] Constituţia din 1 iulie 1866 a fost modificată prin legile din 13 octombrie 1879 şi 8 iunie 1884.

publicată la data de 09.07.1865.[45)]

Art. 1 din Legea pentru organizarea judecătorească din 1865 prevedea că: "Justiţia se dă în numele Domnului". Ulterior potrivit modificărilor aduse prin legea din anul 1890, s-a statuat că justiţia se împarte în numele legii. Această modificare s-a întemeiat pe dispoziţiile Constituţiei din anul 1866, care a proclamat principiul descentralizării administrative şi al independenţei comunale.

Art. 3 din Legea pentru organizarea judecătorească din anul 1865, enumera instanţele judecătoreşti care erau: judecătoriile de plasă, Tribunalele judeţene, Curţile de Apel, Curţile de Juraţi în materie criminală şi Curtea de Casaţie.

Ca urmare a nominalizării realizată prin art. 3 din lege, în mod tacit (implicit) au fost desfiinţate judecătoriile de împăciuire (săteşti), dar acestea au fost reînfiinţate, în anul 1879.

Judecătoriile de împăciuire săteşti se compuneau din primarul comunei, în calitate de preşedinte şi doi juraţi aleşi de locuitorii comunei respective. Atribuţiile de grefier erau îndeplinite de notarul comunei.

Judecătoriile săteşti judecau cu drept de apel la judecătorul de ocol toate cauzele, (forme de prigonire, asuprire, persecuţii, împilare, oprimare), săvârşite pe raza comunei, indiferent de cauza din care ar fi izvorât.

Erau de asemenea, competente să judece acţiunile în pretenţii al căror obiect nu depăşea 50 lei capital şi dobânzi sau care aveau ca obiect bunuri mobile sau debite (creanţe) de orice fel care se judecau în primă şi ultimă instanţă.

Ulterior aceste instanţe au fost desfiinţate şi reînfiinţate prin Legea judecătoriilor de pace din 1 iunie 1896, pentru a fi definitiv desfiinţate prin Legea judecătoriilor de pace din 30 decembrie 1907.

Ca urmare a desfiinţării judecătoriilor săteşti, legiuitorul a creat instituţia **ambulanţei judecătoreşti**, prin care judecătorul de ocol era obligat, cel puţin de două ori pe lună, să se deplaseze în comunele rurale din circumscripţia lui pentru a judeca la sediul primăriei cauzele ivite între săteni. După primul război mondial datorită greutăţii întâmpinate în procurarea mijloacelor de transport

[45)] Legea pentru organizarea judecătorească din 04.07.1865 a suferit modificări la: 16.07.1868; 12.03.1870; 12.11.1871. Aceasta şi-a produs efectele până la intrarea în vigoare a legii din 1 septembrie 1890.

dispoziţiile referitoare la instituţia judecătorului ambulant au căzut în desuetudine.

Judecătoriile de plasă se înfiinţau în fiecare plasă sau ocol (subdiviziuni ale judeţului).

Judecătorii de plasă se împărţeau în trei clase:

- clasa I – cuprindea judecătoriile din oraşele: Iaşi, Bucureşti, Craiova, Galaţi, Brăila, Focşani, Botoşani, Giurgiu, Ismail, Ploieşti, Bârlad şi Turnu – Severin.

- clasa a II-a cuprindea judecătoriile înfiinţate în celelalte oraşe, reşedinţe de judeţ.

- clasa a III-a era alcătuită din judecătoriile rurale care au funcţionat până în anul 1875, deoarece au fost suprimate aceste instanţe, prin Legea din 17 mai 1875. Atribuţiile acestor instanţe desfiinţate au fost preluate, în mod temporar, de exponenţii puterii executive (subprefecţi).

Competenţa judecătoriilor a fost legiferată prin Codul de procedură civilă (art. 1 - 53) şi a fost modificată succesiv prin legile de organizare a judecătoriilor de ocoale din anii: 1879 1894, 1896 şi 1908.

Tribunalele judeţene funcţionau în fiecare capitală de judeţ, raza lor teritorială confundându-se cu aceea a judeţului (art. 17 din Lege).

Exista şi o excepţie cu privire la judeţele din sudul Basarabiei alipite la 1856; Tribunalul Ismail, cuprindea în raza sa teritorială, judeţele Ismail şi Bolgrad.

Fiecare tribunal era compus din una sau mai multe secţii. Astfel, Tribunalul Ilfov avea 5 secţii: una corecţională, trei secţii civile şi una comercială şi de notariat. Prin Legea din 17 aprilie 1868 la acest tribunal a mai fost creată o secţie corecţională.

Tribunalul Iaşi avea în componenţă patru secţii: una corecţională şi trei civile.

Tribunalul Craiova avea în componenţă trei secţii: una corecţională şi două civile.

Tribunalele Galaţi şi Ploieşti aveau fiecare câte două secţii: una corecţională şi una civilă.

Toate celelalte tribunale aveau o singură secţie, mixtă, corecţională şi civilă.

Legea pentru organizarea judecătorească mai prevedea

înfiinţarea **Curţilor de Apel,** care erau în număr de patru: Curtea de Apel Bucureşti, Curtea de Apel Iaşi, Curtea de Apel Craiova şi Curtea de Apel Focşani.

În anul 1890 Curtea de Apel de la Focşani a fost mutată la Galaţi.

În urma alipirii Dobrogei la Statul Român (1878), a fost înfiinţată a cincea Curte de Apel cu sediul la Constanţa, în anul 1914.

Şi Curţile de Apel erau organizate pe secţii. Curtea de Apel Bucureşti era alcătuită din trei secţii. Curţile de Apel din Iaşi, Focşani (ulterior Galaţi) şi Craiova, aveau două secţii, iar Curtea de Apel din Constanţa avea în componenţă o singură secţie.

Competenţa Curţilor de Apel era stabilită prin dispoziţiile Codului de procedură civilă.

Curţile cu Juraţi au fost instituite pe lângă fiecare Curte de Apel, pentru aplicarea dispoziţiilor Codului de procedură penală referitoare la procedura de judecată a crimelor.

Ulterior, prin legea din 12 iulie 1868 pentru organizarea Curţilor cu Juraţi, ca urmare a modificării art. 246 Cod procedură penală, au fost înfiinţate Curţi cu Juraţi pe lângă Tribunale. Curtea cu Juraţi era competentă să judece cauzele criminale şi delictele de presă şi cele politice (art. 24 modificat prin Legea din 08.06.1884 din Constituţia de la 1866). Aceasta era compusă dintr-un consilier de Curte de Apel, în calitate de preşedinte, doi judecători de Tribunal, în calitate de membri şi 12 juraţi traşi la sorţi.

Durata sesiunilor Curţilor cu Juraţi era determinată prin Regulamentul adoptat la data de 16 iulie 1868.

Cea mai importantă reglementare a legii de organizare judecătorească din anul 1865 este cea referitoare la inamovibilitatea judecătorilor.

Art. 103 din lege prevedea că preşedinţii şi consilierii de la Curtea de Casaţie şi de la Curţile de Apel erau, de drept, inamovibili.

Legea prevedea că inamovibilitatea preşedinţilor şi judecătorilor de la tribunale urma să se adopte prin lege specială.

Prin Legea de organizare judecătorească din 24.03.1909 a fost acordată inamovibilitatea şi membrilor tribunalelor şi a judecătorilor de ocoale.

La 1 septembrie 1890 a intrat în vigoare o nouă lege de

organizare judecătorească care a comportat mai multe modificări.[461)]

Această lege recunoştea un drept de priveghere şi un drept de disciplină asupra corpului judecătoresc.

Dreptul de priveghere se materializează în prerogativa de a trimite înaintea Tribunalelor disciplinare un membru al corpului judecătoresc.

Dreptul de disciplină conferea aptitudinea de a pronunţa o sancţiune împotriva unui judecător.

În baza art. 111 din legea menţionată ministrul justiţiei avea dreptul de priveghere asupra membrilor corpului judecătoresc.

Ministrul justiţiei avea dreptul de disciplină asupra judecătorilor amovibili, asupra membrilor Ministerului Public şi asupra funcţionarilor auxiliari ai Justiţiei.

Ministerul justiţiei poseda dreptul de **disciplină şi asupra judecătorilor inamovibili**, cărora le putea aplica sancţiunile disciplinare referitoare la **prevenire** şi **mustrare.** (art. 124 din Legea de organizare judecătorească din 1.09.1890).

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 recunoştea, prin dispoziţiile cuprinse în art. 168, un drept de priveghere şi un drept de disciplină asupra corpului judecătoresc.

Art. 169 preciza că ministrul justiţiei avea dreptul de priveghere asupra membrilor întregului corp judecătoresc. Acesta exercita această prerogativă, fie în mod direct fie prin inspectorii judecătoreşti sau prin delegaţie dată oricărui alt magistrat.

În baza dreptului de priveghere, ministrul justiţiei avea dreptul de a trimite pe judecătorii inamovibili în judecata disciplinară a Consiliului Superior al Magistraturii sau a Curţii disciplinare.

Art. 173 din lege preciza că ministrul justiţiei avea "dreptul de disciplină asupra magistraţilor amovibili şi asupra funcţionarilor auxiliari ai justiţiei".

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 recunoştea şi preşedinţilor Curţilor de Apel un drept de control bazat pe o disciplină ierarhică asupra judecătorilor de la Tribunalele din circumscripţia teritorială a Curţii de Apel.

Acelaşi drept era recunoscut şi preşedinţilor de Tribunale asupra judecătorilor de ocol din circumscripţiile teritoriale ale

[46)] În anii: 1891; 1892; 1896; 1900; 1901; 1902; 1903 şi 1905.

fiecărui tribunal.

În cazul săvârşirii unei abateri de la îndatoririle profesionale, şeful ierarhic deschidea acţiunea disciplinară împotriva celui acuzat, acţiune care se judeca în Camera de Consiliu, iar hotărârea se comunica ministrului justiţiei spre confirmare şi aducere la îndeplinire.

Legea pentru organizare judecătorească din anul 1909 a prevăzut şi incompatibilităţi pentru judecători: de a face acte de comerţ, de a reprezenta părţile în proces, de a fi judecaţi în afacerile lor personale de către judecătorii de la instanţele la care îşi desfăşurau activitatea (unde erau numiţi şi funcţionau în mod efectiv).

După ce printr-o lege publicată la 29.12.1864 în scopul asigurării solemnităţii şedinţelor de judecată, judecătorii au fost obligaţi ca în timpul judecăţii să poarte uniformă, legea din 1 septembrie 1890 prevedea că numirile în funcţia de judecători nu se puteau face decât dintre persoanele care obţinuseră titlul de Licenţiat în Drept.

Spre deosebire de legea de organizare judecătorească din 1865, legea din 1890 prevedea că pentru judecarea abaterilor disciplinare ale magistraţilor s-a instituit Tribunalul disciplinar la nivelul Curţii de Casaţie pentru judecătorii inamovibili, urmând ca judecătorii amovibili să fie judecaţi disciplinar de Tribunalele disciplinare constituie pe lângă Curţi de Apel.

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 a consacrat noi reglementări în raport cu legea din 1865.

Astfel, a fost instituit examenul de capacitate, ca mijloc de selecţionare a acestora şi au fost creaţi inspectorii judecătoreşti. Totodată legea a înfiinţat Consiliul Superior al Magistraturii.

A fost instituită ordinea ierarhică în care judecătorii urmau să se prezinte la ceremoniile publice şi a fost consacrată legislativ ierarhia în corpul magistraţilor.

Inspectorii judecătoreşti erau delegaţi de către Ministerul Justiţiei dintre consilierii Curţilor de Apel. Aceştia aveau drept de control şi supraveghere asupra judecătorilor de tribunale şi de ocoale din circumscripţia teritorială a Curţii de Apel.

Pentru supravegherea şi exercitarea controlului asupra consilierilor de la Curţile de Apel, erau delegaţi inspectori

judecătoreşti dintre membrii (consilierii) Curţii de Casaţie.

* *
*

După primul război mondial s-a remarcat din partea autorităţilor statului strădania de unificare, în general, a întregii legislaţii aplicabile pe întreg teritoriul României Mari, inclusiv a legislaţiei referitoare la organizarea puterii judecătoreşti.

La data de 29 martie 1923 a fost publicată o nouă Constituţie, în Monitorul Oficial nr. 282 / 29.03.1923.[47)]

În cadrul titlului III, intitulat "Despre puterile Statului" este înserat cap. IV denumit "Despre puterea judecătorească", capitol căruia i-au fost alocate art. 101 – 107 din Constituţie. Această Constituţie reprezintă o modificare şi completare a Constituţiei din anul 1866.

Sub aspectul statutului judecătorilor şi a organizării instituţiilor puterii judecătoreşti precizăm că a fost sancţionată o nouă lege pentru organizare judecătorească prin decretul regal nr. 2110 / 25 iunie 1924, care a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 136 / 26.06.1924. Această lege a fost completată prin legea sancţionată prin decretul regal nr. 1207 / 13.04.1925 şi publicată în Monitorul Oficial nr. 81 / 14.04.1925, precum şi prin legea modificatoare din 28.11.1925.

Legea pentru organizarea judecătorească din 1924 a înlocuit vechea lege din 24.03.1909 aplicabilă în vechiul regat şi decretul-lege din 09.10.1919 referitor la organizarea judecătorească din Basarabia.

În art. 1 legea unificatoare enunţă instanţele judecătoreşti, în calitatea lor de organe ale puterii judecătoreşti: Judecătoriile, Tribunalele, Curţile de Apel, Curţile cu Juraţi şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

*. Art. 3 din lege prevedea că **judecătoriile** erau de trei categorii: urbane, rurale şi mixte, în raport de caracterul comunelor care corespundeau circumscripţiilor acestora.

Circumscripţiile judecătorilor urmau să fie stabilite de

[47)] Constituţia a fost sancţionată prin Decret-Regal la data de 28.03.1923. Ea a fost redactată după modelul Constituţiei Regatului Belgian din 25.02.1885.

Ministerul Justiţiei, cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii şi cu aprobarea Consiliului de Miniştri.

Competenţa judecătoriilor era reglementată prin legea judecătoriilor de pace. De regulă, judecata se desfăşura la sediul judecătoriei.

*. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ cu una sau mai multe secţii.

Exista şi o excepţie, în judeţul Severin unde funcţionau două tribunale, respectiv unul cu sediul la Lugoj şi altul cu sediul la Caransebeş.

La fiecare tribunal pe lângă numărul necesar de judecători de şedinţă existau un număr de judecători care prin delegaţie îndeplineau atribuţii speciale, spre exemplu: judecător de instrucţie, judecător sindic, judecător pentru tutele, judecător abilitat pentru a judeca infracţiunile săvârşite de minori.

Judecătorul de instrucţie era delegat de ministrul justiţiei şi se afla sub supravegherea procurorului general de pe lângă Curtea de Apel în privinţa atribuţiilor de poliţie judiciară.

La tribunalul de minori putea fi numită asesoare a judecătorului o femeie de cel puţin 30 de ani care a condus cel puţin trei ani o societate de patronaj sau care era Licenţiată în Drept şi avea cel puţin un copil legitim. Numirea se realiza temporar, pe un termen de 2 ani iar asesoarea avea numai un vot consultativ.

*. **Curţile de Apel** – erau în număr de 12:

- Bucureşti – cu 6 secţii;
- Cluj şi Timişoara – cu câte 3 secţii;
- Braşov, Chişinău, Craiova, Galaţi, Iaşi şi Oradea – cu câte 2 secţii;
- Constanţa şi Târgu Mureş – cu câte 1 secţie.

La Curtea de Apel Bucureşti una dintre secţii îndeplinea funcţia de Cameră de punere sub acuzare.

La fiecare Curte de Apel, la data de 15 septembrie, se desemnau trei consilieri care formau **Camera de punere sub acuzare**, cu excepţia Curţii de Apel Bucureşti, la care această cameră constituia o secţie distinctă.

*. **Curţile cu juraţi** funcţionau pe lângă fiecare tribunal competent a judeca în toate materiile criminale, delictele politice şi de presă, cu excepţia cazurilor menţionate de art. 26 din Constituţia

din 1923.

Art. 26 alin. 4 din Constituţie prevedea că: "Delictele de presă se judecă de juraţi afară de cazurile aci statornicite, cari se vor judeca de tribunalele ordinare, potrivit dreptului comun:

a) Delictele ce s-ar omite împotriva Suveranilor ţării, Principelui Moştenitor, membrilor Familiei Regale şi Dinastiei Şefilor Statelor Străine şi reprezentanţilor lor;

b) Îndemnurile directe la omor şi rebeliune în cazurile când nu au fost urmate se execuţiune;

c) Calomniile, injuriile, difamaţiile aduse particularilor sau funcţionarilor publici oricari ar fi, atinşi în vieaţa lor particulară sau în cinstea lor personală".

În temeiul unei legi din anul 1931, în situaţia în care erau mai multe cauze în curs de judecată, Curtea cu Juraţi se putea permanentiza pe o perioadă de un an.

Asesorii Curţii cu Juraţi erau traşi la sorţi de primul preşedinte al Tribunalului, dintre judecători, iar acuzarea era susţinută de un membru al Curţii de Apel sau de unul al parchetului tribunalului respectiv, pe baza delegaţiei procurorului general.

*. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie**, unică pentru întreg statul român, se situa în vârful piramidei sistemului jurisdicţional. Această instanţă era compusă din: prim-preşedinte, trei preşedinţi de secţie şi 51 de consilieri.

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie avea trei secţii.

În secţii reunite această instanţă judeca cauzele politice şi acuzaţiile formulate împotriva membrilor Consiliului de Miniştri.

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie avea drept de jurisdicţie exclusivă în privinţa membrilor care o compuneau, în materie penală.

Pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie erau încadraţi un număr de magistraţi asistenţi. Aceştia erau incluşi în cadrul corpului judecătoresc şi aveau grad de judecător de Tribunal sau de consilier de Curte de Apel.

Titlul VII al legii reglementa instituţia inspectorilor judecătoreşti.

Inspecţia Curţilor de Apel se realiza prin delegaţie de cel mult trei consilieri ai Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Inspecţia tribunalelor şi a judecătoriilor se realiza prin intermediul a doi, trei consilieri ai Curţii de Apel, în raza cărora se

aflau respectivele instituţii.

Titlul VIII (art. 61-66) reglementa instituţia Consiliului Superior al Magistraturii.

Consiliul avea, în baza legii, următoarele atribuţii:

- să îşi exprime opinia asupra confirmării, numirii şi promovării judecătorilor inamovibili;
- să îşi dea avizul în situaţiile în care era consultat de ministrul justiţiei;
- să îndeplinească orice altă atribuţie stabilită de lege.

Consiliul Superior al Magistraturii era prezidat de ministrul justiţiei. În situaţia în care ministrul justiţiei nu participa la lucrări, preşedenţia Consiliului se exercita de primul-preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

În ipoteza în care nici primul-preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie nu participa la şedinţă, Consiliul era prezidat de cel mai vechi preşedinte de secţie al Curţii de Casaţie şi Justiţie sau de consilierul cu rang, caracter şi atribuţii de preşedinte.

Legea pentru organizarea judecătorească din 25.06.1924 stabilea atribuţiile de selectare şi modul de învestire în cadrul corpului judecătoresc.

Condiţiile generale pentru admiterea în magistratură, prevăzute de lege, erau:

- cetăţenia română;
- exerciţiul drepturilor civile şi politice;
- serviciul militar satisfăcut.

Condiţiile speciale pentru admiterea în corpul judecătorilor aveau în vedere vârsta candidatului, titlurile universitare obţinute şi promovarea examenului de capacitate.

Funcţia de **ajutor de judecător** impunea întrunirea condiţiilor generale.

Referitor la condiţiile speciale, candidatul trebuie să aibă vârsta cuprinsă între 25 ani şi maximum 32 de ani. De asemenea, candidatul trebuia să deţină titlul de Doctor în Drept, însă în lipsa unor persoane fizice care să posede acest titlu ştiinţific se admiteau şi candidaţii Licenţiaţi în Drept.

Cererile de numire în funcţiile de judecător erau adresate primului preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Acestea erau examinate de o comisie compusă din: un

preşedinte al Curţii şi doi consilieri de la aceeaşi instanţă, desemnaţi la începutul fiecărui an de colegiul preşedinţial.

Ministrul Justiţiei, proceda la numirea judecătorilor dintre candidaţii declaraţi admişi de comisie.

Stagiul judecătorilor era de un an şi se finaliza cu examen de capacitate.

Pe perioada stagiului persoana fizică numită în funcţie avea calitatea de ajutor de judecător.

Promovarea judecătorilor se realiza cu avizul conform al Consiliului Superior al Magistraturii. În această privinţă se excepta de la obţinerea avizului conform în situaţia numirii primului – preşedinte şi preşedinţilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, precum şi a procurorului general de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Potrivit art. 126 al legii, funcţiile judecătoreşti erau incompatibile cu funcţiile publice de orice natură, cu excepţia funcţiilor didactice la Facultatea de Drept.

Judecătorii erau opriţi să exercite ei înşişi, sub numele soţiilor lor sau prin persoană interpusă, acte de comerţ.

Ei nu aveau dreptul să participe la conducerea sau administrarea unei societăţi comerciale sau civile.

Judecătorii nu puteau adera la acţiuni politice şi nici nu aveau dreptul să ia parte la manifestări cu caracter politic.

Membrii corpului judecătoresc erau inamovibili, cu excepţia supleanţilor, substituiţilor şi ajutorilor de judecători, cărora li se garanta stabilitatea.

De altfel, art. 104 din Constituţia din 1923 prevedea că "Judecătorii sunt inamovibili în condituinile speciale pe cari legea le va fixa".

Disciplina judecătorească se manifesta (concretiza) printr-o **acţiune în priveghere** care presupunea dreptul de notare şi control şi printr-o **acţiune disciplinară** care avea drept scop aplicarea după forme prestabilite, a sancţiunii disciplinare.

Acţiunea de priveghere – aparţinea ministrului justiţiei, care o putea exercita fie direct, fie prin intermediul inspectorilor judecătoreşti sau a şefilor ierarhici.

Acţiunea disciplinară se exercita exclusiv de ministrul justiţiei în cazul în care abaterile disciplinare erau săvârşite de judecătorii amovibili.

În cazul săvârşirii abaterilor disciplinare de către judecătorii inamovibili acţiunea disciplinară se exercita de comisiile disciplinare.

Împotriva judecătorilor inamovibili ministrul justiţiei avea dreptul de a-i sancţiona pentru abaterile comise de la îndatoririle legate de exerciţiul funcţiei.

Sancţiunile care puteau fi aplicate direct de ministrul de resort judecătorilor inamovibili erau: prevenirea sau mustrarea.

Orice altă sancţiune disciplinară nu putea fi aplicată judecătorilor inamovibili decât de comisiile disciplinare.

Această reglementare avea ca efect asigurarea independenţei judecătorilor inamovibili în raport cu reprezentanţii puterii executive.

* *
*

În raport cu reglementările legale anterioare (legile de organizare judecătorească din anii: 1865, 1890 şi 1909), legea de organizare judecătorească adoptată la data de 25 iunie 1924 reprezintă o etapă superioară în cristalizarea principiilor generale ale organizării judecătoreşti şi a consolidării statutului judecătorului în România.

Prin determinarea concretă a condiţiilor generale şi speciale necesare pentru accederea la funcţia de judecător, precum şi a modului de investire în funcţie, s-a creat posibilitatea instituirii unui corp judecătoresc de elită.

* *
*

În cele ce urmează, ne vom ocupa de consacrarea principiului independenţei judecătorilor – prin studierea în ansamblu a statutului judecătorului – în perioada dictaturii regale şi a dictaturii antonesciene.

§.3. Constituţia din anul 1938. Actele din perioada septembrie 1940 – august 1944

Instaurarea regimului autoritar instituit de Regele Carol al II-

lea s-a realizat prin intermediul a trei acte de valoare politico-juridică, adoptate în perioada 20.02.1938 – 27.02.1938.

Iniţial, la data de 20 februarie 1938 regele a dat o proclamaţie prin care a prezentat poporului român noua Constituţie prin care "se proclamă hotărât întâietatea Naţiunii Române, care prin jertfele şi credinţa sa a creat Statul nostru naţional."

La data de 25 februarie 1938 a intrat în vigoare prin sancţiune regală legea pentru apărarea ordinii de stat, prin care erau dizolvate grupările politice care periclitau ordinea publică şi socială, în concepţia noului regim instituit. Ulterior, la data de 31.03.1938 a intrat în vigoare un Decret – Lege pentru dizolvarea tuturor asociaţiunilor, grupărilor sau partidelor politice.

În sfârşit, actul cu valoarea politico-juridică cea mai însemnată pentru perioada respectivă îl reprezintă noua lege fundamentală - Constituţia din data de 27 februarie 1938.

Titlul III al Constituţiei intitulat "Despre puterile Statului", cuprindea cap. V consacrat puterii judecătoreşti (art. 73-78).

"Art. 73: Nici o jurisdicţiune nu se poate înfiinţa decât în puterea unei legi.

Comisiuni şi tribunale extraordinare nu se pot crea, sub nici o numire şi nici un cuvânt, în vederea unor anume procese fie civile, fie penale sau în vederea judecării unor anume persoane.

Juriul se desfiinţează.

Art. 74: Pentru întreg Statul Român există o singură Curte de Casaţie şi Justiţie; în secţiuni unite care are dreptul de a judeca constituţionalitatea legilor şi a declara inaplicabile pe acelea care sunt potrivnice Constituţiei. Judecata inconstituţionalităţii legilor se mărgineşte numai la cazul judecat.

Curtea de Casaţie şi Justiţie se va rosti asupra conflictelor de atribuţiuni.

Dreptul de recurs în casare este de ordin constituţional.

Art. 76: Judecătorii sunt inamovibili. Inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni cel mai târziu în termen de şase luni de la promulgarea prezentei Constituţii. În acest răstimp sancţiunile disciplinare se vor aplica prin Decret - Regal.

Art. 77: Justiţia militară se organizează prin lege.

Ar. 78: Contenciosul administrativ este în căderea puterii judecătoreşti, potrivit legii speciale.

Puterea judecătorească nu are cădere să judece actele de guvernământ precum şi actele de comandament cu caracter militar.” [48)]

Deoarece Constituţia de la 27 februarie 1938 a statornicit principiile generale pe baza cărora urmau să se organizeze şi să funcţioneze autorităţile statului, la data de 27 august 1938 a intrat în vigoare o nouă lege pentru organizarea judecătorească.

Art. 1 din lege enumera instituţiile puterii judecătoreşti: judecătoriile, tribunalele, Curţile de Apel şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Hotărârile instanţelor judecătoreşti enumerate erau pronunţate în numele legii şi erau executate în numele Regelui României.

*. **Judecătoriile** erau organizate pe două grade – judecătorii comunale şi judecătorii de pace.

Judecătoriile de pace supravegheau şi controlau personalul “încadrat” în judecătoriile comunale.

Judecătoriile comunale funcţionau în fiecare comună rurală unde nu îşi avea reşedinţa o judecătorie de pace.

Judecătoria comunală judeca cu un complet de judecată compus din: primarul comunei – în calitate de preşedinte – şi doi membri desemnaţi de judecătorul de pace, la începutul fiecărui an judecătoresc, dintre foştii funcţionari publici, preoţi, învăţători sau medici domiciliaţi în comuna respectivă.

Calitatea de grefier era îndeplinită de notarul comunei.

Membrii judecătoriei comunale nu erau incluşi în corpul judecătoresc, iar notarul nu era considerat funcţionar judecătoresc.

În privinţa competenţei, judecătoriile comunale judecau, fără drept de apel, litigiile dintre locuitorii comunei privind creanţe, revendicări de bunuri mobile fungibile sau obligaţii de a face până la valoarea de 500 lei, inclusiv. Erau, de asemenea, competente să judece contravenţiile constatate de autorităţile administrative, când sancţiunea prevăzută era pedeapsa amenzii de la 50 lei la 500 lei.

Judecătoriile comunale pronunţau hotărâri care se numeau **cărţi de judecată.**

Împotriva acestor hotărâri judecătoreşti se putea exercita calea de atac a recursului, în termen de 10 zile, la judecătoria de pace.

[48)] Conf.univ.dr. Cristian Ionescu, opere citate, pag. 601.

Judecătoriile de pace erau după statutul comunelor care erau incluse în circumscripţia lor, de trei feluri: judecătorii urbane, judecătorii rurale şi judecătorii mixte.

*. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ, cu excepţia **judeţului Severin** unde funcţionau două tribunale: Tribunalul Lugoj şi Tribunalul Caransebeş; a **judeţului Hunedoara**, unde funcţionau trei tribunale: Tribunalul Brad, Tribunalul Deva şi Tribunalul Haţeg şi a judeţului Alba unde funcţionau două tribunale: Tribunalul Alba şi Tribunalul Abrud.

La începutul fiecărui an judecătoresc primul preşedinte al tribunalului delega pe judecătorii care urmau să îndeplinească atribuţii specifice: judecător sindic, judecător de instrucţie, judecător pentru tutele şi curatele.

Cu privire la judecătorul de instrucţie, acesta se afla sub supravegherea procurorului general de pe lângă Curtea de Apel, în privinţa atribuţiilor exercitate pe linie de poliţie judiciară.

*. **Curţile de Apel** - erau alcătuite din două sau mai multe secţii.

Curţile de Apel, cu excepţia celei din Bucureşti, aveau şi câte o secţie specială denumită "Secţie criminală". Curtea de Apel din Bucureşti avea în alcătuire două "Secţii criminale".

Cu excepţia Curţii de Apel Bucureşti, la fiecare Curte de Apel, ministrul justiţiei delega trei consilieri care formau **Camera de Acuzare.**

*. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie** – era unică pentru întreg statul român (art. 74 din Constituţia din 1938, coroborat cu art. 48 din Legea pentru organizarea judecătorească din 27.08.1938). Ea era compusă din: primul preşedinte, patru preşedinţi de secţii şi 68 de consilieri.

Cu privire la **statutul judecătorilor**, în art. 60 din lege se prevedea că erau consideraţi magistraţi şi făceau parte din corpul judecătoresc: judecătorii şi ajutorii acestora, supleanţii şi judecătorii de tribunal, consilierii Curţilor de Apel şi ai Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, prim-preşedinţii şi preşedinţii Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, ai Curţilor de Apel şi ai Tribunalelor.

Deşi excede cercetarea noastră, precizăm că, erau consideraţi magistraţi şi membrii de orice grad ai Ministerului Public.

Legea prevedea şi posibilitatea reprimirii în magistratură a

foştilor magistraţi (judecători şi procurori – N.A.), dacă aceştia au promovat examenul de capacitate, dacă le-a fost acordată inamovibilitatea şi dacă au trecut cel puţin trei ani de la data depunerii demisiei.

Practic, instituţia reprimirii în magistratură se referea în mod exclusiv la magistraţii care au demisionat din funcţie din motive neimputabile. Aceasta deoarece foştii magistraţi care au săvârşit abateri disciplinare şi care în loc să fie sancţionaţi disciplinar şi-au înaintat demisiile, nu puteau fi reprimiţi în corpul magistraţilor.

Art. 96 din legea precizată prevedea că membrii corpului judecătoresc aflaţi în funcţie la data intrării în vigoare a legii (27 august 1938), sunt şi rămân inamovibili.

Coroborând dispoziţia art. 96 din lege cu art. 76 din Constituţie care prevedea că: "… inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni în termen de şase luni …" rezultă că judecătorii nu au beneficiat de garanţia inamovibilităţii în perioada 27 februarie – 27 august 1938, adică exact şase luni, astfel cum a fost precizat în textul constituţional.

Pe această perioadă de timp inamovibilitatea judecătorilor a fost suspendată.

Ministrul Justiţiei, Victor Iamandi, preciza în "Expunerea de motive" prezentată, la data de 18 august 1938, în faţa Consiliului de Miniştri că: "Inamovibilitatea judecătorilor este doar condiţia esenţială a unei funcţionări normale şi imparţiale a justiţiei. De tăria acestei garanţii trebuie să se sfarme toate intervenţiile interesate şi trebuie să rămână zadarnică orice injoncţiune venită din afară".

Cu aceeaşi ocazie, este necesar să precizăm că ministrul justiţiei a atras atenţia asupra consecinţelor negative rezultate din înţelegerea eronată a inamovibilităţii.

"Inamovibilitatea magistraţilor noştri ajunsese să fie considerată drept un bun definitiv câştigat, iar funcţionarea ei, spre cinstea şi lauda ordinului judecătoresc, a fost în genere şi multă vreme apreciată şi elogiată. Trebuie însă să mărturisesc că, la mai mult de un deceniu, la început mai izolat şi apoi cu tendinţe de generalizare, în cazurile în care priveau ordinea şi siguranţa Statului şi care erau deferite justiţiei, magistraţii au alunecat treptat de pe linia obiectivităţii şi intransigenţei legale, manifestând o îngrijitoare toleranţă iar uneori chiar o simpatie făţişă pentru acei care tulburau

liniştea publică şi pregăteau fără nici o grijă de sancţiuni, destrămarea şi anarhizarea societăţii. Am putea spune fără să exagerăm, că trecerea pe dinaintea Justiţiei ajunsese pentru infractorii din această categorie un stimulent în continuarea acţiunii dizolvante la care erau angajaţi, iar hotărârile de permanentă achitare, pe care le primeau de la judecători o periculoasă justificare a abaterilor grave ce le săvârşeau."

În realitate se pregătea purificarea şi sancţionarea judecătorilor care nu s-au alăturat noii ordini instituite în stat, de către regimul autoritar.

Dreptul disciplinar consacrat de Legea pentru organizare judecătorească din 27 august 1938

Legea de organizare judecătorească a prevăzut într-un capitol, ansamblul normelor juridice care reglementau abaterile disciplinare.

Textele legale au prevăzut: infracţiunile disciplinare, pedepsele aplicabile, organele de anchetă şi cele de judecată.

Partea a VI-a a legii, referitoare la "Dreptul disciplinar", nu utiliza noţiunea de infracţiune în sensul pe care îl are astăzi în Dreptul Penal – de faptă care prezintă pericol social, săvârşită cu vinovăţie şi prevăzută de legea penală.

În "Dreptul disciplinar" prin noţiunea de infracţiune se desemna fiecare abatere disciplinară, cum ar fi de exemplu: domicilierea magistratului judecător într-o altă localitate decât unde profesează ori absenţele de la serviciu, fără concediu, etc. Legea utiliza noţiunea de pedeapsă în sensul de sancţiune disciplinară. Pedepsele disciplinare prevăzute de legea pentru organizare judecătorească din 27 august 1938 erau: prevenirea, mustrarea, eliminarea temporară de la înaintare, suspendarea pe timp limitat, disponibilizarea şi destituirea.

În textele legale era explicată fiecare sancţiune disciplinară în parte.

Spre exemplu, **prevenirea** – ca sancţiune disciplinară constă în încunoştinţarea făcută magistratului materializată prin atragerea atenţiei asupra neglijenţei sau abaterii comise şi recomandarea de a nu mai repeta fapta. Sancţiunea disciplinară a prevenirii se aplica în

scris în mod confidenţial.

Judecătorii inamovibili nu puteau fi sancţionaţi, în principiu, decât pe baza unei hotărâri pronunţată de o comisie de disciplină, cu excepţia aplicării sancţiunilor disciplinare – prevenirea şi mustrarea – care puteau fi aplicate în mod direct de ministrul justiţiei.

Art. 240 din Legea de organizare judecătorească prevedea că atunci când magistratul (judecătorul –N.A.) se făcea vinovat că a achitat "cu neîndoielnică rea credinţă sau dintr-o vădită eronată apreciere a faptelor", pe infractorii care au încălcat legea de apărare a statului sau pe cei care au violat dispoziţiile art. 323-326 din Codul penal, judecătorului i se aplică sancţiunea disciplinară (pedeapsa) prin Înalt Decret Regal, în urma întocmirii unui raport motivat al ministrului justiţiei.

Deci, în această ipoteză judecătorul nu mai era trimis înaintea unei comisii disciplinare în vederea judecării abaterii disciplinare şi, eventual, a aplicării sancţiunii disciplinare.

Art. 323-326 din Codul penal erau incluse în Titlul VI – "Crime şi delicte în contra liniştii publice", capitolul III – "Aţâţări, instigări şi alte delicte contra liniştii publice".

Întrucât Constituţia din 1938 a desfiinţat Curţile cu Juraţi, judecarea crimelor a trecut în competenţa instanţelor de drept comun, ceea ce a determinat, înfiinţarea unor secţii speciale în cadrul Curţilor de Apel.

Legea a interzis tuturor judecătorilor să colaboreze la publicaţii, cu excepţia celor de specialitate sau a celor literare. A interzis judecătorilor prerogativa de a critica, în scris sau verbal, pe şefii ierarhici sau acele organe în a căror atribuţii intra dreptul de a se pronunţa asupra situaţiei lor de membrii a corpului judecătoresc.

Ministrului Justiţiei i s-a conferit dreptul de a dispune direct suspendarea din funcţie a judecătorului până în momentul în care comisia disciplinară pronunţa o hotărâre definitivă.

Ministrul Justiţiei avea dreptul de a suspenda pe un judecător care, în urma raportului motivat al anchetatorului, se dovedea că a participat la o acţiune cu caracter politic.

Legea din anul 1938 a menţinut dispoziţiile referitoare la numirea femeilor, în calitate de asesoare, la tribunalele de minori.

* *

*

Prin Decretul Regal nr. 3051 din 05.09.1940 Generalul Ion Antonescu a fost numit preşedinte al Consiliului de Miniştri şi fost însărcinat cu formarea noului guvern.

Prin Decretul Regal nr. 3052 din 05.09.1940 a fost suspendată Constituţia promulgată la 27 februarie 1938 şi au fost dizolvate Corpurile Legiuitoare, iar prin Decretul Regal nr. 3053 din 05.09.1940 a fost investit Generalul Ion Antonescu, preşedintele Consiliului de Miniştri, cu depline puteri pentru conducerea statului român.

În urma rebeliunii legionare, la data de 15 februarie 1941 a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 39, Decretul - Regal nr. 314 / 14.02.1941 pentru abrogarea Decretului – Regal nr. 3151 din 14 sept 1940, pentru crearea Statului Naţional Legionar.

Din punct de vedere politic la data de 22 iunie 1941, Generalul Ion Antonescu, conducătorul statului, a emis un ordin de zi către Armată[1)] prin care solicita ostaşilor români să dezrobească Basarabia şi partea de nord a Bucovinei, ocupate de sovietici la 28 iunie 1940.

După data de 6 septembrie 1940 nu s-au produs schimbări majore cu privire la organizarea şi funcţionarea instituţiilor puterii judecătoreşti.

Starea de asediu proclamată din perioada regimului autoritar al Regelui Carol al II-lea a fost transformată după rebeliunea legionară (21-24 ianuarie 1941), în stare de război.

Principala consecinţă a acestei stări de fapt şi de drept a reprezentat-o creşterea deosebită a importanţei instanţelor militare.

Au fost create instanţe militare speciale, constituite din trei generali numiţi de Ministerul Apărării Naţionale sau în cazuri urgente de către comandantul Armatei sau al Corpului de Armată unde fapta a fost săvârşită.

În perioada amintită, instanţele militare au fost următoarele:

- **Consiliile de disciplină** – funcţionau pe lângă fiecare regiment şi judecau infracţiuni cu un pericol social specific (concret) redus care erau săvârşite de militari cu grade inferioare.

- **Tribunalele militare** – funcţionau pe lângă corpurile de

[1)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 145 / 22.06.1941.

armată şi judecau infracţiunile comise de ofiţeri şi infracţiunile săvârşite de civili, pe care legea le dădea în competenţa acestor instanţe.

- **Curtea Militară de Casaţie şi Justiţie** era competentă să judece recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunţate de tribunalele militare. Judeca în primă instanţă infracţiunile săvârşite de generali şi de către ofiţerii magistraţi.

În perioada războiului, începând cu 22 iunie 1941, tribunalele militare au fost înlocuite de **Curţile marţiale**, care dispuneau de o conducere proprie iar dispoziţiile procedurale aplicabile erau distincte în raport cu cele aplicate de instanţele de judecată civile.

În perioada menţionată (septembrie 1940 – august 1944) a intrat în vigoare Legea nr. 726 (decretul nr. 2902 / 29.11.1943, publicat în M. Of. Nr. 258 / 03.11.1943).

În baza noii legi de organizare judecătorească, organele puterii judecătoreşti erau: Judecătoriile, Tribunalele, Curţile de Apel şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Justiţia militară, potrivit art. 2 din legea menţionată, era organizată printr-o lege specială.

*. **Judecătoriile** – erau urbane, rurale sau mixte în raport de felul comunelor care compuneau circumscripţia lor.

Judecătorii de la judecătoriile rurale şi de la cele mixte erau obligaţi să judece o zi pe săptămână şi la primăriile din comunele rurale, situate la o distanţă mai mare de 15 km de comuna de reşedinţă a judecătoriei.

*. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ. Circumscripţia teritorială a tribunalului era identică cu suprafaţa judeţului. Acestea erau organizate fie pe o singură secţie, fie pe mai multe secţii.

Judecătorul de instrucţie era delegat printr-o decizie a ministrului justiţiei dintre judecătorii tribunalului, pe baza recomandării primului – preşedinte al tribunalului şi cu avizul procurorului general al Curţii de Apel.

Primul – preşedinte al tribunalului desemna pentru o perioadă de doi ani judecătoreşti, judecătorii care urmau să formeze secţiile tribunalului, judecătorii sindici, judecătorii pentru tutele, curatele şi fonduri dotale precum şi pe judecătorii desemnaţi să judece infracţiunile săvârşite de minori.

*. **Curţile de Apel** – erau în număr de 11 pe întreg cuprinsul ţării şi purtau, de regulă, numele localităţii unde funcţionau.

Erau şi două excepţii, respectiv: Curtea de Apel din Arad care se denumea Curtea de Apel Arad – Oradea şi Curtea de Apel din Sibiu care era denumită Curtea de Apel Sibiu – Cluj.

Fiecare Curte de Apel era organizată pe secţii.

Existau şi Curţi de Apel cu o singură secţie – nedivizată.

Conducerea Curţii de Apel cu o singură secţie era asigurată de **preşedintele Curţii** iar în cazul Curţilor de Apel cu mai multe secţii de **primul preşedinte.**

*. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie** – era, ca şi în reglementările anterioare, una singură pentru întreg statul român. Organizarea şi funcţionarea Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie era stabilită printr-o lege organică.

Pe lângă Ministerul Justiţiei funcţionau două Consilii ale Magistraturii, fiecare cu o competenţă determinată prin legea de organizare judecătorească.

Exista un **Consiliu Superior al Magistraturii** care avea ca atribuţii întocmirea tabelelor de propunere pentru numiri şi transferări în funcţiile de consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, de prim-preşedinte sau preşedinte la Curţile de Apel;

Un alt **Consiliu Superior al Magistraturii** întocmea tabelele de propuneri pentru numirea în funcţie sau pentru transferul în funcţiile de consilieri la Curţile de Apel, de prim-preşedinţi sau preşedinţi de tribunale ori în funcţiile de judecători.

Amândouă Consiliile erau prezidate de ministrul justiţiei sau în lipsa acestuia, de primul preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie. Dacă nici primul-preşedinte al instanţei supreme nu era disponibil, preşedinţia era asigurată de procurorul general al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Art. 143 din legea de organizare judecătorească prevede că membrii corpului judecătoresc erau inamovibili, cu excepţia judecătorilor stagiari care beneficiau de stabilitate.

Incompatibilităţile judecătorilor prevăzute în Legea nr. 726 / 1943 erau aceleaşi cu cele prevăzute în Legea de organizare judecătorească din 27 august 1938.

Exista şi o excepţie referitoare la aptitudinea judecătorilor de a îndeplini funcţii administrative pe perioada de timp cât România se

afla în stare de război.

Dreptul disciplinar era reglementat în linii generale în mod identic cu cel prevăzut în legea din 1938.

Existau două acţiuni la care erau supuşi membrii corpului judecătoresc.

- **o acţiune de priveghere** – care abilita pe ministrul justiţiei şi pe şefii ierarhici să execute inspecţii şi controale asupra judecătorilor;

- **o acţiune disciplinară propriu-zisă** – care se aplica de comisia disciplinară.

La fel ca şi în legea din 27.08.1938, ministrul justiţiei putea aplica în mod direct sancţiunile disciplinare mai uşoare – **prevenirea** şi **mustrarea**.

În plus, Ministrul Justiţiei putea aplica direct judecătorilor amovibili (stabili) alte două sancţiuni disciplinare: **pierderea salariului pe o durată de până la 15 zile** şi **mustrarea disciplinară**. Aceste două sancţiuni nu puteau fi aplicate de reprezentantul puterii executive decât în privinţa judecătorilor stagiari (care reprezentau unica categorie de judecători care nu erau inamovibili).

La Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie funcţionau două Comisii disciplinare.

Prima comisie era constituită pentru judecarea membrilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

A doua comisie era formată cu scopul de a judeca disciplinar pe membrii Curţilor de Apel şi pe magistraţii – asistenţi de la Înalta Curte de Casaţie. Această comisie avea competenţa de a judeca apelurile declarate împotriva hotărârilor judecătoreşti disciplinare pronunţate de Comisiile constituite pe lângă Curţile de Apel.

O noutate absolută în sistemul legislativ românesc a fost reprezentată de instituţia **acţiunii recursorii**, reglementată în art. 221 din Legea nr. 726 / 1943. În temeiul acestei norme juridice, judecătorii puteau fi chemaţi în judecată, prin formularea unei acţiuni recursorii, de către persoanele pe care le-au judecat.

Condiţiile prevăzute pentru exercitarea acţiunii recursitorii – prevăzute de textul legal – erau:

- să se pretindă că în timpul cercetărilor sau al judecăţii pricinii, judecătorii au lucrat cu viclenie sau au fost mituiţi;

- în situaţia în care legea îi declara răspunzători;
- în caz de tăgadă de dreptate;
- dacă exista o decizie disciplinară de condamnare împotriva judecătorului.

Acţiunea recursorie putea fi introdusă pe rolul instanţei după ce, în prealabil, comisiile disciplinare stabileau în mod definitiv vinovăţia judecătorului.

Această acţiune se judeca în conformitate cu procedura specială prevăzută de Codul de procedură penală (Codul de procedură penală Carol al II-lea, în vigoare de la 01.01.1937).

Considerăm că prin dreptul de a aplica sancţiuni disciplinare, direct de către ministrul justiţiei, ca exponent al puterii executive, în privinţa judecătorilor inamovibili, legile de organizare judecătorească din 1938 şi 1943 au afectat serios independenţa puterii judecătoreşti.

Faptul că sub imperiul legii din 1943 existau **două** Consilii Superioare ale Magistraturii – unul pentru propunerea consilierilor la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi a prim-preşedinţilor şi preşedinţilor Curţilor de Apel, iar altul pentru numirea celorlalţi judecători – a reprezentat, în opinia noastră, un pas înapoi în consacrarea rolului de garant al independenţei judecătorilor a acestei instituţii.

Mai mult, faptul că pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie funcţionau **două** comisii disciplinare – prima având ca obiect judecarea membrilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, iar a doua având competenţa de a judeca în materia disciplinară, pe membrii Curţilor de Apel şi pe magistraţii asistenţi de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – lasă impresia instituirii unui regim de judecată şi de aplicare a sancţiunii diferenţiat în raport de gradul judecătorului care era judecat disciplinar (adică în funcţie de instanţa la care funcţiona în momentul comiterii abaterii disciplinare).

Deşi prezintă anumite imperfecţiuni, legile de organizare judecătorească din anii 1938 şi 1943 reprezintă momente importante în dezvoltarea principiului inamovibilităţii membrilor corpului judecătoresc, principiul care reprezintă "o piatră de temelie" în afirmarea independenţei judecătorilor.

De asemenea, a fost îmbunătăţită organizarea instanţelor judecătoreşti precum şi funcţionarea Ministerului Justiţiei, în calitate

de organ al puterii executive care administrează justiţia în România.

Trebuie avută în vedere, în caracterizarea legilor de organizare judecătorească şi situaţia politică a ţării aflată sub guvernarea a două regimuri politice autoritare şi, din punct de vedere militar, sub stare de asediu (februarie 1938) şi sub stare de război (ianuarie 1941).

§.4. Principiul independenţei judecătorilor şi organizarea instanţelor judecătoreşti în perioada regimului socialist

În data de 23 august 1944 în jurul orelor 1530 Mareşalul Ion Antonescu a fost arestat din ordinul Regelui Mihai I al României, deoarece a refuzat, în mod repetat, să semneze armistiţiul cu aliaţii.

În seara zilei de 23 august 1944 a fost transmisă Proclamaţia Regelui Mihai I către Ţară prin care se anunţa ieşirea României din alianţa cu puterile Axei şi imediata încetare a războiului cu Naţiunile Unite.

Prin Decretul – Regal nr. 1626 din 31 august 1944 au fost fixate drepturile românilor în cadrul Constituţiei din 1866, cu modificările aduse prin Constituţia din 29 martie 1923. [49)]

Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 a fost ulterior modificat prin Decretul Regal nr. 1849 / 11 octombrie 1944. [50)]

La data de 12 septembrie 1944 a fost semnată la Moscova, convenţia de armistiţiu între guvernul român, pe de o parte şi, guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte.

Punctul 14 al acestei Convenţii prevedea următoarele: "Guvernul şi Înaltul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înaltul Comandament Aliat (sovietic), la arestarea şi judecarea persoanelor acuzate de crime de război." [51)]

Această convenţie a recunoscut dreptul de jurisdicţie a părţii sovietice asupra cetăţenilor români. Pe baza ei "o mare parte a cetăţenilor români şi în mod deosebit comandanţii militari, oamenii politici şi toţi cei care au ocupat diferite funcţii de stat în perioada 1940 – 1944 au fost lăsaţi la discreţia unei puteri străine…"[52)]

Pe data de 21.01.1945 au intrat în vigoare Legea nr. 50, pentru

[49)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 202 din 2. sept. 1944
[50)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 235 din 11.10.1944
[51)] Convenţia împreună cu Anexa a fost publicată în M.Of., Partea I, nr. 219 / 22.09.1944.
[52)] Ioan Dan, "Procesul Mareşalului Antonescu", Editura Tempus, Bucureşti, 1993, pag. 29

urmărirea şi pedepsirea criminalilor şi profitorilor de război şi Legea nr. 51, pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării. Ca urmare a adoptării Legii nr. 312 / 1945, la data de 24.04.1945 a fost înfiinţat un Tribunal al Poporului cu sediul în municipiul Bucureşti.

Prin Legea nr. 527 / 11.07.1945 a fost înfiinţat un al doilea Tribunal al Poporului cu reşedinţa la Cluj.

Completul de judecată al Tribunalului Poporului era constituit din 9 membri: doi judecători profesionişti numiţi de ministrul justiţiei şi şapte judecători aleşi de grupările politice.

Acuzatorii publici, care au fost instituiţi prin Legea nr. 50 / 1945, aveau prerogativa de a cerceta toate cauzele cu care erau învestiţi de Consiliul de Miniştri.

Legea de organizare judecătorească nr. 726 / 1943 a fost abrogată prin legea nr. 640 / 1944 pentru instituirea unui regim tranzitoriu de organizare judecătorească. [53)]

Legea menţionată, care a intrat în vigoare la 01.01.1945, a repus în vigoare legea de organizare judecătorească din 1924.

Timp de 4 luni de la publicarea legii în Monitorul Oficial, a fost suspendată inamovibilitatea judecătorilor de la toate instanţele. Acestora nu li s-a recunoscut nici măcar stabilitatea în funcţie!!!

În acest interval de timp, ministrul justiţiei avea aptitudinea de a disponibiliza pe oricare judecător, fără să indice motivele şi fără să fi fost, în prealabil, sancţionat disciplinar.

O altă curiozitate a textului rezultă din faptul că deşi legea intra în vigoare la data de 1 ianuarie 1945, suspendarea inamovibilităţii judecătorilor a fost aplicată din ziua publicării legii în Monitorul Oficial (19 decembrie 1944).

Ulterior, organizarea puterii judecătoreşti şi consacrarea statutului judecătorilor s-a realizat prin două acte normative: Legea nr. 34 / 1945 şi Legea nr. 492 / 1945.

Nici una din cele două legi nu a adus modificări substanţiale sistemului judecătoresc existent.

Denumirea instanţelor de drept comun şi competenţa acestora au rămas, în linii mari, aceleaşi.

Au fost introduse **sfaturile de împăciuire** – care consiliau

[53)] Legea nr. 640 / 1944 a fost publicată împreună cu Decretul nr. 2443 / 18.12.1944 în Monitorul Oficial, partea I, nr. 294 / 19.12.1944.

părţile în vederea împăcării, **în materie penală** pentru comiterea infracţiunilor de: lovire, ameninţare, calomnie, injurie, tulburare de posesie, degradarea bunurilor altuia, strămutare şi desfiinţare de semne de hotar, iar în **materie civilă şi comercială** pentru litigiile dintre locuitorii comunei respective privind creanţe, bunuri mobile sau obligaţii "de a face", până la valoarea de 50.000 lei, cu excluderea penalităţilor de întârziere şi a cheltuielilor de judecată.

Judecătoriile şi **tribunalele** funcţionau potrivit sistemului legislativ anterior, cu deosebirea că au fost înfiinţate judecătorii în materii speciale, **de muncă** şi în **materie contravenţională**, care aveau acelaşi statut ca şi judecătoriile urbane, rurale sau mixte.

Curţile de Apel – erau în număr de 12 iar reşedinţele acestora şi raza lor teritorială erau stabilite exclusiv prin lege.

Organizarea şi funcţionarea **Curţii de Casaţie şi Justiţie** era determinată prin lege organică.

Consiliul Superior al Magistraturii avea aceleaşi atribuţii prevăzute în legislaţia din perioada interbelică. Era prezidat de ministrul justiţiei iar sarcinile sale au fost limitate la propunerile de numiri în funcţiile vacante, de avizare în cazurile în care era consultat de ministrul justiţiei.

De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii, îndeplinea orice altă atribuţie conferită prin dispoziţii legale.

Cazurile de incompatibilitate a judecătorilor erau acele prevăzute de legislaţia anterioară. Ca excepţie, legea permitea judecătorilor să fie membri ai asociaţiilor culturale, de asistenţă socială sau naţională, recunoscute de stat, fără a exercita administrarea financiară a acestor persoane juridice.

Inamovibilitatea judecătorilor a fost suspendată pe perioada 19 decembrie 1944 – 01 septembrie 1945. Pe aceeaşi perioadă membrii corpului judecătoresc nu au beneficiat nici de stabilitate în funcţie.

Adunările Generale ale Curţilor de Apel şi ale Tribunalelor aveau competenţă pe linie disciplinară.

Legea prevedea aplicarea de sancţiuni disciplinare în cazul în care sentinţele sau deciziile nu erau pronunţate în termen de 10 zile de la închiderea dezbaterilor, sau dacă hotărârile judecătoreşti nu erau redactate în termen de maximum 15 zile de la pronunţare.

Ministrul justiţiei avea aptitudinea de a exercita **acţiunea de priveghere** asupra judecătorilor inamovibili direct sau prin

inspectorii judecătoreşti.

De asemenea, şefii ierarhici puteau exercita acţiunea de priveghere asupra judecătorilor din subordine dacă legea le conferea acest drept.

Astfel primul – preşedinte al Curţii de Casaţie avea acţiunea de priveghere pe care o putea exercita asupra preşedinţilor Curţii de Casaţie, a membrilor Curţii de Casaţie şi asupra primilor – preşedinţi ai Curţilor de Apel.

Primii – preşedinţi ai Curţilor de Apel exercitau acţiunea de priveghere asupra preşedinţilor Curţii de Apel, a consilierilor Curţii precum şi asupra judecătorilor Tribunalelor din circumscripţia Curţii.

În exercitarea acţiunii de priveghere persoanele îndreptăţite controlau lucrările judecătorilor, apreciau cu privire la activitatea şi aptitudinile profesionale ale acestora şi asupra raporturilor de serviciu cu justiţiabilii, avocaţii şi ceilalţi participanţi la activitatea de judecată.

Ministrul Justiţiei dispunea şi de **acţiunea disciplinară** pe care o putea exercita numai cu privire la judecătorii amovibili.

La fel ca în reglementările anterioare, judecătorilor inamovibili ministrul le putea aplica sancţiunile disciplinare privitoare la **prevenire** şi la **mustrare** pentru acele abateri săvârşite de la îndatoririle de serviciu.

Pentru celelalte abateri disciplinare, judecătorii inamovibili urmau a fi trimişi în judecată în faţa instanţei disciplinare competente.

Membrii Curţii de Casaţie, membrii Curţilor de Apel, preşedinţii şi prim-preşedinţii Tribunalelor erau judecaţi disciplinar de o comisie disciplinară care funcţiona pe lângă Curtea de Casaţie.

Această comisie judeca şi apelurile declarate împotriva hotărârilor judecătoreşti disciplinare pronunţate la comisiile constituite pe lângă Curţile de Apel.

Judecătorii de la tribunale şi de la judecătoriile din circumscripţia unei Curţi de Apel erau judecaţi de o comisie disciplinară care funcţiona pe lângă Curtea de Apel respectivă. Cercetările prealabile se efectuau de judecătorii inspectori sau de şefii ierarhici.

Hotărârile comisiilor disciplinare erau executate prin dispoziţia ministrului justiţiei.

Şi această lege de organizare judecătorească prevedea, ca şi legea nr. 726 / 1943, posibilitatea exercitării acţiunii recursorii sau a unei acţiuni în daune împotriva judecătorilor în ipotezele în care aceştia au judecat cauzele cu viclenie sau au fost mituiţi, ori în situaţia în care legea îi declara răspunzători sau în caz de tăgadă de dreptate.

Suspendarea temporară, disponibilizarea sau destituirea judecătorilor se realiza prin decret regal, emis pe baza unui raport motivat al ministrului justiţiei.

Toţi membrii ordinului judecătoresc erau numiţi în funcţie prin decret regal şi înainte de exercitarea efectivă a funcţiei depuneau jurământul prevăzut de lege.

Aceasta este, pe scurt, organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti în perioada 23 august 1944 şi până la 6 martie 1945, dată la care în România a fost instaurat guvernul Dr. Petru Groza.

* *
*

La începutul acestui paragraf am menţionat legile în baza cărora au fost înfiinţate cele două Tribunale ale Poporului.

Din punct de vedere strict juridic, prin Legea nr. 291 / 18 august 1947, de urmărire şi sancţionare a celor vinovaţi de crime de război sau împotriva păcii sau omenirii, au fost desfiinţate Tribunalele Poporului, iar competenţa acestora a fost dată în atribuţia secţiilor criminale ale Curţilor de Apel din Bucureşti şi din Cluj.

Pe plan legislativ a fost adoptată o nouă lege de organizare judecătorească, Legea nr. 341 / 1947 [54)] care a intrat în vigoare la data de 1 martie 1948.

Potrivit noii legi de organizare judecătorească organele judecătoreşti au rămas aceleaşi: judecătoriile, tribunalele, Curţile de Apel şi Curtea de Casaţie şi Justiţie.

A fost introdusă instituţia **asesorilor populari** în compunerea tuturor instanţelor penale, iar în compunerea instanţelor civile numai la judecătoriile rurale.

Au fost înfiinţate sedii secundare ale judecătoriilor populare

[54)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 282 din 05.12.1947.

rurale.

Cu privire la **tribunale** legea nr. 341 / 1947 de organizare judecătorească nu a adus modificări majore în raport cu reglementările anterioare.

Astfel, preşedintele tribunalului, la fiecare început de an judecătoresc, delega judecătorii care urmau să îndeplinească atribuţiile de judecători sindici, judecători pentru fondurile dotale şi judecători abilitaţi să judece cauzele penale cu inculpaţii minori.

Judecătorii de instrucţie erau desemnaţi de ministrul justiţiei dintre judecătorii de la secţia penală (criminală) a Tribunalului.

Curţile de Apel – judecau în cauzele penale cu **doi consilieri şi trei asesori populari** iar în celelalte cauze precum şi în recurs, judecau cu complete constituite din **doi consilieri**. În România, potrivit legii nr. 341 / 1947 existau 14 Curţi de Apel.

Curtea de Casaţie şi Justiţie – era alcătuită din două secţii. Completele de judecată ale instanţei supreme se constituiau din **patru membri**, iar în caz de constituire a completelor de divergenţă, din **şapte membri**.

Legea nr. 341 / 1947 a prevăzut funcţionarea, pe lângă Ministerul Justiţiei, a Consiliului Superior al Magistraturii, care se întrunea sub preşedinţia ministrului justiţiei.

Atribuţiile Consiliului Superior erau identice cu cele prevăzute de dispoziţiile legale anterioare.

Condiţiile generale pentru numirea în funcţie a judecătorilor – erau aceleaşi cu cele prevăzute în legislaţia anterioară.

Totuşi, noua lege prevedea că la tribunalele şi judecătoriile în a căror circumscripţie teritorială, cel puţin 30% din populaţie avea o altă limbă maternă comună decât limba română, judecătorii şi asesorii populari, pentru a putea fi numiţi în funcţii, trebuiau să cunoască şi limba naţionalităţii respective, pe lângă limba oficială a statului, limba română.

Judecătorii potrivit legii nr. 341 / 1947 erau numiţi prin decret regal, însă pe parcursul exercitării funcţii nu mai beneficiau de garanţia inamovibilităţii ci se bucurau doar de stabilitate.

Incompatibilităţile judecătorilor erau cele prevăzute în legislaţia anterioară, cu **excepţia manifestărilor publice cu caracter politic**.

Această excepţie trebuie privită în strânsă legătură cu eliminarea din guvern în noiembrie 1947, a ultimilor reprezentanţi ai partidelor istorice, ceea ce marca premisele instaurării partidului unic totalitar. Or, în noile condiţii, puterea politică nu numai că nu interzicea participarea judecătorilor la activităţile politice dar era chiar interesată de participarea lor, în scopul legitimării noului regim instaurat.

Sancţiunile disciplinare erau expres prevăzute de lege, cu descrierea laturii obiective a abaterilor disciplinare. Judecătorul care era pus în disponibilitate putea fi reprimit în funcţie după o perioadă de doi ani de la aplicarea sancţiunii disciplinare. Pentru judecătorul destituit nu exista o astfel de posibilitate.

Ministrul Justiţiei exercita dreptul de priveghere şi dreptul de disciplină asupra judecătorilor.

În virtutea **dreptului de priveghere**, ministrul justiţiei avea aptitudinea, în mod direct sau prin delegaţie dată judecătorilor inspectori, de a inspecta, de a nota şi de a trimite pe judecători în faţa instanţelor disciplinare.

Dreptul de disciplină – avea ca obiect aptitudinea de a aplica sancţiuni disciplinare.

Ministrul justiţiei putea aplica direct sancţiunile disciplinare referitoare la **prevenire** şi **mustrare** (la fel ca şi în legislaţia anterioară). Pentru aplicarea celorlalte sancţiuni disciplinare, ministrul justiţiei îl trimitea pe judecător în faţa **comisiei de disciplină**.

Comisiile disciplinare funcţionau la Curtea de Casaţie şi Justiţie şi erau formate în raport de gradul judecătorului ce urma a fi judecat disciplinar.

Pe lângă Curtea de Apel Bucureşti funcţiona o comisie disciplinară pentru judecarea judecătorilor de la tribunalele şi judecătoriile din ţară. Hotărârile pronunţate de comisia disciplinară organizată pe lângă Curtea de Apel Bucureşti puteau fi atacate cu calea de atac a apelului, la comisia disciplinară organizată pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie.

Titularii dreptului de apel erau: judecătorul sancţionat disciplinar şi ministrul justiţiei care exercita acest drept procesual prin intermediul procurorului general.

Acţiunea recursorie împotriva judecătorilor era admisă de

principiu, însă aceasta se putea exercita numai în situaţiile în care judecătorii erau declaraţi răspunzători pentru tăgadă de dreptate sau când se pretindea că aceştia în cursul judecării pricinii au lucrat cu viclenie sau au fost mituiţi.

Acţiunile recursorii se puteau introduce după ce, în prealabil, comisia disciplinară stabilea vinovăţia judecătorului, în mod definitiv.

* *
*

La data de 30.12.1947, Regele Mihai I a abdicat pentru sine şi pentru urmaşii săi de la tron.

Suveranul a lăsat poporului român libertatea de a-şi alege noua formă de stat.

Prin Legea nr. 363 / 1947 [55)] Statul Român a fost constituit în "Republică Populară Română" (art. 3), iar Constituţia din 1866, cu modificările din 29 martie 1923 şi acelea din 1 septembrie 1944, a fost abrogată (art. 2).

La data de 13 aprilie 1948 a fost adoptată de Marea Adunare Naţională Constituţia Republicii Populare Române. [56)]

Titlului VII al noii Constituţii intitulat "Organe judecătoreşti şi parchetul" i-au fost alocate art. 86-98.

"Art. 86: Instanţele judecătoreşti sunt: Curtea Supremă, una pentru întreaga ţară, Curţile, tribunalele şi judecătoriile populare.

Art. 87: Se pot înfiinţa prin lege, instanţe speciale pentru anumite ramuri de activitate.

Art. 88: La toate instanţele, cu excepţia Curţii Supreme, judecarea are loc cu asesori populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 89: Primul preşedinte, preşedinţii şi membrii Curţii Supreme sunt numiţi de Prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P.R., la propunerea guvernului.

Art. 90: Curtea Supremă supraveghează activitatea judiciară a instanţelor şi organelor judiciare, în condiţiile legii.

Art. 91: La toate instanţele de judecată, dezbaterile sunt

[55)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr 300 bis din 30 decembrie 1947.
[56)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr 87 bis din 13 aprilie 1948.

publice, afară de cazurile şi condiţiunile prevăzute de lege.

Art. 92: Dreptul de apărare în faţa tuturor instanţelor este garantat.

Art. 93: Judecătorii de orice grad se supun în exercitarea atribuţiilor lor numai legii şi aplică legile egal faţă de toţi cetăţenii.

Art. 94: O lege va determina organizarea şi modul de funcţionare a instanţelor judecătoreşti, precum şi modul de numire şi îndepărtare a judecătorilor de orice grad.

Art. 95: În Republica Populară Română, parchetul supraveghează respectarea legilor penale, atât de către funcţionarii publici, cât şi de către ceilalţi cetăţeni.

Art. 96: Parchetul veghează îndeosebi la urmărirea şi pedepsirea crimelor împotriva ordinii şi libertăţii democratice, a intereselor economice, a independenţei naţionale şi a suveranităţi Statului Român.

Art. 97: Parchetul se compune dintr-un procuror general al Republicii Populare Române şi mai mulţi procurori.

Prin lege se vor determina modul de organizare, atribuţiile şi funcţionarea parchetului.

Art. 98: Procurorul general al Republicii Populare Române se numeşte de Prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P.R., la propunerea guvernului."

În aplicarea dispoziţiilor constituţionale adoptate, după modelul legislaţiei sovietice, a fost adoptat Decretul nr. 1 / 22.04.1948 prin care a fost desfiinţată Curtea de Casaţie şi Justiţie iar în locul acesteia a fost înfiinţată **Curtea Supremă.**

Prin decretul 132 / 02.04.1949 a fost reorganizată justiţia după modelul sovietic.

Organele judecătoreşti, în concepţia actului normativ citat, erau: judecătoriile populare, tribunalele, curţile şi Curtea Supremă.

În dispoziţiile legale erau prevăzute principiile de organizare a justiţiei: principiul unităţii justiţiei pentru toţi cetăţenii români; principiul folosirii limbii materne în faţa organelor judiciare; principiul publicităţii dezbaterilor; principiul dreptului la apărare; **principiul independenţei judecătoriilor şi al supunerii lor numai legii**; principiul participării asesorilor populari la activitatea de judecată a tuturor instanţelor, cu excepţia Curţii Supreme.

*. **Judecătoria populară** – devenea veriga de bază a justiţiei

căpătând plenitudinea de jurisdicţie (competenţă generală).

Ea este competentă să judece, în fond, cauzele penale şi civile ori de câte ori nu se prevedea altfel în dispoziţiile legale.

Judecătoriile populare erau de trei categorii: urbane, rurale şi mixte, iar judecata se realiza în complet format dintr-un singur judecător sau ajutor de judecător (adică judecător definitiv sau judecător stagiar), cu participarea a doi asesori populari.

*. **Tribunalele** – erau instanţe judecătoreşti ierarhic superioare în raport cu judecătoriile populare. Funcţionau în fiecare capitală de judeţ cu excepţia judeţelor Sălaj şi Hunedoara în care funcţionau câte două tribunale.

Tribunalul judeca ca instanţă de apel în toate cauzele civile judecate în primă instanţă de judecătoriile populare. Ca instanţă de recurs tribunalul judeca cauzele penale şi cele civile judecate în primă şi ultimă instanţă, adică fără drept de apel, de judecătoriile populare.

Aceste instanţe, în conformitate cu dispoziţiile procedurale, erau competente să judece în primă instanţă anumite cauze penale şi civile.

Desemnarea judecătorilor care îndeplineau alte atribuţii (pentru minori, pentru tutelă) se realiza de preşedintele tribunalului le fel ca şi în dispoziţiile legale anterioare.

Judecătorii desemnaţi să exercite funcţia de judecători de instrucţie formau Camera de instrucţie.

*. **Curţile** – erau instanţe judecătoreşti ierarhic superioare în raport cu tribunalele. Aceste instanţe erau organizate pe secţii specializate (penale, civile) iar completul de judecată era constituit din doi consilieri de curte împreună cu trei asesori populari.

Curţile de Apel judecau recursurile declarate împotriva hotărârilor tribunalelor, date în materie civilă ca instanţă de apel iar în materie penală cele pronunţate de tribunale în primă instanţă. Erau competente să judece în anumite cauze, determinate de lege, în primă instanţă.

*. **Curtea Supremă** – asigura prin practica judiciară pronunţată, unitatea în interpretarea şi aplicarea legii.

Potrivit art. 90 din Constituţia din 1948, Curtea Supremă exercita supravegherea activităţii instanţelor judecătoreşti.

Curtea Supremă judeca în complete formate din cinci

consilieri, fără participarea asesorilor populari.

Dacă Curtea Supremă soluţiona un recurs şi aprecia că este necesar să revină asupra propriei practici judiciare statuate în ultimii trei ani de secţia respectivă, completul de judecată era compus din nouă consilieri.

Curtea Supremă judeca şi în Secţii Unite, cu participarea tuturor membrilor săi în prezenţa a cel puţin 21 de consilieri.

În Secţii Unite, Curtea Supremă judeca în cazul în care se revenea asupra unei practici judiciare stabilită de un complet format de nouă judecători sau asupra unei practici judiciare a unei alte secţii decât aceea din care făcea parte completul de judecată care, rezolva un recurs concret ori atunci când se schimba jurisprudenţa stabilită anterior de Secţiile Unite.

Decretul nr. 132 / 02.04.1949 a prevăzut dispoziţia potrivit căreia hotărârile judecătoreşti se pronunţă cu majoritatea voturilor completului.

Complete de judecată fiind formate dintr-un număr de membri, fără soţ, întotdeauna se realiza majoritatea şi în acest mod au fost practic desfiinţate completele de divergenţă.

Judecătorii şi asesorii populari rămaşi în minoritate erau obligaţi să motiveze opinia separată.

Tot prin Decretul nr. 132 / 1949 au fost înfiinţate, în baza art. 87 din Constituţia din 1948, instanţe speciale, cum ar fi: instanţele militare, tribunalele speciale feroviare, tribunalele maritime şi fluviale.

Având în vedere organizarea judecătorească existentă, fundamentată pe Decretul 132 / 02.04.1949, apreciem că regimul politic instaurat a afectat grav independenţa judecătorilor.

În primul rând, a fost luată judecătoriilor cea mai puternică pavăză a independenţei acestora – inamovibilitatea.

În al doilea rând, Constituţia din anul 1948 şi Decretul nr. 132 / 02.04.1949 au fost primele acte normative româneşti care au trasat sarcini justiţiei, deci judecătorilor.

Practic, deşi proclamată formal în Constituţia ţării, independenţa judecătorilor a fost abolită de regimul politic de inspiraţie sovietică, care vedea în acest principiu fundamental al puterii judecătoreşti, o piedică în aservirea totală a ţării.

O justiţie independentă şi puternică nu convenea exponenţilor

puterii sovietice ocupante şi nu se încadra în "canoanele" materialismului dialectic şi istoric.

Autorităţile statului socialist au elaborat, sub imperiul Constituţiei din 1948, o nouă lege pentru organizarea judecătorească – Legea nr. 5 / 19 iunie 1952, care a fost pusă în aplicare de la data de 1 august 1952.

Această lege a accentuat caracterul de clasă al justiţiei, care era considerată apărătoarea orânduirii sociale şi de stat.

Legea a procedat la o organizare unitară a instanţelor judecătoreşti, având în vedere şi Legea nr. 5 / 1950[57)], privind raionarea administrativ – economică a teritoriului ţării.

Potrivit noii organizări judecătoreşti sistemul instanţelor era format din: tribunalele populare, tribunalele regionale şi Tribunalul Capitalei şi respectiv Tribunalul Suprem.

*. **Tribunalele populare** – erau de raion, de oraş sau de raion orăşenesc. Constituiau instanţa de drept comun având plenitudinea de jurisdicţie atât în materie penală cât şi în materie civilă.

*. **Tribunalele regionale** – respectiv **Tribunalul Capitalei**, funcţionau cu unul sau mai multe colegii.

Judecau recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunţate de tribunalele populare şi erau competente să judece, în primă instanţă, anumite cauze, în mod excepţional. Aceste instanţe erau de principiu instanţe de control judiciar.

*. **Tribunalul Suprem** – care avea în alcătuire trei colegii: un colegiu penal, un colegiu civil şi un colegiu militar.

Membrii Tribunalului Suprem erau: preşedintele, preşedinţii – adjuncţi, preşedinţii de colegii şi judecătorii. Aceştia erau numiţi de Prezidiul M.A.N., la propunerea Consiliului de Miniştri, în urma raportului încheiat de ministrul justiţiei.

Pentru preşedintele Colegiului militar şi pentru judecătorii acestui colegiu raportul se întocmea de ministrul justiţiei cu consultarea ministrului forţelor armate.

Tribunalul Suprem supraveghea activitatea judiciară a instanţelor ierarhic inferioare.

Această instanţă judeca recursul în supraveghere (cererile de îndreptare) şi dădea îndrumări instanţelor cu privire la justa şi corecta

[57)] Publicată în Buletinul Oficial nr. 77 din 8 septembrie 1950.

aplicare a legilor.

Completul de judecată, la toate instanţele de la tribunalul popular la Tribunalul Suprem era format din trei membri.

Când instanţele judecau în fond, completul era alcătuit dintr-un judecător cu participarea a doi asesori populari.

Când se judeca în recurs sau recursuri în supraveghere (de Tribunalul Suprem), completul de judecată era format din trei judecători, cu excluderea asesorilor populari.

O noutate în sistemul legislativ a fost prevăzută de art. 9 din Legea nr. 5 / 1952 care consacra **dreptul de absorţie** – care consta în prerogativa instanţelor ierarhic superioare de a lua orice cauză aflată în curs de judecată, în fond, fie pentru a o judeca ea însăşi, fie pentru a o trimite în vederea judecării la o altă instanţă. Acest drept era o prerogativă exclusivă a instanţei ierarhic superioare şi nu se putea exercita decât prin oficiu.

Absorţia se pronunţa de instanţa superioară prin **încheiere** care nu putea fi atacată cu nici o cale de atac.

Modificările intervenite în organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti au adâncit "reforma" de tip sovietic, anulând, cel puţin teoretic, orice independenţă a justiţiei în raport cu puterea politică.

Un efect deosebit, resimţit negativ, l-a constituit îndepărtarea procurorilor din cadrul autorităţii judecătoreşti, desfiinţarea instituţiei tradiţionale a Parchetului (înfiinţată la noi, de la Regulamentele Organice) şi instituirea Procuraturii, ca organ autonom în statul socialist, după modelul sovietic (Legea nr. 6 / 1952 [58)] – pentru înfiinţarea şi organizarea Procuraturii R.P.R.).

Practic nu mai erau consacrate cele trei puteri clasice ale statului, care se contrabalansează reciproc, ci era vorba de o unică putere în stat – partidul unic totalitar, care continua opera de subordonare a tuturor instituţiilor statului.

Pe această situaţie – de facto şi de jure – existentă în privinţa statutului judecătorilor şi a organizării instanţelor judecătoreşti, la data de 27 septembrie 1952, Marea Adunare Naţională a adoptat o nouă Constituţie a Republicii Populare Române.[59)]

Capitolul VI al Constituţiei R.P.R. adoptată de M.A.N. la 27.09.1952 intitulat "Instanţele judecătoreşti şi procuratura" are

[58)] Publicată în Buletinul Oficial nr. 31 / 19.06.1952
[59)] Publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr 1 din 27.09.1952

următorul conţinut:

"Art. 64: Justiţia în Republica Populară Română se înfăptuieşte de către Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române, Tribunalele regionale şi Tribunalele populare, precum şi de către instanţele judecătoreşti speciale, înfiinţate prin lege.

Organizarea, competenţa şi procedura tribunalelor sunt stabilite prin lege.

Art. 65: Tribunalele apără regimul de democraţie populară şi cuceririle poporului muncitor; asigură legalitatea populară, proprietatea obştească şi drepturile cetăţenilor.

Art. 66: Judecarea proceselor la toate instanţele se face cu participarea asesorilor populari, afară de cauzele când legea dispune altfel.

Art. 67: Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române este ales de Marea Adunare Naţională pe termen de cinci ani.

Judecătorii şi asesorii populari sunt aleşi în conformitate cu procedura stabilită de lege.

Prin lege este stabilită şi numirea judecătorilor în instanţele speciale.

Art. 68: În Republica Populară Română, procedura judiciară se face în limba română, asigurându-se în regiunile şi raioanele locuite de populaţie de altă naţionalitate decât cea română folosirea limbii materne a acelei populaţii.

Părţilor, care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară, li se asigură posibilitatea de a lua cunoştinţă, prin traductor, de piesele dosarului, precum şi dreptul de a vorbi în instanţă şi de a pune concluziuni în limba maternă.

Art. 69: În toate instanţele, judecata este publică, în afară de cazurile prevăzute de lege.

Acuzatului i se garantează dreptul de apărare.

Art. 70: Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii.

Art. 71: Tribunalele pronunţă hotărârile lor, în numele poporului.

Art. 72: Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române exercită supravegherea activităţii judiciare a tuturor instanţelor judecătoreşti din Republica Populară Română.

Art. 73: Procurorul General al Republicii Populare Române exercită supravegherea superioară a respectării legilor de către

ministere şi celelalte organe centrale, de către organele locale ale puterii şi administraţiei de stat, precum şi de către funcţionari şi ceilalţi cetăţeni.

Art. 74. Procurorul General al Republicii Populare Române este numit de Marea Adunare Naţională pe termen de cinci ani.

Locţiitorii Procurorului General al Republicii Populare Române şi procurorii unităţilor locale ale Procuraturii sunt numiţi de Procurorul General pe termen de patru ani.

Art. 75: Procurorul General răspunde faţă de Marea Adunare Naţională a Republicii Populare Române şi – în intervalul dintre sesiuni – faţă de Prezidiul Marii Adunări Naţionale şi faţă de Consiliul de Miniştri.

Art. 76: Organele Procuraturii sunt independente de organele locale, subordonându-se numai Procurorului General al Republicii Populare Române."

Am redat întregul cap. VI al Constituţiei din anul 1952, pentru a remarca că, deşi potrivit concepţiei oficiale, la acea vreme existau patru categorii de organe ale statului: organe ale puterii de stat, organele administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi organele procuraturii, iar procuratura fusese exclusă din cadrul instituţiilor judecătoreşti, totuşi M.A.N. a optat pentru tratarea în comun a principilor generale de organizare a justiţiei şi a procuraturii.

În conformitate cu art. 67 din Constituţie, judecătorii erau supuşi principiului eligibilităţii.

Legea nr. 5 / 19.06.1952 a fost modificată şi republicată prin Decretul nr. 99 / 1953.

Principalele modificări intervenite cu referire la instanţele de drept comun aveau în vedere faptul că preşedintele şi judecătorii Tribunalului Suprem erau aleşi direct de M.A.N. şi nu de Prezidiul Marii Adunări Naţionale, cum fusese până la apariţia Constituţiei (art. 38 din Legea nr. 5 / 1952 republicată).

Art. 13 din Legea nr. 5 / 1952 a fost modificată prevăzându-se că asesorii populari pentru Tribunalul Suprem **se aleg** de Marea Adunare Naţională, odată cu alegerea judecătorilor Tribunalului Suprem, iar asesorii erau aleşi pentru acelaşi termen ca şi judecătorii. Înainte de apariţia Constituţiei asesorii populari de la Tribunalul Suprem erau desemnaţi de prezidiul Marii Adunări Naţionale.

În conformitate cu noua redactare a legii, preşedintele

Tribunalului Suprem desemna dintre judecători pe preşedinţii adjuncţi şi pe preşedinţii de colegiu (civil, penal, militar), în timp ce anterior intrării în vigoare a Constituţiei, persoanele care deţineau aceste funcţii erau numite şi după caz revocate de Prezidiul Marii Adunări Naţionale.

Procurorul General al României urma să participe la şedinţele Plenului Tribunalului Suprem, pentru a pune concluzii, doar la şedinţele plenului în care urmau a se pronunţa decizi de îndrumare.

Au mai fost operate modificări cu privire la instanţele speciale, care exced cercetării noastre.

Legea nr. 5 / 1952, republicată în temeiul Decretului nr. 99 / 1953, a fost modificată ulterior prin Legea nr. 2 / 1956. [60)]

Cea mai importantă modificare se referă la chestiunea recrutării şi promovării judecătorilor.

În baza art. 33 al legii, astfel cum a fost modificată, judecător era persoana fizică ce avea studii juridice superioare, cu examenul de stat şi care a fost declarată reuşită la examenul depus în urma efectuării stagiului judecătoresc, prescris de lege.

Este o etapă importantă deoarece autorităţile statului socialist au ajuns la concluzia că funcţia de judecător implică dobândirea de cunoştinţe juridice, ceea ce presupune absolvirea Facultăţii de Drept şi susţinerea examenului de finalizare a studiilor. Simpla "origine sănătoasă" atât de trâmbiţată de organele Partidului Muncitoresc Român nu mai era suficientă.

Încercarea de a învesti persoane fizice nepregătite juridic cu funcţii de stat în domeniul justiţiei şi procuraturii s-a dovedit periculoasă pentru însuşi regimul comunist.

Alte modificări aduse prin Legea nr. 2 / 06.04.1956 privesc instanţele speciale şi organizarea administrativă a instanţelor ordinare (cu referire la serviciul registrelor de publicitate imobiliară şi respectiv la serviciul de carte funciară), modificări care nu ne preocupă în contextul de faţă.

Concluzionând, putem spune că, deşi consacrat în Constituţia din 1952 – art. 70 – principiul independenţei judecătorilor ori nu a funcţionat, ori funcţionarea s-a realizat cu depunerea unor acte de mare curaj din partea judecătorilor.

[60)] Publicată în Buletinul Oficial, nr. 12 din 06.04.1956.

Anii 1950 au reprezentat apogeul represiunii exercitată de dictatura comunistă asupra societăţii româneşti. Oricine ar fi îndrăznit să se opună exponenţilor P.M.R. şi ai puterii de stat risca să fie ostracizat pe viaţă sau chiar ucis.

Forţele de represiune a avut întotdeauna în atenţie activitatea profesională şi extraprofesională a judecătorilor şi mai ales a celor consideraţi "incomozi" sau **prea independenţi** de către organele de partid şi de stat.

Şi în această perioadă au existat caractere nobile, spirite tari care, deşi nu aveau nici o garanţie în faţa arbitrariului "potenţaţilor vremii", şi-au îndeplinit profesia cu abnegaţie, spirit de sacrificiu şi **INDEPENDENŢA**.

* *
*

În anul 1965 în ţara noastră a fost adoptată o nouă Constituţie.

Constituţia adoptată de M.A.N. la 21 august 1965 [61)] preciza că România este republică socialistă (art. 1).

Art. 3 prevedea că: "În Republica Socialistă România, forţa politică conducătoare a întregii societăţi este Partidul Comunist Român.

Titlul VI al Constituţiei intitulat "Organele Judecătoreşti", cuprindea dispoziţiile constituţionale inserate în articolele 101-111.

"Art. 101: În Republica Socialistă România justiţia se înfăptuieşte, potrivit legii, prin Tribunalul Suprem, tribunalele judeţene, judecătorii precum şi prin tribunalele militare.

Art. 102: Prin activitatea de judecată, tribunalele şi judecătoriile apără orânduirea socialistă şi drepturile persoanelor, educând cetăţenii în spiritul respectării legilor.

Tribunalele şi judecătoriile, aplicând sancţiuni penale, urmăresc îndreptarea şi reeducarea infractorilor, precum şi prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni.

Art. 103: Tribunalele şi judecătoriile judecă pricinile civile, penale şi orice alte pricini date în competenţa lor.

În cazurile prevăzute prin lege, tribunalele şi judecătoriile

[61)] Publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr 65 din 29 octombrie 1986 (cu modific. din Legea nr. 19 / 1986)

exercită controlul asupra hotărârilor organelor administrative sau obşteşti cu activitate jurisdicţională.

Tribunalele şi judecătoriile judecă cererile celor vătămaţi în drepturile lor prin acte administrative, putând să se pronunţe, în condiţiile legii, şi asupra legalităţii acestor acte.

Art. 104: Tribunalul Suprem exercită controlul general asupra activităţii de judecată a tuturor tribunalelor şi judecătoriilor. Modul de exercitare a acestui control se stabileşte prin lege.

În vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, Tribunalul Suprem emite, în plenul său, decizii de îndrumare.

Art. 105: Tribunalul Suprem este ales de Marea Adunare Naţională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia.

Tribunalul Suprem funcţionează până la alegerea noului Tribunal Suprem în legislatura următoare.

Art. 106: Tribunalul Suprem răspunde pentru activitatea sa în faţa Marii Adunări Naţionale, iar între sesiuni, în faţa Consiliului de Stat.

Art. 107: Organizarea judecătoriilor şi a tribunalelor, competenţa lor şi procedura de judecată sunt stabilite prin lege.

Judecarea proceselor în primă instanţă la judecătorii, la tribunalele judeţene şi la tribunalele militare se face cu participarea asesorilor populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 108: Judecătorii şi asesorii populari sunt aleşi în conformitate cu procedura stabilită prin lege.

Art. 109: În Republica Socialistă România procedura judiciară se face în limba română, asigurându-se în unităţile administrativ – teritoriale locuite şi de populaţie de altă naţionalitate decât cea română, folosirea limbii materne a acelei populaţii.

Părţilor care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară li se asigură posibilitatea de a lua cunoştinţă, prin traductor, de piesele dosarului, precum şi dreptul de a vorbi în instanţă şi a pune concluzii în limba maternă.

Art. 110: Judecata se desfăşoară în şedinţă publică, cu excepţia cazurilor prevăzute de lege.

Art. 111. **În activitatea de judecată, judecătorii şi asesorii populari sunt independenţi şi se supun numai legii**".

În dezvoltarea principiilor constituţionale a fost adoptată Legea nr. 58 / 27.12.1968, care a intrat în vigoare la data de

01.01.1969.

Noua lege de organizare judecătorească cuprindea prevederi referitoare la rolul şi sarcinile instanţelor judecătoreşti (art. 1-3 din Legea nr. 58 / 1968).

În art. 4 din lege s-a prevăzut că pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin, instanţele judecătoreşti pot solicita concursul organelor procuraturii şi a celor de miliţie, organelor administraţiei de stat şi organizaţiilor socialiste, toate aceste entităţi fiind obligate, în baza atribuţiilor exercitate să dea concursul instanţelor.

Această prevedere, avea în vedere, înfăptuirea cu oportunitate şi celeritate a activităţii de judecată precum şi a activităţii de punere în executare a hotărârilor judecătoreşti.

Art. 6 din lege a consacrat, într-o formă considerată mai adecvată, principiul independenţei judecătorilor. Practic în art. 6 a fost preluat – ad litteram – textul art. 111 din Constituţie.

Deşi în perioada anilor 1964 – 1975 s-a produs o atenuare a represiunii şi o deschidere a regimului comunist în raport cu societatea civilă, considerăm că nici în această perioadă independenţa judecătorilor, deşi proclamată, nu a fost acceptată de conducerea de partid şi de stat.

Faptic desigur conducătorii centrali şi locali ai P.C.R. şi investiţi pe linie de stat (de cele mai multe ori una şi aceeaşi persoană) aveau tendinţa, în anumite cauze, să se amestece în activitatea de judecată efectuată de judecători.

Întrucât P.C.R. era considerat forţa politică conducătoare a întregii societăţi, în doctrina oficială era lansată teza potrivit căreia organele partidului au întâietate în raport cu organele de stat.

Mai mult, se considera că, pe linie de stat, organele puterii de stat (cele supreme, centrale şi cele locale) îşi subordonază organele administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi pe cele ale procuraturii.

Unele documente de partid din perioada 1968-1989 prevedeau că nici o indicaţie sau dispoziţie dată de vreo persoană, indiferent de funcţia pe care o deţine, nu poate să înlocuiască legea.

Noua lege de organizare judecătorească prevedea principiul alegerii judecătorilor. Preşedinţii tribunalelor judeţene, judecătorii de la aceste tribunale precum şi judecătorii de la judecătorii erau aleşi de consiliile populare judeţene.

Preşedintele Tribunalului municipiului Bucureşti, judecătorii acestui tribunal, precum şi judecătorii de la judecătoriile sectoarelor municipiului erau aleşi de Consiliul popular al municipiului Bucureşti.

Alegerea judecătorilor se realiza, la propunerea Ministerului Justiţiei, pentru durata mandatului Consiliului popular judeţean sau al mun. Bucureşti, adică pe **patru ani**.

În situaţia în care posturile de judecători deveneau vacante, se făceau alegeri parţiale în prima sesiune a Consiliului popular, ce urma după declararea vacanţei postului.

Tribunalul Suprem era ales de Marea Adunare Naţională pe perioada legislaturii – 4 ani.

În intervalul dintre sesiunile M.A.N. preşedintele, vicepreşedinţii şi ceilalţi membri ai Tribunalului Suprem puteau fi numiţi de către Consiliul de Stat.

Structura sistemului judiciar cuprindea **instanţele de drept comun, ordinare**, care aveau competenţă generală: judecătoriile şi tribunalele judeţene şi **instanţele speciale**, care aveau competenţă limitată (tribunalele militare).

Atât instanţele ordinare cât şi cele speciale aveau ca organ unic, de vârf, Tribunalul Suprem.

Tribunalul Suprem era împărţit în trei secţii (civilă, penală şi militară), fiecare secţie fiind condusă de un vicepreşedinte al Tribunalului Suprem.

Tribunalul Suprem desfăşura o activitate laborioasă şi complexă: de judecată ordinară, în primă instanţă şi în recurs şi de exercitare a controlului general asupra activităţii de judecată a tuturor tribunalelor şi judecătoriilor, prin judecarea recursurilor extraordinare şi prin emiterea unor decizii de îndrumare în vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, la toate instanţele.

Noua lege de organizare judecătorească cuprindea dispoziţii referitoare la modul de selecţionare, de promovare, de încetare a funcţiei şi de sancţionare disciplinară a judecătoriilor.

Pentru pregătirea viitorilor judecători legea prevedea că, la judecătorii şi la tribunalele militare de mare unitate, puteau funcţiona judecători stagiari numiţi de Ministrul Justiţiei (pentru judecătorii militari stagiari se cerea, în prealabil, acordul Ministerului Apărării Naţionale), pe baza notelor obţinute în facultate.

După efectuarea stagiului de doi ani, judecătorii stagiari erau obligaţi să susţină examenul de definitivat în profesie (capacitate) şi în cazul în care promovau acest examen puteau fi propuşi pentru a fi aleşi în locurile vacante de judecători (art. 51-55 din Legea nr. 58 / 1968).

Art. 44-45 prevedeau condiţiile necesare pentru a ocupa funcţia de judecător:

- cetăţenie română şi capacitate de exerciţiu deplină;
- titular al titlului ştiinţific de doctor sau de licenţiat în drept;
- lipsa condamnărilor şi existenţa unei reputaţii neştirbite;
- promovarea examenului de capacitate (definitivat) sau cel puţin 5 ani vechime în funcţiile de specialitate juridică enumerate de art. 45.

Judecătorii nu puteau fi delegaţi sau detaşaţi de către preşedintele Tribunalului judeţean, decât la o judecătorie din cuprinsul aceluiaşi judeţ, deoarece erau aleşi judecători de Consiliul popular judeţean.

Transferarea judecătorilor de la o judecătorie la alta, în interes de serviciu sau în interes personal, se putea face de Ministrul Justiţiei numai în cuprinsul aceluiaşi judeţ. Judecătorii nu puteau fi transferaţi dintr-un judeţ în alt judeţ.

Pentru judecătorii aleşi, calitatea de judecător înceta prin expirarea mandatului, în cazul în care nu erau realeşi prin eliberarea din funcţie la cerere (demisie) sau prin revocarea mandatului judecătorului de către Consiliul popular judeţean.

Judecătorii răspundeau disciplinar pentru abaterile de la îndatoririle de serviciu şi pentru comportările care dăunau interesului serviciului sau prestigiului justiţiei.

În lege s-a introdus reglementarea sancţionării abaterilor disciplinare (art. 60-64) şi s-a abrogat statutul disciplinar al judecătorilor, aprobat prin Decretul nr. 338 / 1953.

Abaterile disciplinare erau sancţionate pe cale de judecată disciplinară, de următoarele consilii, compuse din trei judecători, numiţi de preşedintele instanţei respective:

- pentru judecătorii de la judecătorii, de **consiliul disciplinar al tribunalului judeţean**;
- pentru judecătorii de la tribunalele militare de mare unitate, de **consiliul disciplinar al tribunalului militar teritorial**;

- pentru judecătorii de la tribunalele judeţene şi de la tribunalele militare teritoriale precum şi pentru cei de la Tribunalul Suprem, de **consiliul disciplinar al Tribunalul Suprem**.

Acţiunea disciplinară se exercita de **ministrul justiţiei**, de **preşedintele tribunalului judeţean** (pentru judecătorii de la tribunalul judeţean, respectiv pentru cei de la judecătoriile din judeţ) sau de **preşedintele tribunalului militar teritorial**, (pentru judecătorii militari din raza teritorială a T.M.T.).

În cazul exercitării acţiunii disciplinare de către preşedinţii de tribunale, aceştia aveau obligaţia de a încunoştiinţa Ministerul Justiţiei.

Pentru Tribunalul Suprem, acţiunea disciplinară se exercita de preşedintele acestei instanţe.

Dacă împotriva unui judecător se punea în mişcare acţiunea penală acesta era suspendat din funcţie până la finalizarea cercetărilor.

Pentru abateri disciplinare grave, ministrul justiţiei putea dispune suspendarea judecătorului de judecătorie sau a celui de tribunal din funcţie.

Tot pentru abateri grave, la propunerea preşedintelui Tribunalului Suprem, Consiliul de Stat putea dispune suspendarea judecătorului de la Tribunalul Suprem, până la soluţionarea acţiunii disciplinare.

Judecătorul era trimis în judecată disciplinară pe baza unor cercetări prealabile.

Ascultarea judecătorului împotriva căruia se desfăşura procedura disciplinară era obligatorie.

Consiliul disciplinar competent era sesizat în termen de **30 zile** de la cunoaşterea rezultatului cercetării prealabile, dar nu mai târziu de **1 an**, de la data săvârşirii abaterii.

Dacă judecătorul era găsit vinovat i se putea aplica una dintre sancţiunile disciplinare: **observaţia, mustrarea, mustrarea cu avertisment**.

Judecătorilor stagiari li se putea desface contractul de muncă.

Judecătorii militari, în ipoteza comiterii de abateri disciplinare, puteau fi destituiţi din funcţie.

Pentru abateri grave, la cererea consiliului disciplinar, Ministerul Justiţiei putea propune Consiliului popular judeţean sau al

mun. Bucureşti, revocarea din funcţie a respectivului judecător.

Pentru judecătorii Tribunalului Suprem, propunerea o făcea Marii Adunări Naţionale sau Consiliului de Stat, după caz, preşedintele Tribunalului Suprem.

Judecătorii nemulţumiţi de soluţia pronunţată puteau introduce contestaţie, în termen de **10 zile** de la primirea comunicării hotărârii comisiei de disciplină.

Contestaţiile formulate împotriva hotărârilor consiliilor de disciplină ale tribunalelor judeţene sau ale tribunalelor militare teritoriale se rezolvau de consiliul de disciplină al Tribunalului Suprem.

Contestaţiile privind hotărârile pronunţate de consiliul de disciplină al Tribunalului Suprem se rezolvau tot de către acest consiliu disciplinar, care urma să fie compus din 5 judecători, alţii decât cei care au pronunţat, iniţial, sentinţa disciplinară.

Acestea sunt aspectele mai importante prevăzute de Legea nr. 58 / 1968 de organizare judecătorească cu privire specială asupra statutului judecătorilor, a competenţelor instanţelor de judecată şi a organizării instituţiilor puterii judecătoreşti.

Acest act normativ a fost în vigoare până la adoptarea Legii nr. 92 / 1992, pentru organizarea judecătorească (04.08.1992).

ÎNCHEIERE

În cuprinsul acestei lucrări am încercat să abordăm instituţiile politice şi respectiv instituţiile juridice corespunzătoare unor anumite etape istorice în dezvoltarea ţării noastre. Organizarea politică şi juridică nu a fost surprinsă decât în anumite „**MOMENTE**" fără a căuta să realizăm o continuitate, ceea ce ar fi determinat surprinderea tuturor instituţiilor **în marea curgere a Istoriei.** Evident, noi ne-am propus o analiză cât de cât detaliată şi completă raportându-ne exclusiv la momente (perioade) istorice predeterminate. Alegerea acestor momente a fost o chestiune pur subiectivă a autorului. Câteva etape de dezvoltare social-politică şi juridică au fost omise din cauza întinderii exagerate pe care ar fi luat-o această cercetare.

Nu uităm desigur nici de „promisiunea" făcută cititorului de a reveni cu o documentare completă (în măsura posibilităţilor) asupra instituţiilor stării şi capacităţii persoanelor fizice (Partea I, cap. IV, Secţ. a VI-a) în perioada medievală, pe teritoriul ţării noastre.

Aducem întreaga noastră gratitudine şi profundul nostru respect faţă de cadrele didactice universitare, care au activat şi care activează, în cadrul catedrelor din Facultatea de Drept a Universităţii „Mihail Kogălniceanu" din Iaşi.

Gândul ne poartă şi la dragii noştri părinţi cu recunoştinţă.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. Genoveva Vrabie, Sofia Popescu, **Teoria generală a dreptului**, Ed. „Ştefan Procopiu", Iaşi, 1993;
2. Gh. Boboş, **Teoria generală a statului şi dreptului**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983;
3. I. Ceterchi, M. Luburici, **Teoria generală a statului şi dreptului**, Universitatea Bucureşti;
4. Tudor Drăganu, **Drept Constituţional**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972;
5. Ioan Muraru, **Drept Constituţional**, Universitatea Bucureşti, 1987;
6. N. Prisca, **Drept Constituţional**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1977;
7. Constantin Dissescu, **Drept Constituţional**, Bucureşti, 1915;
8. Paul Negulescu, **Curs de drept constituţional român**, Bucureşti, 1927;
9. Genoveva Vrabie, **Drept Constituţional şi instituţii politice contemporane**, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1992;
10. Ioan Muraru, **Drept Constituţional şi instituţii politice**, Ed. Actami, Bucureşti, 1995 (vol. I; II);
11. Tudor Drăganu, **Drept Constituţional şi instituţii politice – Tratat elementar**, Ed. "Lumina Lex", Bucureşti, 1998 (vol. I; II);
12. Cristian Ionescu, **Drept Constituţional şi instituţii politice – Ediţia a II-a**, Ed. All Beck, Bucureşti, 2004;
13. Maria V. Dvoracek, **Istoria Dreptului Românesc, I**, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1992;
14. Cristian Ionescu, **Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente 1741 – 1991**, Ed. "Lumina Lex", Bucureşti, 1998;
15. Barbu B. Berceanu, **Istoria constituţională a României în context internaţional**, Ed. Rosetti, Bucureşti, 2003;
16. I.I. Russu, **Limba traco-dacilor**, ed. a 2-a, Bucureşti, 1967;
17. I. Agrigoroaie ş.a., **România în relaţiile internaţionale 1699-1939**, Iaşi, 1980;

18. Ion Antonescu, **Temeliile Statului Naţional Legionar 6 septembrie 1940 – 6 octomvrie 1940**, Bucureşti, 1940;
19. Nicolae Baciu, **Yalta şi crucificarea României**, Roma, 1983.
20. Nicolae Baciu, **Agonia României 1944-1948 / Dosarele secrete acuză**, Cluj-Napoca, 1990;
21. Gheroghe I. Brătianu**, Sfatul Domnesc şi Adunarea Stărilor în Principatele Române**, Bucureşti, 1995;
22. Gheroghe I. Brătianu**, Marea Neagră de la origini până la cucerirea otomană**, 1988 (vol. I; II);
23. Gheorghe Buzatu, **Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial**, Bucureşti, 1988;
24. Dan Cioban şi Victor Duculescu, **Drept Constituţional Român,** Univ. Hyperion, Facultatea de Drept, 1993;
25. Miron Constantinescu, **Istoria României**, Compendiu, ed. a II-a, Bucureşti, 1997;
26. Florin Constantiniu, **O istorie sinceră a poporului român**, Bucureşti, 1997;
27. Corneliu Coposu, **Armistiţiul din 1944 şi implicaţiile lui**, Bucureşti, 1990;
28. V. Costăchel, Petre P. Panaitescu şi A. Cazacu, **Viaţa feudală în Ţara Românească şi Moldova (sec. XIV-XVII),** Bucureşti, 1957;
29. Hadrian Daicoviciu, **Dacii**, Bucureşti, 1968;
30. G. Dobrovolschi, **Unirea Basarabiei, teză de licenţă** (Universitatea Mihăileană, Iaşi – Facultatea de Teologie, Chişinău) Chişinău, 1938;
31. Valentin Al. Georgescu, **Bizanţul şi instituţiile româneşti până la mijlocul sec. al XVIII-lea,** Bucureşti, 1980;
32. Eleodor Focşeneanu, **Istoria constituţională a României (1859-1991)**, Bucureşti, 1992;
33. Gh. Gheorghiu - Dej, **Articole şi cuvântări**, 4 volume, 1952-1962;
34. Constantin C. Giurescu, **Istoria românilor,** Bucureşti, 3 volume, 1938-1942;

35. Constantin C. Giurescu, **Probleme controversate în istoriografia română,** Bucureşti, 1977;
36. Constantin C. Giurescu, **Viaţa şi opera lui Cuza Vodă, ed. a II-a,** Bucureşti, 1970;
37. Nicolae Iorga, **Istoria Românilor**, 10 volume, Bucureşti, 1936-1940;
38. Nicolae Iorga, **Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral şi naţional, România contemporană de la 1904 la 1930**, Bucureşti, 1932;
39. Nicolae Iorga, **Memorii**, 8 volume, Bucureşti, 1931-1939;
40. Victor Jinga, **Probleme fundamentale ale Transilvaniei,** 2 volume, Braşov, 1945;
41. Constantin Kiriţescu, **Preludii diplomatice ale războiului,** 2 volume, Bucureşti, 1940;
42. Constantin Kiriţescu, **Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1918, ed. a II-a,** 3 volume – fără an, Bucureşti;
43. Ioan Muraru, **Constituţiile române – texte, note – prezentare comparativă**, Bucureşti, 1993;
44. Paul Negulescu, George Alexianu, **Tratat de drept public,** Bucureşti, 2 vol., 1942, 1943;
45. Petre Nemoianu, **Sârbii şi Banatul**, Craiova, 1930;
46. Andrei Oţetea, **Istoria poporului român,** Bucureşti, 1970;
47. Mihai T. Oroveanu, **Istoria dreptului românesc şi evoluţia instituţiilor constituţionale**, Bucureşti, 1992;
48. **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldovei, vol. I,** Bucureşti, 1944, Biblioteca Institutului de Ştiinţe Administrative al României, „Colecţia vechilor legiuiri administrative";
49. Alexandru Vianu ş.a., **Relaţiile internaţionale în acte şi documente**, Bucureşti (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului), 3 volume, 1974-1983;
50. A.D. Xenopol, **Istoria Românilor din Dacia Traiană, ed. a IV-a, îngrijită de Alexandru Zub,** Bucureşti, 4 volume, 1985-1993; ediţia a III-a, vol. IX-XIV, 1929-1930.

ANEXE

I. DOMNITORI ŞI PRINCIPI ÎN ŢĂRILE ROMÂNE
ŢARA ROMÂNEASCĂ

Domni

Basarab I: a.1324 iulie - † 1351 septembrie 1-1352 august 31
Nicolae Alexandru: p.1351 septembrie 1-1352 august 31- † 1364 noiembrie 16 Vlaicu (Vladislav I): p.1364 noiembrie 16 - c.1376
Radu I: c. 1376 (a.1377 iunie 7) - începutul lui 1385
Dan I: 1385 - † 1386 septembrie 23
Mircea cel Bătrân: p.1386 septembrie 23 - † 1418 ianuarie 31
Vlad I: a.1396 martie 21 - sfârşitul lui 1396
Mihail I: p. 1418 ianuarie 31- † 1420 iulie
Radu II Praznaglava: p.1420 iulie - 1422 octombrie (I)
Dan II: 1422 octombrie - sfârşitul lui 1426 (I)
Radu II Praznaglava: sfârşitul lui 1426- a.1427 aprilie (II)
Dan II: a.1427 aprilie - † a.1431 iunie (II)
Alexandru Aldea: a.1431 iunie - p.1436 noiembrie
Vlad Dracul: 1437 ianuarie - p.1442 iulie (I)
Basarab II: a.1442 septembrie - a. 1444 aprilie
Vlad Dracul: a.1444 aprilie - 1447 decembrie (II)
Vladislav II: p.1447 decembrie - c.1456 iulie
Vlad Ţepeş: 1448 a. octombrie - începutul lui noiembrie (I)
Vlad Ţepeş: c.1456 iulie -1462 noiembrie (II)
Radu cel Frumos: 1462 august - 1473 noiembrie (I)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1473 noiembrie - decembrie (I)
Radu cel Frumos: 1473 decembrie - 1474 august (II)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1474 august - septembrie (II)
Radu cel Frumos: 1474 septembrie - începutul lui octombrie (III)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1474 octombrie (III)
Basarab cel Tânăr Ţepeluş: 1474 octombrie - noiembrie sau decembrie (I)
Radu cel Frumos: 1474 noiembrie sau decembrie - a.1475 iunie (IV)
Basarab cel Bătrân Laiotă: a.1475 iunie - a.1476 noiembrie (IV)
Vlad Ţepeş: 1476 noiembrie - † sfârşitul lui decembrie sau 1477 începutul lui ianuarie (III)

Basarab cel Bătrân Laiotă: 1476 sfârşitul lui decembrie sau 1477 începutul lui ianuarie - 1477 decembrie (V)
Basarab cel Tânăr Ţepeluş: 1478 ianuarie -1480 iunie (II)
Mircea II: 1480 iunie - noiembrie
Basarab~el Tânăr Ţepeluş: 1480 noiembrie -1481 iulie (III)
Vlad Călugărul: 1481 iulie - august (I)
Basarab cel Tânăr Ţepeluş: 1481 august - † a.1482 iulie 13 (IV)
Vlad Călugărul: 1482 iulie - † p.1495 septembrie 8 (II)
Radu cel Mare: 1495 septembrie - † p.1508 aprilie 23
Mihnea cel Rău: 1508 mai - 1509 octombrie
Mircea III: 1509 octombrie - 1510 ianuarie
Vlad cel Tânăr, Vlăduţ: 1510 ianuarie - † 1512 ianuarie 23
Neagoe Basarab: 1512 februarie - † 1521 septembrie 15
Teodosie: p.1521 septembrie 15 - 1522 ianuarie
Vlad (Dragomir) Călugărul: 1521 septembrie - octombrie
Radu de la Afumaţi: 1522 ianuarie - aprilie (I)
Stăpânirea lui Mehmed bei de Nicopol: 1522 aprilie - iunie (I)
Radu de la Afumaţi: 1522 iunie - august (II)
Stăpânirea lui Mehmed bei de Nicopol: 1522 .august - octombrie (II)
Radu de la Afumaţi: 1522 octombrie - 1523 aprilie (III)
Vladislav III: 1523 aprilie - octombrie (I)
Radu Bădica: 1523 octombrie - † 1524 ianuarie între 19 şi 27
Radu de la Afumaţi: 1524 ianuarie - martie (IV)
Vladislav III: 1524 martie - septembrie (II)
Radu de la Afumaţi: 1524 septembrie - † 1529 ianuarie 2 (V)
Vladislav III: 1525 aprilie - august (III)
Basarab VI: 1529 ianuarie - februarie
Locotenenţă domnească (Neagoe vornicul din Periş, Drăgan postelnic din Merişani-Bucşani ş.a.): 1529 februarie - martie
Moise: 1529 martie - 1530 mai
Vlad înecatul: 1530 mai - 1532 iunie
Vlad Vintilă de la Slatina (Buzău): 1532 iunie - † 1535 iunie
Radu Paisie: 1535 iunie - 1545 ianuarie
Mircea Ciobanul: 1545 ianuarie - 1552 noiembrie (I)
Radu Ilie Haidăul: 1552 noiembrie -1553 mai
Mircea Ciobanul: 1553 mai - 1554 martie (II)
Pătraşcu cel Bun: 1554 martie - † 1557 decembrie 26
Mircea Ciobanul: 1558 ianuarie - † 1559 septembrie 21 (III)

Petru cel Tânăr: 1559 septembrie - 1568 iunie
Alexandru II Mircea: 1568 iunie - 1574 aprilie (I)
Vintilă: 1574 mai
Alexandru II Mircea: 1574 mai - † 1577 iulie 25 (II)
Mihnea Turcitul: 1577 august-1583 iunie (I)
Petru CerceI: 1583 iulie - 1585 aprilie
Mihnea Turcitul: 1585 aprilie -1591 aprilie (II)
Ştefan Surdul: 1591 mai - 1592 iulie
Alexandru cel Rău: 1592 august - 1593 septembrie
Mihai Viteazul: 1593 septembrie - † 1601 august 9/19
Nicolae Pătraşcu: 1599 noiembrie -1600 septembrie
Simion Movilă: 1600 noiembrie - 1601 iunie (I)
Locotenenţă domnească (Radu, Preda şi Stroe Buzescu, Stoica postelnic din Strâmba, Andronie vistier şi Radu postelnic din Cepturaia): 1601 iulie - septembrie
Radu Şerban: 1601 octombrie (I)
Simion Movilă: 1601 octombrie - 1602 iulie (II)
Radu Mihnea: 1601 noiembrie - 1602 martie (I)
Radu Şerban: 1602 iulie - 1610 decembrie (II)
Gabriel Báthory: 1611 ianuarie - martie
Radu Mihnea: 1611 aprilie - mai (II)
Radu Şerban: 1611 mai - septembrie (III)
Radu Mihnea: 1611 iulie - 1616 iulie (III)
Locotenenţă domnească (Nica fost mare logofăt din Corcova, Stoica vistier din Strâmba, Lupu paharnic Mehedinţeanul, Papa vistier Greceanu, Necula armaş, Dumitraşco postelnic; apoi Enache mare ban, Vintilă mare logofăt din Clăteşti, Cârstea fost mare vornic şi Nica fost mare logofăt): 1616 iulie - septembrie
Alexandru Iliaş: 1616 octombrie - 1618 iunie (I)
Locotenenţă domnească (Lupu Mehedinţeanul): 1618 iunie - iulie
Gavril Movilă: 1618 august - 1620 iulie
Radu Mihnea: 1620 august -1623 august (IV)
Alexandru Coconul: 1623 august -1627 octombrie
Locotenenţă domnească: 1627 octombrie -1628 ianuarie
Alexandru Iliaş: 1628 ianuarie - 1629 octombrie (II)
Leon Tomşa: 1629 decembrie - 1632 iulie
Radu Iliaş: 1632 iulie - septembrie
Matei Basarab: 1632 octombrie - † 1654 aprilie 9/19

Constantin Şerban: p.1654 aprilie 9/19 - 1658 februarie (I)
Mihnea III Radu: 1658 martie -1659 noiembrie
Gheorghe Ghica: 1659 noiembrie -1660 septembrie
Constantin Şerban: 1660 aprilie - mai (II)
Grigore Ghica: 1660 septembrie - 1664 decembrie (I)
Radu Leon: 1665 februarie - 1669 martie
Antonie din popeşti: 1669 martie - 1672 februarie
Grigore Ghica: 1672 martie - 1673 noiembrie (II)
Gheorghe Duca: 1673 decembrie -1678 noiembrie
Şerban Cantacuzino: 1679 ianuarie - † 1688 octombrie 29/noiembrie 8
Constantin Brâncoveanu: 1688 octombrie 29/noiembrie 8 - 1714 martie
Ştefan Cantacuzino: 1714 martie - 1715 decembrie
Nicolae Mavrocordat: 1715 decembrie -1716 noiembrie (I)
Ioan Mavrocordat: 1716 noiembrie - † 1719 februarie 23/martie 6
Nicolae Mavrocordat: 1719 martie - † 1730 septembrie 3/14 (II)
Constantin Mavrocordat: 1730 octombrie/noiembrie (I)
Mihai Racoviţă: 1731 ianuarie - octombrie (I)
Constantin Mavrocordat: 1731 octombrie - 1733 mai (II)
Grigore II Ghica: 1733 mai -1735 noiembrie (I)
Constantin Mavrocordat: 1735 noiembrie - 1741 septembrie (III)
Mihai Racoviţă: 1741 septembrie - 1744 iulie (II)
Constantin Mavrocordat: 1744 iulie - 1748 februarie (IV)
Căimăcămie (Mitropolitul, banul Grecianu, vornicul Dudescu, Antonachi vistier, Fierăscu vistier): 1748 februarie - aprilie
Grigore II Ghica: 1748 aprilie - † 1752 august 23/septembrie 3 (II)
Matei Ghica: 1752 septembrie - 1753 iunie
Constantin Racoviţă: 1753 iunie - 1756 februarie (I)
Constantin Mavrocordat: 1756 februarie - 1758 august (V)
Scarlat Ghica: 1758 august - 1761 iunie (I)
Constantin Mavrocordat: 1761 iunie -1763 martie (VI)
Constantin Racoviţă: 1763 martie - † 1764 ianuarie 26/februarie 6 (II)
Ştefan Racoviţă: p.1764 ianuarie 26/februarie 6 - 1765 august
Scarlat Ghica: 1765 august - † 1766 decembrie 2/13 (II)
Alexandru Scarlat Ghica: p.1766 decembrie 2/13 - 1768 octombrie
Grigore III Ghica: 1768 octombrie - 1769 noiembrie

Stăpânirea militară rusească: 1769 noiembrie - 1770 mai (I)
Manole Giani Ruset: 1770 mai - noiembrie
Stăpânirea militară rusească: 1770 noiembrie - 1774 octombrie (II)
Alexandru Ipsilanti: 1774 septembrie -1782 ianuarie (I)
Nicolae Caragea: 1782 ianuarie - 1783 iulie
Mihai Suţu: 1783 iulie - 1786 martie (I)
Nicolae Mavrogheni: 1786 martie - 1790 iunie
Stăpânirea militară austriacă: 1789 noiembrie - 1791 iulie (I)
Mihai Suţu: 1791 martie - 1792 decembrie (II)
Alexandru Moruzi: 1793 ianuarie -1796 august (I)
Alexandru Ipsilanti: 1796 septembrie - 1797 noiembrie (II)
Constantin Hangerli: 1797 noiembrie - † 1799 februarie 18/martie 1
Alexandru Moruzi: 1799 martie -1801 octombrie (II)
Mihai Suţu: 1801 octombrie - 1802 mai (III)
Caimacam (Alexandru Suţu, domnul Moldovei): 1802 iunie - august
Constantin Ipsilanti: 1802 august - 1806 august (I)
Alexandru Suţu: 1806 august - octombrie (I)
Constantin Ipsilanti: 1806 octombrie - 1807 mai (II) (considerat domn şi în Moldova sub autoritate rusească)
Stăpânirea militară rusească: 1806 decembrie -1812 octombrie (III)
Constantin Ipsilanti: 1807 iulie-august (III) (considerat domn şi în Moldova sub autoritate rusească)
Generalul rus Prozorovski: 1807 august - 1808 februarie
Caimacami: 1808 februarie - septembrie
Comitetul de cinci: 1808 septembrie -1809 martie
Generalul rus Engelhardt, vicepreşedinte al divanului: 1809 martie - 1812
octombrie Ioan Caragea: 1812 octombrie - 1818 septembrie
Alexandru Suţu: 1818 noiembrie - † 1821 ianuarie 19/31 (II)
Conducerea lui Tudor Vladimirescu: 1821 martie - † mai 14/26
Stăpânirea turcească: 1821 mai - 1822 iunie (I)
Grigo^{re} IV Ghica: 1822 septembrie - 1828 aprilie
Stăpânirea militară rusească: 1828 mai - 1834 aprilie (IV)
Generalul Pahlen: 1828 februarie - 1829 noiembrie
Generalul Pavel Kiseleff: 1829 noiembrie - 1834 aprilie
Alexandru Ghica: 1834 aprilie -1842 octombrie
Gheorghe Bibescu: 1842 decembrie -1848 iunie

Guvernul revoluţionar provizoriu: 1848 iunie 14/26 - iunie 28/iulie 8 (I)
Căimăcămia: 1848 iunie 28/ iulie 8 - iunie 30/iulie 12
Guvernul revoluţionar provizoriu: 1848 iunie 30/iulie 12 - iulie 28/august 9 (II)
Locotenenţă domnească (Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Golescu, Christian Tell): 1848 iulie - septembrie
Caimac am (Constantin Cantacuzino): 1848 septembrie -1849 iunie
Barbu Ştirbei: 1849 iunie - 1853 octombrie (I)
Stăpânirea militară rusească (baronul Budberg, preşedinte al divan ului,
Kalinski, vicepreşedinte al divan ului): 1853 octombrie -1854 iulie (V)
Stăpânirea turcească (Halim paşa, Derviş paşa): 1854 iulie - august (II)
Stăpânirea austriacă: 1854 august - 1856 martie (II)
Barbu Ştirbei: 1854 septembrie - 1856 iunie (II)
Căimăcămia (Alexandru Ghica): 1856 iunie -1858 octombrie
Căimăcămie de trei (Emanoil Băleanu, Ioan Manu, Ioan Filipescu): 1858 octombrie - 1859 ianuarie 24/februarie 5
Alexandru Ioan Cuza: 1859 ianuarie 24/februarie 5, domn şi in Moldova- 1866 februarie 11/23

MOLDOVA

Domni

Bogdan I: a. 1365 februarie -1367 Laţcu: c.1367 - c.1375
Petru I: c.1375 - inceputul lui 1392
Roman I: a.1392 martie -1394 noiembrie
Ştefan I: 1394 noiembrie - a.1399 septembrie
Iuga: a.1399 septembrie - a.1400 aprilie
Alexandru cel Bun: a.1400 iunie - † 1432 ianuarie 1
Ilie: p.1432 ianuarie 1 - 1433 septembrie (I)
Ştefan II: 1433 octombrie - 1435 august (I)
Ilie: 1435 august - 1436 martie (II)
Ilie şi Ştefan II: 1436 martie - 1442 august
Ilie asociat cu Roman II: 1438 între iunie şi august -1442 august
Ştefan II: 1442 august - 1447 iulie (Il)

Ştefan II asociat cu Petru II: c.1442 august - 1445 între aprilie şi mai
Petru II asociat cu Roman II: 1447 iulie - septembrie
Roman III: 1447 septembrie - 1448 februarie
Petru II: 1448 ianuarie -1449 martie
Alexăndrel: 1449 februarie - octombrie (I)
Bogdan II: 1449 octombrie- † 1451 octombrie 15
Petru Aron: p.1451 octombrie 15 - 1452 februarie (I)
Alexăndrel: 1452 februarie - 1454 august (II)
Petru Aron: 1454 august - decembrie (Il)
Alexăndrel: 1455 februarie - † 1455 aprilie 26 (III)
Petru Aron: a.1455 iunie - 1457 aprilie (III)
Ştefan cel Mare: 1457 aprilie - † 1504 iulie 2
Bogdan III: 1504 iulie 2 - † 1517 aprilie 20
Ştefan cel Tânăr (Ştefăniţă): p.1517 aprilie 20 - † 1517 ianuarie 14
Petru Rareş: 1517 ianuarie - 1538 septembrie (I)
Ştefan Lăcustă: 1538 septembrie - † c.1540 decembrie 20
Alexandru Cornea: p.1540 decembrie 20 - † 1541 februarie 9 sau 16
Petru Rareş: 1541 februarie - † 1546 septembrie 3 (II)
Iliaş Rareş: p.1546 septembrie 3 -1551 mai
Ştefan Rareş: 1551 mai - † 1552 septembrie 1
Ioan Joldea: 1552 septembrie
Alexandru Lăpuşneanu: 1552 septembrie - 1561 noiembrie (I)
Ioan Despot (Iacob HeracJid): 1561 noiembrie - † 1563 noiembrie 25
Ştefan Tomşa 1: 1563 august - 1564 februarie
Alexandru Lăpuşneanu: 1564 martie - † 1568 martie 11 (II)
Bogdan Lăpuşneanu: 1568 martie 9 -1572 ianuarie
Ion Vodă cel Viteaz: 1572 februarie - † 1574 iunie 14
Petru Şchiopul: p.1574 iunie 14 - 1577 noiembrie (I)
Ioan Potcoavă: 1 577 noiembrie - decembrie
Petru Şchiopul: 1578 ianuarie - februarie (II)
Alexandru Potcoavă: 1578 februarie - martie
Petru Şchiopul: 1578 martie - 1579 decembrie (III)
Iancu Sasul: 1579 decembrie - 1582 septembrie
Petru Şchiopul: 1582 septembrie - 1 591 august (IV)
Aron: 1591 septembrie - 1592 iunie (I)
Petru Cazacul: 1592 august - octombrie
Aron: 1592 septembrie - 1595 aprilie (II)
Ştefan Răzvan: 1595 aprilie - august

Ieremia Movilă: 1595 august-1600 mai (I)
Mihai Viteazul: 1600 mai - septembrie
Ieremia Movilă: 1600 septembrie - † 1606 iunie 30/iulie 10 (II)
Constantin Movilă: p.1606 iunie 30/iulie 10 - iulie (I)
Simion Movilă: 1606 iulie - † 1607 septembrie 14/24
Mihail Movilă: p.1607 septembrie 14/24 - începutul lui octombrie (I)
Constantin Movilă: 1607 octombrie (II)
Mihail Movilă: 1607 octombrie - decembrie (II)
Constantin Movilă: 1607 decembrie -1611 decembrie (III)
Ştefan Tomşa II: 1612 ianuarie - 1615 noiembrie (I)
Alexandru Movilă: 1615 noiembrie -1616 iulie
Radu Mihnea: 1616 iulie -1619 februarie (I)
Gaspar Gratiani: 1619 februarie - † 1620 septembrie 10/20
Alexandru Iliaş: p.1620 septembrie 10/20 - 1621 septembrie (I)
Ştefan Tomşa II: 1621 octombrie - 1623 septembrie (II)
Radu Mihnea: 1623 septembrie - † 1626 ianuarie 13/23 (II)
Miron Barnovschi: p.1626 ianuarie 13/23 - 1629 august (I)
Alexandru Coconul: 1629 septembrie - 1630 aprilie
Moise Movilă: 1630 aprilie - 1631 decembrie (I)
Alexandru Iliaş: 1631 decembrie - 1633 aprilie (II)
Miron Barnovschi: 1633 aprilie - † iunie 22/iulie 2 (II)
Moise Movilă: 1633 iunie 25/iulie 5 - 1634 aprilie (II)
Vasile Lupu: 1634 aprilie -1653 aprilie (I)
Gheorghe Ştefan: 1653 aprilie (I)
Vasile Lupu: 1653 mai - iulie (II)
Gheorghe Ştefan: 1653 iulie - 1658 martie (II)
Gheorghe Ghica: 1658 martie - 1659 noiembrie
Constantin Şerban: 1659 octombrie - noiembrie (I)
Ştefăniţă Lupu: 1659 noiembrie - 1661 ianuarie (I)
Constantin Şerban: 1661 ianuarie - februarie (II)
Ştefăniţă Lupu: 1661 februarie - † septembrie 19/29 (II)
Eustratie Dabija: p.1661 septembrie 19/29 - † 1665 septembrie 11/21
Căimăcămie: 1665 octombrie - noiembrie
Gheorghe Duca: 1665 noiembrie -1666 mai (I)
Iliaş Alexandru: 1666 mai -1668 noiembrie
Gheorghe Duca: 1668 decembrie - 1671 decembrie (II)
Mihalcea Hâncu: 1671 decembrie - 1672 ianuarie
Gheorghe Duca: 1672 ianuarie - august (III)

Ştefan Petriceicu: 1672 august - 1673 noiembrie (I)
Dumitraşcu Cantacuzino: 1673 noiembrie - 1674 ianuarie (I)
Ştefan Petriceicu: 1674 februarie (II)
Dumitraşcu Cantacuzino: 1674 februarie - 1675 noiembrie (II)
Antonie Ruset: 1675 noiembrie - 1678 noiembrie
Gheorghe Duca: 1678 decembrie -1683 noiembrie (IV)
Ştefan Petriceicu: 1683 noiembrie - 1684 martie (III)
Dumitraşcu Cantacuzino: 1684 aprilie - 1685 mai (III)
Caimacam (Ion Racoviţă vornicul): 1685 mai - iunie
Constantin Cantemir: 1685 iunie - † 1693 martie 16/26
Dimitrie Cantemir: 1693 martie 18/28 - aprilie (I)
Constantin Duca: 1693 mai -1695 decembrie (I)
Căimăcămie (Tudosie Dubău logofăt, Bogdan hatmanul, Iordache Ruset vistiernic): 1695 decembrie - 1696 ianuarie
Antioh Cantemir: 1696 ianuarie -1700 septembrie (I)
Constantin Duca: 1700 septembrie -1703 iunie (II)
Caimacam (Ioan Buhuş logofăt): 1703 iunie - septembrie
Mihai Racoviţă: 1703 septembrie - 1705 februarie (I)
Caimacam (Bogdan vornicul): 1705 februarie - martie
Antioh Cantemir: 1705 martie - 1707 iulie (II)
Căimăcămie (Iordache Ruset vornicul, Ion Neculce spătar, Ilie Cantacuzino fost vistier, Ilie Catargiul vistier): 1707 iulie
Mihai Racoviţă: 1707 iulie - 1709 octombrie (II)
Căimăcămie (în frunte cu Ioan Buhuş logofăt): 1709 octombrie – decembrie
Nicolae Mavrocordat: 1709 decembrie - 1710 noiembrie (I)
Căimăcămie (în frunte cu Iordache Ruset vornicul): 1710 noiembrie
Dimitrie Cantemir: 1710 noiembrie - 171 1 iulie (II)
Căimăcămie (Lupu Costachi vornic, Maxut postelnic, Antioh Jora hatman):
1711 august - septembrie
Caimacam (Constantin Mavrocordat): 171 1 septembrie - noiembrie
Nicolae Mavrocordat: 1711 noiembrie - 1715 decembrie (II)
Mihai Racoviţă: 1715 decembrie -1726 septembrie (III)
Căimăcămie (Constantin Costache spătar, Sandu Sturza ban): 1726 septembrie - octombrie
Grigore II Ghica: 1726 octombrie - 1733 aprilie (I)

Constantin Mavrocordat: 1733 mai - 1735 noiembrie (I) Grigore II Ghica: 1735 decembrie - 1739 septembrie (II)
Stăpânirea militară rusească (feldmareşalul Miinich): 1739 septembrie - octombrie (I)
Grigore II Ghica: 1739 octombrie -1741 septembrie (III)
Constantin Mavrocordat: 1741 septembrie-1743 iulie (II) Ioan Mavrocordat: 1743 iulie - 1747 aprilie
Grigore II Ghica: 1747 aprilie - 1748 februarie (IV)
Constantin Mavrocordat: 1748 februarie - 1749 august (III)
Caimacam (Iordache Stavarache): 1749 august- decembrie
Constantin Racoviţă: 1749 decembrie -1753 iunie (I)
Matei Ghica: 1753 iunie - 1756 februarie
Constantin Racoviţă: 1756 martie - 1757 martie (II)
Caimacam (Dumitraşcu Sturza spătar): 1757 martie
Scarlat Ghica: 1757 martie - 1758 august
Caimacam (Vidale): 1758 august
Ioan Teodor Callimachi: 1758 august - 1761 mai Grigore Callimachi: 1761 mai - 1764 martie (I) Grigore III Ghica: 1764 martie-1767 ianuarie (I)
Grigore Callimachi: 1767 ianuarie -1769 iunie (II)
Constantin Mavrocordat: 1769 iulie - † 1769 decembrie 4/14 (IV)
Stăpânirea militară rusească (feldmareşalul P.A. Rumianţev): 1769 septembrie - 1775 ianuarie (II)
Grigore III Ghica: 1775 februarie - † 1777 octombrie 1/12 (II)
Constantin Moruzi: p.1777 octombrie 1/12 -1782 mai
Alexandru Mavrocordat Deli-bei: 1782 mai - 1785 ianuarie
Alexandru Mavrocordat Firaris: 1785 ianuarie -1786 decembrie
Alexandru Ipsllanti: 1787 ianuarie - 1788 aprilie
Stăpânirea militară austriacă: 1787 - 1791 iulie (I)
Manole Giani Ruset: 1788 iulie - 1789 martie
Stăpânirea militară rusească: 1788 octombrie - 1792 martie (III)
Stăpânirea militară austriacă: 1789 noiembrie - 1791 iulie (II)
Alexandru Moruzi: 1792 martie - 1793 ianuarie (I)
Mihai Suţu: 1793 februarie - 1795 aprilie
Alexandru CaJlimachi: 1795 mai - 1799 martie
Constantin Ipsilanti: 1799 martie - 1801 iunie
Alexandru Suţu: 1801 iulie - 1802 septembrie

Căimăcămie (În frunte cu Iordache Canta logofăt): 1802 septembrie - octombrie
Alexandru Moruzi: 1802 octombrie -1806 august (II)
Scarlat CaJlimachi: 1806 august- octombrie (14-19 domnie efectivă) (I)
Alexandru Moruz: 1806 octombrie - 1807 martie (III)
Stăpânirea militară rusească (comandant general Michelson): 1806 noiembrie - 1812 mai (IV)
Constantin Ipsilanti: 1806 decembrie (7-14) - 1807 august (considerat domn În Moldova şi în Ţara Românească, sub autoritate rusească)
Alexandru Hangerli: 1807 martie - iulie
Scarlat Calimachi: 1807 iulie - 1810 iunie (domn din partea turcilor, nu vine în Moldova) (II)
Căimăcămie (Iordache Ruset-Roznovanu): 1806 decembrie
Căimăcămie (Mitropolit Veniamin Costache): 1807 ianuarie - 1812 iulie
Scarlat Calimachi: 1812 octombrie -1819 septembrie (III)
Căimăcămie (Manu postelnic, Rizo postelnic): 1819 iunie - noiembrie
Mihai Suţu: 1819 septembrie -1821 februarie
Căimăcămie (Mitropolit Veniamin Costache): 1821 martie - mai
Eteria condusă de Alexandru Ipsilanti: 1821 februarie - martie
Caimacam (Ştefan Vogoride): 1821 toamna -1822 iulie
Stăpânirea turcească: 1821 mai - 1822 iulie
Ioan Sandu Sturza: 1822 septembrie - 1828 aprilie
Stăpânirea militară rusească: 1828 aprilie - 1834 aprilie (V)
Generalul Pahlen: 1828 februarie -1829 noiembrie
Generalul Pavel Kiseleff: 1829 noiembrie - 1834 aprilie
Vicepreşedinţi În Moldova: Minciaki, urmat de Mircovici
Mihail Sturza: 1834 iulie - 1849 iunie
Grigore Alexandru Ghica: 1849 august - 1853 octombrie (I)
Stăpânirea militară rusească: 1853 octombrie - 1854 septembrie (VI)
Grigore Alexandru Ghica: 1854 octombrie - 1856 iunie (II)
Consiliul administrativ extraordinar: 1856 iulie
Caimacam (Teodor Balş): 1856 iulie - † 1857 februarie 17/martie 1
Caimacam (Nicolae Vogoride): 1857 februarie -1858 octombrie

Căimăcămie de trei (Ştefan Catargi - înlocuit cu LA. Cantacuzino -, Vasile Sturza, Anastasie Panu): 1858 octombrie - 1859 ianuarie 5/17
Alexandru Ioan Cuza: 1859 ianuarie 5/17, apoi domn şi În Ţara Românească - 1866 februarie 11/23

TRANSILVANIA

Voievozi (dregători regali)

Leustachiu: 1176
Legforus: 1199 - 1200
Eth: 1200
Iula: 1201 (I)
Benedict, fiul lui Conrad: 1202 - 1206 (I)
Smaragd: 1206
Benedict: 1208 - 1209 (II)
Mihail: 1209 - 1212
Bertold de Merallia: 1212 - 1213
Nicolae: 1213
Iula: 1214 (II)
Simion: 1212
Ipoch: 1216 - 1217
Rafael: 1217 - 1218
Neuka: 1219 -1221
Paul, fiul lui Petru: 1221 - 1222 Pousa, fiul lui Soulum: 1227 (I)
Iula, din neamul Ratat: 1229 - 1231
Dionisie, fiul lui Dionisie: 1233 - 1234
Andrei, fiul lui Serafin: 1235
Pousa, fiul lui Soulum: 1235 - 1240 martie (II)
Laurenţiu: 1242 - 1252
Ştefan, fiul regelui Ungariei
Bela IV, ducele Transilvaniei: 1257 - 1258 (I)
Ernye, din neamul Ákos; fost ban al Transilvaniei: a.1260
Ştefan, fiul regelui Ungariei
Bela IV, ducele Transilvaniei: 1260 - 1270 (II)
Ladislau: 1263 mai - 1264
Nicolae, din neamul Geregye: 1263, 1267 iunie - 1270 (I)
Matei, din neamul Csák: 1270 iunie - 1272 august (I)

Nicolae, din neamul Geregye: 1272 septembrie - 1273 mai (II)
Ioan: 1273 mai
Nicolae, din neamul Geregye: 1273 iunie - 1274 septembrie (III)
Matei, din neamul Csak: 1273 - 1275 iunie (II)
Ladislau (din neamul Borşa): 1275 a doua jumătate
Ugrin, din neamul Csák: 1275 decembrie - 1276 mijloc
Matei, din neamul Csák: 1276 august -1277 octombrie (III)
Nicolae, fiul lui Mauriciu, din neamul Pok: 1277 noiembrie - decembrie (I)
Finta, din neamul Aba: 1278 noiembrie - 1279 martie
Ştefan, fiul lui Tekes: 1280
Roland, din neamul Borşa: 1282 mai (I) Apor: 1283
Roland, din neamul Borşa: 1284 ianuarie - 1285 ianuarie (II)
Moise: a.1289 septembrie
Roland, din neamul Borşa: 1288 Iunie - 1293 Iulie (III)
Ladlslau, din neamul Kan: 1294 (1295) septembrie -1315
Nicolae, fiul lui Maurlciu: 1315 august -1318 (II)
Doja de Debreţln: 1318 iunie -1321 noiembrie
Toma de Szécsény: 1322 aprilie - 1342 august
Nicolae de Siroka, din neamul Aba: 1342 noiembrie - 1344 iunie
Ştefan Lackfi de Kerekegyhaz: 1344 - 1350 noiembrie
Ştefan, fratele regelui Ungariei
Ludovic I de Anjou, ducele Transilvaniei: 1349 noiembrie - 1351 octombrie
Toma, fiul lui Petru, din neamul Csór: 1351 februarie - mai
Nicolae Kont, fiul lui Laurenţiu: 1351 decembrie-1356 martie (I)
Andrei Lackfi, fratele lui Ştefan Lackfi: 1356 aprilie -1359 septembrie
Dionisie Lackfi, fiul lui Ştefan Lackfi: 1359 noiembrie c.. 1367 ianuarie
Nicolae Kont, fiul lui Laurenţiu: 1367 (II)
Nicolae Lackfi, fiul lui Ştefan Lackfi: 1367 martie - † 1368 noiembrie
Emeric Lackfi, fiul lui Ştefan Lackfi: 1369 februarie - 1372 septembrie
Ştefan Lackfi, fiul lui Ştefan Lackfi: 1373 februarie - 1376 aprilie
Ladlslau de Losonez I, din neamul Tomaj: 1376 iunie-1391 decembrie

Emerik Bebek I de Pelsöcz, din neamul Ăkos: 1392 martie - 1393 septembrie Frank de Szecseny, fiul lui Konya: 1393 octombrie -1395 septembrie
Stibor de Stiboricz: 1395 octombrie - 1401 aprilie (I)
Nicolae Csakl şi Nicolae Marczali, fiii lui Ştefan: 1401- 1403 mai
Ioan Tamăsi, fiul lui Henric, şi Iacob Lackfi de Santău: 1403 octombrie- 1409 decembrie
Stibor de Stiboricz: 1410 februarie - 1414 ianuarie (II)
Voievodatul neocupat: 1414 Iulie, octombrie
Nicolae Csáki, fiul lui Ştefan: 1415 ianuarie - a.1426 mai (II)
Ladislau Csáki, fiul lui Nicolae: 1426 septembrie -1435 noiembrie
Ladislau Csáki şi Petru Cseh: 1436 aprilie -1437 aprilie
Petru Cseh: 1437 - 1438
Desideriu de Losoncz: 1438 - 1440 mai
Ladislau Jacks: 1441 ianuarie
Ioan de Hunedoara (1) şi Nicolae de Ujlak (1): 1441 martie -1446
Emerik Bebek II de Pelsocz: 1446 -1448
Emerik Bebek II şi Nicolae de Ujlak (II): 1447 aprilie
Emerik Bebek II şi Ioan de Hunedoara (II): 1448 mai - octombrie
Nicolae de Ujlak (III) şi Ioan de Rozgony: 1449 mai -1458
Sebastian de Rozgony şi Ioan de Rozgony: 1458 - 1460
Sebastian de Rozgony şi Nicolae de Ujlak (IV): 1460
Sebastian de Rozgony şi Ladislau de Kanizsa: 1460
Sebastian de Rozgony: 1461 aprilie - septembrie
Nicolae de Ujlak (V) şi Ioan Pongracz de Dindeleag (1): 1462-1465
Sigismund de Sz.entgyorgy, Ioan de Szentgyorgy şi Berthold Elderbad de Monyorokerek: 1465 - 1467 octombrie
Ioan Pongracz de Dindeleag (II) şi Nicolae Csupor de Monoszlo: 1468-1472
Blasiu Magyar: 1472 noiembrie - 1475 ianuarie
Ioan Pongracz de Dindeleag: 1475 februarie - 1476 (III)
Petru Gereb de Vingard: 1478 ianuarie - 1479 martie
Ştefan Bathory I de Ecsed: 1479 iulie - 1493 ianuarie
Ladislau de Losoncz II şi Bartolomeu Dragfi de Beltiug: 1493 ianuarie -1495
Bartolomeu Dragfi de BeItiug: 1495 -1499
Petru de Szentgyorgy: 1499 -1510
Ioan Zapolya: 1510 - 1526

Petru de Pereny: 1526 -1529
Ştefan Blithory II de Şimleul Silvaniei: 1529 - 1534
Valentin Torok: 1530 septembrie
Hieronim Laski: 1531 iunie -1534
Emeric Cibok, guvernator: 1533 - 1534
Ştefan Mailat: 1534 martie - 1538
Ştefan Mailat şi Emeric Balassa: 1538 iunie - 1540 august
Voievodatul neocupat: 1540 august - 1551
Ştefan Mailat şi Ştefan Balassa căpitani generali: 1540 august - octombrie
Ştefan Mailat căpitan general: 1540 octombrie - 1541 iulie
Ioan Sigismund Zapolya, fiul lui Ioan Zapolya, principe (sub tutela mamei sale Isabela): 1540 septembrie - 1551 iulie; 1556 septembrie - 1559 septembrie (sub tutela Isabelei) - † 1571 martie 14
George Martinuzzi, locotenent regal (guvernator): 1541- † 1551 decembrie 17
Andrei Blithory I de Ecsed: 1552 aprilie -1553
Francisc Kendi şi Ştefan Dobó: 1553 mai - 1556 septembrie
Voievodatul neocupat: 1557 - 1571
Ştefan Bathory III de Şimleul Silvan iei, fiul lui Ştefan Bathory II: 1571 mai -1576 februarie

Principi autonomi

Ştefan Báthory III de Şimleul Silvaniei: 1576 - 1583
Cristofor Báthory, fratele lui Ştefan Báhory III: 1576 martie - † 1581 mai 17/27 (cu titlul de voievod)
Sigismund Báthory, fiul lui Cristofor Báthory: p.1581 mai 27 - 1597 (1)
Maria Cristierna, soţia lui Sigismund Báthory: 1598 aprilie - august
Sigismund Báthory: 1598 august - 1599 martie (II)
Andrei Báthory II, vărui lui Sigismund Báthory: 1599 martie - † 1599 octombrie 21/31
Mihai Viteazul: 1599 octombrie -1600 septembrie (1)
Ştefan Csăky, conducătorul nobilimii transilvane, şi George Basta, comandant imperial: 1600 septembrie -1601 ianuarie Sigismund Băthory: 1601 februarie - august (III)
Mihai Viteazul: 1601 iulie 24/august 3 - † august 9119 (II)

George Basta, socotit guvernator: 1601 august - 1602 ianuarie
Sigismund Báthory: 1601 septembrie - 1602 iulie (IV)
George Basta, guvernator (comisar suprem şi comandant militar imperial unic): 1602 ianuarie - 1604 aprilie
Moise Szekely: a.1603 mai - † iulie 7/17
Radu Şerban, stăpânitor efectiv: p.1603 iulie 7/17 - septembrie
Comisarii imperiali: 1604 aprilie - 1605 septembrie
Ştefan Bocskay: 1604 noiembrie - † 1606 decembrie 19/29
Ladislau Gyulafi, guvernator: a.1605 martie - † iulie 18/28
Sigismund Rákoczi, guvernator: 1605 septembrie-1607 februarie; principe: 1607 februarie -1608 martie
Gabriel Băthory: 1608 martie - † 1613 octombrie 17/27
Gabriel Bethlen: 1613 octombrie - † 1629 noiembrie 5/15
Caterina de Brandenburg, văduva lui Gabriel Bethlen: p.1629 noiembrie 5/15 - 1630 septembrie
Ştefan Bethlen, fratele lui Gabriel Bethlen: 1630 septembrie - noiembrie
Gheorghe Rákoczi I, fiul lui Sigismund Rákoczi: 1630 decembrie - † 1648 octombrie 1/11
Gheorghe Rákoczi II, fiul lui Gheorghe Rákoczi 1: p.1648 octombrie 1/11- 1660 mai 28/iunie 7
Francisc Rhedei: 1657 noiembrie - 1658 ianuarie Acaţiu Barcsai: 1658 septembrie -1660 decembrie
Ioan Kemény: 1661 ianuarie - † 1662 ianuarie 12/22
Mihail Apafi 1: 1661 septembrie - † 1690 aprilie 5/15
Emeric Thokoly: 1690 iunie - octombrie
Francisc Rákoczi II, nepotul lui Gheorghe Răkoczi II: 1704 iulie - 1711 februarie

Guvernatori imperiali (civili şi militari, sub diferite titluri)

Gheorghe Banffy 1: 1691 februarie - † 1708 noiembrie 4/15
Ştefan Haller: 1709 august - 1710 mai
Ştefan Wesselenyi: 1710 mai -1713 martie (1)
Sigismund Kornis: 1713 martie - † 1731 decembrie 4/15
Ştefan Wesselenyi: 1731 decembrie - 1732 iulie (II)
Francisc Anton Paul Wallis: 1732 iulie - 1734 iulie

Ioan Haller fiul lui Ştefan Haller: 1734 decembrie - † 1755 octombrie 7/18
Francisc VencesIav Wallis, vărulJui F.A.P. Wallis: 1755 decembrie - 1758 iulie
Ladislau Kemeny: 1758 iulie 8 - 1762 mai
Adolf Nicolae Buccow: 1762 mai - † 1764 mai 7/18
Andrei Hadik: 1764 iulie - 1767 octombrie
Carol O'Donnell: 1767 decembrie - 1710 septembrie
Maria-Iosif Auersperg: 1771 ianuarie - 1774 iulie
Samuel Brukenthal: 1774 iulie - 1787 ianuarie
Gheorghe Banffy II: 1787 ianuarie - † 1822 iunie 23/iulie 5
Ioan Jósika: 1822 septembrie - 1834 octombrie
Ferdinand d'Este: 1835 februarie - 1837 aprilie
Ioan Korniş: 1838 octombrie - † 1840 august 3/15
Iosif Teleki: 1842 ianuarie - 1848 noiembrie
Emeric Mikó: 1848 noiembrie - decembrie (1)
Ludovic Wohlgemuth: 1849 - 1851 februarie
Carol Borromeo Schwarzenberg: 1851 aprilie - † 1858 iunie 13/25
Frederic LiechteDstein: 1858 iulie - 1861 aprilie
Emeric Mikó: 1860 decembrie - 1861 noiembrie (II)
Ludovic Folliot de Crennville: 1861 noiembrie - 1867 aprilie

II. Şefii de stat ai României, până în 1989, inclusiv

Alexandru Ioan I: 1859 ianuarie 24 - 1866 februarie 10
Locotenenţa Domnească: 1866 februarie 11 - mai 10
Carol I: 1866 mai 10 - 1914 septembrie 27
Ferdinand I: 1914 septembrie 28 - 1927 iulie 20
Regenţa: 1927 iulie 20 - 1930 iunie 8
Carol II: 1930 iunie 8 -1940 septembrie 6
Mihai I: 1940 septembrie 6 -1947 decembrie 30
Dr. Constantin I. Parhon, preşedinte al Prezidiumului R.P.R.: 1947 decembrie 30 - 1948 aprilie 13
Dr. Constantin I. Parhon, preşedinte al Prezidiului M.A.N.: 1948 aprilie 13 - 1952 iunie 12
Dr. Petru Groza, preşedinte al Prezidiului M.A.N.: 1952 iunie 12 - 1958 ianuarie 7

Ion Gheorghe Maurer, preşedinte al Prezidiului M.A.N.: 1958 ianuarie 11 -1961 martie 21
Gheorghe Gheorghiu-Dej, preşedinte al Consiliului de Stat: 1961 martie 21 - 1965 martie 19
Chivu Stoica, preşedinte al Consiliului de Stat: 1965 martie 24 - 1967 decembrie 9
Nicolae Ceauşescu, preşedinte al Consiliului de Stat: 1967 decembrie 9 - 1974 martie 28
Nicolae Ceauşescu: 1974 martie 28 - 1989 decembrie 22

III. Preşedinţii Consiliului de Miniştri, până în 1989, inclusiv

Barbu Catargi: 1862 ianuarie 22 - iunie 8
Apostol Arsache: 1862 iunie 8-23
Nicolae Kretzulescu: 1862 iunie 24 -1863 octombrie 11
Mihail Kogălniceanu: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 26
Constantin Bosianu: 1865 ianuarie 26 - iunie 14
Nicolae Kretzulescu: 1865 iunie 14 -1866 februarie 11
Ion Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
Lascăr Catargiu: 1866 mai 11 - iulie 13
Ion Ghica: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Constantin A. Kretzulescu: 1867 martie 1 - august 5
Ştefan Golescu: 1867 august 17 - 1868 aprilie 29
G-ral Nicolae Golescu: 1868 mai 1 - noiembrie 16
Dimitrie Ghica: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 27
Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Manolache Costache Epureanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Ion Ghica: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Lascăr Catargiu: 1871 martie 11 - 1876 martie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 26
Manolache Costache Epureanu: 1876 aprilie 27 - iulie 23
Ion C. Brătianu: 1876 iulie 24 - 1878 noiembrie 24
Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
Ion C. Brătianu: 1879 iulie 11 - 1881 aprilie 9
Dumitru e. Brătianu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9 - 1888 martie 20
Theodor Rosetti: 1888 martie 23 - noiembrie 11
Theodor Rosetti: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22

Lascăr Catargiu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
G-ral George Manu: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
G-ral Ioan Em. Florescu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
Lascăr Catargiu: 1891 noiembrie 27 - 1895 octombrie 3
Dimitrie A. Sturdza: 1895 octombrie 4 -1896 noiembrie 21
Petre S. Aurelian: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 26
Dimitrie A. Sturdza: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
George Gr. Cantacuzino: 1899 aprilie 11 - 1900 iulie 7
Petre P. Carp: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 - 1904 decembrie 20
George Gr. Cantacuzino: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
Dimitrie A. Sturdza: 1907 martie 12 - 1908 decembrie 27
Ion I.C. Brătianu: 1908 decembrie 27 - 1909 martie 4
Ion I.C. Brătianu: 1909 martie 4 - 1910 decembrie 28
Petre P. Carp: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
Titu Maiorescu: 1912 martie 28 - octombrie 14
Titu Maiorescu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
Ion I.C. Brătianu: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
G-ral Alexandru Averescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
Alexandru Marghiloman: 1918 martie 5 - octombrie 24
G-ral Constantin Coandă: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
Ion I.C. Brătianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 27
G-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28
Alexandru Vaida-Voevod: 1919 decembrie 1 -1920 martie 13
G-ral Alexandru Averescu: 1920 martie 13 -1921 decembrie 13
Take Ionescu: 1921 decembrie 17 -1922 ianuarie 17
Ion I.e. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
G-ral Alexandru Averescu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
Barbu Ştirbei: 1927 iunie 4 - 20
Ion Le. Brătianu: 1927 iunie 21 - 1927 noiembrie 24
Vintilă I. C. Brătianu: 1927 noiembrie 24 - 1928 noiembrie 3
Iuliu Maniu: 1928 noiembrie 10 - 1930 iunie 7
Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 iunie 7-8
Iuliu Maniu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
Nicolae Iorga: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10

Alexandru Vaida-Voevod: 1932 august 11 - octombrie 17
Iuliu Maniu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
Alexandru: Vaida-Voevod: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
Ion G. Duca: 1933 noiembde 14 - decembrie 29
Dr. Constantin Angelescu: 1933 decembrie 29 - 1934 ianuarie 3
Gheorghe Tătărescu: 1934 ianuarie 5 - octombrie 1
Gheorghe Tătărescu: 1934 octombrie 2 - 1936 august 29
Gheorghe Tătărescu: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
Gheorghe Tătărescu: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
Octavian Goga: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
Miron Cristea: 1938 februarie 10 - martie 30
Miron Cristea: 1938 martie 30 - 1939 februarie 1
Miron Cristea: 1939 februarie 1 - martie 6
Armand Călinescu: 1939 martie 7 - septembrie 21
G-ral Gheorghe Argeşanu: 1939 septembrie 21-28
Constantin Argetoianu: 1939 septembrie 28 - noiembrie 23
Gheorghe Tătărescu: 1939 noiembrie 24 - 1940 mai 11
Gheorghe Tătărescu: 1940 mai 11 - iulie 4
Ion Gigurtu: 1940 iulie 4 - septembrie 4
G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 6-14
G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 14 -1941 ianuarie 27
G-ral (1941 august 22: mareşal) Ion Antonescu: 1941 ianuarie 27 - 1944 august 23
G-ral Constantin Sănătescu: 1944 august 23 - noiembrie 4
G-ral Constantin Sănătescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
G-ral Nicolae Rădescu: 1944 decembrie 6 - 1945 februarie 28
Dr. Petru Groza: 1945 martie 6 -1947 decembrie 30
Dr. Petru Groza: 1947 decembrie 30 - 1948 aprilie 13
Dr. Petru Groza: 1948 aprilie 13 - 1952 iunie 2
Gheorghe Gheorghiu-Dej: 1952 iunie 2 -1953 ianuarie 24
Gheorghe Gheorghiu-Dej: 1953 ianuarie 24 -1955 octombrie 3
Chivu Stoica: 1955 octombrie 3 - 1957 martie 19
Chivu Stoica: 1957 martie 19 - 1961 martie 21
Ion Gheorghe Maurer: 1961 martie 21 - 1965 martie 18
Ion Gheorghe Maurer: 1965 martie 18 - august 21
Ion Gheorghe Maurer: 1965 august 21 - 1967 decembrie 9
Ion Gheorghe Maurer: 1967 decembrie 9 - 1969 martie 13
Ion Gheorghe Maurer: 1969 martie 13 - 1974 martie 28

Manea Mănescu: 1974 martie 28 - 1975 martie 18
Manea Mănescu: 1975 martie 18 - 1979 martie 30
Ilie Verdeţ: 1979 martie 30 - 1980 martie 29
Ilie Verdeţ: 1980 martie 29 - 1982 mai 21
Constantin Dăscălescu: 1982 mai 21 - 1985 martie 28
Constantin Dăscălescu: 1985 martie 28 -1989 decembrie 22

IV. Miniştrii de Interne, până în 1989, inclusiv

Barbu Catargi: 1862 ianuarie 22 - iunie 8
Ad-int. Apostol Arsache: 1862 iunie 8 - 23
Nicolae Kretzulescu: 1862 iunie 24 - 1863 octombrie 11
Mihail Kogălniceanu: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 26
Constantin Bosianu: 1865 ianuarie 26 - iunie 14
G-ral Ioan Em. Florescu: 1865 iunie 14 - 1866 ianuarie 30
Nicolae Kretzulescu: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
Dimitrie Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
Lascăr Catargiu: 1866 mai 11 - iulie 13
Ion Ghica: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Ion C. Brătianu: 1867 martie 1 - iulie 29
Ştefan Golescu: 1867 august 17 - noiembrie 13
Ion C. Brătianu: 1867 noiembrie 13 - 1868 aprilie 29
Ion C. Brătianu: 1868 mai 1 - august 12
Ad-int. Anton 1. Arion: 1868 august 12 - noiembrie 2
Anton 1. Arion: 1868 noiembrie 2 - 16
Mihail Kogălniceanu: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 24
Dimitrie Ghica: 1870 ianuarie 24 - 27
Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Manolache Costache Epureanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Ion Ghica: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Lascăr Catargiu: 1871 martie 11 - 1876 martie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 6
George D. Vernescu: 1876 aprilie 27 - 1877 ianuarie 19
Ion C. Brătianu: 1877 ianuarie 27 - 1878 mai 25
Constantin A. Rosetti: 1878 mai 26 - noiembrie 16
Ad-int. Mihail Kogălniceanu: 1878 noiembrie 17 - 24
Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
Mihail Kogălniceanu: 1879 iulie 11 - 1880 aprilie 16

Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 aprilie 17 - iulie 14
Ad-int. Anastase Stolojan: 1880 iulie 15 - 19
Alexandru Teriachiu: 1880 iulie 20 - 1881 aprilie 9
Eugeniu Stătescu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
Constantin A. Rosetti: 1881 iunie 9 - 1882 ianuarie 24
Ion C. Brătianu: 1882 ianuarie 25 - iulie 31
Gheorghe Chiţu: 1882 august 1 - 1884 iunie 22
Ion C. Brătianu: 1884 iunie 23 - 1887 aprilie 28
G-ral Radu Mihai: 1887 aprilie 29 - 1888 februarie 29
Ad-int. Constantin Nacu: 1888 martie 1 - 20
Theodor Rosetti: 1888 martie 23 - noiembrie 11
Alexandru B. Ştirbei: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22
Lascăr Catargiu: 1889. martie 29 - noiembrie 3
G-ral George Manu: 1889 noiembrie 5 -1891 februarie 15
Lascăr Catargiu: 1891 februarie 21 - 1895 octombrie 3
Nicolae Fleva: 1895 octombrie 4 - 1896 ianuarie 13
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1896 ianuarie 13 - februarie 3
Anastase Stolojan: 1896 februarie 3 - noiembrie 21
Vasile Lascir: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 26
Mihail Pherekyde: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
George Gr. Cantacuzino: 1899 aprilie 11 - 1900 ianuarie 9
G-ral George Manu: 1900 ianuarie 9 - iulie 7
Constantin OIănescu: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
Petre S. Aurelian: 1901 februarie 14 - 1902 iulie 18
George D. Pallade: 1902 iulie 18 - noiembrie 22
Vasile Lascăr: 1902 noiembrie 22 - 1904 decembrie 13
Ad-int. Spiru Haret: 1904 decembrie 13 - 20
George Gr. Cantacuzino: 1904 decembrie 12 - 1907 martie 12
Ion I.C. Brătianu: 1907 martie 12 - 1909 decembrie 15
Mihail Pherekyde: 1909 decembrie 15 - 1910 februarie 6
Ion I.C. Brătianu: 1910 februarie 6 - decembrie 28
Alexandru Marghiloman: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
Constantin C. Arion: 1912 martie 28 - octombrie 14
Take Ionescu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
Vasile G. Morţun: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
Alexandru Constantinescu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
Constantin Sărăţeanu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
Alexandru Marghiloman: 1918 martie 5 - octombrie 24

G-ral Arthur Văitoianu: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
George G. Mârzescu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
G-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28
G-ral Alexandru Averescu: 1919 decembrie 1 - 13
Ad-int. Aurel Vlad: 1919 decembrie 16 - 27
Dr. Nicolae Lupu: 1919 decembrie 27 - 1920 martie 13
G-ral Alexandru Averescu: 1920 martie 13 - iunie 13
Constantin Argetoianu: 1920 iunie 13 - 1921 decembrie 13
Ion Cămărăşescu: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
G-ral Arthur Văitoianu: 1922 ianuarie 19 - 1923 octombrie 30
Ion I.C. Brătianu: 1923 octombrie 30 - 1926 martie 27
Octavian Goga: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
Barbu Ştirbei: 1927 iunie 4 - 20
Ion G. Duca: 1927 iunie 21 - 1928 noiembrie 3
Alexandru Vaida-Voevod: 1928 noiembrie 10 -1930 iunie 7
Mihai Popovici: 1930 iunie 7 - 8
Alexandru Vaida-Voevod: 1930 iunie 13 - octombrie 8
Ion Mihalache: 1930 octombrie 10 -1931 aprilie 4
Ad-int. Nicolae Iorga: 1931 aprilie 18 - mai 7
Ad-int Constantin Argetoianu: 1931 mai 7 -1932 mai 31
Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10
Ion Mihalache: 1932 august 11 - octombrie 17
Ion Mihalache: 1932 octombrie 20" 1933 ianuarie 8
Gheorghe Gh. Mironescu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
Ion Inculeţ: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
Ion Inculeţ: 1934 ianuarie 5 - 1936 august 29
Dumitru luca: 1936 august 29 - 1937 februarie 23
Gheorghe Tătărescu: 1937 februarie 23 - noiembrie 14
Richard Franasovici: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
Armand Călinescu: 1937 decembrie 28 -1939 septembrie 21
G-ral Gabriel Marinescu: 1939 septembrie 21 - 28
Nicolae Ottescu: 1939 septembrie 28 - noiembrie 23
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1939 noiembrie 24 - 30
Mihail Ghelmegeanu: 1939 noiembrie 30 - 1940 iulie 4
G-ral David Popescu: 1940 iulie 4 - septembrie 14
G-ral Constantin Petrovicescu: 1940 septembrie 14 - 1941 ianuarie 21
G-ral Dumitru I. Popescu: 1941 ianuarie 21 - 1944 august 23

G-ral Aurel Aldea: 1944 august 23 - noiembrie 4
Nicolae Penescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
Ad-int. g-ral Constantin Sănătescu: 1944 decembrie 6 - 14
Ad-int. g-ral Nicolae Rădescu: 1944 decembrie 14 - 1945 februarie 28
Teohari Georgescu: 1945 martie 6 -1952 mai 28
Alexandru Drăghici: 1952 mai 28 - septembrie 20
Pavel Ştefan: 1952 septembrie 20 - 1957 martie 19
Alexandru Drăghici: 1957 martie 19 - 1965 iulie 27
Cornel Onescu: 1965 iulie 27 - 1972 aprilie 24
Ion Stănescu: 1972 aprilie 24 - 1973 martie 17
Emil Bobu: 1973 martie 17 - 1975 martie 18
Teodor Coman: 1975 martie 18 - 1978 septembrie 5
George Homoştean: 1978 septembrie 5 - 1987 octombrie 5
Tudor Postelnicu: 1987 octombrie 5 - 1989 decembrie 22

V. Miniştrii de Externe, până în 1989, inclusiv

Apostol Arsache: 1862 ianuarie 22 - iunie 23
Alexandru Cantacuzino: 1862 iunie 24 - septembrie 30
G-ral Ioan Gr. Ghica: 1862 septembrie 30 - 1863 august 17
Nicola Rosetti-Bălănescu: 1863 august 17 -1865 octombrie 2
Grigore Bengescu: 1865 octombrie 2 - 3
Ad-int. g-ral Savel Manu: 1865 octombrie 3 - 17
Alexandru Papadopol-Calimah: 1865 octombrie 17 -1866 februarie 11
Ion Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
Petre Mavrogheni: 1866 mai 11 - iulie 13
George B. Ştirbei: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Ştefan Golescu: 1867 martie 1 - august 5
Alexandru Teriachiu: 1867 august 17 - noiembrie 1
Ad-int. Ştefan Golescu: 1867 noiembrie 1 - 12
Ştefan Golescu: 1867 noiembrie 12 - 1868 aprilie 29
G-ral Nicolae Golescu: 1868 mai 1 - noiembrie 16
Dimitrie Ghica: 1868 noiembrie 16 - 1869 august 26
Ad-int. Mihail Kogălniceanu: 1869 august 26 - noiembrie 28
Nicolae Calimachi-Catargi: 1869 noielQbrie 29 - 1870 ianuarie 26
Ad-int. Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18

Petre P. Carp: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Nicolae Calimachi-Catargi: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Gheorghe Costa-Foru: 1871 martie 11 - 1873 aprilie 27
Vasile Boerescu: 1873 aprilie 28 - 1875 nOiembrie 7
Ad-int. Lascăr Catargiu: 1875 noiembrie 7 - 1876 ianuarie 30
Ion Bălăceanu: 1876 ianuarie 30 - martie 30
Dimitrie Cornea: 1876 aprilie 4 - 26
Mihail Kogălniceanu: 1876 aprilie 27 - iulie 23
Nicolae Ionescu: 1876 iulie 24 - 1877 martie 24
Ion Câmpineanu: 1877 martie 25 - aprilie 2
Mihail Kogălniceanu: 1877 aprilie 3 - 1878 noiembrie 24
Ion Câmpineanu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
Vasile Boerescu: 1879 iulie 11 - 1881 aprilie 9
Dumitru C. Britianu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
Eugeniu Stătescu: 1881 iunie 9 - 1882 iulie 31
Dimitrie A. Sturdza: 1882 august 1 - 1885 februarie 1
Ion Cimpineanu: 1885 februarie 2 - octombrie 27
Ion C. Brătianu: 1885 octombrie 28 - decembrie 15
Mihail Pherekyde: 1885 decembrie 16 -1888 martie 20
Petre P. Carp: 1888 martie 23 -1889 martie 22
Alexandru Lahovari: 1889 martie 29 - noiembrie 3
Alexandru Lahovari: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
Constantin Esarcu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
Alexandru Lahovari: 1891 noiembrie 27 - 1895 octombrie 3
Dimitrie A. Sturdza: 1895 octombrie 4 -1896 noiembrie 21
Constantin I. Stoicescu: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 13
Ad-int. Petre S. Aurelian: 1897 martie 13 - 26
Dimitrie A. Sturdza: 1897 martie 31 -1899 martie 30
Ion N. Lahlwari: 1899 aprilie 11 - 1900 iulie 7
Alexandru Marghiloman: 1900 iulie 7 -1901 februarie 13
Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 -1902 ianuarie 9
Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1902 ianuarie 9 - iulie 18
Ion I.C. Brătianu: 1902 iulie 18 -1904 decembrie 12
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1904 decembrie 12 - 20
G-ral Iacob Lahovari: 1904 decembrie 22 - 1907 februarie 7
Ad-int.lon N. Lahovari: 1907 februarie 9 - 26
Ion N. Lahovari: 1907 februarie 26 - martie 12
Dimitrie A Sturdza: 1907 martie 12 -1908 decembrie 27

Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1908 decembrie 27 - 1909 noiembrie 1
Alexandru G. Djuvara: 1909 noiembrie 1 - 1910 decembrie 28
. Titu Maiorescu: 1910 decembrie 29 - 1913 decembrie 31
Emanoil Porumbaru: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 8
Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 8-11
Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
Ad-int. g-ral Alexandru Averescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
Constantin C. Arion: 1918 martie 6 - octombrie 24
G-ral Constantin Coandă: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
Ion I.C. Brătianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
Ad-int. g-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27- octombrie 15
Nicolae Mişu: 1919 octombrie 15 - noiembrie 28
Alexandru Vaida-Voevod: 1919 decembrie 1 -1920 martie 13
Duiliu Zamfirescu: 1920 martie 13 - iunie 13
Take Ionescu: 1920 iunie 13 - 1921 decembrie 11
Gheorghe Derussi: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
Ion G. Duca: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
Ion M. Mitilineu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
Ad-int. Barbu Ştirbei: 1927 iunie 4 - 20
Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1927 iunie 21 - iulie 6
Nicolae Titulescu: 1927 iulie 6 - 1928 iulie 30
Ad-int. Vintilă I.C. Brătianu: 1928 august 4 - septembrie 15
Constantin Argetoianu: 1928 septembrie 15 - noiembrie 3
Gheorghe Gh. Mironescu: 1928 noiembrie 10 - 1930 iunie 8
Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 octombrie 10 -1931 aprilie 4
Ad-int. Constantin Argetoianu: 1931 aprilie 18 - 27
Dimitrie 1. Ghica: 1931 aprilie 27 - 1932 mai 31
Ad-int. Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10
Alexandru Vaida-Voevod: 1932 august 11 - octombrie 17
Nicolae Titulescu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
Nicolae Titulescu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
Nicolae Titulescu: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
Nicolae Titulescu: 1934 ianuarie 10 - septembrie 28
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1934 octombrie 2 - 10
Nicolae Titulescu: 1934 octombrie 10 - 1936 august 29
Victor Antonescu: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
Victor Antonescu: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28

Istrate Micescu: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1938 februarie 10 - martie 30
Nicolae Petrescu-Comnen: 1938 martie 30 - decembrie 21
Grigore Gafencu: 1938 decembrie 21 - 1940 iunie 1
Ion Gigurtu: 1940 iunie 1 - 28
Constantin Argetoianu: 1940 iunie 28 - iulie 4
Mihail Manoilescu: 1940 iulie 4 - septembrie 14
Mihail Sturdza: 1940 septembrie 14 - decembrie 20
Ad-int. g-ral Ion Antonescu: 1940 decembrie 20 - 1941 iunie 30
Mihai Antonescu: 1941 iunie 30 - 1944 august 23
Grigore Niculescu-Buzeşti: 1944 august 23 - noiembrie 4
Constantin Vişoianu: 1944 noiembrie 4 - 1945 februarie 28
Gheorghe Tătărescu: 1945 martie 6 - 1947 noiembrie 6
Ana Pauker: 1947 noiembrie 7 - 1952 iulie 11
Simion Bughici: 1952 iulie 11 - 1955 octombrie 3
Grigore Preoteasa: 1955 octombrie 3 - 1957 iulie 16
Ion Gheorghe Maurer: 1957 iulie 16 - 1958 ianuarie 15
Avram Bunaciu: 1958 ianuarie 23 - 1961 martie 21
Corneliu Mănescu: 1961 martie 21-1972 octombrie 23
George Macovescu: 1972 octombrie 23 - 1978 martie 28
Ştefan Andrei: 1978 martie 28 - 1985 noiembrie 11
Ilie Văduva: 1985 noiembrie 11 - 1986 august 26
Ioan Totu: 1986 august 26 - 1989 noiembrie 4
Ion Stoian: 1989 noiembrie 4 - decembrie 22

VI. Miniştrii de Război, până în 1989, inclusiv

G-ral Ioan Gr. Ghica: 1862 ianuarie 22 - septembrie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1862 septembrie 30 -1863 octombrie 11
G-ral Alexandru lacovache: 1863 octombrie 12 - 1864 aprilie 12
G-ral Savel Manu: 1864 aprilie 12 - 1866 ianuarie 30
Col. Alexandru Solomon: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
Maior Dimitrie Lecca: 1866 februarie 11 - mai 10
G-ral Ioan Gr. Ghica: 1866 mai 11 - iulie 13
G-ral Ioan Gr. Ghica: 1866 iulie 15 - august 6
Col. Nicolae Haralambie: 1866 august 6 - 1867 februarie 8
G-ral Tobias Gherghel: 1867 februarie 8 - 21
G-ral Tobias Gherghel: 1867 martie 1 - mai 24

Col. Gheorghe Adrian: 1867 mai 24 - august 5
Col. Gheorghe Adrian: 1867 august 17 - 1868 aprilie 29
Col. Gheorghe Adrian: 1868 mai 1 - august 12
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1868 august 12 - noiembrie 16
Col. Alexandru Duca: 1868 noiembrie 16 - 1869 iulie 14
Col. George Manu: 1869 iulie 14 - 1870 ianuarie 27
Col. George Manu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Col. George Manu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Col. Eustaţiu Pencovici: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
G-ral Christian Tell: 1871 martie 11 - 14
G-ral Ioan Em. Florescu: 1871 martie 14 - 1876 martie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 26
Col. Gheorghe SIăniceanu: 1876 aprilie 27 - 1877 aprilie 1
G-ral Alexandru Cernat: 1877 aprilie 2 - august 19
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1877 august 20 - 1878 martie 16
G-ral Alexandru Cernat: 1878 martie 17 - noiembrie 24
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 ianuarie 7
Col. Nicolae Dabija: 1879 ianuarie 8 - 1879 iulie 10
Col. Dimitrie Lecca: 1879 iulie 11 - 1880 aprilie 29
G-ral Gheorghe SIăniceanu: 1880 aprilie 29 - 1881 iunie 8
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9 - noiembrie 30
Ion C. Brătianu: 1881 noiembrie 30 - 1882 ianuarie 24
G-ral Gheorghe Anghelescu: 1882 ianuarie 25 - iulie 31
Ion C. Brătianu: 1882 august 1 - 1884 iunie 22
G-ral Ştefan FăIcoianu: 1884 iunie 23 - 1886 ianuarie 12
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1886 ianuarie 13 - februarie 20
G-ral Alexandru Anghelescu: 1886 februarie 21 -1887 noiembrie 4
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1887 noiembrie 5 - 1888 martie 20
G-ral Constantin Barozzi: 1888 martie 23 - noiembrie 11
G-ral George Manu: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22
G-ral George Manu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
G-ral Matei Vlădescu: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
G-ral Iacob Lahovari: 1891 februarie 21 - 1894 februarie 21
Ad-int. Lascăr Catargiu: 1894 februarie 22 - iunie 12
G-ral Constantin Poenaru: 1894 iunie 12 - 1895 octombrie 3
G-ral Constantin Budişteanu: 1895 octombrie 4 - 1896 noiembrie 21
Ad-int. Constantin 1. Stoicescu: 1896 noiembrie 21 - 25
G-ral Anton Berindei: 1896 noiembrie 25 - 1897 martie 26

G-ral Anton Berindei: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
G-ral Iacob Lahovari: 1899 aprilie 11 - 1901 februarie 13
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 - 1902 iulie 18
Dimitrie A. Sturdza: 1902 iulie 18 - 1904 decembrie 20
G-ral George Manu: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1907 martie 12 - 13
G-ral Alexandru Averescu: 1907 martie 13 - 1909 martie 4
Ad-int. Toma Stelian: 1909 martie 4 - noiembrie 1
G-ral Grigore Crăiniceanu: 1909 noiembrie 1 - 1910 decembrie 28
Nicolae Filipescu: 1910 decembrie 29 -1912 martie 27
G-ral Ioan Argetoianu: 1912 martie 28 - octombrie 14
G-ral Constantin Hârjeu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 13
Ion I.C. Brătianu: 1914 ianuarie 4 - 1916 august 15
Vintilă I.C. Brătianu: 1916 august 15 - 1917 iulie 10
Ad-int. Vintilă J.C. Brătianu: 1917 iulie 10 - 20
G-ral Constantin lancovescu: 1917 iulie 20 - 1918 ianuarie 26
G-ral Constantin Iancovescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
G-ral Constantin Hârjeu: 1918 martie 6 - octombrie 24
G-ral Eremia Grigorescu: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
G-ral Arthur Văitoianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
G-ral Ion Răşcanu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28
G-ral Ion Răşcanu: 1919 decembrie 1 - 1920 martie 2
G-ral Traian Moşoiu: 1920 martie 2 - 13
G-ral Ion Răşcanu: 1920 martie 13 - 1921 decembrie 13
G-ral Ştefan Holban: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
Ion I.C. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - martie 25
G-ral Gheorghe Mărdărescu: 1922 martie 25 - 1926 martie 27
G-ral Ludovic Mircescu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
G-ral Paul Angelescu: 1927 iunie 4 - 1928 noiembrie 3
G-ral Henry Cihoski: 1928 noiembrie 10 - 1930 aprilie 5
Ad-int. Iuliu Maniu: 1930 aprilie 5 - 14
G-ral Nicolae Condeescu: 1930 aprilie 14 - iunie 8
G-ral Nicolae Condeescu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
G-ral Nicolae Condeescu: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
G-ral Constantin Ştefinescu-Amza: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
G-ral Constantin Ştefănescu-Amza: 1932 iunie 6 - august 10
G-ral Nicolae Samsonovici: 1932 august 11- octombrie 17
G-ral Nicolae Samsonovici: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12

G-ral Nicolae Samsonovici: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
G-ral Nicolae Vică: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
G-ral Nicolae Vică: 1934 ianuarie 5 - mai 31
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1934 mai 31 - iulie 27
G-ral Paul Angelescu: 1934 iulie 27 - 1937 august 28
Ad-int. Radu Irimescu: 1937 august 28 - septembrie 4
G-ral CORstantin I1asievici: 1937 septembrie 4 - noiembrie 14
G-ral Constantin I1asievici: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
G-ral Ion Antonescu: 1937 decembrie 28 - 1938 martie 30
G-ral Gheorghe Argeşanu: 1938 martie 30 - octombrie 14
G-ral Nicolae G. Ciupercă: 1938 octombrie 14 - 1939 februarie 1
Ad-int. Armand Călinescu: 1939 februarie 1 - septembrie 21
G-ral Ioan Ilcuş: 1939 septembrie 21 - 1940 iulie 4
G-ral Constantin Niculescu: 1940 iulie 4 - septembrie 4
G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 4 - 1941 ianuarie 27
G-ral Iosif Iacobici: 1941 ianuarie 27 - septembrie 23
Ad-int. mareşal Ion Antonescu: 1941 septembrie 23 - 1942 ianuarie 23
G-ral Constantin Pantazi: 1942 ianuarie 23 - 1944 august 23
G-ral Mihail Racoviţă: 1944 august 23 - noiembrie 4
Ad-int. g-ral Constantin Sinătescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
G-ral Ion Negulescu: 1944 decembrie 6 - 1945 februarie 28
G-ral Constantin Vasiliu-Răşcanu: 1945 martie 6 -1946 noiembrie 29
G-ral Mihail Lascăr: 1946 noiembrie 29 -1947 decembrie 23
G-ral Emil Bodnăraş: 1947 decembrie 23 -1955 octombrie 3
G-ral Leontin SăIăjan: 1955 octombrie 3 -1966 septembrie 1
G-ral Ion 10niţă: 1966 septembrie 1 - 1976 iunie 19
G-ral Ion Coman: 1976 iunie 19 -1980 martie 29
G-ral Constantin OIteanu: 1980 martie 29 -1985 decembrie 17
G-ral Vasile Milea: 1985 decembrie 17 - 1989 decembrie 22

VII. Miniştrii de Finanţe, până în 1989, inclusiv

Alexandru C. Moruzzi: 1862 ianuarie 22 - 27
Grigore Balş: 1862 ianuarie 27 - martie 11
Ad-int. Alexandru Catargi: 1862 martie 11 - 24
Teodor Ghica: 1862 martie 24 - iulie 12
Ad-int. Alexandru Cantacuzino: 1862 iulie 12 - septembrie 30

Alexandru Cantacuzino: 1862 septembrie 30 -1863 martie 16
Ad-int Constantin I. Iliescu: 1863 martie 16 - iulie 31
Constantin I. Iliescu: 1863 iulie 31 - octombrie 11
Ludovic Steege: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 21
Ad-int. Nicolae Rosetti-BăIănescu: 1865 ianuarie 21 - 26
Ion Strat: 1865 ianuarie 26 - iunie 14
Nicolae Kretzulescu: 1865 iunie 14 - 1866 ianuarie 30
Iqan Otetelişanu: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1866 februarie 11 -16
Petre Mavrogheni: 1866 februarie 16 - mai 10
Ion C. Brătianu: 1866 mai 11 - iulie 13
Petre Mavrogheni: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Alexandru Văsescu: 1867 martie 1 - august 5
Ludovic Steege: 1867 august 17 - septembrie 30
Ad-int. Grigore Arghiropol: 1867 octombrie 1 - 27
Ion C. Brătianu: 1867 octombrie 27 - noiembrie 13
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1867 noiembrie 13 - 1868 aprilie 29
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1868 mai 1 - august 12
Ion C. Brătianu: 1868 august 12 - noiembrie 16
Alexandru G. Golescu: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 26
Ioan A. Cantacuzino: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Constantin Grădişteanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Dimitrie A. Sturdza: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Petre Mavrogheni: 1871 martie 11 - 1875 ianuarie 7
George Gr. Cantacuzino: 1875 ianuarie 7 - 1876 ianuarie 30
Ion Strat: 1876 ianuarie 30 - martie 30
G-ral Christian Tell: 1876 aprilie 4 - 26
Ion C. Brătianu: 1876 aprilie 27 - 1877 ianuarie 27
Dimitrie A. Sturdza: 1877 ianuarie 27 - februarie 21
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1877 februarie 21 - august 19
Ad-int. Ion Câmpineanu: 1877 august 29 - septembrie 22
Ion Câmpineanu: 1877 septembrie 22 - 1878 noiembrie 24
Dimitrie A. Sturdza: 1878 noiembrie 25 - 1880 februarie 15
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 februarie 16 - 24
Ion Câmpineanu: 1880 februarie 25 - iulie 14
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 iulie 15 - 28
Ion C. Brătianu: 1880 iulie 28 - 1881 aprilie 9
Ad-int. col. Nicolae Dabija: 1881 aprilie 10 - 27

Dimitrie A. Sturdza: 1881 aprilie 28 - iunie 8
Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9. noiembrie 30
Gheorghe Chiţu: 1881 decembrie 1 - 1882 ianuarie 24
Gheorghe Lecca: 1882 ianuarie 25 - 1885 august 30
Ad-int. Constantin Nacu: 1885 septembrie 13 - decembrie 15
Constantin Nacu: 1885 decembrie 15 - 1888 februarie 29
Dimitrie A. Sturdza: 1888 martie 1 - 20
Menelas Ghermani: 1888 martie 23 - 1889 martie 22
George D. Vernescu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
Menelas Ghermani: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
George D. Vernescu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
Alexandru B. Ştirbei: 1891 noiembrie 27 - decembrie 17
Menelas Ghermani: 1891 decembrie 18 - 1895 octombrie 3
Gheorghe Cantacuzino-Râfoveanu: 1895 octombrie 4 -1897 martie 13
Ad-int. Vasile Lascăr: 1897 martie 13 - 26
Gheorghe Cantacuzino-Râfoveanu: 1897 martie 31 - 1898 octombrie 1
George D. Pallade: 1898 octombrie 1 - 1899 martie 30
G-ral George Manu: 1899 aprilie 11 - 1900 ianuarie 9
Take Ionescu: 1900 ianuarie 9 - iulie 7
Petre P. Carp: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
George D. Pallade: 1901 februarie 14 - 1902 ianuarie 9
Dimitrie A. Sturdza: 1902 ianuarie 9 - iulie 18
Emil Costinescu: 1902 iulie 18 -1904 decembrie 20
Take Ionescu: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
Emil Costinescu: 1907 martie 12 - 1910 decembrie 15
Petre P. Carp: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
Theodor Rosetti: 1912 martie 28 - octombrie 14
Alexandru Marghiloman: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
Emil Costinescu: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
Victor Antonescu: 1916 decembrie 11 - 1917 iulie 10
Nicolae Titulescu: 1917 iulie 10 - 1918 ianuarie 26
Fotin Enescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
Mihail Seulescu: 1918 martie 6 - septembrie 3
Ad-int. Constantin C. Arion: 1918 septembrie 3 - octombrie 24
Ad-int. Fotin Enescu: 1918 octombrie 24 - 29
Oscar Kiriacescu: 1918 octombrie 29 - 1919 septembrie 12

Ad-int. g-ral Ioan Popescu: 1919 septembrie 27 - octombrie 6
Ion Angelescu: 1919 octombrie 6 - noiembrie 28
Aurel Vlad: 1919 decembrie 1 -1920 februarie 23
Ad-int. Mihai Popovici: 1920 februarie 23 - martie 13
Constantin Argetoianu: 1920 martie 13 - iunie 13
Nicolae Titulescu: 1920 iunie 13 -1921 decembrie 13
Take Ionescu: 1921 decembrie 17 -1922 februarie 17
Vintilă I.C. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
Ion Lapedatu: 1926 martie 30 - 1927 martie 19
G-ral Alexandru Averescu: 1927 martie 19 - iunie 4
Ad-int. Barbu Ştirbei: 1927 iunie 4 - 6 .
Mihai Popovici: 1927 iunie 6 - 20
Vintilă LC. Brătianu: 1927 iunie 21 - 1928 noiembrie 3
Mihai Popovici: 1928 noiembrie 10 - 1929 octombrie 14
Ad-int. Iuliu Maniu: 1929 octombrie 15 - 26
Ad-int. Virgil Madgearu: 1929 octombrie 26 - noiembrie 14
Virgil Madgearu: 1929 noiembrie 14 - 1930 iunie 7
Ion Răducanu: 1930 iunie 7-8
Mihai Popovici: 1930 iunie 13 - octombrie 8
Mihai Popovici: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
Constantin Argetoianu: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
Gheorghe Gh. Mironescu: 1932 iunie 6 - octombrie 17
Virgil Madgearu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
Virgil Madgearu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
Constantin (Dinu) 1.C. Brătianu: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
Victor SIăvescu: 1934 ianuarie 5 - 1935 februarie 1
Victor Antonescu: 1935 februarie 1 - 1936 august 29
Mircea Cancicov: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
Mircea Cancicov: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
Eugen Savu: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
Mircea Cancicov: 1938 februarie 10 - 1939 februarie 1
Mitiţă Constantinescu: 1939 februarie 1 - 1940 iulie 4
Ad-int. Gheorghe N. Leon: 1940 iulie 4 - septembrie 14
George Cretzianu: 1940 septembrie 14 -1941 ianuarie 27
G-ral Nicolae N. Stoenescu: 1941 ianuarie 27 - 1942 septembrie 26
Alexandru Neagu: 1942 septembrie 26 - 1944 aprilie 4
Gheron Netta: 1944 aprilie - august 3

G-ral Gheorghe Potopeanu: 1944 august 23 - octombrie 13
Ad-int. g-ral Constantin Sănătescu: 1944 octombrie 13 - noiembrie 4
Mihail Romniceanu: 1944 noiembrie 4 - 1945 februarie 28
Dumitru Alimănişteanu: 1945 martie 6 - aprilie 11
Mircea Durma: 1945 aprilie 11 - august 23
Alexandru Alexandrini: 1945 august 23 - 1947 noiembrie 6
Vasile Luca: 1947 noiembrie 7 - 1952 martie 9
Dumitru Petrescu: 1952 martie 9 - 1955 octombrie 3
Manea Mănescu: 1955 octombrie 3 -1957 martie 19
Aurel Vijoli: 1957 martie 19 - 1968 iulie 16
Virgil Pîrvu: 1968 iulie 16 - 1969 august 19
Florea Dumitrescu: 1969 august 19 - 1978 martie 7
Paul Niculescu-Mizil: 1978 martie 7 -1981 martie 30
Petre Gigea: 1981 martie 30 - 1986 august 26
Alexandru Babe: 1986 august 26 - 1987 decembrie 7
Gheorghe Paraschiv: 1987 decembrie 7 -1989 martie 28
Ion Păţan: 1989 martie 28 - decembrie
Ion Păţan: 1989 decembrie 2 - 1990 iunie 28

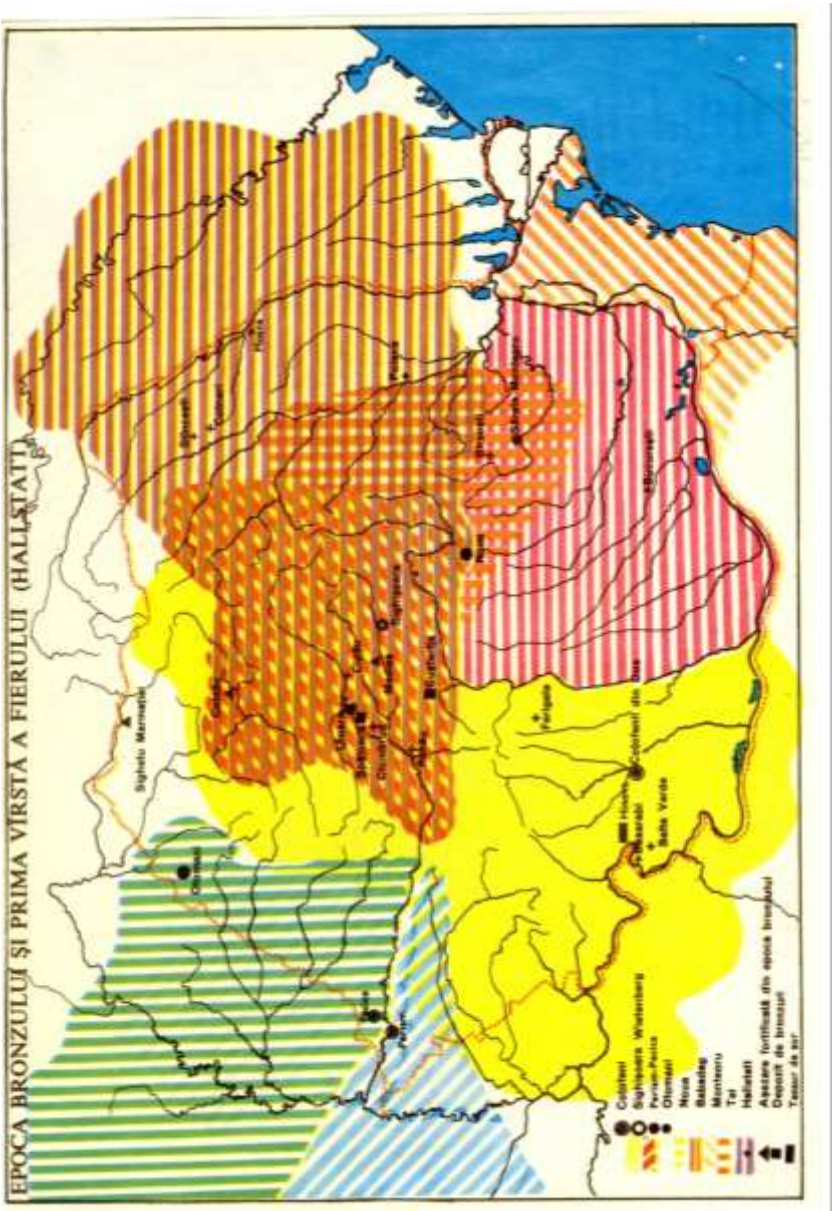
EPOCA BRONZULUI ŞI PRIMA VÎRSTĂ A FIERULUI (HALLSTATT)
Sighetu Marmației
Cetatea de Baltă
Bistrița
Pietroasa
Hoarda
Zimnicea
Celei
Radu
Tigheciu
Hisarlîk
Troia
Poiana
Cucuteni
Stoicani-Aldeni
Ariușd
Coțofeni
Sighișoara Wietenberg
Periam-Pecica
Otomani
Noua
Baleanu
Monteoru
Tei
Halstatt
Așezare fortificată din epoca bronzului
Depozit de bronzuri
Tezaur de aur

PALEOLITIC, NEOLITIC ŞI ENEOLITIC
Paleolitic
Mezolitic
Neolitic
Eneolitic
CULTURI
Cris
Hamangia
Turdaş
Ariuşd-Cucuteni
Petreşti
Bolan
Ripiceni
Poiana Slatinei
Poiana Ruscă
Petreşti
Bucureşti
Gura Baciului
Ocna Sibiului
Sălcuţa
Lăpuşnicu Mare
Cârna
Gumelniţa
Hamangia
Vădastra
Vidra
Boian
Vinča
Vidra
Vinča Drăgoieşti
Bata de Fier
Bogdana
Circea
Gura Dobrogei

DACIA DE LA BUREBISTA LA CUCERIREA ROMANĂ

DACIA ROMANĂ
DACII LIBERI
COSTOBOCI
DACII LIBERI
CARPAȚII
MUNȚII APUSENI
MUNȚII BANATULUI
TRANSILVANIA
MOESIA SUPERIOR
MOESIA INFERIOR
TYRAS
TRAGETAE
ANGVSTIA
APVLVM
SALINAE
CAPVT STENARVM
CVMIDAVA
CASTRA TRAIANA
ARCIDAVA
AD MEDIAM
AD PANNONIOS
CENTRVM PVTEAN
SARMIZEGETVSA
VLPIA TRAIANA
ROBOLISSVM
PESCVLVM
NAPOCA
TIBISCVM
ARCIDAVA
DIERNA
DROBETA
TIVISCIVM
AD MVTHVM
ROMVLIA
TROESMIS
HISTRIA
ARGIDAVA
TOMIS
TROPAEVM TRAIANI
CALLATIS

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SEC. AL XIV-lea ȘI PRIMA JUMĂTATE A SEC. AL XV-lea
REG.
DUCATUL LITUANIEI
IMPERIUL OTOMAN
REGATUL UNGARIEI
SERBIA
MAREA NEAGRĂ

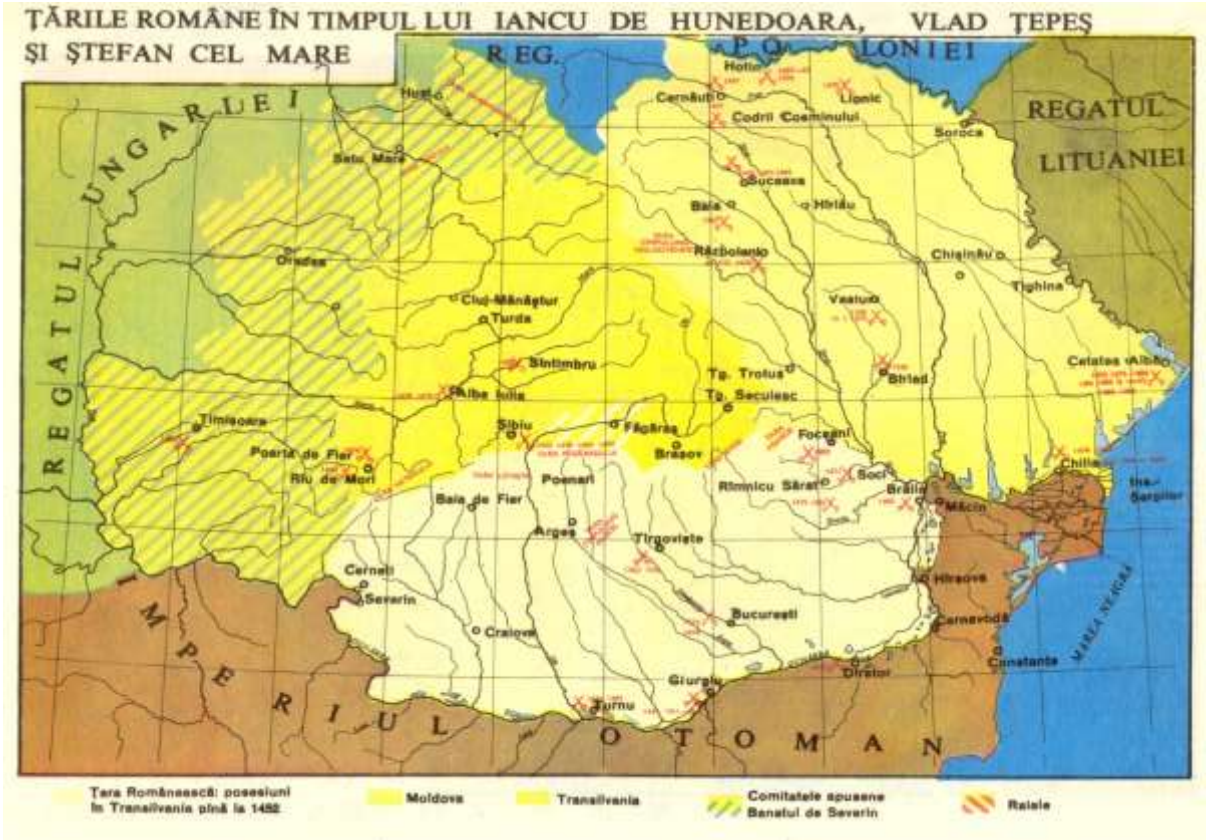
ŢĂRILE ROMÂNE ÎN TIMPUL LUI IANCU DE HUNEDOARA, VLAD ŢEPEŞ
ŞI ŞTEFAN CEL MARE
REGATUL UNGARIEI
REG. POLONIEI
REGATUL LITUANIEI
IMPERIUL OTOMAN
Hotin
Cernăuți
Liovic
Codrii Cosminului
Soroca
Hust
Satu Mare
Bucsasa
Baia
Hîrlău
Oradea
Războieni
Chișinău
Tighina
Cluj-Mănăștur
Turda
Vaslui
Sintimbru
Tg. Trotuș
Bîrlad
Cetatea Albă
Alba Iulia
Tg. Secuiesc
Timișoara
Sibiu
Făgăraș
Brașov
Focșani
Poarta de Fier
Rîu de Mori
Soci
Chilia
Poienari
Rîmnicu Sărat
Brăila
Ins. Șerpilor
Baia de Fier
Argeș
Măcin
Tîrgoviște
Cerneți
Severin
Hîrșova
București
Craiova
Cernavodă
Constanța
MAREA NEAGRĂ
Giurgiu
Turnu
Dîrstor
Țara Românească: posesiuni în Transilvania pînă la 1452
Moldova
Transilvania
Comitatele apusene
Banatul de Severin
Raiale

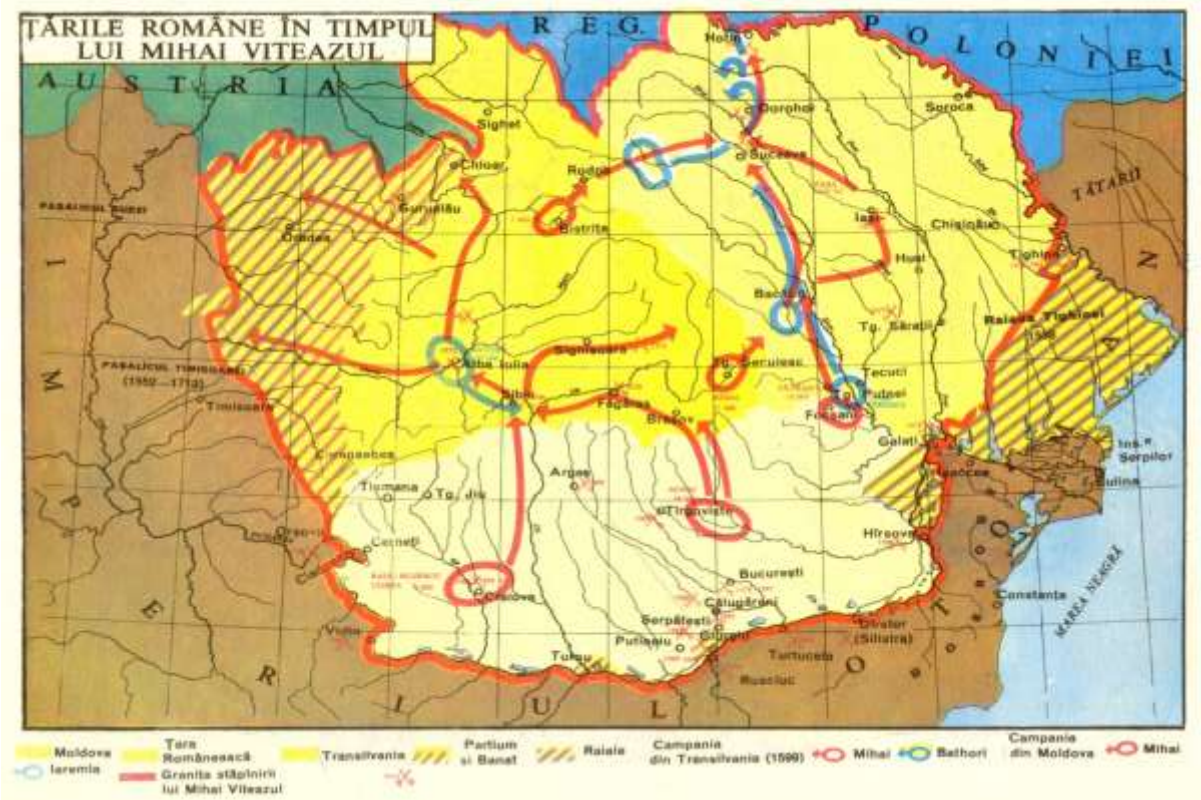
ȚĂRILE ROMÂNE ÎN TIMPUL LUI MIHAI VITEAZUL
REG. POLONIEI
AUSTRIA
TĂTARII
IMPERIUL OTOMAN
MAREA NEAGRĂ
Moldova
Țara Românească
Transilvania
Partium și Banat
Ialomița
Granița stăpânirii lui Mihai Viteazul
Campania din Transilvania (1599)
Mihai
Báthori
Campania din Moldova
Mihai

TĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XVIII-lea

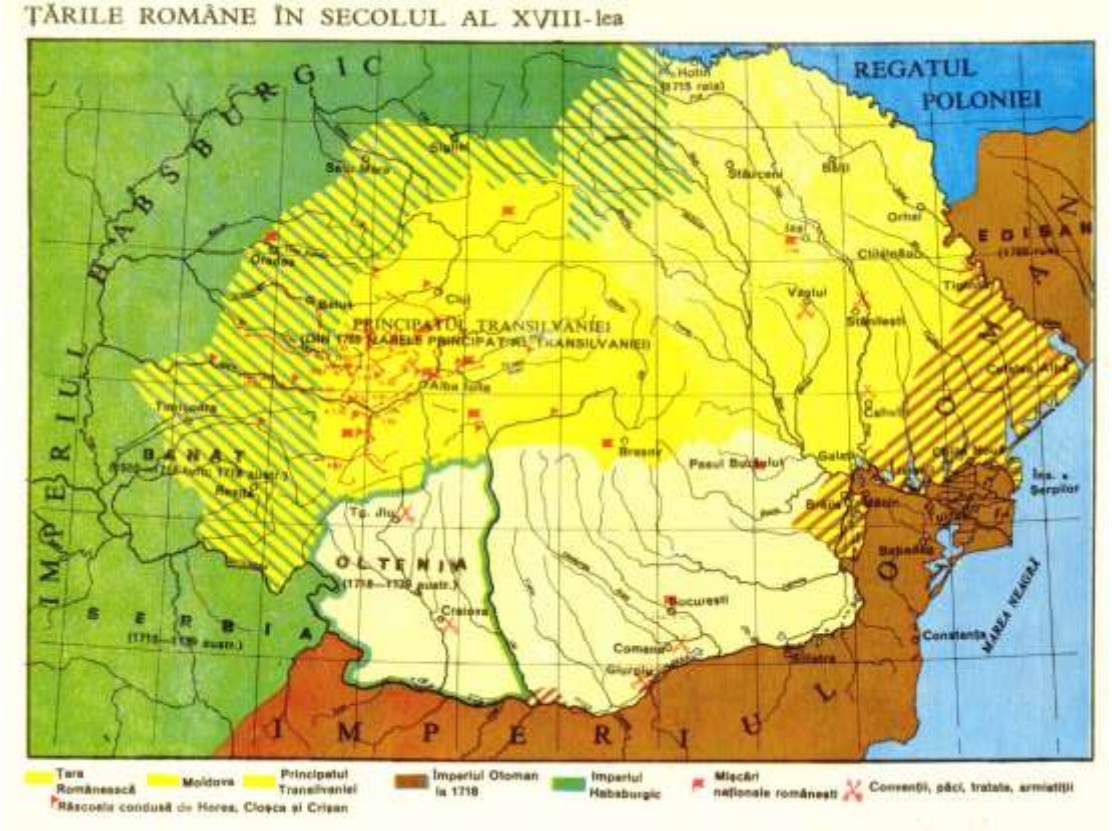

II. Sistemul politic și constituțional al României postrevoluționare în perioada 1990 – 2004

Cuvânt introductiv

1. Noțiunile de ”sistem politic” și de ”sistem constituțional” în Științele Politice și în Științele Juridice.

Instituțiile de orice natură, fie ele juridice sau politice, sunt grupate în cadrul unor ”sisteme”. Așa avem ”sistemul politic” sau ”sistemul dreptului”. Instituțiile politice, prin natura lor, au menirea de a oferi cetățenilor aptitudinea de a participa, în mod activ, la elaborarea politicii de către guvernanți. Aceasta întrucât, într-un regim democratic, guvernanții și în general clasa politică în întregimea sa, reprezintă expresia voinței cetățenilor.

Pentru înțelegerea noțiunilor de ”sistem politic” respectiv de ”sistem constituțional” trebuie să ne referim în principal la corelația Politicii cu Dreptul.

Dreptul și Știința Politică reprezintă două subsisteme ale sistemului societar global.

Dreptul şi Ştiinţa Politică – două subsisteme ale sistemului societar global

Se remarcă fără posibilitate de tăgadă, corelaţia indisolubilă dintre drept, istorie, economie, pe de o parte, şi ştiinţa politică (politologia), pe de altă parte.

Însăşi conceptul de „ştiinţă politică” nu poate fi reţinut şi studiat decât în cadrul mai larg al tuturor ştiinţelor socio-umane.

Ştiinţa politică sau politologia reprezintă – ca de altfel toate celelalte ştiinţe enumerate anterior – o parte din marele sistem al ştiinţelor sociale, adică un „subsistem” al acestuia.

Demersul nostru priveşte tocmai legăturile, corelaţiile subsistemului politic şi a celui juridic în cadrul sistemului societar global, adică legăturile dintre ştiinţele juridice şi cele politice văzute prin prisma influenţelor exercitate de acestea asupra societăţii în ansamblu.

De multă vreme, atât în teoria dreptului, cât şi în doctrina politică s-au enunţat multiple teorii cu privire la „preeminenţa” unei ştiinţe asupra celeilalte.

Organizarea societăţii şi în ultimă instanţă a statului, a funcţiilor acestuia a format obiectul preocupării doctrinarilor dreptului şi a politologilor.

Îngemănarea cea mai profundă dintre drept şi politologie se relevă prin studierea ştiinţelor juridice filosofico-speculative.

Dreptul Constituţional, Filosofia dreptului, Teoria generală a dreptului, Dreptul public comparat şi **Dreptul privat comparat** reprezintă doar câteva ramuri de drept care operează, în mare parte, cu termeni folosiţi şi în ştiinţa politică, având un obiect de reglementare şi implicit de studiu apropiat ştiinţei politice.

Noţiuni precum „stat", „Constituţie", „Guvern", „Parlament", „partide politice", „sistem electoral" etc. sunt analizate şi studiate pe larg atât în cadrul disciplinelor din programele Facultăţilor de Drept, cât şi de disciplinele studiate la Facultăţile de Ştiinţe Politice.

Desigur, modul de abordare a acestor instituţii juridico – politice este nuanţat în raport de profilul şi specializarea urmată.

Dar oricum ar fi trebuie să recunoaştem identitatea şi, totodată, complexitatea acestor instituţii care prezintă o dublă natură: juridică şi politică, complexitate materializată tocmai prin posibilitatea de a putea fi cercetate prin intermediul unor metode distincte proprii dreptului, respectiv ştiinţei politice.

Raportate la **ştiinţa dreptului**, instituţiile menţionate prezintă interes pentru a se cerceta normele juridice care le consacră, drepturile subiective şi obligaţiile corelative ce revin cetăţenilor şi respectiv statului însuşi prin intermediul organelor sale, sancţiunile ce se vor aplica celor care vor încălca dispoziţiile legale care reglementează aceste instituţii etc.

În ceea ce priveşte **ştiinţa politică**, aceasta studiază mecanismele şi formele concrete de manifestare a instituţiilor politico-juridice privite ca o realitate socială în însăşi existenţa şi finalitatea lor.

Fără a nega legăturile dintre Drept şi Politologie credem că în condiţiile actuale se manifestă un fenomen de „delimitare" sau chiar de „eliberare" a Dreptului Constituţional, în special, şi a întregului Drept public, în general, faţă de ştiinţele politice.

Pe de altă parte, trebuie menţionat că la un moment dat ştiinţa dreptului a avut o tentativă de „încorporare" a unei părţi din ştiinţa politică.

Este cazul Dreptului Constituţional (numit în unele ţări Drept de Stat – Federaţia Rusă, Germania, Austria) care a înglobat în obiectul de reglementare (iar ştiinţa Dreptului Constituţional a înglobat în obiectul său de studiu) instituţiile politice cu caracter etatic şi chiar am putea spune a înglobat întreaga „**ştiinţă a statului**", privită ca o parte componentă a ştiinţelor politice.

De asemenea, au existat tendinţe de „anexare" a unor domenii de activitate şi în cadrul Teoriei generale a dreptului şi respectiv în cadrul Filosofiei dreptului.

Pentru a se cerceta partea generală a dreptului s-a considerat că este necesar să se studieze, măcar în parte, şi elemente de teoria generală a statului, ramură proprie ştiinţelor politice. Noi considerăm că asemenea tendinţe sunt legitime şi necesare. Aceasta deoarece nu se poate realiza o cercetare amplă a unor ramuri ale dreptului fără a se studia, cel puţin fragmentar, şi celelalte ştiinţe socio-umane între care, desigur, se regăseşte şi ştiinţa politică.

Pentru a putea concretiza demersul nostru propunem un exemplu simplu şi credem noi elocvent.

Legea este o instituţie politico-juridică şi respectiv o categorie logico-filosofică.

Înţelegerea acestei instituţii, fundamentarea şi mai ales definirea ei este realizată în mod diferit de ştiinţa dreptului şi respectiv de ştiinţa politică.

În ştiinţele juridice noţiunea de „lege" este sinonimă cu cea de „normă juridică", iar acesta este definită ca reprezentând o regulă de conduită generală şi impersonală, creată ori sancţionată de către organele competente ale statului şi care poate fi aplicată la nevoie prin intermediul forţei de constrângere a statului, cu ajutorul organelor etatice.

Ştiinţa politică defineşte noţiunea de „lege" ca fiind un raport necesar care derivă din natura lucrurilor. Desigur, formularea extrem de largă a cestei definiţii comportă şi o nuanţă filosofică, fenomen pe care-l considerăm absolut firesc având în vedere corelaţiile filosofiei cu toate ştiinţele particulare socio-umane.

În acelaşi mod se poate analiza oricare dintre instituţiile juridico-politice, cum ar fi spre exemplu **suveranitatea**.

Instituţia **suveranităţii** cu cele două laturi ale sale – **supremaţia** în interior şi respectiv **independenţa** în relaţiile externe

– formează obiect de cercetare atât pentru ştiinţa dreptului (ramura Dreptului Constituţional), cât şi pentru ştiinţa politică.

Revenind asupra chestiunii pusă în discuţie concluzionăm că atât Dreptul (Ştiinţa juridică) cât şi Politologia (Ştiinţa politică) dispun, fiecare în parte, de obiect propriu de reglementare. Ca atare, nu poate fi pusă în discuţie existenţa uneia sau alteia dintre cele două ştiinţe. De asemenea, nu se poate pune la îndoială autonomia, independenţa relativă a acestor două domenii ale cunoaşterii umane.

Aceasta, desigur, nu exclude corelaţia la nivel general dar şi pe ramuri şi domenii de activitate dintre Drept şi Politologie, ca urmare a includerii acestor subsisteme în cadrul sistemului societar global.

Din punctul nostru de vedere în această lucrare nu vom face o distincție netă între ”sistemul politic” și ”sistemul constituțional”. Aceasta deoarece considerăm că toate instituțiile și fenomenele politice relative la structurile etatice se subsumează, până la urmă, ”sistemului constituțional”.

Cum însăși știința Dreptului Constituțional are o dublă natură ***juridică*** și ***politică*** deopotrivă, considerăm că nu este inoportun a desemna ***”sistemul constituțional”*** și ***”sistemul politic”*** printr-o unică sintagmă – ***”sistemul constituțional - politic”.***

În opinia noastră ***”sistemul constituțional - politic”*** include toate instituțiile juridice relative la Dreptul Constituțional și, totodată, include și instituțiile și fenomenele cu caracter politico-etatic.

Dreptul Constituțional Român s-a descătușat după Evenimentele din Decembrie 1989, transformându-se dintr-un drept formalist și rigid, așa cum a fost în perioada dictaturii comuniste, într-un drept viu aflat în continuă căutare. Ori, izvorul Dreptului Constituțional îl constituie tocmai Științele Politice și, în ultimă instanță, practica politică manifestată prin atitudinile și conduitele clasei politice și, în mod deosebit a guvernanților.

2. Motivarea alegerii perioadei 1990 – 2004

Pentru cercetătorul jurist sau pentru omul de știință politolog perioada 1990 – 2004 constituie o etapă fascinantă din Istoria contemporană a țării noastre. Este, practic, ***etapa tranziției de la socialism spre capitalism***, etapa racordării României la marile

structuri politico-etatice şi la alianţe militare puternice (Uniunea Europeană şi NATO). Este etapa descentralizării a implementării pluripartidismului şi a privatizării marilor unităţi economice româneşti.

Anii scurşi între Revoluţia din decembrie ’89 şi finele lui 2004 sunt ani de căutare şi de aşezare din temelii a societăţii şi a statului în aşa fel încât să corespundă exigenţelor democraţiei şi Statului de Drept. Ideea scrierii acestei cărţi a apărut tocmai datorită faptului că am fost martor ocular la această ”trecere” a României de la socialism la societatea democratică sau, mai concret spus, la capitalism. Nu sunt multe generaţii care să aibă şansa de a ”vedea cu ochii lor” o astfel de transformare!!!

Pregătirea noastră academică în Drept şi în Politică, respectiv în Politică Internaţională ne-a dat imboldul de a purcede la scrierea acestui proiect grandios dar şi riscant totodată.

Alegerea perioadei de tranziţie implică bulversarea cercetătorului datorită multitudinii surselor de informaţie dar şi a contradictorialităţii dintre acestea.

Desigur, ”apele” nu s-au limpezit iar perioada 1990 – 2004 trebuie scrisă după zeci de ani, după ce ”patimile” şi ”trăirile” se vor fi limpezit. Dar cum nu putem şti dacă ”timpul va mai avea răbdare” cu cel ce scrie aceste rânduri, este firesc să se încerce analiza acestei perioade tulbure şi contradictorie din Istoria recentă a României.

3. Corelaţia dintre ”sistemul politic”, ”sistemul constituţional” şi ”regimul politic”

”Regimul politic” constituie obiect de preocupare ştiinţifică pentru politologi dar, în aceeaşi măsură, şi pentru alţi cercetători în domeniile ştiinţelor social-umaniste: jurişti, filosofi, sociologi etc.

Practic, prin intermediul ***”regimului politic”*** se relevă modul concret, faptic de organizare şi de funcţionare a ***”sistemului constituţional - politic”*** precum şi modul de constituire a organelor de conducere etatice.

Atunci când organele de conducere ale societăţii organizată în stat se formează fără acceptul guvernaţilor, a cetăţenilor, vorbim despre ***”regimuri politice totalitare”*** dimpotrivă, dacă organele de

conducere constituite au la bază consimțământul guvernaților, atunci aceste regimuri politice sunt democratice.

Capitol preliminar:
Doctrine politice

Capitolul I: Ideologii politice și doctrine politice

În cadrul titlului doi al prezentei lucrări ne vom referi exclusiv la ideologiile și, în mod deosebit, la doctrinele politice fundamentale care animă orice acțiune politică.

Totodată, ideologiile și doctrinele politice intră în conținutul culturii politice. Aceasta deoarece valorile, convingerile individuale sau colective, prin care se înțelege, se percepe sistemul politic, în ansamblul său, se grefează pe ideologiile și doctrinele politice, în ultimă instanță.

Este firesc ca, în primul rând, să facem o distincție absolut necesară între cei doi termeni. Altfel spus, trebuie să definim și să analizăm ***ideologia politică*** și ***doctrina politică***.

Într-o lucrare publicată în 2010[62] am definit ***ideologiile politice***. Acestea reprezintă manifestări, discursuri ale puterii sau referitoare la putere. Etimologic termenul desemnează o știință a ideilor dar este utilizat, în contemporaneitate, în sensul de ansamblul ideilor, valorilor sau a sensibilității proprii unei clase sociale, respectiv a clasei aflate la putere, a guvernanților.

Ideologia se deosebește net de ***doctina politică*** care desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o prespectivă de subiectivitate care îmbină metodologia științifică cu obiective socio-umane care conferă putere politică și prosperitate unui grup social.

Scopul ideologiilor politice este de a susține sau de a critica ordinea socială existentă într-un stat. Ele cuprind stări de spirit, atitudini, raționamente care se circumscriu realității istorice. Doctrinele politice, în schimb, se mărginesc doar la identificarea raționamentelor care descriu realitatea istorică.

[62] Analiză doctrinară a constituției Republicii Moldova Ed. Rovimed Publishers, Bacău 2010 pag.41.

Dacă ideologiile politice sunt emoționale și se adresează unor categorii largi de cetățeni, doctrinele politice pot fi descifrate numai prin efort intelectual.

Ideologia politică realizează legătura informațională și comunicațională dintre societatea politică, privită în ansamblul ei – guvernanți și opoziție, pe de o parte, și societatea civilă, pe de altă parte. Ea va da impulsul votanților pentru alinierea la un anumit spectru politic în raport de dorințe și de opțiuni. ***Militantismul politic*** este o rezultantă a ideologiei și are drept scop atragerea de noi electori.

Ideologiile susțin competiția și rivalitatea dintre partidele politice generând fie o funcție integratoare fie una radicală a membrilor societății civile.

Rolul integrator al ideologiilor politice se obiectivează prin susținerea unor valori comune, în scopul satisfacerii unor interese generale, publice.

Iată, de exemplu: garantarea drepturilor și libertăților cetățenești constituie o rezultantă a tuturor ideologiilor democratice, rolul integrator al acestora fiind, sub acest aspect mai mult decât evident.

Doctrinele politice au rolul de a fundamenta, de a da consistență mesajelor cu caracte ideologic.

Demersul realizat de doctrina politică este științific, analitic fiind rodul unor concepții teorectice profunde și solid structurate.

Fundamentarea Statului de Drept liberal, concurențial, minimal este opera doctinei politice liberale și neoliberale iar teoretizarea Statului Drept social, providențial, paternal reprezintă apanajul doctrinei socialiste dub forma teoriilor social-democrate contemporane.

Doctrinele politice se structurează pe fundalul metodelor și tehnicilor de cercetare în științele sociale și politice, lucrând cu scale axiologice. Ele au rolul de a susține două funcții de bază respectiv: ***funcția explicativă*** și ***funcția evaluativă***.

Explicând și evaluând situațiile, conjuncturile și jocurile politice doctinele sunt tentate ”să pună diagnostice”, adică să stabilească cu un grad de certitudine ridicat ***în ce anume constă disfuncția și cum anume poate fi aceasta tratată, remediată***. Desigur, fiecare doctrină va încerca să soluționeze o problemă

concretă potrivit principiilor sale fundamentale. Din acest motiv una și aceeași disfuncționalitate poate primi diverse soluții, conform concepțiilor fiecărei doctrine politice în parte.

Uneori soluțiile avansate sau chiar soluția finală elaborată pe baza compromisului se îndepărtează de doctrinele juridice și politice tradiționale. Necesitatea elaborării Tratatului Constituțional European, în fond a unei veritabile Constituții Europene, a fost rezultatul compromisului dintre europartide deși UE nu constituie, la momentul actual, un stat federal ci doar o confederație, o asociație de stat.

Doctrinele politice susțin și ***funcția predictivă*** deși profețiile sunt ”greu de prevăzut” pe scena politică.

Funcția predictivă trebuie înțeleasă în sensul indicării clare, neechivoce, de către fiecare doctrină politică în parte, a modului în care ar trebui să se dezvolte în viitor societatea și statul. Funcția predictivă a fiecărei doctrine politice se materializează la nivelul partidelor politice ***într-o funcție programatică***. Altfel spus, programul oricărui partid politic trebuie să includă în mod necesar, viziunea despre dezvoltarea viitoare a societății. Construind sub aspect teoretic ***un model social corespunzător*** fiecare partid politic va dezvolta strategii politice pentru adoptarea acestuia.

Arătând tarele și carențele prezentului, oferind modelul social optim, corespunător pentru dezvoltarea societății și menționând strategii în veredea realizării practice a modelului social optim, programul politic devine viabil și trebuie susținut ideologic în vederea atingerii finalității politice concretizată ***în impunerea*** modelului social optim corespunzător. Ori, această finalitate nu se poate concretiza decât prin ajungerea respectivului partid politic la putere, la guvernare.

În consecință, cucerirea puterii nu reprezintă un scop în sine al partidelor politice. Ea constituie ***doar un mijloc*** pentru atingerea scopului, concretizat în impunerea modului social corespunzător în vederea dezvoltării corespunzătoare a societății și a statului.

Funcția orientativă a doctrinelor politice se referă la apropierea cetățenilor de una dintre doctrinele politice și anume de

acea doctrină care le oferă mai multe şanse pentru realizare, atât la nivel individual cât şi la nivel integrator, social.

Funcția orientativă este extrem de importantă deoarece realizează o partajare atât a doctrinelor politice, cât și a partidelor și a cetățenilor implicați în activitățile politice.

Tradițional, orientarea doctrinară și partajarea preferințelor se realizează între ***stânga*** și ***dreapta***.

După căderea regimurilor politice socialiste, în anii 1989-1991, doctrinele politice neoliberaliste sunt cele dominante pe scena politică mondială. Doctrina social-democrată s-a aflat într-o dificultate majoră datorită percepției generale legată de "sursa comună" a social-democrației și comunismului.

Totuși, nici un moment nu a fost pusă în discuție ***existența binomului dreapta/stânga***.

Practic, din punct de vedere doctrinar oricare dintre doctrine, fie de dreapta, fie de stânga nu poate fi înțeleasă corect decât prin raportare la doctrina adversă. Stânga va fi înțeleasă prin raportare la Dreapta politică iar Dreapta va fi corect percepută numai prin raportare la Stânga politică.

Binomul, dreapta/stânga sau stânga/dreapta reprezintă un întreg, un tot unitar deși este format din doctrine opuse, contradictorii. Așa se explică de ce înțelegerea corectă a unui element al binomului nu se poate face decât prin raportare la cel de-al doilea element.

Dreapta și stânga sunt elemente constitutive originare fără de care binomul nu poate exista.

Unitatea contrariilor care caracterizează ***binomul dreapta/stânga*** implică prezența absolut necesară a ambelor elemente constitutive. Aceasta înseamnă că, deși antitetice, cele două elemente constitutive nu se exclud ci dimpotrivă sunt complementare, coexistând împreună în cadrul binomului.

În linia imaginară a doctrinelor politice între ***dreapta*** și ***stânga*** există o ***zonă de centru***.

De asemenea, între dreapta și stânga pot exista nenumărate doctrine intermediare.

Practic poate exista spectrul politic doctrinar fragmentat în mai multe felii: *extremă dreaptă*; ***centru-dreapta***, ***centru-stânga*** și ***extremă-stânga***. Desigur, la mijloc vom avea *doctrinele centriste*.

Extremele de dreapta și de stânga sunt reprezentate de fascism, cu varianta sa nazismul și respectiv de comunism.

Aceste doctrine aveau ca ideal politic totala transformare a sistemului social capitalist. Și fascismul și comunismul (cu varianta sa socialistă) au generat sisteme și regimuri politice totalitare.

Se consideră că există o multitudine de criterii pentru delimitarea doctrinelor politice, la dreapta sau la stânga eșicherului politic: criteriul libertății; al tradiției; al egalității, etc.

Se apreciază că cel mai important criteriu de delimitare este ***egalitatea***. În raport cu acest criteriu de delimitare se consideră că dacă modelul social optim se fundamentează pe criteriile egalității, doctrina care îl promovează este de stânga. Dacă, dimpotrivă, sunt încurajate libertățile și drepturile cetățenești, fără a se acorda prioritate principiilor egalitariste doctrina politică, care promovează un astfel de model optim, este de dreapta.

Deși binomul dreapta/stânga constituie piatra unghiulară de delimitare a doctrinelor politice uneori, realitatea istorică, pare a invalida celebra și tradiționala dihotomie. Exemplele clasice sunt reprezentate de: fascismul italian rezultat din simbioza socialismului și a naționalismului; nazismul german generat din împletirea naționalismului cu socialismul în stil prusac; transformarea gradată și treptată a comunismului internaționalist marxist-leninist în socialism național, fapt concretizat în unele state socialiste foste satelite ale U.R.S.S..

Într-adevăr, exemplele indicate anterior sunt excepție de la tratarea sintetică a ***binomului stânga/dreapta***. Dar aceste excepții nu au aptitudinea de a înlătura tradiționala clasificare a doctrinelor politice contemporane.

Clasificarea tradițională își păstrează valabilitatea, cel puțin în prezent, datorită faptului că nici un alt curent nu poate înlocui

stânga sau dreapta din binom. Faptul că au existat doctrine care ”au topit” elemente din teorii stângiste cu cele din dreapta eşicherului politic poate fi explicat prin alte argumente decât negarea clasicului binom stânga/dreapta.

Astfel, combinaţia dintre naţionalismul extremist german şi socialismul prusac, în cazul nazismului trebuie văzută ca o contrapondere la internaţionalismul comunist sovietic.

Şi fascismul italian şi nazismul german s-au fundamentat pe un model socialist, corporatist grefat pe naţionalism. În acest mod, socialismul practicat de regimurile totalitare italian şi german se afla în contradicţie cu comunismul din Rusia sovietică, desprins tot din doctrina socialistă, dar care se fundamenta pe internaţionalism.

Considerăm că internaţionalismul socialist-comunist a reprezentat o primă etapă de globalizare, din epoca contemporană. El era sortit să îşi arate superioritatea în faţa socialismelor naţionaliste din diverse state europene.

Pervertirea sau transformarea socialismului internaţionalist într-un socialism naţional, chiar naţionalist, fapt petrecut în unele state socialiste din Europa, conduce pe istorici şi pe politologi la concluzia abandonării – de facto – a internaţionalismului.

Dar jocul cuvintelor este ameţitor: socialismul naţional din statele foste socialiste se apropie de naţional-socialism german din cel de-al treilea Reich??!! Este o întrebare grea care îşi aşteptă răspunsul!!

Oricum exemplele analizate nu pot înlătura dihotomia tradiţional consacrată în ***dreapta*** şi ***stânga***.

În concluzie, ***funcţia orientativă*** rămâne de o excepţională utilitate în privinţa aşezării diverselor teorii în sistemul doctrinar politic. Mai mult chiar, doctrinele politice tradiţionale consacrate au capacitatea de a privi societăţile sub aspect integrator, în totalitatea lor, analizând toate componentele acestora. Aşa fiind, credem că, pentru o bună bucată de vreme, clasicele teorii politice îşi vor demonstra valabilitatea dar mai ales, unele dintre ele, se vor dovedi extrem de viabile, pline de forţă şi de energie creatoare.

În esență trebuie să reținem că în raport de criteriile de delimitare, dintre care ***egalitatea*** se detașează primordial, spectrul doctrinar politic se prezintă astfel:

I. Extrema stângă – compusă din grupuri și mișcări ***egalitare și înclinate spre autoritarism - comunismul***;
II. Centru-stânga – alcătuit din grupuri ***ce adoptă doctrine egalitare dar și libertare – social-democrația***;
III. Centru-dreaptau – alcătuită din mișcări fundamentate ***pe libertate și pe inegalitate – partide conservatoare***;
IV. Extrema dreapta – formată din mișcări ce au la bază ***doctrine antiegalitare și antiliberale – nazism și fascism***.

Într-adevăr doar am amintit doctrinele centriste, fără a le puncta în mod deosebit. Aceasta datorită faptului că, discursul nostru s-a canalizat în direcția surprinderii aspectelor fundamentale care decurg din binomul stânga/dreapta, ca efect principal al funcției orientative a doctrinelor politice.

În capitolele următoare ale prezentului titlul vom analiza: ***doctrina liberală***; ***doctrina socialistă***, ***doctrina conservatoare*** și ***doctrina fascistă***.

Capitolul II: Doctrina liberală

Principiile fundamentale ale doctrinei liberale sunt: ***proprietatea privată***; ***toleranța***; ***libertatea*** și ***statul minimal***.

I). Proprietatea privată constituie un element constitutiv fundamental al acestei doctrine. Liberalii apreciază că proprietatea privată conferă persoanei fizice posibilitatea să se manifeste în mod plenar, conform propriei sale personalități. Fără libertate proprietatea privată nu reprezintă decât un concept lipsit de valoare. Fiind un drept natural ”imprescriptibil” și inalienabil doctrina liberală consideră că fiecare persoană fizică este potențial proprietar încă din momentul nașterii.

Proprietatea asigură individului aptitudinea de a accede la cultură, educaţie şi învăţământ şi la ştiinţă. Ea asigură mijloacele de trai necesare omului şi în acest fel persoana posedă timpul necesar pentru instrucţie şi pentru meditaţie asupra chestiunilor esenţiale pentru societate, inclusiv cele de ordin politic.

În concepţia liberală proprietatea privată este percepută preponderent ca fiind ”corpus”, ca o posesie, stăpânirea faptică a bunului şi mai puţin ca o relaţie socială între membrii societăţii referitoare la un obiect determinat.

Proprietatea privată devine, practic, un garant al libertăţii umane privită în abstracţiunea sa. Se apreciază, conform acestei doctrine, că garanţia proprietăţii private în privinţa conservării libertăţii umane se referă nu doar la proprietarii mijloacelor de producţie, a bunurilor materiale, în general, dar şi la acele persoane care nu posedă sau posedă în mai mică măsură bunurile materiale.

Aceasta deoarece consacrarea inalienabilă a dreptului de proprietate privată care constituie o garanţie a libertăţii umane prezervă aptitudinea achiziţionării bunurilor, a bogăţiei, nu doar anumitor categorii de oameni, ci tuturor subiectelor de drept, persoane fizice dar şi persoane juridice.

Altfel spus garantarea libertăţii umane s-ar realiza nu prin faptul material, efectiv al exercitării dreptului de proprietate asupra bunurilor ci prin aptitudinea, teoretică şi abstractă, conferită subiectelor de drept, inclusiv persoanelor fizice, de a dobândi respectivele bunuri materiale.

În condiţiile contemporane, după implozia lagărului socialist, dreptul de proprietate privată, manifestat în economie, crează o multitudine de resurse şi de oportunităţi care, în ultimă instanţă, conduc la satisfacţie individuală.

Proprietatea privată generează dominaţie şi conferă titularului său prestigiu în societate.

Este vorba de acel tip de proprietate privată care nu se autoconservă ci, dimpotrivă, se reproduce adică generează plusvaloare, profit. Doar această formă de proprietate privată are înrâurire directă asupra libertăţii, a prestanţei şi a dominaţiei individului în comunitate.

Proprietatea privată reproductivă reprezintă primul element constitutiv esenţial al doctrinei liberale.

Dacă este adevărat că proprietatea privată, și în mod deosebit cea reproductivă, generează un ”statut” titularului său în societate, atunci este la fel de adevărat faptul că în absența unor drepturi concrete la proprietate privată, și mai ales a proprietății private reproductive, persoana fizică nu beneficiază de stimă și considerație în societate și nu poate fi un subiect activ în nici unul dintre raporturile de dominație instituite în colectivitate.

Prin însăși natura sa proprietatea privată în general și mai ales cea reproductivă generează inechitate, barând celor care nu o posedă accesul la educație, dezvoltare spirituală, participarea la ”jocurile” politice, etc.

Doctrina liberală și implicit primul său element constitutiv – proprietatea privată – fundamentează societatea capitalistă.

Dacă proprietatea privată generează în mod logic, obiectiv, inechitate înseamnă că doctrina liberală ***pune accentul pe elitism***.

Dar pentru a ajunge între elite trebuie să ai cât mai multă proprietate privată reproductivă. În acest mod, practic, celor ce nu posedă mijloace de producție le este foarte greu, dacă nu imposibil, să acceadă în stratul elitist al societății.

II). Toleranța și libertatea

Deoarece ”toleranța socială” reprezintă, în realitate, o formă de măsurare, de constatare cantitativă dar și calitativă a libertății, preponderent ne vom referi la ***libertate*** ca reprezentând al doilea element constitutiv al doctrinei liberale.

Deși reprezintă, în opinia multor doctrinari, principalul element constitutiv al liberalismului, ***libertatea*** este, în opinia noastră, subsumată obținerii, conservării și multiplicării valorilor sociale, de regulă, corporale dobândite de un subiect de drept, fie o persoană fizică sau, după caz, persoană juridică. Este adevărat că ***libertatea*** are ca scop obținerea oricărui fel de ”bun” concretizat atât în bunuri materiale, în obiecte, dar și în obținerea proprietății, a fericirii individuale și a creării unui statut dominant în relațiile sociale.

Acesta este realul scop al libertății. Ce rost ar avea libertatea acordată indivizilor dacă scopul ei nu ar fi valorizarea acestora?

Şi totuşi, valorizarea ca ţel este una individuală. Liberalismul afirmă că subsumarea valorizărilor şi a ”fericirilor” individuale generează mecanicist, automat valorizarea şi ”fericirea” întregii societăţi. Se uită prea lesne că libertatea individuală chiar şi limitată, prin norme juridice, generează conflicte tocmai datorită scopului urmărit. Atingerea prosperităţii individuale nu se realizează întotdeauna în mod lin ci prin ”lupte” sociale care determină apariţia unor anumite ”calităţi” umane: invidie, ranchiună, lăcomie, avariţie, etc. Aceste ”calităţi” netezesc uneori ascensiunea spre prosperitate a unor indivizi.

Dând prioritate libertăţii individuale în raport cu libertatea societăţii, a colectivităţii, în ansamblul ei, doctrina liberală recunoaşte dreptul individului de a utiliza resursele şi strategiile sale cu intenţia de a atinge scopurile propuse. Nu se vorbeşte nimic dacă scopurile individului sunt în consens cu ţelurile sociale; dacă scopurile individului sunt realiste sau utopice, licite sau ilicite, dacă acestea aduc şi un grad de utilitate pentru societate sau dacă, dimpotrivă, scopurile sunt lipsite de valoare socială.

Tendinţa îmbogăţirii, a asigurării ”fericirii” cât mai rapid, dezumanizează agentul şi îl determină să îşi cantoneze gândirea exclusiv în sfera profitului economic.

Aşa cum am mai avut ocazia să menţionăm, în lucrări publicate anterior, oamenii au renunţat la ***starea de natură*** în care există o utopică stare de ”perfectă libertate” şi de ”perfectă egalitate” formând ***comunităţi umane*** şi concedând irevocabil o parte însemnată din libertatea lor tocmai pentru asigurarea durabilităţii colectivităţii şi pentru prezervarea ordinii în cadrul acesteia.

Prin intermediul ”***contractului social***” umanitatea, privită la nivel individual s-a organizat în cadrul societăţii.

Din perspectivă liberală, renunţarea indivizilor la o parte din libertate, în scopul organizării în comunităţi, a determinat, în mod irevocabil ieşirea dintr-o ”stare ideală” care niciodată nu va mai putea fi atinsă de umanitate. Cu alte cuvinte, anterior organizării sociale se consideră că viaţa omului a fost un continuu huzur, o ”fericire” perpetuă!!! Credem că, dimpotrivă, necesitatea organizării indivizilor în societate şi a structurării societăţilor s-a fundamentat pe

criterii logice, obiective determinate de conservarea speciei umane şi de un trai mai lesnicios al indivizilor. Colectivitatea putea reacţiona în faţa pericolelor în mod organizat şi mai eficient decât o puteau face indivizii izolaţi.

În aceste condiţii, a considera ca ”***starea de natură***” a omului, privit singular, individual, constituie o ”***stare ideală***”, reprezintă ***o utopie o eroare grosolană şi profund regretabilă***.

Omenirea tot timpul a tânjit dupa ”***starea de natură***” dovada regăsindu-se în miturile religioase. Dar raţiunea ne arată că organizarea socială a indivizilor şi trecerea umanităţii de la statutul de vânători – ”culegători” la statutul de ”agricultori” a reprezentat un imens progres al speciei umane.

”Concedând” din libertatea sa individul a intrat în mecanismul societăţii având clară reprezentarea avantajelor enorme. El a ”jertfit” ”starea de natură” care genera imobilism, încremenire, în favoarea dezvoltării umanităţii.

Fără părăsirea ”idilicei stări de natură” omenirea nu ar fi ajuns nici pe departe, la stadiul de dezvoltare pe care-l cunoaşte în epoca contemporană.

Iată proba supremă a progresului umanităţii!!! Doar jertfind libertatea absolută şi totodată iluzorie a indivizilor din ”celebra stare de natură” s-a asigurat cadrul social propice dezvoltării umanităţii.

În acest fel legea naturală a fost înlocuită de raţiune, materializată în legi sociale.

Liberalismul afirmă că Divinitatea l-a determinat pe individ să se integreze – iniţial – în colectivitate. Nevoia de hrană şi de siguranţă l-a determinat pe individ spre socializare. Apoi văzând avantajele teribile ale traiului în societate, individul a refuzat pentru eternitate întoarcerea la ”starea de natură”, adică la animalitate.

În concluzie, fundamentarea diacronică, istorică a libertăţii pe idilica şi veşnic pierduta ”stare de natură” este un fals grosolan. Mai curând se poate afirma cu tărie faptul că exacerbarea libertăţilor umane individuale din contemporaneitate constituie o reminiscenţă a neuitatei ”stări de natură” din epoca preistorică. Niciodată, dar niciodată libertatea individuală privită în sens liberalist nu trebuie să afecteze, să aducă atingere afectivă, sau doar să pună în pericol societatea, reprezentată juridiceşte prin stat.

Nu suntem adepții statului totalitar și avem convingerea că drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului trebuie cu sfințenie respectate. Dar, totodată, nu putem accepta exacerbarea libertății umane, fără identificarea scopurilor individuale cu scopurile sociale, și nu putem accepta sacrificarea libertății națiunilor și distrugerea sau disoluția statelor în numele utopicei libertăți individuale pe care doctrina liberală o proferează cu atât patos și dăruire.

III). Statul minimal

În concepția liberalismului statul este rodul înțelegerii indivizilor care sacrifică o parte însemnată a libertăților naturale constituind societatea. Odată societatea fiind organizată statul apare în mod necesar. Potrivit acestei teorii statul are ca scop ***asigurarea realizării intereselor private ale indivizilor***.

Adică statul, care este acoperământul juridic al unei societăți civile, are ca rațiune de a exista ***protejarea și asigurarea unor interese private!!!***

Prin însăși natura sa, statul are ca scop suprem conservarea societății, a tuturor membrilor acesteia. Deci scopul fundamental al statului este public, colectiv și nici decum un scop privat materializat în apărarea intereselor private.

Se afirmă de către doctrinarii liberaliști că statul s-a născut ca urmare a "***înțelepciunii oamenilor***". Credem că astfel s-a născut societatea dar statul a apărut din nevoia obiectivă de protejare a societății, de conservare a acesteia.

Liberalismul afirmă că unul dintre scopurile statului este asigurarea ***binelui public a fericirii generale***.

Doctrinarii liberaliști au recunoscut că sub expresia anterior enunțată se ascunde o realitate imposibil de atins. Cum se împacă ***asigurarea binelui public și a fericirii generale cu țelul prezervării și asigurării intereselor private??????***

În concepția liberalistă individul constituie valoarea supremă iar scopurile sale sunt exclusiv apanajul său fiind unicul "judecător suprem" al acestora. Pentru liberaliști ***scopul comun, general, public*** reprezintă doar materializarea unor activități individuale care au o finalitate comună datorită convenției intervenită între agenți. Deci,

scopul comun este doar un ansamblu de scopuri individuale unite convențional dar și conjunctural prin voința unui număr de indivizi. Pe parcursul prezentei lucrări am avut ocazia să detaliem principiile Statului de Drept minimal, concurențial.

Aici ne interesează exclusiv concepția liberalistă relativă la scopurile și rolurile Statului.

Binevenitele drepturi și libertăți fundamentale își găsesc potrivit doctrinei liberaliste, originea în rolul cheie jucat de individ în raport cu statul. Statul este redus de liberaliști la un organism social cu rol pasiv, un ”paznic al societății”.

Ordinea, în concepția unor doctrinari liberaliști nu este una predeterminată; ***ea este spontană*** iar statul ***are menirea de a conserva această ordine spontană***, sancționând și reprimând prin forța coercitivă, comportamentele care deviază de la ”ordinea spontană”!!!

Ordinea juridică existentă într-un stat, la un moment dat determinat, nu este spontană.

Ea este predeterminată deoarce normele juridice care o reglementează, pentru a fi aplicabile, trebuie să preexiste în raport cu faptele pretinse a fi ilicite/nelegale.

Această ”***ordine spontană***” corespunde statului minimal deoarece scopul acestui tip de stat capitalist pur este asigurarea satisfacerii intereselor individuale, private.

Rolul statului se circumscrie adoptării normelor juridice și asigurării cadrului general în vederea ocrotirii intereselor capitaliste particulare. În acest context ”***justiția socială***” este percepută de doctrinarii liberalismului ca un potențial pericol la adresa ordinii pieței și aceasta tot ***spontană***, și la adresa Statului de Drept minimal, concurențial, în ultimă instanță. ”***Justiția socială***”, consideră liberaliștii, generază privilegii pentru anumite categorii sociale sau pentru anumiți indivizi.

Liberalismul, revoluția politică și democrația

I).Liberalismul și revoluția politică

Există vreo corelație între liberalismul și revoluția politică?

În perioada contemporană se pare că doctrina liberală nu îmbrățișează idealul revoluției politice.

Dar în perioada afirmării burgheziei pe scena politică, în timpul luptei sale cu clasa nobiliară ideea revoluției nu numai că nu era dezavuată dar facea parte din arsenalul ideologic liberalist. Revoluția reprezenta atunci un mijloc pentru afirmarea drepturilor fundamentale cetățenești și pentru înlătuarea imobilismului social, reprezentat de relațiile de producție feudale.

Dreptul legitim al poporului de a înlătura clasa politică aflată la putere era recunoscut fără rezerve în epoca consolidării puterii politice a capitaliștilor.

Deturnarea puterii, a scopurilor sale, alterarea principiilor fundamentale ale guvernării, împiedicarea sub orice formă a întrunirii și a activității corpului reprezentativ sau supunerea față de o ”putere” străină constituiau, în epocă, motive întemeiate pentru schimbarea prin forță a guvernanților. Păcatele mortale pentru care liberalismul a atins inițial mișcarea revoluționară era: tirania executivului; înlăturarea drepturilor și libertăților cetățenești; încălcarea sau nesocotirea proprietății private.

Revoluțiile burgheze, capitaliste cu un profund program liberal s-au desfășurat astfel:

* În SUA la 1776 – Declarația de Independență;
* Revoluția Franceză din 1789;
* Revoluțiile Europene din 1848.

S-a discutat în literatura politologică dacă aceste manifetări politice sunt revoluții cu adevărat. S-a spus că în lipsa ideii de revoluție starea de lucruri existentă în America și statele europene a determinat aceste mișcări revoluționare. Ele sunt fără îndoială, ***revoluții*** întrucât urmăreau obiective liberale: independența, garantarea proprietății private și conservarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Am spune chiar că evenimentele menționate anterior ”***revoluții burghezo – liberale*** ”.

De altfel, sub această denumire sunt și cunoscute în istorie.

Ele ***sunt burgheze*** pentru că urmăreau aducerea definitivă la putere și conservarea poziției politice dominante a clasei capitaliștilor. Aceste revoluții ***sunt liberale*** nu doar pentru faptul că urmăreau ascensiunea și consolidarea burgheziei ci pentru că scopul

lor era garantarea proprietății private, a libertăților individuale și înlăturarea oricărei tiranii feudale.

Cu deplin temei se poate oberva că sub aspect ideologic aceste revoluții au fost puternic influențate de către doctrina liberală. De altfel, revoluțiile burgheze sunt liberale deoarece accederea și consolidarea capitaliștilor la putere s-a realizat pe o platformă politică eminamente liberală. De când a apărut ca și clasă socială distinctă și mai ales de când a luptat pentru cucerirea puterii de stat burghezia și-a fundamentat aspirațiile și pretențiile pe doctrina liberală.

Odată cu cucerirea puterii consolidându-și poziția de clasă dominantă burghezia a abandonat ideea revoluției. Fiind o revoluție burgheză ea nu-și mai avea rostul de vreme ce capitaliștii erau deja instalați și consolidați la putere.

Ideea revoluției îmbrățișată inițial de doctrina liberală va servi drept model pentru dezvoltarea conceptului de ”revoluție” de către doctrina socialistă

* * * *

În ultimele decenii doctrina liberală a încercat să se apropie de tema – atât de hulită inițial – ***dreptății sociale***. Există o continuitate mai mult decât evidentă ***principiile justiției sociale*** atât de criticare de liberaliștii doctrinari clasici și conceptul de ***dreptate socială*** acceptat cu greu în ultimele III – IV decenii.

La început conceptul de ”***dreptate***” desemnau în opinia liberalilor supremația Legii fundamentale precum și a întregului drept pozitiv (obiectiv). Era clamată necesitatea asigurării egalității tuturor cetățenilor în fața legilor. Este vorba de așa-numita ”***dreptate procedurală***” sau ”***dreptate formală***”. Maxima ”tot ceea ce nu este interzis este permis” vine să fundamenteze principiul ”dreptății procedurale”. Cu alte cuvinte doctrina liberală se identifică, chiar și astăzi, în mare parte cu ”dreptatea procedurală” sau ”formală”.

Treptat în condițiile dezvoltării societăților capitaliste unii doctrinari neoliberaliști au acceptat ***principiul dreptății sociale***.

Potrivit acestuia se pornește de la ideea că există clar inechitate între membrii societății, cu privire la deținerea bunurilor absolut necesare. Închistarea fiind un efect al asigurării dezvoltării și

afirmării intereselor private de către stat, tot statului îi revine obligația unei așa-zise ”redistribuiri” a plusvalorii, sau măcar a unei părți din ea în așa fel încât toți cetățenii să își poată satisface interesele primare absolut necesare vieții, concretizare în dobândirea bunurilor necesare existenței umane decente.

Această partajare a plusvalorii destinată persoanelor fizice defavorizate determină neînțelegeri între doctrinarii liberali.

Unii se împotrivesc ideii de dreptate socială dar alții o acceptă considerând că alocarea resurselor generează o egalitate ”dreptatea socială”, cei ”de dreapta” sunt liberalii libertarieni pentru care unica dreptate este aceea ”formală”, ”procedurală”.

Liberalii ”de stânga”, egalitarienii susțin principiile dreptății sociale. Aceştia nu au o opinie convergentă cu privire la ce anume trebuie să fie distribuit egal dar, în principiu, acceptă fără rezerve necesitatea unei ”redistribuiri” a plusvalorii, a profitului capitaliştilor (o parte din el nu în întregime, desigur) către categoriile socio-profesionale net defavorizate.

II).Liberalismul şi democrația

În perioada ultimelor decenii doctrina liberală acceptă fără rezerve principiile statului democratic. În mecanismul politico-etatic democratic liberalismul trebuie să accepte, fără mari rezerve, așa-zisa ”***tiranie a majorității***” este proba de foc a receptării principiilor democratice ştiut fiind că prin excelență, liberalii sunt elitişti.

Acomodarea liberalilor cu jocul politic democratic care la momentul de față este neechivocă şi de netăgăduit, este greu de digerat de o parte a doctrinarilor liberaliști, în condițiile în care democrația presupune participarea efectivă a poporului la exercitarea puterii. Şi ca să nu se creadă că utilizăm doar ”vorbe goale” precizăm faptul că unii teoreticieni consideră că liberalismul şi democrația sunt antitetice deoarece o democrație participativă veritabilă conduce la dispariția statului capitalist liberal, adică a Statului de Drept minimal, concurențial, care a rămas, la momentul de față, unica fosrmă de stat capitalist pur. Deci, concret, democrația veritabilă, apreciază unii doctrinari, determină disoluția/dispariția tipului pur de stat capitalist, minimal, concurențial.

În realitate, liberalismul trebuie să rămână organic legat de principiile democratice, deoarece numai statul legat poate asigura o garantare efectivă a libertății individuale numai statul democrat se poate opune eficient tiraniei şi tot statul democrat este un real garant al proprietății (fie ea politică sau, după caz privată).

Liberalii fiind elitişti conservând principiul proprietății private asupra bunului nu se pot apropia până la confuzie cu susținătorii principiului democrației. Democrația este, în esență, puterea poporului adică puterea celor mulți, cei fără multe şi exorbitante mijloace materiale. Ea este prin însăşi natura sa apropiată doctrinei socialiste.

Liberalismul este, în esența sa, antiegalitarist iar democrația, ca şi socialismul, este puternic egalitaristă.

Doar "***socialismul liberal***" poate fi considerat o mişcare politică ***cu nuamță liberală dar egalitară***. Restul mişcărilor liberale, indiferent de denumirile concrete sunt antiegalitare.

Până unde poate merge conducerea doctrinei liberale, inegalitară, în marea sa majoritate, cu statul democrat fundamentat, cel puțin teroretic, pe egalitarism?

În privința dezvoltării istorice a corelației liberalismului cu principiile statului democratic este de observat că doctrinarii liberali au fost mai preocupați de asigurarea cadrului statului minimal, concurențial decât de instaurarea efectivă a principiilor democrației în arta guvernării. Astăzi însă toți liberalii şi doctrinarii liberaliști sunt de acord în a promova, fără rezeve, statul democratic.

Acestă mare doctrină politică – liberalismul – a sesizat că guvernarea democratică are avantajul responsabilizării poporului iar coparticiparea acestuia din urmă la "***actul guvernării***", conlucrarea activă dintre guvernanți, clasa politică în general şi guvernați, deci societatea civilă, determină o deosebire socială în cadrul întregii societăți, cu consecințe benefice asupra întregului mecanism politico-etatic.

*

* *

Capitolul III: Doctrina socialistă

Chestiunile supuse tratării se referă la: socialismul utopic; socialismul comunist; partajarea socialismului originar în: social-democrație (socialism tradițional) și comunism.

Doctrina socialistă prezintă o construcție intelectual-cognitivă aparte, este oarecum atipică.

Prima interograție se referă la premisele și motivele apariției acestei doctrine, care indiscutabil a fascinat, de-a lungul timpului, sute de milioane de oameni.

Deși se afirmă îndeobște de politologi faptul că socialismul ca doctrină nu reprezintă o replică, o antiteză la doctrina liberală sau la alte doctrine politice proprii sistemelor capitaliste, este indiscutabilă apariția și închegarea socialismului tocmai din civilizația capitalistă.

Noi credem că, dimpotrivă, doctrina socialistă a constituit indiscutabil o replică profundă la curentele doctrinare politice susținătoare ale capitalismului.

Se consideră că socialismul reprezintă un mod de percepere specific al societății capitaliste.

Nu se spune însă explicit de către politologii apologeți ai capitalismului, ***cine*** are acest mod de percepere, ***diferit*** sau ***poate eronat*** a societății capitaliste.

Credem că acest mod diferit de percepere al oricărei societăți capitaliste este propriu persoanelor fizice deposedate de avutul lor ca urmare a manevrelor capitaliștilor sau ca urmare a unor situații excepționale: crize economice, catastrofe, incendii devastatoare etc. Acest mod diferit de percepere este specific și persoanelor fără avere, celor care s-au aflat în imposibilitate de a agonisii sau de a putea moșteni vreun patrimoniu, cu activ îndestulător

Modul de percepere al societății capitaliste, specific doctrinei socialiste, a fost îmbrățișat în mod paradoxal – la prima vedere – și de persoane potențate material și având o situație socio-profesională bună într-o țară cu un sistem socio-politic și economic capitalist.

Este o regulă doar pe jumătate afirmată că socialismul se adresează proletariatului și dezrădăcinaților soartei. Doctrina socialistă a atras, atrage și va continua să atragă membri ai clasei

capitaliştilor, intelectuali marcanţi, naţionalişti, internaţionalişti, oameni de ştiinţă, oameni de artă şi de cultură etc.

Aceste categorii nu sunt atrase datorită lipsurilor materiale, fără îndoială. Ei ”cad” în plasa socialismului doctrinar din convingere. Pentru că unii intelectuali doresc o soartă mai bună pentru proletari şi pentru întregul popor muncitor. Sesizând contradicţiile societăţii capitaliste şi mai ales cea mai flagrantă contradicţie, aceea fundamentală, intelectualii/de stânga doresc depăşirea acestor inconveniente generate în mod obiectiv, de societatea capitalistă.

Se consideră uneori că doctrina socialistă constituie un mod de a privi lumea, printr-o prismă emoţională. Aşa fiind factorul intelectiv ar fi dublat dacă nu depăşit de factorul volitiv-emoţional. Dacă realitatea obiectivă a fost sau nu privită emoţional de fondatorii doctrinelor socialiste rămâne o chestiune în discuţie. Dar este greu să poţi trece rece şi impasibil ca un sloi de gheaţă peste greutăţile şi nevoile nesimţite în lumea producătorilor de bunuri materiale şi spirituale. Să te gândeşti doar la interesele private neglijând total nevoia de strict necesitate ale semenilor tăi este un act de cinism care în condiţii normale ar trebui să stârnească groază, oroare. Ori în capitalismul clasic chiar statul, ca reprezentant al societăţii, este principalul ocrotitor al intereselor private individuale care urmăresc cu egoism, un unic scop: profitul în favoarea investitorului capitalist.

În antiteză cu capitalismul, socialismul trebuie să se prezinte ca o societate ocrotitoare a intereselor publice generale a acelor interese care converg spre satisfacerea trebuinţelor marii majorităţi a populaţiei. Doctrina socialistă ***precizează căile de urmat*** în vederea ameliorării neajunsurilor generate de capitalism.

Acestea sunt: reformarea societăţii capitaliste sau schimbarea, transformarea acesteia prin intermediul revoluţiei politice.

I). Socialismul utopic. Primii doctrinari socialişti

A doua decadă a sec. al XIX-lea a fost hotărâtoare în privinţa afirmării valorilor socialiste. Fiind o replică la gândirea capitalistă, în general, şi la concepţia liberală, în particular, doctrina socialistă

constitutie, în esența sa, un efect al societății și al economiei capitaliste. Practic, fără capitalism este greu de conceput apariția și afirmarea concepțiilor socialiste.

Vom încerca să explicăm acest aspect. Astfel, capitalismul constitutie ”patul germinativ” pe care se crează și se dezvoltă doctrinele socialiste. Deși reprezintă o concepție proprie despre organizarea socială și etatică doctrina socialistă, indiferent de orientare, se raportează, ab initio, la societatea capitalistă. Scopul suprem al capitalismului este reformarea sau chiar înlocuirea societății capitaliste. Economia politică burgheză a reprezentat unul dintre pilonii fundamentali ai gândirii politice socialiste.

Eliberarea parțială a individului a fost realizată de liberalism. Tot capitalismul a separat biserica de treburile publice, proclamând capacitatea statului. Acest element reprezintă acel ”pat germinativ” care a ajutat la grefarea opiniilor socialiste în societate.

Inițial gânditorii socialiști au consacrat, conceptual vorbind, un stat în care sărăcia să fie eradicată. Aspectele de ordin economic referitoare la traiul clasei proletare erau îmbinate cu chestiuni de natură politică referitoare la necesitatea schimbării din temelii a societății, cu ajutorul revoluției.

Dezvoltarea economiei capitaliste avea ca efect degradarea continuă a situației materiale a proletarilor. Sesizarea acestui aspect au determinat pe doctrinarii socialiști utopici să afirme câteva principii umanitare și egalitare menite să creeze condiții pentru redresarea economică și socială a clasei muncitoare.

Principiile doctrinelor socialismului utopic se pot rezuma astfel:

∗ Necesitatea obligativității muncii pentru toate persoanele fizice apte de muncă;

∗ Consacrarea revoluției politice ca fiind principala modalitate de instaurare a socialismului;

∗ Conștientizarea ideii că ”***fericirea” umană***, clamată de liberaliști, este în realitate supusă determinărilor sociale;

∗ Acordarea rolului preponderent ***rațiunii umane***, în vederea construirii viitoarei societăți fundamentate pe principiile socialismului.

Obligativitate activităților lucrative, a muncii, a reprezentat un postulat al socialiștilor premarxiști, utopici. Aceștia au sesizat faptul că procurarea mijloacelor de trai nu se poate realiza în lipsa muncii.

Munca, ca activitate conștientă, creatoare, înalță individul, îi conferă un scop în viață, îl motivează și îi dă sentimentul împlinirii, al utilității sale pentru societate. Munca este aceea care conferă omului valoare socială.

Revoluția politică a fost considerată de unii gânditori socialiști premarxiști ”elementul cheie” pentru schimbarea regimului politic. Idealiști convinși și aflați sub influența vie a Revoluției franceze unii doctrinari, în special francezi, au văzut în revoluție șansa instaurării egalitarismului social.

Ideea că ”fericirea” umană nu reprezintă un concept abstract, rupt de realitatea obiectivă, fiind organic legată de mediul social, chiar condiționată de către acesta, este un merit incontestabil al socialiștilor utopici. Pentru ei ”fericirea” omului consta în eliberarea individului din ”cătușele” societății și economiei capitaliste. Fiind, prin excelență o ființă socială, o ”rotiță” vie în vastul mecanism social reprezentat de societate, omul își poate regăsi fericirea și bunăstarea, împlinirea sa, doar în condițiile în care i se oferă o șansă de către societate.

”Fericirea” cetățeanului în societatea capitalistă este direct proporțională cu patrimoniul său, cu bunurile sale de valoarea și cu mijloacele sale financiare.

Gânditorii socialiști utopici (premarxiști) au sesizat ”o contradicție” între bogați și săraci, între capitaliști și proletari. Rezolvarea acestei contradicții a fost găsită fie în reformarea societății burgheze, fie în revoluția politică.

În construirea viitoarei societăți socialiste, socialiștii utopici au acordat un rol hotărâtor rațiunii umane.

Această aserțiune trebuie înțeleasă sub două aspecte. Pe de o parte, ei considerau că eradicarea sărăciei va fi conștientizată, ca o necesitate obiectivă, legică, chiar și de către reprezentanții burgheziei. Educația era considerată principalul instrument pentru scoaterea masei proletare din mizeria materială și ignoranță. Pe de altă parte, instituirea rațiunii ca temelie a organizării viitoarei

societăți, pornea de la premisa asigurării laicității statului, a respingerii doctrinelor religioase, și a clericismului.

Instituțiile religioase erau asociate de gânditorii socialiști utopici cu vechiul regim feudal dar și cu regimul capitalist, care deși a laicizat societatea, totuși în anumite situații, a realizat compromisuri cu acestea. Bigotismul marii majorități a proletariatului, credința în superstiție a doctrinarilor socialiști premarxiști.

Doctrinarii socialiști utopici au fost: Robert Owun (1771-1858); Saint-Simon (1760-1837); Charles Fourier (1772-1837); Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865). Primul a fost englez iar ceilalți trei gânditori socialiști utopici au fost francezi.

Câteva cuvinte despre contribuția fiecăruia la dezvoltarea concepțiilor socialiste utopice, credem că nu sunt lipsite de interes.

Doctrinarul ***Robert Owen*** a considerat că burghezia va înțelege necesitatea ameliorării condițiilor de muncă ale proletarilor și va contribui, din proprie inițiativă, la ridicarea standardelor în privința calității condițiilor de viață și de muncă ale clasei muncitoare.

La toți socialiștii utopici ***accentul cade pe reformarea societății*** având ca scop desființarea sau reducerea drastică a proprietății private, sursă a inegalității sociale, precum și consacrarea principiilor asocierii și ajutorării reciproce. Owen a preconizat înființarea unei instituții bancare în care schimburile să fie echivalente, unitatea de măsură fiind, în acest caz, munca depusă pentru atingerea rezultatului cert determinat.

Gânditorul socialist premarxist francez ***Saint-Simon*** a propagat, prin doctrina și concepțiile sale, deplina încredere în judecata rațională a omenirii. Întemeietor al pozitivismului sociologic acest doctrinar a considerat că soarta întregii umanități este legată organic de munca productivă efectuată de producători, de proletari. El a prevăzut înlocuirea societății capitaliștilor cu o societate a producătorilor de bunuri materiale. A fost clamată necesitatea dispariției clasei consumatorilor, adică a investitorilor capitaliști, considerată de Saint-Simon ca fiind o clasă parazită, inaptă de a produce bunuri materiale. Cu alte cuvinte, clasa care nu produce bunuri dar care, având mijloace de producție, își însușește

plusvaloarea, obținută ca efect al muncii proletarilor, este parazitară și în consecință, este sortită pieirii de pe scena istoriei.

Pierre-Joseph Proudhon doctrinar socialist utopic francez a contestat rolul politicii de știință și de artă a guvernării considerând că aceasta are exclusiv rolul de a organiza, controla și gestiona economia. El a negat sensul modern, tradițional al democrației ca fiind guvernarea poporului pentru popor. Proudhon considera că democrația semnifică educarea poporului și în special a guvernaților tinere.

Deoarece nu credea nici măcar în principiile de bază ale statului democratic acest gânditor manifesta o aversiune față de stat, față de orice formă de autoritate publică, etatică.

Orice formă de autoritate publică era virulent contestată de Pierre-Joseph Proudhon. Autoritatea etatică trebuia înlocuită – în concepția sa – cu consimțământul mutual, cu acordurile acceptate prin înțelegere de către clasa proletară.

În privința libertății individuale Proudhon afirma determinismul social și mai ales economic al acesteia. Egalitatea condițiilor, a șanselor, determină libertatea indivizilor. El nu sacrifică nici libertatea individuală, nici egalitatea persoanelor, încercând identificarea unui raport de cauzalitate între egalitate și libertate, legătura de determinare fiind de la cauză la efectul acesteia. Egalitatea consacră o veritabilă libertate pentru că în libertatea lor oamenii trebuie să fie solidari; ori solidaritatea implică egalitatea indivizilor.

Gânditorul Pierre-Joseph Proudhon nu s-a opus doar statului, ca sursă de autoritate, ci și bisericii. El a contestat autoritatea religioasă, fiind un anticlerical convins.

Doctrinarul francez ***Charles Fourier*** considera munca agricolă ca fiind mai apropiată de natura umană în raport cu munca din industrii. El a propus o îmbinare a celor două categorii de activități lucrative. Fourier a fost gânditorul care a inițiat, în mod abstract, teoretic, un ***falanstier***. În cadrul său oamenii trebuiau să își schimbe posturile de muncă între ei tocmai ***pentru asigurarea prezervării poziției lor de egalitate***.

II). Socialismul comunist. Partajarea socialismului originar în social-democrație și comunism

Socialismul până la Karl Marx a fost unul utopic, empiric.

Doctrinarul socialist german ***Karl Marx (1818-1883)***, a sintetizat, în mod remarcabil, o teorie organică și bine închegată care să constituie un răspuns la crizele economice capitaliste. Doctrina marxistă era menită să rezolve problemele și antagonismele societății capitaliste. Ea reprezintă cea mai coerentă și închegată concepție despre modul în care trebuie transformată, de fapt înlăturată, societatea capitalistă. Karl Marx este, pe drept cuvânt, făuritorul stângismului modern care este organic și firesc continuat de către stângismul contemporan.

Doctrina marxistă reprezintă, așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, reflectarea unor multiple curente de gândire, cu caracter filosofic, sociologic, economic și mai ales, politic. Ceea ce diferențiază această doctrină constă în faptul că pentru întâia dată s-a pus în mod serios problema posibilității de acordare a puterii politice proletariatului, iar științele socio-umane: istoria, politologia dar și filosofia, au căutat să ofere răspunsuri, din perspectiva acestei doctrine.

Desigur nu suntem noi cei chemați să comentăm doctrina și opera doctrinarului Karl Marx. Ne vom mărgini doar la punctarea câtorva chestiuni relative la concepția acestui doctrinar, a celui mai grandios teoretician dintre toți gânditorii socialiști.

Mișcările socialiste, dar mai ales cele comuniste, au avut și au ca reper fundamental concepția acestui strălucit teoretician.

Vom puncta câteva principii fundamentale desprinse din doctrina marxistă relative la rolul individului, a societății, economiei și istoriei în asigurarea dezvoltării și progresului umanității.

A). În concepția doctrinară marxistă individul, persoana fizică, este o ființă socială. Rezultă, în mod logic, că personalitatea și condiția individului reprezintă o reflectare a condițiilor materiale și spirituale ale societății.

De la naștere și până la moarte persoana fizică trăiește și se dezvoltă în mediul social. În consecință, personalitatea sa este puternic modelată de situația materială și de moravurile societății.

Scopurile urmărite de fiecare ins în parte trebuie să fie în acord cu scopurile generale urmărite şi promovate de societate. Pentru Karl Marx libertatea umană particularizată, concretizează în fiecare individ, se poate manisfesta, obiectiva doar în cadrul social organizat. Cu alte cuvinte, libertatea individuală este condiționată social deoarece pentru a percepe libertatea în esența sa, sau gradul de libertate conferit individului, acesta trebuie, în mod necesar, să se raporteze la celelalte persoane, deci la mediul social. Fără raportarea la mediul social libertatea este o utopi, o ficțiune. Libertatea – se afirmă – va fi deplină şi reală doar atunci când individul va percepe în mod egal, atât problemele individuale (private) cât şi chestiunile sociale (publice).

Jalonarea libertății individuale, limitarea sa, se realizează, concret, prin intermediul legii.

Karl Marx considera că societatea capitalistă a parcurs o etapă extrem de importantă legată de concretizarea, materializarea ***libertății politice*** constând în: proclamarea persoanei fizice ca fiind cetățean al statului şi separarea societății politice de societate civilă; distincția netă între stat şi religie; separația ”publicului” de ”privat”.

În legătură cu religia merită a fi subliniat faptul că doctrina marxistă originară promovează laicitatea. Ea nu este una cu caracter religios!!! Din acest punct de vedere Marx susține principiile libertății politice deja proclamate de burghezie. Separația bisericii de stat a dat posibilitatea laicizării statului, acesta devenind un diriguitor, ce-i drept rezervat, şi un arbitru între diversele culte oficiate. Religia devine apanajul societății civile fiind mai mult o chestiune privată, derivată din convingerile adepților respectivei doctrine.

Teoreticianul Marx va acorda o atenție cu totul specială necesității conştientizării de către mediul social a suferințelor şi inechităților.

Această conştientizare a greutăților determinate de modul de producție capitalist va determina pe cei oprimați la acțiune. În concepția lui K. Marx această acțiune este ***revoluția socialistă***. Conştientizarea nevoii de schimbare socială guvernează ***un program politic*** care cuprinde concepțiile noi despre modul de organizare a societății şi, respectiv, ***o forță politică*** concretizată în organizarea unui grup social (cel oprimat) care prin activitatea politică sunsținută

(chiar violentă, revoluționară) dorește și urmărește să impună societății programul său politic.

Ce legătură au toate aceste aspecte reliefate cu individul privit ca ființă socială și cu libertatea politică? Este clar faptul că la originea forței sociale structurată politic stă grupul social organizat pe baza unei conștiințe politice de grup, ce reflectă conștiința fiecărei ”ființe sociale”, deci a fiecărui individ. Pe de altă parte, revoluția socialistă ar constitui cea mai înaltă formă de obiectivare, de materializare a libertății politice.

Având ca temelie libertatea umană, doctrina socialistă marxistă neagă orice tentativă de explicare a istoriei umanității prin factori exteriori condițiilor sociale.

Dimpotrivă, marxismul postulează determinismul în relația oameni – istorie. Doar oamenii, umanitatea crează istoria. Lumea socială, fiind exclusiv umană, este imperfectă și generează sărăcie, umilință și mizerie. Grijile și greutățile umane nu provin din exteriorul societății ci sunt un efect al dezvoltării sociale. Paradoxal, societatea, umanitatea generează prin mecanismele sale inumanitate!!!

Această problemă trebuie corectată neapărat pentru ca indivizii să se simtă utili sub aspect social.

Dintre toate ”***inumanitățile***” generate, ca efect, de funcționarea societății, cel mai dureros, primitiv și dezumanizant este, de departe ***efectul sărăciei***. K. Marx a conceput revoluția socialistă, sub aspect doctrinar, ca o eliberare de sărăcie, ca o reumanizare a individului, ca o retrăire, în plenitudinea sa, a socialului, ca un scop, un țel nobil pentru individ și pentru întreaga societate.

B). Așa cum am precizat anterior, principala problemă nesoluționată din societatea capitalistă este, în concepția filosofului politic Karl Marx, chestiunea sărăciei, garantată de proprietatea privată, în special, cea reproductivă.

În concepția marxistă binomurile bogăție-sărăcie; capitaliști și proletariat nu se circumsrie unui tot unitar, unui sistem social global. Deși fac parte din aceeași realitate socială binomurile respective au fost, sunt și vor rămâne profund antitetice.

Relația dintre ele se manifestă astfel: capitaliștii și proletariatul generează funcționarea economiei capitaliste, capitaliștii

prin mijloacele de producție de care dispun, clasa muncitoare prin forța activă de muncă pe care o cheltuie – ca energie – în procesul de producție.

Bogăția și sărăcia reprezintă efectele modului de producție capitalist, a reproducției capitaliste.

Doctrina marxistă a evidențiat absoluta pauperizare a clasei proletare, ca efect al distribuirii plusvalorii, a profitului, după criterii private, deși activitatea lucrativă care l-a generat este profund socială. Plusvaloarea se distribuie în folosul proprietarilor mijloacelor de producție, a capitaliștilor, în defavoarea muncitorilor. Această situație obiectivă, cu caracter economic, are profunde consecințe și pe plan psihologic deoarece proletariatul, nefiind participant activ la partajarea plusvalorii, a profitului, trăiește, atât individual, singular, cât și colectiv, un sentiment de înstrăinare, de alienare în raport cu propriul său eu dar și cu societatea. Acest sentiment este consecința directă a stării materiale de sărăcie, determinată de lipsa posibilităților de însușire a unei părți din plusvaloare, așa cum ar fi just și legitim.

Alienarea umană, specifică proletariatului, se referă atât la planul material cât și la cel spiritual. Ea este în mod mediat consecința partajării inechitabile a plusvalorii în favoarea netă și fără echivoc a capitaliștilor.

Clasa muncitoare rămâne în condiția de ”***clasă așa-zis salarială***”, lipsită de mijloace de producție și de proprietate privată, în general. Alienarea proletarului se regăsește atât în raport cu propria persoană, cât și în raport cu mediul familial. De aici, provine tendința unor membrii ai clasei defavorizate de a se refugia într-o lume iluzorie, în alcool, droguri etc., tendința spre o viață parazitară prin parvenire (căsătorii formale sau din interes).

În societatea capitalistă totul se formalizează iar oamenii învață, pentru a supraviețui, să devină cameleonici și să acționeze fără scrupule.

În aceste condiții – sumar expuse, dar drastice – clasa muncitoare conștientizează ”precaritatea socială” a societății capitaliste. Soluția preconizată de Karl Marx ***este unică și radicală***, constând în dispariția, înlăturarea societății capitaliste. Dispariția/înlăturarea societății burgheze a fost preconizată prin revoluția socialistă.

Deci, conform acestei doctrine premisele apariției comunismului se regăsesc în societatea capitalistă iar cauza principală a revoluției o constituie absoluta inegalitate în distribuirea plusvalorii ceea ce determină înstrăinarea salariaților, a clasei muncitoare, de societate, de familie și chiar de propria persoană.

C). Istoria luptei de clasă sau istoria luptei dintre clasele sociale constituie motorul Istoriei politice a statelor cât și a Istoriei politice universale. Această idee afirmată de Marx are o valoare intrinsecă, fiind extrem de importantă pentru întreaga doctrină politică marxistă. Înțelegem, conform acestei opinii, că întreaga evoluție socio-politică a umanității, întreaga istorie a omenirii, se fundamentează pe o luptă a contrariilor, a contradicțiilor dintre clasele sociale antagonice. Practic, "lupta" dintre principalele clase sociale determină în istorie evoluția social-politică: stăpâni de sclavi – scalvi; nobili – iobagi; capitaliști – proletari.

Această luptă este continuă, susținută, chiar dacă nu capătă în mod continuu un caracter violent, distructiv, revoluționar.

În condițiile capitalismului lupta antagonică dintre burghezie și proletariat estompează, în mare parte, acțiunea altor clase/categorii sociale.

În raport cu clasa capitaliștilor radicalismul cel mai ascuțit și conștiința cea mai clară în privința necesității schimbării aparține proletariatului. Se consideră că în mod obiectiv această clasă socială pauperizată și exploatată are cel mai mare interes de a se elibera de sub dominație: economică, socială și, nu în ultimul rând, politică.

D). Din cele expuse anterior rezultă că proletariatul este clasa socială care manifestă un rol politic major în promovarea schimbării sistemului socio-politic. În condițiile societății capitaliste se consideră, de această doctrină, că muncitorii, fiind cei mai năpăstuiți și sărăciți, cei mai exploatați au cel mai mare interes în promovarea unor noi relații sociale în cadrul societății. Practic, proletarii sunt cei mai radicali deoarece, în societatea capitalistă, ei nu mai au nimic de pierdut!!! În acest scop forța politică a muncitorimii trebuie să fie bine organizată. Procesul revoluționar presupune conștientizarea de către proletari a necesității sale și imprimarea unor obiective revoluționare în cadrul programului politic susținut de partidul politic muncitoresc, de regulă cel comunist.

Radicalizarea ideilor programului politic dar şi a metodelor şi mijloacelor prin care se asigură accesul la puterea politică se datorează voinţei proletarilor de a accede la puterea de stat, conştientizării ideii că numai astfel pot domina sistemul politic existent.

E). Rolul statului şi a democraţiei în concepţia marxistă sunt privite de pe poziţie de clasă. În concepţia marxistă originară se recunoaşte statului o serie de competenţe, de atribuţii general-valabile pentru orice stat de pe mapamond: competenţe în domeniul apărării; în domeniul asigurării ordinii şi liniştii publice; în domeniul asigurării sănătăţii populaţiei statului, etc. Totuşi, statul prezervă, prin însăşi natura sa, un anumit echilibru între clasele şi categoriile sociale existente în statul respectiv. Este, privit din această perspectivă, statul absolut neutru? Marxiştii susţin că nu se poate pune problema neutralităţii statului, a organelor etatice, în acest caz. Dimpotrivă, puterea politică şi mai ales puterea de stat se identifică cu clasa dominantă în stat. Aşa fiind, în societatea capitalistă clasa dominantă în stat este burghezia. Ea deţinând mijloacele de producţie, deci ”puterea” economică, prin intermediul statului obţine şi puterea politică. Întotdeauna, indiferent de orânduirea socială existentă (sclavagism, feudalism sau capitalism) clasa dominantă politic în stat a fost clasa dominantă economic în societate.

Care este rolul statului şi din ce motiv a apărut acesta pe scena istoriei umanităţii? Punctul de vedere marxist este în sensul necesităţii obiective a apariţiei statului în scopul ”medierii”, a ”concilierii” între principalele clase sociale antagonice. Pe parcursul existenţei sale rolul statului este identic cu scopul ”inventării” sale. Puterea etatică ”guvernează” şi ”mediază” între clasele sociale antagoniste. Ea caută să obţină un echilibru între respectivele clase sociale, echilibru menit a conduce la o ”aparentă” coeziune socială.

În privinţa democraţiei concepţia marxistă, deşi propagă revoluţia, este tolerantă. Statul democratic având o formă de guvernământ republicană a fost considerat cea mai înaltă represie a statului, privit în abstracţiunea sa. De altfel, socialiştii s-au integrat perfect în mecanismele jocului democratic, democraţia fiind apreciată ca un sistem politic în care clasa proletară îşi poate exprima punctele sale de vedere. În fapt, marxismul a prevăzut că statul republican şi democratic este mai uşor de penetrat de ideologia

socialistă şi, totodată, ar putea ceda mai uşor revendicărilor de teama revoluţiei socialiste.

Forţa politică a proletarismului – partidul comunist, indiferent de denumirea concretă adoptată, - poate mai lesne să adopte o strategie politică – chiar şi disimulată – în condiţiile statului democratic şi a formei republicane de guvernământ.

Aşa fiind, ajungerea la putere a proletarismului constituia (reprezenta) cucerirea puterii politice de către partidul său reprezentativ, adică cucerirea statului democratic de către clasa proletară. Deşi acceptă, în principiu, democraţia marxiştii o pun în slujba partidului clasei proletare. Odată acesta ajuns la putere va ignora ”jocul politic democratic” în scopul edificării unui alt tip de societate, respectiv societatea socialistă. Intrarea marxiştilor în ”jocul politic democratic” nu trebuie considerată o abdicare de la fundamentalul principiu al înfăptuirii revoluţiei. Aceasta rămâne intact iar partidul proletariatului utilizează mecanismele democratice atât timp cât nu poate înfăptui, în mod obiectiv, revoluţia socialistă

Cu alte cuvinte angrenarea partidelor marxiste în jocurile politice este una de conjunctură, menită să cunoască din interior mecanismul politic democratic, în aşa fel încât, la momentul prielnic să se procedeze la înlăturarea violentă a relaţiilor sociale existente şi, în esenţă, a întregului mod de producţie de tip capitalist.

Stratul democrat este convenabil deoarece permite relativ uşor răspândirea doctrinelor marxiste şi, totodată, asigură posibilitatea participării nedescriminatorii la jocul politic a partidelor proletariatului.

Organic legat de ”***stat***” şi de ”***democraţie***” este şi principiul marxist al progresului orânduirii de stat. În concepţia socialistă orânduirea de stat trebuie să fie într-o permanentă evoluţie, determinată de necesităţile resimţite de naţiune. Ori, o orânduire ce nu ţine pasul cu necesităţile sociale devine învechită, fiind prin natura sa, conservatoare şi retrogradă. Marxiştii afirmă faptul că statul democratic este incapabil să fiinţeze în condiţiile social-economice ale capitalismului deoarece caracterul antagonic al claselor sociale fundamentale – burghezia şi proletariatul, clasa salarizată – determină inaplicarea sau aplicarea formală, golită de conţinut, de substanţă, a principiilor fundamentale ale democraţiei.

Contradicțiile dintre cele două clase fundamentale și antagoniste fac practic imposibilă guvernarea poporului de către popor. Astfel – afirmă marxiștii – statul democratic, fundamental pe economie capitalistă, este sortit eșecului, rămânând în istoria politică ca o veritabilă ”formă fără fond”.

F). Sistemul puterii etatice capitaliste poate fi schimbat doar prin revoluția politică socialistă.

Aceasta reprezintă o idee de forță a doctrinei marxiste. Despre noțiunea de ***revoluție*** am făcut referire în paginile anterioare ale cărții; respectiv titlul I: ”Știința politică”, Cap II: ”Acțiunea politică”, ”Concepții politologice privitoare la dezvoltarea societății” – subdiviziunea ”Radicalismul politic și revoluția”.

Scopul revoluției socialiste îl reprezintă schimbarea din temelii a societății capitaliste. Aceasta se realizează prin înlocuirea clasei politice a capitaliștilor de la conducerea politică a statului. În acest mod ea crează condiții prilej pentru schimbarea totală a societății. Ca orice revoluție și revoluția socialistă a fost concepută ca fiind un proces distructiv și constructiv, în același moment. Ea distruge temeliile societății capitaliste, construind o societate nouă de tip socialist.

Pentru realizarea acestui obiectiv fundamental partidul politic reprezentant al proletarilor, al celor salarizați, trebuie să dobândească, înainte de toate, sprijinul și susținerea unei fracții sociale majoritare. Acest lucru se obține prin mijlocirea propagandei, cu scopul de a crea o efervescență revoluționară în preajma revoluției politice efective. De asemenea, după cucerirea puterii politice spiritul revoluționar trebuie să fie puternic întreținut și cultivat în mod real. Lipsa entuziasmului revoluționar al maselor largi populare, după cucerirea puterii de către partidele marxiste, determină – așa cum lesne s-a observat în fostele state ale blocului politic socialist – formalizarea principiilor și acțiunilor, conducând la eșecul instaurării depline și a menținerii socialismului ca sistem politic.

În vederea cuceririi puterii politice organizatorii revoluției proiectate trebuie să se prezinte ca fiind apărătorii intereselor generale ale societății, ca reprezentanții noului și progresului politic și social.

Clasa politică dominantă în perioada anterevoluționară – este vorba de capitaliști – trebuie prezentată ca fiind o clasă socială retrogradă, decadentă, parazitară.

Desigur, revoluția politică socialistă (comunistă) nu conduce ab initio la instaurarea societății socialiste depline. Ea crează doar posibilitatea transformării radicale, profunde a structurilor și instituțiilor puterii etatice, care ulterior sunt utilizate de partidul politic marxist pentru edificarea societății socialiste. Revoluția politică socialistă are menirea înlăturării raporturilor sociale de dominație, generate de inegalitățile materiale din societate, prin negarea efectivă a proprietății private în economie și prin negarea rolului jucat de proprietatea privată, mai ales de cea reproductivă, în societate.

Așa fiind, revoluția politică socialistă, marxistă, prezintă multiple trăsături caracteristice: ***este o revoluție politică*** pentru că urmărește cucerirea puterii politice și menținerea noii clase sociale la putere prin înlăturarea vechii clase sociale dominante, ***este o revoluție socială*** deoarece tinde să distrugă vechea societate capitalistă înlocuind-o cu o nouă societate, cea socialistă și ***este o revoluție economică*** întrucât desființează proprietatea privată, și mai ales cea reproductivă, negând rolul – posibil pozitiv – al proprietății private și utilitatea acesteia în cadrul societății.

G). <u>Revoluția socială și revoluția politică – raportul de determinare dintre cele două concepte</u>

Necesitatea revoluției socialiste rezidă, conform teoreticienilor marxiști, în inegalitatea, frapantă și crudă, existentă în economie. Această inegalitate se concretizează în, ”distribuirea” proprietății private, în mod deosebit a celei reproductive, în societate, net în favoarea capitaliștilor și, totodată, în modul de redistribuire a plusvalorii, a profitului tot în favoarea clasei dominante în societatea capitalistă. În concepția marxistă, revoluția politică socialistă își are fundamentul în aceste inegalități obiective, relevante în economie. Ea nu constituie doar un capriciu a unor personalități ”dezaxate” sau dornice de publicitate. Ea nu reprezintă rodul unor iluzii, pur subiective, a unor frustrări cu caracter eminamente psihologic. Distribuirea proprietății private și a plusvalorii fiind chestiuni obiective, materiale, reprezintă o cauză fundamentală, cert determinată, o cauză fundamentală logică.

Însuşirea privat-capitalistă a rezultatelor muncii celor salarizaţi, a proletarilor, în favoarea proprietarilor mijloacelor de producţie, a capitaliştilor, determină o inegalitate economică care se răsfrânge în întreaga societate, conducând la disfuncţii, la dezechilibre sociale profunde.

Marxiştii consideră că revoluţia politică socialistă poate apărea în societăţile capitaliste dezvoltate sub aspect economic şi social.

Mizeria şi suferinţa socială considerate reziduuri ale ciclului economic reproductiv capitalist sunt pregnant puse în evidenţă în statele capitaliste dezvoltate. Marxiştii preconizau o revoluţie politică socialistă materializată în mai multe state capitaliste dezvoltate, având, practic, un caracte mondial. În lipsa acestui caracter mondial, global, revoluţia politică socialistă (comunistă) este sortită pieirii!!! Fondatorii doctrinei comuniste K. Marx şi F. Engels au prevăzut necesitatea caracterului global al revoluţiei. Situaţia faptică, obiectică, din secolul al XX-lea, a confirmat justeţea acestor concepţii. Înfăptuirea revoluţii aşa-zis comuniste doar într-o singură ţară, imensă, ce-i drept, dar aflată la periferia sistemului economic capitalist, urmată de ”exportarea forţată”, a sistemului socialist în ţările est-europene ocupate de armata sovietică, în timpul şi dupa al II-lea Război Mondial, a generat o îndepărtare irevocabilă de la principiile originare ale marxismului, urmată de colapsarea întregului sistem politic al statelor socialiste.

Dacă generarea revoluţiei politice socialiste (comuniste) rezidă în principal în inegalitatea, sub aspect economic, a claselor sociale antagoniste, fundamentale, există desigur şi o cauză subsecventă, adiacentă care determină apariţia acestui tip de revoluţie politică. Se consideră că societatatea capitalistă fiind în continuă expansiune, datorită dezvoltării ştiinţei şi tehnologiei, generează – ea însăşi – o fractură între cadrul organizatoric instituţional al relaţiilor sociale, pe de o parte, şi realitatea socială obiectivă, materializată, în principal, în forţele de producţie, tehnologie etc. pe de altă parte.

Se consideră că revoluţia politică socialistă (comunistă) apare dintr-o necesitate obiectivă, legică, având menirea distrugerii, înlăturării, tuturor cadrelor de instituţionalizare, de codificare a relaţiilor sociale din societatea capitalistă. Ca atare, toate actele

normative rămase din capitalism ar trebui imediat abrogate, ca efect al revoluției politice, întrucât acestea exprimă interesele politice, economice, sociale ale fostei clase dominante a capitaliștilor. Marxiștii pun accent nu pe ***izvorul de drept formal*** ci ***pe izvorul material de drept*** care reflectă condițiile materiale de existență ale societății.

Supraviețuirea unor acte juridice normative adoptate în condițiile capitalismului și după înfăptuirea revoluției politice socialiste (comuniste), determină frânarea întregului proces revoluționar putând conduce clar la discreditarea revoluției socialiste. Nu este conceput, în opinia marxiștilor supraviețuirea legilor vechiului regim care oglindește interesele burgheziei în perioada post-revoluționară, dedicată constucției societății socialiste. Acest fapt – supraviețuirea legilor burgheze în condițiile socialismului – asigură prepetuarea intereselor capitaliștilor în noua societate aflată în costrucție. Conform doctrinei marxiste supraviețuirea unor legi burgheze, după instaurarea socialismului (ex: Codul Civil de la 1865 în România) a reprezentat un factor favorizant al perpetuării relațiilor de tip capitalist într-un stat socialist.

În statele foste socialiste există opinia – în societatea civilă – conform căreia comunismul reprezintă un ***ideal***. Dimpotrivă, fondatorul doctrinei comuniste, filosoful K. Marx aprecia că, departe de a fi un ideal, comunismul trebuie să reprezinte în realitate, o mișcare doctrinară și politică perfect ancorată în realitatea obiectivă. Trecerea de la ***societatea capitalistă*** la ***societatea comunistă*** nu se poate realiza într-un interval de timp scurt. Deși revoluția politică propriu-zisă este de scurtă durată, continuarea ei, concretizată în edificarea societății comuniste, este anevoioasă și sinuasă.

De aceea, Karl Marx a prevăzut o etapă intermediară între capitalism și comunism, concretizată edificării noii societăți. Această etapă intermediară constituie o necesitate, obiectivă, legică, deoarece începerea edificării socialismului nu se face într-un vid social, ci într-un mediu în care se prepetuează moravurile și mentalitățile vechii societăți capitaliste.

Lupta împotiva rămășițelor socității capitaliste se duce, în această etapă intermediară, cunoscută sub denumirea de ***societate socialistă*** sau ***dictatură revoluționară a proletariatului***.

Societatea socialistă constituie deci o perioadă tranzitorie între societatea capitalistă şi societatea comunistă. Înfrângerea moravurilor şi transformarea mentalităţilor vechii societăţi capitaliste nivelează construcţia societăţii socialiste, creind premisele instaurării societăţii comuniste.

Comunism şi social-democraţie – forme de manifestare a doctrinei socialiste.

Partajarea socialismului originar social – democraţie şi comunism.

Primul Război Mondial, cunoscut şi sub denumirea ”Marele Război”, a reprezentat, pe bună dreptate, un moment de zdruncin, de ruptură ideologică în sânul mişcării socialiste europene.

Spunem ideologic întrucât mişcarea socialistă, sub aspect doctrinar, s-a manifestat constant împotriva oricăror războaie ”imperialiste”, având ca obiectiv lupta pentru împărţirea/reîmpărţirea lumii între marile puteri dominarea politică a Planetei, a acesteia. Sub aspect politic o parte dintre partidele socialiste s-au pronunţat în favoarea războiului, adoptând o poziţie naţionalistă. Efectul a fost şi o disoluţie organizatorică deoarece, la sfârşitul războiului, Internaţionala a-II-a Socialistă va înceta să mai existe. În Franţa, Marea Britanie şi Belgia partidele socialiste au sprijinit activ efortul de război, participând, sub aspect politic, la guvernare. Astfel, dupa anul 1920, se poate consemna, fără putinţă de tăgadă, existenţa şi conservarea rupturii în mişcarea socialistă europeană. Cele două curente desprinse, ambele, din vechea doctrină au fost: ***social-democraţia*** şi ***comunismul***.

Ruptura s-a permanentizat cele două curente devenind rivale, ceea ce a determinat înfiinţarea a doua Internaţionale, care să reprezinte cele două opinii doctrinare: Internaţionala socialistă şi Internaţionala comunistă.

În realitate, opinăm că ambele curente doctrinare prezintă un trunchi comun, relevat sub aspectul scopului urmărit activ. Ceea ce le deosebeşte se referă la modul de operare, la mijloacele ce trebuiesc utilizate în vederea construirii socialismului.

Împărțirea mișcării socialiste în social-democrație și comunism a estompat, ca să nu spunem că a prejudiciat, doctrina socialistă, în ansamblul ei. Totuși, existența celor două ”curente” socialiste a constituit și reprezintă și la momentul actual, o realitate politică ce, în nici un caz , nu poate fi neglijată.

A mai exista un moment semnificativ care a determinat, sau măcar a accelerat, partajarea socialismului în social-democrație și comunism. Acesta este legat de victoria Revoluției Bolșevice din octombrie 1917 de la Petrograd, din Rusia. În fața acestei realități politice din fostul Imperiu Țarist, o bună parte dintre socialiștii europeni s-au declarat sceptici. Ei apreciau că în Rusia post-țaristă nu este pe cale de a se instaura deplin socialismul pentru că noul regim se manifestă dictatorial iar Rusia, ca stat, nu îndeplinește condițiile – cosacrate originar în gândirea marxistă – pentru o revoluție politică comunistă, fiind o țară imensă dar înapoiată economic, cu o clasă muncitoare relativ redusă și neinstruită, iar revoluțiile sociale deși capitaliste erau puternic marcate de importante reminiscențe feudale.

Socialiștii care au văzut în Revoluția Bolșevică o veritabilă revoluție politică comunistă s-au separat de partidele tradiționale, înființând partide comuniste în statele europene.

În Rusia post-țaristă au avut loc radicale transformări nu doar în privința economiei și a societății, în ansamblul ei, dar și raportat la doctrina marxistă originară.

Liderul incontestabil al Revoluției Bolșevice Vladimir Ilici Lenin a ”adaptat” doctrina marxistă la situația socială politică și economică specifică unei țări aflate la periferia sistemului internațional capitalist trandițional, ”clasic”.

Tezele susțiunte de Lenin conducătorul Revoluței comuniste rusești, relative la particularitățile aplicării doctrinei comuniste în Rusia, se referă la următoarele aspecte (chestiuni) principale:

- Afirmarea tezei că revoluția politică comunistă se poate înfăptui doar într-o singură țară;
- Instituirea unui sistem centralizat de conducere a partidului marxist revoluționar;
- Cosiderarea instituției etatice, a statului, ca fiind un eficient instrument de dominație politică a unei clase sociale privilegiate în detrimentul altei clase sociale (sau a altor clase sociale);

* Exacerbarea rolului ”dictaturii proletariatului” şi ignorarea deliberată a drepturilor şi libertăților cetățenești.

Să le analizăm succint:

* Afirmarea tezei potrivit căreia revoluția politică comunistă se poate înfăptui într-o singură țară.

Contrar doctrinei marxiste originare care afirma: posibilitatea înfăptuirii revoluției exclusiv în statele dezvoltate sub aspect economic; necesitatea înfăptuirii revoluței în mai multe state capitaliste dezvoltate, în mod simultan, generând, practic, o revoluție comunistă mondială; imposibilitatea succesului revoluției comuniste dacă aceasta nu va cuceri puterea în majoritatea statelor capitaliste dezvoltate, doctrina elaborată de liderul Revoluției Bolșevice din Rusia, Vladimir Ilici Lenin, subliniază, între altele, aptitudinea revoluției politice comuniste de a câștiga puterea politică doar într-un singur stat. Este vorba de o readaptare a doctrinei marxiste originare la situația social-politică şi economică existentă în teoriile fostului Imperiu Țarist.

Teza justifică posibilitatea înfăptuirii revoluței şi în statele capitaliste slab dezvoltate din punct de vedere economic, cum este cazul Rusiei post-țariste. Aşadar, în opinia leninistă, condițiile prilej cu caracter economic, descrise în doctrina marxistă originară, deşi îşi păstrează integral valabilitatea, nu devin axiomatice absolute. Cazul Rusiei a demonstrat, în opinia lui Lenin, justețea tezei sale.

Asta înseamnă că în statele capitaliste slab dezvoltate ecomonic, aflate la periferia sistemului capitalist, nu economicul determină revoluția politică comunistă ci invers, revoluția comunistă învingătoare generează prin forța sa politică – partidul marxist, comunist – prefacerile şi reorganizarea economică, din temelii. Este răsturnată practic, teza lui Karl Marx. La fel, în ipoteza victoriei revoluției, într-o singură țară, şi aceea un stat capitalist slab dezvoltat economicește. Lenin afirmă ideea victoriei socialismului într-un stat ori în mai multe state, fără ca revoluția să devină planetară, globală, fapt ce generează existența în comunitatea internațională a doua sisteme social-politice: unul capitalist şi altul socialist.

Datorită victoriei revoluției într-un singur stat coroborat în situația precară sub aspect economic a Rusiei, construcția socialismului – efectuată practic în Rusia sovietică şi mai apoi în

URSS – a diferit net de conceptele imaginate de Karl Marx, în cadrul doctrinei socialiste (comuniste) marxiste originare.

Situația particulară din fostul Imperiu Rus materializată prin: slaba dezvoltare economică, coexistența unor relații sociale feudale alături de relațiile sociale proprii capitalismului; fragilitatea și cantitativă dar mai ales calitativă, a proletariatului din Rusia; lipsa de instrucție școlară elementară manifestată la imensa majoritate a populație fostului Imperiu, a determinat – credem noi obiectiv, justificat – organizarea oarecum ”atipică” a viitoarei societăți socialiste sovietice în raport cu tezele doctrinare originare marxiste.

Practic, statul socialist a realizat sub aspect economic, cultural și educațional ceea ce Imperiul Rus, în calitatea sa de stat capitalist cu puternice influențe feudale nu a realizat. Inaplicabilitatea integrală a doctrinei marxiste în cazul statelor capitaliste periferice, se datorează slabei lor dezvoltări economice împletită cu lipsa unei conștiințe înaintate, generate de precaritatea sistemului de învățământ. În Rusia a lipsit, în mare parte, conștiința de sine a proletariatului.

* Instituirea unui sistem centralizat de conducere a partidului marxist revoluționar (comunist)

Partidul cominist (bolșevic) al Rusiei sovietice s-a caracterizat într-un sistem organizatoric rigid, care exacerba rolul liderului politic suprem.

Acest sistem denumit ”centralism democratic” a fost, de fapt, o dictatură veritabilă a organelor centrale, și în special al liderilor, asupra organelor locale, inferioare, ale partidului.

Se constată, din nou, ignorare a principiilor marxiste originare, fundamentate pe democrație, egalitate și solidaritate. Era, prin acest fapt, socialismul doctrinar marxist, înlăturat din Rusia sovietică sau principiile sale erau adaptate la situația particulară a acestui stat??

Fără îndoială, realitatea politică și socială din Rusia post-țaristă ne determină să considerăm că sistemul organizatoric adoptat de Partidul comunist bolșevic se fundamenta pe tradițiile acestui stat. Astfel, lipsa oricărei forme autentice de guvernare democratică din Imperiul Țarist; mentalitatea poporului pentru care era vie – în memoria colectivă – instituția quasi-sacramentală a ”țarului”;

izbucnirea razboiului civil din Rusia, prelungit mai mulţi ani, a determinat adoptarea acestei viziuni leniniste cu privire la organizarea şi conducerea partidului. Efectul principal al adoptării ”centralismului democratic” în organizarea şi conducerea partidului a fost reprezentat de ”crearea unei rupturi” între partid şi societatea civilă. Chestiunile de partid au devenit obiect de discuţie şi de decizie politică exclusiv în structurile sale de conducere, populaţia nefiind consultată.

Reţinem, fără rezerve, că principiul ”centralismului democratic” promovat activ în Rusia sovietică, apoi în URSS, a generat o organizare şi o conducere profund nedemocratică a Partidului comunist bolşevic, cu consecinţe nefaste asupra statului şi a întregii societăţi.

∗ Cosiderarea instituţiei statului ca fiind un eficient instrument de dominaţie politică a unei clase sociale privilegiate în detrimentul altei/altor clase sociale defavorizate.

Organizarea şi conducerea nedemocratică, hipercentralizată a patridului s-a răsfrânt şi în privinţa rolului statului, conform concepţiei leniniste.

Astfel, doctrina marxistă tradiţională recunoaşte statului rolul de instrument al clasei sociale dominante. Totodată se prevedea şi posibilitatea dar şi obligaţia statului de a ”arbitra”, de a ”media” între clasele sociale antagoniste. Pentru Lenin însă rolul ”de mediator” al puterii etatice, între clasele sociale antagonice, dispare cu desăvârşire!! Aşa fiind, statul rămâne doar un mijloc, un instrument de dominaţie politică a clasei sociale ajunse de putere în dauna celorlalte sau a celeilalte clase sociale defavorizate.

În concepţia leninistă statul este o adevărată ”maşină infernală” în mâna clasei dominante care îl anunţă şi îl utilizează efectiv şi continuu împotriva clasei sau claselor sociale neprivilegiate sau a celorlalte categorii sociale.

Indiferent de tipul de regim politic, de forma de guvernământ, de structura de stat, statul – privit în abstracţiunea sa – are în concepţia lui V.I.Lenin, rolul unicat în paragraful anterior. Fondatorul primului stat socialist de pe mapamond avea o concepţie radicală despre stat, acesta fiind eminamente ”represiv” şi ”exploatator”. Cum orice tip de stat constituie un mijloc, un instrument de dominaţie, în concepţia leninistă, şi statul socialist

avea exact acelaşi rol; acesta, costituit, într-o dictatură a proletariatului este un instrument în mâna clasei proletare pentru distrugerea fostei clase dominante, a burgheziei.

Concepţia aceasta radicală care implică nemijlocit şi nelimitat statul în lupta dintre clasele sociale antagonice, de partea clasei sociale dominate, adică a proletariatului în Rusia sovietică, a determinat utilizarea pe scară largă a instituţiilor etatice din sfera justiţiei, procuraturii şi afacerilor interne în lupta represivă împotriva claselor sociale ”retrograde”, de fapt în lupta împotriva tuturor persoanelor fizice considerate, arbitrar şi subiectiv, duşmani ai revoluţiei şi ai socialismului.

În concepţia leninistă despre stat – schematic punctat anterior – dezvăluie, neechivoc o tendinţă unilaterală de considerare a instituţiei etatice drept ”simplu instrument” de represiune. Ori, statul, prin instituţiile care-l compun, rămâne totuşi cea mai faimoasă instituţie social-politică şi juridică creată de geniul omenesc. Iar rolul şi funcţiile instituţiei statale nu pot fi reduse niciodată, la un unic rol represiv, concretizat în utilizarea forţei etatice ca ”simplu instrument”, de o clasă socială dominantă împotriva altei clase sociale, antagonice şi defavorizate. (A se vedea Titlul I: ”Ştiinţa politică” cap. I: ”sistemul politic”; subdiviziunea: ”statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală”)

∗ Exacerbarea rolului ”dictaturii proletariatului” şi ignorarea deliberată a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti.

Vom privi în acest context, conceptul ”***dictatură a proletariatului***” sub un alt aspect. Apelând la doctrina marxistă originară, clasică, ”dictatura revoluţionară a proletariatului” desemna perioada transformării, sub impulsul uriaş al revoluţiei a societăţii capitaliste în societate comunistă.

Cât timp se manifestau antagonismele în raport cu tradiţiile şi cu mentalităţile vechii orânduiri capitaliste, această primă etapă a ”dictaturii proletariatului” adică etapa edificării societăţii socialiste, ca etapă de ”tranziţie politică” îşi găsea menirea.

Această primă etapă este reprezentată de socialism.

În concepţia Revoluţiei bolşevice a lui V.I.Lenin în esenţă, etapa socialistă, a ”dictaturii proletariatului” devine extrem de importantă deoarece, în acestă perioadă de timp, ”armonizarea”

fostelor clase sociale antagonice trebuie îndeplinită prin decimarea fizică, brutală a exponenților fostei clase dominante, capitaliști și moșieri.

Acest lucru a fost subliniat anterior dar în contextul utilizării statului ca ”instrument” de dominație politică de represiune.

Concepția lui V.I.Lenin era în sensul distrugerii fizice a vechii clase sociale dominante, fără a se încerca atragerea acesteia în opera de făurire a societății socialiste. ”Dictatura proletariatului”, concretizată în Rusia sovietică, a îndepărtat orice urmă de democrație autentică, comuniștii bolșevici instituind propria lor dictatură asupra întregii societăți civile. Sub masca ”dictaturii proletariatului” au fost înfăptuite milioane de crime atât în perioada de început a regimului bolșevic sovietic cât mai ales după preluarea conducerii partidului de către I. V. Stalin.

Practic în ”dictatura proletariatului” partidul își subordonează în totalitate instituțiile etatice, utilizându-le teoretic în vederea construcției socialismului iar efectiv pentru distrugerea dușmanilor și adversarilor politici, reali sau imaginari. Din nefericire socialismul sovietic sub ”dictatura proletariatului” rămâne la îndemâna elitei politice comuniste conducătoare, departe de popor, fiind utilizat de foarte multe ori, chiar explicit, împotriva poporului (a popoarelor sovietice).

În legătură cu drepturile și libertățile cetățenești precizăm, de la început, faptul că deși au fost proclamate de Revoluția comunista, au intrat într-un ”con de umbră” aproape imediat după cucerirea puterii politico-statale de către bolșevici.

Tendința accentuată spre socializare, dorința de dezvoltarea și în special de industrializare a țării, a condus la degradarea continuă a libertăților individuale. Sub regimul sovietic omul era privit ca un ”instrument”!!!! În lipsa unui regim politic cu adevărat democratic, atât ***statul*** cât și ***cetățeanul*** au ajuns în postura de ”instrument”, primul fiind foarte des utilizat împotriva celui de-al doilea, în chip primitiv și arbitrar.

Alături de alte erori, considerarea persoanei fizice drept ”instrument” pentru satisfacerea nevoilor construcției societății socialiste a reprezentat o gravă si fundamentală greșeală. Sunt de neimaginat dar perfect veridice mecanismele statale cu rol distructiv și intimidator utilizate pe scară largă împotriva populației Rusiei

sovietice, apoi a URSS, la ordinul liderului partidului comunist (bolșevic), atât în perioada leninistă cât mai ales în epoca stalinistă.

După cum s-a subliniat deja, socialiștii tradiționaliști, reformiștii, numiți și social-democrați, s-au separat doctrinar de socialiștii revoluționari, de comuniști, deoarece primii nu au văzut în Revoluția bolșevică rusă o veritabilă revoluție socialistă (comunistă).

Astfel, socialiștii din diferite state europene – Germania, Franța; Anglia, Belgia etc – au considerat că revoluția din Rusia nu reprezintă în realitare, o revoluție socialistă. Acest punct de vedere s-a conturat deoarece se consideră că într-un stat capitalist periferic – precum Rusia – înapoiat economic și rudimentar politic, cu o clasă proletară redusă numeric și, în mare parte, analfabetă nu poate avea loc, cu șanse de succes, revoluția socialistă.

Social-democrații reproșau regimului leninist renunțarea la edificarea unui stat democratic dar și la principiile fundamentale ale socialismului.

Văzând unde anume a condus calea revoluționară de instaurare a socialismului, social-democrații, deși s-au considerat continuatorii reali a doctrinei marxiste, au apreciat că unica cale viabilă de impunere a socialismului este cale reformelor. Așadar, socialiștii reformiști, adică social-democrații, au repudiat calea revoluționară de instaurare a societății socialiste.

Mijlocul de impunere a socialismului, adică ”calea reformelor” impunea nu o radicalizare a discursului politic și proclamarea revoluției drept ”scop superm” ci dimpotrivă, participarea partidelor socialiste și social-democrate la ”jocul politic”, chiar și la guvernare, alături de partidele reprezentante ale capitaliștilor. Scopul acestei participări, în special la guvernare, îl reprezenta impunerea socialismului pe calea reformelor.

Se considera că revoluția socialistă nu se poate înfăptui cu succes deoarece statele capitaliste sunt în ascensiune, rolul lor nefiind consumat, pe scena istoriei. Susținând reformismul social și democrația ca regim constituțional social-democrații au insistat asupra necesității socializării proprietății private, propunând etatizarea unor ramuri ale economiilor naționale capitaliste și introducerea sistemului planificării.

Social-democrații interbelici au prevăzut un sistem de planificare a muncii care presupunea reorganizarea fiecărei economii

naţionale prin instaurarea unui sector, a unui domeniu economic naţionalizat, etatizat, alături de sectorul economic capitalist.

Economiile naţionale trebuiau să aibă drept obiectiv reducerea drastică a numărului de şomeri, absorbind, aproape în totalitate, forţa de muncă activă.

Acceptând continuitatea economiei capitaliste şi implicit a proprietăţii private reproductive, socialiştii reformişti porneau de la necesitatea temperării eventualelor excese ale capitaliştilor, prin reprezentarea proletarilor în conducerea fiecărei societăţi economice. Reformele sistemului politic, a managementului economic şi a organizării societăţilor comerciale constituiau, în opinia social-democraţilor, o alternativă viabilă în raport cu revoluţia comunistă, pentru instaurarea principiilor socialiste. În acest fel social-democraţii respingeau, de plano, revoluţia comunistă şi principalele sale efecte: instituirea imediată şi totală a proprietăţii socialiste, şi respectiv, naţionalizarea mijloacelor de producţiei şi producţiei propriu-zise.

Social-democraţia a instituit conceptul statului bunăstării, cunoscut şi ca stat paternal care avea menirea de a atenua efectele sistemului economic capitalist, prin adoptarea unor politici sociale având ca obiectiv ameliorarea vieţii proletarilor.

Statul bunăstării propunea, în opinia socialiştilor reformişti, efectuarea unei planificări a activităţilor economiei naţionale dublată de integrarea totală a forţei de muncă în activitatea lucrativ-productivă.

Acest ”Stat de Drept social, providenţial” şi-a dovedit pe deplin eficienţa, în Europa Occidentală, după Al Doilea Război Mondial. Statele capitaliste europene occidentale au înregistrat o vertiginoasă creştere economică şi o prosperitate socială fără precedent. Între anii 1950-1980 statul bunăstării a dominat întreg occidentul european. El a fost considerat de către social-democraţi o primă etapă în vederea instaurării socialismului. Socialiştii reformişti au respins modelul socialist sovietic de înfăptuire a socialismului, fundamentat pe naţionalizare extremă şi pe colectivism forţat.

Viziunea social-democrată relativă la socialism ţine seama de nevoia imperioasă, obiectivă a acestora de a se distanţa de comunişti. Fără teama de a greşi putem afirma că social-democraţii se găsesc plasaţi, pe scena politică, între capitaliştii doctrinari sau

comuniști. Fiind reformiști, dar nu radicali revoluționari, social-democrații nu împărtășesc valorile de extremă stânga, ei proclamându-se de stânga, sau – spunem noi – este o ”stânga” orientată spre dreapta!!!

Dacă considerăm că cele două curente – social-democrația și comunismul – sunt de stânga, atunci social-democrații apar ca fiind orientați spre dreapta sau spre centru eșicherului politic în raport cu comuniștii. În esență, ceea ce dorește social-democrația este o socializare progresivă a societății și a economiei capitaliste. Această așa-zisă socializare se obiectivează, în principal, implementarea politicilor sociale având ca obiectiv îmbunătățirea vieții celor ce muncesc. Socializarea economiei capitaliste prin repartiția cât mai echitabilă a plusvalorii determină, în mod treptat, trecerea lentă și ireversibilă la socialism. Sau poate, dimpotrivă, asigură perpetuarea relațiilor de producție capitaliste, astfel cosmetizate, pentru multă vreme de acum înainte. Depinde de modul în care este privită relația dintre social-democrație și comunism.

În perioada postbelică, ca urmare a apariției statelor socialiste europene, social-democrația occidentală a renunțat la principiile fundamentale ale doctrinei marxiste, între care menționăm pe cel al luptei de clasă, considerându-le ca teze lipsite de prioritate din punct de vedere politic. Socialiștii reformiști s-au preocupat de fundamentarea economiei mixte – capitalistă și de stat – considerând-o temelia statului social, providențial. Astfel ei au devenit mai pragmatici, lăsând oarecum aspectele doctrinare, și mai ales pe cele ideologice, pe un plan secundar.

Totul părea a merge bine din punct de vedere al doctrinei social-democrate până la jumătatea anilor ’90 ai secolului trecut, atunci când statul social, providențial a intrat într-o profundă stare de criză. Această criză a determinat punerea sub semnul întrebării a posibilității susținerii, pe mai departe, a protecției sociale și a instituțiilor de stat (publice) din domeniul sănătății, a educației etc.

Criza din anul 2008 care continuă și astăzi pare a colapsa definitiv principiile socialiștilor reformiști, a social-democrației. Dacă în criza de la sfârșitul sec. XX liberalismul reprezentat prin curentul său readaptat – ”neoliberalism” părea a câștiga teren în fața social-democrației, în prezenta criză economico-financiară, aflată în plină desfășurare pe mapamond, se pare că nici un curent doctrinar,

nici o doctrină clasică, tradițională, nu o poate ține sub control. Actuala criză sfidează nu doar social-democrația dar și liberalismul sau celelalte doctrine politice despre care vom discuta în paginile următoare. Inclusiv comunismul prezent în câteva state ale lumii, și în mod deosebit în R.P. Chineză, pare a se afla într-o oarecare dificultate sub imperiul actualei crize economico-financiare mondiale.

Concluzionând, putem afirma faptul că social-democrația actuală conservă valori esențiale pentru societate, cum ar fi: egalitatea persoanelor din perspectiva dreptății sociale; libertatea indivizilor; protejarea și ocrotirea persoanelor fizice vulnerabile; afirmarea principiilor democratice în funcționarea statelor etc.

Desprinsă din socialismul clasic, tradițional, concurată de curentul radical comunist, prinsă între liberalism și comunism social-democrația va trebui să explice, și pe viitor, prin mesaje doctrinare, precis elaborate și pragmatice, modul în care ”vede” și ”conduce” procesul de transformare a societății și economiei capitaliste în societate și economie socialistă.

Așa cum am subliniat anterior doctrina elaborată de curentul social-democrat al socialiștilor reformiști are ca scop transformarea socialistă a societăților capitaliste. La fel de bine însă scopul concret, palpabil, deși neprevăzut, se poate materializa în ajutarea societății și economiei capitaliste să supraviețuiască în condițiile în care se fac unele concesii cu privire la redistribuirea socială a plusvalorii, pentru ameliorarea, într-o oarecare măsură, a situației economice a celor productivi, a proletarilor.

Doctrina socialistă, privită în ansamblul său, cu cele două curente competente – social-democrația și comunismul – constituie o mare și influentă doctrină politică. Ideile sale de bază care sunt extrem de generoase, au atras, atrag și vor atrage miliarde de oameni. Experimentele practice manifestate prin statele socialiste au reprezentat – în mare parte – o deturnare a principiilor socialismului marxist și o aliniere la doctrina leninistă și la practica politică respectiv directivele lui I. V. Stalin, cu consecințe extrem de păgubitoare asupra drepturilor și libertăților fundamentale și cu privire la receptarea principiilor democratice.

Desigur, excesele din statele lagărului socialist s-au răsfrânt, în mod idubitabil, și asupra prestigiului doctrinei politice socialiste, privită în integritatea sa.

Cap IV: Doctrina conservatoare

Cercetând doctrina politică conservatoare ne vom raporta la următoarele repere teoretice: atitudinea conservatoare; doctrina conservatoare propriu-zisă și evoluția doctrinei politice conservatoare în contemporaneitate.

I). Atitudinea conservatoare

Conservatorismul reprezintă un mod de viață pe care îl poate adapta, din convingere, o persoană fizică sau un grup de persoane.

În această ordine de idei se poate vorbi de comportament specific conservator sau de atitudine preponderent conservatoare. Conduita conservatoare implică anumite trăsături caracteristice, care identifică particularitățile conservatorismului.

Astfel, persoanele fizice conservatoare din fire sau prin atitudine: adoptă un comportament tradițional ignorându-l pe cel novator; utilizează ceea ce au la dispoziție, ceea ce au acumulat prin experiența lor și a generațiilor anterioare în dauna unei conduite noi dar suspectă ca fiind imprudentă; sunt satisfăcute de mijloacele pe care le au la dispoziție, de nivelul și de mediul în care trăiesc și își desfășoară activitatea; schimbarea și noutatea apar acestor persoane ca o modificare comportamentală pe care trebuie să o realizeze din necesitate și cu suferință.

Din aceste trăsături caracteristice, identificate ca fiind particularități ale conservatorismului deducem următoarele aspecte:

* Conservatorului îi place rutina, nu apelează, de regulă, la resurse noi și nu explorează noi posibilități de afirmare sau de progres, individual sau comunitar;
* Conservatorul nu acceptă idealurile, considerându-le simple utopii, posibilități, potențialități absolut incerte;
* Conservatorul este împăcat cu viața pe care o trăiește; el crede cu convingere în soarta sa, în destinul său. El se

conformează fără dificultate, sistemului de valori sociale în care este integrat;

* Adaptarea la posibilele schimbări, de natură individuală sau socială, nu se realizează fără efort considerabil şi suplimentar.

În privința acestei ultime teze unele explicații suplimentare sunt, credem noi, pertinente, concludente şi utile. Prin însăşi natura sa, conservatorul este reflexiv, static. Schimbarea îi produce angoasă, nesiguranță. Din acest motiv conservatorul o respinge, de plano, ca fiind distinctivă dar, odată produsă schimbarea, el trebuie să se adapteze, ceea ce presupune sacrificiul, ieşirea din rutină, din cotidian. Schimbarea reprezintă pentru o persoană fizică conservatoare un ”pariu cu viața”. Tradițiile, tendința ”firească” de reîntoarcere la epoci istorice, de regândire a istoriei ca un veritabil ”paradis terestru” sunt proprii conservatorismului.

Pentru conservatori istoria umanității este, dacă nu o încremenire, cel puțin o dezvoltare graduală, înceată, a civilizației. Nici pe departe conservatorii nu înțeleg istoria ca o luptă a contrariilor, şi nu înțeleg nici viața socială, ca de altfel şi pe cea individuală, ca un zbucium etern, ca o luptă între ”forțele vitale” şi ”forțele letale”. Istoria, viața socială, viața individuală reprezintă pentru conservatori o continuă tendință, pornită dintr-o necesitate, de a prezerva ceea ce există în dauna iluziilor, a idealurilor. Şi în biologic şi în psihologic dar şi în social – micro şi macro – conservatorii identifică, fără rezerve, tendința dominantă spre rutină, spre conservare.

În politică, conservatorii acordă întâietate realității prezente, cotidianului, imediatului. În pragmatismul lor conservatorii au ”îndatorirea” de a supraveghea: conservarea societății în standardele existente; aplicarea şi respectarea normelor juridice şi, în general, a ordinii edictată de către stat.

O guvernare de sorginte conservatoare nu va manipula societatea civilă cu ajutorul iluziilor, al idealurilor. Ea va avea obligația unei bune administrări a statului, veghiind asupra societății, în ansamblul ei, în scopul evitării apariției oricăror tipuri de conflicte sociale sau individuale. Firesc, conservatorii vor prezerva tipul de societate existent în momentul preluării puterii politice. Aşa fiind,

partidele politice conservatoare, odată ajunse la guvernare, au îndatorirea conservării societății și a economieii capitaliste, existente în respectiva țară. Ca și individul conservator și partidele politice conservatoare se fundamentează pe valori tradiționale: ***Istoria*** (nostalgia trecutului); ***familia*** și ***puterea (autoritatea)***. Guvernarea conservatoare, în principiu, solicită o subordonare strictă, fără obiecții, făcând distincție clară între elitele societății și mase și, mai grav, are tendința de a considera pe cetățeni ca fiind ”supuși” ai statului. Desigur, această tendință nu se mai poate manifesta astăzi fățiș, în mod direct, însă ea este prezentă în politica conservatoare, fără echivoc.

În știința politică, în general, doctrina conservatoare a fost legată, de foarte multe ori, de o atitudine sau de o tendință reacționară. Cărui fapt i se datorează această corelație?? Sau, altfel spus, ce legătură există între doctrina politică conservatoare și tendințele reacționare??

Dacă anterior am încercat – după puterile noastre – să explicăm ce se înțelege prin ”***conservatorism***” suntem datori să explicăm și noțiunea de ”***tendință, atitudine reacționară***”.

Atitudinea sau tendința reacționară este antiteza ***atitudinii revoluționare***. Ea se caracterizează prin respingerea tuturor situațiilor politice existente în contemporaneitate dar și a celor posibile în viitor. Ca atare, ***reacționarismul*** tinde să prezerve situațiile politice trecute, anterioare, impunându-le, la nevoie, chiar și prin politici de forță: totalitarisme, dictaturi.

Corelația dintre conservatorism și reacționism se face pregnant simțită în unele doctrine politice cu tentă naționalistă, dintre care se desprinde ***teoria pangermanismului,*** adoptată în Germania imperială, dominantă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și prima jumătate a sec. al XX-lea.

Conservatorismul german a îmbrăcat haina naționalistă, înfățișând o doctrină fundamentată pe: superioritatea biologică a rasei germane; determinarea și condiționarea istorică și geopolitică, concretizată în necesitatea așa-numitului ”spațiu vital”; ”conștientizarea” unei misiuni unice, speciale pe care poporul german ar fi avut-o de îndeplinit în Europa și chiar pe întrega planetă etc.

Aşadar, ***doctrina pangermanismului*** a reprezentat o teorie politică conservatoare şi reacţionară, fundamentată pe naţionalismul şi pe militarismul Imperiului German. Ea va constitui fundamentul doctrinar în baza căruia Germania va declanşa Marele Război, Primul Război Mondial, în vara anului 1914.

II). Doctrina conservatoare propriu-zisă

Dacă la punctul anterior am discutat şi comentat unele chestiuni legate de "atitudinea conservatoare", cu referire atât la om – privit în mod singular – la individ, cât şi la politica fundamentată pe această doctrină, la prezentul punct vom încerca să analizăm chestiunile teoretice ale conservatorismului. Doctrina politică conservatoare este dificil de surprins în tipare tradiţionale deoarece, spre deosebire de alte doctrine politice, aceasta prezintă o anumită inconstanţă şi ambiguitate. Această inconstanţă, ambiguitate provine din faptul că, la origine, conservatorismul a reprezentat doctrina aristrocraţiei, doctrină coagulată şi închegată sub imperiul Revoluţiei franceze din anul 1789. Cum era şi de aşteptat, fondarea doctrinei conservatoare s-a realizat în Anglia, ţară în care, după revoluţia din 1688, atât regalitatea cât şi aristrocraţia şi-au restabilit poziţiile politice primejduite. Este normal, în aceste condiţii, ca englezii să nu vadă cu ochi buni Revoluţia franceză din 1789, o revoluţie autentică şi radicală, care a rupt irevocabil legăturile politice cu trecutul monarhic absolutist, cu puterea politică a aristrocraţiei şi a bisericii catolice.

Din această succintă expunere rezultă, în mod indiscutabil, că patria conservatorimului este Regatul Britanic, mai corect Anglia. În acest stat aristrocraţia nu numai că nu a fost abolită dar a reuşit să se menţină la putere, fiind în continuare beneficiara unor privilegii.

Întrucât clasa aristrocratică engleză nu mai deţinea puterea supremă ca în Evul Mediu, s-a simţit nevoia fundamentării doctrinare a noilor stări de lucruri. Aşa a părut doctrina politică conservatoare, ca urmare a încercării disperate a aristrocraţiei engleze de a-şi fundamenta teoretic opţiunile politice. Această aristrocraţie, fiind nevoită să se adapteze continuu prezentului, nu a uitat niciodată, şi nu va uita, niciodată, vechile privilegii şi statutul exorbitant pe care l-a avut în Evul Mediu. De aici provine întoarcerea continuă a acestei

teorii politice cu ”fața” către trecut, către istorie şi, în mod deosebit, către istoria politică şi socială medievală.

Cu referire la doctrina politică conservatoare propriu-zisă ne vom raporta la câteva chestiuni punctuale. Astfel, aspectele specifice ale acestei doctrine se obiectivează pregnant în legătură cu: ***schimbarea şi în deosebit schimbarea socială*** şi ***libertatea individuală şi rolul statului***.

A). Schimbarea şi în mod deosebit schimbarea socială

De principiu, conservatorii resping schimbarea sub orice formă deci şi schimbarea socială. Pentru doctrina politică conservatoare schimbarea, inclusiv cea socială, este de acceptat doar dacă este imperios necesară şi dacă nu afectează substanța, ***adică dacă schimbarea este parțială şi formală***. Chiar şi în acest caz, schimbarea socială constituie, în opinia conservatorismului, o ”jertfă”. Spunem că se acceptă, de nevoie, o schimbare parțială deoarece o schimbare, o transformare totală, radicală, revoluționară nu este de conceput în doctrina conservatoare. Transformarea totală a societății, a relațiilor sociale reprezintă în opinia conservatorilor cel mai mare ”rău” posibil.

Viața, inclusiv viața socială s-a deosebit a fi o realitate obiectivă fundamentată pe luptă continuă între contradicție, între diversele antagonisme biologice sau/şi sociale. Sub aspect social din lupta contrariilor, a antagonismelor sociale rezultă progresul social. Tocmai acest aspect este negat de doctrina conservatoare!!! Schimbarea este percepută de către conservatori ca o ”peticire” pe ici pe colo a sistemului social-politic, fără afectarea fondului. Practic, în concepția conservatorismului trebuie schimbat numai ceea ce este degradat, adus în stare de neîntrebuințare, şi ocrotit vechiul sistem politic şi social. Cu alte cuvinte, noul, chiar parțial fiind, se supune, se subsumează principiilor vechi, tradiționale de practică politică.

În acest fel conservatorismul nu respinge total ideea de schimbare dar aceasta trebuie să se realizeze gradat, fără să zdruncine societatea, transformările fiind parțiale, practic imperceptibile. Această modalitate de realizare a transformării sociale presupune un timp foarte îndelungat, uneori generații întregi de oameni.

Ca atare, schimbarea, transformarea nu trebuie să conducă – în opinia conservatorilor – la modificarea totală şi rapidă a economiei

şi a societăţii. Este ca şi cum economia şi societatea, în ansamblul ei, ar avea un ”destin” propriu, un propriu ”ceas interior”. Credem că opinia conservatorilor este reală în privinţa transformării obiceiurilor şi moravurilor societăţii. Acestea într-adevăr se modifică parţial, foarte rar în substanţa lor, iar transformarea, devenirea moravurilor şi obiceiurilor sociale este, în principiu, imperceptibilă, insesizabilă, mai ales în cadrul unei singure generaţii.

Schimbarea totală sau radicală este de neconceput de către conservatori. Revoluţia deci este totalmente exclusă din doctrina conservatoare. Ea ar constitui ”ultima ratio”, ultima soluţie, acceptată în extrem doar pentru depăşirea unei crize politice profunde şi care nu are altă ieşire. Aşa-zisa ”revoluţie conservatoare” este o contradicţie în termeni!!! Aceasta s-ar realiza nu pentru transformarea radicală şi rapidă a societăţii ci pentru conservarea obiceiurilor, moravurilor şi dreptului vechi!!! Practic, revoluţia conservatoare are ca ideal reînvierea unor practici politice istorice, demult primate. Ea nu ”eliberează” pe nimeni; dimpotrivă întăreşte tot mai pregnant starea de fapt şi starea de drept existentă din timpurile vechi. Schimbarea conservatoare, inclusiv schimbarea radicală conservatoare (revoluţia conservatoare!!!) este să acceptăm, într-un final, un proces lent, chibzuit. Dar faptul că această schimbare se referă şi se raportează exclusiv la trecut este greu de imaginat. De altfel revoluţia conservatoare este, aşa cum am mai subliniat, din punctul nostru de vedere, o contradicţie în termeni, o absurditate terminologică!!! Frica aceasta de viitor, de progres, provine, probabil, din concepţia imposibilităţii verificării tuturor consecinţelor produse de schimbările sociale. Desigur, nu toate schimbările sociale au fost benefice omenirii. Marea lor majoritate însă au avut un impact pozitiv în dezvoltarea socială a umanităţii. Dacă omul s-ar fi temut de orice transformare socială, considerând-o din start nocivă, atunci umanitatea nu ar mai fi progresat deloc, fiind şi acum, probabil, în preistorie sau cum spuneau marxiştii în ”comuna primitivă”!!!!

B). Libertatea individuală şi rolul statului

Raportul dintre libertatea individuală şi preeminenţa statului determină caracterizarea regimului politic al unui stat ca fiind democratic sau, dimpotrivă, nedemocratic.

Doctrina politică conservatoare este preocupată, în mod deosebit, de menţinerea stării de fapt şi de drept de la nivel social manifestate în prezent şi pe viitor. Scopul suprem este deci, perpetuarea societăţii şi a formelor ei organizaţionale şi în viitor. Venind din trecut, conservată în prezent şi proiectată fără transformări sau poate cu mici schimbări, de formă, în viitor. Aşa arată societatea (includem aici economia, statul) în concepţia conservatorismului!! Noroc că doctrinarii conservatori au luat ca punct de reper aristrocraţia medievală engleză şi nu stăpânii de sclavi din Egiptul Antic sau din Imperiul Roman!!!! Altfel cine ştie care era idealul social ce trebuia imperios perpetuat în viitor, potrivit teoriei conservatoare!!!!

Deşi recunosc astăzi drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi ale cetăţeanului conservatorii acordă prioritate statului şi instituţiilor etatice.

Oricât de viciată ar fi construcţia etatică această doctrină politică recunoaşte preeminenţa statului, fără rezerve. Individul practic este subordonat statului şi autorităţilor etatice.

Fundamentarea teoretică a statului în opinia conservatoare are ca principal argument necesitatea prezervării ordinii şi a comunităţii puterii de stat, în toată plenitudinea sa. Sub acest aspect doctrina conservatoare este realistă, deoarece statul trebuie să existe, indiferent de gradul său de democraţie şi de transparenţă politică.

Conservatorismul este, în principiu, partizanul monarhiei parlamentare constituţionale, ca formă de guvernământ a statului. Evident este vorba de doctrina politică conservatoare britanică.

Unii doctrinari conservatori au adoptat, în mod făţiş, o poziţie, dacă nu antidemocratică, cel puţin indiferentă faţă de democraţie.

Aceştia exaltează rezultatele guvernământului monarhic care este considerat mai puţin feroce decât ”tirania” poporului!!!! Din perspectiva conservatoare forma de guvernământ ideală este reprezentată de monarhie. Chiar şi o monarhie absolută ar fi de

preferat unei democrații, prin intermediul căreia se manifestă virulența majorității contra unei minorități oprimate.

În aceste condiții se pune, în mod firesc, întrebarea: care este rolul libertății individuale în doctrina politică conservatoare??

Deoarece conservatorismul pune accent deosebit pe autoritatea statului este în afară de orice îndoială faptul că libertatea individuală este receptată prin prisma statului. În doctrina conservatoare libertatea, privită sub aspect individual, singular, se identifică cu recunoașterea îndatoririlor, a obligațiilor care revin individului, cetățeanului în raport cu instituțiile și cu autoritățile etatice.

Puterea etatică ofilește libertatea individuală care este recunoscută în măsura în care nu aduce atingere intereselor statului și are ca scop diverse forme asociative, cu caracter privat, în care cetățeanul se poate, după libera sa voință, înregimenta. Libertatea individuală trebuie, în concepția conservatoare, să respecte obiceiurile și tradițiile, ca fiind valori supreme pe care se întemeiază societatea și statul, în ultimă instanță. Ca atare ea se poate manifesta doar dacă acțiunile obiective sunt în acord deplin cu valorile tradiționale. Am putea afirma că libertatea individuală este limitată nu în mod direct și explicit de către stat ci de aceste tradiții, obiceiuri istorice, receptate și recunoscute ca valori supreme de către o guvernare conservatoare.

Analizând, sintentic desigur, libertatea individuală și rolul preeminet al statului într-o guvernare politică conservatoare am constatat că filonul de bază peste care conservatorismul nu poate trece sub nici o formă este așa-numita tradiție, adică obiceiurile cu caracter istoric.

Această ”tradiție” fundamentează și particularizează doctrina politică conservatoare în raport cu toate celelalte doctrine politice. Ea reprezintă un veritabil marker al teoriei politice conservatoare.

În aceste condiții este normal să ne întrebăm: ce este ”tradiția” în concepția conservatorilor?? Ea se identifică cu cutumele, cu obiceiurile moral-politice și juridice, cu dreptul consuetudinar, practici repetate în societate și acceptate cu valoare de lege, datorită uzanței îndelungate. Se consideră că aceste practici repetate și relativ stabile au menirea de a răspunde, în modul cel mai fidel, nevoilor societății.

Tradiția receptată de conservatorism, ca fiind pilonul lui fundamental, nu reprezintă, în opinia noastră, un scop în sine și, drept consecință, ea are rolul de a conserva societatea prezentă și viitoare potrivit cutumelor unor societăți demult apuse, intrate în istorie. Așadar, tradiția crează o inerție, ea neagă evoluția societății, o evoluție obiectivă, legică. Tradiția împiedică dezvoltarea armonioasă și rapidă a societății și implicit a statului. Din ce motiv se întâmplă toate acestea?? Răspunsul este cât se poate de simplu, de banal!! Conservatorismul își trage sorgintea din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (denumirea contemporană a statului) unde aristrocrația engleză impunând această doctrină politică și-a asigurat ”o felie” din puterea etatică și o preeminență asupra treburilor politico-statale.

”Tradiția” a devenit, datorită uzanței îndelungate, un mod de viață a tuturor cetățenilor britanici, chiar și pentru Partidul Laburist (de stânga) rivalul tradițional al Partidului Conservator.

Încremenirea socială în tipare vechi, apuse istoricește, nu este, prin însăși natura sa, benefică pentru dezvoltarea societății, în ansamblul ei.

Conservatorii de pe orice meridian, și în special cei britanici, încearcă să argumenteze așa-zisa ”tradiție” ca fiind un ”fapt social” fundamental și benefic, deoarece:

∗ Este verificată în practica socială. Se spune că inovația politică nu este probată fiind supusă hazardului dar tradiția are un puternic caracter de stabilitate și de predictibilitate;

∗ Include, cel mai eficient, individul în mediul social de apartenență. Ideea se referă atât la includerea în societate – în sens larg – cât și anumite clase și categorii sociale. Includerea individului într-o anumită clasă socială (în aristrocrație, spre exemplu) determină ab initio imprimarea concepției conservatoare în conștiința politică a subiectului. El devine conservator din instinct cu scopul de a-și prezerva privilegiile dobândite prin simplul fapt al nașterii;

∗ Tradiția ar reprezenta unica modalitate de cunoaștere deplină a realității sociale. Aceasta deoarece, prin repetare, se cunosc atât cauzele cât și efectele acestora, din perspectivă istorică. Așadar, în concepția conservatoare guvernul trebuie să respecte ”tradiția” și nu să inoveze, impunând proiecte prin care să încerce dezvoltarea social-politică și economică a statului.

Într-un stat care a fost până la începutul sec. al XX-lea prima putere economică, politică şi militară a lumii – este cazul Marii Britanii – îţi poate permite, probabil, ca în politică să se circumscrie exclusiv ”respectării tradiţiei” dar într-un stat slab dezvoltat, cum era România, la începutul sec. al XX-lea, ce ”tradiţie” trebuie prezervată prin mijloace politice pentru asigurarea bunăstării societăţii??

Desigur, în contemporaneitate ţara noastră nu poate să prezerve aşa-zisele ”tradiţii” de la începutul sec. XX!!!! Tradiţia poporului român se raportează la respect, bună-cuviinţă, lupta pentru eliberare naţională şi socială, pentru independenţa ţării etc.

Avem tradiţii minunate păstrate în obiceiurile, în morala şi în moravurile societăţii româneşti.

Sub aspect politic însă nu ne putem niciodată permite să acceptăm conservarea aşa-zisei tradiţii politice antebelice sau interbelice, cu scopul proiectării acesteia în societatea actuală şi în societatea viitoare.

În concepţia conservatorilor ***politica*** are rolul de a remedia disfuncţionalităţile, de a distruge ”răul”. Dar oare politica nu are, în primul rând, menirea de a promova binele în societate?? Nu acesta este ***scopul fundamental al politicii*** pe acest Pământ??

Îndepărtarea ”răului”, înlăturarea disfuncţionalităţilor reprezintă doar o parte din scopul politicii, partea cea mai puţin relevantă.

Politica trebuie să asigure bunăstarea, fericirea şi satisfacţia societăţii prin promovarea activă a tuturor planurilor şi proiectelor necesare pentru dezvoltarea socială, având ca efect prosperitatea şi satisfacţia tuturor, a fiecărui individ în parte. ***Politica nu trebuie să fie de circumstanţă*** – cum opinează doctrina conservatoare – ci trebuie să fie activă, urmărind promovarea fermă a intereselor naţionale, a intereselor societăţii civile dintr-un stat.

Credem că nu este posibil ”***să conservi***” şi ”***să reformezi***” în acelaşi timp. Cele două ipostaze: ***conservarea*** şi ***reformarea*** sunt, prin natura lor, antitetice, antagoniste.

Un reformator nu poate fi conservator după cum nici un conservator nu poate fi reformator decât cu numele, formal, în aparenţă.

Cine este conservator este antireformator, conform propriei doctrine politice conservatoare.

III). Evoluția doctrinei politice conservatoare în contemporaneitate

În condițiile societății și a economiei capitaliste contemporane doctrina politică conservatoare, extrem de influentă până în jurul anului 1950, se repliază în raport cu situația faptică, obiectivă. Doctrina conservatoare contemporană dă prioritate instituțiilor politice și sociale tradiționale: ***regalitate, biserică, familie, moralitate***. Statul joacă în continuare un rol preeminent, fundamentat pe ierarhie și pe respectul datorat de cetățeni autorităților publice.

Sub aspect economic, conservatorismul este un susținător al statului capitalist pur, minimal și concurențial, ceea ce nu îl împiedică să critice economia capitalistă fundamentată pe doctrina politică liberală. Dar, doctrina conservatoare se raliază liberalismului, în privința politicilor economice mai ales după decăderea statului social, prezidențial, în anii ’80 ai secolului trecut, cu intenția vădită, clară și neechivocă de a combate doctrina politică socialistă, manifestată sub forma ”curentului” social-democrat. Mai corect spus, este vorba de combaterea politicilor și viziunilor economice, promovate de social-democrație.

Alianța conservatorismului cu liberalismul, în explicarea fenomenelor economice, sau mai corect ralierea conservatorismului la doctrina liberală sub aspectul menționat mai sus, scoate în evidență lipsa de soluții a doctrinei conservatoare în privința vieții economice. Iată că, ”tradiționalismul” nu este, prin natura sa, nici pe departe suficient pentru explicarea mecanismelor și funcțiilor economice ale societății capitaliste contemporane. Derapajul, constând în imposibilitatea explicării fenomenelor economice, dintr-un punct de vedere propriu, apasă doctrina conservatoare, restrângându-i categoric influența.

Conservatorismul britanic are un aliat de nădejde, un ”frate geamăn” în republicanismul existent în S.U.A. Acești centri motori ai conservatorismului mondial – Partidul Conservator din Regatul

Unit şi Partidul Republican din S.U.A. – încearcă revitalizarea acestei doctrine politice.

Tematica acestei aşa-zise revitalizări se fundamentează pe următoarele teze doctrinare: ***anti-universalism; non-progres; preeminenţa culturii asupra economicului***.

∗ Anti-universalismul – pune accent pe apartenenţa fiecărui individ la o cultură determinată. Cultura este percepută, nu ca ceva abstract, ci ca un set de valori moştenite din generaţie în generaţie, străbătând istoria. Aşa se explică liantul dintre trecut, prezent şi viitor, pe baza apartenenţei culturale, naţionale, a fiecărui individ, în parte.

Diferenţierile de natură culturală, civilizaţională, se opun universalizării umanităţii. Astfel, în concepţia conservatoare universalitatea reprezintă o utopie, un ideal şi nimic mai mult.

∗ Non-progresul – porneşte de la ideea că umanitatea nu poate, în realitate, progresa. Progresul continuu al omenirii ar fi, în realitate, o iluzie. Modernizarea este receptată cu oarecare îndoială şi reticenţă deoarece ea conduce, în mod nemijlocit, la pierderea tradiţiei.

Conştienţi de rolul progresului, ştiinţei, tehnologiei, artei şi culturii, oamenii vor abandona modul tradiţionalist de viaţă în favoarea inovaţiilor benefice. Aceasta este marea spaimă a conservatorismului, care ”se munceşte” să demonstreze imposibilitatea unui proiect universalist, nici măcar la nivelul de concept. Universalismul ar afecta profund tradiţionalismul şi ar ridica conştiinţa umanităţii ceea ce ar putea determina conştientizarea imposibilităţii obiective, legice a perpetuării, la nesfârşit, a clasei aristocratice şi a ”ocupării” de către aceasta a unui segment important al puterii statale. Este şi paradoxal pentru că, o clasă socială ce se pretinde ”elită a lumii” se fundamentează doctrinar pe concepţii anacronice, retrograde, bazate pe aşa-zisa imposibilitate de progresare a omenirii. A nega progresul şi a clama trecutul prin virtuţile şi calităţile sale, a încerca perpetuarea unei societăţi trecute şi în viitor, constituie mijloace de stagnare, chiar de regres.

Realitatea obiectivă a demonstrat cu prisosinţă că motorul, forţa vitală a umanităţii constă în ***progres***: social, economic, tehnologic, ştiinţific, cultural, educaţional, militar etc.

Impunând relaţii de producţie, legi şi obiceiuri desuete, anacronice aflate în contradicţie cu forţele de producţie, cu ştiinţa şi

tehnologia, doctrina politică conservatoare exprimă clar, neechivoc interesul său pentru lipsa de progres a omenirii. Dar, indiferent de voința oamenilor, umanitatea va progresa lăsând la coșul istoriei concepțiile retrograde, antiumane, sectariste, fundamentate exclusiv pe perpetuarea intereselor unei clase sociale elitiste, aristocratice.

* Preeminența culturii asupra economicului – este o altă ”teză de forță” a conservatorismului contemporan.

Cultura, în concepția conservatorilor, guvernează economicul și determină politicul. Adevărată într-o oarecare măsură, mai ales în privința politicului, teza afirmată nu este scutită de critici.

Economia de piață nu ține de cultură, nu îi este acesteia din urmă subordonată. Economia are propriile sale legi, reguli obiective care nu sunt ”supuse” mediului cultural. Dimpotrivă economicul este determinat de material, de necesitățile vieții concrete, de condițiile materiale de existență a societății și nu de spiritualitate, de cultură.

Într-adevăr, doctrinele și ideologiile politice sunt puternic influențate de cultură și poate doctrinarii conservatori au considerat că economicul este ”supus”, determinat am spune noi, de cultură prin intermediul politicii.

Cultura care ”este preeminentă” în raport cu economicul, cuprinde două filoane esențiale: cel religios, clerical și cel rațional sau iluminist.

Indiferent de componentele sale spiritualitatea, cultura, nu determină în mod direct fenomenele și mecanismele economiei de piață.

Pe de altă parte, conservatorii apreciază că spiritualitatea, cultura, limitează autonomia cognitivă a individului. Cu alte cuvinte, tiparul cultural este determinativ pentru viitoarele acțiuni sau inacțiuni ale persoanei fizice. Aspectul este real dar numai cu privire la adaptarea de către individul educat, culturalizat, a unui comportament conform prescripțiilor sociale. Adică, acesta nu va adopta o conduită antisocială, infracțională.

Cu privire la celelalte activități umane – exceptând desigur pe cele antisociale – culturalizarea, educația nu are menirea limitării autonomice cognitive a subiectului. Dimpotrivă, cultura conferă individului capacitatea de a observa posibile alternative sociale, politice, economice în vederea realizării progresului social.

Teza conform căreia cultura limitează autonomia individului duce cu gândul la manipularea acestuia, manipularea săvârşită voit, intenţionat pentru a-i inocula valorile spirituale şi comportamentale ale conservatorismului.

În concluzie, după anii ’50 ai sec. al XX-lea doctrina conservatoare şi-a pierdut importanţa în peisajul doctrinar politic. Fieful clasic, tradiţional al conservatorismului este reprezentat de Marea Britaniei şi S.U.A., prin cele două mari partide: ***conservator*** şi ***republican***.

În esenţă, această doctrină politică apără interesele elitelor aristocratice, sfidând evoluţia progresivă a Istoriei umanităţii. Ea nu va putea răspunde satisfăcător niciodată la întrebarea: ”Cine a confirmat şi pentru cine a fost confirmată ”***tradiţia***” ca marker al întregii societăţi conservatoare??”.

La această întrebare vom încerca noi să răspundem: ”tradiţia” a fost confirmată de aristocraţie în scopul păstrării poziţiei elitiste şi privilegiate; ”tradiţia” a fost confirmată drept ”marker” al societăţii în scopul ocrotirii, şi pe viitor, a privilegiilor aristocratice, în favoarea unor elitişti pentru care rangul nobiliar, deci formalitatea, este preeminent în raport cu valoarea personalităţii umane (care constituie fondul, substanţa).

Conservarea unei societăţi nobiliare, demult apuse şi condamnată istoriceşte, întreţine iluzia salvării privilegiilor în favoarea elitelor. Este desigur, doar o iluzie, deoarece progresul obiectiv al societăţilor umane va evidenţia, până la urmă, adevăratul caracter, retrograd, al doctrinei politice conservatoare.

Cap. V: Doctrina fascistă

În cuprinsul acestui capitol vom încerca să abordăm câteva probleme relative la: statul totalitar; doctrina marxistă; doctrina legionară; considerarea şi reconsiderarea nazismului şi legionarismului, în perioada contemporană, în ţara noastră.

I). Statul totalitar în concepţia doctrinei politice fasciste

Concepţia totalitară a statului este specifică doctrinelor fasciste. Practic, toate aceste doctrine îmbrăţişează, fără rezerve,

această teză. Totalitarismul semnifică absorbția de către stat a tuturor voințelor și atitudinilor membrilor societății. ***Nimic nu poate exista în afara statului*** – pare a fi ideea de forță a statului totalitar.

Libertatea individuală este tratată de aceste doctrine politice ca fiind cu un unic scop fundamental: slujirea statului totalitar fascist. Așa fiind, libertatea individului nu este privită ca o ”stare” faptică și juridică, totodată, prin care acesta își împlinește menirea, ci este tratată ca o libertate personală, într-adevăr, dar manifestată exclusiv prin stat. Concepția fascistă este în sensul acestei din urmă interpretări a libertății umane, care ar avea aptitudinea de a cataliza voința și de a acorda vigoare întregii națiuni. Scopul statului fascist totalitar era subordonarea totală și necondiționată a întregii societăți civile. Pentru fasciștii italieni, statul totalitar era, totodată, un stat militarist, capabil să mobilizeze întrega societate în scopurile expresioniste, cuceritoare.

Prin natura lor, doctrinele fasciste sunt antidemocratice, antiliberale și antisocialiste. Ele sunt deplin antipozitiviste și au ca scop subordonarea totală a statului și a societății civile, privită în ansamblul ei. Aceste doctrine promovează elitismul, iraționalismul și exacerbează cultul violenței (politice, de limbaj și chiar fizice).

O componentă a acestor doctrine politice o constituie ***rasismul***, privit atât sub aspect spiritualist cât și ca o crudă realitate obiectivă, manifestată în societate.

Șovinismul și ***antisemitismul*** au fost, de asemenea, proclamate ca idei de forță a doctrinelor politice fasciste.

Ideologia politică totalitară fascistă a cochetat cu ideea ”***revoluției” fasciste***. Deși a fost proclamată în timpul regimurilor fascisto-naziste, ”revoluția” fascistă este pusă sub semnul întrebării de către politologi. Într-adevăr, fascismul totalitar, cu toate derivatele sale, ***nu a avut, în realitate, nimic revoluționar***.

Pentru cititori este posibil ca această aserțiune să creeze imaginea unei ”alinieri” mecaniciste, automate, la gândirea politică majoritară contemporană.

Vom încerca să explicăm de ce în regimurile totalitare fasciste nu a avut loc nici o revoluție. În acest scop vom apela la principiile generale, fundamentatoare ale doctrinelor politice generale.

Fascismul este, prin natura sa, ***elitist***; originar această doctrină politică nu a fost ”de masă”. Ca atare, ca orice doctrină elitistă şi fascismul doreşte conservarea societăţii în conformitate cu opiniile, ideologiile şi doctrinele fundamentatoare ale acestui curent politic. ***Fiind elitist şi conservator***, fascismul este, în mod obiectiv, antirevoluţionar. În aceste condiţii, apreciem că a vorbi de o ”revoluţie” fascistă este, fie o utopi, fie un mod subtil de determinare a realităţii obiective, a adevărului.

Că au existat şi elemente de ”mişcări revoluţionare” în fiecare dintre variantele fascismului este real, dar nu se poate vorbi de un veritabil ”proces revoluţionar”, doctrinar fundamentat.

Aşadar, statul totalitar, inclusiv statul totalitar fascist, sub variatele sale forme, nu a fost un stat revoluţionar. Dimpotrivă, statul fascist totalitar a fost xenofob, rasist, antidemocratic, antisocialist, anticomunist şi antisemit.

Statele totalitare fasciste au apărut pe fondul crizei (politice şi economice) ce a pus stăpânire pe Europa, după Primul Război Mondial. Ele au reprezentat o reacţie externă, violentă împotriva statului democratic şi liberal, privit în abstracţiunea sa.

Statele totalitare fasciste au constituit, totodată, o reacţie brutală, rapidă şi extremă împotriva socialismului, a social-democraţiei şi, mai ales, în raport cu comunismul.

Apropiate de misticism, statele fasciste totalitare s-au fundamentat pe teza totalitară dar s-au raportat şi la alte ideologii şi doctrine elective, diverse, în vederea dovedirii ”superiorităţii” acestui tip de stat.

II). <u>Doctrina nazistă. Doctrina legionară. Naţionalismul – element al doctrinei legionare</u>

Apariţia doctrinei naţional-socialiste în peisajul politic german, de la începutul sec. al XX-lea, s-a datorat, în principal, dorinţei conservării unui stat german puternic şi influent, dominant în relaţiile internaţionale, fapt greu de îndeplinit în condiţiile capitulării acestui stat în noiembrie 1918. Înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial (Marele Război) a fost acceptată ca o veritabilă catastrofă, producând nemulţumire generală şi o criză social-economică profundă. Dorinţa de reîmpărţire a lumii, alături de Marea Britanie şi Franţa, ca urmare a dezvoltării impetuoase a Germaniei

după 1880, nu s-a putut realiza. Dimpotrivă, în anul 1918 se părea că această țară s-a prăbușit sub propria greutate a visului său de mărire.

Practic, la sfârșitul Primului Război Mondial, înfrângerea Germaniei ca exponentă a Puterilor Centrale și prăbușirea țarismului urmată de edificarea Rusiei sovietice a schimbat ”fața” Europei, care se părea că urmează a se desprinde irevocabil de autocratismul conservator monarhic. Desigur, tabloul politico-geografic trebuie completat cu desființarea dublei monarhii Austro-Ungare, aliata Germaniei imperiale în Marele Război.

Potrivit Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920, definitivă în privința Germaniei în mai 1921, această țară trebuie să plătească cu titlul de reparații, despăgubiri de război suma de 20.000.000 mărci aur, în bunuri ce urmau a fi livrate Aliaților Puterilor învingătoare ale Antantei.

În ianuarie 1921 s-a stabilit suma totală a despăgubirilor la 226.000.000 mărci aur, ce urma a fi plătite, până în anul 1963, în 42 de unități (rate anuale).

A fost demilitarizată zona din stânga Rinului (zona renană) și a fost creată, pentru trei luni, o Republică a Renaniei independente, la sfârșitul anului 1923, sub presiunile Franței și ale Belgiei.

Tratatul de la Versailles, încheiat cu Germania a creat profundă nemulțumire în opinia publică germană. Semnarea și mai ales ratificarea tratatului, de către Germania învinsă, la 10 ianuarie 1920, a creat impresia unei ”puneri în genunchi” a Germaniei. Naționaliștii germani au solicitat imperativ o ”reabilitare morală” a acestui stat. Nu era acceptată teza responsabilității exclusive a Germaniei pentru declanșarea și desfășurarea războiului.

Reacție la încheierea tratatului de pace, naționalismul german capătă noi valențe. Se încearcă expansiunea comunismului în Germania sub influența Revoluției bolșevice rusești. Deși nu a avut câștig de cauză tentativele de instaturare a comunismului în Germania au fost receptate drept principală cauză a înfrângerii din 1918. Armata nu a putut câștiga războiul datorită ”revoluțiilor” bolșevice, repetate, de pe teritoriul german.

Regimul național-socialist a apărut pe fondul acestor bulversări social-politice și economice din Germania, după 1918.

Experimentul bolșevic de preluare a puterii politice a înflăcărat ideea ”revoluției” fasciste. În Germania însă – spre

deosebire de Italia – după eşecul puciului din 8 noiembrie 1923, Hitler a înţeles că unica modalitate de a accede la putere, este pe căile legale.

Partidul Naţional Socialist al Muncitorilor Germani a fost pregătit pentru preluarea totală, absolută a puterii de stat, pentru transformarea acestui partid într-un ***partid-stat***, şi pentru edificarea viitoare a statului nazist totalitar.

Istoricii şi politologii consideră, pe bună dreptate, că titulatura acestui partid a fost demagogică, vrând să demonstreze că în Germania ”experimentul” ce urma a se desfăşura va fi opus ”experimentului” sovietic.

Partidul Naţional Socialist al Muncitorilor Germani milita pentru un socialism naţionalist spre deosebire de internaţionalismul socialist clamat de Rusia sovietică.

Socialismul naţional reprezenta un amestec doctrinar între naţionalism şi socialism, în care rolul preeminent revenea naţionalismului. Fără îndoială, naţional-socialismul german, aflat la putere în 1933 şi 1945 a compromis, iremediabil, naţionalismul – ca idee fundamentală a sec. al XIX-lea, care a determinat fondarea statelor naţionale.

Hitler a venit la putere în Germania pe cale legală. Complicitatea dintre militari, agrarieni, monarhişti, industriaşi şi bancheri a determinat ”uciderea” Republicii de la Weimar şi instaurarea nazismului la putere. Capitaliştii germani, revarşarzi şi conservatori, au decis sprijinirea lui Adolf Hitler: pentru asigurarea luptei împotriva bolşevismului care ameninţa, din interior, Germania; pentru o politică dură având ca scop relansarea economică, economia fiind haotică, distrusă, după Marele Război şi pentru asigurarea liniştii şi ordinii în interiorul statului.

Regimul totalitar naţional-socialist se fundamenta doctrinar pe noţiunea de ”rasă”. Rasa germană era considerată net superioară, fiind pură, ariană.

Voinţa charismatică a unui singur om – acesta fiind Conducătorul, Führer-ul – este plasată de naţional-socialism deasupra legii.

Nu există practic nici o constrângere a voinţei lui Hitler, în tot statul german, după accederea acestuia la putere. Guvernarea

național-socialistă nu se întemeia pe nici o Constituție, fiind practic o guvernare ”de facto”.

În Germania național-socialistă a fost adoptat, din inițiativa lui Adolf Hitler, un ”***Plan de patru ani***”, expus la data de 09 septembrie 1936, la Congresul anual al Partidului Național-Socialist, desfășurat la Nürenberg.

Planul avea ca scop producerea materiilor finite în Germania, în scopul evitării importurilor din străinătate.

În statul totalitar național-socialist justiția este subordonată partidului. Judecătorii erau executanții dispozițiilor partidului și a statului nazist; rolul lor de păzitori ai legii nu mai era recunoscut, începând cu anul 1942.

Regimul național-socialist, în perioada cât s-a aflat la putere în Germania (1933-1945) a creat o ierarhie de partid și de stat rigidă, materializată prin adularea chiar divinizarea superiorilor, a manifestat dispreț total față de personalitatea umană, considerând omul – privit individual – ca fiind un ”instrument”; a creat și a acceptat funcționarea lagărelor de concentrare, modalitate certă de realizare a genocidului.

Statul totalitar național-socialist german reușește să eradicheze șomajul, în anul 1938, datorită amplorii, fără precedent, a dezvoltării unui nou război mondial.

Pe planul politicii externe – cu largi ecouri și puternice reverberații în politica internațională a acelei perioade – se înscrie dilema Germaniei național-socialiste de a se alia cu țările occidentale capitaliste democratice împotriva U.R.S.S. sau, dimpotrivă, de a se alia cu U.R.S.S. împotriva Occidentului.

Ca urmare a eșecului tratativelor anglo-franco-sovietice din primăvara anului 1939, la data de 23 august 1939 se încheie vestitul Pact de neagresiune, supranumit ”Hitler-Stalin”; ”Ribbentrop-Molotov”, cu anexa sa secretă, având ca scop delimitarea sferelor de influență între cele două state totalitare: nazist-hitlerist și sovietic-stalinist. Ele au ”reușit” să treacă peste ”diferențierile” ideologice pentru a-și delimita fiecare, sfera sa de influență pe continentul european.

*

* *

Acestea au fost doar câteva chestiuni preliminare, sintetic punctate, în vederea analizării doctrinei naziste.

A). Doctrina nazistă

Despre scopul doctrinei naziste materializat în hegemonia politică şi militară a Germaniei am discutat în paginile anterioare. Filonul doctrinei naziste, fundamentul acesteia se regăseşte în lucrarea scrisă de Adolf Hitler, în anul 1926, ”Mein Kampf” – ”Lupta mea”, structurată în două volume: vol.I – ”Lupta mea” şi vol.II – ”Mişcarea naţional-socialistă”. Cartea a fost scrisă în perioada de detenţie a lui Hitler, stabilită la 01 aprilie 1924 de către Tribunalul popular din München.

Doctrina expusă de Adolf Hitler este profund antisemită, anticomunistă, antisocialistă, xenofobă, întemeindu-se pe conceptul de ”rasă”. Ea se fundamentează pe mai vechi doctrine conservatoare, din dorinţa de a ”salva” Germania de la dezastrul înfrângerii, după Primul Război Mondial.

Pilonii fundamentali ai doctrinei expuse în lucrarea citată sunt: ***antisemitismul***, ***elitismul şi antidemocratismul*** şi ***lupta împotriva comunismului***.

∗ Antisemitismul – se fundamentează pe ”rasă”, concept biologic, utilizat în scop politic, propagandistic, pentru afirmarea superiorităţii ”rasei germane ariene”.

Pornind de la teoriile biologismului social, Adolf Hitler a determinat şi o ”rasă inferioară”, vinovată de toate ”păcatele” planetei. Această ”rasă” identificată cu poporul evreu, trebuie – în concepţia hitleristă – izolată şi exterminată.

Concepţia rasistă, promovată de A. Hitler în cartea sa, a devenit ulterior fundamentul ideologic al Partidului Naţional Socialist şi, după cucerirea puterii de stat, al statului totalitar naţional-socialist german.

Hitler propovăduia necesitatea răspândirii ideilor rasiste în societatea civilă, instrumentul fiind Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor Germani.

Concepţia rasistă este o concepţie imorală, profund neştiinţifică, utilizată de extrema dreaptă în scopul ”clasificării” umanităţii. Doctrina nazistă considera că rasele umane sunt

ierarhizate, în ”vârful piramidei” fiind rasa albă europeană dominată de arienii germani, cele mai ”pure” elemente ale acestei rase.

Sub aspect ştiinţific ”clasificarea” este ridicolă şi, din acest motiv, aserţiunile doctrinare ale lui Hitler nu sunt susţinute de argumente temeinice, fundamentate pe ştiinţă, logică şi viaţă cotidiană. Pentru a suplini lipsa argumentelor, validate ştiinţific, Adolf Hitler a apelat la un limbaj ideologic, puternic emoţional. Aceste teze susţinute de conducătorul mişcării naţional-socialiste trebuiau să pătrundă în conştiinţa maselor largi prin intermediul propagandei.

Hitler realizează o apologie a rasei, pentru că, spunea el, ”...în sânge stă forţa sau slăbiciunea omului...”. menţinerea purităţii rasei ar reprezenta condiţia sine qua non a prezervării mentalului unitar şi a unităţii de suflet a naţiunii.

Ridicarea morală, intelectuală şi politico-militară a naţiunii germane era văzută în corelaţie directă cu rezolvarea problemei rasiale, obiectivată – în concepţia lui Adolf Hitler – prin soluţionarea ”chestiunii evreieşti”. Antisemitismul era, în consecinţă, un efect al prezervării purităţii rasei germane ariene în faţa ”pericolului” reprezentat de populaţiile evreieşti.

Puritatea rasială se putea obţine, în concepţia lui Hitler, prin îndepărtarea tuturor evreilor. Iar ”îndepărtarea” evreilor se putea realiza, potrivit acestei doctrine, inclusiv prin exterminare.

Mizând pe ura germanilor faţă de evrei Hitler prevedea prin această activitate criminală, profund inumană, dobândirea a două rezultate aşa-zise favorabile: câştigarea simpatiei poporului pentru că lupţi împotriva ”***duşmanului” său***, adică a evreilor şi, totodată, asigurarea purităţii rasei germane prin izolarea şi exterminarea evreilor, consideraţi de Hitler, ”otrăvitori internaţionali” ai poporului german.

Istoria a demonstrat că această doctrină, ajunsă în postura de ”politică de stat”, prin cucerirea puterii politice de către naţional-socialişti, s-a aplicat în fapt, în realitatea obiectivă, cu consecinţe catastrofale pentru întreaga umanitate.

Aşa-zisa iudaizare a poporului german, ”păcatele” împotriva sângelui german şi cele împotriva rasei germane ariene erau considerate de A. Hitler adevărate ”păcate mortale”. Aceasta deoarece, în concepţia sa, ”păcatele” menţionate anterior ar avea

aptitudinea de a distruge rasa germană. Hitler preconiza, în lucrarea sa, utilizarea violenței, chiar și a omuciderilor, împotriva evreilor.

Proclamând ”superioritatea absolută” a arienilor în toate domeniile cunoașterii umane, Hitler îl caracterizează – antitetic, desigur – pe evreu ca fiind în totală opoziție cu arianul. Dacă arienii sunt rodici, inventivi, altruiști, creatori ai civilizației umanității, evreii ar fi respingători, cu atitudini și cu spiritualitate inferioară. Astfel este justificată de propaganda nazistă, după preluarea puterii în stat, tendința de dominare asupra altor națiuni, prigonirea și exterminarea evreilor din Germania și din statele europene ocupate de armata germană în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și ”necesitatea” spațiului vital pentru poporul german, popor ”superior, arian”.

Prigonirea și exterminarea evreilor era justificată și pe temeiul unor documente vechi, care relevau o conspirație a evreilor la nivel mondial, în scopul dominării politice și economice a Terrei. Este vorba despre lucrarea tipărită, prima dată, la începutul sec. al XX-lea, în Imperiul Țarist, cunoscută sub denumirea ”***Protocoalele înțelepților Sionului***”.

∗ Elitismul și antidemocratismul – implică așezarea întregii societăți germane pe principii elitiste.

Structurarea societății pe criterii axiologice, ordonate ierarhic, de la ”rău” la ”bun”, de la ”inferior” la ”superior”, de la ”slab” la ”tare”, de la ”neputincios, laș” la ”puternic, curajos, erou”, presupune impregnarea doctrinei național-socialiste cu ***spirit elitist***. În vârful piramidei ”elitei” se află ”eroul suprem”, Conducătorul, individ providențial menit să conducă statul și societatea.

Conducătorul suprem național-socialist era considerat un erou, un salvator al neamului său. El aveam un rol mesianic de îndeplinit. De la el în jos, pe scară ierarhică, toți ceilalți conducători naziști trebuia să-i fie subordonați și loiali, fără limite.

”Elita” se manifesta între popoare prin rasism ”elita” se manifesta și între indivizii aceluiași popor (german, arian) prin clasificare și ierarhizarea apriorică a acestora. Conducerea îi revenea doar celui mai capabil, celui mai înzestrat. Elitismul nazist este o continuare, în alte coordonate, a elitismului conservator, aristocratic.

Firesc, nazismul fiind ***elitist*** este şi ***antidemocratic***. Naţional-socialiştii s-au pronunţat răspicat împotriva democraţiei sursă a ”tuturor relelor”.

A. Hitler ”a justificat” în lucrarea sa teoretică necesitatea distrugerii democraţiei pe considerentul că principiile democratice slăbesc statul şi-l duc în situaţia de a nu-şi putea îndeplini funcţiile sale de bază: apărarea ţării şi asigurarea ordinii şi liniştii publice.

Hitler şi-a exprimat convigerea în viabilitatea statului rasist, totalitar, condus de un Conducător providenţial şi absolut. Cu alte cuvinte, ***principiul rasist*** se îmbină cu ***principiul personalităţii exemplare*** specific, desigur, Conducătorului suprem. Conducătorul german naţional-socialist este un lider total într-un stat rasist totalitar. Horărârile trebuie adoptate doar de Conducător, fără influenţa altor persoane fizice. În locul exerciţiului democratic al ”puterii” specific statelor capitaliste democratice naţional-socialismul propune omniprezenţa Liderului, personalitatea acestuia fiind şi unica garanţie a politicii activ urmărite. Altfel spus, Conducătorul suprem scapă oricărui control din partea maselor populare aşa-zisa ”personalitate” şi ”charismă” a sa neputând constitui veritabile garanţii asupra justeţii politicii promovate. Deci, Hitler recunoaşte că poporul dispune, în guvernarea naţional-socialistă (nazistă) de o garanţie iluzorie, utopică, politica desfăşurată de Liderul total fiind la discreţia acestuia, la liberul său arbitru. Astfel, plăcerea, voluptatea, voluntarismul extrem al conducătorului suprem devin literă de lege, nefiind, sub nici o formă, supuse cenzurii.

Atât de tare a urât Adolf Hitler statul democratic încât a postulat că, după cucerirea puterii de stat, naţional-socialiştii nu trebuie să creeze imediat un stat rasist, ci mai întâi trebuie să distrugă statul evreiesc, adică statul democratic.

În opera sa fundamentală Adolf Hitler a postulat anumite teze relative la educaţie. Aceasta trebuia centrată pe dezvoltarea forţei fizice, pregătind tânăra generaţie pentru un eventul război.

Sub aspect civic, indivizii erau clasificaţi în: cetăţeni: supuşi şi străini. Germanii se năşteau supuşi ai statului şi deveneau cetăţeni doar dacă corespundeau rasial, după naţionalitate, după educaţie fizică şi cognitivă, dacă au satisfăcut serviciul militar. Femeile deveneau din supuse ale statului, cetăţeni numai dacă îşi câştigau singure existenţa sau dacă se căsătoreau.

* Lupta împotiva comunismului

Este fără echivoc faptul că inamicul principal al nazismului a fost stânga politică: socialismul, social-democrația și mai ales comunismul.

Comunismul a reprezentat pentru A. Hitler o forță, doctrinară și practică, politică, care trebuia distrusă prin orice mijloace. Ca melanjul său să fie perfect, socialismul, în general, și comunismul, în mod deosebit, au fost asociate cu evreimea. Comunismul a reprezentat în gândirea hitleristă un mod sinuos și pervers de dominare a evreimii de către evrei. El propune sub aspect practic o nazificare a Germaniei pentru ca acestă țară să nu cadă în tabăra comunismului.

Hitler a pus semn de egalitate între internaționalismul evreiesc și internaționalismul comunist.

Considerăm că viitorul cancelar german a rămas marcat de tentativa comuniștilor de a prelua puterea, creând soviete în Germania, între octombrie 1918 și noiembrie 1919. Și, culmea ironiei, revoluțiile comuniste germane au fost dejucate de social-democrații germani, cu ajutorul armatei. Cele două curente rivale ale socialismului – social-democrații și comuniștii – nu s-au înțeles, permițând, în mod direct, pe câțiva ani instalarea dușmanului lor comun, Hitler, la putere.

A. Hitler a teoretizat combaterea marxismului prin: utilizarea unor simboluri proprii comuniștilor (spre ex.: steagul roșu); atragerea proletarilor de partea național-socialiștilor; scoaterea clasei muncitoare din tabăra comunistă, internaționalistă și înregimentarea ei în cadrul naționalismului extrem, radical, propriu nazismului etc.

Teoria ”***spațiului vital***” deși nu se referea expres la lupta anticomunistă, în mod indirect, mediat, aceasta era avută în vedere. Asigurarea hranei pentru popor, în totalitate, de pe teritoriul național; realizarea unui ”raport optim” între numărul populației și teritoriul statului etc. reprezintă ”teme” ale doctrinei spațiului vital necesar poporului ”arian german”.

Hitler indică, cu claritate unde este acest spațiu necesar germanilor – ***în Răsărit***, adică în teritoriul URSS, dominat de ideologia marxist-comunistă.

B). Doctrina legionară. Naţionalismul – element al doctrinei legionare

Imediat după Primul Război Mondial, în România, a apărut un curent politic radical, de dreapta, chiar am putea spune de extremă dreapta, promovat de Liga Apărării Naţional Creştine (Liga Cuzistă) şi de Mişcarea Legionară.

∗ Partidul Liga Apărării Naţional Creştine, care doctrinar a îmbrăţişat teoria cuzistă, formulată de prof. A. C. Cuza a fost înfiinţat în anul 1923. Influenţa acestei mişcări politice s-a resimţit în deosebi în zona Moldovei, fiind, mai curând, un partid politic (o mişcare politică) regională din România.

Valorile politice promovate de L.A.N.C. (prescurtarea denumirii partidului) au constat în: păstrarea purităţii naţionalităţii şi ”rasei” româneşti şi păstrarea nealterată a purităţii sângelui românesc şi, respectiv, promovarea antisemitismului ca doctrină politică. De unde apărea acest antisemitism românesc în doctrina prof. univ. A. C. Cuza?? Probabil, acesta provenea din specularea nemulţumirii a unei părti a populaţiei româneşti faţă de activităţile economice speculative promovate de evrei. Doctrinar, antisemitismul cuzist se fundamenta pe diferenţierea de ordin religios, dintre, creştinism şi mozaismul iudaic. ”Culpa” istorică a evreilor pare a fi concretizată nu atât în uciderea lui Iisus Cristos cât în neaceptarea perceptelor religioase creştine de către evrei.

Doctrina cuzistă nu a fost extremistă, în sensul unui radicalism exacerbat, care să conducă la exterminarea fizică a evreilor, la un genocid antisemit. Dimpotrivă, ea propunea doar excluderea evreilor din sânul naţiunii şi asezarea lor pe un pământ liber (care să fi fost acesta??).

∗ Mişcarea legionară, a luat fiinţă, iniţial, în anul 1927, prin separarea unui grup din L.A.N.C., în fruntea căruia se afla Corneliu Zelea Codreanu.

Nu importă aici istoria Mişcării Legionare. Fiind circumscrisă analizei doctrinei politice, în pagina de faţă ***trebuie*** să ne întrebăm dacă mişcarea legionară a fost doar un ”împrumut” doctrinar de la fascismul italian sau de la naţional-socialismul german sau dacă, dimpotrivă, această mişcare politică a fost de sorginte eminamente românească??

Este dificil, extrem de dificil de răspuns la o asemenea interogație!!!! Și totuși indrăznim să afirmăm că, deși influențele doctrinelor fasciste europene, Italiană și Germană, nu pot fi total ignorate, doctrina legionară este un produs al gândirii politice românești, în condițiile social-politice concrete, manifestate în țara noastra după Marele Război (Primul Război Mondial). Să încercăm să argumentăm poziția adoptată de noi.

În primul rând nu trebuie uitată rădăcina Mișcarii Legionare care se regăsește în L.A.N.C și implicit în doctrina prof. ieșean A. C. Cuza. Or doctrina cuzistă – din care doctrina legionară s-a desprins – este un produs intelectual eminamente românesc. Influențele, eventuale, ale doctrinelor fasciste asupra cuzinismului nu-i răpesc acestuia caracterul național, românesc, al acestei gândiri.

În al doilea rând, după cum vom vedea ulterior, doctrina legionară prezintă o serie de diferențieri ideologice, doctrinare, în raport cu fascismul italian și cu național-socialismul german. Rezultă, în mod logic, că doctrina Mișcării legionare nu constituie doar o ”imitație” a fascismului italian sau a nazismului geman.

Cum noi am analizat în cadrul pct. A) doctrina nazistă (național-socialistă germană) vom raporta doctrina legionară la doctrina totalitară național-socialistă pentru a constata că fundamente doctrinare nu coincid. Dimpotrivă, în doctrina nazistă, conform concepției lui A.Hitler, ***rasismul*** constituie elementul central, fundamental. În doctrina legionară, tot o doctrină naționalistă, fără dicuție, centrul fundamental ”piatra unghiulară” este formată din ***doctrina religioasă creștină a Răsăritului, Ortodoxia românească***.

Observăm concret, faptic, că cele două doctrine – nazistă și legionară – se disting net chiar în privința elementelor centrale.

Astfel, nazismul, fundamentat pe ”***rasă***”, are punct central un concept material, biologic, organic iar legionarismul românesc, fundamentat ***pe religia creștin ortodoxă a românilor***, are ca element esențial o doctrină sistematică spirituală, care explică lumea, Universul, sistemul umanității și calea omului spre Mântuire, spre Salvare.

Nazismul doctrinar a fost materialist iar legionarismul românesc doctrinar a fost idealist, spriritualizat, religios.

Este diferența principală, ”***de fond***”, dintre cele două doctrine care determină, de plano, o separație netă categorică între ele.

Se mai pot da și alte exemple pentru dictingerea între doctrinele nazistă respectiv legionară dar considerăm ca ”pe fond”, în substanța lor cele două teorii fiind diferite numai importă celelalte distingeri accesorii, subsecvente!!!!

Deși intim legate din punct de vedere politic, ca afinitate ideologică si ca mod de a explica și de a impune o nouă concepție, o altă ”ordine” în societate, cele două doctrine, cele două mișcări în definitiv, au avut, am putea spune, fonduri, substanțe deosebite datorită elementelor centrale pe care se fundamentau și care erau atât de radical difreite.

Și nazismul german dar și legionarismul românesc doctrinar vorbind, au menționat fără rezerve pericolul reprezentat de comunism și de evrei dar soluțiile preconizate și mijloacele utilizate în soluționarea ”chestiunii evreiești” au fost total diferite.

∗ Când vorbim de ***naționalism ca și elemnt al doctrinei legionare***, firesc nu ne raportăm la naționalismul românesc privit în integralitatea sa și, nici măcar la naționalismul românesc al începutului de secol XX. Ne interesează doar naționalismul receptat de doctrina Mișcării legionare, pentru ca, după acestă sumară analiză, să ne putem da seama de eventualele diferențieri sau apropieri între naționalismul component al doctrinei legionare și, respectiv, naționalismul parte componentă a doctrinei național-socialiste germane.

Care naționalism a format conținutul doctrinar al Mișcării legionare? Istoricii și politologii români susțin ***că doar naționalismul extremist românesc*** a intrat în conținutul ideologiei și doctrinei legionare. ***Un naționalism extremist de dreapta*** cristalizat la începutul perioadei interbelice în țara noastră și structurat ”pe felul de a fi”, personalitatea românului, care își găsește izvorul nesecat în trăsăturile țăranului român, care au rezistat nealterate, de-a lungul veacurilor. Particularitățile spirituale românești au jucat un rol determinant în raport cu trăsăturile etnice ale românilor, care particularizează ”rasa” română.

Naționalismul ”extremist” de dreapta românesc era puternic spiritualizat, sub aspect doctrinar, ***conservator***, deoarece idealiza

lumea rurală, arhaică, istoria poporului român, tradiţiile şi obiceiurile româneşti. Societarea românească a anilor 1920-1930 era considerată decadentă pentru faptul că s-a îndepărtat, irevocabil, de societatea, de lumea arhaică românească. Civilizaţia occidentală, introdusă şi la noi, industrializarea, urbanismul, antagonismele sociale nou create (în special dintre capitalişti şi proletariat) erau privite, fie cu neîncredere, fie nu erau deloc înţelese. Lumea urbană apărea ca o ”aculturaţie” materială şi spirituală, ca o ”grefă” nereuşită, hidoasă în ţara noastră.

Iată, cel mai clar, ***izvorul conservator***, sub aspect teoretic, al doctrinei legionare!!!! Exista şi o altfel de ţară, o Românie rurală, neînstrăinată, nealienată, pur autohtonă, păstrătoare a tradiţiilor milenare în forme şi substanţe nealterate. Această ”parte de ţară”, rămasă ”curată”, constituia izvorul nesecat de spiritualitate al poporului român. Iar forma cea mai elaborată a spiritualităţii româneşti, păstrată parcă în afara timpului în mediul rural românesc, a fost considerată de doctrina legionară ca fiind religia creştin-ortodoxă, ortodoxia românească. În ea a regăsit această doctrină politică ”axul” centrul său fundamental, raţiunea sa de a exista, ca mod de explicare a realităţii sociale şi a politicului. Cum am subliniat şi anterior, fundamentul doctrinei legionare a fost spiritual, religios şi nu material. Doctrina legionară considera că trăsăturile particulare, de specificitate ale poporului român sunt o consecinţă a receptării, de milenii, a religiei creştine, în forma sa Răsăriteană, bizantină, Ortodoxă, adică drept credincioasă, reala cale spre adevăr, spre Mântuire.

Naţionalismul românesc ”extremist” descris succint anterior alcătuia acel ***corpus*** al doctrinei politice.

Sub aspect politic, practic, se cunosc destule exemple în care elemente ale Mişcării legionare s-au dedat la asasinate, jafuri, violuri, încălcând preceptele ortodoxiei. Aşa s-a procedat în perioada guvernării legionare cu ocazia Rebeliunii legionare, din ianuarie 1941. În privinţa atrocităţilor din zilele rebeliunii legionare sunt voci autorizate care afirmă implicarea comuniştilor în acele asasinate şi că, de fapt, sub Horia Sima, legiunea, în mare parte, s-ar fi comunizat.

Indiferent de subtilitățile istoricilor mai vechi sau mai noi, violența fizică impotriva persoanelor fizice a reprezentat, indubitabil, un mod de operare al Mișcării legionare.

Organizarea Mișcării legionare era una paramilitară, cu o disciplină de fier, copiind practic modelul trupelor de asalt național-socialiste germane, neavând mai nimic creștinesc și pios în ea. Asasinatul politic a fost utilizat de mișcarea legionară, împotriva demnitarilor Regatului României, până la ajungerea la putere, la 06 septembrie 1940.

Motivarea că demnitarii asasinați se opuneau activității politice a mișcării (Mișcarea legionară, Garda de Fier) nu justifică, sub nici o formă asasinatele politice.

Pe lângă aspectul spiritual, precumpănitor în naționalismul ”extremist” component al doctrinei legionare, s-a manifestat, cu o intensitate mai redusă, și o ”latură” rasială, bazată pe trăsăturile etnice ale poporului român, care ar particulariza ”rasa” românească.

Această argumentație ”rasială” a naționalismului românesc și, în definitiv, a doctrinei legionare poate constitui o ”imitație” a teoriei rasiste, fundamentală pentru doctrina național-socialistă germană. Unii doctrinari legionari au văzut drept cauză a ”decăderii” poporului român, amestecarea sângelui românesc cu sânge străin: evreiesc dar și unguresc, turcesc, țigănesc etc. Au fost situații când doctrinarii legionari au afirmat, cu tărie, că există o așa-zisă ”conștiință de rasă” și că rasele omenești sunt diferențiate, unele fiind superioare, altele fiind inferioare.

Pe filieră conservatoare și acceptând teoria rasistă ideologii legionari au clamat așa-zisul glas al sângelui, în fața românilor se află ”denumirile” urmate deja de străbuni iar în sângele românilor se află ”memoria” strămoșilor noștri.

Înlănțuirea trecutului cu prezentul și proiectarea acestui trecut în viitor este o ”inovație” a conservatorilor, preluată de mișcarea legionară.

Ideile ”pure rasiste” ale ideologilor și doctrinarilor legionari ”trădează” influențele național-socialismului german.

Dar, preponderente au rămas fundamentele spirituale, religioase ale naționalismului ”extremist” și, în definitiv, ale Mișcării legionare.

Aşa cum creştinii cred în salvarea sufletului lor de către Dumnezeu, legionarii afirmau salvarea Ţării prin intermediul doctrinei lor. Rolul moralizator, de formator al valorilor morale pierdute sau degenerate revenea Bisericii Naţionale Creştine Ortodoxe Române. Era cultivat, ca un act de eroism, ”***sacrificiul suprem***”, moartea pentru ţară, pentru naţiunea română. Doctrina legionară a instituit un adevărat ”***cult al eroilor***”, a persoanelor care şi-au dat viaţa pentru binele ţării, pentru binele poporului român.

Uşurinţa cu care era promovat ”cultul eroilor”, al sacrificiului suprem pentru ţară, îşi are, indiscutabil, izvorul în credinţa vieţii de apoi, când sufletul pur, martir al neamului său, se contopeşte cu Dumnezeu.

Strâns legat de naţionalism, privit ca element constitutiv al doctrinei legionare, este şi ***chestiunea elitismului***, prezentă în toate doctrinele de sorginte fascistă. ***Elitismul*** – aşa cum am mai afirmat – reprezintă tot ”***o urmă marker***” a doctrinelor politice conservatoare, care au lăsat ”autentice urme” în teoriile fasciste, inclusiv în doctrina politică legionară.

Elitismul avea rolul de a întreţine naţionalismul văzut ca parte componentă constitutivă majoră a doctrinei legionare. El trebuia să genereze o veritabilă ”***aristrocraţie legionară***”, iarăşi un simbol conservator – ***aristrocraţia***. Iar scopul construirii elitei, a noii aristrocraţii era reînodarea societăţii interbelice româneşti cu societatea medievală din cele trei Ţări Româneşti!!!!

Reînvierea Evului Mediu românesc era ţelul ”noii aristrocraţii legionare” iar nu modernizarea ţării, ridicarea economiei şi industrializarea acesteia. Reîntoarcerea în trecut, glorificarea excesivă a istoriei Naţionale, refuzul modernizării ţării reprezintă ”markeri conservatori” care degradează oarecum doctrina politică legionară. Dorinţa reînvierii trecutului istoric, chiar dacă se pune doctrinar în discuţie cu seriozitate şi cu sinceritate, nu poate – prin ea însăşi – să asigure dezvoltarea societăţii.

Lăsăm cititorului posibilitatea de a trage o concluzie relativ la diferenţierile sau, după caz, aproprierile între ***naţionalismul specific doctrinei legionare*** şi ***naţionalismul propriu doctrinei naţional-socialiste germane!!!!***

Noi credem că naţionalismul român şi naţionalismul german, componente ale celor două doctrine, sunt clar diferenţiate.

Naționalismul german se raportează la material, la biologic, la ”rasa” umană, în timp ce naționalismul românesc este puternic religios, spiritualizat, este idealist.

Ideile rasiste din naționalismul și din doctrina politică legionară sunt străine ”spiritului” românesc, fiind ”produse de import” din doctrina național-socialistă germană.

Doctrina politică legionară prezintă – pe lângă naționalism – și alte elemente constitutive (poate nu la fel de importante) respectiv: ***antisemitismul; concepția politică despre stat și despre menirea acestuia; proclamarea unui așa-numit ”om nou”, tip uman specific, efect al aplicării în practica politică a doctrinei legionare.***

Vom proceda la analiza sintetică a elementelor constitutive, din doctrina politică legionară, anterior nominalizate.

∗ Antisemitismul – ca element constitutiv a doctrinei politice legionare a fost tratat, tangențial, cu prilejul analizei naționalismului. Spuneam, cu acea ocazie, că naționalismul ”extremist” românesc, component a doctrinei legionare, s-a fundamentat, preponderent, pe spiritualitate, argumentația ”rasială” constituind doar un element adjuvant, accesoriu, preluat ca o reală ”imitație” a teoriei rasiste din doctrina național-socialistă germană. Tocmai acest ”element rasial”, care nu caracterizează naționalismul românesc, formează așa-zisul element constitutiv, convențional intitulat ”antisemitism”.

Dar antisemitismul regăsit în doctrina legionară nu este doar unul ”rasial”, biologic. Dimpotrivă, fundamentul antisemitismului legionar pare a avea cauze extrarasiale. Astfel: politica democratică considerată deficitară, ineficientă; ideologiile și doctrina comunistă; presa scrisă deținută în mare parte, în perioada interbelică, de către patroni evrei; dominarea capitalismului evreiesc în economia reproductivă în detrimentul capitalului românesc sunt tot atâtea teme antisemite” cultivate de doctrina politică legionară, teme care așa cum ușor se poate constata, nu au legături directe cu tezele rasiste.

Ideologic s-a afirmat că întreaga societate românească interbelică era dominată de evrei. Politica, economia, finanțele, comerțul erau, în principal, în mâinile evreilor.

Cultura, se considera de către doctrina legionară, că ar fi fost în pericolul pierderii identității sale naționale, românești. ”Ocuparea” îndeletnicilor profitabile de către evrei ar fi determinat ura populației majoritare românești. Legionarii s-au pus în fruntea acestei atitudini

moral-politice cu scopul ”salvării neamului românesc” de la distrugere. Desigur, doctrina legionară a invocat şi ”argumente” de ordin rasial, considerând evreul drept o ”stârpitură” care a provocat degenerarea ”rasei” românilor, percepută cel mai pregnant în mizeria politicienilor.

Practic, ideea ”rasială” se contopeşte cu teza lipsei de moralitate, a lipsei de respect şi de credinţă faţă de ţară manifestată de evreime.

În concepţia legionară evreul, indiferent de locul unde trăieşte, îşi conservă identitatea sa rasială, evreiască, care reprezintă aprioric un ”stigmat”, un atentat la teza românismului etnicist.

Pe doctrinarii legionari îi oripila, pur şi simplu, ideea că evreimea a supravieţuit tuturor atrocităţilor comise asupra sa de Imperiul Roman şi de statele creştine medievale europene. Se trăgea concluzia că evreimea, inclusiv cea românească, va renaşte şi va supravieţui indiferent de mijloacele propagandistice şi cele efective, faptice, utilizate împotriva acestei populaţii.

Ideea că poporul evreu poate fi ultimul popor ce va dispărea din istoria umanităţii îi va cutremura profund pe doctrinarii politici legionari.

Interesantă este şi ”construcţia logică” utilizată pentru a se justifica ura împotriva evreilor.

Evreii sunt culpabili pentru faptul că celelalte popoare îi urăsc. Iar evreii din România, nefiind loiali Statului Român, constituie un real pericol la adresa existenţei Regatului României. Deci, considerau legionarii, românii doresc o ţară puternică, consolidată şi prosperă dar evreii urmăresc distrugerea statului, a puterii naţiunii române şi a conştiinţei naţionale a poporului român.

* <u>Concepţia politică despre stat şi despre menirea acestuia</u>

Doctrina politică legionară a teoretizat ”chestiunea statului”, tratând-o cu un deosebit interes, în conformitate cu principiile doctrinare şi ideologice ale tuturor ”doctrinelor fasciste”.

Temele abordate, în principiu, sunt antidemocratice, democraţia fiind percepută de doctrina legionară drept ”răul politic” major pentru fiecare stat în parte. Vicierea constă, în tezele legionare, în reprezentarea poporului, ca urmare a mecanismului electoral, ceea

ce determină alegerea celor mai populari dar nu și a celor mai capabili reprezentanți.

Democrația puterii etatice este culpabilă deoarece: ar distruge utilitatea națiunii, a poporului român, fracționându-l în partide politice antagonice și concurente; ar determina o lipsă de continuitate a proictelor politice majore deoarece, perzînd puterea în alegeri, un partid politic nu poate desăvârși programul său politic la nivel societar; oamenii politici nu pot servi interesele naționale deoarece sunt dependenți de voturile obținute; statul democratic ar fi incapabil de a-și manifesta autoritatea, deoarece funcțiile esențiale ale statului ar fi subordonate jocurilor politice de culise; statele capitaliste democratice ar fi în slujba intereselor marii finanțe mondiale, dominată de evrei; democrația a transformat pe evreii din Regatul român în cetățeni români etc.

Respingând categoric statul democratic doctrina legionară proclamă, totodată, și respingerea statului dictatorial.

Legionarii concepeau, la nivel teoretic, o simbioză între Conducător și popor. Liantul acestei simbioze îl constituia idealurile naționale, dorința de salvare a neamului românesc. Rolul mesianic al Conducătorului este apropiat rolului Conducătorului suprem teoretizat de doctrina național-socialistă germană.

Conducătorul nu trebuie ales, trebuie doar acceptat de popor, în temeiul calităților sale, cognitive și morale, excepționale. Fundamentul recunoașterii rolului ”providențial” al Conducătorului rezidă într-o înaltă conștiință națională. Conducătorul este ”purtătorul” stării de spirit a poporului; el reprezintă personificarea acestei stări de conștiință a națiunii.

Cu toate, că sub aspect teoretic, respingerea instaurării legionare în România, doctrinarii legionari au manifestat sentimente de susținere și de admirație în raport cu regimurile dictatoriale totalitare fasciste impuse de Mussolini în Italia și de Hitler în Germania. Teoreticienii legionari Nichifor Crainic, Emil Cioran, Mircea Eliade au postulat, la unison, eșecul democrației și triumful, în viitor, a dictaturii, ca mod de guvernare a statelor lumii. Concepția despre stat a lui Hitler și a lui Mussolini era menită – în opinia doctrinarilor anterior citați – să se generalizeze, dacă nu pe tot globul pământesc, cel puțin la nivelul întregului continent european. Pentru

ei democrația era un fals, un regim artificial menit să destructureze natura umană și imuabilul principiu al ierarhiei sociale.

Păcatele ”mortale” ale democrației în viziunea teoreticienilor legionari amintiți sunt: educarea individului pentru a-și da votul în urma deliberării deci pentru a avea simț critic politic, ceea ce determină nesubordonarea cetățeanului orbește către stat; ”chemarea” reprezentanților poporului la conducere, la comanda statului, deși nu au calitățile specifice conducătorilor întrucât înzestrați cu aptitudini pentru conducere sunt doar membrii elitei.

Pentru legionari statul dictatorial nu constituie doar un antagonism al statului democratic ci ***chiar un remediu***.

Deși nu este teoretizată expres dictatura, ”modul de desemnare” a Conducătorului poartă, neechivoc, o amprentă dictatorială, mascată de misticism. ”***Omul pe care l-au găsit masele***” – este Conducătorul, neeligibil dar acceptat prin credință. Religia, credința era menită ”să coboare” în politica profană pentru a desemna ”mistic” Conducătorul. Acesta devenea un erou al timpului său, un salvator, un ”semizeu”!!!!

Astfel de oameni providențiali erau: Mussolini, Hitler și evident ”Căpitanul” Mișcării legionare, Corneliu Zelea Codreanu.

∗ <u>Proclamarea unui așa-numit ”OM NOU”, tip uman specific, efect al aplicării în practica politică a doctrinei legionare</u>

Scopul final al doctrinei legionare era formarea ”omului nou”, un tip de român, purificat prin spiritualitate; dispus la jertfă prin puterea exemplului; identificat absolut cu valorile doctrinei legionare. ”Omul nou” era un erou ancorat în valorile Ortodoxiei pentru care salvarea, mântuirea neamului românesc reprezenta țelul său suprem.

Pentru a fi cu adevărat liber, eliberat, ”omul nou” trebuie să supună moartea, desigur sub aspect psihologic. Adică să nu se teamă de moarte. Ea să constituie doar o ”trecere” firească într-o altă dimensiune a celui care este încărcat cu o aură pozitivă de ”salvator al neamului său”.

Eliberarea de spaima morții determina, în concepția legionară, atingerea unei libertăți absolute. ”Omul nou” legionar trebuia să se identifice cu un binefăcător, absolut dezinteresat. Un fel de ”Sfânt” care, doar prin prezența sa impune respect și dăruiește

bunătate şi lumină. Acesta era în viziunea doctrinei legionare ”OMUL NOU”, născut, crescut şi educat în spiritul legionarismului.

III). Considerarea şi reconsiderarea nazismului şi legionarismului, în perioada contemporană, în ţara noastră

După evenimentele din decembrie 1989, care au condus la prăbuşirea regimului socialist, în România au apărut diverse curente, cu orientare spre ”extrema” dreaptă, menite a revitaliza activitatea trecută a legionarismului. Alte curente au pus accent pe reabilitarea Mareşalului Ion Antonescu, deşi această personalitate politică din Istoria românilor nu a activat niciodată într-un partid al extremei drepte şi, cu excepţia perioadei septembrie 1940 – ianuarie 1941 (aşa-zisa dictatură militaro-fascistă sau antonesciano-legionară), nu a condus România în temeiul vreunei doctrine fasciste.

Reacţia politologilor români de a-l prezenta pe Mareşalul Ion Antonescu ***drept un lider politic totalitar***, ***criminal de război***, este oarecum pripită, înscriindu-se în anumite ”canoane”, menite să dezvolte o literatură istorică şi politologică negativistă şi culpabilizatoare la adresa naţiunii române.

În privinţa reconsiderării guvernării antonesciano-legionare şi apoi a guvernării unice a Mareşalului Ion Antonescu au apărut studii de specialitate, cărţi, articole, monografii, recenzii de pe poziţii prolegionare şi proantonesciene, în care – în esenţă – se afirmă următoarele: evreii sunt culpabili atât de aducerea comunismului, pe mapamond dar şi în România, cât şi de distrugerea acestuia; evreii sunt în spatele unei ”noi ordini politice mondiale”, în scopul creării unui general unic mondial; evreii sunt împotriva României; legionarii, cel puţin teoretic, au fost bine intenţionaţi dar mişcarea lor a fost discreditată premeditat; Mareşalul Ion Antonescu a fost un erou al României, un patriot şi un naţionalist înflăcărat.

Au apărut teze noi relative la explicarea antisemitismului românesc prin atitudinea net ostilă, violentă adoptată de evrei în timpul evacuării Armatei Române din Basarabia, după ultimatumul sovietic din 26-28 iunie 1940.

Au fost publicate lucrări în care autorii români contemporani refuză, doctrinar, principiile Statului de Drept, ale democraţiei, făcându-se apologia extremei drepte occidentale contemporane. Au

fost lansate teze relative la: situaţia incertă a ţării noastre, aflată sub ”tirul” conspiraţiilor masonice, de sorginte evreiască; la situaţia decadentă economică, politică şi morală în care România a fost târâtă premeditat de marile puteri occidentale; la manifestarea opiniilor conform cărora România se află sub robia Fondului Monetar Internaţional (marea finanţă evreiască mondială) şi că nu există altă alternativă, altă ”scăpare” decât o alianţă politică, economică şi militară cu statele Comunităţii Statelor Independente (C.S.I.), în special cu Republica Federativă Rusă, cu ţările arabe, cu India sau, nu în ultimul rând, cu Republica Populară Chineză. Această opinie ”trădează” o doză de neîncredere în principiile democratice promovate de statele capitaliste occidentale, îndeosebi de S.U.A., în perioada contemporană.

Tendinţa spre un regim politic autorita manifestată, cel puţin declarativ, de unii lideri politici români contemporani sau de unii oameni politici marcanţi ai României constituie un subiect serios de discuţie pentru politologi şi un veritabil ”semnal de alarmă” în legătură cu gradul de maturitate a clasei politice româneşti în contemporaneitate.

Finalizând acest capitol am finalizat, totodată, şi titlul II al cărţii.

Totuşi câteva probleme vom pune în discuţie relativ la două ”momente” extrem de delicate privitoare la posibila congruenţă a acestora cu doctrina fascistă, inclusiv cu doctrina politică legionară.

* Chestiunea Mareşalului Ion Antonescu

Activitatea politică a Mareşalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român între 06 septembrie 1940 şi 23 august 1944, este bine cunoscută publicului din România.

Regimul politic instituit de mareşal după îndepărtarea de la Conducerea ţării a Mişcării legionare, considerăm că nu a fost un regim fascist ci doar o dictatură militară.

Astfel, prin Decretul-Regal pentru abrogarea Decretului-Regal nr. 3151 din 14 septembrie 1940 pentru crearea Statului Naţional Legionar din 15 februarie 1941, statul naţional legionar a fost desfiinţat, orice acţiune politică, de orice natură, fiind interzisă.

Interzicerea ”de jure” a oricărui tip de activitate politică, începând cu data de 15 februarie 1941, demonstrează neechivoc

faptul că regimul nou instituit era doar o dictatură militară, cu caracter provizoriu, fără nici un fel de conotație politică. Pentru perioada 15 februarie 1941 – 23 august 1944, regimul antonescian, deși dictatorial, nu poate fi asimilat fascismului. Dictatura militară din perioada menționată a fost total apolitică, țara fiind concentrată în scopul ducerii războiului antisovietic (22 iunie 1941 până la 23 august 1944).

Intenția noastră nu este aceea de a analiza perioada dictaturii antonesciene. Vrem însă să argumentăm în sensul imposibilității obiective de a caracteriza regimul militar antonescian, după înlăturarea Statului Național Legionar, ca fiind un regim fascist sau hitlerist.

În realitate, în perioada 15.02.1941 – 23.08.1944 ***regimul instituit în țara noastră a fost o dictatură apolitică și militară, având ca exponent hegemon personalitatea Mareșalului Ion Antonescu***.

* Chestiunea regimului politic socialist existent în România între anii 1968 – 1989

Istoricii și analiștii politici români contemporani sunt de acord, în principiu, în a considera regimul politic socialist existent în republica Socialistă România, în perioada 1968 – 1989, ca fiind un ***regim național-comunist***.

Partidul Comunist Român reprezenta la acel moment forța politică conducătoare a întregii societăți românești, cel puțin ”de jure”. Scopul acestui partid era edificarea, în viitorul îndepărta, a societății comuniste în România. În perioada menționată, 1968 – 1989, societatea din România era ***societate socialistă***, fapt confirmat juridic chiar în titulatura de atunci a statului – Republica Socialistă România.

Deci, poate ar fi fost mai corect ca regimul politic existent la noi în perioada precizată să fie denumit ***regim național-socialist***.

Nimeni nu îndrăznește să facă o astfel de afirmație, deoarece titulatura ”***regim național-socialist***” amintește direct și nemijlocit, de

nazismul german. Cum să fie un regim nazist (național-socialist) într-o țară socialistă din sfera de influență a U.R.S.S.?!?!

Chestiunea dacă ar fi fost exclusiv terminologică nu ar fi meritat consacrarea unor comentarii. Se pare că trăsăturile ***regimului național-socialist***, pardon, ***național-comunist din România*** anilor 1968 – 1989 se apropie, curios, de un regim fascist și se îndepărtează de doctrina clasică marxist-leninistă, utilizată în U.R.S.S. și în celelalte state socialiste.

În primul rând, ***valorile internaționaliste comuniste*** deși nu au fost formal repudiate au fost trecute pe un plan secundar, adiacent.

În locul lor, partidul a dat frâu liber naționalismului românesc, oglindit în istoria românilor, glorificând faptele de arme, vitejia, hărnicia și abnegația marilor noștri conducători.

Scopul era o anumită mistificare a rolului șefului partidului, mai apoi și al statului, crearea unui mesianism și a unei ”zone fantastice, de basm” în jurul conducătorului. Sacralizarea Conducătorului, punându-l între vechii noștri domnitori, reprezintă o întoarcere ***la un trecut idealizat***, fiind ***o teză doctrinară conservatoare***, însușită de toate doctrinele fasciste.

Conducătorul era menit să conducă iar partidul comunist și poporul român trebuiau să asculte. Se simte accentuat prezența tezei naziste și a celei legionare ”poporul își găsește conducătorul”.

A fost implantată, informal desigur, ***teza elitismului***, concretizată în nomenclatura de partid, acești ”mici conducători” fiind cu totul la discreția Conducătorului suprem, a ”Cârmaciului națiunii”. Teza elitismului, ***de sorginte conservatoare***, fundamentează doctrinele fasciste, indiferent de denumirea acestora: național-socialistă (nazistă), fascistă, legionară.

Legăturile cu celelalte state socialiste, deși consacrate doctrinar și practic, aveau la temelie ***principiului neamestecului în treburile interne a unui alt partid marxist și/sau a unui alt stat socialist***.

Prin clamarea acestui principiu regimul român devenea intangibil, transformându-se tot mai mult ***dintr-un regim politic socialist*** într-un ***regim politic național-socialist***.

Cultul personalității utilizat în mod deșănțat în epoca ceaușistă este propriu cultului conducătorului – erou din regimurile fasciste, național-socialiste.

Reacțiile sectariste ale organelor de partid și de stat din acea perioadă, tentativele de manipulare a opinei publice, renunțarea la utilizarea pe față a forței brute, toate se înscriu ca activități proprii și autorităților dintr-un regim politic național-socialist. Și în România acelor ani ”socialismul” sau mai corect ”național-socialismul” se construia privind către trecut, un trecut (antic, medieval) idealizat și cosmetizat. Doar istoria recentă, perioada burghezo-moșierească nu era, la început, idealizată dar trecând anii această ”interdicție” s-a estompat.

Tendința de reconsiderare a activității Mareșalului Ion Antonescu, chiar reabilitarea faptică a acestuia, receptarea gândirii politicienilor români capitaliști, publicarea după ani de vid, a lucrărilor acestora, stau mărturie despre repoziționarea doctrinară a conducătorilor, de la socialism revoluționar internaționalist (comunism) la național-socialism.

Exacerbarea laturii naționaliste a plăcut poporului care a văzut în ea o apropiere a comuniștilor de valorile naționale românești autentice. S-a căzut astfel într-o capcană deoarece în mod obiectiv, legic, socialismul marxist nu poate fi deloc naționalist. Naționalist era doar ”socialismul” lui Adolf Hitler.

Vrând să se desprindă de U.R.S.S., Nicolae Ceaușescu a jucat cartea naționalistă care, voit sau nevoit, l-a împins în brațele național-socialismului.

Anumite valori legionare au fost reînviate, sub alte forme desigur, dar având substanță identică.

De la prima glorificare publică a lui Ceaușescu s-a pus, probabil involuntar, piatra de temelie a ”național-socialismului” în Republica Socialistă România.

Este, desigur, doar o opinie cu caracter strict personal și după câte știm este o teză absolut originală.

Rămâne ca istoricii și politologii contemporani, români și străini, să critice această opinie, succint schițată în alineatele precedente.

Cap. VI: Chestiuni relative la tehnocrație. Rolul tehnocrației în politică

§1. Politizarea științei. Cauze și efecte;
§2. Scientizarea politicii. Necesitate sau capriciu??

§1. Politizarea științei. Cauze și efecte

Corelația, legătura dintre politică și știință, privită sub aspect general, comportă multiple sensuri. Astfel, politica însăși constituie obiect de studiu și de cercetare pentru știința politică, aceasta din urmă constituind o parte componentă, centrală, fundamentală, a științelor umane cu caracter social-politic. Legătura dintre politică, ca activitate practică de conducere a societății și a statului, și știință se manifestă în imprimarea unor scopuri determinate, propuse de politic, scopuri pe care știința trebuie sau ar trebui să le aibă în vedere.

Tehnic vorbind corelația sus-amintită constituie ***o realitate obiectivă*** și nu rezultatul unor speculații intelectuale. Dovada o reprezintă unitatea și legătura dintre ***relațiile sociale*** (în care regăsim și relațiile, raporturile politice), pe de o parte, și ***forțele de producție,*** în care știința (în special științele reale dar mai ales cele tehnice și aplicative) joacă un rol hotărâtor.

Concret, ***modelul de producție*** este liantul dintre politică și știință.

Relațiile de producție, privite ca relații sociale, sunt preponderent economice dar se află sub directul control al puterii etatice. Politica statului modelează și determină, în final, relațiile de producție.

Iată deci ***unitatea în dualitate*** manifestă sub forma corelației ***relații de producție – forțe de producție*** se obiectivează, se particularizează și sub forma ***corelației dintre politică și știință.***

Politica, având înrâurire directă și nemijlocită asupra relațiilor de producție (de producție propriu-zisă, de repartiție, de schimb) determină în mod mediat și forțele de producție (inclusiv știința), încercând fie să accelereze sau, după caz, să frâneze dezvoltarea lor.

Puterea politică și știința și tehnica se află într-o relație de complementaritate. Numai prin armonizarea dezvoltării științei și tehnicii cu dezvoltarea social-politică se pot percepe și cerceta obiectiv marile procese și fenomene care marchează evoluția societății.

Evoluția dezvoltării științei și tehnologiei propune și efectuarea unei așa-zise ***evaluări tehnologice***, ceea ce implică identificarea problemelor și analizarea metodelor cu ajutorul cărora se determină diferitele moduri potențiale de acțiune în vederea depășirii dificultăților. Evaluările tehnologice conferă politicienilor date și concluzii în baza cărora pot hotărî, în cunoștință de cauză, asupra soluțiilor politice ce se vor adopta în domeniul economic. Logica reflexiei tehnologice este subtil determinată de interesele politice ale guvernanților. Dacă o inovație tehnologică poate fi privită numai sub aspect științifico-tehnic, procesul evoluției trebuie studiat prin prisma influențelor social-politice și a determinismului socio-politic.

În acest mod știința receptează principii și metode proprii politicii iar scopul științei este, de cele mai multe ori, imprimat de politică.

Dezvoltarea tehnicii, adoptarea unor noi tehnologii nu este condiționată exclusiv de determinismul științifico-tehnic. Determinismul social, și în mod deosebit latura politică a acestuia, contribuie decisiv la dezvoltarea și la evoluția tehnologiei. Concret, un stat care prin politicile promovate, în mod activ, susține economia, cercetarea tehnologico-științifică și se preocupă de asigurarea condițiilor pentru valorificarea practică a rezultatelor cercetării va avea o economie dezvoltată și competitivă. Dimpotrivă, dacă politicile etatice converg spre pasivitate în domeniile amintite, atunci economia va fi slabă, dezorganizată și haotică. Lipsită de aptitudinea competitivității economia acelui stat se va prăbuși, piețele fiind acaparate în folosul statelor puternice care au dezvoltat economii competitive.

Transformarea capitalismului liberal, de tip concurențial în capitalism monopolist de stat trădează intenția statului de a exercita dirijism economic și de a jalona modul de dezvoltare economică. În acest mod putem presupune că știința, în special știința economică, și tehnologiile ”suferă” un proces de politizare tot mai accentuat.

Politizarea ştiinţei economice, doctrinele economice cu caracter politic, economia politică vin în susţinerea opiniei politizării ştiinţelor economice dar şi a celor tehnice (într-o măsură mai redusă). Managementul economic, la nivelul statelor, a marilor companii transnaţionale devine un veritabil management economico-politic.

Interesul deosebit al politicului manifestat în scopul politizării ştiinţei (economice, în primul rând dar şi a celei tehnice) derivă din faptul că succesele activităţilor economice constituie principalul criteriu de apreciere a activităţii politice. Prosperitatea economică asigură armonie şi echilibru social şi conferă siguranţă şi stabilitate politicienilor. Aşa se explică faptul că economicul se află, întotdeauna, în prim planul preocupărilor clasei politice şi, în mod deosebit, a guvernanţilor.

În concluzie, procesul ”politizării” ştiinţei constituie un fenomen legic, obiectiv în orice societate. Accelerarea sa ţine de subiectivitate în sensul preocupării politicienilor de a imprima ştiinţei scopuri comune cu cele ale politicii promovate de către state.

*

* *

§2. Scientizarea politicii – necesitate sau capriciu??

Fenomenul contrar, opus al ”***politizării ştiinţei***” îl reprezintă ”***scientizarea politicii***”.

În primul rând, trebuie remarcat faptul că aspectele teoretice, doctrinare relative la politic au îmbrăcat forma ”ştiinţelor politice”.

Politica a devenit pe lângă ***arta*** de a guverna şi ***ştiinţa*** de a guverna.

În al doilea rând, specificăm faptul că legătura dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie şi implicit corelaţia dintre ştiinţă şi politică se manifestă dual, atât de la politică spre ştiinţă cât şi în sens contrar, de la ştiinţă spre politică.

Corelaţia privită de la ştiinţă spre politică ni se pare hotărâtoare tot aşa cum, în principiu, forţele de producţie sunt cele care în final determină relaţiile de producţie şi, am putea spune determină în totalitatea lor relaţiile sociale.

Dacă acceptăm ideea că economicul joacă rolul hotărâtor în evoluția socială este suficient să parcurgem mental evoluția orânduirilor sociale pentru a conștientiza impactul forțelor de producție (în care se include și știința) asupra relațiilor sociale în general (inclusiv relațiile de producție).

Generarea ideilor relative la o nouă organizare socială sub aspect politic a avut ca fundament dezvoltarea economică.

Multă vreme politicienii au respins, în mod deliberat, ”amestecul” științei în politică. Chiar și conceptele proprii științei politice și tentativele de explicare și de analiză a fenomenelor politice au fost ignorate de către politic. Până la jumătatea sec. al XIX-lea știința (inclusiv știință politică) și practica politică erau domenii total diferite, ”independente” și brutal separate!!!

Începând cu anul 1850, impetuoasa dezvoltare a științei, cu consecința sa palpabilă constând în rapida dezvoltare a tehnologiei, a determinat crearea ”punților de legătură” între știință și putere. Politicul a conștientizat faptul că dezvoltarea economico-științifică determină gândirea politicii în termeni economici și științifici. De succesul economic și tehnico-științific depindea într-o măsură tot mai accentuată stabilitatea și pespectiva politicului. În contemporaneitate, fundamentarea programelor politice și a deciziilor politice pe cuceririle științei reprezintă o realitate obiectivă. Conducerea politică a societății trebuie fundamentată pe știință ceea ce conduce la așa-zisa ”***raționalizare***” a politicii. Prin intermediul ei puterea politică acoperă sub aspect practic toate prioritățile și exigențele pe care le întâmpină.

Știința conducerii, denumită ”***management politic***”, încorporează cele mai noi rezultate ale cercetărilor în domeniu, care sunt preluate de către guvernanți în procesul conducerii politice. Conservarea în practica politică a rezultatelor științei este un efect al corelației organice între știință și politică.

Raționalizarea politicii a determinat ***scientizarea acesteia*** în sensul înlăturării arbitrariului din luarea deciziilor politice. Mai mult decât atât, a condus la debarasarea în măsură considerabilă de ideologiile politice incompatibile cu știința. Conceptele politice iraționale, mitice, cele care nu se încadrează în ”rațiunea” politicii au rămas ”desuete”, anacronice.

Forţele de producţie şi în mod deosebit ştiinţa, au determinat nu doar saltul de la o orânduire socială la altă orânduire socială dar şi trecerea de la o etapă la alta, în cadrul aceleiaşi orânduiri sociale. Spre exemplu: trecerea de la etapa capitalismului liberal de tip concurenţial la etapa capitalismului monopolist de stat.

Ca efect al scientizării politicii ***pragmatismul*** a atins cote de nebănuit acum un secol!!! Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor s-ar părea că a surprins politicul.

Creşterea ameţitoare a circulaţiei informaţiei şi a bunurilor, sporirea accentuată a rolului companiilor transnaţionale au determinat globalizarea, în mare parte, a economiei.

Ştiinţa a impus politicului noi ”formule” pentru depăşirea impasurilor: organizarea marilor ansambluri politico-economice cu caracter etatic; diminuarea rolului statelor pe arena internaţională; creşterea rolului regiunilor; descentralizarea accentuată a statelor; abandonarea centralismului decizional; părăsirea ideilor naţionaliste etc.

Scientizarea şi raţionalizarea politicii se constată în tendinţa evitării reiterării arbitrariului prin consacrarea Statului de Drept. ”Domnia legii” reprezintă cea mai înaltă expresie a scientizării politicului!!!

Supunerea guvernanţilor faţă de lege dă proba indubitabilă a influenţelor hotărâtoare ale ştiinţei asupra politicii. Desigur, în acest caz influenţa se manifestă din partea Ştiinţelor Juridice şi în special din partea Ştiinţelor Dreptului Public.

Scientizarea politicii s-a realizat prin receptarea ştiinţei politice, a ştiinţelor economice şi a ştiinţelor juridice în practica guvernanţilor, a politicienilor, în general.

Teoriile sociologice, filosofice şi etice accentuează caracterul ştiinţific al practicii politice, în măsura în care acestea sunt receptate.

Influenţa deosebită asupra politicii exercitată din partea ştiinţei a dat naştere la concepţii politice tehnocrate. Acestea accentuiază asupra rolului ştiinţei în politică, mergând până la negarea rolului politicienilor!!!

Un ”***regim politic tehnocratic***” presupune înlăturarea politicienilor de la conducerea statului. Accederea în funcţiile de

conducere etatice trebuie realizată ***exclusiv pe bază de competență și de aptitudini.***

Politicienii nu trebuie să aibă acces la aceste funcții și demnități publice. Partidele politice ar fi desființate iar organizarea alegerilor ar rămâne fără obiect.

Guvernarea, într-un regim tehnocratic pur, administrează și decide fără nici o considerație politică, luând în calcul doar aspecte pur obiective și ghidându-se după metode strict științifice.

Excluzând orice considerație politică ***tehnocrația*** sau ***guvernarea tehnocrată*** raționalizează puternic întreaga viață socială. Acest tip de guvernare înlătură orice situații subiective, prezente în guvernările de tip politic: tradiții, voințe, dorințe, pasiuni etc.

Unica posibilitate de cuantificare a tehnocrației este reprezentată de efectele aplicării strategiei raționale atât față de mediul înconjurător cât și în relațiile sociale.

Principiile tehnocratice determină formarea unei noi concepții despre existență și despre lume. Eficiența și optimizarea continuă reprezintă, în esență, scopurile fundamentale ale tehnocrației. Societatea este analizată din perspectivă economică și tehnică, fenomenele sociale urmând a fi explicate doar din această perspectivă!!! Tehnocratismul tinde să ”șabloneze” societatea și să reducă activitatea de conducere (social-politică – mai este oare?!?!) statală la factorii obiectivi economico-tehnici. În acest mod credem că ”doctrina” tehnocratică păcătuiește grav și irecuperabil!!!

Fără o viziune de ansamblu asupra societății (economică, tehnică, socială, politică, juridică, filosofică) nu se poate realiza înțelegerea fenomenelor complexe și nici raporturile inter-umane.

În momentele de criză politică ”doctrina tehnocratică” s-a afirmat deși aceasta dă o interpretare rigidă, ”mecanicistă” fenomenelor sociale cu caracter complex. Această ”doctrină” nu înțelege esența politicului și greșește atunci când afirmă că procesul de conducere politico-statală poate fi redus la gradul de complexitate manifestat de soluționarea unei chestiuni pur tehnice.

Viziunea reducționistă asupra politicii rezultă și din: respingerea democrației; respingerea interpretărilor politice; juridice, filosofice asupra realității sociale și a fenomenelor sociale complexe; exacerbarea rolului științei, tehnologiei și a economiei ceea ce conduce la instaurarea unei ”***dictaturi științifice***” etc.

”Doctrina tehnocratică” conferă experților, specialiștilor supercalificați, dreptul de inițiativă în soluționarea tuturor problemelor societății.

”Statul tehnocrat” devine, practic, instrumentul de înfăptuire a unei administrări fondată pe concepte științifice și raționale.

Omul într-un guvernământ tehnocratic devine ”un robot”, preocupat exclusiv de optimizare și de eficiență, dar lipsit de sentimente, de afecte și de stări volitionale manifestate în exterior, obiectivate.

În istorie se cunosc situații în care la cârma unor state au fost aduse guverne tehnocrate.

Aceasta s-a întâmplat fie în situații de criză politică majoră, fie în cazul instituirii unor dictaturi.

Atunci când prin voința partidelor politice sau doar a partidului/partidelor majoritare în parlament este adus la putere un guvern de tehnocrați (ai căror membrii nu sunt angajați politic întrucât nu au calitatea de membri de partid) nu se poate discuta despre instituirea unui ”***regim tehnocratic***”.

Aceasta deoarece guvernul este supus controlului parlamentului iar actele emise de guvern pot fi cenzurate de celelalte ”puteri” constituite în stat.

Nici în cazul dictaturilor fără coloratură politică nu există un ”guvernământ tehnocratic” sau chiar mai mult un ”regim tehnocratic”, atâta timp cât, deși mecanismele politice sunt întrerupte iar funcționarea partidelor politice este potențial interzisă, șeful statului – care personifică regimul dictatorial – reprezintă personajul central, scăpat oricărui control etatic.

În această ipoteză guvernul compus din tehnocrați nu va guverna și administra conform pricipiilor științifice ci după indicațiile șefului de stat – care personifică regimul, statul și legea.

În cazul regimurilor militare ele fiind în esență tot dictaturi (dictaturi militare) o eventuală formare a unui guvern din tehnocrați sau din militari și tehnocrați nu determină instituirea unui ”regim tehnocratic”. Pentru considerentele expuse anterior, regimul și guvernul sunt, în această ipoteză, de dictatură militară.

Șeful regimului militar dictatorial (un general) personifică întreaga putere, membrii Guvernului, fie ei și tehnocrați, executând

ordinele acestuia. Nu se poate discuta, în acest caz, despre conducerea societății prin metode și mijloace științifice!!!

În concluzie, remarcăm faptul că nu întotdeauna ***un guvern format din tehnocrați*** indică existența ***unui "regim tehnocratic".***

De cele mai multe ori guvernul format din tehnocrați constituie o emanație a legislativului, caz în care politicul nu este în nici un fel afectat. Uneori guvernul format din tehnocrați maschează instituirea unui regim politic dictatorial sau a unui regim politic de dictatură militară.

Precizăm că până în prezent nu a fost instaurat un "regim pur tehnocratic", ceea ce ne determină să afirmăm că acest ipotetic regim politic reprezintă o "utopie", o reacție de revoltă intelectuală împotriva arbitrariului și a abuzurilor politicienilor guvernanți.

*

* *

Prin postulatele sale relative la: optimizarea și eficiența consacrată în societate, la orice nivel; lipsa partidelor politice și a acțiunilor politice, "***regimul tehnocratic pur***" prezintă asemănări cu proiectatul "***regim comunist***", preconizat de Karl Marx.

Având în vedere natura umană cele două tipuri de regim apar ca fiind "utopii", cel puțin la momentul de față.

O potențială ***societate tehnocratică mondială*** concretizată în dispariția statelor, a partidelor, a politicii, condusă de marile companii transnaționale reprezintă un scenariu "politic" grotesc, greu de digerat la nivel intelectual. Și totuși, dispărând politica și creându-se marile confederații mondiale care firesc tind spre federalizare se poate întrezări și acest scop "nobil" consacrat și urmărit pentru "înălțarea spirituală și materială" a omenirii.

Să lăsăm științei ceea ce este a științei și să lăsăm politicii ceea ce-i aparține de drept!!!

Relațiile sociale, natura și firea umană nu pot fi încadrate în tipare, mijloace și metode pur științifice!!!

Cap. VII: Neofascismul în Europa Occidentală. ”Noua dreaptă” – pilon al principiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor.

Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial

§1. Neofascismul în Europa Occidentală;

§2.”Noua dreaptă” – pilon al principiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor;

§3. Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial.

§1. Neofascismul în Europa Occidentală

În condițiile înfrângerii Germaniei naziste, în anul 1945, marile puteri învingătoare au ajuns la concluzia necesității denazificării statului german. În realitate, Statele Unite, Marea Britanie, U.R.S.S., la care s-a alăturat și Franța, s-au preocupat consecvent de administrarea zonelor de ocupație și de viitoarea organizare politică a statului german. Așa se face că în zonele americano-anglo-franceze ocupate și puse sub administrarea statelor învingătoare occidentale a fost încurajată colaborarea demnitarilor și a ofițerilor din structurile Reich-ului și a armatei germane cu autoritățile de ocupație.

Reabilitarea faptică a unor persoane fizice potențate din vechiul regim național-socialist s-a făcut, aproape pe neobservate, din dorința stăvilirii hegemoniei socialismului sovietic care amenința Europa Occidentală. Unificarea zonelor de ocupație anglo-franco-americană și constituirea Republicii Federale Germania, în anul 1949, a fost expresia luptei dusă pe un front mai puțin vizibil împotriva comunismului.

În zona de ocupație sovietică care va constituii, în octombrie 1949, fundamentul viitoarei Republici Democrate Germane autoritățile de ocupație nu s-au preocupat în mod serios de denazificare. Practic liderii naziști locali au fost puși în slujba noului regim socialist internaționalist, de inspirație sovietică, fără a exista o opțiune credibilă pentru ei, avându-se în vedere trecutul lor politic.

Reticența față de autoritățile sovietice le-ar fi pus în orice moment viața în primejdie.

În aceste condiții, sumar enunțate anterior, în partea occidentală a Germaniei, și în general în toată Europa Occidentală, s-au creat premisele pentru reînceperea, în coordonate și cu mijloace mai subtile, a propagandei național-socialiste.

Foștii combatanți, nostalgicii naziști, adepții politicilor național-socialiste s-au regrupat alcătuind mișcări și partide politice de inspirație nazistă. Ceea ce este interesant de remarcat este faptul că aceste mișcări politice au căpătat și caractere revendicative, revendicând recunoașterea doctrinei lor și dreptul de a o expune publicului, maselor de alegători.

Tolerarea unor astfel de mișcări ”protejate” de ”umbrela” drepturilor și libertăților cetățenești, consacrate de Legea fundamentală a R.F.G., s-a realizat din dorința atragerii tuturor forțelor politice, inclusiv a celor obscure, în frontul anticomunist.

Ideologia îmbrățișată de mișcările și de grupările politice naziste (rebotezate neonaziste) și fundamentată pe vechea ideologie fascistă, național-socialistă: lupta împotriva bolșevismului; rasismului; elitismului; dispreț față de masele populare și ignorarea rolului acestora etc.

Activitatea antidemocratică și quasi-teroristă a acestor mișcări politice a fost tolerată, și în acest mod încurajată, pe fondul declanșării luptei anticomuniste. Naziștii au fost practic ”recuperați” datorită faptului că ei constituiau cei mai redutabili inamici ai comunismului.

Declanșarea așa-zisului ”război” dintre S.U.A. și U.R.S.S. a constituit condiția-prilej, ocazia pentru reabilitarea forțelor de extremă dreapta, de sorginte național-socialistă. Actele de violență îndreptate împotriva militanților și a oamenilor politici stângiști (socialiști și comuniști) au accelerat organizarea grupărilor fasciste și naziste în toată Europa Occidentală și, în mod deosebit, în R.F. Germania și în Italia. Colaborarea noilor state burghezo-democratice cu neofasciștii și cu neonaziștii a stârnit un val de derută în rândul opiniei publice europene, determinând accentuarea crizei politice și a dezechilibrului economic, ceea ce a condus la inflație și șomaj. Drept consecință, o parte din persoanele fizice cu venituri modeste și care

au suportat din plin criza politico-economică s-au îndreptat spre neofascism şi spre neonazism.

Legăturile dintre aparatul militar şi organizaţiile neofasciste din Italia, înscrierea unor generali şi amirali în partidele de extremă dreapta după ieşirea din rândul cadrelor active ale forţelor armate, strânsele legături întreţinute de Partidul Democrat Creştin italian cu dreapta neofascistă a determinat o reţinere accentuată a autorităţilor etatice în privinţa controlului activităţilor mişcărilor de extremă dreapta.

Neofascismul a fost continuu alimentat de puternicele crize şi tensiuni politice din interiorul statelor occidentale, dublate de teama exacerbată faţă de pericolul comunist, reprezentat şi personificat de Uniunea republicilor Socialiste Sovietice. În acest sens remarcăm faptul că la alegerile din anul 1969, organizate în Republica Federală Germania, partidul neonazist a obţinut 4,3% din voturi.

Tulburările sociale provocate de neonazişti, recrudescenţa terorismului extremei drepte în R.F.G., în perioada 1960-1980, denunţarea ordinii democratice instituită în Republica Federală în temeiul Legii fundamentale au determinat oamenii politici de stânga să ia atitudine. Astfel preşedintele P.S.D. din R.F.G., Willy Brandt, preciza într-o scrisoare adresată cancelarului federal Helmut Schmidt la data de 18.08.1977, că autorităţile locale se axează pe potenţialul pericol concretizat de extremismul de stânga, minimalizând pericolele de origine neonazistă.

Toleranţa autorităţilor Republicii Federale se manifesta din plin în privinţa extremei drepte, cu toate că aceasta utiliza drept ”arsenal” ideologic conceptele doctrinare şi ideologice ale naţional-socialismului din perioada 1933-1945.

Mişcările neonaziste au încercat să justifice războiul declanşat de Germania naţional-socialistă împotriva U.R.S.S.. Astfel au fost acreditate următoarele teze: necesitatea războiului pentru apărarea Germaniei; caracterul salvator al războiului, privit ca luptă împotriva bolşevismului; ocuparea statelor capitaliste occidentale tocmai pentru salvarea acestora de comunismul care le ameninţa; realizarea coaliţiei antinaziste fiind considerată ca o ”trădare” a intereselor Occidentului de către S.U.A. şi de către Marea Britanie etc.

A fost acreditată ideea potrivit căreia înfrângerea armatei germane în al Doilea Război Mondial s-a datorat concentrării actului de comandă la marele cartier general al führerului şi nu în mâna comandanţilor de pe front. Partidul Naţional-Democrat (naţional-socialist, neonazist) din fosta R.F.G. menţiona teza responsabilităţii personale a lui Adolf Hitler pentru înfrângerea Germaniei.

Neonaziştii s-au declarat urmaşii socialismului înfiinţat în anii 1880 de către Otto von Bismarck. Doctrina lor fundamentală se bazează pe reacţia populară împotriva luptei de clasă.

Teoriile şi concepţiile neonaziste au fost distribuite către publicul larg vest-german, în anii 1950-1980 sub forma ”europenismului”, concretizat în formarea unui singur stat federal care să înlocuiască statele naţionale europene. Crearea unei comunităţi europene constituia, în opinia neonaziştilor, un proces obiectiv, legic, necesar pentru soluţionarea problemelor culturale şi lingvistice din Europa.

Unificarea europeană, sub forma unui stat federal, ar fi fost necesară, considerau neonaziştii, în vederea evitării pericolului comunist din Europa de Est şi, în mod deosebit, din fosta U.R.S.S.

§2. ”Noua dreaptă” – pilon al pricipiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor

Ideologia promovată de ”noua dreaptă” a avut ca finalitate revigorarea dreptei pe scena politică.

Sesizând dificultăţile întâmpinate de Dreapta politică după cel de-al Doilea Război Mondial, o serie de intelectuali s-au grupat în jurul ideii restabilirii forţelor de dreapta şi de centru-dreapta, utilizând metode şi mijloace de natură diversă.

Pe lângă politică, ca instrument de propagare a teoriilor ”noii drepte”, a fost larg utilizată şi dimensiunea cultural-educativă.

Scopul ”noi drepte”, ţelul ei suprem, era reabilitarea politicii de dreapta în scopul menţinerii binomului politic fundamental. Sesizând amploarea politică a Stângii adepţii ”noii drepte” au conştientizat necesitatea edificării unor noi doctrine şi a modificării vechilor postulate care să susţină principiul inegalităţii umane, în vederea contracarării colectivismului promovat de doctrinele stângiste.

Mişcările studenţeşti franceze din anul 1968 au constituit ”laboratorul” ideilor promovate de ”noua dreaptă”, cu toate că doctrina propriu-zisă a fost închegată şi structurată cu mult mai târziu.

Lucrând asiduu pe plan cultural ”noua dreaptă” a concluzionat, sub aspect doctrinar, necesitatea reîntoarcerii statelor şi popoarelor europene la modele de dezvoltare originare, îndepărtând pentru totdeauna modelele străine, şablonate, preluate ca efect a fenomenului de aculturaţie.

Reîntoarcerea la permanenţele istorice, la surse, prin valorificarea celor 4000 de ani de civilizaţie europeană reaminteşte umanităţii, cetăţenilor, trăsăturile europene absolut specifice, calea spre evoluţie fiind – în această concepţie – regăsită în rădăcinile civilizaţiei în Istoria europeană.

Modelul de dezvoltare european prefigurat de ”noua dreaptă” trebuie să pună în evidenţă capacitatea europenilor de a asigura: ***suveranitatea, apărarea*** şi ***producţia.*** Astfel, societatea capitalistă contemporană se redresează, evitând excesele.

Fiecărei funcţii anterior menţionate îi corespunde valori şi capacităţi diferenţiate, astfel: înţelepciunea şi viziunea pentru suveranitate; curajul şi hotărârea pentru apărare; iniţiativa şi temperamentul pentru funcţia productivă. Mai pe scurt, permanenţa statului capitalist contemporan ar fi asigurată în concepţia ”noii drepte” de: înţelepciunea preotului, eroismul războinicului şi munca producătorului.

”Modelul celor trei funcţii” ar constitui, în această opinie, garanţia coexistenţei valorilor în societate, determinând dezvoltarea autentică a tuturor tipurilor de personalitate umană. Este uşor de remarcat incidenţa doctrinelor conservatoare mai ales că apelarea la trecutul european nu se face ”în bloc”, ci selectiv, fiind alese momentele politice ale Antichităţii greco-romane. Perioada medievală este, în mod deliberat, trecută sub tăcere deşi face parte integrantă din Istoria europeană!!!

Inegalitatea dintre oameni priviţi ca membri ai societăţii apare în viziunea ”noii drepte” ca o consecinţă a diversităţii lumii.

Un cunoscut doctrinar Louis Pauwels aduce drept argument în sprijinul teoriilor inegalitariste promovate activ de ”noua dreaptă” concepţie potrivit căreia ”în comportamentul fiinţelor, înnăscutul,

adică ceea ce primește fiecare din cocktelul genetic, este mult mai important decât experiența dobândită, adică efectul mediului și al societății"!!! este temeiul nu doar a inegalității dar și a noului rasism promovat în Europa Occidentală, după anii 1950 și care uneori prezent în zilele noastre.

"Noua dreaptă" nu a lucrat cu arme "pur politice", deoarece ea nu a dorit, în anii '70 și '80 ai secolului al XX-lea, învingerea unui rival pe scena politică!!! Ea a urmărit activ schimbarea mentalității egalitare dominantă cu o mentalitate inegalitară, rămasă continuu în minoritate. Contracararea Stângii nu s-a făcut în scop pur ideologic, în vederea cuceririi puterii politice ci pentru a demonstra că nu există o temă "tabu" pentru Dreapta politică, așa încât orice subiect trebuie și poate fi abordat dintr-o dublă pespectivă: de stânga sau de dreapta.

Pentru "noua dreaptă" răul social este reprezentat de ***doctrina egalitară***, care constituie dușmanul ei de moarte. Rezultă în mod logic, faptul că ***doctrinele inegalitare*** reprezintă chintesența "noi drepte", punctul ei forte.

Ca și în conservatorism, de unde de altfel își trage seva, "noua dreaptă" este favorabilă ***elitismului*.** Accentul nu este pus pe inteligență ci pe caracter: virtute, dreptate, loialitate etc. "Elitele caracterului" sunt tocmai elitele aristrocratice. Deci, aristrocrația reprezintă elita în concepția "noii drepte"!!! Societatea, umanitatea ar avea nevoie de "elitele caracterului", de aristrocrație, în mod legic, obiectiv deoarece și în lumea animală există elite, adică lideri. Cum animalele posedă "liderii lor" și oamenii trebuie să accepte elitele, ***adică să accepte aristrocrația!!!*** Practic, în societate, a fi antielitist echivalează cu a fi antiaristrocratic!!!

Monarhia ar fi forma firească, naturală de guvernare deoarece exprimă esența sentimentului aristrocratic. Așa postulează "noua dreaptă" fundamentându-se pe teoriile și concepțiile conservatoare!!!

*

* *

Concepțiile doctrinare ale "noi drepte" au în vedere restaurarea ierarhiilor de mult apuse. Aspectul așa-zis cultural are menirea influențării mentalului colectiv pentru acceptarea acestei

stări de lucruri. După ce ”noile” atitudini morale, în sensul acceptării aristrocrației, au fost formate (Doamne ferește!!!) etapa a doua se concretiza în impunerea în practica politică a principiilor aristrocratice, fondate pe elitism. Toate acestea în scopul însușirii bunurilor producătorilor de către ”elita aristrocratică”.

”Noua dreaptă” operează cu concepte care prin ele însele arată scopul doctrinei: castă, conducători înnăscuți, ierarhii sociale. Aceste concepte reprezintă, de altfel, esența principiului aristrocratic.

Inegalitatea oamenilor este fundamentul ideologic al ”noi drepte”. Fundamentată pe așa-zisul ”drept la diferență”, inegalitatea trădează ”cultul forței” și ignorarea drepturilor și a libertăților democratice.

”Noua dreaptă” dorește restaurarea unei mentalități inegalitare pentru ca, la un moment dat determinat, să fie creată, sub aspect practic, o ordine socială nonegalitară.

Considerăm că asemenea doctrine sunt contrare dezvoltării societății spre civilizație și progres. Ele aparțin Istoriei umanității, și ar fi trebuit să fie, de multă vreme, ”aruncate” la ”lada de gunoi” a doctrinelor politice.

§3. Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial

Evoluția ideologiei adoptate de partidele socialiste și social-democrate din Europa Vestică, în perioada 1950-1990, prezintă o importanță deosebită pentru înțelegerea modului în care socialiștii propriu-ziși, adică reformiștii, au utilizat diversele curente doctrinare în vederea fundamentării concepțiilor politice și a programelor politice oferite votanților. De asemenea, studierea evoluției ideologice a socialismului vest-european scoate în evidență compatibilitatea doctrinei și ideologiei socialiste cu statul capitalist și cu mecanismele economice ale pieței capitaliste.

În mod intenționat nu ne raportăm la evoluția doctrinară a partidelor comuniste vest-europene întrucât ideologia acestora, în perioada de referință, a fost mai omogenă, fiind apropiată teoriei marxiste.

La social-democraţi şi la socialişti situaţia pare a fi mai complicată, căile urmate în anii ’50 – ’80 ai sec. al XX-lea, fiind mult mai diversificate iar justificările ideologice şi interpretările doctrinare au fost mai nuanţate.

*

* *

Evoluţia politică a socialiştilor reformişti în Europa postbelică au fost marcate două evenimente: tentativa partidelor burgheze de a justifica continua adaptare şi transformare a statului capitalist în aşa fel încât să corespundă, într-un mod cât mai larg, nevoilor şi aspiraţiilor propriilor săi cetăţeni şi existenţa ”modelului” socialist materializat în statele socialiste est-europene (U.R.S.S. şi celelalte ţări satelite acesteia), unde guvernarea era realizată de pe poziţii centralizate, dictatoriale aproape, de către socialiştii revoluţionari (comunişti).

În aceste condiţii socialiştii reformişti şi-au conservat individualitatea delimitându-se net de comunişti, inclusiv de partidele comuniste din Europa Vestică.

În legătură cu modalitatea de raportare a partidelor social-democrate şi socialiste la societatea şi la statul capitalist trebuie menţionat faptul că, în principiu, acestea au adoptat teza posibilităţii edificării socialismului exclusiv pe calea reformelor, în mod gradat, în statele vest-europene.

Această concepţie îşi avea izvorul în curentele ”de dreapta” manifestate în rândul socialiştilor europeni occidentali.

Partide de masă, muncitoreşti, adepte ale edificării orânduirii socialiste prin reformarea societăţii, partidele social-democrate şi socialiste, au adoptat o poziţie de acceptare a sistemului politic capitalist, îndepărtându-se, după anul 1950, de retorica marxistă. Ele au susţinut necesitatea unei căi deosebite, distincte numită ”a treia cale” de impunere a principiilor socialiste, o cale absolut deosebită faţă de socialismul revoluţionar comunist de inspiraţie marxist-leninistă, edificat în Europa de Est, sub oblâduirea U.R.S.S..

Aşa se explică eforturile susţinute depuse în vederea includerii producătorilor, a clasei muncitoare, în mecanismul social-politic al statelor occidentale europene, în aşa fel încât antagonismul

dintre capitaliști și proletari să fie cât mai dificil de perceput și de înțeles. În perioada 1958-1962 mai multe partide de stânga din Europa Occidentală au adoptat poziții conciliante față de sistemul economic și social-politic capitalist: Partidul Socialist din Austria (1958); Partidul Social-Democrat din Confederația Elvețiană (1959); Partidul Social-Democrat din Republica Federativă a Germaniei (1959); Partidul Muncii din Regatul Țărilor de Jos (Olanda) – 1959; Partidul Social-Democrat din Regatul Suediei (1960) și Partidul Socialist din Republica Franceză (1962).

Vom încerca să analizăm, pe cât este posibil, tendințele partidelor stângiste după primul Congres al Internaționalei Socialiste, din anul 1951 de la Frankfurt pe Main, unde a fost adoptată declarația ”***Cu privire la scopurile și sarcinile socialismului democratic***”, care marchează, în opinia noastră, îndepărtarea socialismului european de doctrina marxistă.

Astfel, toate aceste partide au afirmat necesitatea multitudinii de concepții relative la socialism, ceea ce evident a determinat respingerea unicității interpretării doar din perspectiva clasei muncitoare. A fost respinsă ideea privilegierii ideologiei și a intereselor unei singure clase sociale, respectiv a proletarilor. Caracterul de ”clasă” a partidelor stângiste se diluiază considerabil, ele devenind practic partide ”***populare***”, caracterul de masă al partidelor devenind preeminent. Partidele stângiste se autodefinesc ca fiind la origine muncitorești dar transformate în partide ale întregii națiuni!!! Așa, de exemplu a fost cazul P.S.D. din R.F.G. care în anul 1959 prin programul de la Bad Godesberg s-a autointitulat ”partid al poporului”.

În concepția Partidului Socialist Austriac era necesar ca partidele socialiste să fie transformate din partide de clasă în partide de masă, care să cuprindă majoritatea poporului. Partidul devine factor organizator politic pentru toți oamenii muncii, recunoscându-se totuși că în fundamentul său partidul este al muncitorilor salariați (1958).

Așadar, dilema a constat la vremea respectivă în acceptarea caracterelor de ”partid muncitoresc de clasă” și totodată de ”partid național”.

Aceasta înseamnă că ***antagonismul dintre burghezie şi proletariat*** ar fi depăşit deoarece structura socială nu este reducţionistă fiind, prin natura sa, deosebit de complexă.

Partidele stângiste din Europa Vestică a anilor 1950-1970 au înţeles, în mare parte, că scopurile fundamentale ale lor nu se pot reduce la antagonismul claselor sociale ”fundamentale” ca în marxism. Ele trebuie să fie partide ”deasupra claselor sociale” adresându-se întregii naţiuni. Această opinie lasă loc speculaţiei în sensul că partidele stângiste se puteau adresa chiar şi capitaliştilor. În realitate credem că a existat o imensă temere provocată de dezvoltarea impetuoasă a tehnicii care, în final, ar fi putut conduce la dispariţia ”clasei muncitoare”.

Solidaritatea socială a înlocuit ***ideea exclusivismului muncitoresc***. Grupurile sociale constituiau, în opinia social-democraţilor şi a socialiştilor europeni, fundamentul modern al partidelor. Chiar şi cele mai tradiţionaliste partide stângiste (Partidul Socialist Italian; Partidul Socialist Francez) au abandonat în definirea lor orice referire la ”clasa muncitoare”. De altfel, scopul central al stângiştilor europeni, în perioada respectivă, era realizarea acelei construcţii politico-etatice, tradiţional denumită ***stat providenţial sau paternal***.

Aceste mutaţii esenţiale în ideologia stângismului vest-european petrecute după anii ’50 – ’60 ai secolului trecut probează puternicele transformări suferite de capitalism, materializate, în principal, prin instituirea quasi-totală a capitalismului monopolist de stat, consacrarea efectivă şi garantarea drepturilor şi a libertăţilor fundamentale cetăţeneşti etc., ceea ce micşora, dacă nu chiar anula, relaţia fundamentală antagonică dintre clasa capitaliştilor şi clasa muncitoare. Aşa-numita ”Revoluţie tehnico-ştiinţifică – R.T.S. a paralizat” ideologia socialistă ani întregi deoarece exista temerea pierderii membrilor şi a simpatizanţilor, proveniţi prioritar dintre proletari.

Aşa trebuie privită tentativa socialiştilor reformişti vest-europeni de a se ”elibera” de doctrina marxistă.

Mai mult decât atât, experienţa politică a statelor est-europene, socialiste, a constituit pentru stânga occidentală, şi bineînţeles mai ales pentru socialiştii reformişti, o situaţie practică de luat în consideraţie în sensul că în acest mod nu ar trebui procedat!!!

Renunțarea la caracterul de clasă în scopul atragerii și a burgheziei mici în partidele stângiste reformiste este o teză demnă de luat în considerare. Dar, trebuie să remarcăm faptul că organele conducătoare ale acestor partide erau în exclusivitate compuse din intelectuali, proveniți fie dintre intelectualii liber-profesioniști, fie dintre intelectualii ingineri.

Ca atare, renunțarea la caracterul de clasă și la considerarea acestor forțe politice ca fiind reprezentantele muncitorimii are la bază criterii și orientări subiective, de dreapta. ***"Elitismul" conducătorilor*** partidelor socialiste și social-democrate din Europa Vestică a determinat, în opinia noastră, înlăturarea referirilor directe la caracterul de clasă, muncitoresc al acestora!!! Fiind societăți capitaliste dezvoltate cele din Vestul european, partidele stângiste reformiste s-au simțit oarecum "jenate" ***de originea lor pur muncitorească***, pe care au dorit, la un moment dat, să o treacă sub tăcere.

*

* *

Așa se face că în perioada supusă analizei partidele social-democrate și cele socialiste vest-europene au trăit "în simbioză cu capitalismul", după cum recunoștea chiar secretarul general al P.S. – D. din Suedia, Olaf Palme. Ele au încercat din răsputeri să "îmbunătățească" și să "transforme" societățile capitaliste pentru a asigura celor ce muncesc, producătorilor, adică clasei muncitoare privită în ansamblul ei, un loc cât mai favorabil în cadrul sistemelor social-politico-economice capitalieste.

Sporadic, doar unele formațiuni politice au afirmat reconsiderându-și pozițiile, adeziunea lor în raport cu strategia ruperii de sistemul politic capitalist. Dar și atunci aceste concepții au fost proclamate formal, având un caracter teoretic. Este cazul P.S. Francez, a P.S. Italian, a P.S. Belgian în anii '70 ai secolului trecut. Celelalte mari partide stângiste vest-europene: P.S.-D. din R.F.G., P.S. din Austria, P. Laburist din Marea Britanie etc. au continuat să adopte poziții reformiste, fără a pune în discuție sistemul politic capitalist.

Forţele politice stângiste vest-europene au avut convingerea că, sub impactul aşa-zisei Revoluţii tehnico-ştiinţifice, capitalismul devenit anacronic va sucomba urmând a fi înlocuit de socialism în mod paşnic.

Înlăturarea capitalismului – idee de bază a întregii mişcări socialiste – este înlocuită cu teza şovăielnică şi dubitabilă a ”transformării” capitalismului, de bună voie şi doar pe cale paşnică, reformistă în socialism.

Reformele vizate de stânga vest-europeană se refereau în principal la: soluţionarea chestiunilor economice în favoarea lucrătorilor, la redistribuirea echitabilă a venitului naţional în favoarea persoanelor aflate în stare de nevoie etc., în scopul aplanării conflictelor sociale sau, am spune noi, a conflictelor de ”clasă”.

Îmbunătăţirea soartei oamenilor muncii şi ameliorarea vieţii cetăţenilor, în general, trebuia realizată progresiv, etapă cu etapă, respectându-se ”jocul” politic parlamentar, fără convulsii sociale şi fără revoluţie.

În acest scop statul capitalist a fost proclamat ca fiind ”Stat de Drept social, providenţial, paternal”, el fiind ”arbitrul” scenei politice între clasele sociale, între guvernanţi şi guvernaţi.

În aceste condiţii social-democraţii şi socialiştii europeni au concluzionat în favoarea tezei ieşirii statului de sub control asupra structurilor etatice în mâinile societăţii civile. Ca atare, producătorii de bunuri materiale, clasa proletară, nu ar mai fi fost interesată decât de menţinerea ”democraţiei politice”, care poate asigura tuturor cetăţenilor stabilitate economică şi afirmare socială.

Partidele social-democrate şi socialiste vest-europene au considerat că este suficientă lupta politică pentru cucerirea puterii etatice, conform regulilor democratice, excluzând calea revoluţionară, ideologie proprie partidelor comuniste. Acest aspect a condus, în mod obiectiv, la dezideologizarea stângii deoarece aceasta era exclusiv preocupată, fie de menţinerea la guvernare, fie de accederea la guvernare. Chestiunile relative la doctrina socialistă erau tratate pur formal părându-se că partidele stângiste occidentale europene deveniseră partide de cadre, partide tehnocrate!!!

Ajungerea la putere ***se transformase din mijloc în scop*** iar ***scopul veridic*** fusese trecut pe un plan secundar fiind chiar ocultat.

Partidele burgheze câştigaseră o bătălie extrem de importantă: neutralizarea mesajului socialist şi tehnocratizarea partidelor stângiste reformatoare. Lovitura de graţie fusese deja dată. Fără mesajul şi programul specific social-democraţii şi socialiştii erau doar nişte ”marionete”, fiind ”prizonieri” în sistemul politic capitalist!!!

Intelectualizarea exagerată a partidelor de stânga, a social-democraţilor şi a socialiştilor, a favorizat – constituind condiţia-prilej – tehnocratizarea şi pierderea identităţii socialiste. Practic, aripa reformatoare a socialismului fusese scoasă din luptă. Mai rămânea aplicarea loviturilor de graţie comuniştilor, socialiştilor revoluţionari. Ceea ce s-a şi întâmplat peste puţin timp (10-15 ani) în ”lagărul ţărilor socialiste”!!!

*

* *

Respingând marxist-leninismul dar şi varianta originară a marxismului, stânga reformatoare europeană, adică social-democraţia şi socialismul din vestul Europei s-a concentrat asupra modelelor şi metodelor tehnocrate, neutre, lipsite de mesaj politic clar şi categoric conturat.

Sub aspect doctrinar, deci şi ideologic, golul resimţit trebuia umplut cu o nouă teorie căreia i s-a dat denumirea de ”***socialism democratic***”.

Expresia ”***socialism democratic***” se vroia a include toate valorile şi scopurile urmărite de partidele socialiste şi social-democrate vest-europene.

Dar se pune întrebarea legitimă: ce s-a înţeles, la vremea respectivă, prin noţiunea de ”***socialism democratic***”??

În primul rând, noua doctrină a ”***socialismului democratic***” era menită să distanţeze partidele stângiste reformiste vest-europene în raport cu tezele marxismului şi să constituie fundamentul unei noi ordini social-economice, care să conducă la transformarea treptată şi gradată a sistemului capitalist într-un sistem socialist.

Se punea accentul nu pe socializarea principalelor mijloace de producţie, centralizare şi planificare economică sau autogestiunea şi autoadministrarea producătorilor de valori şi de bunuri materiale;

accentul cădea asupra chestiunilor instituirii democrației libere, sociale și multilaterale.

”Socialismul democratic” se pronunță pentru o congruență a principiilor economice capitaliste cu principiile economice socialiste; planificarea alături de concurență reprezentând ”cheia de boltă” a întregului edificiu doctrinar și, bineînțeles, ideologic.

Ca atare, ”***socialismul democratic***” are ca scop ajustarea neajunsurilor economiei și societății capitaliste; el nu își propune clar și explicit lupta pentru impunerea economiei și a societății socialiste.

Acest model doctrinar, oarecum eclectic, alambicat, împacă capitalismul cu socialismul, obligându-le să coexiste. Desigur, ne referim la coexistența principiilor celor două sisteme antagonice.

Chiar și noțiunea de ”***socialism democratic***” a fost diferit înțeleasă de la un partid la alt partid politic.

Astfel, în țările germanice și în statele scandinave distanțarea față de marxism era quasi-totală, în timp ce în Europa de Sud noțiunea desemna un ansamblu de valori apropiat teoriei marxiste (P.S. Francez, P.S. Italian, P.S.M. Spaniol). În statele din sudul continetului ideea ***despărțirii de capitalism*** și a ***depășirii capitalismului*** era menținută deși metodele difereau net în raport cu concepția marxist-leninistă.

”***Socialismul democratic***” constituia temelia Statului de Drept providențial, social și încorpora valori fundamentale noneconomice, de factură moral-politică: libertatea; egalitatea; solidaritatea socială; justiția; echitatea și democrația. Toate se suprapuneau pe structura etatică a Statului de Drept privit nu doar sub aspect formal ci mai ales din punct de vedere substanțial.

Socialismul era conceput ca un socialism al libertății; a unirii și a solidarității frățești între oameni.

Valorile anterior menționate au fost absolutizate fiind rupte de contextul condițiilor de existență materială și socială care determină, în ultimă instanță, existența relațiilor de producție de tip capitalist. Aceste valori au dobândit un caracter eminamente moral fiind rupte de mediul social datorită faptului că stânga vest-europeană a receptat principii burgheze, capitaliste.

Astfel, ***punând libertatea umană deasupra egalității*** social-democrația și socialismul vest-european din anii ’70 – ’80 ai sec. al XX-lea a alunecat spre ***Dreapta***, propovăduind, practic, ***doctrine***

inegalitare!!!! Ori, aceste teorii sunt proprii partidelor politice de la dreapta eşicherului politic.

Schimbarea caracterului proprietăţii private adică schimbarea formei de proprietate şi socializarea mijloacelor de producţie nu au constituit principalele opţiuni ale socialiştilor şi social-democraţilor vest-europeni. Astfel, ”exproprierea expropriatorilor” idee forte a doctrinei marxiste a fost fie marginalizată, fie contestată. La baza negării principiului ”exproprierii expropriatorilor” a stat ideea distincţiei între proprietatea capitalistă şi administrarea efectivă a proprietăţii private capitaliste. Dacă proprietatea aparţine pe mai departe capitaliştilor, administrarea acesteia se realizează de către persoane fizice specializate – ***manageri***.

Această distincţie făcea inoperant principiul marxist anterior menţionat. Aceasta, desigur, în concepţia social-democraţilor şi a socialiştilor din statele europene capitaliste apusene.

Naţionalizarea mijloacelor de producţie era privită cu circumspecţie întrucât încălca principiul libertăţii!!! Aşa fiind, libertatea era în concepţia socialiştilor şi a social-democraţilor preeminentă în raport cu ***egalitatea socială***. Este markerul devierii socialismului spre dreapta. El a devenit practic mai apropiat Dreptei decât comunismului!!!

Convingerea noastră este clară: socialismul a servit statelor capitaliste apusene în mod voit şi conştient, ”trădând” scopul său suprem, raţiunea sa de a exista materializată în edificarea socialismului pe calea reformelor.

Aşa se explică de ce sectorul de stat din Regatul Suediei reprezenta în anii ’80 ai secolului trecut doar 5% din producţia anuală, deşi socialiştii deţineau puterea de 44 de ani!!!

Melanjul acesta dintre socialişti şi statul capitalist a fost mai sinuos în statele din sudul Europei. Partidele Socialiste Italian şi Francez continuau să accentueze teza transformării marii proprietăţi capitaliste în proprietate publică de interese fie naţional, fie local.

De altfel, socialiştii nu îşi puteau pune în aplicare programele politice dacă nu dispuneau de un sector de stat, public, puternic. O guvernare socialistă în condiţiile în care totalitatea sau majoritatea mijloacelor de producţie sunt în mâinile capitaliştilor este o utopie!!!

Sub aspect economic socialiştii s-au preocupat de distribuirea cât mai echitabilă a plusvalorii. Repartiția acesteia şi modalitatea de conducere a companiilor au fost în centrul atenției acestor partide.

În legătură cu transformarea relațiilor de producție capitaliste în relații de producție socialiste şi relativ la transformarea lentă, gradată a sistemului de proprietate privată socialiştii occidentali au fost ambigui deoarece au considerat că această ”transformare” trebuie precedată de instituirea unei veritabile ”democrații economice”.

La nivelul companiilor a fost lansată teza necesității coparticipării muncitorilor la luarea deciziilor şi au fost postulate drepturile cu caracter social-economic.

În anii ’80 ai secolului trecut ”***socialismul democratic***” prefigura o societate şi un sistem economic particularizat atât în raport cu societatea şi economia capitalistă cât şi față de societatea şi economia statelor socialiste marxiste est-europene.

*

* *

Prin însăşi natura şi ideologia sa, prin doctrina pe care o dezvoltă, socialismul reformist se află situat între partidele de dreapta şi de centru-dreapta, pe de o parte, şi partidele comuniste, pe de altă parte.

Analiza succintă a traseului ideologic parcurs de partidele social-democrate şi cele socialiste din vestul Europei, în perioada 1950-1990, confirmă pe deplin poziționarea socialimului şi a social-democrației la stânga liberalismului dar şi la dreapta comunismului.

Desfăşurarea activității politice propriu-zise, practice, în țările europene vestice, state dezvoltate fundamentate pe relații sociale capitaliste, au determinat partidele stângiste reformatoare să se adapteze continuu pe eşicherul politic, atât în ceea ce priveşte activitatea parlamentară cât şi în privința doctrinei şi a ideologiei specifică. Acomodarea partidelor socialiste şi social-democrate cu sistemele politice capitaliste în care îşi desfăşurau activitate cu caracter politic a determinat – într-o măsură mai accentuată sau mai redusă – plierea doctrinei şi alinierea ideologiei corespunzătoare la

imperativele democrației politice și la principiul fundamental juridic – constituțional al Statului de Drept.

Teza ”confiscării” treptate a structurilor statelor capitaliste în vederea edificării proiectatei societăți socialiste a fost în mare parte abandonată socialiștii menținându-se cu rolul de echilibru politic, încercând să frâneze potențialele excese ale structurilor economice capitaliste.

Căutând un model de dezvoltare social-politică original a fost ”inventat” ***socialismul democratic*** opus atât socialismului comunist de sorginte marxist-leninistă, cât și ideologiei fundamentată pe doctrina liberal-capitalistă sau, după caz, conservatoare.

Intrând în ”jocurile” politice, reglate în baza democrației politice existentă în statele capitaliste occidentale europene, partidele social-democrate și cele socialiste au căutat să obțină condiții mai bune de trai pentru producătorii de bunuri materiale. Pragmatismul lor a generat îndepărtarea față de idealul edificării socialismului deși au existat în perioada analizată și contacte strânse între socialiști și comuniști. În acest sens se pronunța, în anul 1972, și Biroul Internaționalei Socialiste, lăsând libertatea de opțiune în favoarea partidelor socialiste/social-democrate.

Astfel trebuie remarcată alianța dintre Partidul Comunist Francez și Partidul Socialist Francez în temeiul Programului comun de guvernământ în perioada 1972-1977, cât și alianța acestor partide din turul doi al alegerilor prezidențiale, din luna mai 1981, fapt ce a condus la câștigarea demnității de Președinte al Republicii Franceze de către François Mitterrand, candidat socialist.

În iunie 1981 coaliția dintre socialiștii și comuniștii francezi a câștigat și alegerile legislative, fiind format un guvern de coaliție a forțelor de stânga, fundamentat pe alianța socialiștilor cu comuniștii.

În principiu socialiștii au refuzat colaborarea cu partidele comuniste tocmai în scopul delimitării clare și nete în raport cu acestea din urmă. Așa cum am mai precizat ruperea mișcării muncitorești internaționale, concretizată și la nivelul statelor, ruperea socialismului originar, tradițional a adus mari prejudicii mișcării socialiste privite în ansamblul ei. Totodată cele două mari curente socialiste respectiv: ***socialismul reformist sau propriu-zis*** și ***socialismul revoluționar sau comunismul*** au ”jucat”, fiecare în

parte, roluri extrem de importante în evoluția practicii și a doctrinei politice.

După anul 1990, odată cu implozia lagărului statelor socialiste și a prăbușirii uneia dintre cele două superputeri planetare, reală ”regină” a planetei sub aspect politic, respectiv Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, partidele social-democrate și socialiste au pierdut mult din prestanța conferită de guvernarea comunistă în statele socialiste.

A început, în anul 1990, o redefinire a doctrinei socialiste nu doar în vestul Europei, dar și în estul continentului, în statele foste socialiste, în care vreme de 45 de ani (în U.R.S.S. de peste 70 de ani) marxism-leninismul a constituit unicul model politic.

În aceste state, în principiu, marxist-leninismul a fost abandonat în favoarea socialismului reformist și a social-democrației.

În concluzie, bătrâna Europă a fost dominată timp de 45 de ani de socialism revoluționar (partea centrală și estică) și de liberalism aflat la concurență cu social-democrația și cu socialismul reformist, iar uneori de conservatorism (partea vestică).

Partea I

Drept constituţional. Puterea de stat în Romania. Autorităţile publice.

Cuvânt introductiv la partea I:

Prezenta lucrare intitulată "Puterea de Stat în România. Autorităţile publice" reprezintă o continuare a lucrărilor publicate anterior.

Astfel, în cartea "Momente în dezvoltarea politico-juridicâ a României"[63], am analizat, din punct de vedere cronologic, dezvoltarea politica şi juridica a ţarii noastre.

în lucrarea "Statul - instituţie social-politicâ şi juridica fundamentala"[64], am sintetizat elementele definitorii ale statului şi am creionat modul în care instituţia analizată va evolua în viitorul apropiat.

în prezenta lucrare, propusa cititorilor, sunt analizate autorităţile publice prevăzute de Constituţia României concretizate în: "Parlament. Preşedintele României. Guvern. Autoritatea Judecătorească. Avocatul Poporului şi Curtea Constituţionala."

Practic sunt analizate succint organele centrale ale Statului Român contemporan.

Analiza autorităţilor publice s-a efectuat prin prisma marelui principiu al separaţiei şi echilibrului puterilor în stat.

Lucrarea de faţa se adresează studenţilor de la facultatea de Drept, juriştilor practicieni precum şi publicului larg. Ea constituie doar o parte din întreg şi de aceea, cartea trebuie corelată cu cele două lucrări menţionate anterior, publicate în anul 2006.

Publicarea celor trei lucrări finalizează un proiect mai vechi al autorului, şi încununează efortul nostru depus pe tărâmul ştiinţelor juridice, cu referire la Dreptul Constituţional.

Desigur, cititorii sunt în măsură să aprecieze valoarea intrinsecă a cărţii, şi mai ales mesajul ei.

La elaborarea acestei lucrări am avut în vedere doctrina română de Drept Constituţional. Am analizat şi aprofundat operele profesorilor noştri din toate centrele universitare din dorinţa de a culege

---

[1)]Vasile Sorin Curpăn - Momente în dezvoltarea politico-juridică a României, Editura Grafit Bacău, 2006, ediţia I;

[64]Vasile - Sorin Curpăn cu participarea Ştefan Alexa, Anton Doboş - Statul - instituţie social - politică şi juridică fundamentală, Bacău, 2006, ediţia I

informaţii preţioase pentru realizarea demersului nostru.

Măsura în care am reuşit în tentativa noastră urmează a fi apreciată de cititori. Lor le adresăm călduroase mulţumiri pentru parcurgerea acestui material. (*)

Cap. I: Principiul separaţiei şi echilibrului puterilor în stat.

Ca şi Statul, de altfel, puterea publică privită ca un raport între guvernanţi şi guvernaţi, se află în preocupările filosofilor, juriştilor şi politologilor.

Având în vedere tema lucrării de faţă ne interesează mai puţin dezvoltarea şi afirmarea principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. Ceea ce ne interesează însă este transpunerea acestui princpiu în Legea fundamentală a României contemporane, în Constituţie.

Constituţia României adoptată prin referendum naţional la data de 08.12.1991, a asigurat realizarea fundamentelor Statului de Drept în ţara noastră.

Această lege fundamentală a fost structurată în 7 titluri care cuprind 152 de articole.

În *primul titlu* consacrat Principiilor generale sunt cuprinse norme referitoare la structura de stat, la forma de guvernământ şi la suveranitatea naţională.

Desigur, în acest prim titlu sunt incluse şi alte norme constituţionale de extremă generalitate referitoare la organizarea teritoriului, garantarea dreptului persoanelor fizice aparţinând minorităţilor naţionale de a prezerva, dezvolta şi exprima identitatea lor etnică, culturală, lingvistică ori religioasă; obligaţia Statului Român de a sprijini pe românii din afara frontierelor ţării etc.

în *Titlul II* sunt cuprinse drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale.

Astfel sunt consacrate: inviolabilităţile; drepturile şi libertăţile social-economice şi culturale; drepturile exclusiv politice; drepturile şi libertăţile social-politice; drepturile garanţii şi îndatoririle fundamentale.

Tot în cadrul acestui titlu este consacrată instituţia "Avocatului Poporului", menită să garanteze drepturile şi libârtâţile cetăţeneşti.

Titlul III intitulat "Autorităţile politice" analizează următoarele instituţii: Parlamentul; Preşedintele României; Guvernul; Administraţia politică; Autoritatea Judecătorească.

în cadrul *titlului V* este reglementată Curtea Constituţională a României.

Constituţia României a fost revizuita prin Legea nr. 429/2003 (publicata în Monitorul oficial nr. 669/22.09.2003), aprobată prin referendum naţional la 18 - 19.10.2003. Referendumul a fost confirmat prin Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 3/22.10.2003.

Anterior modificării Constituţiei, în anul 2003, nu există un text cu valoare constituţională care să afirme, în mod expres, principiul separaţiei puterilor în Statul Român.

Se considera, pe bună dreptate, că principiul separaţiei puterilor în stat a fost prevăzut, în mod tacit în Constituţia adoptată în 1991. Această consacrare implicita rezultă din maniera de abordare a autorităţilor publice.

Tratarea distincta a acestor autorităţi dublată de consacrarea unor funcţii specifice pentru fiecare autoritate constituia proba indubitabilă a receptării principiului separaţiei echilibrului puterilor etatice.

După revizuirea Constituţiei României, în anul 2003, în cadrul Titlului I, art. 1 (Statul Român), a fost introdus alin. (4) având următorul conţinut: "Statul se organizează potrivit principiului separaţiei şi echilibrului puterilor - legislativă, executivă şi judecătorească - în cadrul democraţiei constituţionale".

Introducerea acestei norme juridice constituţionale are menirea de a garanta fiinţarea principiului separaţiei şi echilibrului puterilor în stat, în organizarea politico-juridicâ a României contemporane.

Fără îndoiala, inserarea în mod expres a acestui principiu în legea fundamentală, împiedică orice "tentativă" de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor "puteri" constituite în stat.

Aşa cum, am mai avut ocazia să precizăm[65]' puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că şi forţa de constrângere etaticâ este, de asemenea, unică.

[65]Vasile Sorin Curpăn şi alţii - Statul - instituţie social - politixcă şi juridică fundamentală, Ediţia I, bacău, 2006, pag 9-12.

Acest aspect rezulta şi din Constituţia României care în art. 2 (Suveranitatea), alin (1) prevede: „*Suveranitatea naţională aparţine poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice şi corecte, precum şi prin referendum*“.

în consecinţa, autorităţile publice constituite în „puteri“ ale statului exercita anumite funcţii cu caracter etatic: funcţia legislativă, funcţia executivă şi funcţia juridicţională.

Deci puterea etatică fiind unică şi indivizibila se manifestă prin intermediul celor trei funcţii nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficienta separarea puterilor. Dimpotrivă! înlocuirea noţiunii de „putere“ cu cea de „funcţie“ ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar, trebuie precizat că principiul separaţi ei/echilibrului „puterilor“ etatice întâmpină anumite dificultăţi în jocul partidelor politice pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituţional este reprezentat de relaţia dintre „majoritatea politică“ şi „minoritatea politică“, altfel spus de corelaţia dintre „puterea“ în sensul de guvernanţi şi „opoziţie“.

De principiu partidul sau coaliţia de partide care a câştigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează şi guvernul.

În aceste condiţii, guvernul fiind o emanaţie a majorităţii parlamentare, este greu de acceptat o separaţie între legislativ şi executiv. Mai curând „separaţia“ se manifestă între guvernanţi şi opoziţia parlamentară. La o asemenea concluzie ne conduce şi lec- turarea art. 105 alin. (1) din Constituţie care prevede că: „funcţia de membru al guvernului este incompatibilă cu exercitarea altei funcţii publice de autoritate, cu excepţia celei de deputat sau de senator“.

Principiul constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor nu-şi pierde importanţa, jocul politic în configurarea concreta a puterii neavând aptitudinea de a-1 altera.

Se mai apreciază în doctrină că între legislativ şi executiv nu poate exista echilibru şi cu atât mai puţin separaţie, deoarece autorităţile executive duc la îndeplinirea în mod concret, adică executa, legile elaborate de autoritatea legiuitoare. Or executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul“ normelor juridice.

In întărirea acestui punct de vedere a venit însăşi legiuitorul constituant care a precizat (sau a tranşat!!) în art. 61 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român şi unica autoritate legiuitoare a ţării". Considerăm că din interpretarea literară, pur gramaticala, a textului indicat rezultă că parlamentul este suprem în privinţa reprezentativităţii poporului român, iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercita funcţii distincte în stat. Aceasta nu înseamnă că înţelegem să diminuăm în vreun fel rolul şi locul autorităţii deliberativ-legislative în cadrul Statului Român.

Cel mai pregnant, sepraţia puterilor se identifică, dacă ne raportăm la parlament în relaţia cu autoritatea judecătorească. Deşi dispune de mijloace de control multiple, autoritatea legiuitoare nu poate fi „supremă" în raport cu instanţele judecătoreşti, acestea din urmă fiind independente. Faptul că parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relaţie de dependenţa deoarece legile sunt general obligatorii având incidenţa asupra tuturor subiectelor de drept inclusiv asupra membrilor autorităţii deliberativ-legiuitoare.

*

* *

Nu este locul de a detalia pârghiile şi mecanismele de control de care dispun autorităţile publice constituite în stat. Trebuie însă remarcat că principiul separării şi echilibrului puterilor, expres prevăzut în legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, şi mai rău, o „lozincă".

*

* *

În doctrina de drept constituţional se apreciază că puterea publică (conferita autorităţilor publice), prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului este o putere politică.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică, dar acest aspect trebuie nuanţat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcţia sa jurisdicţională o putere politică?

Vrând, nevrând, puterea judecătorească exercita o funcţie pub-

lică. deci politica, materializata exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare. Cum normele juridice exprimă o atitudine politica a majorităţii parlamentare, instanţele judecătoreşti fiind „obligate“ să aplice aceste legi, desfăşoară o funcţie publică, politica, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formaţiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea aşa-zis ..politică“ a autorităţii judecătoreşti nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic manifestată de autoritatea deliberativ-legislativâ sau de autoritatea executivă a statului. Poate din această cauză Montesquieu, „creatorul“ [41] teoriei separaţiei puterilor etatice consideră autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă“ intr-o anumită măsură.

Nefiind părtaşă la realizarea „jocurilor politice“, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viaţa politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuţii sporite prin contrabalansarea ..democraţiei politice“ a majorităţii parlamentare şi implicit a autorităţii guvemamental-executive prin intermediul „democraţiei juridice“ specifică Statului de Drept.

Aceasta reprezintă revanşa puterii judecătoreşti deoarece membrii ei, judecătorii, constituie sau ar trebui să constituie cheia de boltă a întregului edificiu al Statului de Drept Român.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituţie: „România este stat de drept...“ legiuitorul constituant a acceptat teza „democraţiei juridice“ alături de democraţia politică majoritară de factură parlamentară.

Din acest punct al raţionamentului rezultă în mod logic o teză de care politicienii - în ansamblu şi de pe orice meridian - se tem, de posibilitatea realizării unui guvernământ al autorităţii judecătoreşti, sau mai corect posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

De aici construcţia devine apocaliptică: decăderea politicii, supremaţia Dreptului, înglobarea ştiinţelor politice în Dreptul Public şi mai ales posibilitatea „confiscării“ locului şi rolului jucat de politicieni, de către juriştii, publicişti (specializaţi în Dreptul Public).

Efectul acceptării democraţiei juridice, a principilor Statului de Drept, de către Adunarea Constituantă este reprezentat, în mod

indubitabil de apariţia în „peisajul“ constituţional românesc a Curţii Constituţionale.

Această instituţie nu este încadrata nici în autoritatea legislativ-deliberativâ şi nici în puterea judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice cu dispoziţiile contituţionale şi având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituionalâ, Curtea Consituţionalâ este un legislator negativ. în consecinţa ea invalidează voinţa democraţiei politice majoritare instituind o democraţie juridica.

Dar Curtea Constituţionala nu este parte componenta a autorităţii judecătoreşti!!! Având dubla natura, atât politica, cât şi juridica, aceasta autoritate da o grea lovitura principiului clasic al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în stat.

Instituirea Curţii Constituţionale în România, având ca principala menire asigurarea controlului constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene, reprezintă în opinia noastră neîncrederea legiuitorului constituant în instanţele judecătoreşti de drept comun, şi în mod deosebit în instanţa suprema - I.C.C.J. (înalta Curte de Casaţie şi Justiţie).

Curtea Constituţionala a României interferează atât cu autoritatea legislativa, cât şi cu autoritatea judecătorească. Astfel, ea nu creazâ Dreptul pozitiv (obiectiv) şi statuează pe baza unei proceduri prestabilite aupra constituţionalităţii normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituţionala de autoritatea judecătorească. Chiar şi modelul de organizare şi funcţionare a Curţii Constituţionale este propriu puterii judecătoreşti. Dar Curtea Constituţionala, deşi nu legiferează, pronunţa decizii care au efecte *erga omnes*, fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din România. Totodată, deciziile Curţii Constituţionale au caracter general-obligatoriu pe teritoriul statului român şi în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autorităţile române.

Caracterele deciziilor Curţii Constituţionale apropie aceasta instituţie de autoritatea deliberativ-legislativâ.

lata de ce judecătorii de la instanţele de drept comun nu au posibilitatea „participării“ la jocul politic.

Contraponderea democraţiei politice - concretizată in democraţia juridică - nu se află în mâinile lor ci constituie ..apanajul“ judecătorilor Curţii Constituţionale.

Exclusiv, judecătorii Curţii Constituţionale, în calitatea lor de apărători ai Constituţiei României, pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislaţiei.

Pentru ceilalţi judecători, actul normativ-juridic în vigoare, nu este nici rău, nici bun - ESTE LEGE, cât timp nu s-a constatat neconstituţionalitatea sa.

* * *
* * *

Cu sinceritate credem că fundamentarea şi edificarea Curţii Constituţionale a fost şi este de natură a schimba modul tradiţional de înţelegere şi de interpretate a principiului juridic, politic şi constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în Statul Român contemporan.

* * *
* * *

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a legiuitorului constituant în capacitatea instanţelor ordinare de a efectua controlul constituţionalităţii legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorităţii) judecătoreşti.Dimpotrivă, justiţia constituţională fiind o jurisdicţie specială, având ca obiect asigurarea conformităţii Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normei juridice fundamentale cuprinse în Constituţie, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituţională constituie o „putere" independentă în Statul Român, distinctă de celelalte trei „clasice" puteri constituite şi fundamentate pe temeiul principiului separaţiei şi echilibrului puterilor publice.

Cap. II: Autoritatea deliberativ-legislativă. **Parlamentul României**

În cadrul Titlului III din Constituţia României, cap. I este consacrat reglementării Parlamentului (art. 61-art. 79).

Secţiunea 1 intitulată „Organizare şi funcţionare", secţiunea a 2-a referitoare la „Statutul deputaţilor şi al senatorilor" şi secţiunea a 3-a dedicata „legiferării", compun capitolul I.

Conform dispoziţiilor constituţionale, Camerele nou alese ale Parlamentului României se întrunesc la convocarea Preşedintelui României în termen de cel mult 20 de zile de la data alegerilor legislative (art. 63 alin.(3) din Constituţie).

Fiecare Cameră parlamentară îşi alege un birou permanent. Până la alegerea biroului permanent, lucrările Camerelor sunt conduse de cel mai în vârstă deputat sau, după caz senator, ajutat de un număr de patru secretari desemnaţi din deputaţi respectiv senatori mai tineri.

în fiecare Cameră parlamentară este aleasă o Comisie în vederea validării mandatelor de parlamentar. Această Comisie de validare a mandatelor este aleasă în prima şedinţă şi trebuie să respecte configuraţia politică a Camerei parlamenare.

într-un termen de patru zile de la constituire Comisia de validate întocmeşte un raport cu propuneri de validare sau de invalidare a mandatelor.

Validarea sau invalidarea se realizează în plan cu votul majorităţii deputaţilor sau, după caz, a senatorilor prezenţi.

După validarea a 2/3 din numărul mandatelor fiecare Cameră este legal constituita.

Este firesc ca în urma alegerilor în fiecare Cameră a Parlamentului să se constituie grupuri parlamentare.

Constituirea unui grup parlamentar intr-o Cameră presupune existenţa a cel puţin 10 deputaţi sau 7 senatori care au candidat în alegerile perlamentare pe listele aceluiaşi partid politic sau pe listele aceleiaşi coaliţii de partide politice.

în Camerele Parlamentului pot fi aleşi şi deputaţi sau senatori independenţi. Aceşti parlamentari sunt candidaţi independenţi aleşi sau deputaţi ori senatori deveniţi independenţi ca urmare a părăsirii grupărilor parlamentare (art. 13 alin. (4) din Regulamentul Camerei Deputaţilor; art. 14 alin. (4) din Regulamentul Senatului).

Este evident că deputaţii sau senatorii unui partid politic sau a unei formaţiuni politice nu pot constitui decât un singur grup parlamentar.

Dacă un partid politic nu are un număr suficient de deputaţi sau de senatori pentru a forma un grup parlamentar, fie deputaţii fie senatorii se vor afiliata la alte grupuri parlamentare constituite (art. 13 alin, (4), din Regulamentul Camerei Deputaţilor).

Constituirea comisiilor parlamentare

Instituirea comisiilor parlamentare reflecta rolul *deliberativ* jucat de cele două Camere.

Pentru analiza detaliată a proiectelor de lege şi a propunerilor legislative sau pentru a se putea realiza un control riguros asupra unor organe aparţinând autorităţilor publice s-a prevăzut necesitatea înfiinţării unor comisii parlamentare. Aceste comisii efectuează lucrări pregătitoare care urmează a fi analizate şi discutate în plenul Camerei respective.

Atât Camera Deputaţilor cât şi Senatul constituie comisii permanente. De asemenea, pot fi instituite comisii de anchetă sau comisii speciale.

Vom încerca să analizăm cele trei tipuri de comisii prin scoaterea în evidenţă a particularităţilor fiecărui tip de comisie.

Art. 64 alin. (4) din Constituţia României prevede: „Fiecare Cameră îşi constituie comisii permanente şi poate institui comisii de anchetă sau alte comisii speciale. Camerele îşi pot constitui comisii comune".

Potrivit textului constituţional anterior invocat constituirea comisiilor permanente reprezintă o obligaţie a Camerei Deputaţilor şi respectiv a Senatului.

Fiecare parlamentar este, de principiu, membru al unei comisii permanente.

Comisiile permanente - specializate pe domenii de activitate analizează proiectele legislative întocmite de executiv, propunerile de modificare a legislaţiei în domeniul specific de activitate corespunzător comisiei constituite.

Despre activitatea desfăşurată comisia permanentă întocmeşte un raport care este adus la cunoştinţa membrilor Camerei respective înaintea dezbaterii în plen a proiectului de lege sau a propunerii legislative.

Comisiile de anchetă - se pot constitui la solicitarea a 1/3 din membrii Camerei Deputaţilor sau ai Senatului.

Prin intermediul comisiilor de anchetă Camerele parlamentare realizează un veritabil control parlamentar.

Comisiile de anchetă au aptitudinea de a audia demnitarii şi funcţionarii publici în vederea stabilirii unei situaţii de fapt.

Comisiile speciale - se pot institui de Camerele Parlamantului în vederea îndeplinirii unor activităţi strict determinate (elaborarea unei propuneri legislative, avizarea unor proiecte etc.). Activitatea acestor comisii se finalizează prin întocmirea unui raport.

Alcătuirea şi funcţionarea Parlamentului României

Aşa cum prevede şi art. 61 aii. (2) din Constituţie: „Parlamentul este alcătuit din Camera Deputaţilor şi Senat."

Constituantul român a îmbrăţişat ideea tradiţională consacrată în ţara noastră referitoare la alcătuirea autorităţii deliberativ - legislative. în acest sens a fost proclamată o structură bicamerală. Structura bicamerala a fost desfiinţată în România în perioada 1946-1989.

în doctrina Dreptului Constituţional a fost acreditată ideea că structura bicamerală a Parlamentului se impune în statele federale.

într-adevâr, în ţările care din punct de vedere a structurii de stat sunt federale (federative), parlamentul federal este alcătuit din două Camere: Camera joasă sau populară care reprezintă cetăţenii, poporul, şi respectiv Camera superioară sau înaltă care reprezintă statele federate care alcătuiesc statul federal.

în aceste condiţii s-a considerat că în satele unitare nu se justifică existenţa unui parlament bicameral.

Noi nu dorim să fim partizanii bicameralismului sau a monocameralismului în România.

Trebuie însă să observăm că recenta integrare a României în structurile Uniunii Europene aduce în discuţie o temă rămasă încă nerezolvatâ, în principiu. Este vorba de constituirea euroregiunilor pe teritoriul Statului Român. Ar fi de preferat, opinăm noi, ca în Camera superioară, în Senat, să fie reprezentate regiunile de dezvoltare deja consfinţite în România.

Desigur se impune o diferenţiere mai accentuată a competenţelor celor două Camere în sensul că Senatul trebuie să devină efectiv o Cameră ponderatoare, de reflecţie care să cenzureze potenţialul avânt al Camerei Deputaţilor.

În aceste condiţii este evident că, în structura bicamerală, Camera Deputaţilor trebuie să constituie motorul, forţa motrice a întregii activităţi cu caracter legislativ.

În alte condiţii exponenţii curentului monocameralismului au câştig de cauzaâ deoarece existenţa celor două Camere, deşi tradiţional consacrată, este de natură a frâna procesul complex deliberativ-legislativ în mod nejustificat.

în sistemul bicameralismului în vigoare în România, este mai puţin importanta realizarea echilibrului prin contrapunerea unei Camere către cealaltă Cameră, cât asigurarea unei reale specializări a fiecăreia dintre Camere, în vederea asigurării celerităţii adoptării legilor.

* * *

* * *

Parlamentul României funcţionează pe durata unei legislaturi. Legislatura reprezintă durata mandatului pentru care a fost ales Parlamentul bicameral.

Art. 63 alin. (1) din Constituţia României prevede: „Camera Deputaţilor şi Senatul sunt alese pentru un mandat de 4 ani, care se prelungeşte de drept în stare de mobilizare sau de război, de asediu sau de urgenţa, până la încetarea acestora.“

Mandatul începe din momentul convocării Parlamentului nou ales de Preşedinţele României, în cel mult 20 de zile de la alegeri (art. 63 alin. (3) din Constituţie). Bineînţeles, deputaţii şi senatorii îşi încep exercitarea mandatului după validare.

Art. 63 alin. (4) din Constituţie prevede că: „mandatul Camerelor se prelungeşte până la întrunirea legală a noului Parlament.“

O altă cauză de încetare a mandatului Parlamentului constă în dizolvarea acestuia. în acest sens art. 89 alin. (1) din Constituţie dispune: „după consultarea preşedinţilor celor două Camere şi a liderilor grupurilor parlamentare, preşedintele României poate sâ dizolve parlamentul dacâ acesta nu a acordat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 60 de zile de la prima solicitare şi numai dupâ respingerea a cel puţin douâ solicitări de investiturâ.“

în exercitarea mandatului, adică pe parcursul legislaturii cele două Camere ale Parlamentului României îşi desfăşoară activitatea

în sesiuni.

Sesiunile parlamentare sunt ordinare sau extraordinare.

Potrivit art. 66 alin. (1) din Constituţie Camerele Parlamentului se întrunesc în două sesiuni ordinare pe an: prima în perioada februarie-iunie, a doua în perioada septembrie-decembrie.

în alin. (2) al amintitului articol, Constituantul a menţionat: „Camera Deputaţilor şi Senatul se întrunesc şi în sesiuni extraordinare, la cererea Preşedintelui României şi a biroului permanent a fiecărei Camere ori a cel puţin o treime din numărul deputaţilor. Sesiunea extraordinară implică practic întreruperea vacanţei parlamentare.

Sesiunile Ordinare. în cadrul acestor sesiuni fiecare Cameră este convocata în mod separat. Ulterior convocării Camerele îşi desfăşoară activitatea în baza ordinii de zi.

Sesiunile extraordinare. Presupun convocarea Camerelor în mod excepţional. în consecinţa Camera convocată trebuie să aprobe în prealabil ordinea de zi a sesiunii extraordinare. Dacă ordinea de zi a sesiunii extraordinare nu este aprobată cu votul majorităţii deputaţilor sau senatorilor prezenţi, sesiunea extraordinară este împiedicată a se desfăşura.

Există posibilitatea unei convocări de drept a Parlamentului. Astfel, art. 92 alin. (3) din Constituţia României prevede: „în caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, Preşedintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii şi le aduce neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului, printr-un mesaj. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanşarea agresiunii".

Art. 93 alin. (2) din Constituţia României dispune: „Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el este convocat de drept în cel mult 48 de ore de la instituirea stării de asediu sau a stării de urgenţă şi funcţionează pe toată durata acestora".

Un alt caz de convocare de drept a Parlamentului este prevăzut în dispoziţiile art. 115 alin. (5) din Constituţie: „Ordonanţa de Urgenţă intră în vigoare numai după depunerea sa spre dezbatere în procedura de urgenţa la Camera Competenta să fie sesizată şi după publicarea ei în Monitorul Oficial al României. Camerele, dacă nu se află în sesiune se convoacă în mod obligatoriu în cinci zile de la depunere sau după caz de la trimitere...".

Camerele Parlamentului României îşi desfăşoară activitatea în cadrul şedinţelor.

Şedinţele pot fi în plenul Camerei Deputaţilor sau a Senatului ori pot fi şedinţe comune ale ambelor Camere. Orice proiect de lege, propunere legislativă sau orice alte chestiuni aflate pe ordinea de zi se dezbat în şedinţele fiecăreia dintre Camere.

Pentru ca o şedinţă în plen a unei Camere să se poată desfăşura este necesar să fie întrunit cvorumul legal. în acest sens, art. 67 („Actele juridice şi cvorumul legal") din Constituţie prevede: „Camera Deputaţilor şi Senatul adoptă legi, hotărâri şi moţiuni în prezenţa majorităţii membrilor".

Funcţiile Parlamentului României

Prof. dr. Ioan Muraru, în cursul domniei sale de: „Drept Constituţional şi Instituţii Politice", republicat în capitala ţării, consideră că Parlamentul României prezintă următoarele funcţii: funcţia legislativă; stabilirea direcţiilor principale ale activităţii social-economice, culturale, statale şi juridice; alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorităţi statale; controlul parlamentar; conducerea în politica externă şi atribuţiile parlamentului privind organizarea internă şi funcţionarea sa. Dintre toate aceste funcţii noi vom analiza doar funtia legislativă, şi din funcţia de control parlamentar vom exemplifica funcţia de control a activităţii autorităţii executive.[66]

■ Funcţia legislativă a Parlamentului României

Legiferarea constă în capacitatea Parlamentului României de a vota şi de a adopta legi. Funcţia legislativă rămâne, orice s-ar spune, principala funcţie a acestei autorităţi publice. în procesul concret de adoptare a legilor interne şi alte organe aparţinând altor „puteri" constituite în stat. Ne referim în principal la Preşedintele României care realizează promulgarea legilor adoptate de Parlament. Practic Parlamentul adoptă norme juridice colaborând cu Guvernul României în calitatea sa de autoritate publică centrală în cadrul „puterii" executive. Astfel Guvernul României iniţiază proiectele de legi

[5)] Celelalte funcţii pot fi examinate în cursurile publicate de doctrinarii români din domeniul Dreptului Constituţional.

transmise Parlamentului. Parlamentul la rândul său, poate abilita Guvernul României să emită ordonanţe care cuprind norme juridice echivalente legii ordinare.

Iniţiativa legislativă - constituie punctul de plecare în făurirea normelor juridice general obligatorii. Ea poate aparţine Guvernului României, deputaţilor, sau senatorilor ori unui număr de cel puţin 100.000 de cetăţeni cu drept de vot. Cetăţenii care îşi manifesta dreptul la iniţiativă legislativă trebuie să provină din cel puţin un sfert din judeţele ţării, iar în fiecare din aceste judeţe, respectiv în municipiul Bucureşti trebuie să fie înregistrate cel puţin 5.000 de semnaturi în sprijinul aceste iniţiative (art. 74 alin. (1) din Constituţia României).

Guvernul îşi exercita iniţiativa legislativă prin transmiterea proiectului de legi către Camera competenta să îl adopte, ca prima Cameră sesizată, (art. 74 alin. (3) din Constituţia României).

Atât proiectele de legi cât şu propunerile legislative trebuie să fie însoţite de avizul Consiliului Legislativ.

Legile constituionale presupun o iniţiativă legislativă specifică. Astfel art. 150 alin. (1) din Constituţie prevede că: „Revizuirea Constituţiei poate fi iniţiată de Preşedintele României la propunerea Guvernului, de cel puţin o pătrime din numărul deputaţilor sau al senatorilor, precum şi de cel puţin 500.000 de cetăţeni cu drept de vot".

Legea fundamentală prevede condiţii suplimentare în privinţa cetăţenilor care iniţiază revizuirea Constituţiei (adică iniţiază procedura de adoptare a unei legi constituţionale).

în acest sens se prevede în alin. (2) al art. 150 din Constituţie că „Cetăţenii care iniţiază revizuirea trebuie să provină din cel puţin jumătate din judeţele ţării, iar în fiecare din aceaste judeţe sau în municipiul Bucureşti trebuie să fie înregistrate cel puţin 20.000 de semnaturi în sprijinul acestei iniţiative".

Proiectele de legi şi propunerile legislative sunt examinate, analizate de către comisii permanente ale Camerelor parlamentare.

Analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative în comisiile permanante ale Camerelor - caracterizează o nouă etapă în cadrul procedurii legislative.

După analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative comisia permanantâ întocmeşte un raport care cuprinde o propunere

de adoptare, de respingere sau de modificare a proiectului sau a propunerii respective.

Ulterior, o altă etapă, se materializează în dezbaterea proiectului sau a propunerii, după caz. în plenul fiecărei Camere parlamentare.

în cadrul dezbaterilor reprezentantul Guvernului României, membrii Camerei parlamentare sau grupurile parlamentare au posibilitatea să pună în discuţie amendamentele care au fost respinse de către comisia permanentă.

De principiu proiectul de lege sau propunerea legislativă se discuta pe articole după încheierea dezbaterii generale, în situaţia în care la comisia permanentă a fost întocmit un raport favorabil.

După încheierea dezbaterilor, firesc, urmează procedura de votare. Deputaţii şi senatorii votează personal fie prin vot deschis, fie prin vot secret.

La încheierea votului Biroul permanent al Camerei parlamentare urmează să constate rezultatul.

Dacă proiectul de lege sau propunerea legislativă este adoptată de o Cameră se va înainta sub semnătura preşedintelui respectivei Camere către cealaltă Cameră parlamentară, în scopul dezbaterii şi a eventualei adoptări.

Dacă şi a doua Cameră parlamentară adoptă proiectul de lege sau propunerea legislativă aceasta este înaintată Preşedintelui României. Şeful statului român îndeplineşte ultima etapă din cadrul procesului de legiferare. Această etapă denumita promulgarea legii constă în efectuarea unui control al naturii prevederilor cuprinse în actul normativ - juridic şi totodat, a constituţionalităţii legii.

Promulgarea legilor de către Preşedintele României nu reprezintă o formalitate.

Art. 77 alin. (1) din legea fundamentală consacră un termen de maxim 20 de zile de la primirea legii, perioadă în care şeful statului, dacă nu are de ridicat obiecţiuni, trebuie să o promulge.

Dacă şeful statului ridică obiecţiuni justificate poate solicita Parlamentului României o singură dată, să reexamineze legea trimisă spre promulgare.

Preşedintele României poate de asemenea să sesizeze Curtea Constituţională, solicitând verificarea constituţionalităţii legii.

în ipoteza în care Parlamentul reexaminând legea a adoptat-o

sau Curtea Constituţională constată că legea este conformă cu prevederile Constituţiei României, preşedintele României este ţinut ca în termen de maxim 10 zile de la primirea legii adoptate după reexaminare sau de la primirea deciziei Curţii Constituţionale, prin care legii i s-a confirmat constituţionalitatea, să o promulge (a se vedea art. 77 alin. (2) coroborat cu alin. (3) din Constituţia României).

După promulgare de către şeful statului, legea se publică în Monitorul Oficial al României.

Ea va intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei, conform dispoziţiilor art. 78 din Constituţia României.

Anterior revizuirii Constituţiei din anul 2003 art. 78 prevede că legea intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei.

■ Funcţia de control a activităţii autorităţii executive

în cadrul funcţiei de control parlamentar se poate distinge o funcţie specifica prin natura sa. Această funcţie specifică priveşte controlul efectuat de Parlament asupra autorităţii executive.

Funcţia de control a activităţii autorităţi executive se referă atât la actele îndeplinite de Preşedintele României, cât şi la cele efectuate de Guvernul României.

Noi le vom analiza pe fiecare în parte deşi considerăm necesar ca în prealabil, să facem unele precizări.

Din punctul nostru de vedere, Preşedintele României - privit ca autoritate publică - nu poate fi inclus în puterea (autoritatea) executivă.

în lumina dispoziţiilor art. 80 alin. (2) din Constituţie: „Preşedintele României, veghează la respectarea Constituţiei şi la buna funcţionare a autorităţilor publice. în acest scop, Preşedintele exercita funcţia de mediere între puterile statului, precum şi între stat şi societate".

Din simpla analiză a textului constituţional rezultă că Preşedintele mediază între puterile statului.

Evident, pentru a fi mediator între puterile (autorităţile -n.a.) constituite în stat, Preşedintele României trebuie să fie imparţial, independent şi echidistant în raport cu acestea. Cum ar putea media Preşedintele României, ca parte a puterii executive, între „puterea"

executivă, pe de o parte, şi „puterile“ legislativă şi judecătorească, pe de altă parte?

Asupra acestei chestiuni vom reveni când vom analiza instituţia Preşedintelui României.

*

* *

Vom exemplifica modalităţile concrete prevăzute de Constituţia României prin care se realizează un control al Parlamentului asupra autorităţii executive.

Privitor la instituţia şefului statului remarcăm următoarele: Preşedintele României poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului mobilizarea parţială sau totală a forţelor armate. Numai în cazuri excepţionale, hotărârea Preşedintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, în cel mult cinci zile de la adoptare.
- art. 92 alin. (2) din Constituţia României.

Analizând, se reţine că şeful statului poate declara mobilizarea parţială sau totală a forţelor armate fără aprobarea prealabilă a Parlamentului, dacă sunt îndeplinite cumulativ două condiţii:

una anterioară declarării mobilizării, care este o condiţie de fond referitoare la caracterul excepţional al situaţiei concrete;

* a doua condiţie este ulterioară declarării mobilizării şi pare a fi o condiţie „procedurală“ - supunerea hotărârii de declarare a mobilizării luată de şeful statului spre aprobarea Parlamentului intr- un termen de cinci zile.

în realitate, opinăm că şi cea de-a doua condiţe priveşte tot fondul, substanţa, deoarece Parlamentul urmează să determine şi să aprecieze dacă hotărârea Preşedintelui României a fost luată intr-un „caz excepţional“.

Art. 90 din Constituţia României prevede că: „Preşedintele României, după consultarea Parlamentului, poate cere poporului să-şi exprime, prin referendum, voinţa cu privire la probleme de interes naţional“.

înainte de a dispune organizarea referendumului, şeful statului este obligat să consulte puterea deliberativ - legislativă.

Credem că simpla luare de cuvânt a şefului statului, în faţa plenului Parlamentului, prin care se anunţă intenţia de organizare a referendumului nu satisface condiţia consultării, condiţie impusă în

mod expres de Legea fundamentală.

Art. 89 alin. (1) din Constituţie impune şefului statului obligaţia de a consulta preşedinţii Camerelor şi pe liderii grupurilor parlamentare, înainte de a proceda la dizolvarea Parlamentului. Textul menţionat anterior prevede: „După consultarea preşedinţilor celor două Camere şi a liderilor grupurilor parlamentare, Preşedintele României poate să dizolve Parlamentul...“

în raport cu reprezentantul direct şi plenar al puterii executive - care este Guvernul României - controlul Parlamentului se realizează prin acordarea încrederii Guvernului; retragerea de către parlament a încrederii acordate Guvernului, interpelări adresate de parlamentari membrilor Guvernului etc.

Având în vedere tema din discuţie - autorităţile publice – ne vom cantona exclusiv asupra controlului parlamentar, în raport cu Guvernul, realizat prin acordarea sau prin retragerea încrederii.

■ Candidatul desemnat de Preşedintele României la funcţia de prim-ministru trebuie sâ prezinte în faţa Parlamentului programul de guvernare şi lista alcătuita din membrii viitorului Guvern, (art. 85 alin.(l) din Constituţia României).

Guvernului aflat în exerciţiu i se poate retrage încrederea acordata de către Parlament. Instrumentul prin care se realizează retragerea încrederii îl reprezintă moţiunea de cenzura, (art. 109 alin. (1) din Constituţia României coroborat cu art. 113 alin. (1) - (3) din Constituţia României).

Dacă moţiunea de cenzură este adoptată de către Parlament efectul imediat este reprezentat de demiterea Guvernului.

* * *

În mod firesc cele două Camere ale Parlamentului României sunt alcătuite din parlamentari, deputaţi şi senatori. Parlamentarii români dispun de un statut reglementat în dispoziţiile secţiunii a 2-a, Cap. I, Titlul III din Constituţia României.

Deputaţii şi senatorii români se află în serviciul poporului. Ei reprezintă întregul popor român şi nu numai pe cetăţenii din circumscripţia electoraâ unde au candidat. Consecinţa logică a acestui principiu se relevă în faptul că mandatul parlamentarilor este reprezentativ. Alin. (2) al art.69 din Constituţia României, prevede de altfel că: „Orice mandat imperativ este nul“.

Deputatul şi senatorul fiind reprezentantul poporului materializează puterea suverană a naţiunii.

În exercitarea mandatului, deputaţii şi senatorii dispun de independenta.

Indenpendenţa parlamentarilor se exprimă, se obiectivează în raport cu orice subiect de drept, cu orice entitate de pe teritoriul naţional fie ea etaticâ sau neetaticâ.

Modul în care se manifestă independenţa sau dependenţa (rigidă sau dimpotrivă suplă) parlamentarului în raport cu partidul (cu coaliţia de partide) pe listele căruia a fost ales este o chestiune de natură eminamente politică depăşind sfera Dreptului Constituţional.

Curtea Constituţională a României a decis că un parlamentar poate trece de la un grup parlamentar la alt grup parlamentar.[67]

Doctrina de drept constituţional a statuat că deputaţii şi senatorii sunt demnitari ai statului.

A existat şi opinia care argumenta că parlamentarii trebuie consideraţi funcţionari publici.[68]

Desigur, deputaţii şi senatorii nu pot fi asimilaţi funcţionarilor publici fie şi datorita faptului că ei reprezintă o „categorie" a dreptului constituţioal în timp ce funcţionarii publici ca instituţie juridica, sunt apanajul dreptului administrativ.

Dacă parlamentarii şi membrii de vârf ai executivului, Preşedintele României şi membrii Curţii Constituţionale sunt desigur demnitari ai statului, atunci judecătorii instanţelor de drept comun, inferioare înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, care compun „puterea" judecătorească de ce sunt consideraţi o categorie „aparte" speciala de funcţionarii publici?

Această „distincţie" între „puterile statului" creează o oarecare nedumerire.

Revedind la statutul parlametarilor urmează să tratăm despre incompatibilitatea parlamentarilor şi despre imunitatea parlamentară.

Art. 71 din Constituţia României prevede în mod sintetic incompatibilitâţile deputaţilor şi ale senatorilor.

---

[67]Decizia Curţii Constituţionale nr. 54/17.05.1994 publicată în Monitorul Oficial nr. 131/27.05.1994.

^Prof. Dr. Ion Deleanu, Drept Constituţional şi Instituţii Politice.

Prima dintre incompatibilităţi se referă la interdicţia de a cumula calitatea de deputat cu cea de senator. Incompatibilitatea este cât de firească. Nu este de conceput ca aceeaşi persoană fizică să fie concomitent şi deputat şi senator datorită faptului că, în mod practic, acea persoană nu poate fi prezenta simultan la lucrările ambelor Camere parlamentare (art. 71 alin.(l) din Constituţia României).

Alin. 2 al art. 71 din Constituţie prevede că: „Calitatea de deputat sau de senator este incompatibila cu exercitarea oricărei funcţii publice de autoritate, cu excepţia celei de membru al Guvernului".

Cum „funcţiile publice de autoritate" au intrat preponderent în sfera „puterii" executive, această stare de incompatibilitate declarată de Legea fundamentală apare ca fiind firească. Aceasta în sensul că exercitarea unei „funcţii publice de autoritate" poate fi de natură a afecta independenţa parlamentarului.

Nu împărtăşim teza exprimată în doctrina juridică constituţională, de unii autori, potrivit căreia „s-ar putea produce chiar o confuzie de atribuţii legislative şi executive... încredinţate aceleiaşi persoane, deputat sau senator" [S)] Cu atât mai mult cu cât se argumentează că: „...se evită ca deputatul sau senatorul, derogând de la obligaţiile sale ca ales al poporului să devină obedient faţă de pretenţiile Executivului care 1- ar salariza pentru îndeplinirea unei funcţii publice de autoritate pe timpul exercitării mandatului său parlamentar".[S])

Dacă legiuitorul constituant ar fi dorit evitarea confuziei de atribuţii legislative şi executive desigur că nu ar fi indicat excepţia din alin. (2) care se referă la compatibilitatea calităţii de deputat sau de senator cu calitatea de membru al Guvernului. în acest caz nu se realizează o confuzie de atribuţii?

Nu dorim să criticăm excepţia făcută de Constituant. Este normal după modesta noastră opinie, ca unii membri ai Guvernului să provină din rândul parlamentarilor. Aceasta este o practică constituţionala aplicabilă în unele state cu vechi tradiţii democratice. Dar dacă excepţia prevăzută de art. 71 alin (2) din Constituţia României este pe deplin întemeiată, trebuie să constatăm că şi regula instituita în acelaşi text (teza I) este fondată.

Noi credem că incompatibilitatea calităţii de parlamentar cu exercitarea „oricărei funcţii publice de autoritate" are în vedere, în primul rând, ideea prezervării prestigiului aleşilor poporului.

Observând atent, textul se referă la „calitatea“ de deputat sau de senator pentru a desemna, evident implicit, o demnitate publică.

Membrii guvernului, şi ne referim în primul rând la miniştri, sunt de asemenea demnitari publici.

Deşi textul constituţional lasă impresia că membrii Guvernului ar fi funcţionari publici - „exercitarea oricărei funcţii publice de autoritate... cu excepţia celei (funcţiei) de membru al Guvernului“ - este clar că miniştri nu sunt pur şi simplu doar funcţionari publici.

Ca atare incompatibilitatea instituita nu are scopul de a realiza o separaţie rigidă între legislativ şi executiv. Ea are rolul de a prohibi cumularea demnităţii publice de parlamentar cu o funcţie publică fie din sfera Executivului, fie chiar din sfera Justiţiei.

în sfârşit, alin. (3) al art. 71 al legii fundamentale prevede că: „alte incompatibilităţi se stabilesc prin lege organică“.

Apreciem că acest text poate crea oarece confuzie.

Mai corect era ca Legiuitorul Constituant să menţioneze, în mod expres, toate cazurile şi situaţiile de incompatibilitate ale deputaţilor şi ale senatorilor. Firesc ar fi fost ca statutul deputaţilor şi senatorilor să le enumere pentru a nu da posibilitatea legiuitorului ordinar să instituie noi cazuri de incompatibilitate în raport de „eventualul interes“ manifestat de majoritatea parlamentară, la un moment dat.

Pe de altă parte, dacă toate incompatibilitâţile parlamentarilor îşi găseau locul - firesc, de altfel - în Constituţie, se putea asigura - în opinia noastră - o foarte mare stabilitate a însăşi statutului acestor demnitari, ei înşişi fiind feriţi de fluctuaţiile dreptului pozitiv (obiectiv) sau de capriciile legiuitorului ordinar.

O precizare se mai impune: celelalte cazuri de incompatibilitate pot fi stabilite exclusiv prin lege organică, care după cum se cunoaşte „joacă“ un rol intermediar între legile constituţionale şi legile ordinare.

Art. 72 din Constituţia României reglementează instituţia imunităţii parlamentare.

Alin. (1) prevede că: „Deputaţii şi senatorii nu pot fi traşi la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului“.

Este creată, din punct de vedere practic, o inviolabilitate a parlamentarilor.

Alin. (2) dispune: „Deputaţii şi Senatorii pot fi urmăriţi şi trimişi în judecata penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului dar nu pot fi percheziţionaţi, reţinuţi sau arestaţi fără încuviinţarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Urmărirea şi trimiterea în judecata penală se pot face numai de către Parchetul de pe lângă înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.“ Competenţa de judecată aparţine înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Din punct de vedere practic, cererea, sau mai corect informarea privind percheziţionarea, reţinerea, arestarea se adresează preşedintelui Camerei al cărei membru este respectivul parlamentar, de către ministrul Justiţiei. Identic se procedează şi în ipoteza trimiterii în judecata penală.

Preşedintele Camerei parlamentare va înainta cererea Comisiei juridice de disciplină şi imunităţi care o va analiza.

Comisia va dispune de toate înscrisurile doveditoare pe care le solicita de la Ministerul Justiţiei şi va întocmi un raport.

în doctrina s-a discutat dacă un parlamentar are aptitudinea de a renunţa la imunitatea parlamentară.

S-a considerat că renunţarea potenţială nu poate produce efecte juridice deoarece regimul imunităţii parlamentare este de ordine publică.

Răspunsul credem că este mai nuanţat.

Evident imunitatea conferita parlamentarilor este o instituţie de drept public (în speţa de drept contituţional) având ca obiectiv asigurarea şi garantarea independenţei deputaţilor şi senatorilor.

în consecinţa, imunitatea parlamentară este de ordine publica. Aceasta, desigur, cu privire la cadrul general consacrat - in abstracto - de Constituţie.

Şi în situaţii concrete, de aplicare imediata şi efectiva, imunitatea parlamentară este tot o instituţie de ordine publica, deoarece, prin finalitatea sa urmăreşte ocrotirea şi garantarea independenţei fiecărui parlamentar în parte, fiind un beneficiu al fiecărui deputat sau senator.

Acest beneficiu nu are şi nu trebuie sa aibă caracter absolut, în consecinţa, orice parlamentar, prin liberul sau arbitru conştient de actul îndeplinit, trebuie sa aibă recunoscuta aptitudinea de a renunţa la beneficiul imunităţii parlamentare. Cu atât mai mult, cu cât

renunţarea la acest beneficiu nu impietează cu nimic asupra desfăşurării activităţii justiţiei penale. Chiar, dimpotrivă.

Ori, renunţarea la beneficiul imunităţii parlamenare nu reprezintă o recunoaştere, fie şi tacita, a acuzaţiilor formulate împotriva parlamentarului. Acesta, ca orice cetăţean al acestei ţari continua sa beneficieze de prezumţia de nevinovăţie, prevăzută în art. 23 alin. (11) din Constituţia României potrivit căruia: „Până la rămânerea definitiva a hotărârii judecătoreşti de condamnare, persoana este considerata nevinovata.“

Recunoaşterea ..caracterului relativ“ sau mai corect recunoaşterea ..caracterului absolut“ a beneficiului imunităţii parlamentare rezulta în mod implicit din redactarea alin. (3) al art. 72 din Constituţie. Textul precizat prevede ca: „în caz de infracţiune flagranta, deputaţii sau senatorii pot fi reţinuţi şi supuşi percheziţiei. Ministerul Justiţiei îl va informa neîntârziat pe preşedintele Camerei asupra reţinerii şi a percheziţiei. în cazul în care Camera sesizata constata ca nu exista temei pentru reţinere, va dispune imediat revocarea acestei masuri.“

În principiu, este posibila percheziţiţionarea şi reţinerea parlamentarului, fara încuviinţarea prealabila a Camerei din care face parte, în caz de infracţiune flagranta. lata, deci, cum beneficiul imunităţii parlamentare capătă noi nuanţe, relativizându-se.

Dar, în aceasta ipoteza Camera a cărui membru este respectivul parlamentar va fi informata imediat de catre ministrul justiţiei.

Ni se pare ciudata teza finala din alin. (3) în sensul ca daca nu exista temei pentru reţinere. Camera parlamentară dispune revocarea imediata a măsurii preventive.

Sa analizam succint teza finala din alin. (3).

Camera parlamentară fiind informata de Ministerul Justiţei, cu privire la reţinerea sau percheziţionarea parlamentarului ca urmare a săvârşirii unei infracţiuni flagrante are aptitudinea de a verifica temeiul reţinerii. Cu alte cuvinte, Camera parlamentară se pronunţa asupra unei masuri preventive deia luata de organele judiciare penale.

Va verifica Camera respectiva, temeiul reţinerii având în vedere dispoziţile Codului de procedura penala? Aşa ne se pare a fi normal.

Dar în aceste condiţii respectiva Camera parlamentară „judeca“, în sensul ca apreciază asupra masurilor dispuse de organele

specializate ale statului care aparţin altei „puteri“ constituite în stat.

Cu modestie remarcam ca în art. 72 alin. (3) teza finala Legiuitorul Constituant a reglementat o situaţie concret-fapticâ (legata de săvârşirea unei infracţiuni flagrante de catre un parlamentar) fara a da eficienţa principiului separaţiei puterilor în stat, adică fara a respecta principiul specializărilor autorităţilor publice, în raport de competenţa şi de atribuţii. Poate punctul nostru de vedere este eronat şi chiar ne-am dori acest lucru, dar în concret aptitudinea Camerei sesizate de a constat existenţa sau inexistenţa temeiului luării măsurii preventive a reţinerii parlamentarului este un atribut propriu organelor puterii“ judecătoreşti.

În paginile anterioare am încercat să analizăm funcţia legislativă a autorităţii deliberativ-legislative, adică a Parlamentului României.

Separat de analiza funcţiei legislative trebuie să analizăm câteva aspecte referitoare la legiferare.

în concepţia Constituantului, Parlamentul României adoptă trei categorii de legi: legi constituţionale, legi organice şi legi ordinare.

Definiţia normei juridice - receptată şi însuşită de noi - am utilizat-o într-o lucrare anterioară.[69]’

Pentru a discuta despre categoriile de legi este imperios necesar să definim conceptul de lege.

Legea - reprezintă actul normativ juridic adoptat de Parlament, în temeiul dispoziţiilor constituţionale, după o procedură predeterminată, promulgat de şeful statului şi adus la cunoştinţa publică prin intermediul publicării în Monitorul Oficial al României.

Art. 73 alin. (2) din Constituţia României prevede că: „Legile constituţionale sunt cele de revizuire a Constituţiei.“

Legiuitorul Constituant nu a definit şi nici nu a explicat noţiunea de lege organică. Dar, în art. 73, alin. (3) din Constituţia României a menţionat expres domeniile în care, în mod obligatoriu Parlamentul trebuie să adopte legi organice. Sau altfel spus, în domeniile sociale specificate, reglementarea relaţiilor sociale se realizează exclusiv prin lege organică. Totodată Constituţia nu limitează cazurile şi situaţiile în care se impune adoptarea de legi

[69]Vasile Sorin Curpăn - Momente în dezvoltarea politico-juridică a României, Editura Grafit Bacău, 2006, pagina 76;

organice, dar le circumscrie condiţiei de a fi prevăzute în alte texte din Legea fundamentală.

Prin legi ordinare - sunt reglementate toate celelalte relaţii sociale.

O deosebire sub aspectul tehnic al modului de adoptate se observă în privinţa celor trei categorii de legi.

Astfel, legea constituţională se adoptă cu o majoritate de cel puţin 2/3 din numărul deputaţilor şi al senatorilor.

Legea organică este adoptată cu votul majorităţii membrilor fiecărei camere în timp ce legea ordinară este adoptată cu votul majorităţii membrilor prezenţi în fiecare Cameră.

Cap. III: Preşedintele României

Cu ocazia exeminării funcţiei de control a Parlamentului asupra activităţii autorităţii executive am exprimat punctul nostru de vedere în legătură cu locul şi rolul Preşedintelui României în cadrul autorităţilor etatice din ţara noastră. Am opinat atunci şi reiterăm acum că, în concepţia noastră, Preşedintele României constituie o autoritate publică de sine stătătoare, independenta, neîncadratâ în nici una din cele trei puteri clasice: legislativă, executivă şi judecătorească.

Evident, noi înţelegem să justificăm independenţa Preşedintelui României în raport cu puterea executivă.

Cum am ajuns la această concluzie?

Datorita dispoziţiilor art. 80 din Constituţia României care prevăd în alin. (2) că: „Preşedintele României veghează la respectarea Constituţiei şi la buna funcţionare a autorităţilor publice, în acest scop, Preşedintele exercita funcţia de mediere între puterile statului, precum si între stat si societate".

Pentru a fi mediator între autorităţile etatice este evident că Preşedintele României trebuie să dispună de independenta funcţională şi să se situeze pe o poziţie imparţială si echidistantă.

Ca atare, pentru a da eficienţă funcţiei de mediere între autorităţile etatice Preşedintele României trebuie tratat - din punct de vedere instituţional - separat de puterea executivă.

în afara argumentelor desprinse din textele constituţionale mărturisim că nu dispunem de un ..raţionament suplimentar“ pentru a desprinde pe şeful statului de „puterea“(autoritatea) executivă.

Majoritatea doctrinarilor români, profesori de Drept Constituţional şi Instituţii Politice, profesori de Drept Administrativ şi elemente de administraţie publică şi profesori de Ştiinţe Politice tratează instituia şefului de stat (în general) şi în mod deosebit instituţiile Preşedintelui României (în particular) ca fiind o componenta fundamentala a puterii executive.

Şi în alte domenii ale cunoaşterii de natura social-umanistâ (istorie, filosofie, sociologie, relaţiile internaţionale) doctrinarii asociază calitatea de şef al statului cu „puterea executiva“.

în mod tradiţional în doctrina juridica constituţionala se face distincţie între executivul monocratic şi executivul dualist.

Executivul monocratic - se particularizează prin exercitarea funcţiei executive de un unic organ etatic.

Acest unic organ etatic poate fi unipersonal (preşedinte, monarh, dictator) sau colegial (consulii din Republica Romana, directoratul Constituţiei anului III din Franţa).

Executivul dualist - se caracterizează prin faptul ca funcţia executiva este încredinţată unei persoane fizice şi unui organ colegial. Persoana fizica este şeful de stat (monarh sau preşedinte) iar organul colegial poarta de regula denumirea de Guvern. Executivul dualist este propriu regimurilor politice parlamentare. Reţinem un aspect important: în regimurile parlamentare este considerat şef al executivului primul-ministru al Guvernului.

în cursul analizei noastre, şeful statului fiind considerat distinct de „puterea executiva“, datorita voinţei executive a Legiuitorului Constituant, trebuie sa raportam funcţiile şi atribuţiile Preşedintelui României la „clasica“ poziţie consacrata de principiul separaţiei şi echilibrului puterilor în stat.

în primul rând constatam ca instituţia Preşedintelui României constituie o autoritate, „o putere“ distincta, ceea ce determina implicarea rigidului principiu atribuit filosofului Montesquien.

Sau mai corect spus, determina aplicarea mai nuanţata a celelbrului principiu.

În al doilea rând remarcăm că instituţia Preşedintelui României nu este singura autoritate care, potrivit dispoziţiilor constituţionale în

viguare, înfrânge „clasica“ împărţire a puterii etatice în cele trei funcţii: legislativă, executivă şi judecătorească.

Funcţiile Preşedintelui României

Art. 80 din Constituţia României (Rolul Preşedintelui) prevede, în mod expres funcţiile şefului statului român. Acest articol are următorul conţinut:

alin. (1): „Preşedintele României reprezintă statul român şi este garantul independenţei naţionale, al unităţii şi al integrităţii teritoriale a ţării“.

alin. (2): „Preşedintele României veghează la respectarea Constituţiei şi la buna funcţionare a autorităţilor publice. în acest scop, Preşedintele exercita funcţia de mediere între puterile statului, precum şi între stat şi societate.“

Din lecturarea textului rezultă în mod logic, că prin exercitarea funcţiilor cu care este investit Preşedintele României, îşi îndeplineşte rolul corespunzător în ansamblul autorităţilor etatice.

A) Funcţia de reprezentare a statului român în raporturile de drept internaţional public.

Exercitarea acestei funcţii implică aptitudinea şefului statului de a încheia tratate internaţionale în numele statului român. Şefului statului îi revine dreptul (prerogativa) de a acredita şi de a rechema pe reprezentanţii diplomatici ai ţării noastre. De asemenea, şeful statului aprobă înfiinţarea, schimbarea rangului sau, după caz desfiinţarea misiunilor diplomatice ale României în străinătate, la propunerea Guvernului.

B) Funcţia de garant al independenţei naţionale, al unităţii şi al integrităţii teritoriale a României.

în realizarea acestei funcţii extrem de importante, şeful statului exercita funcţia de preşedinte al Consiliului Suprem de Apărare a Ţarii (C.S.A.T) are aptitudinea de a declara mobilizarea parţiala sau totala a forţelor armate şi poate lua orice masuri de respingere a unei agresiuni îndreptată contra României.

în scopul asigurării ordinii şi liniştii publice, şeful statului român poate institui, în temeiul prevederilor legale, starea de asediu

ori starea de urgenţa în întreaga ţara sau în unele unităţi teritorial-administrative.

Aceasta funcţie a Preşedintelui se realizează şi prin încheierea unor tratate internaţionale care au drept scop asigurarea securităţii externe a ţarii şi totodată întărirea şi eficientizarea capacităţii de apărare a României.

Utilizând mijloace si metode geopolitice si geostrategice. şeful statului român trebuie sa urmărească, în mod activ, asigurarea nu numai a independentei de stat, dar şi garantarea efectiva a integrităţii teritoriale a României.[121]

C) Funcţia de supraveghere a respectării Legii fundamentale şi de a veghea la buna funcţionare a autorităţor publice prin exercitarea medierii între puterile statului şi între stat şi societate.

Funcţia de mediere între puterile statului şi între stat şi societate nu reprezintă o funcţie distincta; ea constituie doar o funcţie-mijloc prin care se realizează vegherea şefului statului asupra bunei funcţionari a autorităţilor publice.

Altfel spus, funcţia de mediere este accesorie funcţiei de supraveghere a bunei funcţionari a întregului mecanism statal.

Cum se realizează practic „vegherea“ asupra respectării Constituţiei şi asupra „bunului mers“ al autorităţilor statului?

Şeful statului are posibilitatea să solicite Parlamentului României înainte de promulgarea unei legi, reexaminarea sau poate sesiza Curtea Constituţională dacâ apreciază că legea adoptată de Camerele parlamentare înfrânge dispoziţiile Constituiei României.

De asemenea, Preşedintele României deţine prerogativa numirii canditatului la funcţia de şef al Guvernului. Numeşte miniştrii care compun autoritatea executivă, numeşte judecătorii şi procurorii care alcătuiesc „puterea“ judecătorească. [131]

Aceste numiri în demnităţi şi în funcţii publice corespund nu numai funcţiei de „veghere“ asupra bunei funcţionări a autorităţilor publice. Ele asigură şi înfăptuirea colaborării între „puterile“ etatice, excluzând - ab initio - o separare rigidă, absolută şi neechivocâ a funcţiilor exercitate de autorităţile statale.

Evident, când apar stări conflictuale între „puteri“, şeful statului reprezintă acea „magistratură supremă“ care trebuie să intervină pentru aplanarea lor. Prezervarea în stare de echilibru a autorităţilor publice se realizează, în mod practic, de Preşedintele României prin

intermediul medierii. A media între „puterile“ constituite în stat nu presupune prezenţa unei autorităţi plasată deasupra acestora, a unei autorităţi supraordonate, superioare, dar în mod necesar implică independenţa şi echidistanţă, imparţialitate şi obiectivitate din partea mediatorului.

Aşa fiind, şeful statului nu poate fi încadrat, „încorporat“ în nici una din „puterile“ clasice: legislativă, executivă şi judecătorească.

Este cel puţin curios, cum această funcţie de mediere, accesorie funcţiei principale - referitoare la supravegherea respectării Constituţiei şi bunei funcţionări a autorităţilor publice - determină locul şi rolul instituţiei Preşedintelui României ca fiind o autoritate distincta, independenta de „clasicele puteri“ etatice.

Foarte frumos şi plastic a lucrat la redactarea art. 80 din Constituţie, Legiuitorul Constituant!!

Dar medierea nu se raportează exclusiv la autorităţile contituite. Astfel, Preşedintele României îndeplineşte funcţia de mediator şi între stat şi societate.

Câteva cuvinte referitor la acesta chestiune credem că nu sunt de prisos.

Medierea între stat şi societate!

Iată un mijloc de realizare a coeziunii statului cu proprii săi cetăţeni.

Dacă prin stat înţelegem „puterile“, autorităţile publice, în ansamblul lor, prin societate nu putem înţelege decât poporul sau societatea civila.

Exponenţii autorităţilor publice formează, evident societatea politica.

Medierea şefului statului priveşte concilierea societăţii politice cu societatea civila. Ea presupune congruenţa intereselor guvernanţilor cu cele ale guvernaţilor.

A media între stat şi societate reprezintă o activitate de înlăturare a deosebirilor care eventual se manifestă între una sau mai multe autorităţi publice şi popor sau o parte a acestuia. Din nou precizăm că şi această mediere nu se poate realiza de Preşedintele României decât din postura de observator neutru, ceea ce presupune independenţa şefului statului în raport cu fiecare dintre „puterile“ constituite în stat, inclusiv în raport cu „puterea“ executivă.

Alegerea Preşedintelui României

Preşedintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, conform dispoziţiilor art. 81 alin. (1) din Constituţia României.

Fârâ îndoială, alegerea şefului statului, în mod direct, de către cetăţenii români cu drept de vot reprezintă cea mai corectă şi mai democratică procedură. în acest mod, Preşedintele României este independent în raport cu partidele politice.

Teoretic, cel puţin, mai există o posibilitate de desemnare a şefului statului de către Parlament. Este cazul republicilor parlamentare. în aceste condiţii, şeful de stat reprezintă o legitimitate redusă manifestată prin locul şi rolul „jucat" de partidele politice în Legislativ.

Departe de noi ideea de a face incursiuni în dreptul comparat în cadrul acestei dizertaţii. Dar, în viaţa publică românească s-a acreditat ideea necesităţii instituirii republicii parlamentare şi implicit a alegerii şefului statului de către Parlament.

Punctul de vedere al Constituantului este - în opinia noastră - generos, corect şi onest. După perioada de dictatură comunista, în care şeful startului era ales şi răspundea în faţa parlamentului, apare ca fiind firească implicarea întregii societţi în alegerea Preşedintelui. Mai mult nu vom comenta pentru a nu fi cumva acuzaţi că „facem" politică!!

Cine poate candida la funcţia supremă în stat

Asupra acestui aspect ne vom edifica dacă lecturâm prevederile art. 37 alin. (2) din Constituţia României: „Candidaţii trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv,... vârsta de cel puţin 35 de ani pentru a fi aleşi" în funcţia de Preşedinte al României.

De asemenea, candidatul trebuie sâ posede cetăţenia română şi să se bucure de drepturile electorale. Trebuie să domicilieze pe ter-

itoriul statului român şi să nu fi îndeplinit funcţia de Preşedinte al României, anterior depunerii candidaturii, de două ori.

Dar nu toţi cetăţenii care îndeplinesc condiţiile enunţate pot candida la funcţia de Preşedinte al României. Mai este necesar ca respectivului candidat să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice. Textul art. 40 alin. (3) din Constituţia României prevede în acest sens: „Nu pot face parte din partide politice (şi deci nu pot candida la funcţia supremă în stat - n.a.) judecătorii Curţii Constituţionale, avocaţii poporului, magistraţii, membrii activi ai armatei, poliţiştii şi alte categorii de funcţionari publici, stabiliţi prin lege organică."

Nu intenţionăm să analizăm fiecare condiţie în parte. Nu acestea este scopul lucrării noastre. [141]

Instituirea condiţiei ca celui care candidează pentru ocuparea funcţiei de Preşedinte al României să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice mi se pare oarecum excesivă! Aceasta deoarece - în opinia noastră - una este a deveni membru al unui partid politic, deci a desfăşura propriu-zis activităţile cu caracter politic în mod conştient şi programat şi alta este ca unul dintre „interzişi" să candideze în mod independent, fără amestecul unui partid politic.

în susţinerea acestui punct de vedere - posibil eronat sau nerealist - aducem următoarele argumente:

- nu este obligatoriu ca un candidat la funcţia prezidenţială să fie şi membru al vreunui partid politic. Deşi practic o asemenea candidatură este iluzorie, teoretic ea este posibila.
- textul art. 40 alin. (3) din Constituţia României se referă exclusiv la interdicţia de a deveni membru al unui partid politic. Nu se specifică nimic în legătură cu interdicţia de a candida la funcţia supremă în stat;
- se observă că art. 40 alin. (3) din Constituţia României lasă posibilitatea legiuitorului ordinar, ca prin lege organică să stabilească „şi alte categorii de funcţionari publici", care nu se pot asocia în partidele politice, şi deci, implicit nu pot candida la funcţia de Preşedinte al României.

De ce un preşedinte de Curte de Apel sau un judecător al înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie nu poate candida fără a fi membru al unui partid politic, la funcţia de Preşedinte al României? Cu atât mai mult cu cât persoana fizică în cauză doar „*candidează*ori prin simpla

candidatură nu se poate - credem noi - realiza ab intio. în mod concret o stare de „incompatibilitate“. Cu atât mai mult, cu cât interdicţia privind candidatura - pe care am precizat-o - nu constituie propriu-zis o ..incompatibilitate“ ci o condiţie de eligibilitate, adică de împiedicare efectivă de depunere a candidaturii.

Dacă această condiţie ar fi fost considerată nu o condiţie de eligibilitate ci o stare de incompatibilitate, cei nominalizaţi în art. 40 alin. (3) din Constituţia României - nominalizarea doar exemplificativâ şi nu limitativă - dacă erau aleşi erau puşi în situaţia de a renunţa înainte de începerea efectivă a mandatului, la funcţia publică exercitata anterior.

Incompatibilitatea funcţiei de Preşedinte al României

Funcţia de Preşedinte al României presupune în mod firesc realizarea efectivă a unui ..statut“ pentru persoana fizică care exercita această înaltă demnitate publică.

De aceea, Legiuitorul Constituant a prevăzut în art. 84 alin. (1) din Constituţia României că: „în timpul mandatului, Preşedintele României nu poate fi membru al unui partid (politic - n.a.) şi nici nu poate îndeplini nici o altă funcţie publică sau privată.“

în consecinţa, exercitarea demnităţii publice de Preşedinte al României este incompatibila cu:

- calitatea de membru al unui partid politic;
- exercitarea oricărei alte funcţii publice sau private.

lata ca aşa cum am scris anterior, calitatea de membru al unui partid politic pune persoana fizica care exercita funcţia de Preşedinte al României într-o stare de incompatibilitate.

Desigur, având în vedere ca orice candidat la funcţia de şef al statului poate proveni din rândurile unui partid politic, fiind chiar susţinut de acesta, prevederea incompatibilităţii este fireasca. Fiind ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat de către coprul electoral, Preşedintele Rmâniei se situează deasupra acţiunii diferitelor partide politice.

El reprezintă statul român, deci naţiunea româna în ansamblul

ei. Eventuala şi ipotetica păstrare a calităţii de membru de partid de către şeful statului aflat în exerciţiul funcţiei ar ştirbi într-un mod brutal şi iremediabil din independenţa, echidistanţa şi imparţialitatea care trebuie sa caracterizeze pe Preşedintele României.

Funcţia de Preşedinte al României este de asemenea incompatibila cu exercitarea oricărei alte funcţii publice sau private.

Şi aceasta cauza de incompatibilitate este fireasca.

Deţinând „magistratura suprema“ în stat - cel puţin sub aspect formal - Preşedintele României trebuie sa acorde întreaga sa atenţie şi putere de munca pentru a asigura îndeplinirea atribuţilor care îi revin în cele mai bune condiţii.

El nu trebuie sa fie afectat în nici un fel de preocupări de natura ai micşora vigilenţa în supravegherea respectării Legii fundamentale şi a bunei conlucrări a tuturor autorităţilor publice. Cu atât mai mul cu cât şeful statului are şi alte îndatoriri concrete - specificate în Constituţie - în diferite domenii de activitate statala (relaţia cu Parlamentul, relaţia cu Guvernul; relaţiile cu autorităţile administraţiei publice, raporturile cu Curtea Constituţională şi cele cu autoritatea judecătorească).

Pe de altă parte, acest caz de incompatibilitate priveşte în mod direct, conservarea echidistanţei şi independeţei şefului statului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul statului român. Pentru că, de principiu, a exercita o funcţie (nu are importanţă natura acesteia) implică şi obţinerea unei satisfacţii financiar-materiale.

Ori unitatea sau instituţia la care potenţial şi ipotetic ar exercita o funcţie şeful statului, ar dobândi sau ar putea dobândi avantaje materiale sau de ordin moral.

în sfârşit cazul de incompatibilitate acoperă şi o altă latură. Este vorba despre latura prestigiului, a prestanţei demnităţii publice pe care o reprezintă instituia Preşedintelui României.

Exercitând o demnitate publică fundamentală, de prim rang, Preşedintele României nu trebuie şi nici nu poate cumula această calitate cu o funcţie publică sau privată, indiferent de nivelul sau importanţa politică, culturală, ştiinţifică sau social-economicâ a respectivei funcţii.

Imunitatea Preşedintelui României

Art. 84 alin. (2) din Constituţia României prevede că: „Preşedintele României se bucură de imunitate. Prevederile articolului 72 aliniatul (1) se aplică în mod corespunzător."

Imunitatea şefului statului român se concretizează în imposibilitatea instanţelor judecătoreşti de a trage la răspundere juridică pe persoana fizică care îndeplineşte această demnitate publică.

în literatura juridică constituţională şi administrativă s-a opinat că protecţia conferita prin acordarea beneficiului imunităţii rezultă din natura bicefală a puterii executive, în cadrul căreia responsabilitatea pentru actele Preşedintelui României revine celui care le contrasemnează, adică primului-ministru.

Noi nu împărtăşim teza executivului bicefal. în legătură cu nonresponsabilitatea şefului statului pentru actele efectuate, răspunsul dat, deşi probabil corect, este incomplet. Pentru faptele Preşedintelui României, săvârşite în exercitarea mandatului, răspunde cumva tot primul-ministru??

în realitate, imunitatea este acordată şefului statului pentru ca acest înalt demnitar să-şi poată îndeplini mandatul încredinţat prin vot popular.

Ea se referă numai la faptele săvârşite în exercitarea acestei demnităţi publice şi priveşte exclusiv perioada de timp aferentă exercitării mandatului. Toate acţiunile sau inacţiunile (faptele) Preşedintelui României nu pot constitui temei pentru promovarea unor acţiuni în instanţă. Pentru faptele cu caracter penal care sunt legate de exercitarea efectivă a demnităţii publice, persoana fizică care a exercitat prerogativele prezidenţiale poate, după finalizarea mandatului, să fie trasă la răspundere juridică penală. De asemenea tot după terminarea mandatului prezidenţial, fostul preşedinte poate fi obligat să răspundă civil pentru fapte ilicite săvârşite în perioada mandatului, dar care nu sunt organic legate de exercitarea demnităţii publice.

Imunitatea Preşedintelui României nu poate fi ridicată decât într-un sigur caz: când şeful statului este învinuit de înaltă trădare.

Răspunderea Preşedintelui României

Potrivit dispoziţiilor art. 96 alin. (1) din Constituţia României: „Camera Deputaţilor şi Senatul, în şedinţă comună, cu votul a cel puţin două treimi din numărul deputaţilor şi senatorilor, pot hotărâ punerea sub acuzare a Preşedintelui României pentru înaltă trădare.“ în mod firesc Constituţia României nu defineşte infracţiunea de înaltă trădare. Se constată totodată că legiuitorul ordinar nu a incriminat această faptă şi nu a prevăzut infracţiunea de înaltă trădare în Codul Penal sau într-o lege specială.

Potrivit principiului legalităţii incriminării: „Legea prevede care fapte constituie infracţiuni, pedepsele ce se aplică infractorilor şi măsurile ce se pot lua în cazul săvârşirii acestor fapte.“ (art. 2, c.p.)

Este adevărat că în cazul Titlului I din partea specială a Codului penal sunt incriminate fapte de o gravitate deosebita îndreptate contra siguranţei statului, între care se regăsesc: trădarea (art. 155 c.p.); trădarea prin ajutarea inamicului (art. 156 c.p.) şi trădarea prin transmitere de secrete (art. 157 c.p.).

Considerăm că nu se poate admite raportarea infracţiunii de înaltă trădare la infracţiunile prevăzute de art. 155-157 din Codul penal deoarece s-ar aplica principiul analogiei, intersis în Dreptul Penal şi ar fi încălcat principiul legalităţii incriminării şi principiul legalităţii sancţiunii de drept penal.

Soluţia afirmată de unii doctrinari conform căreia Parlamentul cu ocazia ridicării imunităţii Preşedintelui României trebuie să definească si elementele constitutive ale faptei deduse judecăţii, sub condiţia admiterii acestei definiţii de înalta Curte de Casaţie si Justiţiei nu este viabilă.

Cu atat mai mult cu cât se precizează că, pentru o asemenea faptă, conţinutul nu poate fi stabilit ex ante[70]

Considerăm că, respectând principiul legalităţii incriminării, infracţiunea de înaltă trădare trebuie definită legislativ înainte de

---

15) Dr. Ioan Vida, Puterea executivă şi administraţia publică, Editată de Monitorul Oficial R.A., Bucureşti, 1994, pagina 72.

săvârşirea faptelor imputate şefului statului. Aceasta întrucât deşi Constituia menţionează această faptă nu se poate considera că a fost stabilit conţinutul juridic al infracţiunii, datorită inexistenţei definiţiei legale a acesteia.

Alin. (2)-(4) din art. 96 al Constituţiei României determină procedura punerii sub acuzare a şefului statului şi competenţa înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţiei.

Astfel, propunerea privind punerea sub acuzare poate fi iniţiată de majoritatea parlamentarilor şi se aduce neîntârziat la cunoştinţa Preşedintelui României.

Se recunoaşte şefului statului dreptul de a da explicaţii Parlamentului referitoare la faptele determinate pentru care este acuzat.

De la data punerii sub acuzare şi până la data demiterii, şefului statului este de drept suspendat.

Instanţa competenta sa îl judece pe şeful statului este înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. Preşedintele României este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Se naşte o legitima întrebare: Cine sesizează instanţa suprema după ce parlamentarii au votat în favoarea punerii sub acuzare a Preşedintelui României? Se conturează doua ipoteze:

o După aprobarea punerii sub acuzare, Parlamentul trebuie şa sesizeze direct instanţa competenta, respectiva înalta Curte de Casaţie şi Justiţie;

o După aprobarea punerii sub acuzare, cererea împreuna cu procesul-verbal ce consemnează rezultatul votului sunt înaintate procurorului general al Parchetului de pe lângă înalta Curte de Casaţie şi Justiţie pentru a fi sesizata, în mod legal, înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

A doua ipoteza pare a fi cea corecta pentru ca reprezintă dispoziţiile din Codul de procedura penala cu privire la sesizarea instanţei de judecata în materie penala dar şi pentru ca în acest mod autoritatea legislativ-deliberativâ nu încalcă atribuţiile Ministerului Public, parte componenta a autorităţii judecătoreşti.

Dar, ipotetic discutând, de ce nu s-ar proceda identic şi în cazul reţinerii unui parlamentar în situaţia comiterii unei infracţiuni flagrante?

De ce Camera sesizată de ministrul justiţiei are aptitudinea de a constata lipsa temeiurilor pentru reţinerea parlamentarului? Acest

subiect l-am tratat în cap. II dar îl repunem acum în discuţie întrucât ni se pare că autoritatea legislativă se amestecă în domeniul altor ..puteri“ constituite în stat.

Răspunderea analizată în paragrafele anterioare apare ca fiind o răspundere juridică a Preşedintelui României. Particularizând, conchidem că este vorba de o răspundere juridic penală a şefului statului. Bineînţeles, dacă în viitor se va adopta un text legal pentru infracţiunea de înaltă trădare.

Mai există însă şi o altă formă de răspundere a şefului statului. Este vorba de răspunderea politică a Preşedintelui României. Această formă de răspundere este reglementată în art. 95 din Constituţia României.

Alin. (1): „în cazul săvârşirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituţiei, Preşedintele României poate fi suspendat din funcţie de către Camera Deputaţilor şi de Senat, în şedinţă comună, cu votul majorităţii deputaţilor şi senatorilor după consultarea Curţii Constituţionale. Preşedintele poate da Parlamentului explicaţii cu privire la faptele ce i se impută.“

Alin. (2): „Propunerea de suspendare din funcţie poate fi iniţiata de cel puţin o trime din numărul deputaţilor şi senatorilor şi se aduce, neîntârziat, la cunoştinţa Preşedintelui.“

Alin. (3): „Dacă propunerea de suspendare din funcţie este aprobata, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Preşedintelui“.

Textele din acest articol sunt pur şi simplu descriptive. Ele indică întreaga procedură utilizată pentru tragerea la răspundere politica a şefului statului.

Camerele reunite ale Parlamentului pot decide, dacă consideră necesar şi util, constituirea unei comisii de ancheta în vederea clarificării tututor aspectelor imputate şefului statului.

Evident, constituirea comisiei de anchetă este facultativă. Comisia de anchetă va întocmi un raport care va fi înaintat Curţii Constituţionale în vederea consultării.

După primirea avizului din partea Curţii Constituţionale, deputaţii şi senatorii, în şedinţă comună, hotărăsc prin vot secret asupra suspendării din funcţie (în realitate, din demnitatea publică) a Preşedintelui României.

Dacă votul majoritar este în favoarea suspendării, hotărârea

Parlamentului se înaintează Guvernului României pentru organizarea referendumului având ca obiect consultarea electoratului în privinţa demiterii şefului statului. Termenul în care se organizează referendumul este de maxim 30 de zile de la data aprobării suspendării din funcţie a şefului statului, de către Parlament.

Ca efect al suspendării Preşedintelui României se instituie interimatul conform art. 98 din Constituţia României.

Interimatul în exercitarea demnităţii publice de Preşedinte al României se va menţine până la respingerea propunerii de demitere a şefului statului prin referendum sau, după caz, până la depunerea iurământului de credinţă de preşedintele nou ales, dacă propunerea de demitere a şefului statului a fost aprobată prin referendum.

*

* *

Durata mandatului Preşedintelui României ..este de 5 ani şi se exercita de la data depunerii jurământului" - art. 83 alin. (1) din Constituţia României.

„Preşedintele României îşi exercita mandatul până la depunerea jurământului de Preşedintele nou ales" - art. 83 alin. (2) din Constituţia României.

Alin. (3) din articolul precizat dispune: „Mandatul Preşedintelui României poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă."

Iniţial în Constituţia adoptată prin referendum naţional la 08.12.1991 se prevedea - în art. 83 alin. (1) - că durata mandatului prezidenţial este de 4 ani.

Mărirea duratei mandatului s-a realizat prin Legea de revizuire a Constituţiei României, aprobată prin referendumul naţional organizat la data de 18-19 octombrie 2003. A fost modificată durata mandatului şefului statului pentru a se realiza o decalare a alegerilor prezidenţiale în raport cu alegerile parlamentare.

Atât din punct de vedere cantitativ (atribuţiile) cât şi sub aspect calitativ (rolul jucat în concertul „puterilor") mandatul şefului statului nu a „suferit" modificări.

Prelungirea mandatului şefului statului poate avea loc în caz de război sau de catastrofă. în ambele ipoteze însă prorogarea mandatului se realizează exclusiv prin lege organică.

Constituantul a prevăzut o procedură firească care să împiedice

manifestarea arbitrară a Preşedintelui României în sensul prelungirii mandatului.

Chiar şi în stare de război sau în stare de catastrofă prorogarea mandatului Preşedintelui României nu se realizează decât prin voinţa legiuitorului, concretizată prin adoptarea unei legi organice.

Este absolut firesc ca mandatul Preşeditelui României în exerciţiu să continue până la depunerea jurământului de către Preşedinele nou ales.

în acest mod se realizează o continuitate în exercitarea demnităţii prezidenţiale, absolut necesară pentru desfăşurarea nefracturată a perogativelor aferente acestei autorităţi, constituite în stat.

Încetarea mandatului şefului statului

Mandatul Preşedintelui României încetează prin una din următoarele modalităţi: demisie, demiterea din funcţie, imposibilitatea definitiva a exercitării atribuţiilor sau deces. O cauză distincta de încetare a mandatului o constituie condamnarea Preşedintelui pentru săvârşirea infracţiunii de înaltă trădare, (art. 97 alin. (1) coroborat cu art. 96 alin. (4) teza finală, ambele din Constituţia României).

Toate aceste modalităţi alternative de încetare a mandatului şefului statului sunt analizate detaliat şi minuţios explicate în cursurile şi tratatele de Drept Constituţional şi Instituţii Politice. De aceea, noi nu vom insista asupra lor. Nominalizarea acestor moduri de încetare a mandatului prezintă interes pentru noi sub aspectul declanşării interimatului la funcţia (de fapt, demnitatea publică) ..supremă[71“] în stat.

Art. 98 alin. (1) din Constituţia României prevede: „Dacă *funcţia* de Preşedinte devine vacantă ori dacă Preşedintele este suspendat din funcţie sau dacă se află în imposibilitate temporară de a-şi exercita atribuţiile, interimatul se asigură, în ordine, de preşedintele Senatului sau de preşedintele Camerei Deputaţilor“.

Ordinea instituita în vederea preluării atribuţiilor prezidenţiale

[16] Ne mai scapă câteodată şi astfel de adjective deşi, din punct de vedere constituţional - juridic, acestea nu au acoperire.

este imperativă.

Astfel, preşedintele Camerei Deputaţilor nu va putea prelua atribuţiile prezidenţiale decât în ipoteza în care Preşedintele Senatului este în imposibilitate de a prelua aceste atribuţii.

Teoretic vorbind, să ne închipuim următoarea ipoteză: şeful statului demisionează sau este demis din „funcţie“, preşedintele Senatului fie demisionează din demnitatea de şef de stat interimar sau decedează iar preşedintele Camerei Deputaţilor se află, să presupunem într-o situaţie de imposibilitate definitivă de exercitare a atribuţiilor de şef de stat interimar. Sau într-o ipoteză mai simplă cei trei înalţi demnitari ai statului: Preşedintele şi şefii celor 2 camere parlamentare decedează în aceeaşi împrejurare (catastrofă aeriană). Până la organizarea alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al României cine va prelua, în mod interimar prerogativele şi atribuţiile prezidenţiale?

Constituţia României nu reglementează această ipoteză. Desigur, vicepreşedintele Senatului si Camerei Deputaţilor pot exercita doar atribuţiile specifice preşedinţilor Camerelor parlamentare. Nici unul dintre vicepreşedinţii Senatului sau ai Camerei Deputaţilor nu va putea prelua în mod interimar, prerogativele Preşedintelui României.

Cu atât mai mult primul-ministrul al Guvernului nu poate prelua atribuţiile de şef al statului şi să le exercite provizoriu deoarece art. 98 alin. (1) din Constituţie nu îl nominalizează printre „potenţialii interimari“ la dmnitatea de Preşedinte al României.

* * *

* * *

Trecând peste toate celelalte subiecte referitoare la instituţia şefului statului vom analiza, în paginile următoare două chestiuni extrem de importante: atribuţiile Preşedintelui României şi actele Preşedintelui României.

O precizare credem că se mai impune înainte de a analiza subiectele expuse în paragraful anterior. Atribuţiile Preşedintelui României, în toată varietatea lor, formează conţinutul mandatului şefului statului. Actele îndeplinite de Preşedintele României în exercitarea atribuţiilor specifice reprezintă forme concrete de manifestare a voinţei şefului statului, indiferent dacă respectivele acte au un caracter eminamente politic sau au caracter iuridic-normativ.

Atribuţiile Preşedintelui României

Atribuţiile Preşedintelui României se raportează la domenii concrete de activitate politică şi social-economicâ şi privesc relaţiile cu celelalte autorităţi publice.

1) în raport cu autoritatea deliberativ-legislativă - Parlamentul României, şeful statului are următoarele atribuţii:

♦♦♦ Adresarea de mesaje referitoare la principalele probleme politice ale naţiunii. Această atribuţie facilitează parlamentarilor accesul la punctele de vedere şi la poziţia politică adoptată de şeful statului în chestiuni concrete, de importanţă naţională.

♦♦♦ Şeful statului are atribuţii cu privire la convocarea Parlamentului.

Convocarea Parlamentului poate avea loc loc după alegerile generale în maxim 20 de zile de la procesul electoral.

Preşedintele României poate solicita convocarea unei sesiuni extraordinare a Parlamentului în vederea adoptării unui eveniment cu urmări potenţiale deosebite.

♦♦♦ Şeful statului poate dispune dizolvarea Parlamentului în anumite condiţii. Asupra condiţiilor necesare ne-am referit anterior şi deci, firesc, nu vom insista. Ele se regăsesc în prevederile art. 89 din Constituţia României, (vezi cap. II)

♦♦♦ Preşedintele României posedă atribuţia de promulgare a legilor. Promulgarea legilor a fost analizată în cuprinsul Capitolului II din lucrarea - Funcţia legislativă a Parlamentului României.

2) în raport cu autoritatea executivă - Guvernul României. şeful statului conservă importante atribuţii.

Astfel, Preşedintele României are competenţa exclusivă de a îndeplini următoarele acte relative la puterea executivă:

♦ - desemnează candidatul pentru funcţia de prim-ministru;

♦ - numeşte Guvernul României pe baza votului de încredere acordat de Parlamentul ţării;

♦ - dispune revocarea şi numirea unor membri ai Guvernului, în ipoteza remanierii guvernamentale;

♦ - are aptitudinea de a solicita urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru săvârşirea unor infracţiuni în exercitarea

demnităţii publice;

♦ - are aptitudinea de a suspenda un membru al guvernului dacă a fost solicitată urmărirea penală a respectivului de către una din Camerele parlamentare.

3) în raport cu autoritatea („puterea“) judecătorească Preşedintele României dispune de următoarele atribuţii:

♦ - numeşte în funcţie judecătorii şi procurorii cu execpţia celor stagiari, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii;

♦ - poate acorda graţierea individuală prin decrete contrasemnate de şeful Guvernului.

4) în raport cu Curtea Constituţională. Preşedintele României are următoarele atribuţii:

♦ - numeşte 1/3 din judecătorii Curţii Constituţionale;

♦ - poate sesiza Curtea Constituţională cu privire la neconstituţionalitatea unor legi adoptate de Parlament;

♦ - iniţiază revizuirea Constituţiei României, la propunerea Guvernului.

Dar şi Curtea Constituţională are anumite atribuţii referitoare la instituţia şefului statului:

♦ - Curtea Constituţională controlează respectarea procedurii alegerii Preşedintelui României;

♦ - confirmă rezultatul alegerilor prezidenţiale;

♦ - avizează propunerea de suspendare „din funcţie“ a Preşedintelui României;

♦ - constata existenţa împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcţiei de Preşedinte al României;

5) Preşedintele României dispune de atribuţii în vederea consultării directe a cetăţenilor. Şeful statului are prerogativa - prevăzută de art. 90 din Constituţia României - de a solicita poporului să-şi exprime, prin referendum, voinţa cu privire la probleme de interes naţional. Această atribuţie a şefului statului se poate materializa numai după consultarea Parlamentului României.

6) în raport cu autorităţi si instituţii ale administraţiei publice centrale autonome, şeful statului dispune de atribuţii specifice. Astfel:

♦ - are dreptul de a convoca Consiliul Suprem de Apărare a Ţării (C.S.A.T.) şi de a conduce, îndruma şi coordona activitatea acestei instituţii publice. De altfel, şeful statului este preşedintele

C.S.A.T.;

♦ - propune numirea unor funcţionari importanţi din cadrul administraţiei publice. în concret, Preşedintele României propune Parlamentului candidatul pentru funcţia de director general al S.R.I.;

♦ - numeşte pe cei trei directori generali adjuncţi din cadrul S.R.I.;

♦ - numeşte judecătorii şi procurorii financiari din cadrul Curţii de Conturi;

♦ - numeşte doi membri în cadrul Consiliului Naţional al Audiovizualului;

7) în situaţii excepţionale şeful statului are următoarele atribuţii constituţionale:

♦ - poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau totală a forţelor armate;

♦ - are dreptul de a lua măsuri pentru respingerea unei agresiuni, dacă există declanşată o agresiune armată împotriva României;

♦ - şeful statului are dreptul de a institui, în confirmitate cu dispoziţiile legale, starea de asediu sau starea de urgenţă pe întreg teritoriul ţării sau în unele unităţi administrativ-teritoriale. în acest caz este necesară o aprobare a Parlamentului, în termen de cel mult 5 zile de la luarea măsurii cu caracter excepţional.

Şeful statului dispune de atribuţii conferite de Constituţie, şi în domeniul politicii externe a României.

♦ - Preşedintele României încheie tratate internaţionale în numele României. Trebuie precizat că tratatele internaţionale sunt negociate, în prealabil de Guvern. După semnare, tratatele internaţionale la care România este parte, se înaintează în termen de 60 de zile Parlamentului României.

Autoritatea deliberativ-legislativâ este competenta sa ratifice tratatele internaţionale;

♦ - acreditează şi recheamă reprezentanţii diplomatici ai României din statele cu care România întreţine relaţii internaţionale;

♦ - acreditează reprezentanţii diplomatici ai unor terţe state cu care evident ţara noastră are relaţii diplomatice. Reprezentanţii diplomatici străini sunt acreditaţi pe lângă şeful statului român.

Toate aceste atribuţii împreuna cu atribuţiile protocolare (de acordare a gradelor de mareşal, de general şi de amiral; de conferire a unor decoraţii şi titluri de onoare), deşi par eterogene, neunitare,

realizează în concret - aşa cum am scris anterior - conţinutul mandatului Preşedintelui României. Acest conţinut este complex şi exhaustiv pe măsura nivelului şi a valorii autorităţii publice reprezentata de Şeful Statului Român.

Actele Preşedintelui României

În exercitarea atribuţiilor cuprinse în conţinutul mandatului sau, Preşedintele României adopta actele cu caracter politic şi acte juridice cu caracter individual sau normativ.

Mesajele, declaraţiile sau apelurile şefului statului au desigur, un caracter eminamente politic. Majoritatea mesajelor şi declaraţiilor au numai acest caracter. Unele mesaje adresate de şeful statului altor autorităţi publice (de exemplu Parlamentului) pot genera, în mod accesoriu, şi efecte juridice. Spre exemplu, solicitarea încuviîntării de către Parlament a unor măsuri adoptate în situaţii excepţionale. Fără îndoială că această solicitare, desi nu este un decret prezidenţial, are aptitudinea de a cuprinde manifestări de voinţă cu intenţia de a produce efecte juridice. Deşi, o asemenea solicitarea are o dublă natură: atât politică cât şi juridică (este, în consecinţa un act juridic).

Bineînţeles, majoritatea actelor emise de către şeful statului sunt acte juridice, denumite decrete.

Art. 100 alin. (1) din Constituţia România confirmă acest fapt: „în exercitarea atribuţiilor sale, Preşedintele României emite decrete care se publică în Monitorul Oficial al României. Nepubli- carea atrage inexistenţa decretului".

Unele decrete emise de către şeful statului trebuie să fie contrasemnate de primul-ministru. în acest mod, aceste decrete atrag şi angajează răspunderea Guvernului pentru conţinutul dar şi pentru efectele acestor acte juridice.

Cum se justifică faptul că unele decrete prezidenţiale trebuie semnate de primul-ministru în timp ce alte decrete emise de către şeful statului îşi produc e fectele fără semnătura şefului executivului (aprimului ministru)?

Semnătura primului-ministrului este necesară la acea categorie de decrete care prin efectele lor au aptitudinea de a crea, modifica

sau stinge raporturi juridice. în acest caz se impune în temeiul echilibrului „puterilor“ asigurarea unui control din partea legislativului.

Pentru efectele juridice ale decretului prezidenţial îşi asumă răspunderea în faţa Parlamentului, Guvernul României. Asumarea acestei responsabilităţi este dovedita, „certificată“ prin existenţa semnăturii primului-ministru al Guvernului, în calitatea sa de şef al executivului.

O altă categorie de decrete emise de Preşedintele României, nu trebuie să fie contrasemnate de primul-ministru. Este vorba, în principal, de unele decrete care concretizează raporturile şefului statului cu Parlamentul României. Decretele de numire în demnităţi sau funcţii publice sunt, de regula condiţionate de eventualele propuneri realizate de alte autorităţi publice (ex. propuneri din partea Consiliului Superior al Magistraturii - C.S.M.). Nici aceste decrete emise de Preşedintele României nu trebuie sa fie contrasemnate de primul-ministru al Guvernului României.

Decretele emise de şeful statului pot avea atât un caracter individual cât şi un caracter normativ.

Unii doctrinari neaga caracterul normativ considerând ca acest caracter (normativ) este anulat de faptul ca şeful statului nu poate decât sa declanşeze acţiuni prevăzute de lege (cum ar fi: declanşarea mobilizării, respingerea unei agresiuni armate îndreptate împotriva României, instituirea stării de asediu sau instituirea stării de urgenţa).[72],

Astfel spus, aceşti autori considera ca legea fiind preexistenta decretului prezidenţial, acest din urma act (decretul) nu poate avea un caracter general-obligatoriu, nefiind act juridic normativ.

Consideram ca decretele emise de şeful statului pot avea şi un caracter normativ. Ele pot dobândi un caracter general şi impersonal deoarece se adresează unei largi categorii de subiecte de drept.

Daca nu ar avea şi un caracter normativ este imposibil de explicat cum printr-un act juridic individual se poate institui un regim special de legalitate: starea de urgenţa sau starea de asediu. Aceste acte juridice nu sunt decrete individuale cu efecte normative. Ele

[72]Dr. Ioan Vida, Puterea executivă şi administraţia publică, Editată de R.A. „Monitorul Oficial“ Bucureşti, 1994, pag 68, nota de subsol, pct. 1.

sunt acte juridice cu dublu caracter: individual şi normativ. Ba chiar ni se pare ca, în aceste situaţii, caracterul normativ al decretului prezidenţial daca nu cumva este unic cel puţin este precumpănitor, preeminent în raport cu existenta unui ..eventual“ caracter individual. Deşi se pare ca în ipoteza analizată de noi, caracterul individual al decretului prezidenţial lipseşte cu desăvârşire!!!

Cap. IV: Autoritatea executivă
Guvernul României

Legiuitorul Constituant a consacrat cap. III al Titlului III reglementării autorităţii executive a statului. Practic, în capitolul susmenţionat este analizat, din punct de vedere constituţional, Guvernul României.

Reiterăm opinia noastră potrivit căreia Guvernul României constituie unica autoritatea „de vârf ‘ din „puterea“ executivă.

Art. 102 din Constituţia României detaliază rolul şi structura Guvernului:

„(1) Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne şi externe a ţării şi exercita conducerea generala a administraţiei publice.

(2) în îndeplinirea atribuţiilor sale, Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate.

(3) Guvernul este alcătuit din prim-ministru, miniştri şi alţi membri stabiliţi prin lege organică.“

Pe lângă ..asigurarea“ politicii interne şi externe a ţării, Guvernul are îndatorirea de a realiza conducerea generală a administraţiei publice.

Legea nr. 90/2001, astfel cum a fost modificată prevede în acest sens: „Guvernul este autoritatea publică a puterii executive, care funcţionează în baza votului de încredere acordat de Parlament şi care asigură realizarea politicii interne şi externe a ţării şi exercita conducerea generală a administraţiei publice.“

Pentru realizarea acestor atribuţii, Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate, fapt ce denotă transparenţa organului „de vârf ‘ al executivului.

Legea menţionată indică faptul că: „Guvernul este alcătuit din primul-ministru şi miniştri. Din Guvern pot face parte şi miniştri delegaţi, cu însărcinări speciale pe lângă primul-ministru, prevăzuţi în lista Guvernului prezentată Parlamentului pentru acordarea votului de încredere.“

Sub titlul „Investirea“ art. 103 din Constituţia României reglementează, în linii generale, modul de investire a autorităţii publice care exercita funcţia executivă în stat.

„alin. (1): Preşedintele României desemnează un candidat la funcţia de prim-ministru, în urma consultării partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori dacă nu există o asemenea majoritate a partidelor reprezentate în parlament.“

alin. (2): Candidatul pentru funcţia de prim-ministru va cere, în termen de 10 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra progamului şi a întregii liste a Guvernului.

alin. (3): programul şi lista Guvernului se dezbat de Camera Deputaţilor şi de Senat, în şedinţă comună. Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorităţii deputaţilor şi senatorilor.“

Procedura de investiturâ a Guvernului cuprinde mai multe etape. Să le analizăm pe fiecare în parte:

l) Etapa desemnării candidatului pentru funcţia de prim- ministru.

Această desemnare se realizează de Preşedintele României. Desemnarea reprezintă în aceste condiţii un act unilateral al şefului statului.

Realizarea acestei desemnări este supusă unei condiţii prealabile: realizarea consultării şefului statului cu partidul politic majoritar în Parlament sau, după caz, realizarea consultării şefului statului cu partidele politice parlamentare, dacă nici un partid politic nu dispune de majoritate absolută.

Aceasta condiţie enunţată anterior constituie o etapa distincta, din multe punct de vedere, în procedura de investiturâ a Guvernului, Doctrinarii Dreptului Administrativ îndeosebi accepta aceasta teza.

Dupa cum este lesne de observat aşa-zisa condiţie a consultării politice a partidului politic majoritar în Parlament sau a partidelor

politice parlamentare. în ipoteza nerealizarii majorităţii absolute de vreun partid politic este accesoriu realizării etapei desemnării candidatului pentru funcţia de prim-ministru. Fiind afectata realizării etapei principale condiţia enunţată anterior nu credem ca are aptitudinea de a reprezenta o veritabila etapa în cadrul procedurii de investiturâ a Guvernului României.

2) Etapa obţinerii votului de încredere acordat de Parlamentul României viitorului Guvern.

Votul de încredere este acordat de Parlament, cu votul majorităţii parlamentarilor, cu privire la programul de guvernare, dar şi cu privire la lista nominala a Guvernului.

Doctrina juridica constituţionala dar mai ales cea administrativa pune accentul pe programul de guvernare.

Se constata ca acest program fiind un document politic captează în quasi-totalitea situaţiilor atenţia parlementarilor. Apreciem ca Parlamentul acorda încrederea, desigur, în urma expunerii programului guvernamental dat şi în considerarea persoanelor (personalităţilor?!) care urmează a forma viitorul Executiv.

3) Etapa numirii Guvernului României de către şeful statului.

Aceasta etapa poate fi considerata ca fiind o formalitate.

Preşedintele României trebuie sa numească Guvernul odată ce puterea deliberativ legislativa i-a acordat votul sau de încredere. Daca ar proceda în alt mod şeful statului ar „înfrânge" voinţa Parlamentului României şi în acest caz este posibil sa se creeze „o sincopa" în asigurarea efectiva a continuităţii funcţiei executive a statului.

Organizarea şi funcţionarea Guvernului precum şi *atribuţiile Guvernului României* reprezintă chestiuni care constituie, cu prioritate, obiect de studiu şi de analiză în cadru Ştiinţei Dreptului Administrativ.

Apreciem că nu vom ştirbi cu nimic înţelegerea locului, rolului şi importanţei covârşitoare a autorităţilor executive dacă nu vom supune analizei noastre aspectele indicate anterior. Facem acest lucru nu datorită lipsei timpului şi a spaţiului sau din cauza diminuării voinţei noastre (celebra lene!) ori din cauza lipsei materialelor pentru documentare. Noi vrem să fim consecvenţi ştiinţei juridice de ramură în domeniul căreia scriem aceste rânduri. Or, în Ştiinţa Dreptului Constituţional, Guvernul nu numai că nu este anal-

izat în mod exhaustiv, dar unii doctrinari „evită“ sâ-i acorde cuvenita importanţa, excluzându-1 complet din cadrul materiei tratate. [181]

Lipsa analizării Guvernului României în unele cursuri şi tratate de Drept Constituţional şi Instituţii Politice nu se datorează, evident unei omisiuni.

Credem, mai degrabă, că autorii au „omis“ analizarea acestui ..element al puterii executive“ din două motive:

❖ - considerând şeful statului o parte componenta a autorităţii executive, firesc aceşti doctrinari s-au cantonat exclusiv asupra „funcţiei“, de fapt asupra demnităţii publice a Preşedintelui României, cu atât mai mult cu cât Guvernul prin natura sa, desfăşoară preponderent o activitate, cu dublă natură: *executivă* dar şi *administrativă.* Or, atribuţiile administrative ale Guvernului nu intră în obiectul de studiu a Ştiinţei Dreptului Constituţional;

❖ - Guvernul fiind analizat în mod detaliat şi meticulos, de Ştiinţa Dreptului Administrativ, respectivii doctrinari nu au mai insistat asupra aspectelor „pur executive“ ale Guvernului, deşi această autoritate publică îşi are fundamentul în Constituţia României.

Desigur, noi nu putem omite analiza Guvernului României, ca autoritatea publică executivă (unică - n.a.) atâta timp cât „am refuzat“ instituţiei Preşedintelui României calitatea de exponent al autorităţii executive. Dar, în analiza Guvernului ne interesează doar chestiunile pur constituţionale, cu excluderea - de plano - a tuturor problemelor vizând aspectele pur administrative.

Credem că în felul acesta lucrarea nu păcătuieşte. Dimpotrivă, în acest mod, dăm eficienţă criteriilor care realizează delimitarea Dreptului Constituţional de Dreptul Administrativ. Cu atât mai mult cu cât ambele ramuri de drept sunt incluse în ..marea“ ramură a Dreptului Public Român.

Actele juridice ale Guvernului României

Art. 108 din Constituţia României prevede:

„(1) Guvernul adoptă hotărâri şi ordonanţe.

(2) Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor.

(3) Ordonanţele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare, în limitele şi în condiţiile prevăzute de aceasta.

(4) Hotărârile şi ordonanţele adoptate de Guvern se semnează de primul-ministru, se contrasemnează de miniştrii care au obligaţia punerii lor în executare şi se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistenţa hotărârii sau a ordonanţei. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituţiilor interesate."

Din analiza textului constituţional reţinem că Guvernul este abilitat să adopte două categorii de acte juridice: hotărâri şi ordonanţe.

Hotărârile de guvern - pot avea caracter normativ sau individual. Prin intermendiul acestora autoritatea executivă a statului realizează, în mod practic conducerea generală a administraţiei publice. Ele sunt adoptate în vederea aplicării corecte a legilor sau altfel spus, hotărârile de guvern sunt adoptate în vederea executării legilor.

Iată un nou argument pentru a ne consolida poziţia: Guvernul reprezintă autoritatea centrală etaticâ care exercita funcţia executivă a puterii de stat.

Ordonanţele - sunt emise în temeiul unei legi speciale cu caracter temporar de abilitare. Abilitarea autorităţii executive se realizează în condiţiile prevăzute de legea speciala.

Referitor la ordonanţele guvernamentale este necesar ca prevederile art. 10 alin. (3) din Constituţia României să fie raportate la dispoziţiile art. 115 din Legea fundamentală.

Astfel, primele trei alineate din textul indicat se referă la ordonanţele Guvernului României.

„Art. 115: (1) Parlamentul poate adopta o lege specială de abilitare a Guvenrului pentru a emite ordonanţe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2) Legea de abilitare va stabili, în mod obligatoriu, domeniul şi data până la care se pot emite ordonanţe.

(3) Dacă legea de abilitare o cere, ordonanţele se supun aprobării Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Nerespectarea termenului atrage încetarea efectelor ordonanţei."

Ordonanţele guvernamentale constituie o modalitate prin intermediul căreia Guvernul României participă la exercitarea funcţiei legislative, funcţie prin natura ei proprie Parlamentului României.

Pentru a putea fi emise ordonanţe de către Guvern trebuie ca în

prealabil Parlamentul României să adopte o lege specială cu un caracter excepţional şi vremelnic. Vremelnicia trebuie să rezulte din textul legii. Aceasta în sensul că legea trebuie să prevadă un termen cert până la care „puterea“ executivă poate adopta ordonanţa.

Acest procedeu este denumit „delegare legislativă“ care în concret reprezintă o delegare de putere cu referire la funcţia legislativă.

Evident dacă legea prevede expres ordonanţele vor fi supuse aprobării Parlamentului. De ce s-a adoptat această prevedere de Constituant?

Prevederea, credem noi este de natură a accentua controlul Parlamentului asupra actelor guvernamentale emise în temeiul delegării legislative. Este firesc ca autoritatea care a delegat din funcţiile sale să şi controleze actele emise de autoritatea care a primit, prin delegaţie funcţia etaticâ respectivă.

Legiuitorul nu poate delega executivului din „capacitatea“ legislativă pe care o deţine decât numai în domeniul rezervat legilor ordinare. în domeniul rezervat legilor organice, delegarea legislativă în favoarea Guvernului României, nu operează.

Aptitudinea Guvernului României de a emite ordonanţe de urgenţă

Art. 115 din Constituţia României cuprinde dispoziţii referitoare la aptitudinea autorităţilor executive, deci a Guvernului României de a emite ordonanţe de urgentă. Textele constituţionale menţionează:

„(4). Guvernul poate adopta ordonanţe de urgentă numai în situaţii extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată, având obligaţia de a motiva urgenţa în cuprinsul acestora.

. Ordonanţa de urgenţă intră în vigoare numai după depunerea sa spre dezbatere în procedură de urgenţa la Camera competenta să fie sesizata şi după publicarea ei în Monitorul Oficial al României. Camerele, dacă nu se află în sesiune, se convoacă în mod obligatoriu în 5 zile de la depunere sau după caz, de la trimitere. Dacă în termen de cel mult 30 de zile de la depunere, Camera sesizata nu se pronunţa asupra ordonanţei, aceasta este considerată adoptata şi se

trimite celeialte Camere care decide de asemenea în procedura de urgenţa. Ordonanţa de urgenţa cuprinzând norme de natura legii organice se aproba cu majoritatea prevăzută la articolul 76 alineatul (1).

(2) . Ordonanţele de urgenţa nu pot fi adopate în domeniul legilor constituţionale, nu pot afecta regimul instituţiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertăţile şi îndatoririle prevăzute de Constituţie, drepturile electorale şi nu pot viza masuri de trecere silita a unor bunuri în proprietatea publica.

(3) . Ordonanţele cu care Parlamentul a fost sesizat se aproba sau se resping printr-o lege în care vor fi cuprinse şi ordonanţele ale căror efecte au încetat potrivit alineatului (3).

(4) . Prin legea de aprobare sau de respingere se vor reglementa, daca este cazul masurile necesare cu privire la efectele juridice produse pe perioada de aplicare a ordonanţei."

Textele Constituţiei deşi par alambicate, sunt descriptive, daca nu chiar clare cu privire la procedura de emitere/adoptare a ordonanţelor de urgenţa. Vom puncta doar câteva aspecte considerate a fi mai relevante.

Ordonanţele de urgenţa se adopta de Guvern exclusiv în situaţii excepţionale. Tot textul constituţional pare a defini „situaţiile excepţionale" - denumite în text „extraordinare" - în sensul ca reprezintă acele situaţii în care reglementarea „nu poate fi amânata."

Desigur, prin situaţii extraordinare se însumează starea de urgenta, starea de asediu, şi - de ce nu - starea de război.

O alta caracteristica a ordonanţei de urgenţa o reprezintă urgenta reglementarii unei situaţii concrete. Pentru ca respectivul caracter sa nu rămână o vorba „goala", lipsita de conţinut, în alin.

al articlului menţionai s-a instituit obligaţia de natura constituţionala a Guvernului de a motiva urgenta în cuprinsul actului juridic adoptat.

Deşi au un caracter urgent şi privesc situaţii „extraordinare" (de ce nu, excepţionale!), ordonanaţele de urgenţa nu pot fi adoptate în domeniul legilor cu valoare constituţionala precum şi în alte cazuri menţionate în alin. (6) al art. 115 din Constituţia României.

Aceste câteva explicaţii reprezintă o simpla răstălmăcire a textelor constituţionale punctând doar câteva chestiuni substanţiale, cu excluderea elementelor procedurale.

Consideram ca ordonanţa de urgenţa constituie ea însăşi o ..stare de excepţie“ în raport cu „dreptul comun“ în materie constituţionala.

Delegarea legislativa în materia ordonanţei de urgenţa are aptitudinea de a „transforma“ „puterea“ executiva în „putere“ deliberativ-legislativâ.

Practiv, daca motivează urgenţa Guvernul, fârâ existenta unei legi de abilitare, poate legifera. Aptitudinea executivului „de a legifera“ se poate extinde şi în domeniul rezervat legilor organice.

Nu reprezintă acest aspect o prea strânsa conlucrare a autorităţilor statului? Nu cumva Legislativul poate deveni o anexa a Executivului?

Doctrinarii constituţionali români contemporani apreciază, nu fârâ temei, ca în contextul actual de evoluţie a societăţii şi a statului se afirma o creştere a rolului executivului (inclusiv a şefului statului ca parte componenta a executivului, fapt ce constituie opinia majoritara) în raport cu autoritatea legislativ-deliberativâ. Executivul este considerat un „element motor“ şi mai ales „în relaţia legislativ-executiva a Guvernului nu i se mai rezerva deci un rol secund ci deseori un rol primordial.“[191]

Nu încercam sa reducem rolul şi importanţa Guvernului în „concertul“ autorităţilor publice din România. Este adevărat ca până la urmă, şi în privinţa ordonanţelor de urgenţă rolul hotărâtor asupra validării sau a invalidării acestora revine Camerelor Parlamentare.

Avem însă impresia că „puterea“ executivă a dobândit prerogative extrem de largi care ar trebui să aparţină exclusiv reprezentanţilor naţiunii române. Poate doar eventuala lipsă de celeritate a Parlamentului în adoptarea legilor, cumulată cu urgenta si caracterul ..extraordinar“ al situaţiei concret-faptice să justifice abilitarea de către Constituţie, a Guvernului de a adopta ordonanţe de urgenţe. Oricum, Executivul trebuie să dea dovadă de maximă precauţie cu ocazia adoptării unor astfel de acte juridice. Competenţa lui este de a asigura executarea legilor adoptate de Legislativ şi nu de a legifera!!

*

* *

Cu privire la Executiv, deci la Guvernul României, consecvenţi ideii de a antama doar aspectele de ordin constituţional, cu exclud-

erea chestiunilor de natură administrativă, urmează să analizăm în continuare următoarele probleme: răspunderea Guvernului, remanierea Guvernului. încetarea mandatului Guvernului, poziţia juridică a primului-ministru în cadrul Guvernului şi să facem scurte referiri la membrii Guvernului.

Răspunderea Guvernului României

Art. 109 din Constituţia României prevede următoarele:

„(1) Guvernul răspunde politic numai în faţa Parlamemtului pentru întreaga sa activitate. Fiecare membru al Guvernului răspunde politic solidar cu ceilalţi membri pentru activitatea Guvernului şi pentru actele acestuia.

(2) Numai Camera Deputaţilor, Senatul şi Preşedintele României au dreptul că ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru fapele săvârşite în exerciţiul funcţiei lor. Dacă s- a cerut urmărirea penală, Preşedintele României poate dispune suspendarea acestora din funcţie. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din funcţie. Competenţa de judecata aparţine înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

(3) Cazurile de răspundere şi pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege privind responsabilitatea ministerială.“

Guvernul răspunde politic exclusiv în faţa Parlamentului. Dar autoritatea executivă îşi poate angaja răspunderea politică în faţa Parlamentului României, aflat în şedinţă comună asupra unui program, a unei declaraţii de politică generală sau a unui proiect de lege.

Art. 114 din Constituţia României dispune:

„(1) Guvernul îşi poate angaja răspunderea în faţa Camerei Deputaţilor şi a Senatului, în şedinţă comună asupra unui program, a unei declaraţii de politică generală sau a unui proiect de lege.

(2) Guvernul este demis dacă o moţiune de cenzură, depusă în termen de 30 de zile de la prezentarea programului, a declaraţiei de politica generala sau a proiectului de lege a fost votată în condiţiile art. 113.

(3) Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2) proiectul de lege prezentat, modificat sau completat, după caz, cu

amendamente acceptate de Guvern, se consideră adoptat, iar aplicarea programului sau a declaraţiei de politică generală devine obligatorie pentru Guvern.

(4) în cazul în care Preşedintele României cere reexaminarea legii adoptate potrivit alineatului (3) dezbaterea acesteia se va face în şedinţa comună a celor două Camere."

Adoptarea unui proiect de lege prin angajarea răspunderii Executivului constituie o modalitate indirecta de adoptare a legii. în aceste condiţii, Parlamentul nu dezbate proiectul de lege. Discuţiile privesc chestiuni politice relative la continuarea exercitării funcţiei legislative de respectivul Guvern sau demiterea acestuia. Din acest motiv în literatura juridica constituţionala şi administrativa aceasta procedura parlamentară este denumita moţiune de cenzura provocata.

Guvernul poate fi sancţionat prin adoptarea unei moţiuni de cenzura depusa în termen de trei zile de la prezentarea programului, a declaraţiei de politica generala sau a proiectului de lege, cu votul majorităţii deputaţilor şi a senatorilor. Sancţiunea aplicata Executivului de către Legislativ consta în demiterea acestuia.

Art. 109 alin. (3) din Constituţia României reglementează răspunderea juridica a membrilor Guvernului.

Legea privind responsabilitatea ministeriala nr. 115/1999 [201] stabileşte principiile pe care se întemeiază răspunderea juridica a membrilor Guvernului.

Cum este şi firesc răspunderea juridica penala a membrilore Guvernului este o răspundere individuala care nu afectează pe alţi membri ai Executivului.

Sesizările pentru începerea urmăririi penale sunt depuse la Comisiile de specialitate ale Camerei Deputaţilor sau Senatului, daca respectivul membru al Guvernului este parlamentar.

Daca membrul Guvernului nu este deputat sau senator sesizările urmează a fi depuse la o comisie special constituita de Preşedintele României.

Daca a fost aprobata cercetarea penala, dosarul urmează a fi trimis imediat, fie ministrului justiţiei, fie primului-ministru pentru a se proceda în baza legii.

Urmărirea penala a membrilor Guvernului se efectuează de către Parchetul de pe lângă înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, iar judecarea

unei asemenea cauze penale este de competenţa Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie. Această procedură este aplicabilă pentru infracţiuni săvârşite de membrul Guvernului în exercitarea funcţiei (a demnităţii publice, mai exact).

Pentru infracţiunile săvârşite în afara atribuţiilor guvernamentale - ministeriale, membrul Guvernului nu va fi supus procedurii anterior enunţate.

în aceste cazuri, el va răspunde în temeiul dispoziţiilor Codului de procedura penală. Astfel, sesizările vor fi înaintate la procurorul general al parchetului de pe lângă înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Dacă considera sesizarea fundamentată, procurorul general al Parchetului de pe lângă înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, o va înainta unuia din şefii Camerelor parlamentare ori şefului statului.

Dacă urmărirea penală a fost începută împotriva unui membru al Guvernului, şeful statului (poate???) dispune suspendarea acestuia din funcţie.

Remanierea guvernamentală şi încetarea mandatului Guvernului

o Remanierea guvernamentală - reprezintă o modificare a componenţei Guvernului efectuată pentru realizarea programului de guvernare, acceptat de Parlament, în condiţii optime.

Este practic o modificare a listei Guvernului. Practic, orice membru al Guvernului poate fi înlocuit prin procedura remanierii guvernamentale, cu excepţia primului ministru.

Dacă în urma remanierii guvernamentale ar fi schimbată „compoziţia politică“ sau chiar numai „structura“ Guvernului, această procedura se poate îndeplini numai cu aprobarea Parlamentului.

Tehnic, remanierea guvernamentală se îndeplineşte prin revocarea unor membri ai guvernului şi numirea altor membri de către Preşedintele României, la propunerea primului-ministru.

o încetarea mandatului Guvernului - se poate realiza în următoarele ipoteze:

- prin retragerea încrederii acordate Guvernului de către Parlament;

- dacă primul-ministru pierde calitatea de membru al Guvernului (demisie, revocare, pierderea drepturilor electorale, stare de incompatibilitate sau deces);

- când primul-ministru deşi nu şi-a pierdut calitatea de membru al guvernului, se află în imposibilitatea de a-şi exercita atribuţiile şi perogativele pentru o perioadă mai mare de 45 de zile;

- la data la care au fost validate alegerile parlamentare generale. în această situaţie Guvernul României exercita numai acte de administrare deoarece mandatul său a încetat.

Poziţia juridică a primului-ministru in cadrul Guvernului

Legea nr. 90/2001 - în detalierea prevederilor constituţionale - consacră şefului guvernului (executivului') o poziţie deosebita, distincta, din punct de vedere juridic. Aceasta, îndeosebi datorita atribuţiilor care îi revin primului-ministru.

Fiind chestiuni preponderent administrative si mai puţin de ordin constituţional [21], nu vom insista în privinţa acestor atribuţii. Datorita rolului ..iucaP de şeful executivului credem că se justifică măcar nominalizarea acestor atribuţii:

reprezintă Guvernul în rapoartele cu celelalte autorităţi publice, cu partidele politice, precum şi în relaţiile interguvema- mentale şi internaţionale;

- convoacă şi conduce şedinţele Guvernului;
- exercita demnitatea de vicepreşedinte al C.S.A.T.;
- contrasemnează unele decrete emise de şeful statului;
- semnează hotărârile guvernamentale;
- constituie comisii de lucru în cadrul Guvernului;
- numeşte şi eliberează din funcţie pe conducătorii organelor de specialitate din subordinea Guvernului, pe secretarul general şi pe secretarii generali adjuncţi ai guvernului;
- numeşte şi revoca din funcţie pe membrii personalului din aparatul de lucru al primului ministru şi pe secretarii de stat;
- numeşte şi revoca alte persoane fizice care deţin funcţii publice conform legii.

Pentru îndeplinirea tuturor acestor atribuţii primul-ministru al

Guvernului României emite decizii. în temeiul prevederilor legale.

Scurte referiri cu privire la membrii Guvernului

În acest context ne vom referi la membrii Guvernului priviţi ca membri ai Executivului. Evident, deşi are calitatea de membru al Guvernului României, primul-ministru nu este inclus în analiza.

Art. 102 alin. (3) din Constituţia României: „Guvernul este alcătuit din primul-ministru, miniştrii si alti membri stabiliţi prin lege organica.“

Art. 3 din Legea nr. 90/2001 prevede ca Guvernul este alcătuit din primul ministru şi din miniştri.

Legea nr. 90/2001 a fost modificata prin Legea nr. 23/2004 care prevede ca din Guvern fac parte şi miniştrii de stat şi miniştrii-delegaţi cu însărcinări speciale pe lângă primul-ministru.

În componenţa Guvernului intră şi secretarii de stat, conform art. 15 lit. a din lege, care sunt numite de porimul-ministru al Guvernului României.

Art. 107 alin. (4) raportat la alin. (3) din Constituţia României stabileşte aptitudinea şefului statului de a numi, dintre membrii Guvernului, un ministru interimar, (ad-interiml.

Deşi legea nu prevede, în mod expres, apreciem că în Guvernul României pot fi numiţi şi miniştrii fără portofoliu.

Miniştrii fără portofliu - sunt acei miniştri care nu conduc un minister. Ei nu gestionează, conduc, supraveghează organele administraţiei publice dintr-un sector determinat de activiate, sector corespunzător unui domeniu: social, economic, cultural etc.

Miniştrii fără portofoliu sunt „necesari“ în cadrul Guvernului pentru a se realiza ..compoziţia politică“ corespunzătoare ..algoritmului politic“ al coaliţiei de partide care susţin Executivul.

în Guvernele sprijinite pe un partid politic larg majoritar în Parlament sau pe o coaliţie de partide politice organic închegată nu întâlnim (sau întâlnim foarte puţini) miniştri fără portofoliu.

Prin Legea nr. 90/2001 (art. 2) sunt prevăzute condiţiile care trebuiesc îndeplinite de o persoană fizică pentru a fi numita membru al Senatului României, respectiv: are cetăţenia română are domiciliul

în România, se bucură de exerciţiul drepturilor electorale, nu a suferit condamnări penale şi nu se află în unul din cazurile prevăzute de Legea nr. 161/2003 [221] privind unele măsuri pentru asigurarea transparenţei în exercitarea demnităţilor ublice, a funcţiilor publice şi în mediul de afaceri, prevenirea şi sancţionarea corupţiei.

Aceste cazuri de incompatibilitate sunt:

♦♦♦ - orice altă funcţie publică de autoritate, cu excepţia celei de deputat sau de senator, ori a altor situaţii prevăzute de Constituţie;

♦♦♦ - o funcţie de reprezentare profesională salarizată în cadrul organizaţiilor cu scop comercial;

♦♦♦ - funcţia de preşedinte, vicepreşedinte, director general, director, administrator, membru al consiliului de administraţie sau cenzor la societatâţile comerciale, inclusiv băncile sau alte instituţii de credit, societăţile de asigurarea şi cele financiare, precum şi la instituţiile publice;

♦♦♦ - funcţia de preşedinte sau de secretar al adunărilor generale ale acţionarilor sau asociaţilor la societăţile comerciale;

♦♦♦ - funcţia de reprezentant al statului în adunările generale ale societăţilor comerciale enunţate;

♦♦♦ - funcţia de manager sau de membru al consiliilor de administraţie ale regiilor autonome, companiilor şi societăţilor naţionale; ♦♦♦ - calitatea de comerciant persoană fizică;

♦♦♦ - calitatea de membru al unui grup de interes economic;

♦♦♦ - exercitarea unei funcţii publice încredinţată de un stat străin, cu excepţia acelor funcţii prevăzute în acordurile şi convenţiile la care România este parte.

„Concertul" dintre Parlament, Preşedintele României şi Guvern

Finalizarea încercării noastre de a analiza autoritatea deliberativ- legislativă (Parlamentul), autoritatea şefului statului (Preşedintele României) şi autoritatea executivă (Guvernul) impune lămurirea regimului politic instituit în ţara noastră sub imperiul actualei Constituţiei.

Doctrinarii de Drept Constituţional apreciază că România posedă un regim politic (constituţional) semiprezidential. Unii autori

apreciază că regimul politic al României este semiprezidential cu puternice influente parlamentare.[231]
Aşa cum am precizat într-o lucrare anterioară, regimul politic semiprezidenţial, îmbină elemente specifice ale regimului prezidenţial pur cu elemente specifice ale regimului parlamentar.[241]

Regimul politic semiprezidenţial „caută să înlăture imperfecţiunile regimului prezidenţial şi a celui parlamentar.

Preşedintele este ales de naţiune având rolul de mediator între puterile constituite în stat. Puterea executivă este exercitată de către Guvern, condus de prim-ministru. Dacă în regimurile semiprezidenţiale şeful statului este şi şeful puterii executive, în regimurile semiprezidenţiale se instituie binomul Preşedinte Guvern, fiecare dintre aceste instituţii având atribuţii proprii, distincte.“[73]

Acest regim politic (semi-prezidenţial - n.a.) - s-a dovedit a fi capabil să realizeze o corectă funcţionare a instituţiilor politico-juridice, cu caracter etatic.[241]

Se constata, fără dificultate, că particularităţile regimului politic semiprezidenţial se regăsesc şi în cadrul regimului politic instituit în România de Constituţia în vigoare. Aceasta înseamnă că România are un regim politic semiprezidenţial. Există „bunomul“ Şef de stat - Guvern, dar nu în cadrul autorităţii executive. Manifestarea acestei relaţii porneşte de la „realitatea“ că şeful statului reprezintă o autoritate publică autonomă iar Guvernul reprezintă autoritatea executivă.

Este adevărată şi verificabilă în mod practic, şinteza existentei unui regim politic semiprezidenţial puternic parlamentarizat.

Autoritatea deliberativ-legislativâ a României exercita un control tehnic dar şi substanţial asupra tuturor actelor guvernamentale.

Instituirea, prin Constituţia României, a delegării legislative sub forma capacităţii Executivului de a emite ordonanţe de urgentă, desi umbreşte oarecum preeminenţa Parlamentului, nu este de natură a infirma parlamentizarea regimului politic semiprezidenţial existent la noi în ţară.

Controlul realizat de Parlament asupra ordonanţelor de urgenţă guvernamentale, adoptate de către Executiv, este în măsură şă

[73]A se vedea: Vasile Sorin Curpăn şi alţii, Statul - instituţie social-politică şi juridică fundamet- ală, Bacău, Ediţia I, 2006, pagina 76.

..înfrâneze“ sporirea puterii Guvernului. Pe de altă parte, capacitatea Executivului de ..a legifera“ reprezintă, în opinia Constituantului român, o delegare legislativă temporară de abilitare adoptată de Parlament, în prealabil (cum este cazul la ordonanţele Guvernului).

Ca atare, Executivul nu ..confiscă“ prerogativele legislative uzurpând parţial autoritatea Legislativului.

Dimpotrivă, Executivul este continuu sub controlul Legislativului în respectarea principiului potrivit căruia guvernanţii sunt sub controlul reprezentanţilor poporului.

Aşa fiind, precizăm că ne însuşim ultima opinie referitoare la regimul politic românesc.

Regimul politic semiprezidential cu nuanţe (influente) puternice din partea regimului parlamentar este regimul propriu sub imperiul actualei Constituţii.

O precizare, nu lipsită de interes, se mai impune totuşi noţiunea de regim politic semiprezidential cu influente parlamentare, deşi acoperă situaţie reală sub aspect constituţional - juridic, pare greoaie şi de neasimilat.

Să îi găsim un remediu!!

Regimul politic semiprezidential este astfel denumit deoarece „la congruenţa elementelor specifice regimului parlamentar cu elemente specifice regimului prezidenţial, cele din urmă sunt precumpănitoare“. [251]

Dacă elementele regimului prezidenţial nu mai sunt precumpănitoare, datorita influienţelor puternice datorate receptării „elementelor“ din regimul parlamentar, atunci acest regim poate fi mai bine individualizat prin sintagma juridică ..regim politic semiparlamentar“.

Noua sintagmă - potenţială - nu reflecta preponderenţa elementelor specifice regimului parlamentar în raport cu elementele specifice regimului politic pur prezidenţial. Mai degrabă identifică regimul politic semiprezidenţial afectat de puternice influienţe parlamentare (adică din regimul politic parlamentar). Aceast nuanţă exclude - ab initio - utilizarea sinonimă, echivalentă, a noţiunilor - regim politic semiprezidenţial“ şi ..regim politic semiparlamentar“. Ele nu reprezintă acelaşi concept.

Tocmai acest ..regim politic smiparlamentar“ să fie oare - lăsând deoparte denumirea, evident convenţională, utilizată - carac-

teristic României post-revoluţionare??

La urma urmelor nu titulatura regimului politic sau constituţional este cea care contează pentru buna funcţionare a autorităţilor publice care concură direct şi nemijlocit la înfăptuirea politicii statului.

Esenţiala „ni se pare“ colaborarea „concertul“ dintre Parlament, Preşedintele României şi Guvern. Ori, în acest domeniu, nici Dreptul Constituţional, nici Ştiinţele Politice nu deţin „reţete“!! Această colaborare între Legislativ, Şeful statului şi Executiv depinde, în mare măsură, de modalităţile concrete de manifestare a fenomenului politic românesc; depinde de arta politicienilor de a realiza, de „a face“ politică - o politică în interesul guvernaţilor, a societăţii civile, în ansamblu; o politică (externă) pentru manifestarea activă a interesului naţional în raport cu superputerile planetei, cu terţe state de pe mapamond cât şi cu ţările membre ale Uniunii Europene între care şi ţara noastră se regăseşte de la 01.01.2007.

Cap. V: Autoritatea judecătorească

în Titlul III, cap. VI din Constituţia României Legiuitorul Constituant a reglementat ..Autoritatea judecătorească“

în cadrul capitolului menţionat sunt enunţate reguli şi principii de organizare şi funcţionare a celei de-a treia „puteri" constituite în stat, ..puterea“ judecătorească.

Vom pune în discuţie mai întâi o chestiune preliminară legata de modul în care au fost „sistematizate" capitolele titlului III al Legii fundamentale.

în mod firesc în Cap. I a fost reglementat ..Parlamentul" (autoritatea deliberativ-legislativâ), în Cap. II a fost reglementata autoritatea „publica" independenta - Preşedintele României. Cap. III fiind ..dedicat" puterii executive reprezentata de Guvernul României. în mod firesc, în Cap. IV au fost reglementate, în ansamblu, raporturile Parlamentului cu Guvernul (relaţiile Legislativ-Executiv).

Cap. V din titlul III al Constituţiei reglementează "Administraţia publica".

în cap. VI (de altfel ultimul capitol al Titlului III) sunt reglementate principiile fundamentale ale autorităţii ("puterii") judecătoreşti.

Noi înţelegem ca structural vorbind administraţia publica (centrala şi locala) a fost reglementata imediat dupâ analiza raporturilor din Legislativ şi Executiv, datorita faptului ca, tradiţional, puterea executiv-guvemamentalâ a condus administraţia. Exista, e drept, o legătură organica între funcţia executiva şi administraţia publica, materializata, spre exemplu, în faptul ca unii doctrinari ai Dreptului Administrativ argumentează în favoarea unei autorităţi şi unei funcţii comportând o natura dualâ: executiv-administrativa.

Cu toate acestea părerea noastră este în sensul că în sistematizarea materiei supusă reglementării constituţionale, autoritatea (..puterea“) judecătoreasca ar fi trebuit analizată, reglementată imediat după „puterea“ executivă.

Oricât de demonetizat ar fi principiul separaţiei/echilibrului puterilor etatice, atâta timp cât prin revizuirea Constituţiei României a fost introdusa expres separaţia funcţiilor autorităţilor statice era firesc ca Legiuitorul Constituant să reglementeze autorităţile publice ţinând seama de ordinea instituita în art. 1 alin. (4) din Constituţia României: "Statul se organizează potrivit principiului separaţiei şi echilibrului puterilor - legislativă, executivă si judecătorească
- în cadrul democraţiei constituţionale".

Aşa fiind, cât timp Constituţia României tratează distinct administraţia de autoritatea executivă (cum de altfel este şi normal), credem că se impunea păstrarea compactă şi tratarea unitară, fără intercalări, a celor trei funcţii fundamentale ale statului român.

în cadrul cap. VI consacrat "Autorităţii judecătoreşti" sunt incluse trei secţiuni. Astfel, în secţiunea 1: "Instanţele judecătoreşti" sunt prevăzute principiile generale ale înfăptuirii justiţiei, statutul judecătorilor şi regulile fundamentale privind organizarea şi competenţa instanţelor judecătoreşti *{art. 124-126),* precum şi reguli referitoare la caracterul public al dezbaterilor, utilizarea limbii materne, folosirea căilor de atac *{art. 127-art. 130).*

în secţiunea a 2-a: -Ministerul Public“ sunt reglementate rolul acestei instituţii şi statutul procurorilor *{art. 131 - art. 132).*

în cadrul secţiunii a 3-a: „*Consiliul Superior al Magistraturii"* sunt reglementate: rolul şi structura acestei instituţii precum şi atribuţiile sale *{art. 133 - art. 134).*

Cu privire la instanţele judecătoreşti art. 124 (înfăptuirea justiţiei) precizează:

"(1) Justiţia se înfăptuieşte în numele legii.
(2) Justiţia este unică, imparţială şi egală pentru toţi.
(3) Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii."

Noţiunea de iustitie comporta mai multe înţelesuri.

Sensul tehnic, pragmatic al noţiunii de iustitie implica scopul, esenţa dreptului, receptat în cea mai înalta şi pura expresie (justiţia comutativa).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la ideea de iustitie. considera ca aceasta presupune egalitatea raţionala a unor persoane libere, limitate în activităţile lor numai prin drepturi şi obligaţii. Ideea de justiţie presupune şi aptitudinea generalizării, deci în ultima instanţa, egalitatea tuturor persoanelor fârâ nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârşită, care nu se obţine decât printr-un progres cât mai accentuat şi un studiu cât mai amănunţit al situaţiilor de fapt în limitele drepturilor subiective şi a obligaţiilor corelative.[2<]" Nu în ultimul rând este necesar sa precizam ca ideea de justiţie include şi principiul universal al echităţii, care se caracterizează prin aprecierea justa din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

În literatura juridica, atât româna cât şi străină, noţiunii de justiţie i se atribuie şi alte sensuri.

Astfel, într-un sens larg - lato sensu - justiţia reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident ca aceasta noţiune, în abstracţiunea sa poarta o doza de subiectivism preluata în raport de fiecare subiect de drept şi totodată în funcţie de perioada istorica reflectata în gradul de dezvoltare al societăţii umane.

Într-un sens tehnic - juridic, justiţia reprezintă o funcţie de jurisdictio, adică aptitudinea de a pronunţa dreptul cu ocazia soluţionării unei cauze.

Împărţirea justiţiei este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea naţionala.

în sfârşit, noţiunea de justiţie desemnează totalitatea instituţiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuţiile puterii (autorităţii) judecătoreşti.

În raport cu această aptitudine justiţia reprezintă un serviciu public al statului.

În antichitate justiţia era reprezentată de zeiţa Themis care avea figura unei femei severe, ce purta intr-o mână o balanţă, iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiţiei a străbătut veacurile fiind consacrat şi în contemporaneitate.

Balanţa şi eşarfa care acoperă ochii zeiţei semnifică prerogativa esenţiala a judecătorului, aceea de a pronunţa dreptul - jurisdic- tio. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcţii: independenta si imparţialitatea judecătorului.

Judecătorul în soluţionarea cauzei deduse judecăţii trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv, drepturile şi interesele subiectelor de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârşire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunţate. Aceasta întrucât hotărârea judecătorească definitivă în situaţia în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor şi, în consecinţa, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârii judecătoreşti, exprimata prin formula executorie, este denumita în doctrina juridica imprium.

Marele jurist Jhering scria în lucraea sa "Lupta pentru drept'[1] că: "sabia fără cumpănă este puterea brutală ... cumpăna fără sabie este neputinţa dreptului... una nu merge fără alta".

Justiţia a fost considerată ca fiind în esenţă ceva abstract, ca o stare ideală a societăţii caracterizată prin traducerea în stare de facto a integrităţii drepturilor subiective ale tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiţia reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor perceptelor morale, ca o supunere faţă de perceptele religioase şi respectiv ca un rezultat al realizării cerinţelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiţie se întâlnesc la sumerieni. Această civilizaţie a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit - Istar din Akkad; Codul lui Ur - Nammu; Codul lui Bilalam şi Codul lui Hammurabi.

în codul lui Ur - Nammu se precizează că reformele iniţiate în timpul acestui suveran au fost făcute "pentru a întări dreptatea în ţară şi pentru a creşte bunăstarea populaţiei".[271]

în Grecia antică ideea de justiţie a reprezentat o temă centrală a gânditorilor.

Platon - considera că raţiunea, care este proprie fiinţei umane, reprezintă criteriul şi "judecătorul" care îi permite să delimiteze ceea ce este şi ceea ce trebuie să fie.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, jus, justiţie, universalitate şi unitate, concepte care sunt părţi componente ale raţiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv superior dreptului pozitiv precum şi ideea corespondenţei justiţiei umane cu justiţia divină.[281]

Aristotel - a afirmat că justiţia constituie o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora şi nu a celui care acţionează. Acesta a înţeles justiţia atât într-un sens larg, ca virtute supremă sau virtute generala, cât şi într-un sens restrâns, ca justiţie particulară sau justiţie specifică.

Marele filosof a consacrat o concepţie proprie cu privire la noţiunile de justiţie şi drept, precum şi la raporturile dintre aceste două noţiuni.

Practic este vorba despre distincţia dintre TO DIKAION şi DIKAIOSYNE.

TO DIKAION - semnifică virtutea ca justiţie, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiţia particulară).

Al doilea concept DIKAIOSYNE - reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând în ultimă instanţă, suma tuturor virtuţilor (justiţia generală).

în concepţia stagiritului[291] justiţia este o proporţie între ceea ce primeşti şi ceea ce dai, este o proporţie între două lucruri sau între două persoane.

Esenţa justiţiei şi deci finalitatea acestui gen de comportament este să nu deţii mai mult deât partea ta şi nici mai puţin (TA AUTONEKEIN).

Rezultă că justiţia particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

în concepţia marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezulta că nici lucrurile nu sunt atribuite în mod egal. Acest aspect este "corectat" prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiţia penală ca fiind un mijloc prin care

se ajunge la egalizarea indivizilor.

în esenţă, judecătorul reprezintă dreptul personificat. Acesta se străduieşte să restabilească egalitatea, luând câştigătorului câştigul injust şi dând păgubitului ceea ce a pierdut pe nedrept.[301]

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiţie care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiţiei şi are rolul de a umaniza dreptul. Ea poate fi explicata prin aceea că, deşi orice lege are caracter general, prin natura sa, există şi cazuri care nu pot fi încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care crează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate, însă nu poate cuprinde toate situaţiile concret - faptice, în mod absolut.

Defectul generalizării nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanţele, ar fi corectat-o.

Teoretic exista şi excepţii de la regula originară, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

Clasificarea conceptului de justiţie s-a realizat prin contribuţia marilor jurisconsulţi ai Romei antice, cei care practic au întemeiat ştiinţa dreptului.

La romani justiţia - în sens larg - desemna moralitatea; în sens restrâns noţiunea de justiţie se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

Pentru Cicero scopul dreptului - JUS CIVILE - consta în realizarea unei juste proporţii între lucruri, stabilizat pe baza legilor şi a moravurilor.

Jurisconsultul Ulpian aprecia că "justiţia este scopul artei juridice".

Noţiunile de drept natural si drept pozitiv au fost frecvent utilizate de jurisconsulţii romani.

în concepţia romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultata din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noţiunea de JUS NATURALE a comportat anumite intersectări cu noţiunea de JUS GENTIUM.

Noţiunea de Jus Gentium a semnificat iniţial dreptul aplicabil ginţilor, însă mai târziu această noţiune a avut semnificaţia de drept aplicabil pe teritoriul roman raporturilor juridice dintre cetăţeni şi

străini, precum şi raporturilor juridice dintre străini.

Spre finalul perioadei dominatului Jus Gentium a avut semnificaţia unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele. Şi în această accepţiune Jus Gentium era distinct în raport cu Jus Naturale, aceasta din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne, imuabile şi universale.

Rezumând aspectele punctate anterior reţinem că doctrina greco-romanâ delimita justiţia ca valoare etatică de justiţia ca valoare iuridică.

Din punct de vedere juridic, justiţia se înfăptuieşte prin respectarea dispoziţiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetăţenii să respecte legea - dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze în mod just relaţiile sociale. Normele juridice edictate trebuie să creeze "tiparul" pentru afirmarea plenară a personalităţii fiecărui individ, în funcţie de contribuţia subiectelor de drept la dezvoltarea în ansamblu a societăţii.

Din punct de vedere etic, justiţia se extinde peste graniţele trasate de normele juridice.

Justiţia, ca valoare etică, se exprimă prin intermediul subiectelor de drept care participă activ la atingerea finalităţii avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

în consecinţa, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament cu grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societăţii.

Funcţia de a judeca şi corelaţia cu principiul separaţiei/echilibrului „puterilor" în stat

In Statul de Drept puterea emană de la popor şi aparţine aceastuia. Datorita acestui fapt puterea etatică este unică, suverană şi indivizibila.

în scopul îndeplinirii atribuţiilor ce revin statului există diferite categorii de organe care exercita, fiecare în parte, funcţii specifice.

în literatura juridică constituţională a fost exprimată teza potrivit căreia principiul separaţiei "puterilor" în stat în forma sa clasică, trebuie "amendat".

Acest principiu este considerat "mai mult o morală decât un

principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal".
Alţi autori au apreciat că separaţia puterilor în stat reprezintă "un simbol al libertăţilor noastre care face parte din mitologia politica".

Judecătorul în Statul de Drept trebuie să aibă un rol esenţial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetăţenii şi cu celelalte "puteri" constituite în stat.

Judecătorul este o emanaţie a Statului; el depinde de celelalte "puteri" ale statului însă misiunea sa este a le controla. Judecătorul îşi manifesta în exterior activitatea prin dualitatea drept-forţâ.

Datorita activităţii speciale desfăşurată de judecător acestuia trebuie să i se asigure garanţii în raport cu celelalte "puteri". Pentru a exista o "putere" judecătorească autonomă trebuie să fie prioritat îndeplinite trei condiţii, respectiv: organele care pronunţa dreptul să fie adecvate acestei funcţii; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic şi să fie asigurată independenţa afectivă a persoanelor fizice învestite cu funcţia de judecător.[74]

Pentru existenţa Statului de Drept este necesar ca deciziile organelor de stat, a autorităţilor publice să fie, la toate nivelurile, limitate de existenţa normelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenţia judecătorului.

Deci, judecătorul reprezintă "cheia de boltă" şi condiţia de realizare a Statului de Drept.

Ierarhia normelor juridice - şi incidenţa acestora - nu devine efectivă decât dacă este sancţionată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecţia.

Judecătorul - în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale având rolul de apărător al valorilor sociale - este împuternicit să le ocrotească, chiar împotriva voinţei majorităţii.

Controlul, fie de constituţionalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administrative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esenţial care caracterizează Statul de Drept. Dacă în sistemul statului autoritat garanţia drepturilor este atribuita legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii în sistemui Statului de Drept, judecătorul reprezintă un garant al acesteia.

---

34) R. Martin, J. Martin, le troisième pouvoir Presses des Editions CEF, Nisa, 1989, pag 28-29; I. Deleanu, M. Enache, Statul de Drept, în Dreptul nr. 7/1993, pagina 8.

Dezvoltarea actuală a Statului de Drept implică o concepţie nouă cu privire la democraţie. Democraţia presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetăţenilor la treburile publice şi garantarea drepturilor şi libertăţilor inerente personalităţii umane. Din această perspectivă, existenţa judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un "instrument" de realizare a exigenţelor democraţiei.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate şi respectul drepturilor fundamentale. Justiţia se indentificâ, din aceste puncte de vedere, cu etica si înţelepciunea.

Justiţia fiind exercitată ca o "putere" independenta, realizează echilibrul funcţiilor legislative şi executive prin intermediul controlului de constituţionalitate (acesta este specific exclusiv Curţii Constituţionale), a actelor administrative.

"Puterea" judecătorească este aceea care permite ca declaraţiile de drepturi şi garanţiile constituţionale proclamate, să poată deveni mai mult decât formulări teoretice şi să aibă forţă obligatorie pentru indivizi, pentru autorităţi, şi, în ultimă instanţă, pentru stat.

Judecătorul, fiind titular al "puterii" judecătoreşti este investit cu puterea de a judeca - jurisdicţie - iar această putere este echivocă: judecătorul aparţine statului care îl învesteşte în funcţie însă el este obligat să exercite un control asupra statului.

Judecătorul reprezintă, în acelaşi timp, puterea statului şi contraputerea acestei puteri. La origine "puterea" judecătorească este o emanaţie a statului şi din această cauză judecătorul se conformează regulilor şi valorilor societăţii. Dar, în acelaşi timp, "puterea" judecătorească acţionează ca o frână, ca o contraputere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituţionalitatea actelor legislative şi executive şi poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor de orice vătămare, care poate proveni chiar de la organele, de la autorităţile, altei "puteri" constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiţie, aceasta trebuie să fie independenta.

în Statul de Drept, independenţa judecătorilor nu este un privilegiu acordat membrilor corpului judecătoresc [35)], ea reprezentând o garanţie pentru cetăţeni! Orice subiect de drept trebuie sa aibă acces la justiţie pentru a obţine o hotărâre judecătorească care sâ-i

asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoana, la bunuri şi la celelalte valori sociale ocrotite de lege. Acest drept - confirmat prin liberul acces la justiţie - ar fi iluzoriu daca judecătorul nu ar fi independent si imparţial.

De aceea apreciem ca independenţa reprezintă o garanţie a imparţiabilităţii judecătorului. Imparţialitatea presupune adoptarea unei poziţii de detaşare în raport cu părţile din proces, de sistemul politic şi de interesele generale sau particulare ale subiectelor de drept.

Judecătorul nu trebuie sa aibă niciun interes, nici general, nici particular în soluţionarea cauzei cu care a fost învestit deoarece el nu reprezintă pe nimeni, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

Nicio voinţa şi niciun interes nu pot condiţiona judecata sa, nici măcar interesul majorităţii. în mod diferit în raport cu "puterea" legislativa sau cu cea executiva, care sunt puteri ale majorităţii, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinţei suverane a poporului, dar nu în numele majorităţii, el trebuind sa apere şi libertăţile minorităţii.

Independenţa şi implicit imparţialitatea judecătorului cere separarea instituţionala a acesteia în raport cu părţile, cu acuzaţia publica sau alte "puteri" constituite în stat.

Independenţa judecătorilor trebuie sa fie reala şi concretizata în practica, în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloace operaţionale necesare exigenţelor societăţii contemporane şi abolind structurile arhaice, de patemalism guvernamental existente întotdeauna în ceea ce priveşte pe judecător.

Independenţa "puterii" judecătoreşti trebuie să fie funcţională, organică şi economică.

Independenţa organică si funcţională a judecătorilor se caracterizează prin existenţa unui organ de "guvernare" a corpului judecătoresc, Consiliul Superior al Magistraturii, şi prin posibilitatea corespunzătoare condiţiilor din fiecare ţară de a avea şi alte consilii ale judecătorilor; prin inexistenţa oricărei subordonări între judecători; a directivelor adresate judecătorilor din instaţele "ierarhic inferioare"; prin inexistenţa oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiaşi instanţe.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucţiuni, cu

excepţia deciziilor pronunţate de instanţele "superioare" de control judiciar, în soluţionarea căilor de atac (apel, recurs).

Justiţia contemporană necesita o adevărată independenţa, realizată în mod efectiv şi garantată de existenţa unui organism de "autoguvernare" a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii (C.S.M.).

Privire de ansamblu - succintă - asupra independenţei instanţelor şi a judecătorilor

Din Principiile fundamentale referitoare la independenţa magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 şi confirmate de Adunarea Generala a O.N.U. în acelaşi an, rezultă că independenta judecătorilor trebuie garantată de stat şi enunţată în Constituţie sau în altă lege naţională, iar celelalte "puteri" constituite în stat trebuie să o respecte, (pct. 1).

Aşa cum am menţionat anterior art. 124 alin. (3) din Constituţia României proclamă acest principiu fundamental.
Textul constituţional precizat este în concordanţă cu "Proiectul de principii privind independenţa puterilor judecătoreşti", adoptat la Siracusa, în Italia, în anul 1981, cu "Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti", adoptate de Adunarea Generala a O.N.U. prin două rezoluţii, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenţei judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organismele internaţionale şi alte acte declarative cum ar fi: Proiectul de Declaraţie Universală privind independenţa justiţiei elaborat de Dr. Singhoi în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independenţa puterii judecătoreşti în regiunea juridică asiatică, adoptat în anul 1981; Codul Asociaţiei Internaţionale a Avocaţilor privind standardele minime de independenţa a puterii judecătoreşti, adoptat la New Delhi, în capitala Indiei, în anul 1982 şi respectiv Proiectul Standardelor independenţei puterii judecătoreşti şi a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986.

De principiu, în doctrina juridică, inclusiv cea constituţională se acreditează teza că independenţa judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independenţa funcţionala a judecătorilor;
- o independenţa personala a acestora.

Independenţa funcţională - porneşte de la ideea că justiţia se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe (de autorităţi), apte să îndeplinească funcţia de judecată.

De asemenea, justiţia trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de "puterea" legislativă.

Din punctul de vedere funcţional puterea judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecăţii, fără restricţii, ameninţări sau intervenţii, directe sau indirecte, din partea justiţiabililor sau din partea altei "puteri" constituite în stat, ori din partea grupurilor de presiune.

Independenţa funcţionala a judecătorului este organic legata de poziţia acestuia în raport cu ceilalţi judecători de la aceeaşi instanţa de la instanţele de control judiciar "ierarhic superioare'[1] sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuţiile de conducere a respectivei instante de judecată unde funcţionează judecătorul.

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaţionale enunţate anterior şi în mod deosebit în dispoziţiile art. 2 din "Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

în România, în conformitate cu legislaţia în vigoare, independenta funcţională a judecătorilor este consacrată, în mod indirect, în dispoziţiile Legii fundamentale.

Art. 126 alin. (1) al Constituţiei României prevede: "Justiţia se realizează prin înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi prin celelalte instanţe judecătoreşti stabilite de lege".

în România funcţionează ca instituţii cu caracter jurisdictional următoarele instanţe: judecătoriile, tribunalele, curţile de apel şi înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

în limitele legii funcţionează şi instanţele militare.

Stabilirea prin lege - lege organică - a instanţelor judecătoreşti a numărului acestora, a procedurii de judecată şi a competenţei reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenţei funcţionale a judecătorilor.

Prevederile art. 124 alin. (1) coroborat cu alin (3), generează totala independenţa a judecătorilor în raport cu "puterea" legislativă sau cu exponenţii "puterii" executive.

Independenţa judecătorului nu priveşte însă raporturile cu dreptul pozitiv (obiectiv). Altfel spus, judecătorul nu este independent faţă de lege.

"Puterea" judecătorească este chemată să aplice Dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct şi nici indirect prin interpretare - în spiritul contrar voinţei legiuitorului - întrucât în acest fel s-ar îndepărta de mobilul scop al pronunţării Dreptului, în condiţiile de independenţa şi de imparţialitate.

Independenţa judecătorului presupune şi o latură personală, referitoare la statutul acestui "personaj cheie" al societăţii contemporane. Independenţa personala se manifestă cu prioritate, în privinţa carierei profesionale a judecătorului cu scopul de a-1 feri pe acesta de ingerinţele şi capriciile celorlalte "puteri" constituite în stat şi în mod deosebit în raport cu "puterea" executivă.

Independenţa funcţionala trebuie să fie dublată de independenţa personala a judecătorului întrucât, în acest mod se poate asigura şi garanta o independenţa reală a reprezentanţilor "puterii" judecătoreşti.

Analiza statutului judecătorului - cu privire specială asupra condiţiilor de selecţionare, a modului de investire în funcţie si a aplicării sancţiunilor disciplinare s-a realizat, alături de alte chestiuni, în una dintre cele mai importante lucrări ale noastre.[36,] în acest context vom prezenta, în mod succint, elementele care compun şi garantează totodată independenta personală a judecătorului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că reprezintă criterii de apreciere a independenţei personale a judecătorilor, următoarele condiţii: selecţionarea şi numirea judecătorului, durata numirii în funcţie şi existenţa garanţiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influenţe exterioare actului de justiţie.

în ţara noastră judecătorii sunt selecţionaţi în conformitate cu legislaţia în vigoare, ulterior fiind numiţi în funcţie prin Decret al Preşedintelui României, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii.

învestirea candidaţilor în funcţia de judecător cunoaşte pe plan internaţional două modalităţi: fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri.

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependenţa acestora în raport cu electoratul sau în raport cu

grupurile de presiune din cadrul societăţii.

Exponenţii "puterii" legislative sunt aleşi de electorat cu scopul elaborării şi aplicării politicii, în acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii, în calitate de membri ai "puterii" judecătoreşti, nu exercita funcţia în temeiul opţiunilor politice şi nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul judecătorilor se circumscrie aplicării legii şi drept consecinţa, se extinde şi cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv (obiectiv).

De lege lata, numirea judecătorilor, cu excepţia celor stagiari, se face de Preşedintele României, prin Decret prezidenţial.

Pentru a estompa intervenţia "puterii" executive şi rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituţia României a înfiinţat Consiliul Superior al Magistraturii, care are aptitudinea de a propune şefului statului candidaţii în vederea numirii în funcţiile vacante.

în acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenţei magistraturii recrutarea judecătorilor se realizează prin concurs de admitere în magistratură, absolvirea Institutului Naţional al Magistraturii (I.N.M.) şi promovarea examenului de capacitate.

Tot circumscrisa laturii personale a independenţei judecătorilor este instituţia inamovibilităţii.

Inamovibilitatea - este o instituţie în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocaţi din funţie, suspendaţi, transferaţi, pensionaţi sau sancţionaţi disciplinar decât în cazurile şi în condiţiile prevăzute de dispoziţiile legale.

Guvernele autoritate nu doresc instituirea inamovibilităţii corpului judecătoresc şi chiar "lupta" împotriva legiferării acestei instituţii, considerând-o o piedică în calea realizării "obiectivelor guvernării".

Fără îndoiala, acordarea inamovibilităţii judecătorilor "trădează" caracterul democratic al statului şi respectul "puterilor" etatice faţă de lege.

Scopul principal al acordării inamovibilităţii judecătorilor îl reprezintă protejarea acestora în raport cu "puterea" executivă.

Judecătorul este apărat de instituţia inamovibilităţii în condiţiile în care îşi exercita corect atribuţiile de serviciu şi are o conduita profesionala şi socială demna.

în ipoteza în care judecătorul săvârşeşte abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduita prevăzute de Codul deontologic se va angaja, în formele prestabilite şi în condiţiile legii, răspunderea juridica disciplinară.[371]

Tot sub aspect personal independenţa judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a judecătorilor.

Fiind îngrădit prin incompatibilităţi şi interdicţii, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calităţii morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea şi calitatea muncii pe care o prestează, judecătorul trebuie să dispună de o indemnizaţie decentă, care să compenseze toate restricţiile pe care societatea şi legea i le impune.

în sfârşit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independenţa judecătorului, este necesar să ne referim şi la formaţia profesională.

în scopul asigurării independenţei, judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică şi jurisprudenţa.

Este recomandabil ca judecătorii, în general, să se specializeze în cadrul ciclurilor universitare de învăţământ superior.

Aceasta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai uşor la dependenţa în raport cu alte autorităţi "ierarhice" sau exterioare justiţiei ori cu justiţiabilii. De aceea, legislaţia în domeniu impune obligativitatea efectuării unor stagii periodice de pregătire sau de perfecţionare profesionala.

Independenţa unui judecător implică din partea persoanei fizice învestită în această funcţie anumite calităţi morale, între care amintim: curai, obiectivitate si erudiţie.

Aşadar toate elementele analizate trebuie grefate pe caracterul şi pe profilul moral al persoanei fizice învestită în funcţia de judecător pentru că scopul ultim al asigurării independenţei îl reprezintă pronunţarea unor hotărâri judecătoreşti legale, temeinice şi demne de încrederea societăţii.[381]

în secţiunea a 2-a al cap. VI din Titlul III al Constituţiei României Legiuitorul Constituant a reglementat Ministerul Public.

Din analiza art. 131 din Constituţia României se reţine că Ministerul Public, în activitatea judiciară, reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor.

Ministerul Public îşi exercita atribuţiile prin procurori constituiţi în parchete. Aceste ''parchete''[1] funcţionează pe lângă instanţele judecătoreşti.

Procurorii din cadrul parchetelor conduc şi supraveghează activitatea de cercetare penală a poliţiei judiciare.

Pe noi nu ne interesează, în această lucrare, decât aspectele de ordin constituţional referitoare la Ministerul Public.

Este lesne de observat că Constituantul a optat pentru ''integrarea'' Ministerului Public în cadrul ''Autorităţii judecătoreşti".

Aşa cum am mai precizat la începutul lucrării, unii doctrinari au manifestat serioase rezerve faţă de "încadrarea" Ministerului Public în "puterea" judecătorească.

Au apărut multe studii de specialitate, monografii sau cursuri universitare în care autorii doctrinari de prestigiu, afirmau necesitatea considerării Ministerului Public ca parte componenta a "puterii executive".

Alţi autori precizează o soluţie mai nuanţata în sensul ca Ministerul Public, prin rolul şi modul de organizare, are o natura duala: executiv şi judiciar (în niciun caz judecătoresc!!).

Altfel spus, Ministerul Public ar trebui sa fie un organ al autorităţii executive cu competenţe materializate pe plan judiciar.

Aceasta soluţie ni se pare corecta şi o îmbrăţişăm fârâ rezerve.

Membrii Ministerului Public nu pronunţa Dreptul şi nu au competenţa de a statua (de a soluţiona) raporturile juridice devenite litigioase.

Daca Constituantul a avut în vedere tradiţia organizării judecătoreşti a României, atunci era necesar ca titulatura cap. VI din Titlul III al Constituţiaei României sa fie eventual modificat din "Autoritatea judecătorească" în "Autoritatea judiciara" pentru a putea cuprinde şi Ministerul Public.

Tot ceea ce poarta sintagma "judecătoresc" nu se poate referi decât la instanţele judecătoreşti şi la membrii care le compun - judecătorii.

Deşi actuala Lege privind statutul judecătorilor si procurorilor (nr. 303/2004 - publicata în Monitorul Oficial nr. 576/29.06.2004, sub numele de "Legea privind statutul magistraţilor" republicata cu aceasta denumire în Monitorul Oficial nr. 826/13.09.2005 face o distincţie mai puternica, în raport cu vechile reglementari, între

judecători şi procurori, totuşi chiar Constituţia României le recunoaşte acestor categorii profesionale calitatea de magistraţi.
Art. 40 alin. (3) din Constituţie se refera expres la "magistraţi"; de asemenea art. 133 din Legea fundamentala reglementează Consiliul Superior al Magistraturii care dispune de doua secţii, una pentru judecători, alta pentru procurori, dar se specifica ca un număr de membri ai Consiliului "sunt aleşi în adunările generale ale magistraţilor..."[1] (art. 133 alin. (2) lit. ''a'' din Constituţia României)

După ce prin Legea nr. 92/1992 cu modificările ulterioare legiuitorul a menţionat ''Corpul magistraţilor''. în lumina celor mai recente acte normative în domeniu, se pare că legiuitorul intenţionează separarea celor două categorii de funcţii.

Noi nu dorim să comentăm intenţia legiuitorului, dar am argumentat mai sus că judecătorii si procurorii sunt consideraţi magistraţi de către Legea fundamentală a României.

în aceste condiţii Legiuitorul nu are aptitudinea de a exclude utilizarea noţiunii de ''magistrat''.

Evident, deşi sunt ''magistraţi'', judecătorii si procurorii au - şi trebuie să aibă - statute profesionale distincte, în raport cu atribuţiile pe care le exercita în mod concret: primii înfăptuiesc justiţia (judecătorii) iar ceilalţi apără interesele generale ale societăţii, în cadrul activităţii judiciare (procurorii).

Cunoaştem din activitatea practică, cu caracter profesional, că există şi se manifesta o oarecare ''rivalitate?'' sau poate ''invidie?'' între judecători, ca magistraţi care înfăptuiesc iustitia (penala în cazul nostru) si procurori, ca magistraţi ai parchetului.

Este mai presus de orice dubiu că relaţiile dintre magistraţii judecători şi magistraţii procurori trebuie să se desfăşoare cu bunăcredinţă, colegialitate, dar cu respectarea statutului fiecărei categorii de funcţii în parte.

Procurorii nu trebuie să îi subestimeze pe judecători şi nici să îi considere drept ''privilegiaţi'' pe aceştia pentru faptul că ei înfăptuiesc justiţia!!

Judecătorii, la rândul lor, nu trebuie să îi considere pe procurori drept ''instrumete'' sau ''simpli auxiliari'' ai justiţiei!!
Conlucrarea, în limitele legii, dintre judecători şi procurori fundamentată pe onestitate caracterizează sau trebuie să caracterizeze raporturile dintre cele două categorii de magistraţi.

În cadrul secţiunii a 3-a din cap. VI, Titlul III al Constituţiei României este reglementată instituţia "Consiliului Superior al Magistraturii", (art. 133)

O parte din rolul şi atribuţiile Consiliului Superior al Magistraturii le-am enumerat la analiza instanţelor judecătoreşti.

Mai remarcăm faptul că instituţia Consiliului Superior al Magistraturii funcţionează în plen (când participă şi cei doi reprezentanţi ai societăţii civile) sau în secţiile înfiinţate: una pentru judecători si una pentru procurori.

Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii se iau prin vot secret. Durata mandatului membrilor Consiliului este de 6 ani. Din Consiliu fac parte şi ministrul justiţiei, preşedintele înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie şi procurorul general al Parchetului de pe lângă înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Consiliul Superior al Magistraturii îşi alege un preşedinte dintre magistraţii de carieră pentru un mandat de un an.

Şeful statului, când participă la lucrările Consiliului Superior al Magistraturii, le prezidează.

în dezvoltarea dispoziţiilor constituţionale a fost adoptată Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii.[391]
Prevederile acestei legi sunt de domeniul organizării autorităţii judecătoreşti. Ele nu sunt analizate, în detaliu, în lucrarea de faţă deoarece cercetarea noastră se circumscrie efectiv Dreptului Constituţional şi Instituţiilor Politice.

Cap. VI: Avocatul Poporului

Instituţia "Avocatul Poporului'[1] a fost reglementată în cadrul cap. IV din Titlul II al Constituţiei României.

Art. 58 - Numirea si rolul

"(1). Avocatul Poporului este numit pe o durată de 5 ani pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor persoanelor fizice. Adjuncţii Avocatului Poporului sunt specializaţi pe domenii de activitate.

(2) . Avocatul Poporului şi adjuncţii săi nu pot îndeplini nici o altă funcţie publică sau privată, cu excepţia funcţiilor didactice din învăţământul superior.

(3) . Organizarea şi funcţionarea instituţiei Avocatul Poporului se stabilesc prin lege organică."

Art. 59 - Exercitarea atribuţiilor

"(1). Avocatul Poporului îşi exercita atribuţiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturile şi în libertăţile lor, în limitele stabilite de lege.

(2). Autorităţile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuţiilor sale."

Art. 60 - Raportul în fata Parlamentului

"Avocatul Poporului prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte anual sau la cererea acestora. Rapoartele pot conţine recomandări privind legislaţia sau măsuri de altă natură pentru ocrotirea drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor".

în primul rând pentru a nu stârni nedumeriri trebuie să facem unele precizări.

Instituţia Avocatul Poporului este tratată de doctrinarii Dreptului Constituţional ca o garanţie constituţională a drepturilor şi libertăţilor publice. în consecinţa, această instituţie este tratată în strânsă legătură cu drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor români.

în sistematizarea titlului II al Constituţiei României, Legiuitorul Constituant a consacrat ultimul capitol tocmai instituţiei pe care noi o analizăm.

Având în vedere argumentele expuse anterior ar fi fost mai firesc să tratăm instituţia Avocatul Poporului în cadrul părţii a Il-a a lucrării, dedicată "Drepturilor, libertăţilor si îndatoririlor fundamentale ale cetăţenilor români'[1].

Am optat pentru tratarea acestei instituţii în această parte a lucrării consacrată "Puterii de stat în România" deoarece apreciem că Avocatul Poporului constituie o autoritate publică.

Importanţa acestei autorităţi publice se relevă atât în legătură cu protejarea si garantarea drepturilor si libertăţilor fundamentale cât si în raport cu griia manifestată de puterea publică în prezervarea si conservarea acestor drepturi si libertăţi.

Altfel spus, tradiţional în analiza instituţiei Avocatul Poporului accentul cade pe valoarea şi pe importanţa drepturilor subiective recunoscute cetăţenilor (drepturi şi libertăţi fundamentale, fără îndoiala). De altfel, aceasta a fost şi raţiunea Legiuitorului

Constituant în sistematizarea reglementărilor.

Dacă procedam la analiza instituţiei Avocatul Poporului în strânsă corelaţie cu autorităţile etatice ale României este evident că accentul cade asupra evoluţiei şi a reglementării instituţiei ca atare, sub aspectul dreptului pozitiv (obiectiv).

* * *

În temeiul dispoziţiilor constituţionale, care reglementează pentru prima dată o astfel de "autoritate" în România, a fost adoptată Legea nr. 35/1997, în şedinţa comună a Camerei Deputaţilor şi a Senatului, la data de 21.02.1997.

Instituţia reglementata în Constituţia României îşi are izvorul în instituţia Ombusman-ului suedez.

Autoritatea publica Avocatul Poporului reprezintă un "instrument complementar'[1] al Parlamentului, instituit pentru realizarea controlului autorităţii executive.

Mandatul Avocatului Poporului era iniţial de 4 ani conform dispoziţiilor Constituţiei României adoptata prin referendum naţionala la 08.12.1991.

Ulterior, după revizuirea Constituţiei României în anul 2003, mandatul Avocatului Poporului a fost mărit, ca durata, la 5 ani.

De asemnea sub imperiul Constituţiei României, anterior revizuirii, Avocatul Poporului era numit de Camera "superioara" a Parlamentului României - de Senat.

După revizuirea constituţionala, art. 65 lit. "i" din Constituţia României prevede ca cele doua Camere parlamentare, cu votul majorităţii deputaţilor şi a senatorilor, numesc Avocatul Poporului.

Poate candida la numirea în aceasta demnitate publica orice cetăţean al României care îndeplineşte condiţiile de numire stabilite pentru demnitatea de judecător al Curţii Constituţionale. Analizând prevederile art. 143 din Constituţia României putem stabili, în mod indirect, care sunt condiţiile necesare pentru ca un cetăţean român sa exercite demnitatea publica de "Avocat al Poporului".

Art. 143: "Judecătorul Curţii Constituţionale trebuie sa aibă pregătire juridica superioara, înalta competenţa profesionala şi o vechime de cel puţin 18 ani în activitatea juridica sau în învăţământul juridic superior.

Cu excepţia cetăţeniei române persoana fizica care candidează trebuie sa îndeplinească cumulativ alte trei condiţii:

A) sa posede pregătire juridica superioara. De principiu, pentru aceasta demnitate publica, candidaţii sunt doctori în ştiinţe juridice.

B) să aibă înaltă competenţă profesională. Aceasta presupune îndeplinirea, anterior depunerii candidaturii, a unor funcţii publice sau demnităţi de o extremă importanţă. Candidatul trebuie să-şi fi exercitat atribuţiile specifice funcţiei sau demnităţii publice cu competenţa profesionala de excepţie.

C) să aibă vechime de cel puţin 18 ani în activitatea juridică sau în învăţământul juridic superior. Este o condiţie de vechime impusă candidatului la demnitatea publică de Avocat al Poporului.

Numărul de ani solicitaţi nu este exagerat, având în vedere importanţa acestei demnităţi publice.

Evident vechimea poate fi în activitatea juridică practică (magistratura. de ce nu avocatură, notariat) sau în învăţământul juridic superior.

Această modalitate alternativă (vechime în profesii practice sau în învăţământul juridic superior) este firesc prevăzută, fiind de notorietate că persoanele fizice cu înaltă competenţa profesională şi cu pregătire academică în ciclurile avansate din învăţământul universitar, profesează în cadrul Facultăţilor de Drept din România, în calitate de cadre didactice universitare.

Avocatul Poporului dispune de independenta în raport cu orice altă autoritate publică. El nu poate îndeplini o altă funcţie sau demnitate publică tocmai pentru a i se conserva independenţa (cu excepţia funcţiilor didactice din învăţământul superior, desigur). Astfel recomandările făcute de Avocatul Poporului nu pot fi cenzurate de Parlament şi nici de Justiţie. Avocatul Poporului nu este supus nici unui mandat imperativ sau reprezentativ, mandatul său nu poate fi reînoit decât o singură dată.[401]

Avocatul Poporului în exercitarea atribuţiilor specifice dispune de anumite mijloace si mecanisme de acţiune.

El primeşte şi repartizează cereri privind eventuala încălcare a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor români de către autorităţile administraţiei publice. Urmăreşte selecţionarea petiţiilor, solicitând, dacă este cazul, încetarea încălcării drepturilor şi libertăţilor, repunerea în drepturi a petiţionarilor şi acoperirea prejudiciilor.

Avocatul Poporului se poate sesiza la cererea cetăţenilor vătămaţi în drepturile lor sau din oficiu.

în orice caz este necesară următoarea precizare: nu fac obiectul activităţii Avocatului Poporului cererile referitoare la actele emise de Camerele Parlamentului, la actele Preşedintelui României şi a Guvernului ţării, a Curţii Constituţionale, ale Preşedintelui Consiliului Legislativ şi ale "puterii" judecătoreşti precum şi cererile privitoare la actele sau faptele încheiate ori săvârşite de deputaţi şi de senatori.

Se recunoaşte Avocatului Poporului aptitudinea de a efectua anchete în vederea verificării temeiniciei sesizărilor cetăţenilor români.

Avocatul Poporului prezintă celor două Camere parlamentare, fie anual, fie la solicitarea acestora, rapoarte. Prezentarea unor astfel de rapoarte nu trebuie să conducă la ideea subordonării funcţionale, efective, a Avocatului Poporului în raport cu "puterea" deliberativ-legisla- tivâ. în consecinţa, Avocatul Poporului beneficiază de independenţa în activitatea desfăşurată şi de autonomie în raport cu autoritatea publică care îl numeşte si eventual îl revoca - Parlamentul României.

*

* *

La finalul acestor succinte observaţii se impune o întrebare cu efect imediat asupra "terminologiei" utilizate, dar cu repercursuini asupra fondului discuţiei - analiza autorităţilor publice.

Este "Avocatul Poporului" doar o instituţie sau o autoritate publica în adevăratul sens al cuvântului?

Doctrinarii constituţionalişti când se referă la "Avocatul Poporului"[1] utilizează sintagma de "instituţie". Chiar şi noi l-am denumit astfel în observaţiile anterioare.

Reţinem totodată că, Constituantul nu a inclus instituţia Avocatului Poporului în Titlul III al Legii fundamentale, referitor la "Autorităţile publice".

Prin natura atribuţiilor pe care le are - conferite pe cale constituţională şi legală - Avocatul Poporului dobândeşte caracterele unei autorităţi publice.

De aceea noi apreciem că instituţia Avocatului Poporului prin rolul său şi prin atribuţiile care îi sunt conferite, constituie o autori-

tate publică sui generis.

Calificarea acestei instituţii ca fiind o autoritate publică nu este de natură să dezechilibreze în vreun fel principiul fundamental, după care se ghidează însuşi Legiuitorul Constituant, al echilibrului si separaţiei "puterilor" constituite în stat.[411]

Noi am calificat instituţia "Avocatului Poporului" ca fiind o autoritate publică datorită rolului său în garantarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor români. Numai în mod subsidiar am "apelat" la "forţa", la capacitatea şi aptitudinile acestei instituţii pentru a încerca motivarea ideii noastre.

Cap. VII: Curtea Constituţională a României

În cadrul Titlului V din Constituţia României este reglementată Curtea Constituţională.

Legiuitorul constituant a structurat conţinutul Titlului V astfel: art. 142 - Structura Curţii Constituţionale; art. 143 - Condiţii de numire a judecătorilor Curţii Constituţionale; art. 144 - Incompatibilităţile specifice funcţiei de judecător al Curţii Constituţionale; art. 145 - Independenţa şi inamovibilitatea judecătorilor Curţii Constituţionale ; artj 46 - Atribuţiile Curţii Constituţionale şi art. 147 - Deciziile pronunţate de Curtea Constituţională şi implicit efectele acestor decizii.

Instituirea Curţii Constituţionale în peisajul constituţional românesc a constituit o inovaţie a Legiuitorului Constituant.

Aşa cum am avut ocazia să mai precizăm în capitolul I a primei părţi din prezenta lucrare, fundamentarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale este de natură să modifice "schema clasică'[1] a "puterilor" etatice. Echilibrul şi separaţia "puterilor" statale pare a fi iremediabil afectate de modul de funcţionare şi mai ales de atribuţiile Curţii Constituţionale.

Curtea Constituţională a preluat "coroana" care în mod tradiţional în România aparţinuse autorităţii ("puterii") judecătoreşti. Este vorba de aptitudinea de exercitare a controlului constituţionalităţii legilor.

Fiind deposedata de această atribuţie de excepţie, autoritatea judecătorească a rămas, în continuare, competenta să soluţioneze

cauzele civile şi penale precum şi cauzele administrative, care prin natura lor implică verificarea legalităţii actelor emise de organele autorităţii executive.

Nu suntem noi cei chemaţi a aprecia dacă prin înfiinţarea Curţii Constituţionale a fost sau nu ştirbită autoritatea judecătorească, în latura atribuţiilor, a competenţelor sale civile.

Cert este că jurisdicţia constituţională se exercita de o autoritate publică independenta. Această autoritate este reprezentata de Curtea Constituţională.

Legiuitorul Constituant a optat pentru înfiinţarea acestei autorităţi publice independente de celelalte "puteri" etatice.

Exista, desigur, şi o altă opţiune: instituirea unei Curţi Constituţionale distincte, competenta să soluţioneze litigiile cu caracter constituţional, care să fie integrată în autoritatea judecătorească.

Rolul Curţii Constituţionale este acela de a "garanta supremaţia Constituţiei".

în consecinţa, organizarea, funcţionarea şi atribuţiile Curţii Constituţionale nu pot fi determinate decât prin însăşi Legea fundamentală şi prin Legea organică privind organizarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale (nr. 47/18.05.1992).[431]

în legătură cu necesitatea instituirii Curţii Constituţionale s-au purtat aprinse discuţii în Adunarea Constituantă.

Unele puncte de vedere au considerat că, un organ specializat al statului - Curtea Constituţională - trebuie să înfăptuiască garantarea deplină a Constituţiei prin exercitarea atribuţiei de control a constituţionalităţii legilor adoptate de legiuitorul ordinar.[441]

Alte opinii - la vremea respectivă - s-au situat pe poziţii contrare. S-a specificat, de exemplu, că atribuţiile privind controlul constituţionalităţii legilor trebuie să rămână o perioadă relativ îndelungată - 10 până la 15 ani - în competenţa instanţelor judecătoreşti (de drept comun).[441]

O poziţie nuanţata, foarte pertinenta după părerea noastră, preciza că, cu excepţia Republicii Franceze, verificarea constituţionalităţii legilor se realizează de instanţele judecătoreşti (de drept comun) sau de tribunale constituţionale care sunt organe de jurisdicţie plasate în cadrul "puterii" judecătoreşti!! [441]

în fine s-a acreditat şi ideea conform căreia Curtea

Constituţionala nefiind definita ca o putere de stat (publică) pare doar o instituţie statală care nu poate fi controlată de celelalte "puteri". [431]

Curtea Constituţională apare cu un "superparlament... cu putere de negare şi nu cu putere de promovare" - a afirmat un membru al Adunării Constituante.[441]

Unii parlamentari au propus alte modalităţi de realizare a controlului constituţionalităţii legilor: controlul proiectelor de lege să se înfăptuiască de o comisie a Camerelor parlamentare; controlul constituţionalităţii legilor să se facă de Curtea Supremă de Justiţie (actuala înalta Curte de Casaţie şi Justiţie), în secţii reunite, aptitudinea oricărui cetăţean de a ataca, în mod direct o lege apreciată ca neconstituţională, etc.

Dezbaterile Adunării Constituante sunt, la momentul de faţă, fapt istoric. Legiuitorul Constituant a acceptat înfiinţarea acestei "puteri" publice schimbându-i doar denumirea din "Consiliul Constitutional" - cum figura în Tezele Constituţiei - în "Curte Constituţionala".

Structura Curţii Constituţionale

Structura Curţii Constituţionale este prevăzută în art. 142 din Constituţia României:

"(1). Curtea Constituţională este garantul supremaţiei Constituţiei.

(2)Curtea Constituţională se compune din nouă judecători, numiţi pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit.

(3) Trei judecători sunt numiţi de Camera Deputaţilor, trei de Senat şi trei de Preşedintele României.

(4) Judecătorii Curţii Constituţionale aleg prin vot secret, preşedintele acesteia, pentru o perioada de 3 ani.

(5). Curtea Constituţională se înoieşte cu o treime din judecătorii ei, din 3 în 3 ani, în condiţiile prevăzute de legea organică a Curţii.

Autorităţile publice care concură la numirea judecătorilor Curţii Constituţionale sunt: Camera Deputaţilor. Senatul si Preşedintele României.

Fiecare dintre autorităţile publice enunţate numesc câte 3 judecători la Curtea Constituţională.

Curtea Constituţională se reînoieşte din trei în trei ani cu câte o treime din judecătorii săi. Schimbarea alcătuirii, a compoziţiei judecătorilor Curţii Constituţionale nu reprezintă doar un aspect tehnic. Ea are rolul de a da un plus de vigoare acestei autorităţi publice.

Alegerea preşedintelui Curţii Constituţionale este o chestiune firească, care nu ridică probleme.

O întrebare totuşi se poate pune în legătură cu numărul judecătorilor: este acest număr de 9 judecători suficient?

Se cunoaşte că la înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, spre exemplu, funcţionează un număr mult mai mare de judecători. Cei 9 judecători sunt în număr suficient pentru a delibera asupra unei excepţii de neconstituţionalitate?

Firesc, Legiuitorul Constituant a considerat suficient numărul judecătorilor. Să nu uităm că fiecare din cei nouă juedcâtori are o vastă experienţă profesională în domeniul juridic şi că dispune de pregătire juridică superioara.

Condiţiile pentru numirea în calitatea de judecător la Curtea Constituţională

Aceste condiţii sunt prevăzute în art. 143 din Constituţia României:

"Judecătorii Curţii Constituţionale trebuie să aibă pregătire juridica superioară, înaltă competenţa profesională şi o vechime de cel puţin 18 ani în activitatea juridică sau în învăţământul juridic superior".

Toate aceste condiţii au fost analizate în cap. VI din partea I a lucrării (dedicat Avocatului Poporului).

Ele au fost examinate în paragrafele alocate analizării condiţiilor necesare cetăţeanului român pentru a candida în vederea numirii în demnitatea publică de Avocat al Poporului. De aceea nu vom reveni asupra lor.

Procedura de numire a judecătorilor Curţii Constituţionale

implică mai multe etape: depunerea candidaturii la Comisia juridică a Camerei Deputaţilor sau a Senatului, de către grupurile parlamentare sau de deputaţi ori senatori, în mod individual.
Candidatura trebuie să aibă ataşată o caracterizare a candidatului propus şi să fie însoţita de acte care să dovedească îndeplinirea condiţiilor; candidaţii vor fi audiaţi de către Comisie; Comisia juridica va întocmi un raport privitor la candidaţi cu motivarea opiniilor; candidaturile vor fi prezentate în Cameră pe baza recomandării Comisiei juridice şi la propunerea Biroului permanent; candidaţii vor fi audiaţi în plenul Camerei; Camera votează cu majoritate absolută după care candidatul numit va depune jurământul în faţa Preşedintelui României şi a preşedinţilor celor două Camere parlamentare.

Imcompatibilităţi

Incompatibilităţile sunt reglementate în dispoziţiile art. 144 din Constituţia României: "Funcţia de judecător al Curţii Constituţionale este incompatibilă cu oricare altă funcţie publică sau privată, cu excepţia funcţiilor didactive din învăţământul juridic superior".

Incompatibilităţile sunt instituite în scopul apărării independenţei şi a imparţialităţii judecătorului constituţional.

în cap. 6 al Legii nr. 47/1992 privind organizarea din funcţionarea Curţii Constituţionale, art. 61 alin. (4) reiterează prevederile constituţionale în sensul că: "Funcţia de judecător este incompatibilă cu oricare altă funcţie publică sau privată, cu excepţia funcţiilor didactice din învăţământul juridic superior". [4<>] Legiuitorul practic s-a mărginit la copierea - cu o insignifiantă modificare - a dispoziţiilor constituţionale.

Prin instituirea incompatibilităţii funcţiei de judecător al Curţii Constituţionale cu orice altă funcţie publică sau privată determină discutarea a două ipoteze concrete care se pot întâlni cu ocazia numirii şi pe parcursul exercitării acestei demnităţi publice.

A) Pentru a putea fi numit judecător la Curtea Constituţională candidatul desemnat trebuie să-şi exprime acordul în scris în legătură cu renunţarea sa la funcţia pe care o ocupă şi care, evident, ar genera starea de incompatibilitate;

B) Dacă starea de incompatibilitate survine în timpul exercitării mandatului de judecător la Curtea Constituţională respectivul judecător trebuie să demisioneze sau va fi exclus de drept.

Art. 67 alin. (1) lit. "b" din Legea nr. 47/1992 prevede că mandatul de judecător al Curţii Constituţionale încetează: "în situaţiile de incompatibilitate...". Este ipoteza încetării de drept a mandatului judecătorului.

Mandatul încetează prin demisie conform prevederilor art. 67 alin. (1) lit. "a" teza a Il-a din Legea nr. 47/1992.

Ca şi în privinţa magistaţilor şi pentru judecătorii Curţii Constituţionale a fost instituita o incompatibilitate generală deoarece textul se referă la "oricare altă funcţie publică sau privată'[1].

Unica excepţie admisă de Legiuitorul Constituant se referă - la fel ca în cazul magistraţilor - la "funcţiile didactice din învăţământul juridic superior".

Pentru a fi riguroşi trebuie să menţionăm că excepţia referitoare la funcţiile didactice care pot fi exercitate de judecătorii Curţii Constituţionale nu coincide, fiind mai restrânsă, decât excepţia referitoare la funcţiile didactice ce pot fi exercitate de magistraţi (judecători sau procurori).

Astfel, art. 125 alin (3) şi art. 132 alin. (2), ambele din Constituţia României, precizează că "funcţia (de judecător sau de procuror - n.a.) este incompatibila cu orice altă funcţie publică sau privată, cu excepţia funcţiilor didactice din învăţământul superior.

Excepţia de la starea de incompatibilitate pentru magistraţi priveşte funcţiile didactice din învăţământul superior, indiferent de profil sau specializare.

Excepţia de la starea de incompatibilitate referitoare la judecătorii Curţii Constituţionale priveşte doar funcţiile didactice din învăţământul juridic superior!!!

Deci judecătorii Curţii Constituţionale nu pot activa decât în cadrul Facultăţilor de Drept din Universităţile României.

Se mai pune o problemă: judecătorii Curţii Constituţionale sunt compatibili să predea cursuri universitare de specialitate juridică în cadrul unor facultăţi cu profil şi specializare ne-juridicâ?

Spre exemplu: să predea Teoria generală a dreptului sau Dreptul Comercial ori Elemente de Drept Civil la o Facultate de Ştiinţe Economice.

în acest caz, desi disciplina predată este juridică ea nu se predă în cadrul învăţământului juridic superior. în consecinţa, în ipoteza specificata, pornind strict de la prevederile constituţionale, un magistrat poate sa predea, dar un judecător al Curţii Constituţionale nu poate desfăşura activitate didactica întrucât ar deveni incompatibil.

Raţiunea restrângerii funcţiilor didactice exclusiv la învăţământul juridic superior - organizat în cadrul Facultăţilor de Drept consta probabil, în crearea posibilităţii pentru judecătorii Curţii Constituţionale de a participa nemijlocit la formarea viitorilor jurişti.

Independenţa şi inamovibilitatea judecătorilor Curţii Constituţionale

Art. 145 din Constituţia României dispune: "Judecătorii Curţii Constituţionale sunt independenţi în exercitarea mandatului lor şi inamovibili pe durata acestuia".

Independenta si inamovibilitatea constituie cei doi piloni fundamentali ai statutului judecătorului Curţii Constituţionale.

Deşi nu sunt parte componenta a autorităţii ("puterii") judecătoreşti, judecătorii Curţii Constituţionale dispun de independenta şi de inamovibilitate.

Independenţa judecătorilor Curţii Constituţionale este absolut necesara pentru înfăptuirea "justiţiei constituţionale".

Aceşti judecători sunt supuşi doar Constituţiei şi Legii privind organizarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale.

Curtea Constituţionala fiind o autoritate publica independenta în stat având ca atribuţie esenţiala garantarea respectării Legii fundamentale, implica şi independenţa membrilor care o compun.

Astfel: Curtea Constituţionala este competenta în temeiul Constituţiei României şi nicio autoritate publica nu trebuie sa îi stânjenească activitatea; Curtea Constituţională se supune exclusiv Legii fundamentale şi Legii sale de organizare şi funcţionare; judecătorii Curţii Constituţionale nu pot fi traşi la răspundere pentru voturile exprimate cu ocazia soluţionării cauzelor.

Intr-o măsură apreciabilă independenţa judecătorilor Curţii Constituţionale "se aseamănă" cu independenţa magistraţilor

judecători de la instanţele de drept comun.

Practic este vorba de aceeaşi garanţie juridică constituţională oarecum echivalentă sub aspect cantitativ şi calitativ.

Deosebirea se manifesta prin locul si rolul avut de judecătorii Curţii Constituţionale în raport cu judecătorii magistraţi de carieră.

Inamovibilitatea - este o garanţie a independenţei judecătorului. Ea reprezintă instituţia care asigură o stabilitate deosebita judecătorului.

în temeiul inamovibilităţii, judecătorul nu poate fi suspendat, promovat, transferat, pensionat prematur sau eliberat din funcţie decât în cazurile şi cu observarea condiţiilor prevăzute de lege.

Judecătorii din cadrul autorităţii judecătoreşti dispun de inamovibilitate (cu excepţia judecătorilor stagiari).

Judecătorii Curţii Constituţionale beneficiază de inamovibilitate pe durata mandatului.

Sunt şi anumite particularităţi desigur, manifestate prin imposibilitatea promovării, a pensionării premature şi totodată imposibilitatea transferării judecătorilor de la Curtea Constituţională.

Inamovibilitatea judecătorilor Curţii Constituţionale există pe durata îndeplinirii mandatului. Aceasta înseamnă că după pierderea calităţii (demnităţii publice) de judecător al Curţii Constituţionale inamovibilitatea încetează de drept.

Alte chestiuni privitoare la independenţa judecătorilor şi la inamovibilitatea acestora (ne referim la judecătorii de la instanţele de drept comun) au fost - succint desigur - anterior tratate.

Atribuţiile Preşedintelui Curţii Constituţionale a României

Art. 9 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale, cu modificările şi completările ulterioare, menţionează atribuţiile preşedintelui Curţii Constituţionale.

Sintetic, preşedintele Curţii Constituţionale exercita următoarele atribuţii:

- coordonează activitatea Curţii Constituţionale;

- convoacă şi prezidează şedinţele Curţii Constituţionale;

- desemnează judecătorul - raportor în cazurile prevăzute de lege şi stabileşte termenele de judecată;

- reprezintă Curtea Constituţională în faţa autorităţilor publice şi a altor organizaţii române sau străine;

- constata cazurile de încetare a mandatului judecătorilor şi sesizează autorităţile publice care i-au numit, pentru ocuparea postului devenit vacant;

- îndeplineşte alte atribuţii prevăzute de lege sau de Regulamentul de organizare şi funcţionare a Curţii Constituţionale;

- supravehează activitatea de ordonare de credite a secretariatului general al Curţii Constituţionale.

Exercitarea efectivă a atribuţiilor de conducere administrativă se realizează de către preşedintele Curţii Constituţionale, prin emiterea de ordine.

Atribuţiile Curţii Constituţionale. Deciziile Curţii Constituţionale

Art. 146 din Constituţia României menţionează atribuţiile Curţii Constituţionale.

Curtea Constituţională are următoarele atribuţii:

a) se pronunţa asupra constituţionalităţii legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Preşedintelui României, a unuia dintre preşedinţii celor două Camere, a Guvernului, a înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puţin 50 de deputaţi sau de cel puţin 25 de senatori, precum şi, din oficiu, asupra iniţiativelor de revizuire a Constituţiei;

b) se pronunţa asupra constituţionalităţii tratatelor sau altor acorduri internaţionale la sesizarea unuia dintre preşedinţii celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puţin 50 de deputaţi sau de cel puţin 25 de senatori;

c) se pronunţa asupra constituţionalităţii regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre preşedinţii celor două

Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puţin 50 de deputaţi sau de cel puţin 25 de senatori;

d) hotărăşte asupra excepţiilor de neconstituţionalitate privind legile şi ordonanţele, ridicate în faţa instanţelor judecătoreşti, sau de arbitraj comercial; excepţia de neconstituţionalitate poate fi ridicata şi direct de Avocatul Poporului;

e) soluţionează conflictele juridice de natură constituţională dintre autorităţile publice, la cererea Preşedintelui României, a unuia dintre preşedinţii celor două Camere, a primului-ministru sau a preşedintelui Consiliului Superior al Magistraturii;

f) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Preşedintelui României şi confirmă rezultatele sufragiului;

g) constata existenţa împrejurărilor care justifica interimatul în exercitarea funcţiei de Preşedinte al României şi comunica cele constatate Parlamentului şi Guvernului;

h) da aviz consultativ pentru propunerea de suspendare din funcţie a Preşedintelui României;

i) veghează la respectarea procedurii pentru organizarea şi desfăşurarea referendumului şi confirma rezultatele acestuia;

j) verifica îndeplinirea condiţiilor pentru exercitarea iniţiativei legislative de către cetăţeni;

k) hotărăşte asupra contestaţiilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid politic;

1) îndeplineşte şi alte atribuţii prevăzute de legea organica a Curţii."

După cum se observa din simpla lectura a atribuţiilor menţionate în dispoziţiile art. 146 din Constituţia României, Curtea Constituţionala dispune de multiple atribuţii cu caracter juridic sau caracter politico-juridic.

Textul constituţional enunţat nu enumera toate atribuţiile, lăsând la latitudinea Legiuitorului stablirea, în competenţa Curţii Constituţionale, şi a altor atribuţii.

Trebuie sa observam ca Legiuitorul poate stabili şi alte atribuţii exclusiv prin Legea privind organizarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale (lege organica).

Atribuţiile Curţii Constituţionale sunt de o importanţa covârşitoare.

Noi ne vom margini la analiza succinta a câtorva dintre aceste

atribuţii.

A) Controlul de constituţionalitate

Priveşte, în primul rând, legile adoptate de Parlamentul României.

Controlul constituţionalităţii legilor poate fi un control prealabil sau un control posterior (ulterior)

o în cazul controlului prealabil, acesta se realizează asupra legilor votate de puterea deliberativ-legislativâ dar nepromulgate de şeful statului.

Curtea Constituţională poate fi sesizată de subiecţii prevăzuţi în art. 146 lit. "a" din Constituţia României. Subiecţii respectivi sunt în realitate autorităţi publice ale Statului Român.

o Controlul ulterior (posterior) se înfăptuieşte pe calea soluţionării excepţiei de neconstituţionalitate ridicata în faţa instanţelor judecătoreşti de drept comun sau în faţa instanţelor de arbitraj comercial, de către una dintre părţile litigante.

Reţinem că Avocatul Poporului poate ridica în mod direct excepţia de neconstituţionalitate, în vederea protejării şi garantării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor români (art. 146 lit. "d" din Constituţia României);

o Verifica dacă sunt îndeplinite condiţiile pentru exercitarea iniţiativei de revizuire a Constituţiei (art. 146 lit. "j" din Constituţia României). Curtea Constituţională procedează la verificarea respectării limitelor în care Constituţia poate fi revizuita, conform dispoziţiilor art. 152 din Legea fundamentală;

o Efectuează controlul constituţionalităţii Regulamentelor Parlamentului: regulamentul şedinţelor comune ale celor două Camere; regulamentul Camerei Deputaţilor şi regulamentul Senatului.

Sesizarea poate fi făcută tot de subiecţii oficiali, autorităţi publice (art. 146 lit. "c" din Constituţia României);

o Efectuează controlul de constituţionalitate a ordonanţelor guvernamentale potrivit dispoziţiilor art. 146 lit. "d" din Constituţia României;

o Verifică dacă sunt îndeplinite condiţiile pentru exercitarea iniţiativei legislative de către cetăţeni (art. 146 lit. "j" din Constituţia României).

Curtea Constituţională a României are prerogativa şi înda-

torirea de a verifica îndeplinirea condiţiilor în vederea exercitării iniţiativei legislative de către popor.

Atribuţiile exemplificate fac parte din categoria atribuţiilor eminamente juridice (pur juridice) ale Curţii Constituţionale.

A) O serie de atribuţii extrem de importante care revin Curţii Constituţionale au un caracter politico-hiridic.

o Atribuţiile de a veghea la respectarea procedurii pentru alegerea Preşedintelui României şi de a confirma rezultatul sufragiului.

Această atribuţie complexă presupune o serie de acte îndeplinite de Curtea Constituţională: înregistrarea candidaturilor; soluţionarea eventualelor contestaţii; publicarea rezultatului alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al României în Monitorul Oficial etc. (art. 146 lit. "f[1] din Constituţia României);

o Constatarea existenţei împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcţiei de Preşedinte al României şi comunicarea constatărilor către Parlament şi către Guvern (art. 146 lit. "g" din Constituţia României).

Când se impune exercitarea atribuţiilor de şef al statului de către un Preşedinte interimar. Curtea Constituţională este autoritatea publică care constată împrejurările (cauzele) care să justifice instituirea interimatului la funcţia de Preşedinte al României;

o Atribuţia de avizare a propunerii de suspendare din funcţie a Preşedintelui României (art. 146 lit. "h" din Constituţia României).

Avizul Curţii Constituţionale este consultativ, autoritatea publică decidentâ fiind Parlamentul.

Reţinem că avizul Curţii Constituţionale trebuie obligatoriu solicitat deşi are doar un caracter consultativ;

o Atribuţia de veghere la respectarea procedurii pentru organizarea referendumului şi atribuţia de confirmare a rezultatului referendumului (art. 146 lit. "i" din Constituţia României).

Sunt subsumate două atribuţii: vegherea la respectarea procedurii "referendare" si confirmarea rezultatului referendumului. Bineînţeles a doua atribuţie este accesorie primei atribuţii.

o Atribuţia de soluţionare a contestaţiilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid politic (art. 146 lit. "k" din Constituţia României).

Curtea Constituţională verifică constituţionalitatea respectivu-

lui partid politic în temeiul dispoziţiilor art. 40 alin. (2) din Constituţia României;

- Atribuţia de soluţionare a conflictelor juridice de natură constituţională dintre autorităţile publice (art. 146 lit. "e) din Constituţia României).

Curtea Constituţională "soluţionează" conflictele juridice constituţionale ivite între autorităţi!!!!

Practic, când medierea exercitată de Preşedintele României între "puterile" constituite în stat "nu a dat roade". Curtea Constituţionala are prerogativa de a rezolva, la cerere, conflictul generat de "neînţelegerea" dintre autorităţile publice.

Curtea Constituţională poate fi sesizată de subiecţii indicaţi în text, în calitate de autorităţi publice sau de reprezentanţi ai autorităţilor publice.

Această atribuţie de "mediere judiciară, contencioasă" între autorităţile etatice, conferă Curţii Constituţionale un caracter quasi-sacramental.

Judecătorii Curţii Constituţionale sunt apărătorii şi garanţii Constituţiei României. Tot ei sunt cei care "tranşează" din punct de vedere juridic dar şi politic pentru fiecare "putere" constituita în stat, în privinţa locului, rolului şi atribuţiilor care îi sunt recunoscute de Constituţie.

Judecătorii Curţii Constituţionale sunt pavăza întregii naţiuni române, a fiecărui cetăţean privit singular cât şi a Statului Român privit ca ansamblu de autorităţi publice.

Situându-se într-un fel "deasupra" autorităţilor etatice, judecătorii Curţii Constituţionale reglează mecanismul statal al României în temeiul principiilor Statului de Drept, Democraţiei politice (reprezentative) şi Democraţiei juridice constituţionale.

Ei datorează Naţiunii Române dar şi poporul este dator sa respecte şi sa asigure deplina înfăptuire a justiţiei constituţionale. Judecătorii Curţii Constituţionale reprezintă "o contrapondere" în raport cu fiecare dintre "puterile" constituite în Statul Român.

* * *

Art. 147 din Constituţia României se refera la deciziile onoratei Curţi Constituţionale a României.

"(1). Dispoziţiile din legile şi ordonanţele în vigoare, precum şi

cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituţionale, îşi încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curţii Constituţionale daca, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituţionale cu dispoziţiile Constituţiei. Pe durata acestui termen, dispoziţiile constatate ca fiind neconstituţionale sunt suspendate de drept.

(2) . în cazurile de neconstituţionalitate care privesc legile înainte de promulgarea acestora, Parlamentul este obligat sa reexamineze dispoziţiile respective pentru punerea lor de acord cu decizia Curţii Constituţionale.

. în cazul în care constituţionalitatea tratatului sau acordului internaţional a fost constatată potrivit art. 146 lit. "b", acesta nu poate face obiectul unei excepţii de neconstituţionalitate. Tratatul sau acordul internaţional constatat ca fiind neconstituţional nu poate fi ratificat.

(2) . Deciziile Curţii Constituţionale se publică în Monitorul Oficial al României. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii şi au putere numai pentru viitor."

Actele Curţii Constituţionale sunt deciziile, hotărârile si avizele.

Deciziile - sunt emise când se pronunţa Curtea Constituţională asupta Constituţionalităţii legilor, ordonanţelor, a iniţiativelor de revizuire a Constituţiei precum şi în alte situaţii.

Hotărârile - se emit de Curtea Constituţională când se verifică îndeplinirea condiţiilor pentru exercitarea iniţiativei legislative de către cetăţenii români, când se constată existenţa împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcţiei de Preşedinte al României sau în situaţiile în care Curtea Constituţională veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Preşedintelui României şi confirma rezultatele sufragiului.

Avize consultative - sunt emise de către Curtea Constituţională în ipoteza propunerii de suspendare din funcţie a Preşedintelui României.

Efectele juridice cile deciziilor pronunţate de Curtea Constituţională a României

Nu toate actele emise de Curtea Constituţionala au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Deciziile prin care Curtea Constituţională se pronunţa asupra excepţiilor de neconstituţionalitate au acest caracter.

De asemenea, *deciziile* prin care sunt soluţionate conflictele juridice de natură constituţională dintre autorităţile statului ori *deciziile* asupra contestaţiilor referitoare la constituţionalitatea unui partid politic au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Deciziile Curţii Constituţionale sunt general obligatorii având puterea numai pentru viitor. Fiind general obligatorii orice subiect de drept din Statul Român trebuie să respecte şi să se conformeze deciziilor pronunţate de Curtea Constituţională.

Privitor la încetarea efectelor juridice ale dispoziţiilor din legi sau din ordonanţe, aflate în vigoare, dispoziţii care au fost declarate neconstituţionale art. 147 din Legea fundamentală, este deplin lămuritor. La fel şi în ipoteza constatării unui tratat sau a unui acord internaţional ca fiind neconstituţional.

De principiu, legile şi ordonanţele, ori dispoziţiile din acestea, declarate neconstituţionale îşi încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei, numai dacă Legislativul sau Executivul nu pun de acord dispoziţiile declarate ca fiind neconstituţionale cu textele Legii fundamentale.

Tratatul sau acordul internaţional constatat ca fiind neconstituţional nu poate fi ratificat.

Cu privire la deciziile pronunţate de Curtea Constituţională referitoare la legile adoptate de Parlament dar nepromulgate de şeful statului în doctrina se precizează că acestea nu sunt acte iuridictionale si. în consecinţă, nu produc efecte juridice.

Concluzii la prima parte a lucrării

În prima parte a lucrării am încercat să analizăm principalele autorităţi publice ale Statului Naţional Unitar Român.

Astfel, în cap. I am analizat principiul separaţiei şi echilibrului "puterilor" în stat aşa cum ni s-a părut că este valorificat în Constituţia României.

în capitolele II-VII am sintetizat aspectele esenţiale referitoare la autorităţile publice existente în România, sub imperiul actualei Constituţii: Parlament, Preşedintele României, Guvern, Autoritatea judecătorească, Avocatul Poporului şi, nu în ultimul rând, Curtea Constituţionala a României.

Aprecierile făcute sunt desigur subiective, rod al concepţiei autorului.

în esenţă, "am separat" autoritatea publică a Preşedintelui României de "puterea" (autoritatea) executivă. Desigur este doar un punct de vedere.

Am căutat să oferim şefului statului un "statut" pe măsura rolului său de mediator între "puterile" statului precum şi între stat şi societate.

Şeful statului exercita şi o altă funcţie deosebit de importanta - aceea de a reprezenta Statul Român în relaţiile internaţionale.

Am căutat, de asemenea, să "descoperim" locul şi rolul Curţii Constituţionale a României. Această putere publică care soluţionează eventualele conflicte juridice, de natură constituţională, dintre autorităţile statului "joacă" un rol crucial în prezervarea şi garantarea nu numai a drepturilor subiective ale cetăţenilor români cât mai ales asupra reglării şi funcţionării mecanismului statal al României.

Desigur, cele două autorităţi mai sus precizate sunt analizate în strânsă corelaţie şi interdependenţa cu celelalte autorităţi etatice.

Departe de noi intenţia de a "minimaliza" rolul şi importanţa vreunei autorităţi statale.

Dacă am reuşit în "tentativa" noastră, nu poate spune decât cititorul.

Partea II
Drept constituţional. Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale ale cetățenilor români

Cuvânt introductiv la partea II-a

Partea a II-a a aceste cărţi constituie o monografie dedicată analizării drepturilor, libertăţilor şi îndatoririlor fundamentale ale cetăţenilor români.

Această monografie reprezintă o lucrare distincta în raport cu partea I a prezentei cărţi. Totuşi am decis publicarea celor două teme luate în analiză (partea I, respectiv partea a Il-a) într-o singură carte datorita următoarelor argumente:

- primul argument se referă la materia analizată. Ambele monografii cuprinse în acestâ carte tratează chestiuni relative la Dreptul Constituţional;

- - al doilea argument, mult mai tehnic, mai pragmatic, priveşte procesul tehnologic de tipărire care este mult mai avantajos în ipoteza cumulării monografiilor.

După cum am mai amintit, prima monografie (partea I) se corelează logic, organic cu alte două lucrări publicate. Prezenta monografie (partea a 11-a) are menirea de a contrabalansa "tratarea în exces" a instituţiilor etatice şi a statului, în general.

Evident, partea a Il-a a acestei cărţi se adresează cu prioritate studenţilor de la Facultatea de Drept. Ea poate fi lecturatâ, desigur, şi de juriştii practicieni precum şi de cititorii specializaţi în Drept.

Monografia "Drepturile, libertăţile si îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor români" utilizează un limbaj accesibil publicului larg. În consecinţă nu am stăruit în exces asupra explicaţiilor fiecărui drept fundamental sau obligaţie fundamentala. Mai curând am reflectat asupra chestiunilor apreciate de noi ca fiind mai importante pentru corecta înţelegere a acestei extrem de interesante instituţii, materializata în drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale cetăţeneşti.

Reuşita demersului nostru ştiinţific rămâne la libera apreciere a cititorilor. Şi chiar daca aceasta monografie nu reprezintă - sa presupunem - un discurs cât de cât acceptabil, valoros, speram ca cititorii noştri sa aprecieze măcar intenţia noastră. Materi alizarea acestei intenţii se fundamentează pe doctrina româna de Drept Constituţional publicata de profesorii noştri din renumitele centre universitare ale României. Lor şi celorlalţi profesori celebri de la

Facultăţile de Drept din ţara noastră mă înclin cu respect, consideraţie şi cuvenita modestie.

Disertaţie cu privire la drepturile, libertăţile fundamentale ale cetăţenilor. Terminologie

În titlul acestei monografii am utilizat sintagma "cetăţeni români'[1]. Se impune o precizare: evident, drepturile social-politice sunt proprii doar cetăţenilor români în timp ce drepturile şi libertăţile economice şi culturale sau inviolabilităţile sunt aferente tuturor persoanelor fizice, indiferent de cetăţenia pe care o posedă, fiind intim legate de personalitatea umană.

Dar până la urmă drepturile cetăţenilor români sunt, în fond, drepturi ale omului.

în analiza noastră vom include toate drepturile şi libertăţile nominalizate de Constituţia României. Desigur, vom analiza şi îndatoririle fundamentale consacrate de Legiuitorul Constituant.

*

* *

Drepturile fundamentale prezintă o serie de trăsături caracteristice: ele sunt drepturi subiective recunoscute şi consacrate de Legea fundamentală; sunt drepturi esenţiale pentru cetăţean, în sensul că au înrâurire nemijlocita asupra vieţii, a libertăţii şi a personalităţii sale; sunt drepturi subiective fundamentale înscrise în Constituţia României fiind explicit nominalizate şi fără echivoc reglementate.

Cu privire la sistematizarea materiei este necesară o precizare: deşi în doctrină s-au propus şi s-au efectuat numeroase clasificări şi respectiv grupări a drepturilor şi libertăţilor fundamentale, noi vom urmări, în mod activ şi sistematizarea avută în vedere de Legiuitorul Constituant cu ocazia reglementarii.

"Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale" constituie Titlul II al Constituţiei României (art. 15 - art. 60).

Cap. I se referă la "Dispoziţii comune" (art. 15 - art. 21); cap. II reglementează "Drepturile si libertăţile fundamentale" (art. 22 - art. 53); cap. III dezvolta "îndatoririle fundamentale" (art. 54 - art. 57), iar cap IV consacră şi reglementează instituţia "Avocatul Poporului" (art. 58 - art. 60).

Noi vom încerca să analizăm dispoziţiile cuprinse în primele trei capitole deoarece "Avocatul Poporului" (instituţie sau autoritate publică) a fost deja analizat în monografia dedicată Puterii de stat în ţara noastră (partea I a cărţii).

Cap. I: Dispoziţii comune

Art. 15 din Constituţia României (Universalitatea) are următorul conţinut:

"(1). Cetăţenii beneficiază de drepturile şi de libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea.

(2) . Legea dispune numai pentru viitor, cu excepţia legii penale sau contravenţionale mai favorabile."

în alin. (1) este consacrată poziţia de egalitate a cetăţenilor români în faţa legilor. Bineînţeles că este vorba despre o formulare de principiu deoarece este cunoscut că cetăţenilor români cărora li s-au aplicat pedepse complementare, nu beneficiază de drepturile din care au fost decăzuţi de instanţa de judecată penală.

Alin. (2) consacră la nivel constituţional neretroactivitatea legilor. Principiul era deja prevăzut în Codul Civil Român dar, prin integrarea sa în Constituţia României, a căpătat noi valenţe fiind un principiu constituţional.

Cu privire la excepţiile de la acest principiu observăm că iniţial s-a prevăzut o excepţie referitoare la legea penală mai favorabilă.

După revizuirea Constituţie României în cadrul excepţiei a fost introdusa şi legea contravenţională mai favorabila.

Astfel s-a dat eficienţa principiului general al aplicării legii penale mai blânde (melior lex) care a fost extins şi la legile cu caracter contravenţional.

Art. 16 din Constituţie (Egalitatea în drepturi) prevede:

"(1). Cetăţenii sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără privilegii şi fără discriminări.

(2). Nimeni nu este mai presus de lege.

(3) Funcţiile şi demnităţile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condiţiile legii, de persoanele care au cetăţenia română şi domiciliul în ţară. Statul român garantează egalitatea de şanse între

femei şi bărbaţi pentru ocuparea acestor funcţii şi demnităţi.

(4) . în condiţiile aderării României la Uniunea Europeană, cetăţenii Uniunii care îndeplinesc cerinţele legii organice au dreptul de a alege şi de a fi aleşi în autorităţile publice locale."

Principiul prevăzut în alin. (1) consacră egalitatea tuturor cetăţenilor români în faţa legilor şi a autorităţilor publice. Evident, există diferenţe între anumite categorii de cetăţeni manifestate în mod obiectiv în societate.

Astfel, cetăţenii români care au calitatea de comercianţi sunt obligaţi să declare veniturile obţinute; identic, demnitarii şi anumite categorii de funcţionari publici au această obligaţie. Ceilalţi cetăţeni români nu au această îndatorire.

Alin. (2) al articolului analizat statuează, pe cale de principiu, asupra imposibilităţii unor categorii de persoane, demnitari sau funcţionari publici de a nu respecta legile statului. Indiferent de demnitatea sau de funcţia publică pe care o deţine, cetăţeanul român nu poate beneficia de absoluta "imunitate"; el nu poate fi considerat - *ab initio* - nonresponsabil.

Alin. (3) se circumscrie la persoanele fizice care ocupă demnităţi sau funcţii publice. Acestea trebuie să posede cetăţenia română şi să aibă domiciliul în ţară.

Art. 16 alin. (3) trebuie privit în antiteză cu dispoziţiile art. 54 alin. (2) din Constituţia României care prevede că demnitarii, funcţionarii publici şi militarii răspund de modul în care îşi îndeplinesc atribuţiile de serviciu. Pentru a se putea angaja răspunderea, aceste categorii de persoane fizice vor depune jurământul cerut de lege.

Firesc, demnităţile şi funcţiile publice trebuie să fie ocupate doar de persoanele fizice care au cetăţenia română (nu se exclude bipatridia sau multipatridia). Acestea au obligaţia de fidelitate faţă de ţară. De asemenea, trebuie să domicilieze pe teritoriul statului român. Aceasta întrucât cel ce domiciliază în ţară manifestă un ataşament puternic faţă de naţiunea română.

în ocuparea funcţiilor şi demnităţilor publice este garantată egalitatea de şanse între bărbaţi şi femei. Se realizează astfel înscrierea unei garanţii de nondiscriminare în raport de sex.

Acest alineat se referă exclusiv la funcţiile şi demnităţile publice, adică la funcţionarii şi demnitarii încadraţi în autorităţile publice

care au aptitudinea de a exercita puterea de stat.

Alin. (4) recunoaşte cetăţenilor aparţinând statelor membre ale Uniunii Europene, dreptul de a alege şi de a fi aleşi în autorităţile publice locale. Evident, această recunoaştere se realizează exclusiv în temeiul unei legi organice menită să afirme condiţiile necesare de îndeplinit în prealabil.

Art. 17 din Constituţia României se referă la "Cetăţenii români în străinătate" şi are următorul conţinut: "Cetăţenii români se bucură în străinătate de protecţia statului român şi trebuie să-şi îndeplinească obligaţiile cu excepţia acelora ce nu sunt compatibile cu absenţa lor din ţară".

Articolul sus citat consacră îndatorirea statului român de a se preocupa de situaţia cetăţenilor săi aflaţi pe teritoriul altor state. Această obligaţie a statului român are caracter constituţional.

Analiza textului din Constituţia României conduce la concluzia, de altfel logică, că instituţia cetăţeniei reprezintă liantul dintre stat şi individ.

La rândul lor, cetăţenii români sunt datori să-şi execute obligaţiile în raport cu statul român. Există şi o excepţie referitoare la acele obligaţii care nu sunt compatibile cu absenţa din ţară a cetăţenilor români.

În cadrul excepţiei se încadrează, de exemplu, participarea la înlăturarea efectelor unui dezastru, a unei calamităţi naturale sau a unei catastrofe.

Cetăţenii români aflaţi pe teritoriul unui stat străin sunt supuşi legilor acelui stat. Ei beneficiază de drepturi şi au obligaţii prevăzute de legile române, dar totodată au drepturi şi obligaţii rezultate din legislaţia statului pe teritoriul căruia se află.

Textul se referă exclusiv la obligaţiile decurgând din dreptul pozitiv (obiectiv) român. Dacă s-ar considera altfel, ar fi afectată suveranitatea (supremaţia) statului străin pe teritoriul căruia se află cetăţeanul român.

Art. 18 din Constituţia României (Cetăţenii străini şi apatrizii) prevede:

"(1). Cetăţenii străini şi apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecţia generală a persoanelor şi averilor, garantată de Constituţie şi de alte legi.

(2) . Dreptul de azil se acordă şi se retrage în condiţiile

legii, cu respectarea tratatelor şi a convenţiilor internaţionale la care România este parte."

Cetăţenii străini şi apatrizii beneficiază de drepturi naturale cu caracter imprescriptibil. Ei nu beneficiază de drepturi politice care sunt specifice exclusiv cetăţenilor români.

Reţinem că cetăţenii străini şi apatrizii au toate drepturile prevăzute în Constituţie şi în legislaţie, cu excepţia exercitării acelor drepturi pentru care legea impune drept condiţie calitatea de cetăţean român.

în alin. (2) al acestui articol este reglementat "dreptul de azil". Dreptul de azil constă în găzduirea şi protecţia acordată de statul român unor cetăţeni străini sau apatrizi deoarece în statul de proveniență aceste persoane sunt persecutate pentru activităţi desfăşurate în favoarea drepturilor omului, a bunăstării sociale, păcii şi progresului.

Cetăţeanul străin sau apatridul care a obţinut dreptul la azil din partea statului român beneficiază de toate drepturile şi are toate obligaţiile prevăzute în dreptul pozitiv (obiectiv), bineînţeles cu excepţia drepturilor şi obligaţiilor cu caracter politic, care aprţin doar cetăţenilor români.

Cetăţeanul străin sau apatridul care a obţinut dreptul de azil în România nu poate fi extrădat.

Dreptul de azil nu poate fi acordat unui cetăţean străin sau apatrid care a săvârşit o infracţiune contra păcii sau omenirii.

Art. 19 din Constituţia României intitulat "Extrădarea şi expulzarea" are următorul conţinut:

"(1). Cetăţeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România.

(2) . Prin derogare de la prevederile alin (1), cetăţenii români pot fi extrădaţi în baza convenţiilor internaţionale la care România este parte, în condiţiile legii şi pe bază de reciprocitate.

(3) . Cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi numai în baza unei convenţii internaţionale sau în condiţii de reciprocitate.

(4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăşte de justiţie."

în cadrul acestui articol se prevede că, de principiu, statul român nu îşi poate extrăda sau expulza proprii cetăţeni.

în Dreptul Internaţional Public se cunoaşte cazul special existent între Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi

Statele Unite ale Americii. Aceste ţări admit extrădarea cetăţenilor săi. Se are în vedere aspectele istorice şi tradiţionalele legături între cele două state.

în alin. (2) Legiuitorul Constituant a formulat o excepţie de la principiu.

Cetăţenii români pot fi extrădaţi în temeiul convenţiilor internaţionale semnate şi ratificate de România. Ei pot fi extrădaţi pe bază de reciprocitate (ceea ce implică şi extrădarea cetăţenilor străini în România, de către propriul lor stat). Extrădarea cetăţenilor români se realizează în condiţiile legii. Este vorba de Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internaţională în materie penală.

În Titlul II al legii sunt enunţate condiţiile extrădării pasive (cap. II secţiunea I).

Art. 24^{21} din Lege prevede că "cetăţenii români pot fi extrădaţi din România în baza convenţiilor internaţionale multilaterale la care aceasta este parte şi pe bază de reciprocitate, dacă este îndeplinita cel puţin una dintre următoarele condiţii:

a) persoana extrâdabilâ domiciliată pe teritoriul statului solicitant la data formulării cererii de extrădare;

b) persoana extrâdabilâ are şi cetăţenia statului solicitant;

c) persoana extrâdabilâ a comis fapta pe teritoriul sau împotriva unui cetăţean al unui stat membru al Uniunii Europene dacă statul solicitant este membru al Uniunii Europene."

Alin. (3) al articolului supus examinării afirmă că cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi, dar numai în temeiul unei convenţii internaţionale sau în condiţii de reciprocitate.

Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internaţională în materie penală prevede condiţiile în care se poate realiza extrădarea (art. 26 - art. 37 din Lege).

Alin. (4) stabileşte un principiu cu rol de garanţie. Autoritatea "puterea" judecătorească este competenta să hotărască asupra extrădării sau a expulzării în condiţii de imparţialitate şi de independenţa.

Cu privire la expulzare remarcăm faptul că această instituţie juridica reprezintă atitudinea autorităţilor publice române de a obliga un cetăţean străin sau un apatrid să părăsească teritoriul ţării în mod silit.

Codul Penal Român în cadrul Titlului II - "măsurile de sigu-

ranţă" din partea generală reglementează expulzarea străinilor (art. 112 lit "e" raportat la art. 111 şi art. 117 toate din Codul Penal).

Potrivit art. 117 alin. (2) Cod Penal, măsura de siguranţă a expulzării se aplică şi persoanei fără cetăţenie care nu are domiciliul în ţară.

Art. 20 din Constituţie se referă la tratatele internaţionale privind drepturile omului:

"(1). Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile cetăţenilor vor fi interpretate şi aplicate în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) . Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale cu excepţia cazului în care Constituţia sau legile interne conţin dispoziţii mai favorabile."

în alin. (1) al articolului analizat se instituie princpiul interpretării şi aplicării normelor juridice cu valoare constituţională în concordanta cu tratatele internaţionale la care ţara noastră este parte.

Este menţionata în mod expres Declaraţia Universală a Drepturilor Omului precum şi pactele.

Prin noţiunea de "pacte" Legiuitorul Constituant înţelege să desemneze, să nominalizeze Pactul relativ la drepturile economice, sociale şi culturale şi Pactul relativ la drepturile civile şi politice (adoptat la 16.12.1966, ratificate de România în 1974). Cele două pacte au intrat în vigoare la 03.01.1976 respectiv 23.03.1976.

Alin. (2) al articolului conferă prioritate reglementărilor internaţionale în raport cu legislaţia României. Au prioritate reglementările internaţionale doar în domeniul drepturilor fundamentale ale omului.

în ipoteza în care reglementările internaţionale - privitoare la drepturile fundamentale ale omului - conţin prevederi contrare dispoziţiilor Constituţiei României se pune problema posibilităţii aplicării acestora. Altfel spus, au reglementările internaţionale, în domeniul drepturilor fundamentale, prioritate în raport cu Constituţia în orice situaţie?

Evident reglementările internaţionale au prioritate în raport cu dreptul pozitiv (obiectiv) român doar dacă ele nu contravin preved-

erilor constituţionale. Procedând în alt mod, ar fi încălcat principiul supremaţiei Constituţiei României.

Art. 21 din Legea fundamentală se referă la accesul liber la justiţie. Textul constituţional prevede:

"(1). Orice persoană se poate adresa justiţiei pentru apărarea drepturilor, a libertăţilor şi a intereselor sale legitime.

(2) . Nici o lege nu poate îngrădi exercitarea acestui drept.

(3) . Părţile au dreptul la un proces echitabil şi la soluţionarea cauzelor într-un termen rezonabil.

(4) . Jurisdicţiile speciale administrative sunt facultative şi gratuite."

în România iustitia (funcţia de soluţionare a litigiilor) este în competenţa autorităţii ("puterii") judecătoreşti. Ea se înfăptuieşte, în numele legii, de judecătorii independenţi.

Cetăţenii au aptitudinea de a solicita "intervenţia" autorităţilor judiciare pentru ocrotirea, prezervarea sau pentru conservarea drepturilor lor subiective, inclusiv a drepturilor şi libertăţilor fundamentale.

Constituţia României recunoaşte şi impune autorităţii judecătoreşti să ocrotească şi interesele legitime.

Drept consecinţa, nu orice categorie de interese sunt ocrotite. Doar interesele legitime sunt protejate datorită faptului că acestea îşi găsesc fundamentul în normele juridice, în cutume sau în morală.

Interesele care nu sunt legitime (nelegitime, abuzive, diverse şicane) nu sunt protejate sau garantate de textul constituţional.

*

* *

În cadrul acestui capitol au fost, sumar, analizate principiile constituţionale de maximă generalitate care sunt incidente în privinţa drepturilor, a libertăţilor dar şi a îndatoririlor fundamentale ale cetăţenilor români.

În cap. al II-lea din această parte a cărţii com trata drepturile şi libertăţile fundamentale.

în cap. al IlI-lea din partea a Il-a a cărţii vom analiza îndatoririle fundamentale.

Cap. II: Drepturile şi libertăţile fundamentale

Art. 22 din Constituţia României se referă la dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică.

"(1). Dreptul la viaţă, precum şi la integritate fizică şi psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) . Nimeni nu poate fi supus torturii şi nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) . Pedeapsa cu moartea este interzisă.'[1]

Dreptul la viată - reprezintă un drept natural al omului. Aşa fiind, orice persoană fizică beneficiază de acest drept fundamental din momentul naşterii şi până la survenirea fenomenului natural al morţii.

Pe parcursul întregii vieţi, omului îi este garantat acest drept. Nu interesează dacă persoana fizică este sănătoasă sau bolnavă, tânără sau în vârstă, bărbat sau femeie. Nimeni nu poate fi privat de viaţa sa în mod arbitrar. în acest context trebuie privită dispoziţia alin. (4) a articolului. Pedeapsa cu moartea este interzisă întrucât ea reprezintă o încălcare a drepturilor naturale ale omului.

Dreptul la integritate fizică a persoanei fizice presupune respectarea integrităţii fizice a persoanei fizice. Este evident - un drept fundamental absolut, ca de altfel toate celelalte drepturi fundamentale. Autorităţile publice sunt obligate să asigure integritatea fizică a fiecărei persoane fizice. Există bineînţeles şi excepţii determinate de lege: recoltarea de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei, efectuarea unei operaţii de medicul chirurg cu acordul pacientului sau fără acordul pacientului dacă acesta nu-l poate exprima valabil, iar viaţa sa se află în primejdie etc.

Dreptul la integritate psihică - presupune respectarea şi asigurarea integrităţii psihice (morale) a persoanei fizice. De altfel, dreptul la integritate priveşte două laturi, fizică şi psihică, ambele fiind garantate tuturor persoanelor fizice.

Alin. (2) al acestui articol menţionează interzicerea torturii sau a unei pedepse sau tratament inuman ori degradant.

Pe planul Dreptului Internaţional Public precizăm că aceste prevederi sunt menţionate în Declaraţia Universală a Drepturilor

Omului şi în Convenţia contra torturii şi altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Principiul afirmat în alin. (2) îşi găseşte consacrarea din punct de vedere practic în dispoziţiile art. 267 care incriminează infracţiunea de tortură şi în dispoziţiile art. 266 care incriminează infracţiunea de arestare nelegala si cercetarea abuzivă (ambele articole sunt din Codul Penal Român).[75]' în consecinţa, legiuitorul a apreciat că actele de tortură sau pedepsele ori tratamentele inumane ori degradante prezintă gradul de pericol social generic (abstract) al unei infracţiuni.

Art. 23 din Constituţia României (libertatea individuală) conţine numeroase dispoziţii:

"(1). Libertatea individuală şi siguranţa persoanei sunt inviolabile.

(2) . Percheziţionarea, reţinerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile şi cu procedura prevăzută de lege.

(3) . Reţinerea nu poate depăşi 24 de ore.

(4) . Arestarea preventivă se dispune de judecător şi numai în cursul procesului penal.

(5) . în cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile şi se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depăşească un termen rezonabil, şi nu mai mult de 180 de zile.

(6) în faza de judecată instanţa este obligată, în condiţiile legii, să verifice periodic şi nu mai târziu de 60 de zile legalitatea şi temeinicia arestării preventive şi să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului dacă temeiurile care au determinat arestarea preventiva au încetat sau dacă instanţa constată că nu există temeiuri noi care să justifice menţinerea privării de libertate.

(2) . încheierile instanţei privind măsura de arestări preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.

(3) . Celui reţinut sau arestat i se aduc de îndată la cunoştinţa, în limba pe care o înţelege, motivele reţinerii sau ale arestării, iar învinuirea în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la

[75]Se poate menţiona şi infracţiunea de supunere la rele tratamente, prevăzută de art. 267 din Codul Penal Român.

cunoştinţa numai în prezenţa unui avocat ales sau numit din oficiu.

(4) . Punerea în libertate a celui reţinut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum şi în alte situaţii prevăzute de lege.

(5) . Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauţiune.

(6) . Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(7) . Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condiţiile şi în temeiul legii.

(8) . Sancţiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

Acest articol cuprinde numeroase dispoziţii afectate garantării libertăţii individuale.

Constituantul a prevăzut multe dispoziţii procedurale care, în opinia noastră, nu îşi găsesc locul într-o Lege fundamentală (art. 23 alin. (5); (6)). Aceste dispoziţii sunt eminamente tehnice, formale (procedurale). Ele au fost introduse în Constituţia României, devenind norme cu caracter constituţional, pentru a se evita eventualele fluctuaţii legislative.

Libertatea individuală presupune aptitudinea persoanei fizice de a se deplasa liber, de a nu fi supusă nici unei forme de servitute si de anu fi adusă si tinută în stare de sclavie.

Prin natura sa persoana fizică, omul, se naşte liber, iar societatea are îndatorirea de a conserva şi proteja acest drept inalienabil.

Libertatea individuală nu are şi nu trebuie să aibă un caracter absolut în sensul că ea nu ar putea fi sub nicio formă îngrădită.

De aceea, textul constituţional se referă al percheziţie, la reţinere şi la arestare preventivă, în sensul că aceste acte cu caracter procesual (penal) pot fi dispuse şi efectiv îndeplinite (sub aspect procedural) respectându-se dispoziţiile legale.

Percheziţia, reţinerea şi arestarea preventivă sunt instituţii proprii Dreptului Procesual Penal. De aceea, noi nu vom insista asupra naturii acestor măsuri în lucrarea de faţă.

Reţinem totuşi că persoanei fizice reţinute sau arestate trebuie să
i se comunice de îndată în limba pe care o înţelege motivele reţinerii sau ale arestării preventive. Aceasta reprezintă o garanţie a

siguranţei persoanei fizice. Este o prevedere constituţionala care impune o obligaţie precisă, dar determinată organelor judiciare penale.

De asemenea învinuirea trebuie adusă la cunoştinţa celui acuzat în cel mai scurt termen şi numai în prezenţa unui avocat ales sau numit din oficiu.

Prezenţa avocatului este o garanţie a respectării libertăţii individuale a persoanei fizice acuzate. Ea este obligatorie ceea ce impune obligaţia constituţională a organelor judiciare penale de a permite asistenţa învinuitului sau inculpatului.

Desigur, dacă motivele care au stat la baza reţinerii sau arestării au dispărut, persoana fizică reţinuta sau arestată trebuie, în mod obligatoriu, pusă în libertate.

Dar persoana arestată preventiv poate fi pusă în libertate, la cererea sa, în mod provizoriu, fie sub control judiciar, fie pe cauţiune.

Eliberarea provizorie în aceste condiţii denotă încrederea organelor judiciare penale în inculpat şi materializează prezumţia de nevinovăţie de care beneficiază acesta.

În legătură cu prezumţia de nevinovăţie, textul constituţional consacră nevinovăţia persoanei fizice până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare. în acest fel, Constituantul a dat maximum de eficienţa acestui principiu.

Alin. (13) stabileşte că sancţiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

în consecinţa, între sancţiunile cu caracter contravenţional nu se poate regăsi privarea de libertate.

Art. 24 din Legea fundamentală se referă la dreptul de apărare:

"(1). Dreptul la apărare este garantat.

(2). în tot cursul procesului, părţile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu."

Doctrina juridcâ constituţională ca de altfel şi doctrina juridică procesual-penal şi cea procesual-civilâ, recunoaşte dreptului la apărare două accepţiuni:

- totalitatea mijloacelor, a drepturilor procedurale prin care se realizează apărarea unei persoane împotriva acuzaţiilor care i se aduc. Astfel persoana poate: contesta învinuirile, formula cereri pentru administrarea de material probator în apărare, ridica excepţii

sau pune concluzii.

- drept la apărare concretizat în aptitudinea utilizării unui avocat.

Evident, prima accepţiune priveşte sensul larg al dreptului la apărare, în timp ce a doua accepţiune se referă la sensul restrâns al noţiunii.

Alin. (1) din textul constituţional se referă la dreptul la apărare în sens larg.

Alin. (2) al textului are în vedere sensul restrâns al dreptului la apărare.

Cu privire la sensul restrâns se reţine că părţile din proces au dreptul să fie asistate de un avocat ales.

Când asistenţa juridică este obligatorie, părţii care nu şi-a ales un avocat i se va desemna un avocat din oficiu.

Textul constituţional nu precizează, dar credem că părţile pot fi şi reprezentate de avocat. Dreptul pozitiv (obiectiv) confirmă acest aspect.

De asemenea, părţile pot solicita avocatului ales nu numai asistentă ci şi consultanta sau exclusiv doar consultantă juridica.

Art. 25 al Constituţiei se referă la libera circulaţie şi are următorul conţinut:

"(1). Dreptul la liberă circulaţie în ţară şi în străinătate, este garantat. Legea stabileşte condiţiile exercitării acestui drept.

(2). Fiecărui cetăţean îi este asigurat dreptul de a-şi stabili domiciliul sau reşedinţa în orice localitate din ţară, de a emigra, precum şi de a reveni în ţară."

Textul constituţional asigură libera circulaţie în ţară. Orice cetăţean poate circula pe teritoriul României. Cetăţenii români au dreptul să îşi stabilească domiciliul sau reşedinţa în orice localitate din ţară. Prin noţiunea de "localitate" se înţelege o aşezare umană care intră în una din următoarele categorii: municipiu (reşedinţa de judeţ sau nu), oraş, comună. Desigur, stabilirea domiciliului sau reşedinţei obligă cetăţeanul român la respectarea legilor privind domiciliul, reşedinţa, proprietatea privată etc.

Cetăţenii români beneficiază şi de dreptul fundamental de liberă circulaţie în străinătate.

Ca o consecinţa a recunoaşterii acestui drept, cetăţenilor români le este recunoscut dreptul de a emi gra într-un alt stat, definitiv sau

temporar.
în acest sens, Constituţia recunoaşte şi garantează cetăţenilor români dreptul de a reveni în propria ţară.

Aceste drepturi se realizează în mod practic prin intermediul reglementarilor legale referitoare la actele de identitate, la documentele necesare pentru trecerea frontierei de stat (paşapoarte, când se circula cu destinaţia spre o ţara nemembra a Uniunii Europene).

Art. 26 din Constituţia României reglementează dreptul fundamental la ocrotirea vieţii intime, familiale si private. Textul menţionat prevede:

"(1). Autorităţile publice respecta şi ocrotesc viaţa intima, familiala şi privata.

(2) . Persoana fizica are dreptul sa dispună de ea însăşi, daca nu încalcă drepturile şi libertăţile altora, ordinea publica sau bunele moravuri."

Articolul menţionat se refera la trei drepturi fundamentale recunoscute fiecărei persoane fizice: dreptul la viata intima: dreptul la viata familiala si dreptul la viata privata.

Autorităţile statului precum şi ceilalţi cetăţeni trebuie sa respecte aceste drepturi subiective cu caracter fundamental.

Dreptul la viaţa familiala presupune, de fapt, un complex de drepturi referitoare la relaţiile de familie.

Dreptul la viaţa intima implica şi viaţa privata deoarece chestiunile intime ale unei persoane fizice au întotdeauna caracter privat.

în doctrina se considera ca dreptul la viaţa intima implica şi dreptul la propria imagine a persoanei fizice.

Alin. (2) al art. 26 prevede dreptul inlienabil al oricărei persoane fizice de a dispune de ea însăşi.
Aceasta înseamnă ca, doar persoana fizica are aptitudinea de a dispune de fiinţa sa şi de integritatea sa fizica. Totodată exercitarea acestui drept subiect fundamental nu trebuie sa aducă atingere ordinii publice, bunelor moravuri sau drepturilor recunoscute şi garantate altor subiecte de drept.

Concretizarea acestui drept implică interzicerea efectuării unor intervenţii chirurgicale experimentale asupra pacienţilor dacă nu este exprimat, în prealabil, consimţământul acestora.

Acest drept fundamental prezintă şi anumite limitări con-

cretizate în: obligarea la tratament medical, examene medicale periodice etc. Desigur, aceste limitări nu sunt de natură a afecta însăşi existenţa dreptului fundamental constituţional, în materialitatea sa.

Art. 27 din Constituţia României se referă la inviolabilitatea domiciliului:

"(1). Domiciliul şi reşedinţa sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori reşedinţa unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) . De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege pentru următoarele situaţii:

a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătoreşti;

b) înlăturarea unei primejdii privind viaţa, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c) apărarea securităţii naţionale sau a ordinii publice;

d) prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) . Perchiziţia se dispune de judecător şi se efectuează în condiţiile şi formele prevăzute de lege.

(4) . Percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise în afară de cazul infracţiunilor flagrante."

De principiu, Constituţia României prevede inviolabilitatea domiciliului unei persoane fizice. Violarea domiciliului în alte condiţii decât cele menţionate în alin. (2) realizează conţinutul constitutiv al infracţiunii de violare de domiciliu, faptă prevăzută şi pedepsita de art. 192 Cod penal.

în alin. (2) sunt menţionate excepţii de la principiu. în situaţiile menţionate se poate pătrunde şi se poate rămâne în domiciliul sau reşedinţa unei persoane fizice, fără a avea consimţământul prealabil al acesteia.

Inviolabilitatea domiciliului nu poate constitui un drept absolut. Ea nu poate fi opusă pentru stânjenirea organelor judiciare penale sau pentru a atenta la securitatea naţională ori la ordinea publică.

în alin. (3) se prevede că percheziţia se poate dispune exclusiv de judecător. Ea se efectuează numai în condiţiile şi în formele prevăzute de Codul de procedură penală. Dintr-o interpretare sistematică rezultă că Legiuitorul Constituant se referă la percheziţia domiciliară.

Alin. (4) prevede că percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise.

Există şi o excepţie care se referă la ipoteza săvârşirii unei infracţiuni flagrante. Raţiunea instituirii acestui principiu este simplă. Ea priveşte evitarea abuzurilor efectuate cu ocazia percheziţiilor domiciliare de organele judiciare penale (organele de urmărire penală) în perioada regimului socialist.

Art. 28 din Constituţia României priveşte secretul corespondentei şi are următoarea reglementare:

"Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil".

Acest text constituţional se referă la inviolabilitatea corespondenţei.

Nicio persoană nu poate reţine, deschide şi citi sau distruge o corespondenţa.

Cu atât mai mult funcţionarii poştali au obligaţia, de natură constituţionala, de a păstra secretul corespondenţei de care iau cunoştinţa în mod direct.

Art. 29 din Legea fundamentală se referă la libertatea conştiinţei. Textul prevede:

"(1). Libertatea gândirii şi a opiniilor, precum şi libertatea credinţelor religioase nu pot fi îngrădite sub nicio formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credinţa religioasă, contrar convingerilor sale.

(2) . Libertatea conştiinţei este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc.

(3) . Cultele religioase sunt libere şi se organizează potrivit statutelor proprii, în condiţiile legii.

(4) . în relaţiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acţiuni de învrăjbire religioasă.

(5) . Cultele religioase sunt autonome faţă de stat şi se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenţei religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile şi în orfelinate.

(6) . Părinţii sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori a căror răspundere le revine."

Libertatea conştiinţei presupune capacitatea persoanei fizice de a adopta o anumită concepţie referitoare la lumea înconjurătoare. Ea

implică posibilitatea de a împărtăşi o credinţa religioasă.

în principiu, concepţiile despre lume sunt: teiste şi ateiste.

Autorităţile publice nu trebuie să se amestece în modul de a gândi al omului. Conştiinţa umană trebuie să rămână întotdeauna liberă.

Libertatea conştiinţei, a concepţiilor implică însă realizarea sa într-un spirit de toleranţă în raport cu concepţiile manifestate de alte persoane fizice.

Cultele religioase sunt libere, dar trebuie să fie organizate în condiţiile legale.

La fel ca şi în cazul libertăţii conştiinţei, relaţiile dintre cultele religioase, organizate legal pe teritoriul României, trebuie să excludă orice formă de învrăjbire.

în raporturile dintre stat şi cultele religioase, statul adoptă o poziţie echidistanta, farâ a le favoriza în niciun fel, dar şi fârâ a le discrimina. Statul trebuie sa vegheze la asigurarea ordinii publice; aceasta nu trebuie sa fie tulburata în vreun fel de exercitarea vreunui cult religios.

Părinţilor şi tutorilor li se recunoaşte dreptul inalienabil de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori aflaţi sub supravegherea lor.

Art. 30 se refera la libertatea de exprimare:

"(1). Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credinţelor şi libertatea creaţiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagine, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.

(2) . Cenzura de orice fel este interzisa.

(3) . Libertatea presei implica şi libertatea de a înfiinţa publicaţii.

(4) . Nici o publicaţie nu poate fi suprimata.

(5) . Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masa obligaţia de a a face publica sursa finanţării.

(6) . Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viaţa particulara a persoanei şi nici dreptul la propria imagine.

(7) . Sunt interzise de lege defaimarea ţarii şi a naţiunii, îndemnul la război de agresiune, la ura naţionala, rasiala, de clasa sau religioasa, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la

violenţa publica, precum şi manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

. Răspunderea civila pentru informaţia sau pentru creaţia adusa la cunoştinţa publica revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condiţiile legii. Delictele de presa se stabilesc prin lege".

Libertatea conştiinţei presupune şi libertatea de exprimare a concepţiilor. Iată de ce Legiuitorul Constituant a menţionat expres libertatea de exprimare printre drepturile şi libertăţile fundamentale cetăţeneşti.

Libertatea de exprimare presupune posibilitatea omului de a se exprima fie oral, fie în scris sau prin orice alt mijloc. în acest mod omul exprimă concepţiile, gândurile, credinţele religioase, creaţiile spirituale, creaţiile literare sau creaţiile ştiinţifice.

Libertatea de exprimare implică libertatea cuvântului, libertatea tiparului şi libertatea presei.

Fără îndoiala, libertatea de exprimare presupune aducerea concepţiilor, a gândurilor şi a creaţiilor de orice fel la cunoştinţa publică.

Altfel spus trebuie realizată condiţia publicităţii.

Libertatea de exprimare implică în complexitatea ei interzicerea cenzurii. Este garantată libertatea de a înfiinţa publicaţii. Publicaţiile odată înfiinţate nu pot fi suprimate.

Libertatea de exprimare comporta şi o doză de responsabilitate, ceea ce denota existenţa unor limite.

Astfel, exprimările care aduc atingere şi prejudiciază demnitatea, onoarea, viaţa particulară a unei persoane fizice precum şi dreptul acesteia la propria imagine atrag răspunderea patromonialâ a editorului, realizatorului, autorului etc.

La fel exprimările de natură a defăima ţara sau naţiunea română, îndemnarea la război de agresiune etc, determină răspunderea patrimoniala a celor indicaţi mai înainte.

Ne referim în acest context exclusiv la răspunderea juridică civilă, în speţă la răspunderea civilă delictuală.

Legiuitorul Constituant se referă la .delictele de presă" ceea ce presupune şi tragerea la răspundere penală a persoanei fizice respectiv a persoanei juridice care a participat, în formele prestabilite de

lege, la săvârşirea infracţiunii.

Art. 31 - Dreptul la informaţie conţine următoarele dispoziţii:

„(1). Dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) . Autorităţile publice, potrivit competenţelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice şi asupra problemelor de interes personală.

(3) . Dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a tinerilor sau securitatea naţional.

(4) . Mijloacele de informare în masă, publice şi private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) . Serviciile publice de radio şi de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale şi politice importante, exercitarea dreptului la antenă, organizarea acestor servicii şi controlul parlamentar asupra activităţii lor se reglementează prin lege organică."

Dreptul la informaţie presupune aptitudinea de a avea acces la date privitoare la aspecte de ordin social-politic, economic, cultural şi ştiinţific.

Autorităţile publice sunt obligate să informeze, în mod corect cetăţenii asupra chestiunilor de interes public.

De asemenea, ele trebuie să informeze cetăţeanul şi cu privire la problemele de ordin personal.

Autorităţile etatice nu vor furniza informaţii cu caracter secret şi trebuie să asigure protecţia tinerilor precum şi securitatea naţională.

Principalele grupuri sociale şi politice (partide, sindicate) au dreptul la antenă. Acest drept este garantat iar îndatorirea de a-1 asigura revine serviciilor (posturi, staţii) publice de radio şi televiziune.

Mijloacele de informare în masă indiferent dacă sunt publice sau private au îndatorirea de a realiza o corecta informare a cetăţenilor.

Legiuitorul Constituant a prevăzut un control parlamentar asupra activităţii mijloacelor de informare în masă.

Art. 32. din Constituţia ţării reglementează dreptul la învăţătură:

„(1). Dreptul la învăţătură este asigurat prin învăţământul general obligatoriu, prin învăţământul liceal şi prin cel profesional, prin învăţământul superior, precum şi prin alte forme de instrucţie şi de perfecţionare.

(2) învăţământul de toate gradele se desfăşoară în limba română. în condiţiile legii, învăţământul se poate desfăşura şi într-o limbă de circulaţie internaţională.

(3) . Dreptul persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale de a învăţa limba lor maternă şi dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalităţile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

(4) . învăţământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor şi tinerilor proveniţi din familii defavorizate şi celor instituţionalizaţi, în condiţiile legii.

(5) . învăţământul de toate gradele se desfăşoară în unităţi de stat, particulare şi confesionale, în condiţiile legii.

(6) . Autonomia universitară este garantată.

(7) . Statul asigură libertatea învăţământului religios, potrivit cerinţelor specifice fiecărui cult. în şcolile de stat, învăţământul religios este organizat şi garantat prin lege.“

Dreptul la învăţătură reprezintă şi o obligaţie, (obligaţia de a consacra anumite forme de învăţământ). Este un drept de o complexitate deosebita. El trebuie să asigure, din punct de vedere juridic şanse egale tuturor subiectelor de drept. Sunt interzise discriminările şi privilegiile în exercitarea acestui drept fundamental.

Formele învăţământului sunt nominalizate în textul constituţional: învăţământul general obligatoriu învăţământul liceal, învăţământul profesional şi învăţământul superior. Reţinem că Legea fundamentală lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a institui, prin lege, şi alte forme de instrucţie şi de perfecţionare.

în România limba oficială este limba română (art. 13 din Constituţia României). De aceea, în mod firesc s-a prevăzut că la toate nivelurile sale, învăţământul se desfăşoară în limba oficială a statului, în limba română.

Dat fiind participarea activă a ţării noastre la circuitul mondial de valori precum şi integrarea României în Uniunea Europeană, Constituţia prevede că învăţământul se poate desfăşura şi într-o limbă de circulaţie internaţională, în temeiul dispoziţiilor legale.

Este garantat prin Constituţia României dreptul cetăţenilor români aparţinând minorităţilor naţionale de a învăţa limba maternă şi, de asemenea, se recunoaşte dreptul acestor persoane de a desfăşura procesul de învăţământ în limba lor maternă. Realizarea efectivă a acestor drepturi se realizează exclusiv în baza legii (privitoare la organizarea generală a învăţământului - lege organică).

Constituantul instituie gratuitatea învăţământului de stat, indiferent de gradul sau nivelul ori forma de învăţământ.

Pentru a încuraja copii şi tinerii să urmeze o formă de învăţământ şi pentru a reduce riscul abandonului şcolar s-a prevăzut obligaţia statului român de a acorda burse sociale de studii elevilor şi studenţilor, din învăţământul de stat care provin din familii defavorizate precum şi elevilor şi studenţilor instituţionalizaţi.

Se prevede, de asemenea, că învăţământul de toate gradele se desfăşoară în unităţi de stat, particulare şi confesionale, în condiţiile legii.

Este aici o inadvertenţă.

învăţământul ..de toate gradele“ nu se desfăşoară doar în ..unităţi“ de învăţământ. învăţământul superior se realizează în instituţii de învăţământ: universităţi, academii, conservatoare, institute.

Şi înainte de revizuirea Constituţiei exista o neconcordanţă în sensul că art. 32 alin. (5) prevedea: ..Instituţiile de învăţământ, inclusiv cele particulare, se înfiinţează şi îşi desfăşoară activitatea în condiţiile legii.“

în vechiul text se utiliza doar noţiunea de ..instituţii“ specifică exclusiv învăţământului superior dar nu şi celelalte forme (niveluri) de învăţământ, care se desfăşoară în „unităţi“.

Ca atare, credem că alin. (5) trebuie interpretat în sens larg considerându-se că textul se referă nu doar la unităţi de învăţământ ci şi la instituţii de învăţământ

Constituantul recunoaşte trei categorii de unităţi şi instituţii de învăţământ: de stat (publice), particulare (private'), şi confesionale.

Denumirile primelor două categorii sunt oarecum discutabile, învăţământul de stat nu se referă la faptul că este etatizat, ci priveşte finanţarea lui de la bugetele publice. învăţământul particular sau privat este fondat pe libera iniţiativa a unor persoane fizice sau juridice dar este organizat exclusiv pe principiul non-profit (nepatrimoniah şi are, prin finalitatea sa o utilitate publică. în aceste condiţii poate fi

considerata această categorie de învăţământ ca fiind învăţământ particular? Greu de spus!

Autonomia universitară este garantată. După ce se prevede că învăţământul este organizat doar în .unităţi“ (???) este menţionată în alin. (6) garantarea autonomiei universitare.

Acest concept înseamnă că fiecare instituţie de învăţământ superior prin forurile sale de conducere (Senatele) adoptă anumite reguli cuprinse, de principiu, în Carta universitară.

Autonomia universitară presupune totodată abilitatea instituţiei de învăţământ superior ca în limitele legislaţiei specifice, să statueze asupra regulilor: de adminitere, de absolvire a fiecărui an de studiu, de absolvire a specializării de susţinere a examenului de finalizare a studiilor (licenţă), de reexaminare, de trecere a studenţilor dacă este cazul, în anul/anii suplimentari etc.

învăţământul religios este organizat şi garantat prin lege, în şcolile de stat.

Este o problema de redactare. Textul constituţional afirmă „... învăţământul religios este organizat şi garantat prin lege“.
Evident că învăţământul religios este organizat prin lege, dar el nu este garantat prin lege ci prin Constituţia României. Formularea este, credem noi, defectuoasă.

Reţinem că realizarea acestui principiu implică ca învăţământul religios, în unităţile şi instituţiile publice de învăţământ să fie facultativ. Aceasta pentru a se respecta libertatea conştiinţei fiecărei persoane fizice.

Art. 33 - se referă la accesul la cultură:

„(1). Accesul la cultură este garantat, în condiţiile legii.

(2) . Libertatea persoanei de a-şi dezvolta spiritualitatea şi de a accede la valorile culturii naţionale şi universale nu poate fi îngrădită.

(3) . Statul trebuie să asigure păstrarea identităţii spirituale, sprijinirea culturii naţionale, stimularea artelor, protejarea şi conse- varea moştenirii culturale, dezvoltarea creativităţii contemporane, promovarea valorilor culturale şi artistice ale României în lume.“

în cadrul acestui articol este instituita libertatea persoanei sub aspectul îmbogăţirii sale culturale, a accesului la valorile culturii naţionale şi a celei universale.

Accesul la cultură poate fi considerat, în sens larg, o parte a dreptului la educaţie, drept inalienabil şi imprescritibil, recunoscut fiecărei persoane.

Autorităţile publice au obligaţia constituţională de a proteja şi de a conserva cultura naţională şi de a asigura dezvoltarea creaţiilor artistice, literare sau ştiinţifice înfăptuite de artişti, de scriitori şi de oameni de ştiinţă români din perioada contemporană. Trebuie asigurată totodată şi promovarea culturii naţionale româneşti pe plan internaţional.

Credem că prin noţiunea de ..cultură", utilizată în textul constituţional, trebuie să înţelegem manifestările artistice, de orice natură, creaţiile literare precum şi creaţiile de ordin ştiinţific, indiferent de modul sau forma în care sunt prezentate (filme, cărţi, tratate, monografii etc).

Art. 34 din Legea fundamentală se referă la dreptul la ocrotirea sănătăţii:

„(1). Dreptul la ocrotirea sănătăţii este garantat.

(2) . Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei şi a sănătăţii publice.

(3) . Organizarea asistenţei medicale şi a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate şi recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale şi a activităţilor paramedicale, precum şi alte măsuri de protecţie a sănătăţii fizice şi mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii."

Pactul internaţional relativ la drepturile economice, sociale şi culturale prevede dreptul persoanei la sănătate fizică si mentală precum şi dreptul persoanei la asigurări sociale.

în Constituţia României dreptul la ocrotirea sănătăţii este garantat!

El are drept scop asigurarea condiţiilor optime pentru ca cetăţeanul să beneficieze de toate aptitudinile şi capacităţile sale pentru a putea desfăşura o activitate utilă şi pentru a putea participa la activităţile cu caracter politic, cultural, social şi economic.

Legislaţia României dezvolta în mod organic aceste prevederi constituţionale dar, din păcate, de multe ori între starea de drept şi realitatea obiectivă se constată discrepanţe considerabil de frapante!!!

Se instituie obligaţia constituţională a statului de a asigura pro-

filaxia şi tratamentul maladiilor epidemice sau a acelor profesionale; trebuie să asigure igiena şi sănătatea publică.

Legiuitorul ordinar a reglementat sistemul de asigurări sociale precum şi controlul exercitării profesiunilor medicale şi a activităţilor paramedicale.

Art. 35 - consacră dreptul cetăţenilor la un mediu sănătos:

„(1). Statul recunoaşte dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos şi echilibrat ecologic.

(2) . Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.

(3) . Persoanele fizice şi juridice au îndatorirea de a proteja şi a ameliora mediul înconjurător."

Dreptul la un mediu înconjurător sănătos este organic legat de dreptul la ocrotirea sănătăţii.

De principiu, se recunoaşte oricărei persoane fizice dreptul la un mediu înconjurător sănătos, nepoluat.

Proclamarea acestui principiu - deziderat denotă îndatorirea constituţionala a statului de a asigura cadrul legislativ în vederea exercitării acestui drept. Aşadar autoritatea deliberativ-legislativă trebuie să adopte legi pentru asigurarea echilibrului ecologic.[41]

Evident, toate subiectele de drept, persoane fizice şi persoane juridice au obligaţia de a proteja şi de a participa, în mod activ, la ameliorarea mediului ambiant.

Fără un echilibru ecologic mediul înconjurător este afectat negativ fapt ce se răsfrânge asupra sănătăţii şi calităţii vieţii persoanelor fizice.

Art.36 - din Constituţia României se referă la dreptul la vot:

„(1). Cetăţenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv.

(2). Nu au drept de vot debilii sau alienaţii mintal, puşi sub interdicţie, şi nici persoanele condamnate prin hotărârea judecătorească definitiva, la pierderea drepturilor electorale."

Dreptul la vot este un drept electoral. Dreptul la vot este universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

Este universal pentru că cetăţenii României au dreptul de a vota.

Pentru a vota, o persoană fizică trebuie să îndeplinească următoarele condiţii:

- să fie cetăţean român;

- să aibă vârsta de cel puţin 18 ani, împliniţi în ziua alegerilor, inclusiv;

- să fie în deplinătate facultăţilor mintale;

- să aibă aptitudinea morală de a vota.

Ultimele două condiţii comporta anumite discuţii. Astfel, nu se acordă drept de vot debililor şi alienaţilor mintal dacă au fost puşi sub interdicţie prin hotărâre judecătorească definitivă.

De asemenea, nu au aptitudinea morală de a vota persoanele condamnate prin hotărâre judecătorească penală, rămasă definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Persoanele fizice reţinute sau arestate preventiv au dreptul de a vota întrucât beneficiază de prezumţia de nevinovăţie.

Votul este egal - ceea ce reprezintă materializarea în domeniul electoral a principiului egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor români. Fiecare cetăţean beneficiază de capacitatea de a exprima un vot singular pentru alegerea unei autorităţi publice.

Votul este direct în sensul că cetăţenii români îşi exprimă nemijlocit, personal acordul sau dezacordul cu privire la chestiunea supusă votului.

Votul este secret - ceea ce implică secretizarea menifestârii libere a voinţei cetăţenilor români. Buletinele de vot sunt de aceeaşi formă şi nu prezintă particularităţi ori semne specifice. Ultima pagină a buletinului de vot este rezervată aplicării ştampilei de control a biroului electoral şi a secţiei de votare.

Votul este liber exprimat ceea ce înseamnă că cetăţenii români au prerogativa de a participa sau nu la alegeri.

De asemenea, cetăţenii români dacă participă la alegeri au prerogativa de a-şi manifesta liber şi neîngrădit opţiunea în favoarea unei formaţiuni sau altei formaţiuni politice, în favoarea unuia sau a altuia dintre candidaţii la demnitatea publică de Preşedinte al României etc.

Art. 37: - se referă la dreptul de a fi ales:

„(1). Au dreptul de a fi aleşi cetăţenii cu drept de vot care îndeplinesc condiţiile prevăzute de articolul 16 alineatul (3), dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit articolului 40 alineatul (3).

(2) . Candidaţii trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor

inclusiv, vârsta de cel puţin 23 de ani, pentru a fi aleşi în Camera Deputaţilor sau în organele administraţiei publice locale, vârsta de cel puţin 33 de ani pentru a fi aleşi în Senat şi vârsta de cel puţin 35 de ani pentru a fi aleşi în funcţia de Preşedinte al României."

Dreptul de a fi ales este tot un drept electoral. El presupune existenţa dreptului de vot.

Dreptul de a fi ales se circumscrie condiţiilor menţionate de art. 16 alin. (3) din Constituţia României. Acest articol a fost analizat anterior şi de aceea nu vom reveni cu explicaţii suplimentare. Corelaţia urmează a fi realizată de cititor.

Exercitarea dreptului de a fi ales implică ca persoanei fizice care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice. Textul art. 40 alin. (3) prevede: „Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curţii Constituţionale, avocaţii poporului, magistraţii, membri activi ai armatei, poliţiştii şi alte categorii de funcţionari publici, stabilite prin lege organică."

Categoriile nominalizate precum şi funcţionarii desemnaţi de Legiuitorul ordinar nu pot face parte din partide politice şi în consecinţa nu pot candida pentru a fi aleşi. Aceasta este voinţa Legiuitorului Constituant.

Avem o altă părere exprimată în monografia .Puterea de stat în România. Autorităţile publice" (partea I a cărţii de faţă). Opinia noastră am exprimat-o în Capitolul III -Preşedintele României" când am analizat alegerea şefului statului particularizând asupra persoanelor fizice care pot candida la funcţia supremă în stat.

Spuneam atunci că instituirea condiţiei ca persoanei care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice ni se pare oarecum excesivă. A deveni membru al unui partid politic nu este totuna cu a candida - independent - fără amestecul vreunei formaţiuni politice.

Spuneam de asemenea, că art. 40 alin. (3) din Constituţia României se referă exclusiv la interdicţia de a deveni membru al unui partid politic. Nu se specifică nimic în legătură cu interdicţia de a candida pentru ocuparea unei funcţii sau demnităţi publice prin exercitarea dreptului de a fi ales. Este adevărat că această interdicţie - deşi nereal- izatâ prin art. 40 alin. (3) - este impusă prin art. 37 alin (1) din Constituţia României. Ideea că „dacă una din aceste persoane doreşte să candideze în alegeri, ea o poate face, dacă în prealabil,

demisionează din funcţia pe care o are, iar demisia trebuie să fie dovedita cu ocazia înregistrării candidaturii“ [76] nu ne satisface şi nu ne convinge.

Alin. (2) al articolului prevede condiţii de vârstă (limite) pentru cei care candidează: 23 de ani pentru cei care candidează la Camera Deputaţilor şi în organele administraţiei publice; 33 de ani pentru candidaţii la Senat şi 35 de ani pentru candidaţii la funcţia de Preşedinte al României.

Se observă că înainte de revizuirea Constituţiei limita de vârstă pentru a candida la Senat era de 35 de ani.

Această limită a fost scăzută cu doi ani!!

De ce sunt impuse aceste limite de vârsta? întrebarea este firească şi pare a fi pertinenta. Probabil pentru ca respectivii candidaţi la funcţii şi demnităţi publice să acumuleze o anumită experienţa de viaţă şi să dovedească abilităţile lor în ceea ce priveşte activitatea politică propriu-zisâ.

Dreptul de a alege şi dreptul de a fi ales fiind drepturi electorale, pot fi exercitate de cetăţenii români.

Totuşi cu privire la dreptul de vot (de a alege), în administraţia publică locală au apărut anumite nuanţări după 01.01.2007. când România a devenit ţară membră a Uniunii Europene (art. 16 alin. 4 din Constituţie).

Art. 38 - consacră dreptul de a fi ales în Parlamentul European: „în condiţiile aderării României la Uniunea Europeană, cetăţenii români au dreptul de a alege şi de a fi aleşi în Parlamentul European“.

Dreptul de a fi ales în Parlamentul European constituie, în mod evident, tot un drept electoral. începând cu data de 01.01.2007 când România a aderat la Uniunea Europeană prevederile art. 38 au devenit efectiv aplicabile.

Dreptul de a fi ales în Parlamentul European a fost introdus între drepturile fundamentale prin legea de revizuire a Constituţiei României, adoptată prin referendumul naţional din 18-19.10.2003. *”

Nu este scopul nostru de a scoate în evidenţa noile articole adoptate în temeiul revizuirii Constituţiei şi nici nu dorim să comparăm textele originale din 1991 cu noua formă adoptată după

---

5) Prof. imiv. dr. Ioan Muram, Drept Constituţional şi Instituţii Politice, Editura Actami, Bucureşti, 1995, pagina 63

revizuire, (desigur pentru acele texte supuse revizuirii).

Dar nu putem să trecem cu vederea o crasă scăpare a Legiuitorului Constituant. Deşi în text se referă explicit la ..dreptul de a alege si de a fi aleşi“ art. 38 este denumit ..Dreptul de a fi ales în Parlamentul European“.

Or, în acest context dreptul de vot (de a alege) nu este inclus în dreptul de a fi ales.

Este de notorietate că pentru a fi ales în primul rând trebuie să ai capacitatea de vot (dreptul de a alege).

Probabil, Legiuitorul Constituant a pus accent pe societatea politica, „uitând“ sa nominalizeze în titlu şi dreptul conferit fiecărui membru al societăţii civile.

Alte condiţii nu sunt precizate, ceea ce pare a fi inadmisibil. Lecturând textul, stimaţi cititori, veţi constata ca după aderarea României la Uniunea Europeana aveţi dreptul de a alege şi de a fi aleşi în Parlamentul European. Atât. Nu se precizează ca aceste drepturi electorale se vor materializa în baza vreunei legi. Nici nu se face trimitere la prevederile art. 36 şi art. 37 din Constituţia României.

Intr-o stricta interpretare, care, NU este de natura sa producă consecinţe juridice, legiuitorul ordinar nu ar avea aptitudinea de a reglementa, în mod concret şi detaliat modul de exercitare a acestor drepturi electorale!! Desigur este o consecinţa imposibil de acceptat.

Art. 39 -priveşte libertatea întrunirilor:

„Mitingurile, demonstraţiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere şi se pot organiza şi desfăşura numai în mod paşnic, fârâ nici un fel de arme“.

În cadrul acestui articol Legiuitorului Constituant a prevăzut libertatea cetăţenilor români de a se întruni.

Textul este descriptiv, el enumera mai multe forme de materializare a întrunirilor, cu un caracter exemplificativ. Se precizează ca diferitele şi diversele moduri de întruniri sunt libere.

Acestei libertăţi, fireşti i-au fost adăugate şi anumite limitări: desfăşurarea lor, adică a întrunirilor, într-un mod paşnic, participanţii la diferitele întruniri sa nu poarte arme albe sau arme de foc.

Textul constituţional atât prevede, dar credem că este necesar să fie explicate două chestiuni: noţiunea de ..întrunire“ şi categoriile de întruniri.

Evident, noţiunea de -întrunire“ nu poate fi explicată prin indicarea unor forme ale sale, aşa cum se prevede în Constituţie.

-întrunirea“ - reprezintă o grupare de persoane fizice, relativ organizata şi având un caracter temporar. Participanţii trebuie să manifeste un scop comun.

în doctrina Dreptului Constituţional se discută asupra deosebirilor dintre libertatea întrunirilor şi dreptul de asociere. Dar, deosebirea dintre cele două forme de agregare (întrunirea respectiv asocierea) este atât de mare, încât este de prisos orice comentariu.

întrunirile pot avea, după caz caracter public sau caracter privat. Considerăm că textul constituţional se referă exclusiv la întrunirile cu caracter public. Cum este şi firesc, întrunirile cu caracter privat nu interesează în mod deosebit pe Legiuitorul Constituant.

Art. 40 - poartă titulatura ..Dreptul de asociere“:

„(1). Cetăţenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate, în patronate şi în alte forme de asociere.

(2) . Partidele sau organizaţiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor Statului de Drept ori a suveranităţii, a integrităţii sau a inde- pendenţiei României, sunt neconstituţionale.

(3) . Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curţii Constituţionale, avocaţii poporului, magistraţii, membrii activi ai armatei, poliţiştii şi alte categorii de funcţionari publici stabilite prin lege organică.

(4) Asociaţiile cu caracter secret sunt interzise.“

Acest text constituţional se referă la asociaţii fără scop patrimonial. Scopul acestora se circumscrie politicii, culturii şi altor domenii ale vieţii sociale.

Legiuitorul Constituant nominalizează mai multe forme de asociere: partide politice, sindicate, patronate. Enumerarea are doar caracter enunţiativ, exemplificativ. Totuşi cu privire la partidele politice sau la alte organizaţii (cu scop politic, credem noi) Legiuitorul Constituant face unele precizări.

Partidele sau organizaţiile care nesocotesc principiile constituţionale care militează contra suveranităţii, a integrităţii şi a independenţei (de ce este nominalizată dacă independeta alături de supremaţie formează conţinutul suveranităţii?') statului român sunt

declarate neconstituţionale.

Totuşi în România nici un partid politic nu a fost declarat neconstituţional deşi manifestări contra integrităţii teritoriale a ţării, realizate cu caracter programat, au existat!!

Pe bună dreptate nu sunt excluşi de la calitatea potenţială de membri ai unui partid politic judecătorii Curţii Constituţionale, avocaţii poporului, magistraţii, membrii activi ai armatei şi poliţiştii. Acestea sunt categorii profesionale nominalizate în Constituţie. Prin lege au fost stabilite şi alte categorii de funcţionari publici cărora li s-a interzis asocierea în partide politice (personalul radioului public, al televiziunii publice, diplomaţii de carieră).

Aceşti demnitari şi funcţionari publici nu pot reprezenta interesele unui partid politic. Ei servesc naţiunea română în ansamblu. Pe de altă parte, numirea unor astfel de demnitari şi funcţionari publici nu trebuie să fie condiţionată sau grevată de calitatea de membru al unui partid politic.

în sfârşit, Legiuitorul Constituant a interzis asociaţiile cu caracter secret, aceasta deoarece organizaţiile sau asociaţiile cu caracter secret nu dau publicităţii platformele lor politice sau scopurile reale ale fiinţării lor. Ele, de regulă, militează împotriva Statului de Drept, pluralismului politic şi din acest motiv nu se înregistrează în mod legal sau se înregistrează cu scopuri fictive. Se porneşte de la ideea că întrun stat democratic nici o asociaţie care respecta valorile constituţionale nu are motiv să funcţioneze clandestin.

Art. 41 - priveşte munca si protecţia socială a muncii:

„(1). Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupaţiei, precum şi a locului de muncă este liberă.

(2) . Salariaţii au dreptul la măsuri de protecţie socială. Acestea privesc securitatea şi sănătatea salariaţilor, regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor, instituirea unui salariu minim brut pe ţară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiţii deosebite sau speciale, formarea profesională precum şi alte situaţii specifice, stabilite prin lege.

(3) . Durata normală a zilei de lucru este în medie de cel mult 8 ore.

(4) . La muncă egală, femeile au salariul egal cu bărbaţii.

(5) . Dreptul la negocieri colective în materie de muncă şi caracterul obligatoriu al convenţiilor colective sunt garantate.“

Dreptul la muncă reprezintă unul dintre cele mai naturale drepturi ale omului. Este un drept fundamental cu caracter imprescriptibil. Acest drept nu poate fi îngrădit deoarece prin exercitarea sa omul îşi procură cele necesare traiului (desigur îi exceptăm pe marii capitalişti care dispun de averi fabuloase).

Dreptul la muncă implică alegerea liberă a profesiunii şi alegerea liberă a locului de muncă. Aceste alegeri sunt determinate de stările voluţionale şi de aptitudinile celor ce doresc să se angajeze şi se concretizează prin aplicarea principiului competenţei profesionale la angajare.

Dreptul la protecţia socială a muncii include: securitatea şi igiena muncii; regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor; salariul minim pe economie, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit şi prestarea muncii în condiţii deosebite.

Durata normală a zilei de lucru a fost stabilită la cel mult 8 ore.

Legiuitorul Constituant a utilizat noţiunea „in medie“ deoarece durata concreta a zilei de lucru poate varia, dar în medie, adică în ansamblu ea trebuie să fie de 8 ore!! (Când magistraţii judecători intră în şedinţă cu 120-150 dosare oare câte ore lucrează?!).

în alin. (4) se stipulează egalitatea salarizării femeilor şi bărbaţilor. Aceasta este o latură a egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor români prevăzută în art. 16 din Constituţia României.

Totodată se garantează dreptul la negocieri colective în materie de muncă (inclusiv protecţia socială a muncii) şi se specifică caracterul obligatoriu al convenţiilor colective de muncă legal încheiate.

Dreptul la muncă reflecta însăşi personalitatea umană. El trebuie să se exercite în mod liber, fără constrângeri sau servituti.

Art. 42 - Interzicerea muncii fortate. prevede următoarele:

"(1). Munca forţată este interzisă.

(2). Nu constituie muncă forţată:

a) activităţile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum şi cele desfăşurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conştiinţă;

b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiţii normale, în perioada de detenţie sau de libertate condiţionată;

c) prestaţiile impuse în situaţia creată de calamităţi ori de alt pericol precum şi cele care fac parte din obligaţiile civile normale

stabilite de lege."

Interzicerea muncii forţate reprezintă un corolar al dreptului la muncă. Alegerea profesiunii şi a locului de muncă fiind liberă, în mod firesc, munca forţată este interzisă.

Textul constituţional precizează ce activităţi nu constituie muncă forţată. Aceste activităţi sunt limitativ menţionate în alin. (2) al articolului. Noi nu vom insista asupra lor deoarece sunt clar conturate şi cert determinate.

Reglementările cu caracter constituţional referitoare la interzicerea muncii forţate sunt, în linii generale, în acord cu prevederile Pactului internaţional relativ la drepturile civile şi politice şi cu legislaţia în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene.

Art. 43 din Constituţia României reglementează dreptul la grevă:

"(1). Salariaţii au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice şi sociale.

(2) . Legea stabileşte condiţiile şi limitele exercitării acestui drept, precum şi garanţiile necesare asigurării serviciilor esenţiale pentru societate."

Dreptul la grevă constituie un mijloc de presiune utilizat de salariaţi pentru obţinerea unor condiţii superioare de muncă. El se materializează prin încetarea voluntară a muncii de către salariaţii unităţii economice.

Pentru exercitarea dreptului la grevă trebuie ca subiecţii să aibă o calitate specială, circumstanţială - aceea de salariaţi.

Exercitarea dreptului la grevă presupune anumite limite. Aceasta în sensul că, Constituţia României garantează asigurarea serviciilor esenţiale pentru societate.

Legiuitorul ordinar a stabilit şi nominalizat serviciile publice esenţiale pentru societate precum şi categoriile de funcţionari publici cărora nu le este permis să declare grevă.[77]'

Art. 44 - referitor la dreptul de proprietate privată prevede următoarele:

"(1). Dreptul de proprietate precum şi creanţele asupra statului, sunt garantate. Conţinutul şi limitele acestor drepturi sunt stabilite de

[77]Legea nr. 15/1991, primul act normativ pentru reglementarea conflictelor colective de muncă

lege.

(2). Proprietatea privată este garantată şi ocrotita în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetăţenii străini şi apatrizi pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condiţiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană şi din alte tratate internaţionale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condiţiile prevăzute prin legea organică, precum şi prin moştenire legală.

(3) . Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilita potrivit legii, cu dreaptă şi prealabilă despăgubire.

(4) . Sunt interzise naţionalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenţei sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.

(5) . Pentru lucrări de interes general autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăţi imobiliare, cu obligaţia de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantaţiilor sau construcţiilor, precum şi pentru alte daune imputabile autorităţii.

(6) . Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) şi (5) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau în caz de divergenţa prin justiţie.

(7) . Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecţia mediului şi asigurarea bunei vecinătăţi, precum şi la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.

(8) . Averea dobândita licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumâ.

(9) . Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracţiuni ori contravenţii pot fi confiscate numai în condiţiile legii."

în alineatul (1) se prevede că dreptul la proprietate şi creanţele asupra statului sunt garantate. Desigur, legea este aceea care determină în concret conţinutul şi limitele în care se pot exercita aceste drepturi.

Dreptul de proprietate privată este un drept fundamental al cetăţeanului român şi al omului, în general.

Dreptul de proprietate privată presupune exercitarea dezmem-

brâmintelor sale şi utilizarea tuturor atributelor conferite titularului: posesia, folosinţa si dispoziţia (materială si juridica).

în alineatul (2) este garantat si ocrotit dreptul la proprietate privată indiferent de titular.

Este garantat în sensul că autorităţile etatice şi orice subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate privată şi să nu-1 stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv.

Garanţia rezultă din obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor subiectelor de drept de a se abţine de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată şi care aparţine titularului. Este garantat deoarece dreptul de prorietate privată este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, un drept absolut.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica injustiţie aceleaşi miiloace procesuale indiferent dacă titularul dreptului de proprietate privată este statul, unităţile administrativ-teritoriale, instituţiile bugetare de stat, regiile autonome sau persoane fizice ori persoane juridice de drept privat.

Aşa se explică de ce Legiuitorul Constituant a utilizat expresia "indiferent de titular'[1].

Constituţia stipulează clar că cetăţeanul străin şi apatrizii au aptitudinea de a dobândi dreptul la proprietate privată asupra terenurilor.

în alin. (3) este instituit principiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică.

Exproprierea nu se poate realiza pentru obţinerea sau satisfacerea unor interese private. De asemenea, când se expropriazâ pentru cauză de utilitate publică se acordă o despăgubire prealabilă si iustă.

Alin (5) conferă dreptul autorităţii publice de a utiliza subsolul oricărei proprietăţi imobiliare. Aceasta numai în ipoteza efectuării unor *"lucrări de interes general*" Pentru eventualele daune (prejudicii) aduse proprietarului, prin efectuarea lucrărilor, autoritatea publică este obligata să îl despăgubească prin echivalent bănesc.

Şi în cazul exproprierii dar şi în cazul efectuării de lucrări de interes general, valoarea despăgubirilor se stabileşte de autoritatea publică şi de proprietar pe cale amiabilă. Dacă sunt neînţelegeri proprietarul se poate adresa instanţei de judecată.

Legiuitorul Constituant impune anumite limite în exercitarea dreptului de proprietate privată respectarea protecţiei mediului, asigurarea bunei vecinătăţi şi alte îndatoriri nenominalizate, stabilite în temeiul legii sau în baza cutumei (art. 44 alin. (7)).

Pentru a proteja patrimoniul subiectelor de drept s-a prevăzut că averea dobândita în mod licit (legal şi legitim) nu poate fi confiscată. Constituantul a introdus o prezumţie de excepţie cu privire la bunurile fiecărei persoane fizice sau persoane juridice. Această prezumţie se referă la caracterul licit a dobândirii bunurilor din patrimoniu. Este o prezumţie cu caracter relativ, organele abilitate având dreptul de a aduce proba contrară, (alin. (8')')

Se precizează că bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracţiuni ori contravenţii pot fi confiscate, în condiţiile prevăzute de lege. (alin. (9)).

Este firesc având în vedere că infracţiunile şi contravenţiile constituie fapte ilicite, cu grad de pericol social.

Dacă nu s-ar proceda la confiscarea acestor bunuri infractorul sau contravenientul şi-ar spori patrimoniul fără cauză legitimă.

în alin. (4) al art. 44 din Constituţia României, Legiuitorul Constituant a interzis naţionalizarea precum şi orice alte măsuri de trecere silita în proprietate publică a unor bunuri. A indicat şi anumite temeiuri care ar putea, eventual, să justifice asemenea măsuri luate pe seama titularilor dreptului de proprietate privată.

Este o dispoziţie constituţionala extrem de generoasa de natura a asigura securitatea circuitului civil general, dar, mai ales, de a concretiza principiile democratice ale Statului de Drept. Credem ca aceasta dispoziţie a fost introdusa - cu ocazia revizuirii Constituţiei, în anul 2003 - pentru a se evita, pe viitor, luarea unor masuri extreme de natura a afecta patrimoniul subiectelor de drept. Ceea ce, de altfel, s-a întâmplat în România, dupâ intrarea regimului comunist, de sorginte şi de inspiraţie sovietica.

Art. 45 - Libertatea economica - prevede următoarele:

"Accesul liber al persoanei la o activitate economica, libera iniţiativa şi exercitarea acestora în condiţiile legii sunt garantate".

Acest text constituţional se refera la: accesul persoanei la o activitate economica, libera iniţiativa, exercitarea activităţii economice şi exercitarea liberei iniţiative.

A accede la o activitate economica - înseamnă a se recunoaşte

unei persoane aptitudinea de a desfăşura o activitate economica, adică o activitate care are ca scop crearea plusvalorii, a profitului.

Libera iniţiativa - implica recunoaşterea calităţii de întreprinzător. Ea presupune şi libera concurenţa între "actorii" de pe scena economica.

Exercitarea acestor activităţi - se realizează prin desfăşurarea efectiva a activităţilor cu caracter economic pe temeiul liberei iniţiative şi a liberei concurenţe.

Toate aceste aptitudini si activităţi se pot materializa daca sunt respectate prevederile legale în vigoare.

Ele sunt generate daca se desfăşoară în mod legal si licit.

Art. 46 - din Constituţia României se refera la dreptul la moştenire:

"Dreptul la moştenire este garantat".

Garantând dreptul la proprietate privata desigur ca Legiuitorul Constituant garantează şi dreptul la moştenire.

Dreptul la moştenire (succesiune') este garantat indiferent dacă succesiunea este legală sau testamentară.

Proclamarea de principiu a garantării dreptului la succesiune implică detalierea chestiunii în cadul "Dreptului succesoral'[1] care cuprinde textele din Codul Civil Român şi din legile speciale care reglementează în detaliu moştenirea şi formele acesteia.

Art. 47 - din Legea fundamentală - nivelul de trai - are următorul conţinut:

„(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică şi de protecţie socială, de natură să asigure cetăţenilor un nivel de trai decent.

(2) Cetăţenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistenţa medicală în unităţile sanitare de stat, la ajutor de şomaj şi la alte forme de asigurări sociale publice sau private şi la măsuri de asistenţă socială, prevăzut de lege. Cetăţenii au dreptul şi la măsuri de asistenţă socială potrivit legii“.

Acest text consacră obligaţia statului de a asigura cetăţenilor condiţii decente de viaţă.

Luarea măsurilor de dezvoltare economică şi de protecţie socială adecvata constituie obligaţii ale statului, de fapt ale autorităţilor publice.

Prin condiţii decente de viaţă se înţelege, de principiu, asigu-

rarea hranei, îmbrăcămintei şi a locuinţei.

Desigur, aceasta nu înseamnă că unii cetăţeni au dreptul de a fi asistaţi continuu, iară a depune cel mai mic efort, trăind din subvenţiile asigurate de societate, adică de persoanele fizice care muncesc.

Statul român este un stat social (art. 1 alin (3) din Constituţie), dar nu trebuie scăpat din vedere nici faptul că întreaga noastră economie (infrastructura) este de piaţă, aşa încât şi principiile statului liberal, concurenţial se impun a fi reţinute.

Statul social nu înseamnă asigurarea mijloacelor de trai alcoolicilor, vagabonzilor, persoanelor fizice lipsite de voinţă şi de aptitudini.

Acest principiu generos al Constituţiei noastre nu trebuie să afecteze persoanele angajate în muncă, care poartă "povara" pentru asigurarea bunelor condiţii de trai unor persoane fizice din categoriile anterior nominalizate.

Intr-adevăr, sunt persoane fizice îndreptăţite la satisfacerea acestei obligaţii din partea statului: şomeri, bătrâni, bolnavi. Lor le este destinat ajutorul societăţii.

Se prevede că cetăţenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit etc. Aceste drepturi fundamentale ale cetăţenilor români implică îndatorirea statului, a autorităţilor publice competente de a le satisface, îndeplinindu-le.

Art. 48 - se referă la familie:

(1) . Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimţita între soţi, pe egalitatea acestora şi pe dreptul şi îndatorirea părinţilor de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea copiilor.

(2) . Condiţiile de încheiere, de desface şi de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) . Copiii din afara căsătorie sunt egali în faţa legii cu cei din căsătorie."

Căsătoria este liber consimţita. Bărbatul şi femeia au dreptul fundamental de a se căsători, de la vârsta prevăzută în dispoziţiile legale. Căsătoria se întemeiază pe egalitatea dintre soti care prezintă o faţetă a principiului egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor români (art. 16 alin (1) din Constituţia României cu referire la art. 16 alin. (2) din Legea fundamentală).

Soţii în egală măsură, au dreptul şi obligaţia de a asigura

creşterea, educaţia şi instruirea (învăţarea) copiilor. Acest drept/obligaţie se concretizează atât în raport cu copiii rezultaţi din căsătorie cât şi în raport de copiii rezultaţi din afara căsătoriei.
De altfel în alin. (3) Legiuitorul Constituant a menţionat egalitatea în drepturi a celor două categorii de copii.

Cu privire la condiţiile de încheiere, de desfacere şi de nulitate a căsătoriei Constituantul român trimite la lege (codul Familiei). Se precizează totuşi în alin. (2) teza a Il-a că nu mai după încheierea căsătoriei civile se poate celebra căsătoria religioasă.

Art. 49 - referitor la protecţia copiilor si a tinerilor dispune:

"(1). Copiii şi tinerii se bucură de un regim special de protecţie şi de asistenţa în realizarea drepturilor lor.

(2) . Statul acordă alocaţii pentru copii şi ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecţie socială a copiilor şi a tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) . Exploatarea minorilor, folosirea lor în activităţi care le-ar dăuna sănătăţii, moralităţii sau care le-ar pune în primejdie viaţa ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) . Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajaţi ca salariaţi.

(5) . Autorităţile publice au obligaţia să contribuie la asigurarea condiţiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viaţa politică, socială, economica, culturală şi sportivă a ţării."

Constituţia garantează acestor categorii de persoane fizice un regim special de protecţie si de asistenta.

Spre exemplu: minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajaţi ca salariaţi. Este o regulă privitoare la vârsta minimă de angajare menţionata expres de Legiuitorul Constituant (alin. (4)).

Sunt precizate măsurile adoptate dar şi obligaţiile care revin statului: alocaţii, ajutoare etc. Legiuitorul ordinar poate stabili şi alte forme de sprijin pentru copii şi tineri.

Se interzice exploatarea minorilor (alin. (3')') precum şi folosirea acestora la activităţi care le-ar dăuna sănătăţii sau moralitâii ori le-ar pune în pericol viaţa sau normala dezvoltare (alin. (3) teza a Il-a).

Statul este dator să protejeze şi să încurajeze participarea tinerilor la activităţile din toate domeniile sociale (alin. (5')').

Art. 50 - se referă la protecţia persoanelor cu handicap:

"Persoanele cu handicap se bucură de protecţie specială. Statul asigură realizarea unei politici naţionale de egalitate a şanselor de prevenire şi de tratament ale handicapului, in vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viaţa comunităţii, respectând drepturile şi îndatoririle ce revin părinţilor şi tutorilor".

Acest drept fundamental se referă la persoanele fizice cu dizabilitâţi, defavorizate fizic sau psihic. Aceste persoane fizice au dreptul de a beneficia de protecţie speciala. Obligaţia corelativă cu caracter constituţional fundamental, revine autorităţilor publice competente.

Art. 51 - priveşte dreptul la petiţionare şi are următorul conţinut:

(1) . Cetăţenii au dreptul să se adreseze autorităţilor publice prin petiţii formulate numai în numele semnatarilor.

(2) . Organizaţiile legal constituite au dreptul să adreseze petiţii exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

(3) . Exercitarea dreptului de petiţionare este scutită de taxă.

(4) . Autorităţile publice au obligaţia să răspundă la petiţii în termenele şi în condiţiile stabilite potrivit legii.“

Dreptul la petiţionare constituie un drept garanţie pentru cetăţeanul român.

Au dreptul de a petiţiona cetăţenii români şi persoanele juridice legal constituite pe teritoriul României.

Persoanele fizice trebuie să semneze petiţiile formulate către autorităţile publice, persoanele juridice pot adresa petiţii - prin reprezentanţii lor legali - exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Pentru a se asigura în mod efectiv dreptul de petiţionare Legiuitorul Constituant a prevăzut scutirea de taxă a petiţiilor.

La orice petiţie adresată, fiecare autoritate publică trebuie să răspundă.

Condiţiile şi termenul pentru trimiterea răspunsului cad în sarcina Legiuitorului ordinar care reglementează aceste situaţii prin lege.

De asemenea, Legiuitorul ordinar trebuie să reglementeze responsabilităţile ce revin funcţionarilor publici pentru încălcarea dispoziţiilor legale privitoare la termenele şi condiţiile în care răspunsul trebuie redactat şi înaintat petentului.

Răspunderea există şi pentru funcţionarul public care cu intenţie sau din neglijenţa şi-a îndeplinit necorespunzător îndatoririle de serviciu, fapt ce a determinat exercitarea dreptului de petiţionare de către subiectul de drept nemulţumit.

Art. 52 - priveşte reglementarea dreptului persoanei vătămate de o autoritate publică:

„(1). Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptăţită să obţină recunoaşterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului şi repararea pagubei.

(2) . Condiţiile şi limitele exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.

(3) . Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condiţiile legii şi nu înlătură răspunderea magistraţilor care şi-au exercitat funcţia cu rea-credinţâ sau gravă neglijenţă.“

Autorităţile publice răspund: dacă emit un act administrativ care vatămă drepturile unui subiect de drept: dacă nu soluţionează, în termenul prevăzut de lege, o cerere adresată de o persoană si pentru prejudiciile cauzate de erorile judiciare.

Persoana prejudiciată poate solicita recunoaşterea dreptului pretins, anularea actului si repararea, adică acoperirea, prejudiciului.

Cetăţeanul trebuie să justifice dreptul solicitat (drept subiectiv, evident) şi să producă actul emis de autoritatea publică generator de prejudicii.

Cu privire la răspunderea pentru erorile judiciare precizăm că anterior revizuirii Constituţiei textul se referea exclusiv la procesele penale.

Actualul text se referă la erori judiciare săvârşite în orice fel de procese: penale, civile, administrative.

Dacă se constată eroarea judiciară, statul îl despăgubeşte pe cel vătămat. Răspunderea magistraţilor (judecători şi procurori) este angajată dacă aceştia şi-au exercitat atribuţiile specifice funcţiei fie cu rea-credintă. fie cu gravă neglijentă.

Magistraţii răspund parimonial faţă de stat deoarece statul se subrogă în locul şi în dreptul celui vătămat şi care a fost despăgubit.

Art. 53 - reglementează posibilitatea restrângerii unor drepturi

sau ale unor libertăţi:

„(1). Exerciţiul unor drepturi sau al unor libertăţi poate fi restrâns numai prin lege şi numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securităţii naţionale, a ordinii, a sănătăţii ori a libertăţilor cetăţenilor; desfăşurarea instrucţiei penale; prevenirea consecinţelor unei calamităţi naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2). Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporţională cu situaţia care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu şi fără a aduce atingere existenţei dreptului sau a libertăţii."

Limitarea sau restrângerea unor drepturi sau libertăţi trebuie să fie prevăzută expres de lege (practic, de Legea fundamentală) si să fie realizate în scopul satisfacerii unor interese publice generale.

Limitările prezintă un caracter de excepţie. Situaţiile care impun restrângerea unor drepturi sau ale unor libertăţi fundamentale sunt expres nominalizate de Legiuitorul Constituant în alin. (1).

Aceste situaţii limitativ prevăzute, realizează condiţia legitimării restrângerii dreptului sau a libertăţii fundamentale.

Alin. (2) precizează că ceea ce se restrânge nu este dreptul subiectiv sau libertatea fundamentală ci exercitarea acestora.
Restrângerea exercitării dreptului sau a libertăţii nu pune în discuţie însăşi existenţa acestora. Restrângerea exercitării dreptului sau a libertății nu pune în discuție însăți existența acestora.

Restrângerea drepturilor sau a libertăților fundamentale trebuie să aibă un caracter nediscriminatoriu.

Cap. III: Îndatoririle fundamentale

Îndatoririle fundamentale sunt reglementate în cap. III din titlul II al Constituţiei României, în articolele 54-57.

Vom proceda la o succintă analiză a acestora.

Art. 54 - reglementează fidelitatea fată de tară:

"(1). Fidelitatea faţă de ţară este sacră.

(2) . Cetăţenii cărora le sunt încredinţate funcţii publice, precum şi militarii, răspund de îndeplinirea cu credinţa a obligaţiilor ce le revin şi, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege."

între cetăţeanul român şi statul român există o legătură organică, firească.

Cetăţenii români fiind născuţi şi crescuţi în mijlocul poporului român, fiind educaţi în spiritul cinstirii memoriei strămbunilor noştri, fiind conştienţi că aparţin naţiunii noastre române au obligaţia de a fi fideli ţării.

Fidelitatea faţă de ţară, faţă de naţiunea română, faţă de memoria înaintaşilor este sfântă.

Trădarea nu presupune "denunţarea" unui sistem social-politic; ea implică abdicarea de la sacrul ideal al respectului faţă de neamul românesc şi faţă de mult încercata noastră ţară.

Firesc, cetăţenii care exercita funcţii publice şi militarii români trebuie să depună jurământul de credinţa faţă de Patrie.

Art. 55 - se referă la apărarea tării:

"(1). Cetăţenii au dreptul şi obligaţia să apere România.

(2). Condiţiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare se stabilesc prin lege organică.

(2) . Cetăţenii pot fi încorporaţi de la vârsta de 20 de ani şi până la vârsta de 35 de ani, cu excepţia voluntarilor, în condiţiile legii organice."

Chiar în condiţiile profesionalizării armatei, această obligaţie, de natură constituţională, rămâne pe deplin valabilă. îndatorirea de apărare a ţării aparţine tuturor cetăţenilor români. Prestarea jurământului militar semnifică fidelitatea faţă de naţiunea română şi obligă la adoptarea unei conduite exemplare.

Art. 56 - priveşte contribuţiile financiare şi are următorul conţinut:

"(1). Cetăţenii au obligaţia să contribuie prin impozite şi prin taxe, la cheltuielile publice.

(2) . Sistemul legal al impunerii trebuie să asigure aşezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3) . Orice alte prestări sunt interzise în afara celor stabilite prin lege, în situaţii excepţionale."

Textul constituţional precizat instituie obligaţia cetăţenilor români de a contribui la cheltuielile publice, prin plata de taxe şi impozite. Se instituie o obligaţie şi pentru autorităţile publice concretizată în aşezarea justă, motivată, a sarcinilor fiscale.

Cu excepţia prestărilor impuse prin lege, pentru situaţii excepţionale, orice alt tip de prestaţii sunt interzise.

Art. 57 - se referă la exercitarea drepturilor si libertăţilor:

"Cetăţenii români, cetăţenii străini şi apatrizii trebuie să-şi exercite drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţâ, fără să încalce drepturile şi libertăţile celorlalţi."

Se recunoaşte aptitudinea exercitării drepturilor şi a libertăţilor fundamentale dacâţ acest exerciţiu se realizează cu bună-credinţâ.

Buna-credinţâ, în această ipoteză, se referă la respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale celorlalte subiecte de drept. Evident, dacă drepturile şi libertăţile fundamentale ale altor drept nu poate constitui un temei legitim pentru recunoaşterea încălcării drepturilor (fundamentale sau simple drepturi subiective) altor persoane, fie ele cetăţeni români, cetăţeni străini sau apatrizi.

Cap. VI: Cetăţenia română

Cetăţenia română este reglemtată în dispoziţiile Constituţiei României şi în Legea nr.21/1991, republicată.[S)]

Analiza instituţie juridice a cetăţeniei române în cadrul acestei monografii este, credem noi, obligatorie.

Discutând despre drepturile şi libertăţile fundamentale şi despre îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor români este absolut necesar să analizăm cetăţenia română.

în analiza instituţie juridice a cetăţeniei române ne vom ghida după prevederile Legii cetăţeniei române nr.21/1991, cu modificările

şi completările ulterioare.

Legea amintita a fost modificată succesiv prin următoarele acte normative:

O Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 68/2002, aprobată prin Legea nr. 542/2002;

O Legea nr. 542/2002;

O Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 43/2003, aprobată prin Legea nr. 405/2003;

O Legea nr. 405/2003;

O Legea nr. 248/2003.

Art. 1 din Legea nr. 21/1991[91] încearcă să definească cetăţenia română. Ea ar reprezenta legătura si apartenenţa unei persoane fizice la statul român.

În literatura de specialitate au fost date numeroase definiţii cetăţeniei române.

Din punctul nostru de vedere cetăţenia română reprezintă o calitate deţinuta de o persoană fizică, care reliefează raporturile de natură politică si juridică, existente între respectiva persoană fizică si statul român.

Complexitatea acestor raportări determină conţinutul capacităţii juridice depline specifice exclusiv cetăţenilor români.

Fără îndoiala, se recunoaşte o capacitate juridică (de drept constituţional) şi cetăţenilor străini sau apatrizilor. Această capacitate este incompleta (ca să nu spunem restrânsă').

Urmare a legăturii permanente dintre cetăţeanul român şi statul român, s-a concretizat îndatorirea statului de a asigura protecţia propriilor săi cetăţeni.

în alin. (2) al art. 1 este concretizată o regulă cuprinsă în Constituţia României. Egalitatea cetăţenilor români în faţa legii şi aptitudinea lor de a fi admişi pentru ocuparea funcţiilor publice, civile şi militare reprezintă aspecte analizate de noi în cuprinsul cap. II din partea a Il-a a acestui volum. De aceea nu vom insista asupra lor.

Art. 2 precizează în mod declarativ că legea (a cetăţeniei române evident) este aceea care stabileşte modurile de dobândire si modurile de pierdere a cetăţeniei române. Firesc, modalităţile de dobândire şi de pierdere a cetăţeniei române nu puteau şi nu trebuiau să fie menţionate în Legea fundamentală. Aceste chestiuni sunt

detaliate în legea cetăţeniei române care reprezintă legea cadru în materia cetăţeniei.

Art. 3 menţionează că închierea, declararea nulităţii, anularea sau desfacerea căsătoriei între un cetăţean român şi un străin nu produce efecte asupra cetăţeniei soţilor.

De principiu, căsătoria nu produce efecte juridice asupra cetăţeniei soţilor. Aceasta înseamnă că fiecare dintre soţi (sau foştii soţi) îşi păstrează nealteratâ cetăţenia avută (în speţă, cetăţenia română). Chiar mai mult, dacă unul dintre soţi îşi schimbă cetăţenia această situaţie nu are aptitudinea de a produce efecte juridice asupra cetăţeniei române a celuilalt soţ.

Moduri de dobândire a cetăţeniei române

Art. 4 enumeră modurile de dobândire a cetăţeniei române: prin naştere, prin adopţie si prin acordare la cerere.

Dobândirea cetăţeniei române se fundamentează pe principiul dreptului sângelui *(jus sangvinis).* Alte legislaţii aplică principiul dreptului solului sau a locului *dus soli sau jus loci).*

Jus soli este aplicat de legislaţia Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi de Statele Unite ale Americii. Dar în Marea Britanie şi în S.U.A. nu se aplică exclusiv jus soli. Copii născuţi din părinţi britanici sau americani, într-un stat străin, sunt cetăţeni ai Regatului Unit respectiv ai S.U.A. în temeiul principiului jus sangvinis. Aşadar în aceste ţări se aplică un sistem mixt, dreptul sângelui - dreptul solului.

în România aplicarea principiului dreptului sângelui *(jus sangvinis)* este apreciată ca fiind potrivita, deoarece exprimă în modul cel mai clar cu putinţă relaţiile dintre părinte şi copii, stabilite în cadrul mai larg al raporturilor dintre generaţiile care se succed pe pământul ţării.

O Desigur, dobândirea prin naştere a cetăţeniei române reprezintă un mod de dobândire de drept a cetăţeniei române.

Art. 5 prevede următoarele: „Copii născuţi pe teritoriul României din părinţi cetăţeni români, sunt cetăţeni români.

Sunt de asemenea, cetăţeni români cei care:

a) s-au născut pe teritoriul statului român, chiar dacă numai

unul dintre părinţi este cetăţean român;

b) s-au născut în străinătate şi ambii părinţi sau numai unul dintre ei are cetăţenia română.

Copilul găsit pe teritoriul statului român este considerat cetăţean român, până la proba contrarie, dacă nici unul dintre părinţi nu este cunoscut."

Ca atare, aplicând principiul *jus sanqvinis*, legea cetăţeniei române dispune că este cetăţean român: copilul născut din părinţi care au cetăţenia română; copilul născut dintr-un părinte cetăţean român şi un părinte cetăţean străin sau apatrid. Nu interesează teritoriul statului unde s-a născut copilul.

Aplicarea principiului dreptului sângelui *Cius satievinis)* este deplină şi neschimbată.

O Dobândirea cetăţeniei române prin adopţie este reglementată de legea cetăţeniei române în dispoziţiile art. 6 şi art. 7:

Art. 6: "Cetăţenia română se dobândeşte de către copilul străin sau fără cetăţenie prima dopţie, dacă adoptatorii sunt cetăţeni români, iar adoptatul nu a împlinit vârsta de 18 ani.

In cazul în care numai unul dintre adoptatori este cetăţean român, cetăţenia adoptatului minor va fi hotărâtă de comun acord, de către adoptatori. In situaţia în care adoptatorii nu cad de acord, instanţa judecătorească competenta să încuviinţeze adopţia, va decide asupra cetăţeniei minorului, ţinând seama de interesele acestuia. în cazul copilului care a împliniţii vârsta de 14 ani este necesar consimţământul acestuia.

Dacă adopţia se face de către o singură persoană, iar aceasta este cetăţean român, minorul dobândeşte cetăţenia adoptatorului."

Art. 7: „în cazul declarării nulităţii sau anulării adopţiei, copilul care nu a împlinit vârsta de 18 ani, este considerat că nu a fost niciodată cetăţean român dacă domiciliază în străinătate sau dacă părăseşte ţara pentru a domicilia în străinătate.

în cazul desfacerii adopţiei copilul care nu a împlinit vârsta de 18 ani pierde cetăţenia română pe data desfacerii adopţiei, dacă acesta domiciliază în străinătate sau dacă părăseşte ţara pentru a domicilia în străinătate."

Soluţiile adoptate de legiuitor sunt clare; ele rezulta din lecturarea celor două texte de lege anterior expuse.

Cetăţenia română se dobândeşte de copilul cetăţean străin sau

apatrid, prima adopţie, adoptatori sunt cetăţeni români. Cetăţenia română se dobândeşte de copilul cetăţean străin, dacă adopţia se face de o singură persoană fizică de cetăţenie română. în ambele ipoteze cel adoptat trebuie să nu fi împlinit vârsta de 18 ani.

Dacă din cei doi adoptatori doar unul este de cetăţenie română, cetăţenia adoptatului va fi hotărâtă de către adoptatori pe cale amiabilă. Dacă aceştia nu cad de acord, instanţa de judecată competenta să încuviinţeze adopţia va decide asupra cetăţeniei minorului adoptat, ţinând seama de interesul său.

Prin interes al minorului trebuie să înţelegem realizarea aptitudinilor de integrare a acestuia în noua sa familie dar şi societatea în care urmează să trăiască.

Legea impune luarea consimţământului minorului în cazul în care acesta a împlinit vârsta de 14 ani.

O Dobândirea cetăţeniei române la cerere

Dobândirea cetăţeniei române la cerere vizează, în realitate două aspecte diferite:

A) Dobândirea cetăţeniei române la cerere de către persoane fizice, cetăţeni străini sau apatrizi care au pierdut cetăţenia română;

B) Dobândirea cetăţeniei române la cerere de către persoane fizice cetăţeni străini sau apatrizi.

Art. 10, art. 10/1, art. 10/2 din lege reglementează situaţia redobândirii cetăţeniei române. Practic este vorba despre dobândirea cetăţeniei române prin repatriere.

Art. 10: „Cetăţenia română se poate acorda şi persoanei care a pierdut această cetăţenie şi care cere redobâdirea ei, cu păstrarea cetăţeniei străine şi stabilirea domiciliului în ţară sau cu menţinerea acestuia în străinătate, dacă îndeplineşte în mod corespunzător condiţiile prezente la art. 8 alin. 1, lit. „b“, „c“, „d“ şi „e“.

Dispoziţiile alin. 1 se aplică în mod corespunzător şi apatrizilor, foşti cetăţeni români.

Părinţii care solicita redobândirea cetăţeniei române hotărăsc şi în privinţa cetăţeniei copiilor lor minori. în situaţia în care părinţii nu cad de acord, tribunalul de la domiciliul minorului va decide, ţinând seama de interesele acestuia. în cazul copilului care a împlinit vârsta de 14 ani, este necesar consimţământul acestuia.

Redobândirea cetăţeniei de către unul dintre soţi nu are nici o consecinţa asupra cetăţeniei celuilalt soţ. Soţul cetăţean străin sau

fără cetăţenie, al persoanei care redobândeşte cetăţenia română poate cere dobândirea cetăţeniei române în condiţiile prezentei legi“.

Art. 10/1: „Foştii cetăţeni români care înainte de data de 22 decembrie 1989 au pierdut cetăţenia română din motive neimputabile lor sau această cetăţenie le-a fost ridicată fără voia lor, precum şi descendenţii acestora până la gradul II, pot redobândi ori li se poate acorda cetăţenia română, la cerere, cu păstrarea cetăţeniei străine şi stabilirea domiciliului în ţară sau cu menţinerea acestuia în străinătate dacă îndeplinesc condiţiile prevăzute la art. 8 alin. 1 lit. h“ c“ e“ si f ‘

„U , „V/ , Şl„.L .

Dispoziţiile art. 10 alin. 2-4 se aplică în mod corespunzător“.

Art. 10/2: „Persoanele prevăzute la art. 10/1 care au domiciliul sau reşedinţa în România pot depune la Ministerul Justiţiei o cerere de redobândire a cetăţeniei române după împliniea unui termen de 4 ani de la momentul obţinerii dreptului de şedere respectiv al stabilirii domiciliului în România.“

Legiuitorul a manifestat o deosebita grijă pentru reglementarea în detaliu a ipotezelor în care persoanele fizice care au fost cetăţeni români şi au pierdut cetăţenia ca efect al stabilirii lor în străinătate să poată să recapete această cetăţenie în scopul reintegrării acestora în societatea noastră.

Normele fiind eminamente tehnice nu impun o analiză în detaliu. Simpla lor lecturare este în măsură să ne indice categoriile de persoane fizice şi ,modul în care acestea pot redobândi, la cerere cetăţenia română.

Nu putem să nu constatăm că art. 10/1 conţine şi norme de trimitere. Din această cauză pentru interpretarea integrală a textului acesta trebuie coroborat cu prevederile art. 8 alin. 1 lit. „b“, „c“, „e“ şi „f‘ precum şi cu dispoziţiile art. 10 alin. 2, 3 şi 4.

A) Art. 8 şi art. 9 reglementează modul de dobândire a cetăţeniei române de către persoanele fizice cetăţeni străini sau apatrizi.

Art. 8: „Cetăţenia română se poate acorda la cerere persoanei fără cetăţenie sau cetăţeanului străin dacă îndeplineşte următoarele condiţii:

a) s-a născut şi domiciliază, la data cererii, pe teritoriul României sau deşi nu s-a născut pe acest teritoriu domiciliază în

condiţiile legii pe teritoriul statului român de cel puţin 8 ani sau, în cazul în care este căsătorit şi convieţuieşte cu un cetăţean român de cel puţin 5 ani de la data căsătoriei.;

b) dovedeşte prin comportament acţiuni şi atitudine, loialitate faţă de statul român, nu întreprinde sau sprijină acţiuni împotriva ordinii de drept sau a securităţii naţionale şi declară că nici în trecut nu a întreprins asemenea acţiuni;

c) a împlinit vârsta de 18 ani;

d) are asigurate în România mijloacele legale pentru o existenţa decentă în condiţiile stabilite de legislaţia privind regimul străinilor;

este cunoscut cu o bună comportare şi nu a fost condamnat în ţară sau în străinătate pentru o infracţiune care îl face nedemn de a fi cetăţean român;

a) cunoaşte limba română şi posedă noţiuni elementare de cultură şi civilizaţie românească, în măsură suficienta pentru a se integra în viaţa socială;

b) cunoaşte prevederile Constituţiei României şi imnul naţional.

Termenele prevăzute la alin. 1 lit. „a“ pot fi reduse până la jumătate în cazul în care solicitantul este o personalitate recunoacută pe plan internaţional ori a investit în România sume care depăşesc 500.000 euro.

Dacă cetăţeanul străin sau persoana iară cetăţenie care a solicitat să i se acorde cetăţenia română se află în afara teritoriului statului român o perioadă mai mare de 6 luni în cursul unui an, anul respectiv nu i se ia în calcul la stabilirea perioadei prevăzute la alin. 1 lit. „a“.

Art. 9: „Copilul născut din părinţi cetăţeni străini sau fără cetăţenie şi care nu a împlinit vârsta de 18 ani dobândeşte cetăţenia română o dată cu părinţii săi. în cazul în care unul dintre părinţi dobândeşte cetăţenia română, părinţii vor hotărâ de comun acord, cu privire la cetăţenia copilului. în situaţia în care părinţii nu cad de acord, tribunalul de la domiciului minorului va decide ţinând seama de interesele acestuia. în cazul copilului care a împlinit vârsta de 14 ani este necesar consimţământul acestuia.

Copilul dobândeşte cetăţenia română pe aceeaşi dată cu părintele său.“

Condiţiile sunt clar specificate în cele două texte de lege.

Cererea pentru acordarea cetăţeniei române este făcută, fie de solicitant, fie de un mandatar cu procură autentică şi specială. Ea se adresează unei comisii care funcţionează pe lângă Ministerul Justiţiei şi care are rolul de a constata îndeplinirea condiţiilor pentru acordarea cetăţeniei române. Comisia este alcătuită din 5 magistraţi de la Tribunalul Bucureşti, care au un mandat de 4 ani şi care sunt desemnaţi de preşedintele instanţei nominalizate.

Comisia, după examinarea şi analiza documentelor, întocmeşte un raport care urmează a fi înaintat Ministerului Justiţiei.

Dacă raprtul întocmit constată îndeplinirea condiţiior, pentru acordarea cetăţeniei române, ministrul justiţiei va prezenta Guvernului României un proiect de hotărâre pentru acordarea sau pentru redobândirea cetăţeniei române.

Acordarea cetăţeniei române se realizează prin hotărâre a Guvernului României care se publică în Monitorul Oficial.

Dacă raportul comisiei este negativ, în sensul că persoana fizică nu întruneşte condiţiile pentru acordarea sau pentru redobândirea cetăţeniei române, cererea va fi respinsă.

încheierea prin care comisia a pronunţat respingerea cererii poate fi atacată cu recurs. în termen de 15 zile de la comunicare, la Curtea de Apel Bucureşti.

Dacă cererea a fost respinsă ori dacă recursul a fost respins solicitantul poate formula o nouă cerere pentru acordarea cetăţeniei române după expirarea unui termen de 6 luni de la respingerea cererii formulate anterior.

Procedura soluţionării cererii pentru acordarea cetăţeniei române sau pentru redobândirea acesteia după caz, este prevăzută în dispoziţiile art. 11 - art. 18 din legea cetăţeniei române.

Moduri de pierdere a cetăţeniei române

Art. 23 precizează că cetăţenia română se pierde prin unul din următoarele moduri: retragerea cetăţeniei române, aprobarea renunţării la cetăţenia română si alte cazuri prevăzute de lege, care au ca efect pierderea cetăţeniei române.

Pierderea cetăţeniei române prin retragere

Art. 24 menţionează: „Cetăţenia română se poate retrage per-

soanei care:

a) aflată în străinătate, săvârşeşte fapte deosebit de grave prin care vatâmâ interesele statului român sau lezează prestigiul României;

b) aflată în străinătate, se înrolează în forţele armate ale unui stat cu care România a rupt relaţiile diplomatice sau cu care este în stare de război;

c) a obţinut cetăţenia română prin mijloace frauduloase;

d) este cunoscuta ca având legături cu grupări teroriste sau le- a sprijinit, sub orice formă, ori a săvârşit alte fapte care pun în pericol siguranţa naţională.

Cetăţenia română nu poate fi retrasă persoanei care a dobândit-o prin naştere."

Art. 25: „Retragrea cetăţeniei române nu produce efecte asupra cetăţeniei soţului sau copiilor persoanei căreia i s-a retras cetăţenia."

Cetăţenia română se poate retrage de principiu persoanei aflată în străinătate.

Retragerea cetăţeniei române se pronunţa prin hotărâre a Guvernului României, la propunerea ministrului justiţiei. Ea devine efectivă la dat publicării Hotărârii de Guvern în Monitorul Oficial al României.

• Pierderea cetăţeniei române prin aprobarea renunţării la aceasta.

Art. 26 dispune: „Pentru motive temeinice se poate aproba renunţara la cetăţenia română persoanei care a împlinit vârsta de 18 ani şi care:

a) nu este învinuita sau inculpată într-o cauză penală ori nu are de executat o pedeapsă penală;

b) nu este urmărită pentru debite către stat, persoane fizice sau juridice din ţară sau, având astfel de debite le achită ori prezintă garanţii corespunzătoare pentru achitarea lor;

c) a dobândit ori a solicitat şi are asigurarea că va dobândi o altă cetăţenie."

Art. 27: „Pierderea cetăţeniei române prin aprobarea renunţării, nu produce nici un efect asupra cetăţeniei soţului sau copilului minor.

Cu toate acestea, în cazul în care ambii părinţi obţin aprobarea renunţării la cetăţenia română, iar copilul minor se află împreună cu

ei, în străinătate, ori părăseşte cu ei ţara, minorul pierde cetăţenia română odată cu părinţii săi, iar dacă aceştia au pierdut cetăţenia română la date diferite, pe ultima dintre aceste date. Copilul minor care, pentru a domicilia în străinătate, părăseşte ţara după ce ambii părinţi au pierdut cetăţenia română pierde cetăţenia română pe data plecării sale din ţară.

Dispoziţiile alineatului precedent se aplică în mod corespunzător şi în cazul în care unul dintre părinţi este cunoscut sau este în viaţă.

Copilul minor, încredinţat prin hotărâre judecătorească părintelui care are domiciliul în străinătate şi care renunţă la cetăţenie, pierde cetăţenia română pe aceeaşi dată cu părintele căruia i-a fost încredinţat şi la care locuieşte, cu condiţia obţinerii acordului celuilalt părinte, cetăţean român.

în situaţiile prevăzute la alin. 2, 3 şi 4 copilului care a împlinit vârsta de 14 ani i se cere consimţământul."

în doctrina juridică constituţională autorii reinterează dispoziţiile acestui articol pentru a analiza renunţarea la cetăţenia română, care constituie un mod de pierdere a acesteia.

Apreciem că lecturarea textelor - integral reproduse - este suficienta pentru înţelegerea renunţării la cetăţenia română, care firesc reprezintă o instituie juridică.

Dacă am proceda altfel ar trebui practic să repetăm dispoziţiile legale. Ceea ce, evident, este inacceptabil!!!! (din punctul nostru de vedere, desigur).

• Alte cazuri legale care au ca efect pierderea cetăţeniei române.

Sunt menţionate în art. 28 şi art. 29 din Legea cetăţeniei române.

Sintetic sunt precizate următoarele cazuri (situaţii):

- adopţia unui copil minor care este cetăţean român de către cetăţeni străini. Copilul pierde cetăţenia română la cererea adoptatorilor cetăţeni străini, dacă are aptitudinea de a dobândi cetăţenia acestora;

- dacă este stabilita filiaţia unui copil găsit pe teritoriul României, iar părinţii sunt cetăţeni străini.

în temeiul dreptului sângelui *(jus sangvinis)* copilul dobândeşte cetăţenia părinţilor săi;

- în situaţia anulării sau a declarării nulităţii ori a desfacerii adopţiei unui minor, cetăţean străin la origine, adoptat de cetăţeni români.

Copilul pierde cetăţenia română dacă adopţia este anulată, declarata nulă sau desfăcută în condiţiile în care acesta nu a împlinit vârsta de 18 ani şi domiciliază în străinătate sau părăseşte România pentru a domicilia în străinătate.

Cetăţenia copilului găsit pe teritoriul României

Potrivit legii, copilul găsit pe teritoriul României, dacă nici unul dintre părinţi nu este cunoscut, este cetăţean român.
In acest sens prevede art. 5 alin. (2) din Legea nr. 21/1991: "Copilul găsit pe teritoriul statului român este considerat cetăţean român, până la proba contrarie, dacă nici unul dintre părinţi nu este cunoscut".

Legea nu face aplicare principiului *jus soli.* Soluţia legislativă se întemeiază pe o prezumţie că cel puţin unul dintre părinţii copilului găsit este cetăţean român. în consecinţa, şi în reglementarea acestei situaţii se aplică principiul *jus sangvinis.* Faptul că se aplică dreptul sângelui este evident în situaţia în care filiaţia copilului găsit pe teritoriul României a fost stabilită, înaintea vârstei de 18 ani, faţă de amândoi părinţii, iar aceştia nu posedă niciunul cetăţenia română.

în acest caz, deşi probabil născut pe teritoriul României, copilul va pierde cetăţenia română.

Copilul găsit pe teritoriul României va pierde cetăţenia română şi în cazul în care se stabileşte filiaţia în raport cu un părinte, cetăţean străin, iar celălalt părinte rămâne în continuare necunoscut.

Efectele juridice a jurământului de credinţă faţă de România

Sediul materiei se află în art. 19 si art. 20 din Legea nr. 21/-1991.

Jurământul de credinţa trebuie depus de persoana căreia i se acorda cetăţenia româna si de persoana care redobândeşte, ca efect al

repatrierii, cetăţenia română.

Termenul este de 6 luni; el curge de la data la care a fost comunicată solicitantului hotărârea prin care i s-a acordat cetăţenia română.

în interiorul termenului amintit persoana fizică trebuie să depună jurământul de credinţa, în faţa ministerului justiţiei sau a secretarului de stat delegat anume în acest scop. Persoana fizică dobândeşte cetăţenia română de la data depunerii jurământului de credinţa faţă de România.

Dovada cetăţeniei române

Art. 21 si art. 22 din lege precizează că dovada calităţii de cetăţean român se face cu buletinul de identitate sau, după caz, cu cartea de identitate.

Pentru minorii până la vârsta de 14 ani se dovedeşte cetăţenia română cu certificatul de naştere însoţit de buletinul de identitate/cartea de identitate sau de paşaportul oricăruia dintre părinţi. Dacă minorul până la 14 ani este înscris în buletinul/cartea de identitate sau în paşaportului unuia dintre părinţi dovada cetăţeniei sale se produce numai cu unul dintre documentele menţionate.

în mod excepţional pentru minorii până la vârsta de 14 ani se poate face cu un certificat eliberat de organele de evidenţa a populaţiei.

Dovada cetăţeniei copiilor găsiţi pe teritoriul României, care nu au împlinit vârsta de 14 ani, se produce cu certificatul de naştere.

Misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale României în străinătate pot elibera în caz de nevoie, la cerere, dovezi de cetăţenie pentru cetăţenii români aflaţi în străinătate.

De regulă, cetăţenii români aflaţi peste hotare, în state exterioare Uniunii Europene, produce dovada cetăţeniei pe care o posedă cu actul valabil pentru trecerea frontierei de stat emis de autorităţile române, respectiv cu paşaportul.

Cetăţenia de onoare

Sediul materiei se află în dspoziţiile art. 38 din Legea cetăţeniei române.

Cetăţenia de onoare se acordă unor persoane fizice, cetăţeni străini pentru servicii deosebite aduse României şi naţiunii române.

Cetăţenia română cu titlul de "cetăţenie de onoare" se acordă de Parlamentul României la propunerea Guvernului român.

Persoanele fizice cetăţeni străini cărora li s-a acordat cetăţenia de onoare beneficiază de toate drepturile civile şi politice recunoscute cetăţenilor români, cu excepţia drepturilor electorale (dreptul de vot si dreptul de a fi ales) si a dreptului de a ocupa o funcţie publică.

Exceptarea celor trei drepturi, cu un pronunţat caracter politic, este firească, în condiţiile în care persoana fizică care a dobândit cetăţenia română cu titlul de cetăţenie de onoare este cetăţean al unui stat străin.

Dubla cetăţenie

Dubla cetăţenie este recunoscuta şi acceptată de Legea cetăţeniei române. Aceasta constituie un beneficiu acordat unor cetăţeni români care în perioada dictaturii comuniste au pierdut cetăţenia română, deoarece au plecat din ţară şi au domiciliat în străinătate. SUnt multe dispoziţii în lege care conduc în mod direct şi expres la soluţia acceptării dublei cetăţenii.

Persoanele fară cetăţenie - apatrizii

Apatrizii reprezintă o categorie de persoane fizice care, deşi locuiesc pe teritoriul statului român, nu posedă nici o cetăţenie.

Aceste persoane fizice care domiciliază pe teritoriul României beneficiază de toate drepturile şi libertăţile fundamentale prevăzute de Constituţia României şi de dreptul pozitiv (obiectiv) român.

Totuşi apatrizii nu pot exercita drepturile fundamentale care sunt specifice exclusiv doar calităţii de cetăţean român.

Apatrizii domiciliaţi pe teritoriul României au toate obligaţiile cetăţenilor români, cu excepţia acelor îndatoriri organic legate de calitatea de cetăţean român.

Concluzii la partea a II-a a lucrării

Partea II-a a prezentului volum constituie o monografie dedicată drepturilor, libertăţilor şi îndatoririlor fundamentale ale cetăţenilor români.

în cap. I am analizat dispoziţiile cu caracter general, comun, referitoare la drepturile şi libertăţile fundamentale.

în cap. II am analizat drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor români. *în cap. III* am evocat îndatoririle constituţionale, fundamentale care revin cetăţenilor ţării noastre.

în cap. IV am analizat dispoziţiile constituţionale şi legale referitoare la cetăţenia română.

Analiza instituţiei juridice a cetăţeniei române a pornit de la o simplă interogaţie: Ale cui sunt drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale?

în consecinţa, a fost o *"îndatorire de onoare"* pentru noi să punctăm această instituţie.

Încheiere

În acest volum am examinat două chestiuni de maximă importanţă pentru ştiinţa Dreptului Constituţional şi a Instituţiilor Politice: Autoritatătile Publice şi Drepturile, libertăţile si îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor români.

Fiecare dintre cele două teme a fost tratată în câte o monografie distincta.

Dacă asociem cele două lucrări din prezentul volum cu lucrările publicate de noi, în anul 2006 - în care au fost analizate teme majore tot din ştiinţa Dreptului Constituţional şi a Instituţiilor Politice - ne putem forma o imagine de ansamblu asupra Dreptului Constituţional Român.

Istoria constituţionalismului românesc, elementele de teorie generala a statului, puterea de stat în România - autorităţile publice în contemporaneitate asociate cu drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor români reprezintă subiectele tratate de noi în materia Dreptului Constituţional şi a Instituţiilor Politice.

Cu privire la volumul de faţă precizăm că autorul a redactat întregul material într-un interval de timp foarte scurt. Desigur, conceperea şi jalonarea materiei analizate a stat în atenţia noastră o perioadă mult mai îndelungată, de aproximativ 5-6 luni.

Totuşi cele două monografii din acest volum, pot cuprinde erori, fie de sistematizare, fie de interpretare. Noi suntem conştienţi de acest aspect şi din acest motiv rugăm cititorii să fie toleranţi faţă de concepţiile noastre.

în fond, frumuseţea Dreptului constă în ultimă instanţă în deosebirile de păreri, de teze şi de opinii.

Am valorificat doctrina Dreptului Constituţional şi a Instituţiilor Politice elaborată de celebrii profesori de la Facultăţile de Drept din ţara noastră în măsura posibilităţilor şi a potenţialului nostru. Totui, credem că lucrările publicate de noi în materia Dreptului Constituţional şi a Instituţiilor Politice - inclusiv acest volum - poartaâ „amprenta“ propriului nostru mod de analiză şi de redactare.

Suntem bucuroşi de finalizarea acestui proiect ambiţios şi vast pentru noi şi avem credinţa că cititorii în special juriştii vor înţelege „nevoia“ noastră materializată în dezvoltarea unor fragmente din această nobilă stiintă juridică care, de principiu, studiază reglementarea relaţiilor sociale care apar în procesul instaurării, menţinerii şi a

exercitării puterii de stat.

Lucrările noastre: „Momente în dezvoltarea politico-juridicâ a României"; „Statul - instituţie social-politicâ şi juridică fundamentală" şi „Stat şi Cetăţean" sunt închinate acestei ramuri a ştiinţelor juridice - *ştiinţa Dreptului Constituţional şi a Instituţiilor Politice.*

Cu modestie şi sinceritate, vă salut stimaţi cititori!

III. Sistemul politic și constituțional al României de Est

§.1. Republica Moldova

Procesul de emancipare a Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti, devenită R.S.S. Moldova, s-a concretizat, în etape, prin oficializarea limbii române (aşa-zisa moldovenească) şi trecerea la alfabetul latin (31.08.1989), prin reintroducerea tricolorului românesc (27.04.1990), urmate de declararea suveranităţii Republicii (23.06.1990), adaptarea stemei Republicii la tradiţia moldovenească (03.11.1990) şi declararea imnului României – Deşteaptă-te române – ca imn al Republicii Moldova.

Republica Socialistă Sovietică Moldovenească a fost singura republică sovietică care nu a participat la puciul din 19.08.1991, în urma căruia a fost arestat preşedintele U.R.S.S. Mihail S. Gorbaciov, puci înlăturat prin intervenţia energică a lui Boris Elţân. De asemenea, R.S.S. Moldova nu a participat la referendumul organizat în vederea menţinerii U.R.S.S. (17.03.1990).

La data de 27.08.1991, la orele 14,20 R.S.S. Moldova şi-a proclamat independenţa de stat sub denumirea „**Republica Moldova**". A fost adoptat un imn propriu – **Limba noastră** – versuri Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea şi a fost elaborată şi promulgată Constituţia Republicii Moldova, în anul 1994, o constituţie care a avut ca model de inspiraţie Constituţia României, adoptată în anul 1991.

Această Constituţie a fost ulterior modificată în sensul alegerii preşedintelui Republicii Moldova de către Parlament, respingându-se totodată propunerea ca limba rusă să constituie a doua limbă oficială în stat.

Funcţia de preşedinte a Republicii Moldova a fost exercitată succesiv de către: Mircea Snegur, Petre Lucinski, Vladimir Voronin.

Sub aspectul Dreptului internaţional şi a relaţiilor internaţionale precizăm că **Republica Moldova** este membră a O.N.U., a O.S.C.E., a C.S.I. şi în Consiliul Europei (oct. 1995).

România a recunoscut Republica Moldova ca stat independent imediat după proclamare. Statul Român nu a contestat numele

tânărului stat – cum s-a întâmplat în cazul Republicii Elene cu ocazia recunoaşterii independenţei de stat a Republicii Macedonia, provenită din destrămarea Republicii Socialiste Federative Iugoslavia – cu toate că ar fi avut temeiuri să procedeze în acest sens.

Este evident că România a procedat la recunoaşterea independenţei Republicii Moldova – o recunoaştere imediată şi necondiţionată – avându-se în vedere posibilitatea unei viitoare uniri a Republicii Moldova cu patria mamă, România. La conturarea acestui punct de vedere a contribuit, în mod indubitabil, şi experienţa istorică concretizată în unirea Basarabiei cu Regatul României, înfăptuită la 27.03./09.04.1918.

România şi Republica Moldova au încheiat o serie de acorduri bilaterale: Tratat privind asistenţa juridică în materie civilă şi penală, Chişinău, 06.07.1997; Acordul bilateral de comerţ liber, Bucureşti, 15.02.1994, ratificat prin Legea nr. 94/1994; Acordul pentru evitarea dublei impuneri şi prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venit şi pe capital, Bucureşti, 25.01.1995, ratificat prin Legea nr. 63/1995; Acordul privind recunoaşterea reciprocă a diplomelor, certificatelor şi titlurilor ştiinţifice acordate de instituţii de învăţământ acreditate în respectivele state, Chişinău, 20.06.1998, ratificat prin legea nr. 39/1999.

Este important de reţinut că în Republica Moldova a fost organizat un referendum cu titlu informativ, iniţiat de fostul preşedinte Mircea Snegur, în care marea majoritate a populaţiei a optat pentru prezervarea independenţei statului.

O eventuală unire a Republicii Moldova cu România trebuie judecată în raport de împrejurări, de intenţia guvernului acestui stat, de realizările statului cu care s-ar propune unirea (România), de existenţa nealterată a ideii unităţii naţionale. În acest context nu putem trece cu vederea respingerea propunerii României de a discuta chestiunile relative la tânărul stat „moldovenesc" de către toate ţările de care într-un moment sau altul Republica Moldova a aparţinut, respectiv: **România, Rusia** şi **Ucraina**.

Consfătuirea a avut loc fără invitarea Statului Român!!!!

Atitudinea conducerii Republicii Moldova a fost echivocă, ca să nu spunem făţiş antiunionistă în întreaga perioadă 1991-2009. Spre exemplu, în octombrie 2005 cu prilejul intrării Republicii Moldova în Consiliul Europei preşedintele Mircea Snegur a

spus..."cele două State – România şi Republica Moldova – n.a. – pornesc de la realităţi şi ţin seama de acordul de la Helsinki şi Carta de la Paris", în răspunsul său adresat unui reprezentant al Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord care se arăta nedumerit „în legătură cu faptul că, deşi pactul Ribbentrop-Molotov este unanim condamnat şi considerat caduc, Moldova vieţuieşte separată de România".

Au existat şi există în perioada contemporană o serie de persoane publice care au fost şi sunt adepte ale unirii Basarabiei cu România: **Mircea Druc**, fost prim-ministru al Republicii Moldova, candidat la funcţia de preşedinte al României, **Paul Goma**, aflat în exilul românesc, **Ilie Ilaşcu**, condamnat la moarte în aşa-zisă Republică Moldovenească Nistreană (Transnistria) şi deputat în Parlamentul Republicii Moldova care după eliberare a ajuns senator în Parlamentul României şi mulţi alţii.

După proclamarea independenţei de stat Republica Moldova a fost nevoită să suporte un război civil (martie-octombrie 1992) purtat cu partea transnistreană, care-şi proclamase, sub conducerea lui Igor Smirnov, independenţa sub denumirea „Republica Moldovenească Nistreană", cu capitala la Tiraspol.

Această pseudorepublică **a adoptat ca limbă oficială limba rusă, ca zi de sărbătoare naţională data de 07 Noiembrie şi a instaurat o jurisdicţie proprie, instalând şi un regim de vamă cu Republica Moldova**. Dar, aşa-zisa Republica Moldovenească Nistreană şi-a extins autoritatea şi în partea dreaptă a Nistrului, pe teritoriul vechii Basarabii, controlând politic şi militar oraşul Tighina, străveche localitate românească.

După integrarea României în Uniunea Europeană (01.01.2007), românii din Republica Moldova, denumiţi de oficialităţile acestui stat „**moldoveni**", par a fi mai hotărâţi pentru cauza unionistă. Dovada o reprezintă imensul număr de cereri depuse la oficialităţile române de către cetăţenii Republicii Moldova în vederea dobândirii / redobândirii cetăţeniei române.

Românii basarabeni se lovesc în continuare de majore încercări şi continue îndepărtări de la viaţa tradiţională materializate între altele prin: staţionarea pe mai departe a forţelor armate ruse şi ocuparea parţială a teritoriului Republicii Moldova de către acestea; autoproclamarea independenţei aşa-numitei „Republici Moldoveneşti

Nistrene"; denaturarea continuă a istoriei neamului românesc; încercarea de a impune şi limba rusă ca limbă oficială a statului; menţinerea conceptelor de „popor moldovenesc" şi de „limbă moldovenească" în legile şi documentele oficiale ale Republicii Moldova etc.

Oricât de grea ar fi soarta **Basarabiei româneşti**, orice s-ar întâmpla cu această străveche provincie a ţării noastre, România are datoria morală de a sprijini pe românii basarabeni. Însăşi numele sacru al ţării noastre constituie un imbold şi o speranţă pentru românii din cel de-al doilea stat românesc de pe harta Europei, pentru românii din Republica Moldova.

Săracele şi puţin meşteşugitele noastre cuvinte în a exprima **corelaţia dintre Moldova şi România**, ca de la parte la întreg, ne-au determinat să încercăm analizarea Constituţiei Republicii Moldova, aflată în vigoare în acest stat românesc din anul 1994.

Consider că analiza Constituţiei Republicii Moldova reprezintă, în primul rând, o datorie morală pe care o am ca cetăţean român, şi, în al doilea rând, o tentativă de analiză tehnico-juridică a unei Legi fundamentale a unei „ţări" soră şi fiică a patriei mamă România, de care prin forţă, ultimatum şi război a fost îndepărtată.

În consecinţă, este o datorie de onoare pentru mine să procedez, după puterile mele, la analiza Constituţiei Republicii Moldova în vigoare, din anul 1994 până în prezent, pe străvechiul pământ românesc al jumătăţii răsăritene a Moldovei istorice.

§.2. Constituţia Republicii Moldova

Aspecte preliminare

Prezenta lucrare continuă lucrările noastre apărute anterior, având ca temă chestiuni relative la **Dreptul Constituţional: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României", „Statul – instituţie social politică şi juridică fundamentală"** şi **„Drept constituţional. Stat şi Cetăţean"**.

În prezenta lucrare vom încerca să analizăm Constituţia Republicii Moldova, cu referire specială la autorităţile publice prevăzute de Constituţie şi la drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale prevăzute de „legea supremă a societăţii şi a statului" din Republica Moldova".

Constituţia Republicii Moldova a fost adoptată la data de 29.07.1994, fiind publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 şi a intrat în vigoare la data de 27.08.1994.

În prembulul acestei constituţii se menţionează aspiraţiile seculare ale poporului de a trăi într-o ţară suverană, năzuinţele spre satisfacerea intereselor cetăţenilor de altă origine etnică, care împreună cu moldovenii (românii – n.a.) constituie poporul Republicii Moldova, „continuitatea statalităţii poporului moldovenesc" în contextul istoric şi etnic al devenirii lui ca naţiune.

Se menţionează, de asemenea, aspiraţia spre constituirea statului de drept, considerând pacea civică, democraţia, demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic ca fiind valori supreme, se reafirmă devotamentul deputaţilor în Parlament, în calitatea lor de reprezentanţi plenipotenţiari ai poporului Republicii Moldova, faţă de valorile general-umane, dorinţa de a trăi în pace şi bună înţelegere cu toate popoarele lumii conform principiilor şi normelor unanim recunoscute ale dreptului internaţional, aceştia fiind conştienţi de responsabilitatea şi obligaţiile faţă de generaţiile precedente, actuale şi viitoare.

Prembulul Constituţiei cuprinde declaraţii de principiu referitoare la organizarea politico-etatică şi la relaţiile sociale fundamentale dintre membrii societăţii.

Totuşi nu putem trece cu vederea sintagmele „aspiraţiile seculare ale poporului de a trăi într-o ţară suverană" şi „având în vedere continuitatea statalităţii poporului moldovenesc în contextul istoric şi etnic al devenirii lui ca naţiune".

Românii, inclusiv cei din istorica Ţară a Moldovei au luptat pentru neatârnarea ţării şi pentru unirea celor trei ţări româneşti surori într-un stat unitar naţional român.

Continuitatea „**poporului moldovenesc**", adică a poporului român din Ţara Moldovei se manifestă pe ambele maluri ale Prutului de la Carpaţii Orientali la Nistru, şi dincolo de el, şi din nordul Bucovinei până la Marea Neagră şi Dunăre. Acesta este contextul istoric şi etnic în care românii din Moldova s-au afirmat. Poporul român din toate teritoriile a ajuns în sec. XVIII-XIX la stadiul de naţiune.

Dar, naţiunea este unică, naţiunea română, însă textul din preambulul Constituţiei nu menţionează acest fapt, ceea ce conduce la ideea că „poporul moldovenesc" ar deveni o „naţiune moldovenească".

Acest punct de vedere posibil dar profund eronat este cu atât mai periculos cu cât nu se referă explicit doar la românii din Republica Moldova şi din Ucraina (Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa). Se poate interpreta că textul invocat de noi are în vedere toate teritoriile locuite de românii moldoveni, inclusiv teritoriul din România.

Deşi aparent aceste declaraţii de principiu sunt generoase, ele au rolul de a „fundamenta" o statalitate „moldovenească" şi un „popor moldovenesc".

Iată cum vechile teorii ţariste şi sovietice ale moldovenismului sunt reluate de Constituţia actuală a Republicii Moldova.

Nu cumva aceste sintagme utilizate în preambul au menirea de a justifica o eventuală „alipire" a celor 8 judeţe din România la Republica Moldova, dacă împrejurări politice ar fi favorabile? Pentru înlăturarea oricăror dubii şi pentru a nu denatura adevărul istoric, preambulul Constituţiei ar trebui să menţioneze unitatea naţiunii române, să utilizeze noţiunea de popor român. Cum poate să se

realizeze aspiraţia seculara a românilor basarabeni doar prin proclamarea independenţei Republicii Moldova? Apreciem că un astfel de ideal materializat într-o ţară suverană se poate realiza doar prin întoarcerea Basarabiei între frontierele naţionale ale României.

Toţi marii cărturari din Ţara Moldovei, cronicarii şi domnitorul savant Dimitrie Cantemir au afirmat plenar, fără echivoc, unitatea ţărilor româneşti, unitatea poporului român, iar fapta marelui voievod Mihai domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată Ţara Moldovei stă mărturie peste veacuri a dorinţei de unitate naţională a tuturor românilor. Nu se pot folosi în anii 1990 şi 2000 sintagme de genul "**popor moldovenesc**" şi „**limbă moldovenească**" decât numai cu scopul precis determinat al dezbinării românilor din Basarabia, ceea ce reprezintă o continuare directă, nemijlocită şi făţişă a politicii de deznaţionalizare promovată de Imperiul ţarist şi de Imperiul sovietic.

Constituţia Republicii Moldova este declarată, în mod solemn „**lege supremă a societăţii şi a statului**".

Este consacrat Statul de Drept şi sunt ocrotite drepturile şi libertăţile omului precum şi libera dezvoltare a personalităţii umane.

Analiza Constituţiei

Constituţia Republicii Moldova este structurată pe titluri în număr de şapte.

Astfel, **titlul I „Principii generale"** – reglementează chestiuni relative la stat, suveranitate, teritoriu, drepturile şi libertăţile omului etc.

Titlul II intitulat „Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale" este consacrat analizei drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, după cum indică şi denumirea.

Titlul III este consacrat „Autorităţilor publice" şi statuează asupra următoarelor instituţii: **Parlament, Preşedintele Republicii Moldova, Guvern, Raporturile parlamentului cu guvernul, Administraţia publică** şi **Autoritatea judecătorească.**

Titlul IV – este consacrat **economiei naţionale şi finanţelor publice**.

Titlul V – reglementează **Curtea Constituţională a Republicii Moldova**.

Titlul VI – se referă la **revizuirea Constituţiei Republicii Moldova**, iar **titlul VII** – priveşte **dispoziţiile tranzitorii şi finale**.

Titlul I: Principii generale

Art. 1. – „Statul Republica Moldova”.

„(1). Republica Moldova este un stat suveran şi independent, unitar şi indivizibil.

(2). Forma de guvernământ a statului este republica.

(3). Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme şi sunt garantate”.

Analizând textul art. 1 din Constituţia Republicii Moldova constatăm că aceasta este **un stat. Statul** – constituie o instituţie care se fundamentează pe o populaţie, aşezată pe un teritoriu delimitat, şi care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcţiilor legislativă, executivă şi judecătorească prin intermediul autorităţilor publice legal investite.[1)]

Deci statul presupune o serie de caractere juridice sau trăsături caracteristice distincte: implică **o putere publică** prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului şi care este, prin natura sa, o putere politică; statul dispune de forţă materială de constrângere; forţa materială de constrângere cu caracter etatic este unică şi puterea de stat este o putere organizată.

Să le analizăm succint:

*. **puterea publică, prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului este o putere politică**.

Acesta deoarece societatea politică sau mai precis guvernanţii edictează normele juridice impersonale şi general obligatorii având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianţei politice câştigătoare în alegeri. Firesc, beneficiarii normelor care oglindesc viaţa politică sunt cetăţenii, deci societatea civilă în ansamblul ei;

*. **statul dispune de forţă materială de constrângere**.

[1)] Vasile - Sorin Curpăn – **Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală**, Bacău, Ed. I, 2006, pag. 10.

Autorităţile etatice dispun de forţa materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate pe teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forţa coercitivă, Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficienţă, iar societatea s-ar prăbuşi în haos şi în anarhie.

Forţa coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremaţia de stat care constituie o componentă a suveranităţii (este latura internă a suveranităţii etatice).

Deşi atribuţiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă şi judecătorească), forţa materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt, forţa de constrângere se impune – ab initio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului;

*. **forţa de constrângere etatică este unică** deşi, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorităţi publice.

Nu se poate concepe existenţa mai multor forţe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existenţa unei pluralităţi de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterile legislativă, executivă şi judecătorească, toate constituind, în ansamblu, puterea unică etatică.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimţământul statului în cauză, determină ştirbirea suveranităţii, urmată fie de concretizarea unei stări de dependenţă între state, fie de disoluţia autorităţii unui stat ori de dispariţia sa din punct de vedere politico-geografic;

*. **puterea de stat este o putere organizată**.

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcţiilor specifice pe care **Statul** le îndeplineşte. Puterii legislative, puterii executive şi puterii judecătoreşti le revin funcţii şi sarcini distincte în raport de competenţele atribuite în **Stat**.

Textul indică trăsături specifice ale statului moldo-român[2)]: **suveranitatea şi independenţa, caracterul unitar şi indivizibil, stat de drept şi democratic**.

[2)] Aşa vom denumi uneori Republica Moldova cu denumirile: Moldo-România, al doilea stat românesc, Mica România!!!!

Suveranitatea – presupune exercitarea pe întreg teritoriul şi în raport cu întreaga populaţie a prerogativelor statului. Republica Moldova este stat suveran în sensul că autorităţile publice ale acestui stat nu sunt dependente de nici o altă autoritate nici pe plan intern şi nici în relaţiile internaţionale. Altfel spus puterea de stat este supremă în interiorul statului şi independentă pe plan extern.

Stat unitar – Republica Moldova este un stat unitar pentru că dispune de un ansamblu unic de organisme constituţionale prin intermediul cărora se exercită puterea politică la nivel central şi la nivel local. Are un singur rând de organe centrale: un parlament, un guvern şi o unică Curte Supremă de Justiţie.

Este un **stat indivizibil** în sensul că teritoriul Republicii Moldova nu poate fi divizat şi nu este permisă fracţionarea autorităţii publice. Acordarea unui statut special teritoriului din stânga Nistrului (Transnistriei) şi înfiinţarea şi funcţionarea efectivă prin Constituţie a unităţii teritoriale autonome Găgăuzia se consideră că nu afectează caracterul unitar şi indivizibil al statului moldovenesc. Totodată caracterul unitar şi indivizibil al statului nu este afectat de înfăptuirea autonomiei locale atâta timp cât ordinea juridică stabilită rămâne aceeaşi pe întreg teritoriul statului.

Republica Moldova este **un stat de drept şi democratic**.

Instituirea Statului de Drept implică aplicarea principiului separaţiei/echilibrului „puterilor" etatice, respectiv legislativă, executivă şi judecătorească. Fiind un Stat de Drept, Republica Moldova garantează că toate autorităţile publice şi toţi agenţii statului acţionează strict în limitele legii. În consecinţă, statul prin intermediul autorităţilor sale este supus Dreptului.

Democraţia implică atât participarea cetăţenilor la treburile publice cât şi supunerea minorităţii politice în faţa voinţei majorităţii politice. Este evident că textul constituţional se referă prioritar la **democraţia politică**. Datorită faptului că **democraţia politică** manifestă unele neajunsuri în ceea ce priveşte relaţia (binomul) putere/opoziţie se instituie şi o democraţie juridică constituţională specifică Statului de Drept. Iată una din corelaţiile democraţiei cu Statul de Drept!!

Toate aceste caracteristici ale Republicii Moldova au ca scop fundamental prezervarea demnităţii umane, a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, a dezvoltării libere, neîngrădite a

personalităţii umane, a afirmării dreptăţii sociale şi a pluralismului politic în societatea Republicii Moldova.

Reţinem că între trăsăturile specifice ale acestui stat nu sunt enumerate: **caracterul naţional** şi **caracterul social al statului**.

Evitarea caracterului naţional are la bază un criteriu obiectiv; „**poporul moldovenesc**" nu constituie o naţiune de sine stătătoare. Noi considerăm însă că în Constituţia Republicii Moldova caracterul naţional se subînţelege chiar dacă nu a fost menţionat expres. Din punct de vedere etnic, lingvistic, al facturii psihologice, al istoriei comune, a limbii şi obiceiurilor, majoritatea covârşitoare a populaţiei Republicii Moldova **aparţine naţiunii române**, fiind artificial denumită de autorităţile statului „**moldoveni**".

Evitarea acestui caracter care nu a mai fost receptat din Constituţia României, în vigoare, are menirea de a ambiguiza: cărei naţiuni îi aparţine „poporul moldovenesc"? Este greu de recunoscut un fapt limpede ca lumina zilei deoarece recunoaşterea naţiunii române în Basarabia ar conduce la o altă interogaţie: de ce aceeaşi naţiune, acelaşi vechi popor trebuie să vieţuiască în două state româneşti? De ce „**poporul moldovenesc**" dintre Prut şi Nistru nu este integrat în Statul Român unde trăiesc românii moldoveni din partea apuseană a Moldovei istorice?

Cu adevărat, doar România, patria mamă, este stat naţional al tuturor românilor, din toate vechile noastre provincii istorice!!

Art. 2. – „Suveranitatea şi puterea de stat".

„(1). Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituţie.

(2). Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formaţiune obştească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului".

Este aci, în acest articol, o mare curiozitate!! Se vorbeşte de „**suveranitatea naţională**" în condiţiile în care nu există **caracterul naţional** al statului şi nu se înserează în constituţie nimic despre naţiune!!!! Este adevărat, în preambulul Constituţiei există sintagma

„...în contextul istoric şi etnic al devenirii lui – a poporului moldovenesc ! - ca naţiune."

Deci avem „**popor moldovenesc**", care devine de acum naţiune, este în devenire, dar vorbim de „**suveranitate naţională**". Iată ce se întâmplă când copii Constituţia altui stat, în speţă Constituţia ţării mamă – **România.**

Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova. Se indică poporul cu ajutorul denumirii statului !

Adică, probabil în concepţia autorităţilor Republicii Moldova este vorba de „**poporul moldovenesc**", iar în opinia noastră de poporul român din partea răsăriteană a Moldovei istorice.

Această suveranitate se exercită direct sau prin organele sale reprezentative. În loc să scrie „**prin organele sale reprezentative şi prin referendum**" cum prevede Constituţia României, Constituantul din R. Moldova, plenipotenţiarii poporului, deputaţi în Parlament au menţionat exercitarea suveranităţii în **mod direct**. Dacă referendumul nu este menţionat înseamnă că se poate realiza această modalitate de exercitare a suveranităţii „naţionale" şi prin plebiscit sau, probabil, prin intermediul Adunării întregului popor, ca în oraşele-state din Grecia antică. Dar la mărimea teritoriului şi a populaţiei Republicii Moldova sincer ne îndoim serios că această ultimă modalitate de exercitate a „**suveranităţii naţionale**" este posibilă.

Iar în legătură cu plebiscitul credem că reprezintă doar o formă democratică „mascată" şi nu un veritabil exerciţiu al suveranităţii „naţionale".

În alin. (2) se prevede că nici o persoană particulară şi nici un grup social nu pot exercita suveranitatea în nume propriu. Desigur că suveranitatea se manifestă prin intermediul organelor etatice care exercită puterea de stat. Uzurparea puterii de stat este considerată o gravă infracţiune împotriva societăţii, a poporului „**moldovenesc**".

Revenim la art. 1 pentru a preciza forma de guvernământ a R. Moldova. Optăm pentru asocierea formei de guvernământ alături de analiza sintetică a puterii de stat, respectiv a regimului politic constituţional. Aşa fiind forma de guvernământ a R. Moldova este **republica.**

*

* *

Câteva cuvinte se impun a mai fi scrise în legătură cu puterea de stat (art. 2 din Constituţia Republicii Moldova).

Constituţia Republicii Moldova tratează distinct autorităţile etatice dublate de consacrarea unor funcţii specifice pentru fiecare autoritate. Aceasta constituie proba indubitabilă a receptării efective a principiului separaţiei / echilibrului puterilor etatice.

În acest mod se realizează împiedicarea oricărei „tentative" de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri" constituite în stat.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm[3)], puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că şi forţa de constrângere etatică este, de asemenea, unică.

În consecinţă, autorităţile publice constituite în „puteri ale statului" exercită anumite funcţii cu caracter etatic: funcţia legislativă, funcţia executivă şi funcţia jurisdicţionaală.

Deci puterea etatică fiind unică şi indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcţii nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficientă separaţia puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noţiunii de „putere" cu cea de funcţie ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" etatice întâmpină anumite deficienţe în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituţional este reprezentat de relaţia dintre „**majoritatea politică**" şi „**minoritatea politică**", altfel spus de corelaţia dintre „**puterea**" în sensul de guvernanţi si „**opoziţie**".

De principiu, partidul sau coaliţia de partide care a câştigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează şi guvernul.

În aceste condiţii, guvernul fiind o emanaţie a majorităţii parlamentare este greu de acceptat o separaţie între legislativ şi

---

3). Vasile - Sorin Curpăn – **Drept de Stat. Stat şi Cetăţean**, pag. 12 şi următ., Bacău, 2008, Ediţia a II-a.

executiv. Mai curând, „separaţia” se manifestă între guvernanţi şi opoziţia parlamentară.

Principiul constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor nu-şi pierde importanţa, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai precizează în doctrină că între legislativ şi executiv nu poate exista echilibru şi cu atât mai mult separaţie, deoarece autorităţile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare. Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul” normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăşi legiuitorul constituant care a precizat (sau a tranşat !!) în art. 60 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului.”

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privinţa reprezentativităţii poporului Republicii Moldova, iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcţii distincte în stat.

Aceasta nu înseamnă că înţelegem să diminuăm în vreun fel rolul şi locul autorităţii deliberativ – legislative în cadrul Statului Republicii Moldova.

Cel mai pregnant, separaţia puterilor se identifică, dacă ne raportăm la parlament în relaţia cu autoritatea judecătorească. Deşi dispune de mijloace de control multiple, autoritatea legiuitoare nu poate fi „**supremă**” în raport cu instanţele judecătoreşti, acestea din urmă fiind independente. Faptul că parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relaţie de dependenţă deoarece legile sunt general – obligatorii, având incidenţă asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorităţii deliberativ – legiuitoare.

*

* *

Nu este locul de a detalia pârghiile şi mecanismele de control de care dispun autorităţile publice constituite în stat. Trebuie însă remarcat că principiul separaţiei şi echilibrului puterilor, receptat de

Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, şi mai rău, o „lozincă”.

*

* *

În doctrina de Drept Constituţional se apreciază că puterea publică, conferă autorităţilor publice, prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa **Statului este o putere politică.**

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanţat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcţia sa jurisdicţională o putere politică ?

Vrând, nevrând, puterea judecătorească exercită **o funcţie publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare. Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorităţii parlamentare, instanţele judecătoreşti fiind „obligate” să aplice aceste legi, desfăşoară o funcţie publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formaţiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea aşa-zis „**politică**” a autorităţii judecătoreşti nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea executivă a statului. Poate din această cauză Montesquieu, „**creatorul**” [4)] teoriei separaţiei puterilor în etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă” într-o oarecare măsură.

Nefiind părtaşă la realizarea „jocurilor politice”, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viaţa politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuţii sporite prin contrabalansarea „**democraţiei politice**” a majorităţii parlamentare şi implicit a autorităţii guvernamental – executive prin intermediul „**democraţiei juridice**” specifică **Statului de Drept.**

[4)] Separaţia puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

Aceasta reprezintă revanşa puterii judecătoreşti deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie sau ar trebui că constituie „cheia de boltă" a întregului edificiu al Statului de Drept Republica Moldova.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituţie: „Republica Moldova este un stat de drept..." Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democraţiei juridice" alături de „democraţia politică" majoritară, de factură parlamentară.

Din acest punct al raţionamentului rezultă în mod logic o teză de care politicienii – în ansamblu şi de pe orice meridian – se tem; de posibilitatea realizării unui guvernământ al autorităţii judecătoreşti sau mai concret, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

De aici construcţia devine apocaliptică: decăderea politicii, supremaţia Dreptului, înglobarea ştiinţelor politice în Dreptul Public şi mai ales posibilitatea „confiscării" locului şi rolului jucat de politicieni de către jurişti publicişti (specializaţi în Drept Public).

Efectul acceptării democraţiei juridice, a principiilor Statului de Drept, de către Adunarea Constituantă (Parlamentul Republicii Moldova) este reprezentat, în mod indubitabil de apariţia în „peisajul" constituţional al statului **a Curţii Constituţionale.**

Această instituţie nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă şi nici în „puterea" judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice, cu dispoziţiile constituţionale şi având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituţională, Curtea Constituţională este un legislator negativ. În consecinţă, ea invalidează voinţa democraţiei politice majoritare instituind o democraţie juridică.

Dar Curtea Constituţională nu este parte componentă a autorităţii judecătoreşti !!! Având dublă natură, atât politică, cât şi juridică, această instituţie dă o grea lovitură principiului clasic al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în stat.

Instituirea Curţii Constituţionale în statul românesc denumit Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene şi, în mod deosebit, după modelul României, reprezintă în opinia noastră neîncrederea Legiuitorului

Constituant în instituţiile judecătoreşti de drept comun, şi în mod deosebit în instanţa supremă – Curtea Supremă de Justiţia (C.S.J.).

Curtea Constituţională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât şi cu autoritatea judecătorească. Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv) şi statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituţionalităţii normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituţională de autoritatea judecătorească. Chiar şi modelul de organizare şi de funcţionare a Curţii Constituţionale este propriu puterii judecătoreşti. Dar Curtea Constituţională, deşi nu legiferează, pronunţă decizii care au efecte **erga omnes**, fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curţii Constituţionale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului „moldovenesc" şi în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autorităţile „moldovene".

Caracterele deciziilor Curţii Constituţionale apropie această instituţie de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instanţele de drept comun nu au posibilitatea „participării" la jocul politic.

Contraponderea democraţiei politice – concretizată în democraţia juridică – nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**" judecătorilor Curţii Constituţionale.

Exclusiv judecătorii Curţii Constituţionale, în calitatea lor de apărători ai Constituţiei Republicii Moldova pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislaţiei.

Pentru ceilalţi judecători actul normativ juridic în vigoare nu este nici rău, nici bun – ESTE LEGE, cât timp nu s-a constatat neconstituţionalitatea sa.

*

* *

Cu sinceritate credem că fundamentarea şi edificarea Curţii Constituţionale a fost şi este de natură a schimba modul tradiţional de înţelegere şi de interpretare a principiului juridic, politic şi constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în Statul moldovenesc contemporan.

*

* *

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanţelor ordinare de a efectua controlul constituţionalităţii legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorităţii) judecătoreşti. Dimpotrivă, justiţia constituţională fiind o jurisdicţie specială, având ca obiect asigurarea conformităţii Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituţie, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituţională constituie o „**putere**" independentă în Republica Moldova, distinctă de celelalte trei „clasice" puteri constituite şi fundamentate pe temeiul principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice.

Art. 3. – „Teritoriul"

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil.

(2). Frontierele ţării sunt consfinţite prin lege organică, respectându-se principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internaţional".

Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil. Amintim totodată că, potrivit Constituţiei României din 1866, 1923 şi 1938 teritoriul ţării era inalienabil şi indivizibil. În consecinţă, acceptarea notelor ultimative sovietice din 26 – 27.06.1940, urmată de cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi a Ţinutului Herţa către U.R.S.S. a fost neconstituţională.

Consecinţa este simplă !! Teritoriul Regatului Român în anul 1940 fiind inalienabil şi indivizibil iar teritoriul actualei Republici Moldova fiind inalienabil (art. 3) şi indivizibil (art. 1) rezultă că de jure teritoriul Republicii Moldova – şi nu numai – este teritoriu românesc din care, de nevoie, autorităţile române au fost evacuate în anul 1940 şi mai apoi în anul 1944.

Inalienabilitatea teritoriului reprezintă o consecinţă a suveranităţii statului.

Teritoriul unui stat **este inalienabil** în sensul că există obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internaţional Public) de a se abţine de la faptul

material al încălcării teritoriului respectiv şi de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Frontierele ţării sunt consfinţite prin lege organică cu respectarea principiilor şi celorlalte norme general admise ale dreptului internaţional public.

Alin. (2) al art. 3 din Constituţie are rolul de a consacra frontierele Republicii Moldova. Inalienabilitatea teritoriului Republicii Moldova poate fi opusă oricărui stat care ar intenţiona să ocupe această „ţară" sau porţiuni din ea, **mai puţin însă României.**

Reparând raptul teritorial din 28 mai 1812, la **27 martie / 9 aprilie 1918** Sfatul Ţării, organ reprezentativ al poporului român din Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) a hotărât „în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte **şi pentru totdeauna, se uneşte cu mama sa România**".

A anulat cineva rezoluţia Statului Ţării ? Aşa fiind teritoriul Basarabiei din care România prin ameninţarea cu forţa a fost nevoită să se retragă (1940) şi din care prin forţă efectivă – război – s-a retras, a doua oară, în 1944 este teritoriu românesc conform voinţei reprezentanţilor naţiunii române dintre Prut şi Nistru.

La pct. 11 alin. (2) din rezoluţia Statului Ţării se specifică: **„Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa România..."**. Posesiunea milenară a românilor din vechile obşti săteşti – „romaniile noastre populare", împletită cu posesiunea strălucitei Ţări a Moldovei până la 1812 şi mai apoi cu posesiunea teritoriului transprutean de Regatul Român între 1918 – 1940 şi apoi între anii 1941 – 1944 nu reprezintă nimic ? Această joncţiune a posesiilor române reprezintă un titlu străvechi, imprescriptibil !!!

Ca titlu opune Republicii Moldova ? O ocupaţie rusă de 106 ani (1812 – 1918) repudiată de însăşi poporul român al Basarabiei şi o statalitate de la 1991 până în 2009. O „statalitate" fundamentată pe forţă şi dictat, pe Pactul germano-sovietic din 23 august 1939.

Republica Moldova nu poate opune României un titlu just referitor la posesiunea şi la suveranitatea teritoriului său. „Actul" din 1940, urmat de ocupaţia sovietică din 1944, fiind un act de forţă nu poate genera Drept; el a fost, rămâne şi va fi doar un fapt ilicit !!!!

România, nu are nevoie de o reunire a Basarabiei. Actul din 27 Martie / 9 Aprilie 1918 este valabil producând efecte „de jure", mai

puţin însă efecte de fapt. Sovieticii nu au organizat în Basarabia un referendum sau chiar un plebiscit de teamă să nu fie reiterată, chiar în condiţii de teroare, voinţa românilor basarabeni de a trăi între graniţele Statului Român.

Formele nu pot înăbuşi fondul, substanţa. Un articol sau mai multe din Constituţia Republicii Moldova nu poate înlătura drepturile României asupra vechii Basarabii, „poarta" răsăriteană a casei tuturor românilor. Biata fiică a României pângărită, violată vreme de şapte decenii a turbat şi îşi arată colţii în faţa mamei sale !!! Vai de biata ţară !!! (a Moldovei).

Râul Prut, fie vorba între noi românii din Moldova, nu a constituit niciodată măcar o „frontieră" administrativă. În epoca medievală ţinutul Iaşilor, spre exemplu, se întindea mult, mult peste Prut. În perioada interbelică judeţe din vestul Prutului se întindeau şi la est de Prut (judeţul Iaşi, Dorohoi, Botoşani, Fălciu).

Autorităţile „moldovene" deşi proclamată teritoriul ca fiind inalienabil pentru a conserva statalitatea Moldovei în special în raport cu România, deci şi cu jumătatea vestică a Moldovei, acceptă acordarea unui statut teritorial special teritoriilor de la est de Nistru, acceptă controlul **aşa – numitei „Republici Moldoveneşti Nistrene**" nu doar asupra părţii din Transnistria din componenţa Republicii Moldova dar şi asupra oraşului Tighina şi a satelor din jur din Basarabia românească, acceptă înfiinţarea şi funcţionarea **aşa – zisei „unităţi teritoriale autonome Găgăuzia"**. Toate aceste concesii sunt de natură a slăbi până la anulare totală în privinţa principiului inalienabilităţii şi indivizibilităţii teritoriului Republicii Moldova !!

Aceste statute speciale şi aceste autonomii teritoriale pe criterii etnice vor distruge Moldova, nu recunoaşterea unităţii de neam, de limbă şi de credinţă a românilor de pe ambele maluri ale Prutului !!

Dar Chişinăul şi-a astupat urechile şi i s-au împăienjenit ochii. Ceea ce este clar pentru o lume întreagă, de sute de ani, oficialităţile „moldoveneşti" se prefac a nu înţelege.

Art. 4. – „Drepturile şi libertăţile omului".

„(1). Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia

Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2). Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate au reglementările internaţionale".

Acest articol coincide cu art. 20 din Constituţia României, din 1991, fără modificările din 2003. Doar că în textul român se specifică la alin. (1): „... vor fi interpretate şi aplicate..." în timp ce în alin. (1) din art. 4 – textul „micii Românii răsăritene" – prevede: „...se interpretează şi de aplică...".

Şi până la art. 4 sunt texte copiate din Constituţia României din 1991 dar parcă-i prea de tot !! Moldoromânii ne-au plagiat Legea noastră fundamentală !! Măcar dacă plăteau ceva Bucureştiului ! Dacă tot le place aşa de tare Constituţia noastră le arăt eu soluţia onorabilă: unirea cu România. În acest fel Constituţia României se extinde automat şi pe teritoriul vechii Basarabii.

Dar nu-i nimic; la două state româneşti e bine să fie o singură Constituţie, chiar dacă „moldovenii" au copiat-o pe cea din patria mamă.

Acest articol dispune, în mod neechivoc, că în caz de neconcordanţă între legislaţia internă a Moldovei şi normele juridice internaţionale au prioritate, în ceea ce priveşte aplicarea, acestea din urmă.

Tratatele internaţionale încheiate de Republica Moldova pentru a face parte din dreptul intern trebuie să fie supuse ratificării. Numai din momentul ratificării tratatele internaţionale au valoare de lege pe teritoriul statului „moldovenesc".

Declaraţia Universală a Drepturilor Omului nu constituie propriu-zis un document juridic; ea reprezintă doar un document politic, nefiind obligatorie. Dar datorită prestigiul moral pe care îl are această „declaraţie" ea a fost introdusă în textul constituţional român de unde a trecut şi în textul constituţional „moldovenesc".

Pactele internaţionale relative la drepturile civile şi politice, respectiv la drepturile economice, sociale şi culturale constituie tratate internaţionale apte să producă consecinţe juridice.

Pentru instanţele judecătoreşti din Republica Moldova prevederile tratatelor internaţionale devin obligatorii din momentul

în care actul de ratificare a fost înserat, cuprins într-o normă juridică, de regulă lege, publicată de autoritatea etatică competentă.

Art. 5. – „Democraţia şi pluralismul politic”.

„(1). Democraţia în Republica Moldova se exercită în condiţiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura şi cu totalitarismul.

(2). Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”.

Este un articol original nefiind copiat din Constituţia României !!

După ce în art. 1 din Constituţie (alin. 3 teza a II-a) este consacrat caracterul democratic ca trăsătură specifică a statului, acest articol prevede în alin. (1) că există o legătură intimă între **pluralismul politic** şi **democraţie**. Corelaţia este de la cauză la efect; pluralismul politic determină şi condiţionează democraţia din Republica Moldova. El constituie o condiţie sine qua non pentru democraţie.

Această legătură organică garantează şi dă eficienţă democraţiei, puterea poporului şi participarea lui la guvernare, la rezolvarea treburilor publice fiind neîngrădită.

Pluralismul politic, pavăza şi garanţia democraţiei, este incompatibil cu **dictatura** şi cu **totalitarismul.**

Democraţia – are în vedere modul moderat sau accentuat în care se exercită autoritatea. Ea se poate manifesta prin: **democraţia directă; democraţia reprezentativă; democraţia semidirectă** şi **democraţia semi-reprezentativă.**

Democraţia directă – este o utopie, fiind imposibil de realizat în practica politică. Presupune autoguvernarea poporului.

Democraţia reprezentativă – implică delegarea de către popor sau de naţiune către reprezentanţi în vederea exercitării conduitelor politice în numele titularului puterii.

*. În varianta **teoriei suveranităţii populare suveranitatea aparţine poporului** trebuind să fie repartizată în cote-părţi egale tuturor indivizilor care îl alcătuiesc. Membrii corpului legislativ sunt consideraţi simpli mandatari iar mandatul încredinţat reprezentanţilor este imperativ;

*. În varianta **teoriei suveranităţii naţionale suveranitatea aparţine naţiunii.**

Naţiunea fiind o entitate colectivă mandatul acordat reprezentanţilor implică voinţa întregii naţiuni şi deputaţii reprezintă nu doar pe cetăţenii circumscripţiei electorale în care au fost aleşi; ei reprezintă întreaga naţiune, întregul corp electoral al statului. Consecinţa este că reprezentantul nu mai este dependent de corpul alegătorilor săi.

Democraţia semi-directă – implică multiple forme: **iniţiativa populară, veto-ul popular, revocarea** şi **referendumul**. Nefiind această lucrare un curs de Drept Constituţional sau de Ştiinţe Politice nu vom proceda la analiza detaliată a formelor democraţiei semi-directe. Scopul lucrării noastre este cu totul altul.

Democraţia semi-reprezentativă – se fundamentează pe realizarea unei atenuări a urmărilor negative ale unei reprezentativităţii excesive.

Democraţia instituită în Republica Moldova este, în principiu, **o democraţie reprezentativă în varianta teoriei suveranităţii naţionale.**

De altfel art. 2 alin. (1) din Constituţie se referă la „**suveranitatea naţională**" în ciuda faptului că nici unde în Constituţie **nu se fac referiri la naţiune** ci doar în preambul se afirmă „continuitatea statalităţii poporului moldovenesc în contextul istoric **al devenirii lui ca naţiune**".

Deci, ori deja poporul moldovenesc a devenit naţiune, ori este pe cale de a deveni !! Ce poate deveni poporul moldovenesc – în concepţia redactorilor Constituţiei – decât **o naţiune moldovenească** !! Şi totuşi conceptul de **„naţiune moldovenească"** nu este utilizat în mod explicit, el rezultând doar implicit şi mediat din corelarea textelor constituţionale !!!

Textul constituţional analizat se referă la două noţiuni proprii ştiinţelor politice şi juridice: **dictatura** şi **totalitarismul.**

Dictatura – se caracterizează prin concentrarea puterii asupra unei persoane, în acelaşi timp suspendându-se exercitarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti şi argumentându-se necesitatea aceasta în situaţii de urgenţă şi de pericol.

Dictatura este o monocraţie quasi – perfectă întrucât concentrează puterea în plenitudinea componentelor sale. De

principiu, fundamentul dictaturii este considerat a fi chiar în prevederile constituţionale, fiind determinată de situaţii cu totul excepţionale. Dictatura are un caracter temporar în sensul că după ce situaţia excepţională a dispărut trebuie să se revină la regimul constituţional iar dictatura trebuie abolită.

Prin natura ei şi prin modul de manifestare dictatura suprimă exerciţiul drepturilor şi libertăţilor publice. Aşa fiind dictatura nu reprezintă un scop în sine ci este rezultatul unor stări excepţionale sau a unor împrejurări extrem de dificile pentru puterea de stat. Cazul tipic de dictatură este reprezentat de **dictatura antonesciană.**

Totalitarismul – implică acapararea de către regimul politic a întregii vieţi sociale, chiar şi a vieţii private a cetăţenilor în scopul utilizării acestora ca simple instrumente ale statului.

Exemple tipice de state totalitare: U.R.S.S. în perioada totalitarismului stalinist, România în perioada regimului comunist dar şi sub regimul personal al Regelui Carol al II-lea.

Alin. (2) al art. 5 din Constituţia Republicii Moldova se referă la **ideologia politică**, în sensul că nici o ideologie nu poate deveni dominantă în stat.

Ideologiile politice – reprezintă manifestări, discursuri ale puterii sau referitoare la putere. Etimologic termenul desemnează o ştiinţă a ideilor dar este utilizat, în contemporaneitate, în sensul de ansamblu ideilor, valorilor sau a sensibilităţii proprii unei clase sociale, respectiv a clasei aflate la putere, a guvernanţilor.

Ideologia se deosebeşte net de doctrina politică care desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o perspectivă de subiectivitate care îmbină metodologia ştiinţifică cu obiective socio-umane care conferă putere politică şi prosperitate unui grup social.

Înserarea prevederilor din art. 5 alin. (2) al Constituţiei are menirea de a apăra statul de influenţe ideologice excesive şi / sau permanente, aşa cum de altfel s-a şi întâmplat în perioada ocupării teritoriului Basarabiei de U.R.S.S., când ideologia oficială a R.S.S. Moldoveneşti şi a statului federativ-unional U.R.S.S. **era comunistă cu puternice accente şi mai apoi cu reminiscenţe staliniste.**

Art. 6. – „Separaţia şi colaborarea puterilor”.

„În Republica Moldova puterea legislativă, executivă şi judecătorească sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituţiei".

La analiza art. 2 din Constituţie am antamat chestiunea în discuţie referitoare la aplicarea principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. O precizare totuşi se mai impune. Acest principiu este in terminis prevăzut de Constituţia Republicii Moldova. Pentru detalii trimitem la analiza articolului anterior menţionat.

Art. 7. – „Constituţia, Lege Supremă."

„Constituţia Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică".

La români avem art. 1 alin. (5) din Constituţie astfel cum a fost revizuită în anul 2003 care prevede că: „În România, respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor este obligatorie."

Înainte de modificarea Constituţiei României prin Legea nr. 429 / 2003, aprobată prin referendumul naţional din 18 – 19 octombrie 2003 şi confirmat prin Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 3 / 22 octombrie 2003, art. 51 din Constituţie prevedea: „Respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor este obligatorie".

Revenind la Constituţia Republicii Moldova menţionăm că art. 7 consacră din punct de vedere constituţional, supremaţia Constituţiei faţă de toate celelalte legi. Aceasta însemnă că în cadrul ierarhiei normelor juridice, normele juridice constituţionale au rangul cel mai ridicat. Efectul este reprezentat de obligaţia întregii legislaţii, a întregului drept pozitiv (obiectiv) de a fi conform cu prevederile constituţionale.

Întreaga ordine juridică a statului îşi regăseşte fundamentul în normele juridice constituţionale, care alcătuiesc Constituţia ţării. Constituţia garantează drepturile şi libertăţile fundamentale cetăţeneşti, ocroteşte şi întăreşte legalitatea şi reglementează competenţele conferite autorităţilor etatice în vederea exercitări puterii de stat.

Întrucât Constituţia este Legea Supremă rezultă în mod logic că nici o normă juridică, nici un act normativ – juridic nu poate să-şi producă efectele juridice dacă este contrar dispoziţiilor constituţionale. De asemenea, sub aspect formal Constituţia se deosebeşte clar de celelalte norme juridice care alcătuiesc dreptul obiectiv (pozitiv) – legislaţia – deoarece o lege de modificare a Constituţiei poate fi adoptată de Parlament după cel puţin 6 luni de la data prezentării iniţiativei corespunzătoare, cu votul a 2 / 3 din numărul deputaţilor. Dacă iniţiativa cu privire la modificarea Constituţiei nu a condus la adoptarea de către Parlament a legii constituţionale corespunzătoare, în termen de un an, propunerea se consideră nulă (art. 143 din Constituţia Republicii Moldova).

Art. 8. – „Respectarea dreptului internaţional şi a tratatelor internaţionale."

„(1). Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite şi tratatele la care este parte, să-şi bazeze relaţiile cu alte state pe principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internaţional.

(2). Intrarea în vigoare a unui tratat internaţional conţinând dispoziţii contrare Constituţiei va trebui precedată de o revizuire a acesteia."

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova cuprinde aspecte generale şi tehnice. Acest stat proclamă respectarea Cartei O.N.U. – pe care o indică textul constituţional, în mod expres – şi a tratatelor la care Republica Moldova este parte.

Se afirmă în mod liber îndatorirea Republicii Moldova de a respecta normele imperative din Dreptul Internaţional Public şi de a-şi întemeia relaţiile cu alte state – deci relaţiile internaţionale – pe principiile unanim recunoscute ale Dreptului Internaţional Public. Rezultă, în mod logic, că Republica Moldova înţelege să-şi execute obligaţiile asumate în raport cu terţe state cu bună – credinţă.

Evident, un tratat internaţional care, ipotetic, ar conţine prevederi contrare Constituţiei – legea fundamentală a statului nu poate intra în vigoare şi deci nu-şi poate produce efectele juridice decât dacă, în prealabil, este revizuită Constituţia.

Deşi nu sunt menţionate în mod expres de textul constituţional credem că în noţiunea de **„...relaţiile cu alte state ...”** Legiuitorul Constituant a înţeles implicit să includă şi **relaţiile de bună vecinătate** pe care Republica Moldova trebuie să le afirme şi să le dezvolte în raport cu statele cu care are frontieră comună.

Art. 9. – „Principiile fundamentale privind proprietatea”.

„(1). Proprietatea este publică şi privată. Ea se constituie din bunuri materiale şi intelectuale.

(2). Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăţilor şi demnităţii omului.

(3). Piaţa, libera iniţiativă economică, concurenţa loială sunt factori de bază ai economiei.”

Sunt proclamate cu titlu de principiu existenţa proprietăţii în cele două forme, publică şi privată. Este recunoscută atât proprietatea efectivă, având ca obiect bunuri materiale, cât şi proprietatea intelectuală.

În alin. (2) este statuată o limitare constituţională a exercitării dreptului de proprietate, fără a se face distincţie între dreptul de proprietate publică şi respectiv dreptul de proprietate privată.

Această limitare impusă şi prevăzută în mod expres de textul constituţional se referă la drepturile, libertăţile şi demnitatea omului.

Cu alte cuvinte, titularul dreptului de proprietate (publică sau, după caz privată) nu poate utiliza dreptul său subiectiv civil cu caracter patrimonial, real împotriva drepturilor, libertăţilor şi demnităţii oamenilor.

Dar oare când organele Ministerului Afacerilor Interne din Republica Moldova utilizează tehnica din dotare împotriva **demonstranţilor unionişti** sau **a persoanelor care nu sunt de acord cu regimul politic existent** nu încalcă prevederile art. 9 alin. (2) din Constituţie ? Armamentul din dotare, echipamentele de luptă, câinii folosiţi de poliţişti sunt proprietate publică a statului, dată în administrarea Ministerului Afacerilor Interne. Şi atunci, iată un exemplu de utilizare a proprietăţii – în speţă a dreptului de proprietate publică – în detrimentul drepturilor (a dreptului, libertăţii opiniei şi a exprimării) şi a demnităţii persoanelor fizice cetăţeni ai Republicii Moldova (români din Basarabia).

În alin. (3) sunt menţionaţi – în opinia Constituantului – factorii de bază ai economiei: **piaţa (de marfă, de capital), libera iniţiativă economică** şi **concurenţa loială**. Doar o precizare se impune: toţi cei trei factori nominalizaţi de norma juridică constituţională determină şi conduc, în mod direct şi nemijlocit, la instaurarea şi funcţionarea **economiei capitaliste în Republica Moldova.**

Normele cu caracter general, principal, cuprinse în art. 9 sunt dezvoltate, în mod organic, în **Titlul IV al Constituţiei** referitor la „**Economia naţională şi finanţele publice" (art. 126 – 133)**. Din acest motiv nu vom insista asupra art. 9 cu atât mai mult, cu cât normele cuprinse în cadrul său au eminamente un caracter general.

Art. 10. – „Unitatea poporului şi dreptul la identitate".

„(1). Statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună şi indivizibilă a tuturor cetăţenilor săi.

(2). Statul recunoaşte şi garantează dreptul tuturor cetăţenilor, la dezvoltarea şi la exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase".

Se proclamă drept fundament al statului **unitatea poporului**, lucru firesc de altfel deoarece populaţia reprezintă unul dintre elementele componente fundamentale ale statului, în general.

Dar, reiterăm un aspect aparent lipsit de importanţă însă cu conotaţii de interpretări multiple, unele chiar paradoxale.

„... unitatea poporului Republicii Moldova...", este un fragment din textul constituţional care frapează. După cum am constatat doar în preambulul Constituţiei se menţionează „**poporul moldovenesc**" în contextul „... stabilităţii poporului moldovenesc...".

Ulterior Constituantul nu mai utilizează nici măcar sintagma neştiinţifică şi antiistorică de „**popor moldovenesc**" ci, frecvent, se referă la „**poporul Republicii Moldova**". Aceasta constituie, în opinia noastră, un aspect şi mai negativ decât utilizarea sintagmei de **popor aşa-zis moldovenesc**. Dar poporul din acest stat nu are o denumire ? Este indicat acest popor prin utilizarea denumirii statului !!! **„Poporul Republicii Moldova"** nu determină sub aspect logic şi

organic nici un atribut al acestei populaţii. Este ca şi cum am spune în loc de **„poporul român”**, **poporul României**.

Ca atare, sintagma de „**popor al Republicii Moldova**” este folosită – apreciem noi – pentru a înlătura chiar şi noţiunea de „**popor moldovenesc**”, pentru că ultima noţiune semnifică totuşi structura etnică, lingvistică, culturală, religioasă, spirituală a populaţiei de pe acel teritoriu, factura psihologică a acestei populaţii, apartenenţa ei la o „gintă originară” şi de ce nu la un stat comun tuturor oamenilor aparţinând aceluiaşi popor în timp ce utilizarea primei sintagme atrage un caracter impersonal, anistoric, înlăturând toate particularităţile acelui popor.

Dar poate că pentru autorităţile statului Republica Moldova, **o Moldo – Românie în toată puterea cuvântului, „poporul moldovenesc”** nefiind încă naţiune, nu-şi merită nici măcar această titulară falsă.

Statul Republicii Moldova, o republică românească, prin excelenţă, **are ca fundament unitatea poporului român din Moldova istorică răsăriteană, impropriu denumită Basarabia**.

Deşi au copiat practic textul din Constituţia României (art. 4), autorităţile „moldoveneşti” au „uitat” să transcrie denumirea poporului român. Dar nu au menţionat nici măcar denumirea „**popor moldovenesc**” ci pur si simplu au utilizat sintagma de „**popor al Republicii Moldova**” tocmai datorită faptului că orice aminteşte de patria – mamă, de poporul român, de limba română stârneşte groază şi spaimă în conştiinţa guvernanţilor „moldoveni”. Este trist deoarece, la momentul de faţă, cel puţin formal, Basarabia nu mai este guvernantă, în mod direct şi nemijlocit, de Imperiul Ţarist sau de conducerea centrală a U.R.S.S. Şi totuşi, străinii aduşi şefi pe pământ românesc împreună cu unii români compromişi, delăsători, necunoscători ai adevărului istoric sau trădători de neam şi de ţară continuă să denatureze adevărul despre unitatea poporului român de la Tisa şi până la Nistru, şi dincolo de el, să falsifice istoria naţională a românilor şi să perpetueze denumiri improprii, artificiale, pentru limba noastră cea română !!!!

Republica Moldova constituie patria comună şi indivizibilă a tuturor cetăţenilor săi. Este firesc acest aspect avându-se în vedere că există şi pare a se permanentiza existenţa celor două state româneşti pe continentul european. Este o ruşine pentru Europa faptul că, în

pofida drepturilor imprescriptibile ale României asupra teritoriului dintre Prut şi Nistru şi asupra nordului Bucovinei, aceste pământuri străvechi, autentic româneşti, nu au fost încă încadrate între frontierele Statului Român ! Şi românii de la ambele maluri ale Prutului trebuie – sau cel puţin ar trebui – să simtă povara neputinţei unificării tuturor pământurilor strămoşeşti !

Este garantat prin textul alin. (2) dreptul subiectiv al cetăţenilor aparţinând minorităţilor naţionale la păstrarea, dezvoltarea şi exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase.

Frumos text dar trebuie să ne amintim că între „**ceea ce trebuie să fie**" şi „**ceea ce este**" există o discrepanţă frapantă şi considerabilă !!!

Ruşii, ucrainenii, găgăuzii au recunoscute şi garantate drepturile prevăzute de Constituţie, mai puţin însă românii.

Iată argumentele:

I) Moldovenii, români adevăraţi nu-şi pot exprima reala lor identitate etnică. Deşi sunt parte componentă a naţiunii române aceştia nu au dreptul de a utiliza noţiunile de: „român", „limbă română", „popor român", „naţiune română", „stat român", „istorie a românilor" etc.

Românii noştri din Basarabia continuă a fi trataţi cu discriminare, inoculându-li-se permanent ideea că sunt „**moldoveni**" şi că au trăit de veacuri sub oblăduirea „**maicei Rusii**" !!!

II) Românii din Basarabia care îndrăznesc să-şi afirme identitatea lor naţională – DE ROMÂNI – sunt considerate minoritate !!! în propria ţară. Sunt discriminaţi şi continuu şicanaţi de autorităţile „moldoveneşti" !!! Iată spre exemplu: cât au avut şi au de suferit românii care au avut constituit Mitropolia Basarabiei sub egida Patriarhiei Române. Ei au fost scoşi în afara legii – până când statul „moldovenesc" a fost condamnat de forurile europene – doar pentru faptul că s-au separat de Mitropolia Moldovei aflată sub directul control al Patriarhiei ruse !!!

Cât de greu a recunoscut guvernul de la Chişinău Mitropolia Basarabiei şi câte şicane suportă şi acum preoţii şi enoriaşii români pentru că au îndrăznit să înfăptuiască deja unirea spirituală a tuturor românilor !!!

Iată cum se aplică concret alin. (2) al art. 4 din Constituţie când este vorba de poporul român din Basarabia !!

Consideraţi minoritari în propria ţară, discriminaţi, umiliţi, deseori violentaţi fizic, românii – din partea răsăriteană a Ţării Moldovei – care constituie fundamentul acestui stat ca număr, şi ca drepturi istorice, suportă cu stoicism greutăţi identice cu cele impuse de ocupaţia străină făţişă. Unica lor speranţă a fost, este şi va rămâne unirea cu patria – mamă, cu România.

Constituţia Republicii Moldova deşi se inspiră copios din Legea fundamentală a patriei – mamă „contribuie" la asuprirea naţională a românilor basarabeni !!!

Art. 11. – „Republica Moldova, stat neutru."

„(1). Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă.

(2). Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său."

Neutralitatea unui stat reprezintă situaţia juridică specială în care se află acel stat care în timp de conflict armat nu ia parte la ostilităţi, continuând să întreţină relaţii cu celelalte state, inclusiv cu statele beligerante.

Neutralitatea statului implică adoptarea **unei atitudini de abţinere** şi **a unei atitudini de imparţialitate**.

Abţinerea – constă în îndatorirea statului declarat neutru de a nu acorda, direct sau indirect, nici un fel de ajutor în ducerea războiului unuia sau unora dintre statele beligerante.

Imparţialitatea – reprezintă obligaţia statului declarat neutru, ca în relaţiile sale de orice natură cu statele beligerante să păstreze o egalitate strictă de tratament pentru a nu crea o situaţie mai favorabilă din punct de vedere politic sau militar pentru vreuna dintre părţile beligerante. Aceasta întrucât actele de bună – voinţă efectuate de statul declarat neutru în raport de unul dintre beligeranţi sunt **ipso facto** considerate acte de rea – credinţă faţă de celălalt sau celelalte state beligerante.

Republica Moldova se declară un stat **permanent neutru**.

Neutralitatea permanentă – angajează statul care o proclamă să rămână neutru în raport cu orice conflict armat care potenţial ar putea interveni şi să promoveze o politică generală în acest sens.

Alin. (2) din articolul analizat menţionează interdicţia de dislocare a forţelor armate străine pe teritoriul Moldovei. Din nefericire staţionarea forţelor militare ruseşti în zona transnistreană, forţe care au dat imboldul separatiştilor de a proclama aşa – numita Republică Moldovenească Nistreană, încalcă atât acordurile încheiate şi obligaţiile asumate de R.F. Rusă faţă de Republica Moldova şi în raport cu comunitatea internaţională, cât şi Constituţia Republicii Moldova, ca Lege fundamentală, Supremă a acestui stat.

Art. 12. – „Simbolurile statului."

„(1). Republica Moldova are drapel, stemă şi imn.

(2). Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor. Culorile sunt dispuse vertical, în ordinea următoare, începând de la lance: albastru, galben, roşu. În centru, pe fâşia de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.

(3). Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală având în partea superioară cromatica roşie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour având între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stânga de o semilună conturnată. Toate elementele reprezentate în scut sunt din aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale putând în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) şi ţinând în gheara dreaptă o ramură verde de măslin, iar în cea stângă un sceptru de aur.

(4). Imnul de Stat al Republicii Moldova se stabileşte prin lege organică.

(5). Drapelul, stema şi imnul sunt simbolurile de stat ale Republicii Moldova şi sunt ocrotite de lege."

Acest articol referitor la simbolurile Republicii Moldova este puternic descriptiv, aşa încât se impun a fi făcute doar unele precizări.

Drapelul Republicii Moldova este identic cu drapelul României semnificând întreaga naţiunea română.

Drapelul tricolor este rezultatul contopirii **culorilor Moldovei** (galben şi albastru) şi **ale Munteniei** (roşu şi galben). Primul tricolor românesc a fost arborat de revoluţionari la 26 iunie 1848 sub deviza „**Dreptate – Frăţie**".

Aşa fiind, este clar pentru toată lumea că drapelul tricolor este simbolul tuturor românilor nu numai pentru că este utilizat ca simbol etatic şi în România şi în Republica Moldo-Română dar şi datorită faptului că cele trei culori ale drapelului reprezintă contopirea culorilor Ţării Moldovei şi culorilor Ţării Româneşti.

Or, Republica Moldova nu utilizează doar galben şi albastru – culorile tradiţionale ale steagului (stindardului) Ţării Moldovei ci adaugă şi roşu care împreună cu galben constituie vechiul stindard al Ţării Româneşti. Steagul României şi a micii Românii de pe teritoriul răpit al Basarabiei constituie o sinteză a bătrânelor steaguri din cele două Ţări româneşti surori extracarpatice: Ţara Moldovei şi Ţăra Românească.

A invoca un steag tricolor doar al Republicii Moldova, în condiţiile în care este identic cu drapelul României, reprezintă un fals istoric grosolan !!

România şi Moldova au acelaşi drapel deoarece în cele două state româneşti poporul român este majoritar, în mod covârşitor. Naţiunea română nu ţine cont de artificialele şi temporarele graniţe aşezate chiar în mijlocul bătrânei Ţări a Moldovei istorice.

Stema de Stat a Republicii Moldova scoate în relief **capul de bour – zimbru** – vechea stemă a Ţării Moldovei. Şi în stema României avem, capul de bour ca reprezentând vechea Ţară a Moldovei, nu doar teritoriul dintre Carpaţii Orientali şi Prut. Iarăşi se naşte o identitate de simbol care nu mai necesită comentarii !!! Iar capul de bour din stema Republicii Moldova este plasat pe pieptul unei acvile naturale care este simbolul vechii Ţări Româneşti. Voluntar sau involuntar pe drapelul Republicii Moldova în cadrul Stemei de Stat, apar stemele istoricelor ţări româneşti: Ţara Moldovei şi Ţara Românească !!

Imnul de Stat se stabileşte prin lege organică. În prezent acesta este „**Limba noastră**", pe versurile marelui poet român basarabean Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea, dar o lungă perioadă imnul Republicii Moldova a fost imnul României „**Deşteaptă-te române**", schimbat de oficialităţi deoarece era prea naţionalist şi era

însuşit de Republica Moldova după proclamarea sa ca imn al României.

Toate aceste simboluri: drapel, stemă şi imn sunt **simboluri naţionale**, cum de altfel sunt prevăzute în Constituţia României (art. 12).

Ele nu sunt simboluri de stat ale Republicii Moldova ci ale întregii naţiuni române, însuşite – este adevărat – de autorităţile de la Chişinău.

Legiuitorul Constituant din Republica Moldova a evitat, ca de obicei, să aducă în discuţie noţiunea de „**naţional**", utilizând în locul sintagmei „**simboluri naţionale**" pe aceea de „**simbolurile statului**".

Motivul îl cunoaştem prea bine: tentativa, din start eşuată, de a oculta teza unităţii întregii naţiuni române care ar fi condus în mod logic la ideea înfăptuirii unirii Basarabiei cu patria – mamă România, conform principiului istoric şi politico – juridic: **o măreaţă naţiune într-un singur stat naţional !!!**

Art. 13. – „Limba de stat, funcţionarea celorlalte limbi".

„(1) Limba de stat a Republicii Moldova este **limba moldovenească**, funcţionând pe baza grafiei latine.

(2). Statul recunoaşte şi protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea **limbii ruse şi altor limbi vorbite pe teritoriul ţării**.

(3). Statul facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională.

(4). Modul de funcţionare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabileşte prin lege organică".

Limba de stat în Republica Moldova este aşa – zisa **limbă moldovenească**, scrisă cu litere latine.

Înainte de 01.09.1989 în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească limba oficială era limba rusă. Limba aşa – zis moldovenească era limba populaţiei autohtone fiind tolerată. Scrierea se realiza cu ajutorul alfabetului chirilic.

Nu există o limbă moldovenească, după cum nu există o limbă muntenească, oltenească sau ardelenească.

Limba română are două mari dialecte: **dialectul nord – dunărean** sau **daco – român** vorbit de toţi românii din nordul Dunării dar şi din Dobrogea (inclusiv Cadrilater) din valea Timocului şi din lunca Dunării (partea dreaptă, aflată pe teritoriul Serbiei şi Bulgariei) şi **dialectul sud – dunărean** care cuprinde: istro-română, megleno-română şi macedo-română sau aromână.

În nordul Dunării şi în Dobrogea limba română propriu-zisă – adică dialectul daco – român – este unitară existând mici diferenţe, denumite **subdialecte** sau **graiuri**. Aşa avem: graiul moldovenesc, graiul muntenesc, graiul oltenesc etc.

Dar caracterul unitar al limbii române nu este afectat prin existenţa particularităţilor, a regionalismelor în limba noastră.

De sute de ani, savanţii şi cărturarii au precizat caracterul unitar al limbii române. De altfel, autorităţile ungare, austriece şi respectiv austro-ungare (1867) niciodată nu au denumit limba vorbită de românii din Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş şi Bucovina altfel decât **limba română** sau **limba valahă**.

Doar în Basarabia după 1812, autorităţile ţariste au insistat asupra caracterului moldovenesc al provinciei, considerând limba autohtonilor români ca fiind o limbă moldovenească. După 1940 şi respectiv 1944 sovieticii au continuat şi au accentuat considerabil deznaţionalizarea românilor, denumind, în continuare, limba română vorbită şi scrisă de basarabeni cu sintagma „**limbă moldovenească**”.

Caracterul artificial al denumirii de limbă moldovenească este cunoscut de toată lumea de bună - credinţă.

Când limba română din R.S.S. Moldovenească a trecut la alfabetul latin toţi românii au fost satisfăcuţi şi au aşteptat revenirea la denumirea adevărată a limbii, mai ales în condiţiile câştigării independenţei teritoriului român transprutean în raport cu fosta U.R.S.S. Iată însă că în noul stat, autorităţile „moldoveneşti” continuă să denatureze adevăruri obiective, inacceptabile privitoare la naţiunea română.

Continuarea utilizării la nivel constituţional a glotonimului „**limbă moldovenească**” constituie un sacrilegiu la adresa limbii noastre, a istoriei românilor şi a culturii şi civilizaţiei naţionale. Acum când cel puţin formal Republica Moldova este un stat independent, neanexat la Imperiul Rus, este de neînţeles atitudinea

clasei politice chişinăuene, care făţiş promovează o politică profund antinaţională.

În zadar protestele oamenilor de ştiinţă şi de cultură, a profesorilor, a studenţilor şi a elevilor basarabeni ! În zadar demonstraţiile şi argumentele aduse de mari profesori şi academicieni, lingvişti şi istorici ! Clasa politică moldovenească nu înţelege sau se preface că nu înţelege că limba română este limba vorbită de românii basarabeni. Că până la urmă graiul moldovenesc este doar un subdialect al limbii române şi nu o limbă separată !!

Noi românii din Moldova încadrată în graniţele României (de la Carpaţii Orientali la Prut) vorbim limba română iar ei „moldovenii", adică românii din Moldova dintre Prut şi Nistru şi din partea transnistreană a Republicii Moldova vorbesc o altă limbă, limba moldovenească ?!?! Ce porcărie, ce neruşinare !!!!

Dar politicienii din Republica Moldova nu numai că nu au recunoscut limba română, în mod expres, ca limbă oficială a statului (râd până şi ruşii de bună – credinţă, intelectuali veritabili) dar au recunoscut şi protejat păstrarea, dezvoltarea şi funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul ţării.

Aşa fiind, în Basarabia nu se vorbeşte – în opinia Constituantului – limba română dar se protejează funcţionarea nestingherită a limbii ruse, limba ocupantului din trecutul nu prea îndepărtat şi a altor limbi: ucraineană, găgăuză !!! Poate la aceste „alte limbi" intră, în opinia parlamentarilor moldoveni, **şi limba română** !!! vorbită măcar de cei care la recensământ se declară români şi care ţin de Patriarhia Română prin intermediul Mitropoliei Basarabiei !!!

În anul 2009 să insişti asupra existenţei unei limbi moldoveneşti distinctă de limba română este o neruşinare fără margini !

Nu de mult s-a tipărit la Chişinău un dicţionar moldo-român. Adică cuvintele din moldoveneşte trebuiesc traduse în româneşte şi invers !!! Când conducătorii Republicii Moldova se întâlnesc cu oficialităţile române au nevoie de traducător, de interpret ?? Desigur, au nevoie dacă nu cunosc limba română sau dacă o cunosc insuficient, adică dacă „**nu posedă limba de stat**" cum pretinde Constituţia Republicii Moldova [art. 78 alin. (2)]. Dar dacă „**nu posedă limba de stat**" cum de au ajuns să diriguiască destinele

românilor basarabeni ?!?! Este o întrebare care îşi aşteaptă încă răspunsul !!!

Dar făţărnicia şi viclenia moldovenească nu are limite !!! Iată un exemplu concludent: „Sunt deosebit de emoţionat şi în acelaşi timp fericit că mă aflu la Bucureşti şi că am posibilitatea să discut cu domnul preşedinte Ion Iliescu. Împreună am analizat toate aspectele dezvoltării, colaborării şi cooperării dintre Republica Moldova şi România. Punctele de vedere coincid în majoritatea problemelor. Avem foarte mult de lucru împreună şi, dacă toate cele ce au fost discutate vor fi traduse în viaţă, de acest lucru vor avea de câştigat **şi românii din partea dreaptă şi cei din partea stângă a Prutului**". Aceasta este declaraţia d-lui Mircea Snegur, cu prilejul unei vizite la Bucureşti !!! Păi, ori suntem toţi români ori unii sunt români iar alţii moldoveni ??

De atâta emoţie şi bucurie fostul preşedinte al Republicii Moldova **i-a numit pe locuitorii din partea stângă a Prutului ROMÂNI !!** (în anul 1991). Tot domnia sa preciza, în octombrie 2005, cu prilejul intrării Republicii Moldova în Consiliul Europei că: „cele două state – adică România şi Republica Moldova – pornesc de la realităţi şi ţin seama de acordul de la Helsinki şi Carta de la Paris", adică mai explicit că pentru o bună bucată de vreme Moldova ex-sovietică va fiinţa ca stat separat de România !!!

Este un fapt pozitiv că în Republica Moldova se facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională, cu condiţia ca, pe lângă limba rusă, să fie studiate şi limbile statelor apusene dezvoltate: engleză, franceză, germană, etc.

Art. 14. – „Capitala".

„Capitala Republicii Moldova este oraşul Chişinău".

Municipiul Chişinău este consacrat drept capitală a Republicii Moldova.

După anexarea Moldovei dintre Prut şi Nistru, în mai 1812, de către Imperiul Rusiei a fost stabilită reşedinţa oblastiei la Tighina, pentru ca din anul 1818 să fie mutată la Chişinău.

După declararea provinciei drept gubernie ţaristă Chişinăul a continuat să fie considerat capitala Basarabiei.

Dar istoria Ţării Moldovei nu a început la 1812 !!! Capitala Moldovei a fost succesiv **Baia (Civitas Moldaviae)**, scaun domnesc al Drăgoşeştilor, **Rădăuţi** – întemeiat de domnitorul Bogdan I, unde se află morminte domneşti -, **Siret** (scaun domnesc în perioada lui Laţcu), **Suceava** (scaun domnesc sub Petru Muşat, având calitatea de capitală începând cu anul 1388), **Iaşi** (capitală a Moldovei din anul 1565, sub domnia lui Alexandru Lăpuşneanu, la solicitarea Imperiului Otoman).

Apoi trebuie remarcat, aşa în treacăt, că prima capitală a Principatelor Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti a fost tot în Moldova, în **oraşul Focşani**, iar în perioada retragerii armatei române în Moldova, în primul război mondial, capitala României a fost mutată la **Iaşi.** Aici, la Iaşi era sediul Guvernului Român, era Parlamentul şi Regele când la 27 martie / 9 aprilie 1918 Basarabia s-a unit cu România. (20 noiembrie / 3 decembrie 1916 până la 16 / 28 noiembrie 1918).

Aşadar Chişinăul nu a fost niciodată capitală a Ţării Moldovei, el obţinând „statut" de capitală doar după ocuparea şi anexarea Moldovei transprutene la Imperiul ţarist.

Aici, la Chişinău, se afla Sfatul Ţării când a fost votată unirea cu ţara – mamă.

Titlul II: Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale.

CAP. I.: DISPOZIŢIILE GENERALE

Art. 15. – „Universalitatea”.

„Cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile şi de libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea”.

Textul preia norma juridică constituţională prevăzută de art. 15 din Legea fundamentală a României, care practic în alin. (1) are un conţinut identic.

Art. 15 al Constituţiei Republicii Moldova consacră poziţia de egalitate a cetăţenilor moldoveni în faţa legilor. Desigur, este vorba de o formulare de principiu deoarece este cunoscut că cetăţenilor Republicii Moldova cărora li s-au aplicat pedepse complementare nu beneficiază de drepturile din care au fost decăzuţi de instanţa de judecată penală.

Art. 16. – „Egalitatea”.

„(1). Respectarea şi ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2). Toţi cetăţenii Republicii Moldova sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau de origine socială”.

În alin. (1) este instituită obligaţia statului **de a respecta** şi **de a ocroti** persoana fizică sau, mai larg, orice subiect de drept. Textul utilizează noţiunea de „**persoană**” ceea ce, într-o interpretare largă, include atât persoanele fizice cât şi persoanele juridice. Fără îndoială, intenţia Constituantului a fost aceea de a se referi în mod prioritar la **persoanele fizice**.

Deci Republica Moldova are îndatorirea de **a respecta** şi de **a ocroti** orice persoană, indiferent de cetăţenie, vârstă, statut, avere, etc.

Dacă **respectarea persoanei** implică o stare quasi – pasivă generând o obligaţie de non – facere, adică de abţinere a statului de a aduce atinge în vreun fel persoanei, **ocrotirea ei** presupune, o atitudine pozitivă, de acţiune îndreptată asupra persoanei cu scopul de a-i prezerva toate drepturile şi libertăţile.

Această obligaţie a statului nu este, credem noi, doar primordială ci, în primul rând, are caracter fundamental, fiind o obligaţie de ordin constituţional.

În alin. (2) se consacră egalitatea tuturor cetăţenilor în faţa legilor şi a autorităţilor publice. Evident, există unele diferenţe între anumite categorii de cetăţeni manifestate în mod obiectiv în societate.

Astfel, cetăţenii Republicii Moldova care au calitatea de comercianţi sunt obligaţi să declare veniturile obţinute; la fel, demnitarii şi anumite categorii de funcţionari publici au această obligaţie. Ceilalţi cetăţeni nu au această îndatorire.

Constituantul enumeră situaţiile în care ar putea exista discriminări sau privilegii: **rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere** şi **origine socială**. Observăm că această enumerare are un caracter limitativ şi nu doar exemplificativ.

În consecinţă, alte deosebiri care să genereze discriminări sau privilegii între cetăţenii moldoveni nu sunt de conceput deşi pot exista faptic. Mai corect ni se pare a fi textul din Constituţia României unde se prevede că „Cetăţenii sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără privilegii şi fără discriminări” – art. 16 alin. (1).

Art. 17. – „Cetăţenia Republicii Moldova”.

„(1). Cetăţenia Republicii Moldova se dobândeşte, se păstrează ori se pierde în condiţiile prevăzute de legea organică.

(2). Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetăţenia sa şi nici de dreptul de a-şi schimba cetăţenia.”

Acest articol consacră, cu caracter principial, cetăţenia Republicii Moldova. Modurile de dobândire, de păstrare, de pierdere sunt prevăzute de legea organică. Cu alte cuvinte, norma juridică

constituţională face trimitere directă la legea organică a cetăţeniei Republicii Moldova, act normativ – juridic inferior Constituţiei.

Nici un cetăţean al Republicii Moldova nu poate fi lipsit de cetăţenia sa în mod arbitrar. Aceasta însemnă că cetăţenia nu poate fi ridicată decât în condiţiile şi în cazurile limitativ prevăzute expres de legea organică.

Este garantat dreptul persoanei fizice, cetăţean al Republicii Moldova de a-şi schimba cetăţenia, ceea ce implică renunţarea la cetăţenia moldovenească şi obţinerea cetăţeniei unui terţ stat.

Pe parcursul redactării acestei lucrări la data de 05.04.2009, au avut loc alegeri parlamentare în Republica Moldova câştigate de Partidul comuniştilor din acest stat.

Ulterior, o săptămână întreagă, cel puţin până la momentul scrierii acestor rânduri, cetăţeni ai Republicii Moldova au protestat acuzând o eventuală falsificare a alegerilor. Două sute nouă zeci şi cinci (295) de tineri români din Basarabia au fost arestaţi în timpul protestelor. Ziarişti moldoveni au fost răpiţi de forţele de ordine.

Cetăţenilor români le-a fost interzis accesul în Republica Moldova, au fost instituite din nou vize pentru români.

Străzile Chişinăului au fost invadate de tineri demonstranţi cu steaguri româneşti şi ale U.E. şi de scutieri şi membri ai securităţii moldoveneşti care îi arestau inopinant pe manifestanţi şi îi răpeau pe jurnalişti.

Cu ocazia demonstraţiilor au fost devastate unele clădiri publice, încercându-se chiar incendierea acestora.

Ziariştilor români li s-a interzis să transmită ştiri la Bucureşti, fiind uneori reţinuţi de serviciile secrete, sechestraţi şi expulzaţi, după ce au fost ameninţaţi cu moartea sau cu închisoarea.

Tabloul halucinant al revoltei pro-româneşti şi pro-europene de la Chişinău este întregit de reacţia furibundă a – încă – preşedintelui Republicii Moldova care acuză continuu, fără discernământ, implicarea României în organizarea şi desfăşurarea revoltelor !!

Ca măsuri de represalii Voronin a ordonat declararea ambasadorului român la Chişinău drept persoană non grata, acesta părăsind teritoriul Republicii Moldova !!! Încercarea autorităţilor române de a trimite un alt ambasador se izbeşte de refuzul obstinant al autorităţilor moldoveneşti de a-l primi !!!

Aşa se comportă conducerea Republicii Moldova cu Statul Român !!! Trenurile din România sunt oprite la vamă lungi perioade, unele nefiind primite pe teritoriul Republicii Moldova.

Chiar înainte de alegerile legislative sute de cetăţeni români au fost întorşi de la graniţa cu Republica Moldova fără nici un motiv plauzibil !!!

Şeful statului – Voronin – a ameninţat cu invadarea Moldovei de forţele militare ruse staţionate ilegal în Transnistria !!! Aşa înţeleg autorităţile Republicii Moldova să respecte art. 8 din Constituţia acestui stat !! Aşa respectă Statul Român care a fost primul stat ce a recunoscut independenţa Republicii Moldova !!!

Cu referire la articolul 17 din Constituţie iată exemplul concret despre felul în care autorităţile respectă cetăţenii moldoveni. Dacă aceştia arborează steaguri ale Republicii Moldova şi ale U.E. şi demonstrează împotriva falsificării alegerilor parlamentare în favoarea comuniştilor sunt bătuţi, fugăriţi, hăituiţi, arestaţi, maltrataţi şi chiar ucişi de organele de represiune ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale serviciilor secrete (securitatea moldovenească) !!!!

Nu mai antamăm chestiuni relative la legea organică la care face trimitere norma juridică constituţională întrucât între „starea de fapt" şi „starea de jure" este o diferenţă considerabil de frapantă.

Cum am mai spus: românii din Basarabia care îndrăznesc să obiecteze în faţa regimului comunist devin victime sigure în propria lor ţară – „**Republica Moldova**".

Art. 18. – „Protecţia cetăţenilor Republicii Moldova".

„(1). Cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de protecţia statului atât în ţară, cât şi în străinătate.

(2). Cetăţenii Republicii Moldova nu pot fi extrădaţi sau expulzaţi din ţară".

Este consacrată îndatorirea statului de a se preocupa de situaţia cetăţenilor săi aflaţi atât pe teritoriul Republicii Moldova cât şi în străinătate. Această obligaţie are caracter constituţional.

Analiza textului din Constituţia Republicii Moldova conduce la concluzia, logică de altfel, că instituţia **cetăţeniei** reprezintă liantul dintre stat şi individ.

Deşi textul constituţional nu prevede credem că cetăţenilor Republicii Moldova le revine îndatorirea de a executa obligaţiile în raport cu statul.

În alin. (2) se prevede că, de principiu, statul moldovenesc **nu îşi poate extrăda sau expulza proprii cetăţeni**.

În Dreptul Internaţional Public se cunoaşte şi este consacrată **situaţia specială** existentă între Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi Statele Unite ale Americii. Aceste ţări admit extrădarea cetăţenilor lor. Sunt avute în vedere desigur aspectele istorice şi legăturile tradiţionale între cele două state.

Art. 19. – „Statutul juridic al cetăţenilor străini şi al apatrizilor."

„(1). Cetăţenii străini şi apatrizii au aceleaşi drepturi şi îndatoriri ca şi cetăţenii Republicii Moldova, cu excepţiile stabilite de lege.

(2). Cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi numai în baza unei convenţii internaţionale, în condiţiile de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanţei de judecată.

(3). Dreptul de azil se acordă şi se retrage în condiţiile legii, cu respectarea tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte."

Alin. (1) se referă la drepturile şi îndatoririle **cetăţenilor străini şi ale apatrizilor** aflaţi pe teritoriul Republicii Moldova.

De principiu, aceste categorii de persoane fizice au aceleaşi drepturi şi obligaţii ca şi cetăţenii moldoveni, cu unele excepţii stabilite prin lege.

Evident, cetăţenii străini şi apatrizii beneficiază de drepturile naturale, cu caracter imprescriptibil. Ei nu beneficiază de drepturile politice care sunt specifice exclusiv cetăţenilor moldoveni.

Reţinem că cetăţenii străini şi apatrizii au toate drepturile prevăzute în Constituţie şi în legislaţie, cu excepţia exercitării acelor drepturi pentru care legea impune drept condiţie calitatea de cetăţean al Republicii Moldova.

Alin. (2) al articolului supus examinării afirmă că cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi dar numai în temeiul unei convenţii

internaţionale, în condiţii de reciprocitate sau în baza hotărârii instanţei de judecată.

Condiţiile în care se poate realiza extrădarea sunt prevăzute în legea sau legile relative la cooperarea judiciară internaţională în materie penală.

Astfel se realizează extrădarea în temeiul convenţiilor internaţionale.

Extrădarea se poate realiza şi pe bază de reciprocitate între Republica Moldova şi un terţ stat (ceea ce implică şi extrădarea unor cetăţeni străini sau apatrizi din statul terţ în Republica Moldova).

De asemenea, extrădarea cetăţenilor străini sau a apatrizilor se poate realiza şi în temeiul hotărârii instanţei de judecată.

În timp ce potrivit Constituţiei României „...extrădarea se hotărăşte de justiţie" instituindu-se un principiu cu rol de garanţie deoarece „puterea" judecătorească este competentă să hotărască asupra extrădării în condiţii de imparţialitate şi de independenţă, textul constituţional analizat **prevede extrădarea în temeiul hotărârii instanţei de judecată** doar ca o modalitate alternativă de realizare a extrădării.

Alin. (3) al art. 19 din Constituţia Republicii Moldova reglementează „dreptul de azil". **Dreptul de azil** – constă în găzduirea şi protecţia acordată de Republica Moldova unor cetăţeni străini sau apatrizi deoarece în statul de proveniență aceste persoane fizice sunt persecutate pentru activităţi desfăşurate în favoarea drepturilor omului, a bunăstării sociale, păcii şi progresului umanităţii.

Cetăţeanul străin sau apatridul care a obţinut dreptul de azil din partea statului moldovenesc beneficiază de toate drepturile şi are toate obligaţiile prevăzute în dreptul pozitiv (obiectiv), bineînţeles cu excepţia drepturilor şi obligaţiilor cu caracter politic, care aparţin doar cetăţenilor moldoveni.

Cetăţeanul străin sau apatridul care a obţinut dreptul de azil în Republica Moldova nu poate fi extrădat.

Dreptul de azil nu poate fi acordat unui cetăţean străin sau unui apatrid care a săvârşit o infracţiune contra păcii sau omenirii.

Art. 20. – „Accesul liber la justiţie."

„(1). Orice persoană are dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime.

(2). Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiţie.”

În Republica Moldova **justiţia** (funcţia de soluţionare a litigiilor) este în competenţa „puterii” judecătoreşti. Ea se înfăptuieşte în numele legii de judecători independenţi.

Cetăţenilor le este recunoscută aptitudinea de a solicita „intervenţia” autorităţilor judiciare pentru ocrotirea, prezervarea sau pentru conservarea drepturilor lor subiective, inclusiv a drepturilor şi libertăţilor fundamentale.

Constituţia Republicii Moldova recunoaşte şi impune autorităţii judecătoreşti să ocrotească şi **interesele legitime**.

Drept consecinţă, nu orice **categorie de interese** este ocrotită. Doar **interesele legitime** sunt protejate datorită faptului că acestea îşi găsesc fundamentul în normele juridice, în cutume sau în morală.

Interesele care nu sunt legitime (nelegitime, abuzive, diverse şicane) nu sunt protejate sau garantate de textul constituţional.

Se proclamă liberul acces la justiţie făcându-se precizarea, extrem de importantă, că nici o lege nu poate îngrădi acest drept fundamental care aparţine fiecărui subiect de drept în parte (alin. 2).

Art. 21. – „Prezumţia de nevinovăţie”.

„Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale”.

Art. 21 instituie prezumţia de nevinovăţie a persoanelor acuzate că au săvârşit fapte prevăzute de legea penală. Este foarte important acest principiu ridicat la rangul de garanţie constituţională.

O chestiune relativă la momentul până la care funcţionează prezumţia de nevinovăţie se impune a fi discutată.

Conform textului constituţional, prezumţia de nevinovăţie funcţionează până când vinovăţia persoanei va fi dovedită, în mod legal. Aceasta presupune desfăşurarea unui proces judiciar public, mai exact, a unui proces penal.

În cadrul procesului penal persoana acuzată trebuie să beneficieze de toate garanţiile necesare apărării sale.

Aceasta presupune, ca la finalul procesului penal să se constate: că fapta prevăzută de legea penală ca infracţiune există în materialitatea sa; că această faptă a fost săvârşită de persoana acuzată, în mod indubitabil; că fapta care constituie infracţiune a fost săvârşită de inculpat cu forma şi respectiv modalitatea de vinovăţie cerută de lege şi că nu există nici o cauză care să înlăture caracterul penal al faptei săvârşite iar conţinutul constitutiv, şi implicit conţinutul juridic al infracţiunii săvârşite, să existe în integralitatea sa.

Aceste aspecte, trebuie stabilite de instanţa de judecată penală în urma judecării cauzei prin hotărârea judecătorească pronunţată. Este însă posibil ca organele procuraturii sau inculpatul ori alte părţi din procesul penal să exercite căi de atac împotriva hotărârii judecătoreşti penale.

Este un principiu consacrat că nu este permisă judecarea în primă şi ultimă instanţă, cauza putând fi dedusă cel puţin unei instanţe de judecată ierarhic superioare în vederea verificării temeiniciei şi a legalităţii hotărârii pronunţate de prima instanţă de judecată.

De aceea, credem că prezumţia de nevinovăţie **subzidă până în momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti de condamnare**. Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare persoana acuzată de un delict este prezumată nevinovată.

Credem că intenţia Legiuitorului Constituant a fost de a marca momentul până la care funcţionează prezumţia de nevinovăţie însă exprimarea pare **oarecum lapidară şi echivocă**. „Dovedirea în mod legal a vinovăţiei" nu se poate realiza decât numai după rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare. În acest fel trebuie înţeles textul constituţional.

Art. 22. – „Neretroactivitea legii".

„Nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea,

nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos".

Acest principiu constituţional determină aplicarea legii numai pentru viitor.

Altfel spus, legea nu retroactivează, adică nu se aplică pentru fapte (acţiuni sau inacţiuni) care nu erau prevăzute ca infracţiuni la data săvârşirii lor.

Pare că Legiuitorul Constituant se referă, în special, la neretroactivitatea legii penale deşi în titlul articolului se referă la neretroactivitatea legii, în general.

Actul delictuos duce cu gândul la o faptă prevăzută de legea penală. Este adevărat că există şi delictul civil care generează **răspunderea civilă decituală** dar, formularea textului – „**Nimeni nu va fi condamnat...**" conduce la condiţiile răspunderii juridice penale.

Norma juridică constituţională prevede în teza a II-a că nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât pedeapsa care era aplicabilă la momentul comiterii actului delicutos (a infracţiunii).

Legea penală nu trebuie să producă efecte cu caracter retroactiv, referitor la fapte care au fost săvârşite anterior intrării ei în vigoare. Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârşite, nu erau prevăzute ca infracţiuni. Principiul neretroactivităţii legii penale comportă următoarea regulă: legea penală care prevede ca infracţiuni fapte care până în acel moment nu au fost incriminate (incriminatio ex novo) nu se aplică faptelor săvârşite anterior intrării ei în vigoare. Nici o persoană – în temeiul principiului legalităţii din Dreptul penal – nu poate fi trasă la răspundere juridică penală pentru o faptă care, în momentul săvârşirii ei, nu era prevăzută ca infracţiune (nullum crimen sine lege praevia).

Rezultă deci, că legea penală nu se poate aplica faptelor săvârşite înainte de intrarea ei în vigoare.

La fel, nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii infracţiunii. În acest caz fapta deja constituia infracţiune dar era sancţionată cu un regim sancţionator diferit la data comiterii faptei în raport cu momentul pronunţării pedepsei. Este practic, o aplicare a principiului legii penale mai favorabile, cu referire expresă la sancţiunile de drept penal.

Din acest motiv legea dispune doar pentru viitor, cu excepţia legii penale sau contravenţionale mai favorabile [art. 15 alin. (2) din Constituţia României].

Se pune firesc întrebarea: textul constituţional analizat de noi este aplicabil doar legii penale sau şi legilor extrapenale ?

Regula neretroactivităţii legii este comună tuturor ramurilor de drept. Aşa fiind, credem că principiul constituţional – juridic al neretroactivităţii legii nu se referă doar la legea penală, el fiind comun tuturor normelor juridice, indiferent de ramura de drept în care sunt încadrate.

Faptul că în cadrul normei juridice constituţionale Legiuitorul Constituant s-a referit, în mod expres, la legea penală se justifică datorită importanţei acestui principiu în cadrul politicii penale a statului.

Art. 23. – „Dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle”.

„(1). Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2). Statul asigură dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle. În acest scop statul publică şi face accesibile toate legile şi alte acte normative”.

Acest articol constituie o inovaţie; el nu a fost preluat din Constituţia patriei – mamă România !!!

Potrivit alin. (1) oamenii, în general, au dreptul la recunoaşterea personalităţii juridice, indiferent de cetăţenie.

Desigur, Republica Moldova proclamă recunoaşterea personalităţii juridice tuturor oamenilor aflaţi pe teritoriul său.

Art. 1 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului prevede: „Toate fiinţele umane se nasc libere şi egale în demnitate şi în drepturi. Ele sunt înzestrate cu raţiune şi conştiinţă şi trebuie să se comporte unele faţă de altele în spiritul fraternităţii”.

„**Personalitatea juridică**” la care face referire norma juridică constituţională se referă la capacitatea persoanelor fizice în calitatea lor de subiecte de drept.

Capacitatea persoanei fizice, în principiu, se dobândeşte odată cu naşterea şi încetează la momentul consumării fenomenului natural al morţii.

Există multiple feluri de capacitate: constituţională, civilă, penală, administrativă.

Doctrina civilă şi doctrina juridică procesual – civilă disting între **capacitatea de folosinţă a persoanei fizice** şi capacitatea de **exerciţiu a persoanei fizice**.

Asupra acestor chestiuni nu vom insista deoarece nu fac obiectul preocupărilor noastre actuale; ele au fost analizate de noi în lucrări deja publicate.

Din lecturarea alin. (1) al art. 23 rezultă că statul are obligaţia de a recunoaşte omului, în general, personalitatea juridică.

Este un text generos dar trebuie totodată să reţinem că este superfluu deoarece doar în orânduirea sclavagistă existau oameni care nu erau consideraţi persoane ci doar „unelte vorbitoare". Desigur este vorba de sclavia din antichitate !!!

Alin. (2) instituie obligaţia statului de a aduce la cunoştinţă publică legile şi celelalte acte normative. Aducerea la cunoştinţa publică a normelor juridice edictate de către organele competente ale statului se realizează prin **publicare**.

Publicarea actelor normativ – juridice se realizează în scopul cunoaşterii de către fiecare persoană fizică, în calitatea sa de subiect de drept, a tuturor drepturilor şi îndatoririlor pe care le posedă.

CAP. II.: DREPTURILE ŞI LIBERTĂŢILE FUNDAMENTALE

Art. 24. – „Dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică".

„(1). Statul garantează fiecărui **om** dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică.

(2). Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

(3). Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă şi nici executat.

Dreptul la viaţă – reprezintă un drept natural al omului. Aşa fiind, orice persoană fizică beneficiază de acest drept fundamental,

din momentul naşterii şi până la survenirea fenomenului natural al morţii.

Pe parcursul întregii vieţi, omului îi este garantat acest drept. Nu interesează dacă persoana fizică este sănătoasă sau bolnavă, tânără sau în vârstă, bărbat sau femeie. Nimeni nu poate fi privat de viaţa sa în mod arbitrar. În acest context trebuie privită dispoziţia alin. (3) al articolului. Pedeapsa cu moartea este abolită, fiind interzisă întrucât ea reprezintă o încălcare a drepturilor naturale ale omului. Consecinţa firească a interzicerii şi a abolirii pedepsei cu moartea o reprezintă imposibilitatea condamnării unei persoane fizice la moarte, având ca efect imposibilitatea executării unei persoane.

Dreptul la integritate fizică a persoanei fizice presupune respectarea integrităţii native a oricărui subiect de drept. Este evident **un drept fundamental absolut**, ca de altfel toate celelalte drepturi fundamentale. Autorităţile publice sunt obligate să asigure integritatea fizică a fiecărei persoane fizice. Există, bineînţeles, şi excepţii determinate de lege: recoltarea de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei; efectuarea unei intervenţii chirurgicale de medicul chirurg cu acordul pacientului, sau fără acordul pacientului dacă acesta nu-l poate exprima valabil iar viaţa sa se află în primejdie etc.

Dreptul la integritate psihică – presupune respectarea şi asigurarea integrităţii psihice (morale) a persoanei fizice. De altfel, dreptul la integritate priveşte două laturi: fizică şi psihică, ambele fiind garantate tuturor persoanelor fizice.

Alin. (2) al acestui articol menţionează interzicerea torturii sau a unei pedepse sau tratament crud, inuman ori degradant.

Pe planul Dreptului Internaţional Public precizăm că aceste prevederi sunt menţionate în Declaraţia Universală a Drepturilor Omului şi în Convenţia contra torturii şi altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Principiul afirmat în alin. (2) îşi găseşte consacrarea din punct de vedere practic în dispoziţiile legale care incriminează fapte cu grad ridicat de pericol social care aduc atingere relaţiilor sociale referitoare la buna înfăptuire a justiţiei. Legiuitorul a apreciat că actele de tortură ori tratamentele crude, inumane ori degradante prezintă gradul de pericol social generic (abstract) al unei infracţiuni.

Art. 25. – „Libertatea individuală şi siguranţa persoanei”.

„(1). Libertatea individuală şi siguranţa persoanei sunt inviolabile.

(2). Percheziţionarea, reţinerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile şi cu procedura prevăzută de lege.

(3). Reţinerea nu poate depăşi 72 de ore.

(4). Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalităţii mandatului se poate face recurs, în condiţiile legii, în instanţa judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanţa judecătorească, în condiţiile legii, cel mult până la 12 luni.

(5). Celui reţinut sau arestat i se aduc de îndată la cunoştinţă motivele reţinerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen; motivele reţinerii şi învinuirea se aduc la cunoştinţă numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(6). Eliberarea celui reţinut sau arestat este obligatorie dacă motivele reţinerii sau arestării au dispărut”.

Acest articol cuprinde numeroase dispoziţii afectate garantării libertăţii individuale.

Constituantul a prevăzut multe dispoziţii procedurale care, în opinia noastră, nu îşi găsesc locul într-o Lege fundamentală [art. 25 alin. (3); (4); (5)]. Aceste dispoziţii sunt eminamente tehnice, formale (procedurale). Ele au fost introduse în Legea supremă a statului devenind norme cu caracter constituţional, pentru a se evita eventualele fluctuaţii legislative.

Libertatea individuală presupune aptitudinea persoanei fizice **de a se deplasa liber, de a nu fi supusă nici unei forme de servitute şi de a nu fi adusă şi ţinută în stare de sclavie.**

Prin natura sa persoana fizică, omul, se naşte liber iar societatea are îndatorirea de a conserva şi proteja acest drept inalienabil.

Libertatea individuală nu are şi nu trebuie să aibă un caracter absolut, în sensul că ea nu ar putea fi sub nici o formă îngrădită.

De aceea, textul constituţional se referă la percheziţie, la reţinere şi la arestarea preventivă, în sensul că aceste acte cu caracter procesual

penal pot fi dispuse şi pot fi efectiv îndeplinite (sub aspect procedural) respectându-se dispoziţiile legale.

Percheziţia, reţinerea şi **arestarea preventivă** sunt instituţii proprii Dreptului Procesual Penal. De aceea, noi nu vom insista asupra naturii acestor măsuri în lucrarea de faţă.

Reţinem totuşi că persoanei fizice reţinute sau arestate preventiv trebuie să i se comunice de îndată motivele reţinerii sau ale arestării preventive. Textul nu prevede ca această aducere la cunoştinţă să se realizeze **în limba pe care o înţelege persoana fizică în cauză**.

Aceasta reprezintă o garanţie a siguranţei persoanei fizice. Este o prevedere constituţională care impune o obligaţie precisă, clar determinată organelor judiciare penale.

De asemenea, **învinuirea** trebuie adusă la cunoştinţa celui acuzat **în cel mai scurt termen**. Motivele reţinerii, ale arestării preventive şi învinuirea se aduc la cunoştinţa celui acuzat numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu.

Prezenţa avocatului este o garanţie a respectării libertăţii individuale a persoanei fizice acuzate. Ea este obligatorie ceea ce impune obligaţia, îndatorirea constituţională a organelor judiciare penale de a permite asistenţa învinuitului sau a inculpatului.

Desigur, dacă motivele care au stat la baza reţinerii sau arestării preventive au dispărut, persoana fizică reţinută sau arestată trebuie, în mod obligatoriu, pusă în libertate.

Deşi textul legal nu prevede în mod expres nimic nu împiedică ca persoana fizică arestată preventiv să fie pusă în libertate, la cererea sa, fie sub control judiciar, fie pe cauţiune. Eliberarea provizorie în aceste condiţii denotă încrederea organelor judiciare penale în inculpat şi materializează prezumţia de nevinovăţie de care beneficiază acesta.

Art. 26. – „Dreptul la apărare”.

„(1). Dreptul la apărare este garantat.

(2). Fiecare om are dreptul să reacţioneze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor şi libertăţilor sale.

(3). În tot cursul procesului, părţile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

(4). Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepseşte prin lege."

Doctrina juridică constituţională ca de altfel şi doctrina juridică procesual – penală şi cea procesual – civilă, recunoaşte **dreptului la apărare** dacă accepţiuni:

*. totalitatea mijloacelor, a drepturilor procedurale prin care se realizează apărarea unei persoane împotriva acuzaţiilor ce i se aduc. Astfel persoana poate: contesta învinuirile; formula cereri pentru administrarea de material probator în apărare; ridica excepţii sau pune concluzii;

*. drept la apărare concretizat în aptitudinea utilizării unui avocat.

Evident, prima accepţiune priveşte sensul larg al dreptului la apărare, în timp ce a doua accepţiune se referă la sensul restrâns al noţiunii.

Alin. (1) şi (2) din textul constituţional se referă la dreptul la apărare în sens larg.

Alin. (3) şi (4) al textului are în vedere sensul restrâns al dreptului la apărare.

Cu privire la sensul restrâns se reţine că părţile din proces au dreptul să fie asistate de un avocat ales.

Când asistenţa juridică este obligatorie, părţii care nu şi-a ales un avocat i se va desemna un apărător (avocat) din oficiu.

Textul constituţional nu precizează dar credem că părţile pot fi şi reprezentate de avocat. Dreptul pozitiv (obiectiv) confirmă acest aspect.

De asemenea, părţile pot solicita avocatului ales **nu numai asistenţă ci şi consultanţă sau exclusiv doar consultanţă juridică.**

În legătură cu formularea din alin. (2) al textului – care se referă la dreptul la apărare în sens larg – trebuie precizat că persoana fizică dispune de dreptul de a reacţiona independent la încălcarea drepturilor şi libertăţilor sale **exclusiv prin mijloace legitime.**

Aceasta înseamnă că nu pot fi utilizate mijloace contrare legii iar mijloacele legitime trebuiesc utilizate în aşa fel încât să nu se creeze o exercitare abuzivă a drepturilor şi libertăţilor recunoscute omului.

Abuzul de drept prin natura sa este nelegitim şi depăşeşte sfera legalităţii. Reacţia persoanei fizice trebuie să se circumscrie limitelor

determinate de exercitarea drepturilor şi a libertăţilor şi de către alte subiecte de drept. În acest sens, considerăm că cel mai corect ar fi ca persoana fizică lezată în dreptul său subiectiv fundamental sau în libertatea sa fundamentală ori lezată în legătură cu orice alt drept subiectiv sau, după caz, interes legitim să se adreseze organelor abilitate ale statului, în speţă autorităţii judecătoreşti, în vederea restabilirii drepturilor subiective sau a libertăţilor pretins a fi încălcate sau nerecunoscute de către alţi membri ai societăţii sau chiar de către autorităţile etatice.

Trebuie să se ţină seama că nu este permis nimănui să fie judecător în propria sa cauză !!!!

Art. 27. – „Dreptul la libera circulaţie".

„(1). Dreptul la libera circulaţie în ţară este garantat.

(2). Oricărui cetăţean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-şi stabili domiciliul sau reşedinţa în orice localitate din ţară, de a ieşi, de a emigra şi de a reveni în ţară".

Textul constituţional garantează libera circulaţie pe teritoriul Republicii Moldova. Orice cetăţean poate circula pe teritoriul ţării. Cetăţenii moldoveni au dreptul să îşi stabilească domiciliul sau reşedinţa în orice localitate din ţară. Prin noţiunea de „**localitate**" se înţelege o aşezare umană care intră în una din următoarele categorii: municipiu, oraş, sat. Desigur, stabilirea domiciliului sau reşedinţei obligă cetăţeanul moldovean la respectarea legilor privind domiciliul, reşedinţa, proprietatea privată etc.

Cetăţenii moldoveni beneficiază şi de dreptul fundamental de liberă circulaţie în străinătate.

Ca o consecinţă a recunoaşterii acestui drept, cetăţenilor moldoveni le este recunoscut dreptul de a emigra sau de a ieşi de pe teritoriul republicii.

Aceştia pot emigra într-un alt stat, definitiv sau temporar.

În acest sens Constituţia recunoaşte şi garantează cetăţenilor moldoveni dreptul de a reveni în propria ţară.

Aceste drepturi se realizează în mod practic prin intermediul reglementărilor legale referitoare la actele de identitate, la documentele necesare pentru trecerea frontierei de stat (paşapoartele).

Art. 28. – „Viaţa intimă, familială şi privată”.

„Statul respectă şi ocroteşte viaţa intimă, familială şi privată.”

Articolul menţionat se referă la trei drepturi fundamentale recunoscute fiecărei persoane fizice: **dreptul la viaţa intimă; dreptul la viaţa familială** şi **dreptul la viaţa privată.**

Autorităţile statului precum şi ceilalţi cetăţeni trebuie să respecte aceste drepturi subiective cu caracter fundamental.

Dreptul la viaţă familială presupune, de fapt, un complex de drepturi referitoare la relaţiile de familie.

Dreptul la viaţă intimă implică şi viaţa privată deoarece chestiunile intime ale unei persoane fizice au întotdeauna caracter privat.

În doctrină se consideră că dreptul la viaţă intimă implică şi dreptul la propria imagine a persoanei fizice.

Art. 29. – „Inviolabilitatea domiciliului”.

„(1). Domiciliul şi reşedinţa sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reşedinţa unei persoane fără consimţământul acesteia.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situaţii:

a). pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătoreşti;

b). pentru înlăturarea unei primejdii care ameninţa viaţa, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c). pentru prevenirea răspândirii unei epidemii;

(3). Percheziţiile şi cercetările la faţa locului pot fi ordonate şi efectuate numai în condiţiile legii.

(4). Percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise, în afară de cazul unui delict flagrant”.

De principiu Constituţia Republicii Moldova prevede inviolabilitatea domiciliului unei persoane fizice. Violarea domiciliului în alte condiţii decât cele menţionate în alin. (2) realizează conţinutul constitutiv al infracţiunii de violare de domiciliu, faptă prevăzută şi pedepsită de legislaţia penală.

În alin. (2) sunt menţionate excepţii de la principiu. În situaţiile menţionate se poate pătrunde şi se poate rămâne în domiciliul sau reşedinţa unei persoane fizice, fără a avea consimţământul prealabil al acesteia.

Inviolabilitatea domiciliului nu poate constitui un drept absolut. Ea nu poate fi opusă pentru stânjenirea organelor judiciare penale sau pentru înlăturarea unei primejdii care ameninţă viaţa, integritatea corporală, fizică sau bunurile unei persoane ori pentru înlăturarea sau prevenirea răspândirii unei epidemii.

În alin. (3) se prevede că percheziţiile şi cercetările la faţa locului pot fi dispuse şi respectiv efectuate exclusiv în condiţiile legii. Aceasta tocmai în scopul prevenirii arbitrariului şi a abuzurilor. Evident, legea la care se referă dispoziţia constituţională este legea procesual – penală.

Alin. (4) prevede că percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise. Există şi o excepţie care se referă la ipoteza săvârşirii unei infracţiuni flagrante (delict flagrant). Raţiunea instituirii acestui principiu este simplă, ea priveşte evitarea abuzurilor efectuate cu ocazia percheziţiilor domiciliare de către organele judiciare penale – în speţă, organele de urmărire penală – în perioada regimului sovietic stalinist.

Art. 30. – „Secretul corespondenţei”.

„(1). Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în cazurile când această derogare este necesară în interesele securităţii naţionale, bunăstării economice a ţării şi în scopul prevenirii infracţiunilor”.

Acest text constituţional se referă la inviolabilitatea corespondenţei.

Nici o persoană nu poate reţine, deschide şi citi sau distruge o corespondenţă. Cu atât mai mult funcţionarii poştali au obligaţia, de natură constituţională, de a păstra secretul corespondenţei de care iau cunoştinţă în mod direct.

De la aceste prevederi cuprinse în alin. (1) se poate deroga, conform alin. (2) al textului constituţional, **exclusiv prin lege**, doar în situaţiile expres şi limitativ prevăzute de norma juridică constituţională, respectiv: în interesul securităţii naţionale, în interesul asigurării bunăstării economice a ţării; în scopul prevenirii infracţiunilor. Aşa fiind legile nu pot să precizeze şi alte cazuri pentru simplul motiv că Legiuitorul Constituant a enumerat situaţiile descrise anterior în mod limitativ iar nu exemplificativ.

Dintre cazurile când este permisă derogarea prin lege de la norma juridică constituţională prevăzută în alin. (1), **cel referitor la interesul bunăstării economice a ţării** pare a fi susceptibil de discuţii.

Justificarea violării secretului corespondenţei prin derogare de la principiul general consacrat în această situaţie se realizează în ipoteza trădării prin transmiterea de secrete. Firesc, corespondenţa poate fi desfăcută, citită, reţinută ca probă iar convorbirile telefonice pot fi ascultate în caz de trădare prin transmiterea de secrete.

Dar, este posibil ca să fie violat secretul corespondenţei – în scopul asigurării bunăstării economice a ţării – de către organele abilitate ale securităţii statului pentru obţinerea de informaţii economice de la terţe state – **spionaj industrial**. Şi în această ipoteză derogarea, prin lege evident, este legitimă şi licită ???

Interesul asigurării bunăstării economice a ţării te duce cu gândul la spionaj tehnologic / industrial.

Bineînţeles, în acest caz corespondenţa ar fi, spre exemplu, a unei ambasade de la Chişinău adresată sau primită de la autorităţile competente ale statului căreia această instituţie îi aparţine.

Art. 31. – „Libertatea conştiinţei”.

„(1). Libertatea conştiinţei este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc.

(2). Cultele religioase sunt libere şi se organizează potrivit statutelor proprii, în condiţiile legii.

(3). În relaţiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4). Cultele religioase sunt autonome, separate de stat şi se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenţei

religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri şi în orfelinate".

Libertatea conştiinţei presupune capacitatea persoanei fizice de a adopta o anumită concepţie referitoare la lumea înconjurătoare. Ea implică posibilitatea de a împărtăşi o credinţă religioasă.

În principiu, concepţiile despre lume, despre existenţă sunt: **teiste** şi **ateiste**.

Autorităţile publice nu trebuie să se amestece în modul de a gândi al omului. Conştiinţa umană trebuie să rămână întotdeauna liberă.

Libertatea conştiinţei, a concepţiilor implică însă realizarea sa într-un spirit de toleranţă în raport cu concepţiile manifestate de alte persoane fizice.

Cultele religioase sunt libere dar trebuie să fie organizate în condiţii legale.

La fel ca şi în cazul libertăţii conştiinţei, relaţiile dintre cultele religioase, organizate legal pe teritoriul Republicii Moldova, trebuie să excludă orice formă de învrăjbire.

În raporturile dintre stat şi cultele religioase, statul adoptă o poziţie echilibrată, fără a le favoriza în nici un fel dar şi fără a le discrimina. Statul trebuie să vegheze la asigurarea ordinii publice; aceasta nu trebuie să fie tulburată în vreun fel de exercitarea vreunui cult religios.

În scopul alinării suferinţelor oamenilor, a sporirii încrederii în viitor este înlesnită asistenţa religioasă în armată, în spitale, în unităţile penitenciare, în aziluri şi în orfelinate.

Deşi Constituţia nu prevede credem că părinţilor şi tutorilor trebuie să li se recunoască dreptul inalienabil de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori aflaţi sub supravegherea lor şi a căror răspundere le revine.

Art. 32. – „Libertatea opiniei şi a exprimării".

„(1). Oricărui cetăţean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum şi libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

(2). Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

(3). Sunt interzise şi pedepsite prin lege contestarea şi defăimarea statului şi a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violenţă publică, precum şi alte manifestări ce atentează la regimul constituţional".

Libertatea conştiinţei presupune şi libertatea de exprimare a concepţiilor.

Iată de ce, Legiuitorul Constituant a menţionat expres libertatea opiniei şi a exprimării printre drepturile şi libertăţile fundamentale cetăţeneşti.

Libertatea de exprimare implică posibilitatea omului de a se exprima fie oral, fie în scris sau prin orice alt mijloc. În acest mod omul exprimă concepţiile, opiniile, gândurile, credinţele religioase, creaţiile spirituale, creaţiile literare sau creaţiile ştiinţifice.

Libertatea de exprimare implică libertatea cuvântului, libertatea tiparului şi libertatea presei.

Fără îndoială, libertatea de exprimare presupune aducerea concepţiilor, a gândurilor şi a creaţiilor de orice fel la cunoştinţa publică. Altfel spus, trebuie realizată condiţia **publicităţii**.

Ca orice libertate fundamentală şi libertatea opiniei şi a exprimării prezintă, în mod firesc, anumite limite. Astfel, ea nu poate prejudicia onoarea, demnitatea unei persoane şi nu poate aduce atingere dreptului subiectiv al persoanei fizice la propria viziune.

O altă limitare expres indicată de Legiuitorul Constituant este prevăzută în alin. (3). Libertatea de opinie şi de exprimare nu trebuie să aibă ca obiect defăimarea statului şi a poporului, să instige la război de agresiune, la ură naţională, la separatism teritorial etc.

Iarăşi exprimarea este ambiguă „... defăimarea ţării şi a poporului..." în loc de „... defăimarea ţării şi a naţiunii..."

E clar, probabil „**poporul moldovenesc**" nu a atins încă stadiul de naţiune şi bineînţeles că în concepţia Legiuitorul Constituant **naţiunea română** nu există în Basarabia !!! Dar se menţionează „**ura naţională**", probabil îndreptată împotriva altor naţiuni, nu împotriva „**poporului Republicii Moldova**".

Art. 33. – „Libertatea creaţiei".

„(1). Libertatea creaţiei artistice şi ştiinţifice este garantată. Creaţia nu este supusă cenzurii.

(2). Dreptul cetăţenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale şi morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creaţie intelectuală sunt apărate de lege.

(3). Statul contribuie la păstrarea, la dezvoltarea şi la propagarea realizărilor culturii şi ştiinţei, naţionale şi mondiale".

Acest articol, garantează artiştilor, literaţilor, oamenilor de ştiinţă în genere autorilor unor opere ştiinţifice, literare sau artistice, libertatea creaţiei.

Aceasta în sensul că autorităţile etatice nu se amestecă în conţinutul creaţiei intelectuale şi nici cu privire la modul de aducere a operei la cunoştinţă publică.

Orice creaţie nu poate fi cenzurată de autorităţile publice. Este desigur consecinţa normală a libertăţii de creaţie şi a libertăţii de opinie şi de exprimare.

Sunt recunoscute şi ocrotite drepturile personal – nepatrimoniale precum şi drepturile patrimoniale pe care le posedă titularii drepturilor de creaţie intelectuală (drepturile de autor, dreptul de inventator, dreptul de inovator).

Această prevedere este de esenţa dreptului de proprietate intelectuală. Recunoaşterea de către organele etatice competente a calităţii de titular al dreptului de proprietate intelectuală generează atât drepturile personal – nepatrimoniale cât şi drepturile subiective civile patrimoniale de creanţă relative la titularul operei, autorul ei.

Este firesc ca statul să susţină păstrarea, dezvoltarea şi să propage realizările culturale şi ştiinţifice, atât cele obţinute la nivelul ţării cât şi cele obţinute pe plan mondial. Este o îndatorire a tuturor statelor contemporane, reflectând gradul de civilizaţie şi de progres atins de umanitate în perioada contemporană.

Art. 34. – „Dreptul la informaţie".

„(1). Dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit.

(2). Autorităţile publice, potrivit competenţelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice şi asupra problemelor de interes personal.

(3). Dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a cetăţenilor sau siguranţa naţională.

(4). Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5). Mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii".

Dreptul la informaţie presupune aptitudinea de a avea acces la date privitoare la aspecte de ordin social – politic, economic, cultural şi ştiinţific.

Autorităţile publice sunt obligate să informeze, **în mod corect**, cetăţenii asupra chestiunilor de interes public.

De asemenea, ele trebuie să informeze cetăţeanul şi cu privire la problemele de ordin personal.

Autorităţile etatice **nu vor furniza informaţii cu caracter secret** şi trebuie să asigure **protecţia cetăţenilor** precum şi **siguranţa naţională.**

Mijloacele de informare publică, indiferent dacă sunt de stat sau private, au îndatorirea de a realiza **o corectă informare a cetăţenilor.**

Pentru realizarea acestui scop nici un mijloc de informare publică, fie de stat, fie privat, nu poate fi supus cenzurii.

Art. 35. – „Dreptul la învăţătură".

„(1). Dreptul la învăţătură este asigurat prin învăţământul general obligatoriu, prin învăţământul liceal şi prin cel profesional, prin învăţământul superior, precum şi prin alte forme de instruire şi de perfecţionare.

(2). Statul asigură, în condiţiile legii, dreptul de a alege limba de educare şi instruire a persoanelor.

(3). Studierea limbii de stat se asigură în instituţiile de învăţământ de toate gradele.

(4). Învăţământul de stat este gratuit.

(5). Instituţiile de învăţământ, inclusiv cele nestatale, se înfiinţează şi îşi desfăşoară activitatea în condiţiile legii.

(6). Instituţiile de învăţământ superior beneficiază de dreptul la autonomie.

(7). Învăţământul liceal, profesional şi cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.

(8). Statul asigură, în condiţiile legii, libertatea învăţământului religios. Învăţământul de stat este laic.

(9). Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinţilor".

Dreptul la învăţătură reprezintă şi o obligaţie (obligaţia de a consacra anumite forme de învăţământ). Este un drept de o complexitate deosebită. El trebuie să asigure, din punct de vedere juridic, şanse egale tuturor subiectelor de drept. Sunt interzise discriminările şi privilegiile în exercitarea acestui drept fundamental.

Formele învăţământului sunt nominalizate în textul constituţional: învăţământul general obligatoriu, învăţământul liceal, învăţământul profesional şi învăţământul superior. Reţinem că Legea fundamentală lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a institui, prin lege, şi alte forme de instruire şi de perfecţionare.

În Republica Moldova limba oficială este limba română, impropriu denumită „limbă moldovenească" (art. 13 din Constituţia Republicii Moldova). Totuşi alin. (2) consacră dreptul de a alege limba în care urmează a se desfăşura procesul de învăţământ. La toate nivelurile de învăţământ, în toate instituţiile de profil **se asigură studierea limbii de stat (alin. 3).**

Precizăm totodată că prin intermediul textului constituţional din art. 35 alin. (2) se realizează, în mod plenar, garantarea dreptului minorităţilor naţionale de a învăţa limba maternă şi, de asemenea, se recunoaşte dreptul acestor persoane de a desfăşura procesul de învăţământ în limba lor maternă.

Constituantul a instruit gratuitatea învăţământului de stat, indiferent de gradul sau nivelul ori în raport de forma de învăţământ (alin. 4).

În alin. (5) s-a prevăzut obligativitatea instituţiilor de învăţământ, inclusiv a celor nestatale, de a se înfiinţa şi de a-şi desfăşura activitatea în condiţiile legii.

De principiu, învăţământul superior realizează în **instituţii de învăţământ**: universităţi, academii, conservatoare, institute. Învăţământul preuniversitar se desfăşoară în **unităţi de învăţământ.** Drept consecinţă credem că dispoziţiile art. 35 alin. (5) se referă – printr-o interpretare în sens larg – nu doar la instituţii de învăţământ ci şi la unităţi de învăţământ.

Pentru unităţile şi respectiv instituţiile de învăţământ „**particulare**” Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova utilizează noţiunea „**nestatale**”.

Într-o lucrare anterior publicată [5)] ne exprimăm convingerea că denumirile unităţilor şi instituţiilor de învăţământ, respectiv: **de stat (publice)** şi **particulare (private)** sunt oarecum discutabile,

Iată însă, că Constituantul din Republica Moldova a găsit o rezolvare înlocuind noţiunea de „**particulare**” cu noţiunea „**nestatale**”.

Diferenţa terminologică pare lipsită de substanţă şi fără efect. Dar dacă denumirea de „**instituţii particulare**” comporta şi comportă unele discuţii, denumirea de „**instituţii nestatale**” este cu adevărat paradoxală.

Înţelegem că la adoptarea acestei denumiri s-a avut în vederea faptul că instituţiile aşa-zis „particulare” nu fac parte din învăţământul de stat. Totuşi utilizarea denumirii de „**instituţii nestatale**” poate duce cu gândul la faptul că aceste instituţii sunt în afara oricărui control al statului !!! Ceea ce este inadmisibil !!! Deci, era mai corect să se utilizeze denumirea de „instituţii particulare” decât cea existentă azi în textul constituţional. Vorba moldovenilor între două lucruri rele alegi pe cel mai puţin păgubitor !!!

Autonomia universitară este garantată în cadrul instituţiilor de învăţământ superior. Acest concept înseamnă că fiecare instituţie de învăţământ superior prin forurile sale de conducere (Senatele) adoptă anumite reguli cuprinse de principiu, în **Carta universitară**.

Autonomia universitară presupune totodată abilitatea instituţiei de învăţământ superior ca, în limitele legislaţiei specifice, **să statueze** asupra regulilor: de admitere, de absolvire a fiecărui an de studiu, de absolvire a specializării, de susţinere a examenului de finalizare a studiilor (licenţă), de reexaminare, de trecere a studenţilor, dacă este cazul în anul / anii suplimentari etc.

Constituţia proclamă egalitatea şanselor de accedere în învăţământul de stat, pe criteriul de competenţă, indiferent de nivel.

Este asigurată, libertatea învăţământului religios dar se consacră caracterul laic al învăţământului de stat **(alin. 6 – 8)**.

[5)] Vasile - Sorin Curpăn – **Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean**, Ediţia I, 2007, pag. 164.

În alin. (9) este consacrat dreptul prioritar al părinţilor de a alege sfera de instruire a copiilor.

Acest drept subiectiv al părinţilor este prioritar în raport cu cine şi cu ce alt drept ??? Credem că este necesar ca textul constituţional să fie interpretat în sens larg deoarece în lipsa părinţilor acest drept subiectiv trebuie să revină tutorilor sau altor persoane în grija cărora se află minorii.

Art. 36. – „Dreptul la ocrotirea sănătăţii".

„(1). Dreptul la ocrotirea sănătăţii este garantat.

(2). Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit.

(3). Structura sistemului naţional de ocrotire a sănătăţii şi mijloacele de protecţie a sănătăţii fizice şi mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice".

Pactul internaţional relativ la drepturile economice, sociale şi culturale prevede **dreptul persoanei la sănătate fizică şi mentală** precum şi **dreptul persoanei la asigurări sociale.**

În Constituţia Republicii Moldova dreptul la ocrotirea sănătăţii este **garantat**.

Finalitatea acestui drept fundamental constă în asigurarea condiţiilor optime pentru ca cetăţeanul să beneficieze de toate aptitudinile şi capacităţile sale pentru a putea desfăşura o activitate utilă şi pentru a putea participa la activităţile cu caracter politic, cultural, social şi economic.

Legislaţia Republicii Moldova dezvoltă în mod organic aceste prevederi constituţionale dar, din păcate, de multe ori între starea de drept şi realitatea obiectivă se constată discrepanţe considerabil de frapante !!!

Se instituie obligaţia cu caracter constituţional a statului de a asigura profilaxia şi tratamentul maladiilor epidemice sau a celor profesionale; trebuie să se asigure igiena şi sănătatea publică.

Legiuitorul ordinar a reglementat sistemul de asigurări sociale precum şi controlul exercitării profesiunilor medicale şi a activităţilor paramedicale.

Art. 37. – „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos".

„(1). Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viaţă şi sănătate, precum şi la produse alimentare şi obiecte de uz casnic inofensive.

(2). Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber şi la răspândirea informaţiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condiţiile de viaţă şi de muncă, la calitatea produselor alimentare şi a obiectelor de uz casnic.

(3). Tăinuirea sau falsificarea informaţiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătăţii oamenilor se interzice prin lege.

(4). Persoanele fizice şi juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătăţii şi avutului unei persoane ca urmare a unor contravenţii ecologice".

Dreptul al un mediu înconjurător sănătos este organic legat de dreptul la ocrotirea sănătăţii.

De principiu, se recunoaşte oricărei persoane fizice dreptul la un mediu înconjurător sănătos, nepoluat.

Proclamarea acestui principiu – deziderat denotă îndatorirea constituţională a statului de asigura cadrul legislativ în vederea exercitării acestui drept. Aşadar autoritatea deliberativ – legislativă trebuie să adopte legi pentru asigurarea echilibrului ecologic.

Evident, toate subiectele de drept, persoane fizice şi persoane juridice, au obligaţia de a proteja şi de participa, în mod activ, la ameliorarea mediului ambiant.

Fără un echilibru ecologic mediul înconjurător este afectat negativ, fapt ce se răsfrânge asupra sănătăţii şi a calităţii vieţii persoanelor fizice.

Art. 38. – „Dreptul de vot şi dreptul de a fi ales".

„(1). Voinţa poporului constituie baza puterii de stat. Această voinţă se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

(2). Cetăţenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv, excepţie făcând cei puşi sub interdicţie în modul stabilit de lege.

(3). Dreptul de a fi aleşi le este garantat cetăţenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condiţiile legii".

Dreptul de vot este **un drept electoral.**

Dreptul de vot este **universal, egal, direct, secret** şi **liber exprimat.**

Este **universal** pentru că cetăţenii Republicii Moldova au dreptul de a vota.

Pentru a vota o persoană fizică trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiţii:

*. să fie cetăţean al Republicii Moldova;

*. să aibă vârsta de cel puţin 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor, inclusiv;

*. să fie în deplinătatea facultăţilor mintale;

*. să aibă aptitudinea morală de a vota.

Ultimele două condiţii comportă anumite discuţii. Astfel, nu se acordă drept de vot debililor şi alienaţilor mintali dacă au fost puşi sub interdicţie prin hotărâre judecătorească definitivă.

De asemenea, nu au aptitudinea morală de a vota persoanele fizice condamnate prin hotărâre judecătorească penală, rămasă definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Persoanele fizice reţinute sau arestate preventiv au dreptul de a vota întrucât beneficiază de prezumţia de nevinovăţie.

Votul este egal – ceea ce reprezintă materializarea în domeniul electoral a principiului egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor Republicii Moldova. Fiecare cetăţean beneficiază de capacitatea de a exprima **un vot singular** pentru alegerea **unei autorităţi publice**.

Votul este direct în sensul că cetăţenii moldoveni îşi exprimă nemijlocit şi personal acordul sau, după caz, dezacordul cu privire la chestiunea supusă votului.

Votul este secret – ceea ce implică secretizarea manifestării libere a voinţei cetăţenilor Republicii Moldova. Buletinele de vot sunt de aceeaşi formă şi nu prezintă particularităţi ori semne specifice.

Votul este liber exprimat ceea ce înseamnă că cetăţenii moldoveni au prerogativa de participa sau nu la alegeri.

De asemenea, cetăţenii Republicii Moldova dacă participă la alegeri au prerogativa de a-şi manifesta liber şi neîngrădit opţiunea în favoarea unei formaţiuni sau altei formaţiuni politice, în favoarea unuia sau a altuia dintre candidaţii în alegeri.

Dreptul de a fi ales este tot **un drept electoral**. El presupune existenţa dreptului de vot.

Au dreptul de a fi aleşi cetăţenii Republicii Moldova care au drept de vot, în condiţiile prevăzute de lege.

Art. 39. – „Dreptul la administrare".

„(1). Cetăţenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum şi prin reprezentanţii lor.

(2). Oricărui cetăţean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcţie publică".

Articolul supus analizei consacră dreptul cetăţenilor Republicii Moldova de a participa **direct** sau prin **reprezentanţi** la luarea deciziilor politico-etatice.

Alin. (1) prevede acest drept subiectiv fundamental.

Alin. (2) al articolului proclamă dreptul fiecărui cetăţean de a avea acces la o funcţie publică, potrivit dispoziţiilor legale.

Spre deosebire de Constituţia României [art. 37 coroborat cu art. 16 alin. (3) şi art. 40], Constituţia Republicii Moldova nu prevede nici o limitare pentru ocuparea unei funcţii publice eligibile. Totuşi Legiuitorul ordinar are posibilitatea de a institui condiţii sau criterii pentru cetăţenii moldoveni care doresc să acceadă la o funcţie publică.

Surprinde însă lejeritatea cu care Legiuitorul Constituant a înţeles să trateze aceste chestiuni. Nu au fost instituite criterii de: domiciliu, vârstă etc. care să fie prevăzute în Constituţia ţării. Coroborând art. 38 alin. (3) cu art. 39 alin. (2) – dreptul de a fi ales şi dreptul de administrare – reţinem că, la nivel constituţional cel puţin, exercitarea acestor drepturi este facilă, permisivă.

Art. 40. – „Libertatea întrunirilor".

„Mitingurile, demonstraţiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere şi se pot organiza şi desfăşura numai în mod paşnic, fără nici un fel de arme."

În cadrul acestui articol Legiuitorul Constituant a prevăzut libertatea cetăţenilor Republicii Moldova de a se întruni.

Constatăm că **art. 40 din Constituţia Republicii Moldova** este aproape identic cu **art. 36 din Constituţia României din 1991 / art. 39 din Constituţia României în anul 2003**.

Practic, în enumerarea formelor de materializare a întrunirilor în Constituţia Republicii Moldova a mai fost introdusă o formă nouă: **manifestările**. În rest textul coincide fiind preluat din Constituţia patriei – mamă, România.

Textul este descriptiv; el enumeră mai multe forme de materializare a întrunirilor, cu caracter exemplificativ. Se precizează că diferitele şi diversele moduri de întrunire sunt libere.

Acestei libertăţi, firesc, i-au fost adăugate şi anumite limitări: desfăşurarea întrunirilor într-un mod paşnic; participanţii la diferitele întruniri să nu poarte arme albe sau arme de foc.

Textul constituţional atât prevede dar credem că este că este necesar să fie explicate două chestiuni: noţiunea de „**întrunire**” şi **categoriile de întruniri.**

Evident, noţiunea de „**întrunire**” nu poate fi explicată prin indicarea unor forme ale sale, aşa cum se prevede în Constituţie.

„**Întrunirea**” – reprezintă o grupare de persoane fizice relativ organizată şi având un caracter temporar. Participanţii trebuie să manifeste un scop comun.

În doctrina Dreptului Constituţional se discută asupra deosebirilor dintre **libertatea întrunirilor** şi **dreptul de asociere**. Dar, deosebirea dintre cele două forme de agregare (**întrunirea** respectiv **asocierea**) este atât de mare încât este de prisos orice comentariu.

Întrunirile pot avea, după caz, **caracter public** sau **caracter privat**.

Considerăm că textul constituţional se referă exclusiv la **întrunirile cu caracter public**. Cum este şi firesc, întrunirile cu caracter privat nu interesează în mod deosebit pe Legiuitorul Constituant.

Art. 41. – „Libertatea partidelor şi a altor organizaţii social – politice”.

„(1). Cetăţenii se pot asocia liber şi în alte organizaţii social-politice. Ele contribuie la definirea şi la exprimarea voinţei politice a cetăţenilor şi, în condiţiile legii, participa la alegeri.

(2). Partidele şi alte organizaţii social-politice sunt egale în faţa legii.

(3). Statul asigură respectarea drepturilor şi intereselor legitime ale partidelor şi ale altor organizaţii social-politice.

(4). Partidele şi alte organizaţii social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranităţii şi independenţei, a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova sunt neconstituţionale.

(5). Asociaţiile secrete sunt interzise.

(6). Activitatea partidelor constituie din cetăţeni străini este interzisă.

(7). Funcţiile publice ai căror titulari nu pot face din partide se stabilesc prin lege organică.

Art. 41 din Constituţia Republicii Moldova se referă la **dreptul de asociere**. Acest text constituţional se referă la asociaţiile fără scop patrimonial, cu prioritate la partidele politice şi la alte organizaţii social – politice. Scopul acestora se circumscrie politicii şi altor domenii ale vieţii sociale intim legate de politică.

Legiuitorul Constituant nominalizează formele de asociere: partidele politice şi organizaţiile social – politice.

Evident şi partidele politice sunt organizaţii social – politice dar datorită rolului lor deosebit în viaţa publică a ţării au fost menţionate distinct.

Sintagma „organizaţii social – politice” desemnează – credem noi acele organizaţii care au un scop politic.

Legiuitorul Constituant a proclamat egalitatea tuturor asociaţiilor fără scop patrimonial care au legătură cu viaţa politică. Garantarea acestui deziderat se realizează prin reprezentarea drepturilor şi intereselor legitime ale partidelor şi ale altor organizaţii social – politice.

Partidele sau organizaţiile social – politice care nesocotesc principiile constituţionale, care militează contra pluralismului politic, a principiilor Statului de Drept, a suveranităţii şi independenţei (de ce este nominalizată dacă **independenţa** alături de **supremaţie**

formează conţinutul suveranităţii ??), a integrităţii teritoriale a statului moldovean sunt declarate neconstituţionale.

Totuşi în Republica Moldova nici un partid politic nu a fost declarat neconstituţional deşi manifestări contra integrităţii teritoriale a ţării realizate cu caracter programat, au existat !!! Dezmembrarea teritoriului republicii, acordarea de statute speciale Găgăuziei şi Transnistriei evidenţiază afirmaţia noastră !!!

Legiuitorul Constituant a interzis asociaţiile cu caracter secret.

Aceasta deoarece organizaţiile sau asociaţiile cu caracter secret nu dau publicităţii platformele lor politice sau scopurile reale ale fiinţării lor. Ele, de regulă, militează împotriva Statului de Drept, a pluralismului politic şi din acest motiv nu se înregistrează în mod legal sau se înregistrează cu scopuri fictive. Se porneşte de la ideea că într-un stat democratic nici o asociaţie care respectă valorile constituţionale nu are motiv să funcţioneze clandestin.

Pe bună dreptate sunt excluşi de la calitatea potenţială de membri ai unui partid politic unele categorii de funcţionari publici.

Constituţia prevede că aceste categorii de funcţionari publici **se stabilesc prin lege organică**.

Credem că firesc ar fi fost ca Legiuitorul Constituant să nominalizeze categoriile de funcţionari publici care nu pot face parte din partidele politice. În acest mod nu s-ar fi lăsat la îndemâna şi capriciile Legiuitorului ordinar stabilirea acestei importante excepţii de la regulă.

În opinia noastră trebuie să fie excluşi de la calitatea potenţială de membri ai unui partid politic următoarele categorii de demnitari şi de funcţionari publici: **judecătorii Curţii Constituţionale, judecătorii, procurorii, membri forţelor armate naţionale** şi **poliţiştii, personalul radioului public şi al televiziunii publice, diplomaţii de carieră, membrii serviciilor de securitate**.

Aceşti demnitari şi funcţionari publici nu pot reprezenta interesele unui partid politic. Ei servesc naţiunea română, din „Republica Moldova", în ansamblu. Pe de altă parte numirea unor astfel de demnitari şi funcţionari publici nu trebuie să fie condiţionată sau grevată de calitatea de membru al unui partid politic.

În sfârşit, Legiuitorul Constituant interzice, activitatea partidelor constituite din cetăţeni străini. Aşa fiind, pot fi membri ai

partidelor politice **cetăţeni ai Republicii Moldova bipartizi sau multipartizi (care posedă şi cetăţenia unui alt stat sau care posedă pe lângă cetăţenia Republicii Moldova şi cetăţenia mai multor state străine).**

Este o prevedere normală întrucât exclusiv cetăţenii statului pot şi trebuie să participe la îndeplinirea obiectivelor politice, cu excluderea cetăţenilor străini şi a apatrizilor.

Art. 42. – „Dreptul de a întemeia şi de a se afilia la sindicate".

„(1). Orice salariat are dreptul de a întemeia şi de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

(2). Sindicatele se constituie şi îşi desfăşoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condiţiile legii. Ele contribuie la apărarea intereselor profesionale, economice şi sociale ale salariaţilor".

Şi acest drept fundamental se referă la asociaţii fără scop patrimonial numai că, de această dată, textul se referă exclusiv la organizaţiile sindicale.

Statul garantează fiecărui salariat dreptul de a înfiinţa – împreună cu alţi salariaţi – respectiv dreptul de a se afilia la sindicate. Scopul înfiinţării sau al afilierii la sindicate îl reprezintă apărarea interesului sau a intereselor salariatului / salariaţilor.

Aceste interese sunt preponderent cu caracter economic dar nu sunt excluse şi interese din alte domenii ale vieţii sociale: formare continuă şi perfecţionare, culturale, sportive ş.a.

Desigur, formularea din text trebuie interpretată în sens larg. Prin noţiunea de **interese** se înţeleg **atât drepturile subiective** cât şi **interesele legitime ale salariaţilor**. Această concluzie rezultă, fără echivoc, din formularea textului. Dacă sunt apărate interesele salariaţilor – şi aici ne referim la simplele interese legitime – cu atât mai mult trebuiesc apărate drepturile subiective ale acestora.

Statul recunoaşte activitatea sindicală **dar constituirea** sindicatelor, a organizaţiilor sindicale, în genere, şi **desfăşurarea activităţii** acestora trebuie să se realizeze potrivit statutelor proprii, **în condiţiile prevăzute de lege.** Pentru a fi legal constituit şi pentru a funcţiona legal un sindicat trebuie să respecte dispoziţiile legale pe toată perioada de existenţă a acestuia.

Legiuitorul Constituant nu a menţionat şi domeniile de activitate unde nu se pot înfiinţa organizaţii sindicale.

În aceste condiţii revine Legiuitorului ordinar îndatorirea de a nominaliza aceste domenii.

Art. 43. – „Dreptul la muncă şi la protecţia muncii".

„(1). Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la protecţia împotriva şomajului.

(2). Salariaţii au dreptul la protecţia muncii. Măsurile de protecţie privesc securitatea şi igiena muncii, regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiţii grele, precum şi alte situaţii specifice.

(3). Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

(4). Dreptul la negocieri în materie de muncă şi caracterul obligatoriu al convenţiilor colective sunt garantate."

Dreptul la muncă reprezintă unul dintre cele mai naturale drepturi ale omului. Este un drept fundamental cu caracter imprescriptibil. Acest drept nu poate fi îngrădit deoarece prin exercitarea sa omul îşi procură cele necesare traiului (desigur îi exceptăm pe marii capitalişti care dispun de averi fabuloase).

Dreptul la muncă implică alegerea liberă a profesiunii şi alegerea liberă a locului de muncă. Aceste alegeri sunt determinate de stările vocaţionale şi de aptitudinile celor ce doresc să se angajeze şi se concretizează prin aplicarea principiului competenţei profesionale la angajare.

Dreptul la protecţia socială a muncii include: securitatea şi igiena muncii; regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor; instituirea salariului minim pe economie; repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit şi prestarea muncii în condiţii grele (deosebite).

Durata normală a zilei de lucru este de cel mult 8 ore, atât timp cât în mod expres se prevede în Constituţie că durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

Desigur, durata zilei de lucru poate varia dar în medie, adică în ansamblu, ea trebuie să fie de 8 ore.

Statul garantează dreptul la negocieri în materie de muncă precum şi caracterul obligatoriu al convenţiilor (contractelor) colective de muncă. Reţinem totodată, Legiuitorul Constituant nu a precizat în textul constituţional că **la muncă egală, femeile au un salariu egal cu bărbaţii**. Dar acest aspect rezultă implicit din poziţia de egalitate a tuturor cetăţenilor Republicii Moldova, indiferent de sex. Totuşi egalitatea salarizării femeilor şi a bărbaţilor reprezintă o latură a egalităţii în drepturi a cetăţenilor şi de aceea ar fi trebuit înserată în textul constituţional, în mod expres !!!

Dreptul la muncă reflectă însăşi personalitatea umană. El trebuie să se exercite în mod liber, fără constrângeri sau servituţi.

Art. 44. – „Interzicerea muncii forţate".

„(1). Munca forţată este interzisă.

(2). Nu constituie muncă forţată:

a). serviciul cu caracter militar sau activităţile desfăşurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu;

b). munca unei persoane condamnate, prestată în condiţii normale, în perioada de detenţie sau de libertate condiţionată;

c). prestaţiile impuse în situaţia creată de calamităţi ori de alt pericol, precum şi cele care fac parte din obligaţiile civile normale, stabilite de lege".

Interzicerea muncii forţate reprezintă **un corolar al dreptului la muncă.** Alegerea profesiunii şi a locului de muncă fiind liberă, în mod firesc, munca forţată este interzisă.

Textul constituţional precizează ce activităţi nu constituie muncă forţată.

Aceste activităţi sunt limitativ menţionate în alin. (2) al articolului. Noi nu vom insista asupra lor deoarece sunt clar conturate şi cert determinate.

Reglementările cu caracter constituţional referitoare la interzicerea muncii forţate sunt, în linii generale, în acord cu prevederile Pactului internaţional relativ la drepturile civile şi politice şi cu legislaţia în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene.

Nici nu se putea altfel deoarece art. 44 nu reprezintă altceva decât reproducerea art. 39 din Constituţia României adoptată în anul 1991, respectiv art. 42 din Constituţia României revizuită prin legea nr. 429 / 2003.

Art. 45. – „Dreptul la grevă".

„(1). Dreptul la grevă este recunoscut. Grevele pot fi declanşate numai în scopul apărării intereselor profesionale cu caracter economic şi social ale salariaţilor.

(2). Legea stabileşte condiţiile de exercitare a dreptului la grevă, precum şi răspunderea pentru declanşarea nelegitimă a grevelor."

Dreptul la grevă constituie un mijloc de presiune utilizat de salariaţi pentru obţinerea unor condiţii superioare de muncă. El se materializează prin încetarea voluntară a muncii de către salariaţii unităţii economice.

Pentru exercitarea dreptului la grevă trebuie ca subiecţii să aibă o calitate specială, circumstanţială - aceea de **salariaţi**.

Exercitarea dreptului la grevă presupune anumite **limite**. Aceasta în sensul că, deşi textul constituţional nu prevede, trebuiesc asigurate serviciile esenţiale pentru societate.

Legiuitorul ordinar trebuie să stabilească şi să nominalizeze serviciile publice esenţiale pentru societate, precum şi categoriile de funcţionari publici cărora nu le este permis să declare grevă.

Tot el trebuie să legifereze în domeniul răspunderii subiectelor de drept pentru declanşarea nelegitimă a grevelor şi – am spune noi – pentru declanşarea grevelor fără asigurarea serviciilor esenţiale pentru societate.

Art. 46. – „Dreptul la proprietate privată şi protecţia acesteia".

„(1). Dreptul la proprietate privată, precum creanţele asupra statului sunt garantate.

(2). Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă şi prealabilă despăgubire.

(3). Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(4). Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracţiuni ori contravenţii pot fi confiscate numai în condiţiile legii.

(5). Dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecţia mediului înconjurător şi asigurarea bunei vecinătăţi, precum şi la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.

(6). Dreptul la moştenire a proprietăţii private este garantat".

În alin. (1) se prevede că dreptul de proprietate privată şi creanţele asupra statului sunt garantate. Desigur, legea este aceea care determină în concret conţinutul şi limitele în care se pot exercita aceste drepturi.

Dreptul de proprietate este un drept fundamental al cetăţeanului moldovean şi al omului în general.

Dreptul de proprietate privată presupune exercitarea dezmembrămintelor sale şi utilizarea tuturor atributelor conferite titularului: **posesia, folosinţa** şi **dispoziţia (materială şi juridică).**

În alin. (2) este instituit principiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică. Exproprierea nu se poate realiza pentru obţinerea sau pentru satisfacerea unor interese private. De asemenea, când se expropriază pentru cauză de utilitate publică se acordă o despăgubire **prealabilă** şi **justă**.

Pentru a proteja patrimoniul subiectelor de drept s-a prevăzut că averea dobândită în mod licit (legal şi legitim) **nu poate fi confiscată.** Constituantul a introdus o prezumţie de excepţie cu prevedere la bunurile fiecărei persoane fizice sau persoane juridice. Această prezumţie se referă la caracterul licit al dobândirii bunurilor din patrimoniu. Este o prezumţie cu caracter relativ, organele abilitate având dreptul de a produce dovada (proba) contrară (alin. 3).

Se precizează că bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracţiuni ori contravenţii pot fi confiscate în condiţiile prevăzute de lege (alin. 3). Este firesc având în vedere că infracţiunile şi contravenţiile constituie fapte ilicite, cu grad de pericol social.

Dacă nu s-ar proceda la confiscarea acestor bunuri infractorul sau contravenientul şi-ar spori patrimoniul fără o cauză legitimă.

Legiuitorul Constituant impune anumite **limite** în exercitarea dreptului de proprietate privată: respectarea protecţiei mediului,

asigurarea bunei vecinătăţi şi alte îndatoriri nenominalizate stabilite în temeiul legii sau în baza cutumei [(art. 46 alin. (5)].

Garantând dreptul de proprietate privată desigur că Legiuitorul Constituant garantează şi **dreptul la moştenire.**

Dreptul la moştenire (succesiune) – este garantat indiferent dacă succesiunea este **legală** sau **testamentară.**

Proclamarea de principiu a garantării dreptului la succesiune implică detalierea chestiunii în cadrul „**Dreptului succesoral**" care cuprinde textele din legislaţia civilă aceea reglementează în detaliu moştenirea şi formele acesteia [alin. (6)].

În opinia noastră, **proprietatea privată trebuie să fie garantată şi ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular**.

Este garantat – în sensul că autorităţile etatice şi orice subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate privată şi să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv.

Garanţia – rezultă din obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor subiectelor de drept de a se abţine de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată şi care aparţine titularului. Este garantat deoarece dreptul de proprietate privată este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiţie **aceleaşi mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate privată este statul, unităţile administrativ – teritoriale, instituţiile bugetare de stat, regiile autonome sau persoane fizice ori persoane juridice de drept privat.

Aşa se explică de ce Legiuitorul Constituant ar trebui să utilizeze expresia „**indiferent de titular**".

De asemenea, în Constituţia ar trebui prevăzută **interzicerea naţionalizării sau a oricărei alte măsuri de trecere silită în proprietatea publică a unor bunuri pe baza apartenenţei sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor**.

Ar fi o dispoziţie constituţională extrem de generoasă de natură a asigura securitatea circuitului civil general dar, mai ales, de a concretiza principiile democratice ale Statului de Drept. Credem că o asemenea eventuală dispoziţie ar conduce la evitarea, pe viitor, a luării unor măsuri extreme de natură a afecta patrimoniul subiectelor

de drept. Ceea ce, de altfel, s-a întâmplat în Republica S.S. Moldovenească după instaurarea regimului comunist sovietic.

În Constituţie ar trebui înserată prevederea potrivit căreia **pentru lucrări de interes general autoritate publică poate folosi subsolul oricărei proprietăţi imobiliare, cu obligaţia de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantaţiilor sau construcţiilor, precum şi pentru alte daune imputabile autorităţii. Despăgubirile menţionate se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergenţă, prin justiţie**. S-ar conferi, în acest fel, dreptul autorităţii publice de a utiliza subsolul oricărei proprietăţi imobiliare. Aceasta numai în ipoteza efectuării unor „**lucrări de interes general**". Pentru eventualele daune (prejudicii) aduse proprietarului, prin efectuarea lucrărilor, autoritatea publică este obligată să îl despăgubească prin echivalent bănesc. Valoarea despăgubirilor, şi în cazul exproprierii pentru cauză de utilitate publică dar şi în cazul efectuării de lucrări de interes general, se stabileşte de autoritatea publică şi de proprietar pe cale amiabilă. Dacă sunt neînţelegeri proprietarul s-ar putea adresa instanţei de judecată competente.

Ar trebui prevăzută în Constituţie **aptitudinea cetăţenilor străini şi a apatrizilor de a dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condiţiile rezultate din aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană şi din alte tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte, pe bază de reciprocitate, în condiţiile prevăzute prin lege organică, precum şi prin moştenirea legală.**

Art. 47. – „Dreptul la asistenţă şi protecţie socială".

„(1). Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea, lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare.

(2). Cetăţenii au dreptul la asigurare în caz de: şomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrâneţe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistenţă, în urma unor împrejurări independente de voinţa lor".

Acest text consacră obligaţia statului de a asigura cetăţenilor condiţii decente de viaţă. Luarea măsurilor de dezvoltare economică şi de protecţie socială adecvată constituie obligaţii ale statului, de fapt ale autorităţilor publice.

Prin condiţii decente de viaţă se înţelege asigurarea, de principiu, a hranei, îmbrăcămintei, locuinţei şi a îngrijirii medicale corespunzătoare.

Desigur aceasta nu înseamnă că unii cetăţeni au dreptul de a fi asistaţi continuu, fără a depune cel mai mic efort, trăind din subvenţiile asigurate de societate, adică de personale fizice care muncesc.

Aceasta înseamnă că Republica Moldova **este un stat social** dar nu trebuie scăpat din vedere că întreaga economie (infrastructura) acestui stat este de piaţă, aşa încât şi principiile statului liberal, concurenţial se impun a fi reţinute.

Statul social nu înseamnă asigurarea mijloacelor de trai alcoolicilor, vagabonzilor, persoanelor fizice lipsite de voinţă şi de aptitudini.

Acest principiu generos al Constituţiei Republicii Moldova nu trebuie să afecteze persoanele angajate în muncă care poartă „**povara**" pentru asigurarea bunelor condiţii de trai unor persoane fizice din categoriile anterior nominalizate.

Într-adevăr sunt persoane fizice îndreptăţite la satisfacerea acestei obligaţii din partea statului: şomeri, bătrâni, bolnavi. Lor le este destinat ajutorul societăţii.

Se prevede că cetăţenii moldoveni au dreptul la asigurare în caz de şomaj, boală, invaliditate etc.

Aceste drepturi fundamentale ale cetăţenilor implică îndatorirea autorităţilor publice competente de a le satisface, îndeplinindu-le.

Art. 48. – „Familia".

„(1). Familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului.

(2). Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimţită între bărbat şi femeie, pe egalitatea lor în drepturi şi pe dreptul şi

îndatorirea părinţilor de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea copiilor.

(3). Condiţiile de încheiere, de desfacere şi de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege.

(4). Copiii sunt obligaţi să aibă grijă de părinţi şi să le acorde ajutor".

Căsătoria este liber consimţită. Bărbatul şi femeia au dreptul fundamental de a se căsători, de la vârsta prevăzută în dispoziţiile legale.

Căsătoria se întemeiază pe **egalitatea dintre soţi** care reprezintă o situaţie particulară a principiului egalităţii tuturor cetăţenilor Republicii Moldova.

Soţii, în egală măsură, au dreptul şi obligaţia de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea (învăţătura) copiilor. Acest drept / obligaţie se concretizează atât în raport cu copiii rezultaţi din căsătorie cât şi în raport cu copiii rezultaţi din afara căsătoriei. **Egalitatea în drepturi a celor două categorii de copii (din căsătorie respectiv din afara căsătoriei) ar trebui să devină un principiu explicit formulat în Constituţia Republicii Moldova.**

Legislaţia civilă (Codul Familiei) reglementează în amănunt condiţiile de încheiere, de desfacere şi de nulitate a căsătoriei. Din acest motiv Legiuitorul Constituant face trimitere la lege cu privire la aceste aspecte.

Este înserată obligaţia copiilor de a avea grijă de părinţii lor şi de a le acorda ajutor. Este vorba de susţinerea morală şi materială a părinţilor de către copii.

Cu privire la susţinerea materială câteva precizări credem că sunt utile. **Părinţii trebuie să se afle în stare de nevoie** pentru a beneficia de ajutorul material al copiilor lor (majori, desigur). Această stare de nevoie nu se prezumă, ea trebuie dovedită.

Descendenţii de gradul I – **copii majori** – au obligaţia de ajutorare a părinţilor aflaţi în nevoie fără a neglija întreţinerea datorată propriilor lor copii minori sau majori aflaţi în continuare de studii. De asemenea, nu trebuie neglijată obligaţia de ajutorare reciprocă a soţilor pe parcursul căsătoriei.

Proclamaţia din alin. (1) al articolului supus analizei nu comportă comentarii. Este apropiată ideologiei socialismului sovietic totalitar.

Art. 49. – „Protecţia familiei şi a copiilor orfani”.

„(1). Statul facilitează, prin măsuri economice şi prin alte măsuri, formarea familiei şi îndeplinirea obligaţiilor ce îi revin.

(2). Statul ocroteşte maternitatea, copiii şi tinerii, stimulând dezvoltarea instituţiilor necesare.

(3). Toate preocupările privind întreţinerea, instruirea şi educaţia copiilor orfani şi a celor lipsiţi de ocrotirea părinţilor revin statului şi societăţii. Statul stimulează şi sprijină activitatea de binefacere faţă de aceşti copii”.

Acest text constituţional proclamă obligaţia statului de a sprijini prin diverse măsuri, în special cu caracter economic, căsătoria tinerilor (formarea familiei) şi procrearea, naşterea de descendenţi în cadrul familiei, creşterea şi educarea tinerelor generaţii în sânul familiilor.

Statul se obligă la crearea unor instituţii etatice prin intermediul cărora să fie ocrotită maternitatea şi să asigure ocrotirea copiilor şi a tinerilor.

În privinţa copiilor orfani se menţionează că instruirea şi educaţia acestora precum şi a copiilor lipsiţi – din diferite motive – de ocrotirea părinţilor reprezintă o obligaţie, care revine statului şi societăţii, în ansamblu.

Dispoziţia din alin. (3) este necesară în scopul ocrotirii acestor categorii de minori.

Art. 50. – „Ocrotirea mamei, copiilor şi a tinerilor”.

„(1). Mama şi copilul au dreptul la ajutor şi ocrotire specială. Toţi copiii, inclusiv cei născuţi în afara căsătoriei, se bucură de aceeaşi ocrotire socială.

(2). Copiii şi tinerii se bucură de un regim special de asistenţă în realizarea drepturilor lor.

(3). Statul acordă alocaţiile necesare pentru copii şi ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori handicapaţi. Alte forme de asistenţă socială pentru copii şi tineri se stabilesc prin lege.

(4). Exploatarea minorilor, folosirea lor în activităţi care le-ar dăuna sănătăţii, moralităţii sau care le-ar pune în primejdie viaţa ori dezvoltarea morală sunt interzise.

(5). Autorităţile publice asigură condiţii pentru participarea liberă a tinerilor la viaţa socială, economică, culturală şi sportivă a ţării".

Constituţia garantează acestor categorii de persoane fizice un **regim special de protecţie si de asistenţă.**

Mama şi copilul beneficiază de ocrotire specială şi de ajutor din partea societăţii.

Din nefericire, **Legiuitorul Constituant nu a prevăzut o limită de vârstă sub care minorii să nu poată fi angajaţi ca salariaţi**. Chiar dacă în **dreptul obiectiv (pozitiv)** există o astfel de prevedere, considerăm că era imperios necesar ca această reglementare să capete un caracter constituţional.

Sunt precizate măsurile adoptate dar şi obligaţiile care revin statului: acordarea de ajutoare, alocaţii etc. Legiuitorul ordinar poate stabili şi alte forme de sprijin pentru copii şi tineri.

Se interzice exploatarea minorilor precum şi folosirea acestora la activităţi care le-ar dăuna sănătăţii sau moralităţii ori le-ar pune în pericol viaţa sau normala dezvoltare fizică şi psihică.

Statul este dator să protejeze şi să încurajeze participarea tinerilor la activităţile din toate domeniile sociale.

Art. 51. – „Protecţia persoanelor handicapate".

„(1). Persoanele handicapate beneficiază de o protecţie specială din partea întregii societăţi. Statul asigură pentru ele condiţii normale de tratament, de readaptare, de învăţământ, de instruire şi de integrare socială.

(2). Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forţat, decât în cazurile prevăzute de lege."

Acest drept fundamental se referă la persoanele fizice cu dizabilităţi, defavorizate fizic sau psihic. Aceste persoane fizice au dreptul de a beneficia de protecţie specială. Obligaţia corelativă cu caracter constituţional, fundamental, revine autorităţilor şi instituţiilor publice competente.

Cu excepţia cazurilor prevăzute de legislaţie nici o persoană fizică nu poate fi supusă unui tratament medical forţat. Este o prevedere menită a garanta realizarea curelor exclusiv cu consimţământul prealabil al persoanei şi pentru a se evita tratamentele şi intervenţiile chirurgicale experimentale.

Art. 52. – „Dreptul de petiţionare”.

„(1). Cetăţenii au dreptul să se adreseze autorităţilor publice prin petiţii formulate numai în numele semnatarilor.

(2). Organizaţiile legal constituite au dreptul să adreseze petiţii exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă”.

Dreptul de petiţionare constituie un drept subiectiv garanţie pentru cetăţenii Republicii Moldova.

Au dreptul de a petiţiona cetăţenii moldoveni şi persoanele juridice legal constituite pe teritoriul Republicii Moldova.

Persoanele fizice trebuie să semneze petiţiile formulate către autorităţile publice; persoanele juridice pot adresa petiţii – prin reprezentanţii lor legali – exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Pentru a se asigura în mod efectiv dreptul de petiţionare Legiuitorul Constituant ar fi trebuit să prevadă scutirea de taxă a petiţiilor.

La orice petiţie adresată fiecare autoritate publică trebuie să răspundă. Condiţiile şi termenul pentru trimiterea răspunsului cad în sarcina Legiuitorului ordinar, care reglementează aceste situaţii prin lege.

De asemenea, Legiuitorul ordinar trebuie să reglementeze responsabilităţile care revin funcţionarilor publici pentru încălcarea dispoziţiilor legale privitoare la termenele şi condiţiile în care răspunsul trebuie redactat şi înaintat petentului.

Răspundere trebuie să existe şi pentru funcţionarul public care cu intenţie sau din neglijenţă şi-a îndeplinit necorespunzător îndatoririle de serviciu, fapt ce a determinat exercitarea dreptului de petiţionare de către subiectul de drept nemulţumit.

Art. 53. – „Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică”.

„(1). Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptăţită să obţină recunoaşterea dreptului pretins, anularea actului şi repararea pagubei.

(2). Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârşite în procesele penale de către organele de anchetă şi instanţele judecătoreşti".

Autorităţile publice răspund: **dacă emit un act administrativ care vatămă drepturile unui subiect de drept; dacă nu soluţionează, în termenul prevăzut de lege, o cerere adresată de o persoană** şi **pentru prejudiciile cauzate de erorile judiciare exclusiv în procesele penale**.

Persoana prejudiciată poate solicita: **recunoaşterea dreptului pretins; anularea actului** şi **repararea, adică acoperirea, prejudiciului.**

Cetăţeanul trebuie să justifice dreptul solicitat (drept subiectiv, evident) şi să producă actul, emis de autoritatea publică, generator de prejudicii.

Cu privire la răspunderea pentru erorile judiciare ea se circumscrie doar proceselor penale.

Credem că la o eventuală modificare a Constituţiei ar fi necesară revizuirea textului în sensul că este necesar ca statul să răspundă pentru erorile judiciare săvârşite în orice fel de procese: penale, civile, administrative.

Dacă se constată eroarea judiciară statul îl despăgubeşte pe cel vătămat.

Răspunderea judecătorilor şi a procurorilor ar trebui să fie angajată dacă aceştia şi-au exercitat atribuţiile specifice funcţiei fie **cu rea-credinţă**, fie **cu gravă neglijenţă.**

Judecătorii şi / sau procurorii trebuie să răspundă patrimonial faţă de stat deoarece statul se subrogă în locul şi în dreptul celui vătămat şi care a fost despăgubit.

Art. 54. – „Restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi".

„(1). În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi cetăţeanului.

(2). Exerciţiul drepturilor şi libertăţilor nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internaţional şi sunt necesare în

interesele securităţii naţionale, integrităţii teritoriale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă şi infracţiunilor, protejării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane, împiedicării divulgării informaţiilor confidenţiale sau garantării autorităţii şi imparţialităţii justiţiei.

(3). Prevederile alin. (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20 – 24.

(4). Restrângerea trebuie să fie proporţională cu situaţia care a determinat-o şi nu poate atinge existenţa dreptului sau a libertăţii".

Limitarea sau restrângerea unor drepturi sau libertăţi trebuie **să fie prevăzută expres de lege (practic, de Legea fundamentală)** şi **să fie realizată în scopul satisfacerii unor interese publice, generale.**

Limitările prevăzute au **un caracter de excepţie.** Situaţiile care impun restrângerea unor drepturi sau a unor libertăţi fundamentale sunt expres nominalizate de Legiuitorul Constituant în alin. (2).

Aceste situaţii, limitativ prevăzute, realizează condiţia legitimării restrângerii dreptului sau a libertăţii fundamentale.

Alin. (4) precizează că ceea ce se restrânge nu este dreptul subiectiv fundamental sau libertatea fundamentală ci **exercitarea acestora**. Restrângerea exercitării dreptului sau a libertăţii **nu pune în discuţie însăşi existenţa acestora.**

Restrângerea drepturilor sau a libertăţilor fundamentale trebuie să aibă **un caracter nediscriminatoriu.**

Legiuitorul Constituant a menţionat expres în alin. (3) din articolul analizat că nu este posibilă restrângerea drepturilor fundamentale proclamate în art. 20 – 24, respectiv: accesul liber la justiţie (art. 20); prezumţia nevinovăţiei (art. 21); neretroactivitatea legii (art. 22); dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle (art. 23) şi dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică (art. 24).

Facem precizarea că art. 22 din Constituţia Republicii Moldova nu se referă la un drept fundamental; neretroactivitatea legii constituie un principiu fundamental de drept care are însă înrâurire asupra drepturilor subiective ale persoanei fizice.

CAP. III.: ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Art. 55. – „Exercitarea drepturilor şi a libertăţilor”.

„Orice persoană îşi exercită drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile altora”.

Se recunoaşte aptitudinea exercitării drepturilor şi a libertăţilor fundamentale dacă acest exerciţiu se realizează cu bună-credinţă.

Buna-credinţă, în această ipoteză, se referă la respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale celorlalte subiecte de drept.

Evident, dacă drepturile şi libertăţile fundamentale ale altor persoane sunt încălcate sau nerecunoscute de o terţă persoană, aceasta înseamnă că respectivul îşi exercită drepturile în mod abuziv. Abuzul de drept nu poate constitui un temei legitim, pentru recunoaşterea încălcării drepturilor (fundamentale sau simple drepturi subiective) altor persoane, fie ele cetăţeni moldoveni, cetăţenii străini sau apatrizi.

Art. 56. – „Devotamentul faţă de ţară”.

„(1). Devotamentul faţă de ţară este sacru.

(2). Cetăţenii cărora le sunt încredinţate funcţii publice, precum şi militării, răspund de îndeplinirea cu credinţă a obligaţiilor ce le revin şi, în cazurile prevăzute de lege, despre jurământul cerul de ea”.

Între cetăţeanul moldovean şi statul moldovenesc există o legătură organică, firească.

Cetăţenii moldoveni fiind născuţi şi crescuţi în mijlocul poporului român din străvechea Basarabie, fiind educaţi în spiritul cinstirii memoriei strămbunilor noştri, fiind conştienţi că aparţin naţiunii noastre române au obligaţia de devotament şi de fidelitate faţă de ţară.

Faţă de care stat au obligaţii de devotament şi de fidelitate ? O întrebare grea care comportă un răspuns nuanţat.

Cetăţenii moldoveni trebuie să fie fideli şi să manifeste devotament în raport cu statul moldovean. Dar dacă autorităţile Republicii Moldova intră în conflict cu România, cetăţenii „moldoveni" trebuie să fie fideli patriei – mamă, România.

Argumente:

*. înaintaşii lor, bunici, părinţi au fost cetăţeni ai Regatului României;

*. comunitatea de limbă, de obiceiuri, de interese, factura psihologică comună a tuturor românilor de la Tisa la Nistru;

*. istoria noastră comună;

*. conştiinţa că „moldovenii" nu constituie un popor sau o naţiune distinctă ci doar o parte componentă a naţiunii române şi poporului român;

*. unitatea indestructibilă politico – geografică a vechii Ţări a Moldovei care constituie o parte componentă a Marii României;

*. conştientizarea ideii că numai într-o România unită între vechile sale hotare românii basarabeni pot să-şi făurească un viitor luminos, lipsit de asuprire naţională.

Fidelitatea faţă de ţară, faţă de naţiunea română, faţă de memoria înaintaşilor este sfântă.

Trădarea nu presupune „**denunţarea**" unui sistem social politic; ea implică abdicarea de la sacrul ideal al respectului faţă de neamul românesc şi faţă de mult încercata noastră ţară.

Firesc, cetăţenii care exercită funcţii publice şi militarii trebuie să depună jurământ faţă de Patrie.

Deci, **juridic** devotamentul şi fidelitatea cetăţenilor se cuvine Republicii Moldova iar **moral, efectiv şi legitim** devotamentul cetăţenilor Republicii Moldova se cuvine României ca fiind Patria comună a tuturor românilor, fie ei moldoveni, munteni, olteni, dobrogeni, transilvăneni etc.

Art. 57. – Apărea patriei.

„(1). Apărarea Patriei este un drept şi o datorie sfântă a fiecărui cetăţean.

(2). Serviciul militar este satisfăcut în cadrul forţelor militare, destinate apărării naţionale, pazei frontierei şi menţinerii ordinii publice, în condiţiile legii".

Îndatorirea de apărare a ţării aparţine tuturor cetăţenilor moldoveni. Prestarea jurământului militar semnifică fidelitate faţă de naţiunea română din Republica Moldova şi obligă la adoptarea unei conduite exemplare.

Art. 58. – Contribuţii financiare.

„(1). Cetăţenii au obligaţia să contribuie, prin impozite şi taxe, la cheltuielile publice.

(2). Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure aşezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3). Orice alte prestaţii sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege".

Textul constituţional precizat instituie obligaţia cetăţenilor Republicii Moldova de a contribui la cheltuielile publice, prin plata de taxe şi impozite. Se instituie o obligaţie şi pentru autorităţile publice concretizată în aşezarea justă, motivată, a sarcinilor fiscale.

Cu excepţia prestaţiilor impuse prin lege, pentru situaţii excepţionale, orice alt tip de prestaţii sunt interzise.

Art. 59. – „Protecţia mediului înconjurător şi ocrotirea monumentelor".

„Protecţia mediului înconjurător, conservarea şi ocrotirea monumentelor istorice şi culturale constituie o obligaţie a fiecărui cetăţean".

Textul constituţional se referă explicit la obligaţia cetăţenilor Republicii Moldova de a proteja, conserva şi ocroti mediul înconjurător şi monumentele istorice şi culturale.

În acest mod se asigură standardele de calitate a vieţii şi protejarea sănătăţii cetăţenilor statului şi, totodată, se prezervează istoria şi tradiţiile, amintirea vie a marilor noştri oameni de stat şi de cultură.

Titlul III: Autorităţile publice

Titlul III al Constituţiei Republicii Moldova intitulat „**Autorităţile publice**” este structurat astfel:

Cap. IV. - Parlamentul; Cap. V. – Preşedintele Republicii Moldova; Cap. VI. – Guvernul; Cap. VII. – Raporturile Parlamentului cu Guvernul; Cap. VIII. – Administraţia Publică; Cap. IX. – Autoritatea judecătorească (art. 60 – art. 125).

Vom analiza acest titlu pornind, în primul rând, de la instituţiile şi autorităţile publice supuse analizei.

CAP. I.: PRINCIPIUL SEPARAŢIEI ŞI ECHILIBRULUI PUTERILOR ÎN STAT.

Ca şi Statul, de altfel, **puterea publică** privită ca un raport între guvernanţi şi guvernaţi se află în preocupările filozofilor, juriştilor şi politologilor.

Având în vedere tema lucrării de faţă ne interesează mai puţin dezvoltarea şi afirmarea principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. Ceea ce ne interesează însă este transpunerea acestui principiu în Legea fundamentală a Republicii Moldova, în Constituţia acestui stat.

Constituţia Republicii Moldova a asigurat realizarea fundamentelor Statului de Drept în această ţară.

Art. 6 din Constituţia Republicii Moldova intitulat „**Separaţia şi colaborarea puterilor**” consacră existenţa celor trei puteri – **legislativă**, **executivă** şi **judecătorească** – care sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin. Introducerea acestei norme juridice constituţionale are menirea de a garanta fiinţarea principiului separaţiei şi al echilibrului puterilor în stat în organizarea politico – juridică a Statului moldovenesc contemporan.

Fără îndoială, înserarea în mod expres a acestui principiu în Legea fundamentală împiedică orice „tentativă” de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri” constituite în stat.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că şi forţa de constrângere etatică este,

de asemenea, unică. Acest aspect rezultă şi din dispoziţiile art. 2 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova care prevede: „Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituţie".

În consecinţă, autorităţile publice constituite în „puteri" ale statului exercită anumite funcţii cu caracter etatic: **funcţia legislativă, funcţia executivă şi funcţia jurisdicţională**.

Deci, puterea etatică fiind unică şi indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcţii nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficientă separaţia puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noţiunii de „putere" cu cea de „**funcţie**" ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" etatice întâmpină anumite dificultăţi în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituţional este reprezentat de relaţia dintre „majoritatea politică" şi „minoritatea politică", sau altfel spus de corelaţia dintre „putere", în sensul de guvernanţi; şi „opoziţie".

De principiu, partidul sau coaliţia de partide care a câştigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează şi guvernul.

În aceste condiţii, guvernul fiind o emanaţie a majorităţii parlamentare este greu de acceptat o separaţie între legislativ şi executiv. Mai curând „separaţia" se manifestă între guvernanţi şi opoziţia parlamentară.

Principiul constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor nu-şi pierde importanţa, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai apreciază în doctrină că între legislativ şi executiv nu poate exista echilibru şi cu atât mai puţin separaţie, deoarece autorităţile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare.

Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul" normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăşi Legiuitorul Constituant care a precizat (sau a tranşat !!) în art. 60 alin. (1) din

Constituţie: „Parlamentul **este organul reprezentativ suprem** al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului.”

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privinţa reprezentativităţii „poporului moldovean” iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcţii distincte în stat. Aceasta nu înseamnă că înţelegem să diminuăm în vreun fel rolul şi locul autorităţii deliberativ – legislative în cadrul Republicii Moldova.

Cel mai pregnant separaţia puterilor se identifică, dacă ne raportăm la Parlament, în relaţia cu Autoritatea judecătorească.

Deşi dispune de mijloace de control multiple autoritatea legiuitoare nu poate fi „supremă” în raport cu instanţele judecătoreşti, acestea din urmă fiind independente.

Faptul că Parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relaţie dependenţă deoarece legile sunt general – obligatorii având incidenţă asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorităţii deliberativ – legislative.

*
* *

Nu este locul de a detalia pârghiile şi mecanismul de control de care dispun autorităţile publice constituite de stat. Trebuie însă remarcat că principiul separaţiei şi echilibrului puterilor, expus prevăzut în Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, şi mai rău, o „lozincă”.

*
* *

În doctrina de drept constituţional se apreciază că puterea publică (conferită autorităţilor publice), prin intermediul căreia se exteriorizează voinţă Statului **este o putere politică**.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanţat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcţia sa jurisdicţională o putere politică ?

Vrând, nevrând puterea judecătorească exercită **o funcţie publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare.

Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorităţii parlamentare, instanţele judecătoreşti fiind „obligate" să aplice aceste legi, desfăşoară o funcţie publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formaţiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea aşa-zis „**politică**" a autorităţii judecătoreşti nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea, deliberativ – legislativă sau de autoritatea executivă a statului.

Poate din această cauză Montesquieu, „creatorul" [6)] teoriei separaţiei puterilor etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă" într-o anumită măsură.

Nefiind părtaşă la realizarea „jocurilor politice", îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viaţa politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuţii sporite prin contrabalansarea „**democraţiei politice**" a majorităţii parlamentare şi implicit a autorităţii guvernamental – executive prin intermediul „**democraţiei juridice**" specifică **Statului de Drept**.

Aceasta reprezintă revanşa puterii judecătoreşti deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie cheia de boltă a întregului edificiu al Statului de Drept.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituţie „Republica Moldova este un stat de drept...", Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democraţiei juridice" alături de democraţia politică majoritară de factură parlamentară.

Din acest punct al raţionamentului rezultă, în mod logic, o teză de care politicienii – în ansamblu şi de pe orice meridian – se tem: posibilitatea realizării unui guvernământ al autorităţii judecătoreşti sau, mai corect, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

[6)] Separaţia puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

De aici construcţia devine apocaliptică: decăderea politicii, supremaţia Dreptului, înglobarea ştiinţelor politice în Dreptul Public şi mai ales posibilitatea „confiscării" locului şi rolului jucat de politicieni de către juriştii publicişti (specializaţi în Dreptul Public).

Efectul acceptării democraţiei juridice, a principiilor Statului de Drept de către Adunarea Constituantă este reprezentat, în mod indubitabil, de apariţia în „peisajul" constituţional moldovenesc a Curţii Constituţionale.

Această instituţie nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă şi nici în puterea judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice cu dispoziţiile constituţionale şi având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituţională, Curtea Constituţională este un legislator negativ. În consecinţă, ea invalidează voinţa democraţiei politice majoritare instituind o democraţie juridică.

Dar Curtea Constituţională nu este parte componentă a autorităţii judecătoreşti !!! Având dublă natură, atât politică cât şi juridică, această autoritate dă o grea lovitură principiului clasic al separaţiei şi echilibrului puterilor constituie în stat.

Instituirea Curţii Constituţionale în Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene, inclusiv România, reprezintă, în opinia noastră, neîncrederea Legiuitorul Constituant în instanţele judecătoreşti de drept comun şi în mod deosebit în instanţa supremă – Curtea Supremă de Justiţie.

Curtea Constituţională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât şi cu autoritatea judecătorească.

Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv) şi statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituţionalităţii normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituţională de autoritatea judecătorească. Chiar şi modul de organizare şi funcţionare a Curţii Constituţionale este propriu puterii judecătoreşti. Dar, Curtea Constituţională deşi nu legiferează pronunţă decizii care au efecte erga omnes fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curţii Constituţionale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului moldovean şi în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autorităţile etatice.

Caracterele deciziilor Curţii Constituţionale apropie această instituţie de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instituţiile de drept comun nu au posibilitatea „participării" la jocul politic.

Contraponderea democraţiei politice – concretizată în democraţia juridică nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**" judecătorilor Curţii Constituţionale.

Exclusiv judecătorii Curţii Constituţionale, în calitatea lor de apărători ai Constituţiei Republicii Moldova, pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislaţiei.

Pentru ceilalţi judecători actul normativ – juridic, în vigoare, nu este nici rău, nici bun – **este LEGE**, cât timp nu s-a constatat neconstituţionalitatea sa.

*
* *

Cu sinceritate credem că fundamentarea şi edificarea Curţii Constituţionale a fost şi este de natură a schimba modul tradiţional de înţelegere şi de interpretare a principiului juridic, politic şi constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în statul moldovenesc contemporan.

*
* *

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanţelor ordinare de a efectua controlul constituţionalităţii legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorităţii) judecătoreşti. Dimpotrivă, justiţia constituţională fiind o jurisdicţie specială, având ca obiect asigurarea conformităţii Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituţie, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituţională constituie o „**putere**" independentă în statul moldovenesc, distinctă de celelalte trei „**clasice**" puteri

constituite şi fundamentate pe temeiul principiului separaţiei şi echilibrului puterilor publice.

CAP. II.: AUTORITATEA DELIBERATIV-LEGISLATIVĂ. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA.

În cadrul Titlului III din Constituţia Republicii Moldova cap. IV este consacrat reglementării Parlamentului (art. 60 - art. 76). Acest capitol cuprinde secţiunea 1 - „Organizare şi funcţionare”; secţiunea a 2-a - „Statutul deputaţilor” şi secţiunea a 3-a - „Legiferarea”.

Conform dispoziţiilor constituţionale parlamentul nou ales se întruneşte la convocarea Preşedintelui Republicii Moldova în termen de cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63, alin. (2) din Constituţie].

Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat de către cetăţenii, cu drept de vot, ai Republicii Moldova.

Parlamentul Republicii Moldova este unicameral fiind compus din 101 deputaţi. În legătură cu structura Parlamentului Republicii Moldova se constată că aceasta este unicamerală.

Constituantul „moldovean” ar putea pe viitor îmbrăţişa ideea tradiţională consacrată în România referitoare la alcătuirea autorităţii deliberativ-legislative. În acest sens nu este exclus ca Parlamentul Republicii Moldova sa aibă pe viitor o structură bicamerală.

În doctrina Dreptului Constituţional a fost acreditată ideea că structura bicamerală a Parlamentului se impune în statele federale. Într-adevăr, în ţările care din punct de vedere a structurii de stat sunt federale (federative), parlamentul federal este alcătuit din **două camere: Camera joasă sau populară** care reprezintă cetăţenii, poporul şi respectiv **Camera superioară sau înaltă** care reprezintă statele federate care alcătuiesc statul federal.

În aceste condiţii s-a considerat că în statele unitare nu se justifică existenţa unui parlament bicameral.

Noi nu dorim să fim partizani bicameralismului sau monocameralismului în Republica Moldova. Trebuie însă să observăm că extinderea frontierelor Uniunii Europene aduce în discuţie o temă rămasă încă nerezolvată, în principiu. Este vorba de constituirea euroregiunilor pe teritoriul statului moldovenesc.

Ar fi de preferat, opinăm noi, ca în Camera Superioară, în Senat, să fie reprezentate regiunile de dezvoltare deja consfinţite sau aflate în stadiul de proiect. Desigur, se impune o diferenţiere accentuată a competenţelor celor două ipotetice Camere în sensul că Senatul ar trebui să devină efectiv o Cameră ponderatoare, de reflecţie, care să cenzureze potenţialul avânt al Camerei inferioare.

În aceste condiţii este evident că, în structura bicamerală, Camera inferioară trebuie să constituie motorul, forţa motrice a întregii activităţi cu caracter legislativ.

În Camera superioară ar putea fi reprezentate şi unităţile administrativ-teritoriale precum şi unităţile teritoriale cu statul special (Găgăuzia şi Transnistria).

În alte condiţii exponenţii curentului monocameralismului au câştig de cauză deoarece existenţa celor două Camere, deşi tradiţional consacrată în patria-mamă, România, este de natură a frâna procesul complex deliberativ-legislativ în mod nejustificat.

În ipoteticul sistem bicameralist ar fi mai puţin importantă realizarea echilibrului prin contrapunerea unei Camere către cealaltă Cameră, cât asigurarea unei reale specializări a fiecăreia dintre Camere, în accelerarea asigurării celebrităţii adoptării legilor.

Potrivit dispoziţiilor art. 60 din Constituţia Republicii Moldova parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului. Ele este compus din 101 deputaţi.

Sintetizând dispoziţiile Legii fundamentale consacrate analizei Parlamentului Republicii Moldova precizăm următoarele:

Conform dispoziţiilor constituţionale Parlamentul nou ales se întruneşte la convocarea Preşedintelui Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri (art. 63 alin. (2) din Constituţie).

Preşedintele Parlamentului este ales prin vot secret, cu majoritatea voturilor deputaţilor aleşi, pe durata mandatului Parlamentului.

Vicepreşedinţii Parlamentului Republicii Moldova se aleg la propunerea Preşedintelui Parlamentului, cu consultarea fracţiunilor parlamentare.

Este necesar ca fiecare mandat de parlamentar să fie validat. O Comisie specială de validare a mandatelor deputaţilor trebuie aleasă

în prima şedinţă şi trebuie să respecte configuraţia politică a Parlamentului.

Parlamentul trebuie să fie legal constituit după validarea a 2/3 din numărul total al mandatelor de deputat.

O consecinţă firească a alegerilor parlamentare o reprezintă constituirea grupurilor parlamentare.

Din nefericire, Constituţia Republicii Moldova nu menţionează aceste aspecte, dar credem că în vederea constituirii grupurilor parlamentare trebuie indicat un număr minim de deputaţi care au candidat în alegerile parlamentare pe listele aceluiaşi partid politic sau pe listele aceleiaşi coaliţii de partide politice.

În Parlament pot fi aleşi şi deputaţi independenţi. Aceşti parlamentari sunt candidaţi independenţi aleşi sau deputaţi deveniţi independenţi ca urmare a părăsirii grupurilor parlamentare.

Este evident că deputaţii unui partid politic sau a unei formaţiuni politice nu pot constitui decât un singur grup parlamentar.

Dacă un partid politic nu are un număr suficient de deputaţi pentru a forma un grup parlamentar, deputaţii se vor afilia la alte grupuri parlamentare constituite.

Alcătuirea şi funcţionarea Parlamentului Republicii Moldova

De la început trebuie să precizăm că art. 62 din Constituţie prevede: „Curtea Constituţională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăşte validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislaţiei electorale”.

Considerăm că, potrivit opiniei exprimate în paragrafele anterioare, validarea acestor mandate ar trebui să fie efectuată exclusiv de către o comisie parlamentară pentru a se evita „amestecul” altor autorităţi publice în procedura de alcătuire a Parlamentului Republicii Moldova.

Asupra modului concret de constituire nu pot decide decât deputaţii deoarece Parlamentul reprezintă organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova.

Ori fiind prin excelenţă un organ reprezentativ – cel mai reprezentativ în raport cu toate celelalte autorităţi etatice – firesc este

ca deputaţii înşişi să hotărască cu privire la validarea sau invalidarea mandatelor parlamentare.

Parlamentul Republicii Moldova funcţionează pe durata unei legislaturi. Legislatura reprezintă durata mandatului pentru care a fost ales Parlamentul.

Art. 63 alin.(1) din Constituţia Republicii Moldova prevede: „Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani, care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă".

Mandatul începe din momentul convocării Parlamentului nou ales de Preşedintele Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63 alin.(2) din Constituţie]. Bineînţeles, deputaţii îşi încep exercitarea mandatului după validare.

Art. 63 alin. (3) din Constituţie prevede că: „Mandatul Parlamentului se prelungeşte până la întrunirea legală a noii componenţe". (teza I).

O altă cauză de încetare a mandatului Parlamentului constă în dizolvarea acestuia. În acest sens, art. 85 alin. (1) şi (2) prevede: „În cazul imposibilităţii formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Preşedintele Republicii Moldova, după consultarea fracţiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură".

În exercitarea mandatului, adică pe parcursul legislaturii Parlamentul Republicii Moldova îşi desfăşoară activitatea în **sesiuni.**

Sesiunile parlamentare sunt ordinare sau extraordinare (speciale).

Potrivit art. 67 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul se întruneşte în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie şi nu poate depăşi sfârşitul lunii iulie. A doua începe în luna septembrie şi nu poate depăşi sfârşitul lunii decembrie".

În alin. (2) al amintitului articol, Constituantul a menţionat: „Parlamentul se întruneşte şi în sesiuni extraordinare sau speciale, la cererea Preşedintelui Republicii Moldova, a Preşedintelui Parlamentului sau a unei treimi din deputaţi".

Sesiunea extraordinară sau specială implică practic întreruperea vacanţei parlamentare.

Sesiunile ordinare. În cadrul acestor sesiuni Parlamentul este convocat şi îşi desfăşoară activitatea în baza ordinii de zi.

Sesiunile extraordinare sau speciale.

Presupun convocarea Parlamentului în mod excepţional. În consecinţă, Parlamentul trebuie să aprobe, în prealabil, ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale.

Dacă ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale nu este aprobată cu votul majorităţii deputaţilor prezenţi, sesiunea extraordinară sau specială este împiedicată a se desfăşura.

Există posibilitatea **unei convocări de drept a Parlamentului**. Astfel, art. 87 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova prevede: „În caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război şi le aduce neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el **se convoacă de drept** în 24 de ore de la declanşarea agresiunii".

Parlamentul Republicii Moldova îşi desfăşoară activitatea în cadrul **şedinţelor**. Şedinţele se desfăşoară în plenul parlamentului şi sunt, de regulă, publice. Prin hotărârea Parlamentului unele şedinţe pot fi declarate **închise.**

Orice proiect de lege, propunere legislativă sau orice alte chestiuni aflate pe ordinea de zi se dezbat în şedinţele Parlamentului.

Pentru ca o şedinţă în plen să se poată desfăşura este necesar să fie întrunit cvorumul legal. În acest sens art. 74 alin 1 şi 2 prevede: "Legile organice se adoptă **cu votul majorităţii** deputaţilor aleşi după cel puţin două lecturi.

Legile ordinare şi hotărârile se adoptă **cu votul majorităţii** deputaţilor prezenţi".

Funcţiile Parlamentului Republicii Moldova

În doctrina juridică constituţională sunt recunoscute următoarele funcţii ale Parlamentului: funcţia legislativă; stabilirea direcţiilor principale ale activităţii social-economice, culturale, statale şi juridice; alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorităţi statale; controlul parlamentar; conducerea

în politica externă şi atribuţiile parlamentului privind organizarea internă şi funcţionarea sa. Dintre toate aceste funcţii noi vom analiza doar **funcţia legislativă** şi din funcţia de control parlamentar vom exemplifica **funcţia de control a activităţii autorităţii executive.**

***. Funcţia legislativă a Parlamentul Republicii Moldova.**

Legiferarea constă în capacitatea Parlamentul Republicii Moldova de a vota şi adopta legi. Funcţia legislativă rămâne, orice s-ar spune, principala funcţie a acestei autorităţi publice.

În procesul concret de adoptare a legilor intervin şi alte organe aparţinând altor „puteri" constituite în stat. Ne referim, în principal, la Preşedintele Republicii Moldova care realizează promulgarea legilor adoptate de Parlament. Practic, Parlamentul adoptă norme juridice colaborând cu Guvernul Republicii Moldova, în calitatea sa de autoritate publică centrală, în cadrul „puterii" executive. Astfel, Guvernul Republicii Moldova iniţiază proiectele de legi transmise Parlamentului. Parlamentul, la rândul său, poate abilita Guvernul Republicii Moldova să emită ordonanţe care cuprind norme juridice echivalente legii ordinare.

Iniţiativa legislativă – constituie punctul de plecare în făurirea normelor juridice, general obligatorii. Ea poate aparţine deputaţilor în Parlament, Preşedintelui Republicii Moldova, Guvernului şi respectiv Adunării Populare a unităţii teritoriale autonome Găgăuzia.

Analiza iniţiativei legislative, care se poate concretiza fie într-un proiect de lege, fie într-o propunere legislativă, caracterizează o nouă etapă în cadrul procedurii legislative.

Firesc este ca analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative să aibă loc în cadrul unei comisii permanente care să întocmească un raport care să cuprindă o propunere de adoptare, de respingere sau de modificare a proiectului sau a propunerii respective.

Ulterior, o nouă etapă, se materializează în dezbaterea proiectului sau a propunerii, după caz, în plenul Parlamentului.

În cadrul dezbaterilor reprezentantul Guvernul Republicii Moldova, membrii Parlamentului – deputaţii sau grupurile parlamentare au posibilitatea să pună în discuţie amendamentele, care eventual au fost respinse de comisia permanentă.

De principiu, proiectul de lege sau propunerea legislativă se discută pe articole după încheierea dezbaterii generale.

După încheierea dezbaterilor, firesc, urmează **procedura de votare**. Deputaţii votează personal fie prin vot deschis, fie prin vot secret.

Dacă proiectul de lege sau propunerea legislativă este adoptată de Parlament aceasta se va înainta Preşedintelelui Republicii Moldova. Şeful statului moldovean îndeplineşte ultima etapă din cadrul procesului de legiferare. Această etapă denumită **promulgarea legii** constă în efectuarea unui control al naturii prevederilor cuprinse în actul normativ-juridic şi, totodată, a constituţionalităţii legii.

Promulgarea legilor de către Preşedintele Republicii Moldova nu reprezintă o formalitate. Dacă şeful statului ridică obiecţiuni justificate poate sesiza Curtea Constituţională, solicitând verificarea constituţionalităţii legii.

După promulgare de către şeful statului, legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Ea va intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial sau la o dată ulterioară prevăzută expres în textul legii. Dacă legea adoptată şi promulgată nu este publicată în Monitorul Oficial se consideră că este inexistentă.

***. Funcţia de control a activităţii autorităţii executive.**

În cadrul funcţiei de control parlamentar se poate distinge o funcţie specifică prin natura sa. Această funcţie specifică priveşte controlul efectuat de Parlament asupra autorităţii executive.

Funcţia de control a activităţii autorităţii executive se referă atât la actele îndeplinite de **Preşedintele Republicii Moldova**, cât şi cele efectuate de **Guvernul Republicii Moldova.**

Noi le vom analiza pe fiecare în parte deşi considerăm necesar ca, în prealabil, să facem unele precizări.

Din punctul nostru de vedere, Preşedintele Republicii Moldova – privit ca autoritate publică – nu poate fi inclus în puterea (autoritatea) executivă.

Dacă în privinţa Preşedintelui României precizam într-o lucrare anterioară[*] că potrivit dispoziţiilor art. 80 alin. (2) din

[*] **Stat şi cetăţean**, partea I, pagina 30, Bacău, 2007.

Constituţia României această înaltă autoritate publică exercită funcţia de mediere între puterile statului precum şi între stat şi societate şi, în consecinţă, trebuie să fie **imparţial**, **independent** şi **echidistant** în raport cu toate „puterile" constituite în stat, ceea ce determină neîncadrarea sa în nici una dintre aceste „puteri", referitor la Preşedintele Republicii Moldova negarea rolului său de parte a „puterii" executive se întemeiază pe alte argumente.

Astfel, Preşedintele Republicii Moldova este ales de Parlament prin vot secret.

Aşa fiind, în Republica Moldova, la momentul de faţă, există aşa-zisul „**executiv dualist**" – caracterizat prin faptul că funcţia executivă este încredinţată **unei persoane fizice şi unui organ colegial**.

Persoana fizică este şeful de stat (monarh sau, în cazul nostru, preşedinte) iar organul colegial poartă, de regulă, denumirea de Guvern.

Executivul dualist este propriu regimurilor politice parlamentare. Aci este necesar să tragem o concluzie extrem de importantă: în regimurile parlamentare este considerat şef al executivului primul-ministru al Guvernului.

Tradiţional, doctrinarii constituţionalişti şi cei de Drept Administrativ din România şi din Republica Moldova dar şi profesorii de Ştiinţe Politice din ambele state tratează instituţia „şefului de stat" - în general – şi în mod deosebit instituţiile Preşedintelui României, respectiv, Preşedintele Republicii Moldova – în particular – ca fiind o componentă fundamentală a puterii executive.

Şi în alte domenii ale cunoaşterii de natură social-umanistă (istorie, filozofie, sociologie, relaţii internaţionale) doctrinarii asociază calitatea de şef al statului cu „puterea" executivă.

Cu toate că Republica Moldova prezintă caracteristicile executivului dualist, considerăm că şeful „puterii" executive este primul-ministru al Guvernului.

Deşi Preşedintele Republicii Moldova dispune de însemnate, exorbitante atribuţii şi competenţe pentru un şef de stat cu un regim politic parlamentar, apreciem că instituţia şefului statului constituie o autoritate, o „putere" distinctă, ceea ce determină inaplicarea

rigidului principiu atribuit filosofului Montesquieu. Sau, mai corect, determină aplicarea mai nuanţată a celebrului principiu.

În al doilea rând remarcăm că instituţia Preşedintele Republicii Moldova nu este singura autoritate care, potrivit dispoziţiilor constituţionale în vigoare, înfrânge „clasica" partajare a puterii etatice în cele trei funcţii: legislativă, executivă şi judecătorească.

Dar asupra acestor chestiuni vom reveni cu ocazia analizei instituţiei Preşedintele Republicii Moldova.

*

* *

Vom exemplifica modalităţile concrete prevăzute de Constituţia Republicii Moldova – această Mică Românie, a noastră – prin care se realizează un control al Parlamentului asupra autorităţii executive.

Privitor la instituţia şefului statului remarcăm următoarele:

Preşedintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală. Numai în cazuri excepţionale, hotărârea Preşedintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, **dar într-o perioadă de timp rezonabil de redusă**.

Este ipoteza unei agresiuni armate îndreptate împotriva ţării când Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii şi poate declara stare de război.

Analizând textul reţinem că şeful statului poate lua măsurile enumerate, fără aprobarea prealabilă a Parlamentului, dacă sunt îndeplinite cumulativ două condiţii:

*. una anterioară, priveşte "agresiunea armată", este o condiţie de fond referitoare la caracterul excepţional al situaţiei concrete;

*. a doua condiţie este ulterioară respingerii agresiunii sau, după caz, declarării stării de război şi pare a fi o condiţie "procedurală" – aducerea măsurilor la cunoştinţa Parlamentului.

În realitate, opinăm că şi cea de-a doua condiţie priveşte tot fondul, substanţa, deoarece Parlamentul urmează să determine şi să aprecieze dacă măsurile dispuse de Preşedintele Republicii Moldova sunt necesare şi oportune. Este de menţionat că în această privinţă

textul constituţional „tace”, este lacunar. Dar aducerea neîntârziată la cunoştinţa Parlamentului a măsurilor adoptate credem că nu are doar rolul de informare a Legislativului şi, drept consecinţă, trebuie recunoscută autorităţii legiuitoare aptitudinea de a aprecia asupra necesităţii şi oportunităţii măsurilor dispuse de Preşedintele Republicii Moldova. În mod implicit această teză rezultă din prevederea constituţională menţionată în art. 87 alin. (3) teza a II-a. Aceasta prevede că: „Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanşarea agresiunii”.

Convocarea obligatorie a Parlamentului, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova, se face tocmai în scopul analizării măsurilor dispuse se şeful statului.

Art. 88 lit. „f” prevede: Preşedintele Republicii Moldova îndeplineşte următoarele atribuţii: ... poate cere poporului să-şi exprime, prin referendum, voinţa asupra problemelor de interes naţional...”.

Acest text constituţional este susceptibil de anumite critici. Aceasta în sensul că Legiuitorul Constituant nu a prevăzut obligativitatea consultării Parlamentului de către Preşedinte, anterior organizării referendumului.

Consultarea Parlamentului - ar reprezenta în opinia noastră o garanţie a lipsei arbitrariului în exercitarea acestei atribuţii ca caracter constituţional. Aceasta s-ar impune şi pe considerentul că Republica Moldova este un stat cu un regim politic parlamentar, Preşedintele republicii constituind o emanaţie a Parlamentului.

Credem că simpla luare de cuvânt a şefului statului, în faţa plenului Parlamentului, prin care se anunţă intenţia de organizare a referendumului **nu ar satisface** condiţia consultării. Ar fi necesar ca şeful statului să argumenteze asupra necesităţii şi oportunităţii exprimării voinţei populare.

Din păcate actuala Constituţie nu prevede obligativitatea consultării Parlamentului de către Preşedinte cu ocazia organizării referendumului.

Art. 85 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova impune şefului statului obligaţia de a consulta fracţiunile parlamentare, înainte de a proceda la dizolvarea Parlamentului. În acest mod se realizează un control al autorităţii deliberativ-legislative cu privire la actele îndeplinite de Preşedintele Republicii Moldova.

În raport cu reprezentantul direct şi plenar al puterii executive – care este Guvernul Republicii Moldova - controlul Parlamentului se realizează prin: acordarea încrederii Guvernului; retragerea de către Parlament a încrederii acordate Guvernului; interpelări adresate de parlamentari membrilor Guvernului etc.

Având în vedere tema în discuţie – **autorităţile publice** – ne vom cantona exclusiv asupra controlului parlamentar, în raport cu Guvernul, realizat prin acordarea sau prin retragerea încrederii.

*. Candidatul desemnat de Preşedintele Republicii Moldova la funcţia de prim-ministru trebuie să prezinte în faţa Parlamentului **programul de activitate adică de guvernare** şi **lista alcătuită din membrii viitorului Guvern** [art. 98 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova].

*. Guvernului aflat în exerciţiu i se poate retrage încrederea acordată de către Parlament. Instrumentul prin care se realizează retragerea încrederii îl reprezintă **moţiunea de cenzură sau de neîncredere** [art. 103 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova].

Dacă moţiunea de cenzură este adoptată de către Parlament efectul imediat este reprezentat de demiterea Guvernului.

*

* *

În mod firesc Parlamentul Republicii Moldova este alcătuit din parlamentarii denumiţi **deputaţi**. Deputaţii moldoveni dispun de un statut reglementat în dispoziţiile secţiunii a 2-a, Cap. IV, Titlul III din Constituţia Republicii Moldova.

Deputaţii moldoveni se află în serviciul poporului. Ei reprezintă întregul popor român din Republica Moldova şi nu numai pe cetăţenii din circumscripţia electorală unde au candidat. Consecinţa logică a acestui principiu se relevă în faptul că mandatul parlamentarilor deputaţi este reprezentativ. Alin. (2) al art. 68 din Constituţia Republicii Moldova, prevede de altfel că: „Orice mandat imperativ este nul”.

Deputatul fiind reprezentantul poporului materializează puterea suverană a naţiunii. În exercitarea mandatului deputaţi dispun de independenţă. Independenţa parlamentarilor deputaţi se obiectivează în raport cu orice subiect de drept, cu orice entitate de pe teritoriul Republicii Moldova, fie ea etatică sau neetatică.

Modul în care se manifestă independenţa sau dependenţa (rigidă sau dimpotrivă suplă) a parlamentului deputat în raport cu partidul (sau cu coaliţia de partide) pe listele căruia a fost ales este o chestiune de natură eminamente politică, depăşind sfera Dreptului Constituţional.

Doctrina de drept constituţional a statuat că deputaţii sunt **demnitari ai statului**.

Ar putea exista opinii în sensul că parlamentarii deputaţi trebuie consideraţi funcţionari publici. În România o astfel de opinie a fost manifestată de profesorul Ion Deleanu [7].

Precizăm totodată că în România Curtea Constituţională a decis că un parlamentar poate trece de la grup parlamentar la alt grup parlamentar.

Desigur, deputaţii din Parlamentul Republicii Moldova nu pot fi asimilaţi funcţionarilor publici fie şi datorită faptului că ei reprezintă o „categorie" a dreptului constituţional în timp ce funcţionarii publici, ca instituţie juridică, sunt apanajul dreptului administrativ.

Dacă parlamentarii şi membrii de vârf ai executantului, Preşedintele Republicii Moldova sunt, desigur, **demnitarii ai statului**, atunci judecătorii instanţelor de drept comun, inferioare Curţii Supreme de Justiţie – deci judecătorii de la curţile de apel şi de la judecătorii – care compun „puterea" judecătorească de ce sunt consideraţi o categorie „aparate" specială **de funcţionari publici?**

Această „distincţie" între „puterile" statului creează o oarecare nedumerire.

Revenind la statutul parlamentarilor deputaţi ai Republicii Moldova urmează să tratăm despre **incompatibilitatea parlamentarilor** şi despre **imunitatea parlamentară.**

Art. 70 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova prevede, în mod sintetic, incompatibilitatea deputaţilor.

Astfel, calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice.

Deci parlamentarul deputat este incompatibil dacă exercită orice funcţie retribuită. Ca atare, considerăm că noţiunea de „funcţie"

---

[7] Prof. Dr. Ion Deleanu, **Drept Constituţional şi Instituţii Politice**.

utilizată în textul constituţional are un sens larg incluzând atât **demnităţile publice** cât şi **funcţiile publice** dar şi **funcţiile private**.

În consecinţă, deputaţii moldoveni nu pot fi membri ai Guvernului, ai ministerelor, ai serviciilor publice descentralizate, nu pot desfăşura activităţi în cadrul aparatului Preşedintelui Republicii Moldova.

Legiuitorul Constituant a îmbrăţişat teza prezervării independenţei deputaţilor în Parlament în raport cu Executivul, cu preşedinţia republicii şi cu orice alt subiect de drept, fie el public sau privat.

S-a dorit evitarea confuziei de atribuţii legislative şi executive aşa încât deputaţii în Parlament nu pot fi membri ai Guvernului Republicii Moldova.

Noi credem că incompatibilitatea calităţii de deputat în Parlament cu exercitarea „oricărei alte funcţii retribuite" are în vedere, în primul rând, ideea prezervării prestigiului aleşilor poporului.

Observând atent, textul se referă la „calitatea" de deputat pentru a desemna, evident implicit, **o demnitate publică**.

Membrii Guvernului, şi ne referim în primul rând la miniştri, sunt de asemenea **demnitari publici**.

Deşi textul constituţional lasă impresia că membrii Guvernului ar fi funcţionari publici – incluzând această calitate, de membru al Executivului în sintagma „oricare alte **funcţii** retribuite" – este clar că miniştrii nu sunt pur şi simplu doar funcţionari publici.

Ca atare incompatibilitatea instituită are menirea de a realiza, între altele, o separaţie rigidă între **legislativ** şi **executiv**. Ea are rolul de a prohibi cumularea demnităţii publice de parlamentar cu o funcţie publică, fie din sfera Executivului, fie chiar din sfera Justiţiei.

Separaţia **oarecum rigidă** între parlamentari şi membri ai Executivului (în speţă Guvernul) realizează o independenţă pronunţată a Executivului în raport cu „puterea" legislativă, **proprie regimului politic prezidenţial**. Cum şeful statului este ales de către Parlamentul Republicii Moldova considerăm că regimul politic al acestui stat, ca modalitate de aplicare a principiului separaţiei puterilor etatice, are puternice influenţe parlamentare, fiind – în definitiv – un regim politic parlamentar. În fine, nu este locul şi nici momentul analizării regimului politic al Republicii Moldova. Dar

aceste sumare reflecţii au aptitudinea de a pune problema naturii juridice a regimului politic din acest stat.

În sfârşit art. 70 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova prevede că: „alte incompatibilităţi se stabilesc prin lege organică”.

Apreciem că acest text poate crea oarece confuzie.

Mai corect era ca Legiuitorul Constituant să menţioneze, în mod expres, toate cazurile şi situaţiile de incompatibilitate ale deputaţilor. Firesc ar fi fost ca statutul deputaţilor să le enumere pentru a nu da posibilitatea legiuitorului ordinar să instituie noi cazuri de incompatibilitate în raport cu „eventualul interes” manifestat de majoritatea parlamentară, la un moment dat.

Pe de altă parte, dacă toate incompatibilităţile parlamentarilor deputaţi îşi găseau locul – firesc, de altfel – în Constituţie, se putea asigura – în opinia noastră – o foarte mare stabilitate a însăşi statutului acestor demnitari, ei înşişi fiind feriţi de fluctuaţiile dreptului pozitiv (obiectiv) sau de capriciile legiuitorului ordinar.

O precizare se mai impune: celelalte cazuri de incompatibilitate pot fi stabilite exclusiv prin **lege organică**, care după cum se cunoaşte „joacă” un rol intermediar între **legile constituţionale** şi legile **ordinare**.

Sub aspect concret, prin raportarea alin. (2) la alin. (1) din art. 70 din Constituţia Republicii Moldova se constată că rămân foarte puţine „alte incompatibilităţi” atâta timp cât calitatea de parlamentar deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

Excepţia instituită în alin. (1) al articolului menţionat este firească şi priveşte activitatea didactică şi ştiinţifică. Este fără echivoc faptul că deputaţii în Parlamentul Republicii Moldova **pot şi trebuie să desfăşoare activităţii didactice şi ştiinţifice** în scopul propăşirii intelectuale şi spiritual – culturale a statului.

Alin. **3** al art. **70** din Constituţia Republicii Moldova se referă la **instituţia imunităţii parlamentare a deputaţilor în Parlamentul Republicii Moldova**. Textul constituţional prevede: „Deputatul nu poate fi reţinut, arestat, percheziţionat, cu excepţia cazurilor de infracţiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviinţarea Parlamentului, după ascultarea sa”.

Este creată, din punct de vedere practic, o inviolabilitate a parlamentarilor deputaţi.

Ar fi necesar ca deputaţii să poată fi urmăriţi penal şi trimişi în judecată penală pentru faptele care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului. Desigur, deputaţii nu pot fi percheziţionaţi, reţinuţi sau arestaţi fără încuviinţarea Parlamentului, după ascultarea lor.

Urmărirea şi trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Procuratura Generală iar competenţa de judecată aparţine Curţii Supreme de Justiţie.

Din punct de vedere practic cererea sau informarea privind percheziţionarea, reţinerea sau arestarea se adresează preşedintelui Parlamentului de către Procurorul General al Republicii Moldova sau, după caz, de ministrul justiţiei.

Preşedintele Parlamentului va înainta cererea Comisiei juridice, de disciplină şi imunităţi care o va analiza. Comisia va dispune de toate înscrisurile pe care le solicită fie Procuraturii Generale, fie Ministerului Justiţiei şi va întocmi un **raport.**

Sub aspect doctrinar prezintă interes chestiunea aptitudinii parlamentarului deputat **de a renunţa la imunitatea parlamentară.**

S-a considerat că renunţarea potenţială nu poate produce efecte juridice deoarece regimul imunităţii parlamentare este de ordine publică.

Răspunsul, credem, este mai nuanţat.

Evident, imunitatea conferită parlamentarilor deputaţi este o instituţie de drept public (în speţă, de drept constituţional) având ca obiectiv asigurarea, prezervarea şi garantarea independenţei deputaţilor.

În consecinţă, imunitatea parlamentată este de ordine publică. Aceasta, desigur, cu privire la cadrul general consacrat – în abstracto – de Constituţie.

Şi în situaţii concrete, de aplicare imediată şi efectivă, imunitatea parlamentară este tot o instituţie de ordine publică, deoarece, prin finalitatea sa urmăreşte ocrotirea şi garantarea independenţei fiecărui deputat în parte, fiind **un beneficiu** al fiecărui parlamentar.

Acest beneficiu nu are şi nu trebuie să aibă **caracter absolut.**

În consecinţă, orice parlamentar deputat, prin liberul său arbitru, conştient de actul îndeplinit, trebuie să aibă recunoscută aptitudinea de a renunţa la beneficiul imunităţii parlamentare. Cu

atât mai mult cu cât renunţarea la acest beneficiu nu împietează cu nimic asupra desfăşurării activităţii justiţiei penale. Chiar dimpotrivă.

Ori, renunţarea la beneficiul imunităţii parlamentare nu reprezintă o recunoaştere, fie şi tacită, a acuzaţiilor formulate împotriva parlamentarului deputat. Acesta, ca orice cetăţean al Republicii Moldova continuă să beneficieze de prezumţia de nevinovăţie prevăzută de art. 21 din Constituţia Republicii Moldova, potrivit căruia: „Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale".

Recunoaşterea „**caracterului relativ**" sau mai corect recunoaşterea **lipsei „caracterului absolut"** al beneficiarului imunităţii parlamentare rezultă din textul art. 70 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova. În principiu, este posibilă reţinerea, arestarea şi percheziţionarea deputatului, fără încuviinţarea prealabilă a Parlamentului, **în caz de infracţiune flagrantă**.

În această ipoteză – săvârşirea unei infracţiuni flagrante – Parlamentul trebuie imediat înştiinţat despre măsura luată de către Procurorul General sau de ministrul justiţiei.

În aceste condiţii poate organul deliberativ – legislativ „să verifice" temeiul reţinerii, arestării sau percheziţionării deputatului ? Textul constituţional tace dar noi credem că Parlamentul nu se poate pronunţa asupra unei măsuri preventive **deja luată** de organele judiciare penale.

Dacă Parlamentul ar avea capacitatea de a verifica temeiul reţinerii sau a arestării ar trebui să se raporteze la Codul de procedură penală. Dar în aceste condiţii Parlamentul ar „judeca", în sensul că ar aprecia asupra măsurilor dispuse de organele specializate ale statului care aparţin altei „puteri" constituite în stat.

În acest mod nu s-ar da eficienţă principiului separaţiei puterilor în stat, nerespectându-se principiul specializării autorităţilor publice, în raport de competenţă şi de atribuţii. Poate punctul nostru de vedere este eronat, şi chiar ne-am dori acest lucru, dar în concret aptitudinea Parlamentului de a constata existenţa sau inexistenţa luării măsurii preventive a reţinerii sau arestării parlamentarului deputat este un atribut propriu organelor „puterii" judecătoreşti.

Interpretând art. 70 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova nu se poate reţine ideea verificării temeiului reţinerii, arestării sau a percheziţionării deputatului de către Parlament. Dar în Constituţia actuală a României există art. 72 alin. (3) teza finală care prevede următoarele: „În cazul în care Camera sesizată – Camera Deputaţilor sau Senatul (n.a.) – constată că nu există temei pentru reţinere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri".

Aşa fiind, reiterăm faptul că acest textul constituţional românesc înfrânge principiul separaţiei puterilor etatice.

*. *. *.

*. *. *.

În paginile anterioare am încercat să analizăm şi funcţia legislativă a autorităţii deliberativ – legiuitoare, adică a Parlamentului Republicii Moldova.

Separat de analiza funcţiei legislative trebuie să analizăm câteva aspecte referitoare la **legiferare**.

În concepţia Constituantului Parlamentul Republicii Moldova adoptă trei categorii de legi: **legi constituţionale, legi organice** şi **legi ordinare**.

Definiţia normei juridice – receptată şi însuşită de noi – am utilizat-o într-o lucrare anterioară [8].

Pentru a discuta despre categoriile de legi este imperios necesar să definim conceptul de **lege**.

Legea – reprezintă actul normativ juridic adoptat de Parlament, în temeiul dispoziţiilor constituţionale, după o procedură predeterminată, promulgat de şeful statului şi adus la cunoştinţa publică prin intermediul publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Art. 72 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova prevede că: „Legile constituţionale sunt cele de revizuire a Constituţiei". În art. 72 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova Legiuitorul

[8] Vasile - Sorin Curpăn – **Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**, Editura Grafit, Bacău, 2006, pag. 76; Vasile - Sorin Curpăn – **Tratat de Ştiinţe Juridice**, Ediţia Princeps, Bacău, pag. 76.

Constituant a menţionat expres domeniile în care, în mod obligatoriu, Parlamentul trebuie să adopte legi organice.

Sau, altfel spus, în domeniile sociale specificate, reglementarea relaţiilor sociale se realizează exclusiv prin lege organică. Totodată Constituţia Republicii Moldova nu limitează cazurile şi situaţiile în care se impune adoptarea de legi organice, dar le circumscrie condiţiei de a fi prevăzute în alte texte din Legea fundamentală sau pentru domenii în care autoritatea deliberativ legislativă consideră necesară adoptarea de legi organice.

Reţinem că Legiuitorul Constituant nu a definit şi nu a explicat noţiunea de **lege organică**.

Prin **legi ordinare** – sunt reglementate toate celelalte relaţii sociale.

O deosebire sub aspectul tehnic al modului de adoptare se observă în privinţa celor trei categorii de legi.

Astfel, **legea constituţională** se adoptă în condiţiile legii privind modificarea Constituţiei, după procedura prevăzută de Titlul IV – Revizuirea Constituţiei, articolele 141 – 143 din Constituţia Republicii Moldova.

Legea organică – este adoptată cu votul majorităţii deputaţilor aleşi, după cel puţin două lecturi în timp ce **Legea ordinară** – este adoptată cu votul majorităţii deputaţilor prezenţi.

În cadrul statutului deputaţilor, art. 71 se referă la **independenţa opiniilor**.

Astfel, deputatul în Parlamentul Republicii Moldova nu poate fi persecutat sau tras la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

Independenţa opiniilor deputaţilor joacă un rol deosebit de important în desfăşurarea activităţii politice parlamentare şi mai ales, în activitatea principală a Parlamentului Republicii Moldova – **aceea de legiferare**.

De aceea noi am punctat independenţa opiniilor deputaţilor în Parlamentul Republicii Moldova în cadrul analizei aspectelor relative la adoptarea legilor, la legiferare. Prin intermediul independenţei opiniilor se asigură, atât cât este posibil în jocul politic, independenţa şi libertatea voturilor exprimate de deputaţi cu prilejul adoptării legilor.

Legile adoptate de parlament şi promulgate de şeful statului sunt publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova şi intră în vigoare la data publicării sau la o dată ulterioară, prevăzută în textul legii. Dacă legea nu se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova este considerată inexistentă.

Chestiunile de importanţă majoră pentru societate sunt supuse referendumului. Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului, organizat la nivel statal, au putere juridică supremă.

*. *. *.

*. *. *.

*. *. *.

CAP. III.: PREŞEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Preşedintele Republicii Moldova reprezintă o instituţie centrală, fundamentală a statului.

Republica Moldova constituie la momentul actual – august 2010 – o republică parlamentară. Este adevărat că autorităţile etatice intenţionează să organizeze un referendum în luna septembrie 2010, având ca obiect alegerea şefului statului în mod direct şi nemijlocit de către cetăţeni, ceea ce ar conduce la un regim politic prezidenţial sau, cel puţin la un regim politic semiprezidenţial în acest stat.

În momentul de faţă preşedintele Republicii Moldova, fiind şeful statului, completează – ca instituţie – forma dual㠹 a executivului.

Totuşi, aşa cum scriam anterior, apreciem că Guvernul Republicii Moldova constituie „puterea" executivă în republică în timp ce şeful statului nu este parte componentă a executorului. Aşa cum precizam cu ocazia examinării funcţiei de control a Parlamentului asupra activităţii autorităţii executive noi apreciem că Preşedintele Republicii Moldova nu este partea componentă a autorităţii executive, având în vedere următoarele argumente:

*. preşedintele în calitatea sa de şef al unui stat cu un regim politic parlamentar are un rol relativ redus raportat la activitatea de administrare efectivă. Indiferent de competenţele şi atribuţiile conferite şefului statului moldovean trebuie remarcat faptul că Republica Moldova, la momentul actual, se circumscrie regimului politic parlamentar;

*. prin însăşi natura competenţelor şi a demnităţii de şef al statului preşedintele Republicii Moldova nu ar trebui încadrat în una dintre cele trei puteri constituite în stat. Rolul şi atribuţiile şefului statului impun, în opinia noastră, necesitatea „creării" unei noi „puteri" constituite în stat, rezervată şefului statului.

*. deşi nu se menţionează expressis verbis în Constituţie totuşi Preşedintele Republicii Moldova trebuie să vegheze la buna funcţionare a autorităţilor publice. Dacă ar fi considerat parte componentă a „puterii" executive, şeful statului nu ar mai beneficia de independenţa funcţională absolut necesară pentru a se situa pe o poziţie imparţială şi echidistantă în raport cu toate puterile constituite

în stat. Este drept că o prevedere in terminis în Constituţia Republicii Moldova relativă la acest aspect nu există. Dar rolul şefului statului de mediator în „puterile" etatice rezultă din însăşi poziţia sa în cadrul organelor de stat centrale. Altfel spus, fiind ales de parlament, deci o emanaţie a „puterii" legislative se pare că preşedintele Republicii este, ca instituţie, mai intim corelat cu această „putere" constituită în stat decât cu puterea executivă. Fără îndoială, alegerea şefului statului de către Parlament generează o anumită „dependenţă" a acestuia în raport cu „puterea" legiuitoare. Şi atunci de ce nu am considera instituţia şefului statului ca o parte componentă a autorităţii legislative şi nu a „puterii" executive ?

Credem că şeful statului constituie sau ar trebui să constituie o „putere" etatică distinctă în raport cu celelalte „puteri" constituite în stat.

Analiza detaliată a instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova ar putea susţine – într-o anumită măsură - punctul nostru de vedere.

Art. 77.: „Preşedintele Republicii Moldova, şeful statului".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este şeful statului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova reprezintă statul şi este garantul suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării."

Acest capitol consacră în mod direct locul şi rolul fundamental al instituţiei Preşedintelui în raport cu celelalte „puteri" etatice. Fie şi numai acest articol este suficient pentru caracterizarea instituţiei şefului statului ca fiind o autoritate etatică distinctă.

Alin. (2) al art. 77 din Constituţia Republicii Moldova consacră două funcţii extrem de importante ale şefului de stat:

*. funcţia de reprezentare a statului.

*. funcţia de garant al suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării.

Exercitarea funcţiei de reprezentare implică aptitudinea şefului statului de a încheia tratate internaţionale în numele Republicii Moldova. Şefului statului îi revine dreptul (prerogativa) de a acredita şi de a rechema pe reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova. De asemenea, şeful statului trebuie să aprobe înfiinţarea, schimbarea

rangului sau, după caz, desfiinţarea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate, la propunerea Guvernului.

Funcţia de garant al suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării determină declararea constituţională a şefului statului ca fiind comandantul suprem al forţelor armate. Preşedintele are aptitudinea de a lua orice măsuri pentru respingerea unei agresiuni, de a declara stare de război, aducând toate aceste acte, în mod neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului.

Şeful statului, în scopul asigurării ordinii şi liniştii publice, a securităţii naţionale, poate lua şi alte măsuri, în limitele şi în condiţiile legii. Textul constituţional nu nominalizează aceste măsuri, între care se poate regăsi declararea stării de asediu sau declararea stării de urgenţă în întreaga ţară sau doar în unele unităţi teritorial-administrative.

Această funcţie a Preşedintelui se realizează şi prin încheierea unor tratate internaţionale care au drept scop asigurarea securităţii externe a ţării şi totodată întărirea şi eficientizarea capacităţii de apărare a Republicii Moldova.

Utilizând mijloace şi metode geopolitice şi geostrategice şeful statului „moldovenesc" trebuie să urmărească, în mod activ, asigurarea nu numai a independenţei de stat dar şi garantarea efectivă a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova [9].

Deşi Constituţia nu prevede în mod expres credem că datorită locului, rolului şi atribuţiilor şefului statului, instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova trebuie să i se recunoască şi funcţia de supraveghere a respectării Legii fundamentale şi de veghere la buna funcţionare a autorităţilor publice prin exercitarea medierii între „puterile" statului şi între stat şi societate.

Această funcţie de mediere între puterile statului şi între stat şi societate nu ar reprezenta o funcţie distinctă; ea ar constitui doar o funcţie – mijloc prin care s-ar realiza vegherea şefului statului asupra bunei funcţionări a autorităţilor publice.

Cu alte cuvinte, funcţia de mediere ar fi accesorie funcţiei de supraveghere a bunei desfăşurări a întregului mecanism statal.

---

[9]. Vasile - Sorin Curpăn şi alţii – **Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală**, Bacău, 2006, ed. I, pag. 35 – 44 şi pag. 69 – 73.

Cum s-ar realiza practic „vegherea" asupra respectării Constituţiei şi asupra „bunului mers" al autorităţilor statului ?

Şeful statului, conform Constituţiei, are posibilitatea de a solicita Parlamentului Republicii Moldova, înainte de promulgarea unei legi reexaminarea acesteia [art. 93 alin. (2) din Constituţie].

De asemenea Preşedintele Republicii Moldova deţine prerogativa desemnării candidatului la funcţia de şef al Guvernului (prim – ministru). Numeşte Guvernul care constituie autoritatea executivă a statului [art. 98 alin. (1), (4) din Constituţie], numeşte judecătorii de la instanţele judecătoreşti şi propune Parlamentului în vederea numirii în funcţia de procuror general al Republicii Moldova [art. 116 alin. (2) şi art. 125 alin. (1) din Constituţie].

Mai mult chiar, şeful statului numeşte, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe preşedinţii şi pe vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti, pentru un mandat de 4 ani.

Aceste numiri, desemnări şi propuneri în demnităţi şi în funcţii publice corespund unei ipotetice funcţii de „veghere" asupra bunei funcţionări a autorităţilor publice. Ele asigură înfăptuirea colaborării între „puterile" etatice, excluzând – **ab initio** – o separare rigidă, absolută şi neechivocă a funcţiilor exercitate de autorităţile statale.

Când apar stări conflictuale între „puteri", şeful statului reprezintă acea „magistratură supremă" care trebuie să intervină pentru aplanarea lor.

Prezervarea în stare de echilibru a autorităţilor publice se realizează, în mod practic, de Preşedintele Republicii Moldova prin intermediul medierii. A media între „puterile" constituente în stat nu presupune prezenţa unei autorităţi plasată deasupra acestora, a unei autorităţi supraordonate, superioare, dar în mod necesar implică independenţă şi echidistanţă, imparţialitate şi obiectivitate din partea mediatorului.

În această ipoteză, şeful statului nu va putea fi încadrat, „încorporat" în nici una dintre „puterile" clasice: legislativă, executivă şi judecătorească.

Această funcţie de mediere accesorie funcţiei principale – referitoare la supravegherea respectării Constituţiei şi bunei funcţionări a autorităţilor publice – ar determina locul şi rolul

instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova ca fiind o autoritate distinctă, independentă de „clasicele" puteri etatice.

Dar medierea şefului statului nu s-ar raporta exclusiv la autorităţile constituite. Astfel, Preşedintele Republicii Moldova trebuie să îndeplinească funcţia de mediator şi între stat şi societate.

Câteva cuvinte referitoare la această chestiune credem că nu sunt de prisos.

Medierea între stat şi societate !!!

Iată un mijloc de realizare a coeziunii statului cu proprii săi cetăţeni.

Dacă prin **stat** înţelegem „puterile", autorităţile publice, în ansamblul lor, prin **societate** nu putem înţelege decât poporul sau societatea civilă. Exponenţii autorităţilor publice formează evident societatea politică.

Medierea şefului statului trebuie să aibă ca finalitate concilierea societăţii politice cu societatea civilă. Ea presupune congruenţa intereselor guvernanţilor cu cele ale guvernaţilor.

A media între stat şi societate reprezintă o activitate de înlăturare a deosebirilor care eventual se manifestă între una sau mai multe autorităţi publice şi popor sau o parte a acestuia. Din nou precizăm că şi această mediere nu se poate realiza efectiv de către Preşedintele Republicii Moldova decât din **postura de observator neutru**, ceea ce presupune independenţa şefului statului în raport cu fiecare dintre „puterile" constituite în stat, inclusiv în raport cu „puterea" executivă.

*

* *

Art. 78.: „Alegerea Preşedintelui".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este ales de parlament prin vot secret.

(2). Poate fi ales Preşedinte al Republicii Moldova cetăţeanul cu drept de vot care are 40 de ani împliniţi, a locuit sau locuieşte permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puţin de 10 ani şi posedă limba de stat.

(3). Este ales candidatul care a obţinut votul a trei cincimi din numărul deputaţilor aleşi. Dacă nici un candidat nu a întrunit

numărul necesar de voturi, se organizează al doilea tur de scrutin între primii doi candidaţi stabiliţi în ordinea numărului descrescător de voturi obţinute în primul tur.

(4). Dacă şi în turul al doilea nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate.

(5). Dacă şi după alegerile repetate Preşedintele Republicii Moldova nu va fi ales, Preşedintele în exerciţiu dizolvă Parlamentul şi stabileşte data alegerilor pentru noul Parlament.

(6). Procedura de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova este stabilită prin lege organică".

Preşedintele Republicii Moldova este ales de deputaţii din Parlamentul ţării, prin vot secret.

Alegerea şefului statului de către parlamentari caracterizează, în mod pregnant, statele cu regimuri politice parlamentare (republici parlamentare). Din acest punct de vedere, Republica Moldova este un stat cu regim politic parlamentar.

O eventuală modificare prin referendum a Constituţiei se referă şi la alegerea şefului statului de către cetăţeni, prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

Trecând peste greutăţile legate de imposibilitatea alegerii unui nou Preşedinte de către autoritatea legislativă opinăm în favoarea alegerii şefului statului de către întregul corp electoral.

Fără îndoială, alegerea Preşedintelui de Republică, în mod direct de către cetăţenii Republicii Moldova, cu drept de vot, reprezintă cea mai corectă şi mai democratică procedură.

În acest mod Preşedintele Republicii Moldova **devine independent** în raport cu partidele politice parlamentare.

Este binecunoscut faptul că în cazul republicilor parlamentare şeful de stat prezintă o legitimare redusă manifestată prin locul şi rolul „jucat" de partidele politice în Legislativ.

Departe de noi ideea de a face incursiuni în dreptul comparat în cadrul acestei analize teoretice. Dar, în viaţa publică în Republica Moldova este consacrată sub aspect constituţional – la momentul actual – ideea necesităţii funcţionării republicii parlamentare şi implicit a alegerii şefului statului de către Parlament.

Opinia contrară care susţine alegerea Preşedintelui de toţi cetăţenii cu drept de vot este, din punctul nostru de vedere generoasă, corectă şi onestă. Şi aici nu ne referim la imposibilitatea alegerii

şefului de stat de către Legislativ datorită lipsei cvorumului necesar ci considerăm că după perioada de dictatură socialistă sovietică, în care şeful statului era ales şi răspundea în faţa Parlamentului, apare ca fiind firească implicarea întregii societăţi în alegerea Preşedintelui.

Cine poate candida la funcţia supremă în stat ?

Art. 78 alin. (2) din Constituţie se referă la condiţiile solicitate cumulativ pentru ca o persoană fizică să poată fi aleasă în funcţia (de fapt, în demnitatea) de Preşedinte al Republicii Moldova.

Acestea sunt următoarele:

*. candidatul trebuie să fie cetăţean al Republicii Moldova, cu drept de vot;

*. să aibă vârsta de 40 de ani împliniţi la data alegerii;

*. să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puţin 10 ani;

*. să „posede" limba de stat.

Nu se regăseşte printre condiţiile de depunere a candidaturii pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova şi condiţia ca celui care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice.

Vom proceda la analiza succintă a **condiţiilor** menţionate anterior.

Prima condiţie se referă la posedarea cetăţeniei Republicii Moldova.

De principiu, cetăţenia reprezintă o calitate deţinută de o persoană fizică care reliefează raporturile de natură politică şi juridică existente între respectiva persoană fizică şi statul căreia aceasta îi aparţine. Practic se realizează o legătură permanentă între cetăţeanul Republicii Moldova şi statul „moldovenesc", în sensul că cetăţenia Republicii Moldova reprezintă legătura şi caracterizează apartenenţa unei persoane fizice la statul „Republica Moldova".

Firesc, persoana fizică care candidează la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să fie cetăţean al acestui stat. Se observă că nu este interzisă prin acest articol posibilitatea – teoretic vorbind – unui bipartid sau chiar multipartid de a candida, cu condiţia ca una intre cetăţeniile posedate să fie cea a Republicii

Moldova. Constituantul nu a înţeles să poată candida **numai cetăţeanul moldovean** ci s-a exprimat în sensul că poate candida persoana fizică cetăţean al Republicii Moldova.

Cetăţeanul moldovean care candidează trebuie să aibă drept de vot, adică să aibă vârsta de 18 ani împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv, cu excepţia celor puşi sub interdicţie [art. (38 alin. (2) din Constituţie]. Se observă că faţă de vârsta cerută pentru exercitarea dreptului de vot, în cazul depunerii candidaturii pentru demnitatea de Preşedinte acestea este mai ridicată.

Republica Moldova fiind un stat independent tânăr la data scrierii acestor rânduri – august 2010 – având **doar 19 ani de existenţă independentă** se ridică o chestiune extrem de interesantă relativă la persoanele fizice cetăţeni moldoveni ce pot candida la funcţia „supremă" în stat !!! Cum cetăţeanul Republicii Moldova trebuie să aibă **şi vârsta de 40 de ani împliniţi la data alegerilor** iar Republica Moldova este independentă de **19 ani** se pune întrebarea firească dacă persoanele de 40 de ani pot candida ei nefiind cetăţeni ai Moldovei independente decât de 19 ani ?

La o analiză superficială răspunsul la întrebare ar fi negativ în sensul că nu există la momentul de faţă nici o persoană fizică care să fi fost cetăţean al Republicii Moldova **timp de cel puţin 40 de ani**. Dar, trebuie remarcat faptul că înainte de 27 august 1991, pe teritoriul actualei Republici Moldova era organizat un stat federat component al statului federal – unional U.R.S.S. Acest stat federat a fost denumit Republica Socialistă Sovietică Moldovenească (august 1940 – iunie 1941 şi august 1944 – iunie 1990) şi respectiv Republica Socialistă Sovietică Moldova (1990 – 26 august 1991).

În ipoteza formării noilor state respectiv a obţinerii independenţei unui stat, cum este cazul Republicii Moldova, în Dreptul Internaţional Public se recunoaşte o continuitate organică între statul dependent şi noul stat devenit independent. Acest nou stat este de fapt statul vechi continuitatea manifestându-se prin exercitarea puterii de stat pe acelaşi teritoriu şi asupra aceleiaşi populaţii.

Desigur, cetăţenii statului federat R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova erau în acelaşi timp şi cetăţeni ai statului federal – unional, adică ai Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

Fără îndoială, condiţia cetăţeniei raportată la condiţia vârstei presupune, în mod firesc, luarea în calcul a perioadei cît pe teritoriul actual al Republicii Moldova a fost organizată R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova.

Dar dacă se acceptă acest punct de vedere înseamnă că pot candida şi cetăţeni moldoveni născuţi în perioadele 1918 – 1940; 1941 – 1944 când Basarabia a fost parte componentă a Statului Naţional Unitar Român, Regatul României.

Acest punct de vedere nu comportă nici un comentariu.

Mergând pe aceeaşi idee şi luând ca bază dreptul sângelui – jus sangvinis şi dreptul solului – jus soli / jus loci persoanele fizice care sunt născute în perioada 1918 – 1940 respectiv perioada 1941 – 1944 **fiind iniţial cetăţeni români** putem considera că orice persoană fizică cetăţean român poate candida la funcţia de preşedinte al Republicii Moldova întrucât în perioadele menţionate nu se făcea nici o diferenţiere între cetăţenii români născuţi în diferitele provincii ale Regatului României.

Continuând raţionamentul şi având în vedere continuitatea organizării politice a teritoriului de azi al Republicii Moldova se poate afirma cu tărie că orice persoană fizică care are cel puţin un ascendent născut pe teritoriul Ţării Moldovei dinainte de 28 Mai 1812, când majoritatea teritoriului pruto-nistrean nu era rupt de Moldova istorică poate candida la demnitatea de preşedinte al Republicii Moldova. În această ipoteză pot candida şi cetăţenii români care au cel puţin un ascendent născut în Principatul Moldovei anterior anului 1812 sau persoanele fizice care au ascendenţi născuţi pe teritoriile pierdute de Moldova medievală: Bucovina (1775), Raiana Hotinului (1715), Raiana Tighinei (1538).

Dacă recunoaştem pentru cetăţeni joncţiunea cetăţeniilor Republicii Moldova, a R.S.S. Moldoveneşti şi a R.S.S. Moldova, pentru identitate de raţionament trebuie să recunoaştem posibilitatea – necontestată de altfel – de a candida şi foştii cetăţeni români din perioada când Basarabia a fost în graniţele Statului Român.

Trebuie să recunoaştem, de asemenea, tuturor descendenţilor vechilor supuşi ai Ţării Moldovei, când teritoriul dintre Prut şi Nistru nu era răpit de la Principatul Moldovenesc, dreptul de a putea candida la demnitatea de preşedinte al Republicii Moldova.

Înainte de 28 mai 1812 nu exista nici o diferenţă între moldovenii dintre Carpaţii Orientali şi Prut şi moldovenii dintre Prut şi Nistru.

Poate este puţin deplasat dar un principiu juridic spune: unde **legea** nu distinge nu ne este permis să distingem. Concret, descendenţii vechilor locuitori ai Ţării Moldovei, dinainte de mai 1812, trebuie în mod necesar să aibă aceleaşi drepturi şi îndatoriri. Aşa fiind moldovenii noştri din România nu pot fi opriţi să ocupe funcţia „supremă" în stat în Republica Moldova.

În mod identic pot candida şi descendenţii vechilor moldoveni din teritoriile vechii Ţări a Moldovei stăpânite de Republica Ucraina (Bucovina de Nord; Ţinutul Herţa, Nordul Basarabiei cu zona Hotinului şi Basarabia Sudică).

Nici măcar condiţia locuirii pe teritoriul Republicii Moldova timp de cel puţin 10 ani nu se poate opune – în opinia noastră – cetăţenilor români din Moldova românească. Ascendenţii noştri au locuit nu 10 ani ci sute, mii de ani pe aceste meleaguri şi bineînţeles că au locuit în strălucita Ţară medievală a Moldovei de unde această „Republică Moldova" îşi trage seva. Separarea brutală şi violentă a teritoriului transprutean mai întâi de Ţara Moldovei şi mai apoi de România nu poate înlătura faptul evident că românii din Moldova şi din Bucovina de Sud au prezervat cu toată tăria dreptul de a reprezenta întregul vechi pământ al Moldovei istorice.

Românii din Moldova noastră românească nu trebuie să domicilieze pe teritoriul Republicii Moldova. Strămoşii lor au locuit alături de strămoşii celor din Republica Moldova întregul teritoriu al Ţării Moldovei.

Având în vedere consideraţiile expuse credem că într-o interpretare corectă, raţională, producătoare de efecte juridice depline cetăţenii români şi mai ales cei din judeţele noastre moldovene pot candida la funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova, fără a obţine în prealabil cetăţenia „moldovenească" şi fără a locui un număr de ani pe teritoriul Republicii Moldova, care este nimic altceva decât „mica noastră Românie".

A doua condiţie se referă la vârsta de 40 de ani împliniţi pe care trebuie să o aibă candidatul la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova.

Cu respect opinăm în sensul reducerii acestei vârste la 35 de ani sau chiar la 30 de ani. În a acest fel s-ar accelera cât de cât schimbarea generaţiei la conducerea de vârf a Republicii ceea ce ar determina şi schimbarea mentalităţilor comuniste sovietice cu concepţii moderne privitoare la statul de drept şi la economia de piaţă. Poate tinerii vor gândi şi vor acţiona cu o simţire mult mai românească decât nomenclaturiştii sovietici formaţi la şcolile de partid ale P.C.U.S / P.C.M.

A treia condiţie – se referă la necesitatea ca respectivul candidat să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puţin 10 ani.

Ca atare condiţia se referă la o locuire permanentă o perioadă de cel puţin 10 ani pe teritoriul Republicii Moldova.

Aşa fiind un cetăţean care a locuit în fosta R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova iar apoi a plecat în altă republică înainte de a împlini 10 ani de şedere nu întruneşte condiţia prevăzută de textul constituţional.

Terminologia utilizată este – credem noi – oarecum improprie. A locui nu înseamnă întotdeauna a domicilia.

Astfel, se poate locui cu viză de reşedinţă temporară sau fără forme legale.

Domiciliul sau reşedinţa nu prezintă deosebită importanţă sub aspectul Dreptului Constituţional. Ceea ce importă este faptul că respectivul cetăţean a stat permanent pe teritoriul Republicii. Dar utilizând termenul „locuieşte" se poate interpreta o lipsă a unui cetăţean de pe teritoriul Republicii fie şi pentru câteva zile (plecat în alt stat) ca reprezentând o discontinuitate de şedere. Interpretând restrictiv se poate ajunge la concluzia că acel cetăţean a întrerupt „locuirea permanentă" pe teritoriul Republicii, ceea ce ar implica curgerea unui nou termen de 10 ani. Nu ne raliem acestei opinii deoarece este excesiv de restrictivă. „Locuirea" trebuie să fie **permanentă** în sensul că nu trebuie să fie sporadică, accidentală. Credem că simpla întrerupere a locuirii permanente nu poate conduce la curgerea unui nou termen dacă atitudinea psihică a cetăţeanului este în sensul continuării domicilierii pe teritoriul Republicii Moldova.

A patra condiţie – priveşte „posedarea" limbii de stat.

În regionalismul utilizat în Republica Moldo-Română a Basarabiei „a poseda" limba de stat înseamnă a cunoaşte limba de stat (scris, citit şi vorbit).

Limba de stat este conform art. 13 alin. (1) din Constituţie limba română denumită limba moldovenească, în mod absolut impropriu.

Firesc, candidatul la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să cunoască limba oficială care este limba română. Am spune chiar că trebuie să cunoască bine limba română, fără nici o influenţă slavă. Să nu schimonosească şi nici să schilodească limba noastră naţională.

Aliniatele (3) şi (4) sunt exclusiv tehnice şi din acest motiv nu vom stărui asupra lor. Lecturarea acestor norme juridice constituţionale este suficientă pentru înţelegerea procedurii care, concret, constă în următorii paşi:

- candidatul care a obţinut votul a 3/5 din numărul deputaţilor aleşi în Parlament este declarat Preşedinte al Republicii Moldova;
- dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi se va organiza un al doilea tur de scrutin între primii doi candidaţi, care au obţinut cel mai mare număr de voturi;
- în ipoteza în care nici la al doilea tur de scrutin nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi se vor organiza alegeri repetate;
- dacă Preşedintele Republicii Moldova nu a putut fi ales nici după alegerile repetate Parlamentul se va dizolva de Preşedintele în exerciţiu, acesta stabilind şi data alegerilor pentru noul Parlament.

Această procedură de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova succint precizată anterior pare greoaie şi oricum este la discreţie totală a partidelor politice sau a formaţiunilor politice. Alegerea şefului statului devine o „chestiune de partid" ceea ce pare a fi inadmisibil. Totodată pot exista şi sincope dacă Parlamentul nu este capabil să aleagă totuşi un şef de stat. Acest lucru s-a întâmplat în Moldova şi ar trebui să îngrijoreze clasa politică „moldovenească".

Desigur procedura de alegere a şefului statului este în detaliu reglementată prin lege organică însă noi ne-am cantonat exclusiv asupra analizării dispoziţiilor constituţionale.

Art. 79.: „Validarea mandatului şi depunerea jurământului”.

„(1). Rezultatul alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova este validat de Curtea Constituţională.

(2). Candidatul a cărui alegere a fost validată depune în faţa Parlamentului şi a Curţii Constituţionale, cel târziu la 45 de zile după alegeri, următorul jurământ:

<< Jur să-mi dăruiesc toată puterea şi priceperea propăşirii Republicii Moldova, să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr democraţia, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, suveranitatea, independenţa, unitatea şi integritatea teritorială a Moldovei >>”.

Articolul supus analizei noastre se referă la validarea mandatului de Preşedinte şi respectiv la depunerea jurământului de către şeful statului.

După alegerea Preşedintelui de către Legislativ rezultatul scrutinului trebuie validat de către Curtea Constituţională.

Într-adevăr, printre atribuţiile conferite Curţii Constituţionale a Republicii Moldova se regăseşte la art. 135 alin. 1 lit. „e” şi aceea de confirmare a rezultatelor alegerii Parlamentului **şi a Preşedintelui Republicii Moldova**.

Cu ocazia validării rezultatului scrutinului prezidenţial Curtea Constituţională trebuie să constate dacă cu prilejul alegerii au fost respectate procedurile prevăzute de art. 78 din Constituţia Republicii Moldova. În condiţiile în care procedura a fost integral respectată şi nu au fost constatate fraude cu ocazia desfăşurării procesului electoral Curtea Constituţională validează rezultatul alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova.

În mod firesc candidatul a cărui alegere a fost validată trebuie să depună jurământul prevăzut de Constituţie. Norma juridică constituţională prevede şi un termen limită pentru depunerea jurământului, respectiv cel mult 45 de zile după data desfăşurării scrutinului. Acest termen imperativ are menirea de a asigura **transferul într-un timp rezonabil** a prerogativelor prezidenţiale de la Preşedintele în exerciţiu la Preşedintele nou ales.

Jurământul depus de Preşedintele Republicii Moldova, prin conţinutul său, se referă la promisiunea unilaterală, solemnă a viitorului şef de stat de a respecta dreptul pozitiv (obiectiv) al ţării – şi în special Legea fundamentală – de a garanta şi de a proteja valorile democratice şi drepturile omului precum şi atributele esenţiale ale statului concretizate în: suveranitatea (supremaţia şi independenţa) statului, unitatea şi integritatea teritorială a Republicii.

Art. 80.: „Durata mandatului".

„(1). Mandatul Preşedintelui Republicii Moldova durează 4 ani şi se exercită de la data depunerii jurământului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova îşi exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Preşedintele nou ales.

(3). Mandatul Preşedintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

(4). Nici o persoană nu poate îndeplini funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive".

Acest articol stabileşte durata mandatului prezidenţial menţionându-se că acesta se exercită de la data depunerii jurământului.

Pentru a nu se crea discontinuitate în exercitarea atribuţiilor prezidenţiale se prevede că Preşedintele în exerciţiu continuă să-şi îndeplinească mandatul până în momentul depunerii jurământului de către Preşedintele ales.

În caz de catastrofă sau în stare de război mandatul Preşedintelui în exerciţiu poate fi **prelungit**. Această **prelungire** se realizează exclusiv în temeiul unei legi organice adoptată de autoritatea legislativă. Firesc în timpul unei catastrofe sau în timp de război este dificilă întrunirea Parlamentului în vederea efectuării procedurilor necesare desfăşurării scrutinului prezidenţial. Chiar şi în aceste condiţii prelungirea mandatului prezidenţial este de competenţa exclusivă a Parlamentului, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova şi se materializează prin adoptarea unei legi organice, potrivit dispoziţiilor constituţionale – art. 72 alin. (3) lit. „p" raportat la art. 80, ambele din Constituţia Republicii Moldova.

Prevederea cuprinsă în alin. (3) al art. 80 din Constituţie deşi principial este corectă s-ar impune cu necesitate în ipoteza în care Preşedintele Republicii ar fi ales de întreg corpul electoral prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. În această ipoteză prelungirea mandatului prin lege organică de către Parlament apare ca o necesitate deoarece în caz de catastrofă şi mai ales în timp de război este greu de crezut că se pot organiza alegeri generale prezidenţiale pe întreg teritoriul Republicii.

În ipoteza republicii parlamentare, când şeful statului este ales de Legislativ este de preferat declanşarea procedurii de alegere a noului Preşedinte. Doar dacă această procedură nu poate fi iniţiată, din cauze obiective, mandatul Preşedintelui în exerciţiu poate fi prelungit. Desigur, prelungirea mandatului şefului de stat este de înţeles chiar şi într-o republică parlamentară deoarece în situaţii excepţionale (catastrofă, război) nimeni nu mai are timpul disponibil pentru depunerea candidaturilor la funcţia prezidenţială.

În sfârşit alin. (4) al articolului analizat prevede că funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova poate fi exercitată de o persoană fizică, care îndeplineşte condiţiile prevăzute de lege, **cel mult două mandate consecutive**.

Aceasta însemnă că şeful statului poate îndeplini mai mult de două mandate (eventual trei, patru mandate) dacă acestea nu sunt consecutive.

Concret după ce a îndeplinit funcţia de preşedinte 8 ani (două mandate) şeful statului nu mai candidează dar, după 4 ani poate să-şi depună din nou candidatura.

Credem că se impune modificarea acestui text constituţional în sensul prevederii imposibilităţii unei persoane fizice de a îndeplini funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova mai mult de două mandate. Desigur cele două mandate pot fi şi succesive.

A lăsa pe un fost preşedinte, după ce a îndeplinit două mandate, să candideze iarăşi pe considerentul că al treilea potenţial mandat nu este consecutiv primelor două mandate crează posibilitatea lansării unui regim autoritar, întemeiat pe forţa charismatică sau pe prestigiul şi pe autoritatea persoanei fizice ce urmează să îndeplinească şi pentru un al treilea mandat funcţia de şef al statului. Aceasta echivalează cu un atac direct la principiile fundamentale ale democraţiei politice contribuind fără echivoc, la

îndepărtarea Republicii de la tezele fundamentale ale Statului de Drept.

Fie că sunt intercalate sau sunt succesive mandatele unui Preşedinte de Republică **trebuie să se oprească la enigmatica cifră 2** pentru a nu denatura şi deturna scopurile şi rolul instituţiei prezidenţiale.

Demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie „cucerită" de cetăţenii care au un cuvânt de spus relativ la propăşirea ţării; ea nu trebuie să devină o ţintă pentru carierişti, pentru foştii nomenclaturişti sovietici şi pentru elementele oportuniste.

Orice Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să înţeleagă că menirea sa este de a servi ţara, poporul român din Basarabia. Cei ce urăsc acest popor, cei străini de sufletul românesc nu au ce căuta în această extrem de importantă demnitate a Statului Moldo – Român.

Art. 81.: „Incompatibilităţi şi imunităţi".

„(1). Calitatea de Preşedinte al Republicii Moldova este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

(2). Preşedintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

(3). Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Preşedintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puţin două treimi din numărul deputaţilor aleşi, în cazul în care săvârşeşte o infracţiune. Competenţa de judecată aparţine Curţii Supreme de Justiţie, în condiţiile legii.

Preşedintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinţei de condamnare".

Funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova presupune, în mod firesc, elaborarea unui „**statut**" pentru persoana fizică care exercită această înaltă demnitate publică.

De aceea, Legiuitorul Constituant a prevăzut în dispoziţiile art. 81 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova că demnitatea de Preşedinte este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite. Aceasta înseamnă că, cu excepţia funcţiilor onorifice, care nu sunt retribuite, Preşedintele Republicii Moldova nu poate ocupa nici o funcţie fie aceasta publică sau privată.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Deţinând „magistratura supremă” în stat – cel puţin sub aspect formal - Preşedintele Republicii Moldova trebuie să acorde întreaga sa atenţie şi putere de muncă, pentru a asigura îndeplinirea atribuţiilor care îi revin, în cele mai bune condiţii. El nu trebuie să fie afectat sub nici o formă de preocupări de natură a-i micşora sau afecta vigilenţa în supravegherea respectării Legii fundamentale şi a bunei conlucrări a tuturor autorităţilor publice. Cu atât mai mult, cu cât şeful statului are şi alte îndatoriri concrete – specificate în Constituţie – în diferite domenii de activitate statală (relaţia cu Parlamentul, relaţia cu Guvernul, relaţiile cu autorităţile administraţiei publice, raporturile cu Curtea Constituţională şi cele cu autoritatea judecătorească).

Pe de altă parte, acest caz de incompatibilitate priveşte, în mod direct, conservarea echidistanţei şi independenţei şefului statului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul statului „moldovenesc”. Aceasta pentru că, de principiu, aşa cum bine este remarcat în Constituţie, a exercita o funcţie (nu are importanţă natura acesteia) implică şi obţinerea unei satisfacţii financiar – materiale.

Ori, instituţia sau unitatea la care potenţial şi ipotetic ar exercita o funcţie şeful statului ar dobândi sau ar putea dobândi avantaje materiale sau de ordin moral.

În sfârşit această incompatibilitate acoperă şi o altă latură. Este vorba despre latura prestigiului, a prestanţei demnităţii publice pe care o reprezintă instituţia Preşedintelui Republicii Moldova.

Exercitând o demnitate publică fundamentală de prim rang, Preşedintele Republicii Moldova nu trebuie şi nici nu poate cumula această calitate cu o funcţie publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanţa politică, culturală, ştiinţifică sau social-economică a respectivei funcţii.

Preşedintele Republicii Moldova se bucură de imunitate, conform prevederilor art. 81 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova.

Imunitatea şefului statului „moldovean” se concretizează în imposibilitatea instanţelor judecătoreşti de a trage la răspundere juridică pe persoana fizică care îndeplineşte această înaltă demnitate publică.

În literatura juridică constituţională şi administrativă s-a opinat că protecţia conferită prin acordarea beneficiului imunităţii rezultă

din **natura bicefală** a „puterii” executive, în cadrul căreia responsabilitatea pentru actele Preşedintelui revine celui care le contrasemnează, adică primului-ministru.

Noi, aşa cum am mai afirmat, nu împărtăşim teza executivului bicefal. În legătură cu non-responsabilitatea şefului statului pentru actele efectuate, răspunsul dat – deşi probabil corect – este incomplet. Pentru faptele Preşedintelui Republicii Moldova răspunde cumva tot primul-ministru ????

În realitate, imunitatea este acordată şefului statului pentru ca acest înalt demnitar să-şi poată îndeplini mandatul încredinţat de către membrii organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova.

Ea se referă numai la **opiniile exprimate** în exercitarea acestei demnităţi publice şi priveşte exclusiv perioada de timp aferentă exercitării mandatului prezidenţial. Toate opiniile şi am spune noi actele care nu prezintă relevanţă sub aspect juridico-penal nu pot constitui temeiuri pentru promovarea unor acţiuni în instanţă.

Dacă şeful statului săvârşeşte o infracţiune atunci Parlamentul **îi poate ridica imunitatea** cu votul de două treimi din numărul deputaţilor aleşi. Punerea sub acuzare în această situaţie echivalentă practic cu ridicarea imunităţii Preşedintelui.

Această **punere sub acuzare** nu priveşte doar săvârşirea potenţială a infracţiunii de înaltă trădare cum prevede Constituţia României, în art. 96 alin. (1). Ea se referă la **orice infracţiune** care potenţial poate fi săvârşită de orice subiect de drept, inclusiv de Preşedintele ţării.

Textul alin. (3) din art. 81 din Constituţia Republicii Moldova nu menţionează sintetic procedura punerii sub acuzare a şefului de stat.

Aşa fiind, propunerea privind punerea sub acuzare poate fi iniţiată de majoritatea parlamentarilor şi credem că ea trebuie adusă neîntârziat la cunoştinţa Preşedintelui. Trebuie recunoscut şefului statului dreptul de a da explicaţii Parlamentului relativ la faptele determinate, de natură penală, pentru care este acuzat.

De la data punerii sub acuzare şi până la data demiterii şeful statului **ar trebui să fie de drept suspendat din funcţie**.

Constituţia nominalizează instanţa competentă să îl judece pe şeful statului. Aceasta este Curtea Supremă de Justiţie. Preşedintele

Republicii Moldova este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Se naşte o întrebare legitimă: Cine sesizează instanţa supremă după ce deputaţii au votat în favoarea punerii sub acuzare a Preşedintelui Republicii Moldova ? Se conturează două ipoteze:

*. – după aprobarea punerii sub acuzare Parlamentul trebuie **să sesizeze direct** instanţa competentă, respectiv Curtea Supremă de Justiţie;

*. – după aprobarea punerii sub acuzare, cererea / propunerea împreună cu procesul – verbal ce consemnează rezultatul votului sunt înaintate procurorului general al Republicii Moldova pentru a fi sesizată, în mod legal, Curtea Supremă de Justiţie.

A doua ipoteză pare a fi cea corectă pentru că reprezintă dispoziţiile din Codul de procedură penală cu privire la sesizarea instanţei de judecată în materie penală dar şi pentru că în acest mod autoritatea legislativ – deliberativă nu încalcă atribuţiile Procuraturii, parte componentă a autorităţii judecătoreşti.

Articolele nr. 82 şi 83 din Constituţia Republicii Moldova au fost „excluse”, abrogate din Legea nr. 1115 – XIV din 05.07.2000.

Art. 84.: „Mesaje”.

„(1). Preşedintele Republicii Moldova poate lua parte la lucrările Parlamentului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale naţiunii”.

În calitatea sa de şef al statului Preşedintele poate avea interesul să asiste la lucrările autorităţii deliberativ – legislative. Prezenţa sa poate impulsiona parlamentarii în scopul accelerării desfăşurării activităţilor specifice (adoptarea legilor, a hotărârilor; aprobarea direcţiilor principale ale politicii interne şi externe a statului; aprobarea doctrinei militare a statului etc.).

De asemenea Preşedintele Republicii poate adresa mesaje Parlamentului. Acestea trebuie să aibă un conţinut clar, concis, ferm să fie lipsite de elemente ideologice şi să privească „principalele probleme ale **naţiunii**”. Constituantul utilizează în acest text noţiunea de „**naţiune**” deşi în tot cuprinsul Constituţiei este ocultată. Desigur, nu poate fi vorba decât despre naţiunea română de pe teritoriul Basarabiei, înglobat în Republica Moldova.

Totuşi referirea la naţiunea română nu se poate circumscrie doar teritoriului pruto-nistrean unde trăieşte doar o mică parte din poporul român. Oare mesajele se referă la întreaga naţiunea română ?? Ne îndoim dar, în mod indirect, orice mesaj transmis de şefului statului „moldovean" către deputaţii plenipotenţiari produce reverberaţii în întreaga noastră naţiune.

Art. 85.: „Dizolvarea Parlamentului".

„(1). În cazul imposibilităţii formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Preşedintele Republicii Moldova, după consultarea fracţiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

(2). Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură.

(3). În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.

(4). Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui Republicii Moldova, cu excepţia cazului prevăzut la art. 78 alineatul (5), şi nici în timpul stării de urgenţă, de asediu sau de război".

În toate cazurile dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova trebuie să constituie o situaţie de excepţie. În nici un caz Preşedintele nu trebuie să abuzeze de această prerogativă pentru a nu zdruncina viaţa democratică a statului.

Practic, Parlamentul **poate fi dizolvat** în următoarele situaţii:

1). *. în cazul imposibilităţii formării Guvernului;

2). *. în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor pentru o perioadă de 3 luni;

3). *. dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură.

În aceste trei situaţii Preşedintele Republicii Moldova are aptitudinea de a dizolva Parlamentul. Aceasta înseamnă că şeful statului nu are obligaţia de a dizolva Parlamentul ci doar facultatea

de a proceda în acest mod. Rămâne la latitudinea preşedintelui dacă utilizează sau nu instituţia juridică a dizolvării.

Textul constituţional impune şi anumite limite pe care şeful statului este ţinut să pe respecte. Aceste limite privesc, cum era şi normal, posibilitatea dizolvării Parlamentului.

Astfel:

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui. Cu toate acestea în acest caz există şi o excepţie referitoare la situaţia în care Preşedintele nu poate fi ales, după alegeri repetate, caz prevăzut de art. 78 alin. (5) din Constituţia Republicii Moldova. Fiind o excepţie de la regula constituţională, înseamnă că Parlamentul va putea fi dizolvat deşi mandatul şefului statului se află în ultimele 6 luni sau chiar a expirat;

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat pe perioada cât este declarată starea de urgenţă, starea de asediu sau, după caz, starea de război.

*. O altă limitare se referă la frecvenţa utilizării instituţiei dizolvării Parlamentului de către şeful statului. Pentru a nu crea un abuz prin exercitarea acestui drept de către şeful statului textul constituţional prevede că doar o singură dată într-un an calendaristic poate fi dizolvat Parlamentul.

Cu referire la situaţiile în care şeful statului are posibilitatea, prerogativa dizolvării Parlamentului reţinem următoarele aspecte teoretice. Cele trei cazuri prevăzute de Constituţie se referă fie la imposibilitatea desfăşurării procesului legislativ, fie la imposibilitatea formării Guvernului, în calitatea sa de titular al puterii executive în Stat. În această ultimă situaţie existând disensiuni, dezacorduri între Parlament şi Preşedinte, unica soluţie stabilită de Legiuitorul Constituant a fost întoarcerea la electorat, prin organizarea de alegeri parlamentare anticipate.

Art. 86.: „Atribuţii în domeniul politicii externe”.

„(1). Preşedintele Republicii Moldova poartă tratative şi ia parte la negocieri, încheie tratate internaţionale în numele Republicii Moldova şi le prezintă, în modul şi în termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, acreditează şi recheamă reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova şi aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3). Preşedintele Republicii Moldova primeşte scrisorile de acreditare şi de rechemare ale reprezentanţilor diplomatici ai altor state în Republica Moldova".

Toate atribuţiile conferite şefului statului în domeniul politicii externe sunt tradiţional consacrate în Dreptul Internaţional Public:

*. încheie tratate internaţionale în numele Republicii Moldova dar poate purta tratative în mod direct şi nemijlocit şi poate participa la negocieri.

De regulă, purtarea tratativelor şi participarea la negocieri sunt lăsate pe seama reprezentanţilor Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova;

*. prezintă spre ratificare Parlamentului tratatele internaţionale încheiate, la termenele şi cu procedura prevăzută de lege;

*. acreditează şi recheamă reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova, la propunerea Guvernului;

*. aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate;

*. primeşte scrisorile de acreditare şi pe cele de rechemare ale reprezentanţilor diplomatici ai statelor străine în Republica Moldova. Aceasta însemnă că reprezentanţii diplomatici ai statelor străine sunt acreditaţi pe lângă Preşedintele Republicii Moldova.

Nu vom proceda la analiza detaliată a acestor instituţii deoarece ele fac obiect de studiu şi de cercetarea pentru ştiinţa Dreptului Internaţional Public. Totuşi, sub aspectul Dreptului Constituţional, vom remarca faptul că toate aceste atribuţii îşi găsesc fundamentul în calitatea preşedintelui de a reprezenta statul pe planul relaţiilor internaţionale.

Art. 87.: „Atribuţii în domeniul apărării".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este comandatul suprem al forţelor armate.

(2). Preşedintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală.

(3). În caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război şi le aduce, neîntârziat, la cunoştinţa Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanşarea agresiunii.

(4). Preşedintele Republicii Moldova poate lua şi alte măsuri pentru asigurarea securităţii naţionale şi a ordinii publice, în limitele şi în condiţiile legii".

Toate atribuţiile şefului statului privesc situaţii excepţionale.

Se recunoaşte Preşedintelui Republicii **calitatea de comandant suprem** al forţelor armate. Această calitate se raportează la toate structurile militare aparţinând: Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Securităţii Naţionale.

Concret atribuţiile conferite şefului statului în domeniul militar şi care privesc situaţii de excepţie sunt următoarele:

*. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală a forţelor armate;

*. are dreptul de a lua măsuri pentru respingerea unei agresiuni, dacă există declanşată o agresiune armată împotriva ţării;

*. poate declara stare de război.

Aceste ultima două prerogative trebuie să le aducă şeful statului neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului. Gravitatea măsurilor dispuse de şeful statului determină convocarea de drept a Parlamentului, dacă acesta nu se află în sesiune, în maxim 24 de ore de la data declanşării agresiunii;

*. poate lua şi alte măsuri având ca finalitate asigurarea securităţii naţionale şi a ordinii publice. Aceste măsuri trebuiesc luate exclusiv în condiţiile şi în limitele legale.

Apreciem că ar fi fost mai indicat ca textul constituţional să prevadă aceste „măsuri", evitând lăsarea determinării lor pe seama Legiuitorului ordinar. În sprijinul acestui punct de vedere, invocăm natura situaţiilor excepţionale în care se exercită atribuţiile şefului de stat în domeniul apărării.

Art. 88.: „Alte atribuţii".

„Preşedintele Republicii Moldova îndeplineşte şi următoarele atribuţii:

a). conferă decoraţii şi titluri de onoare;

b). acordă **grade militare supreme** !!! prevăzute de lege;

c). soluţionează problemele cetăţeniei Republicii Moldova şi acordă azil politic;

d). numeşte în funcţii publice, în condiţiile prevăzute de lege;

e). acordă graţiere individuală;

f). poate cere poporului să-şi exprime, prin referendum, voinţa asupra problemelor de interes naţional;

g). acordă ranguri diplomatice;

h). conferă grade superioare de clasificare lucrărilor din procuratură, judecătorii şi altor categorii de funcţionari, în condiţiile legii;

i). suspendă actele Guvernului, ce contravin legislaţiei, până la adoptarea hotărârii definitive a Curţii Constituţionale;

j). exercită şi alte atribuţii stabilite prin lege".

Articolul nr. 88 din Constituţia Republicii Moldova enumeră **atribuţii eterogene** care pot fi exercitate de şeful statului „moldovean". Aceste atribuţii au un caracter enunţiativ, exemplificativ deoarece lit. „j" a articolului menţionează in terminis că Preşedintele Republicii poate exercita şi alte atribuţii prevăzute de lege.

Toate atribuţiile eterogene menţionate la articolul supus analizei determină competenţele Preşedintelui Republicii în domenii variate de activitate. Astfel, şeful statului poate conferi decoraţii şi alte titluri de onoare unor personalităţi din Republica Moldova ca o recunoaştere a meritelor acelor persoane în promovarea civismului, a culturii, artei, ştiinţei în Republică şi pe plan internaţional. Şeful statului poate acorda grade militare supreme care sunt prevăzute de lege. În temeiul acestei norme juridice constituţionale Preşedintele Republicii poate acorda unor ofiţeri din forţele armate (Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securităţii Naţionale) grade de generali.

Soluţionarea problemelor cetăţeniei Republicii Moldova şi acordarea de azil politic, teritorial este o atribuţie a şefului de stat.

Problemele relative la cetăţenie privesc: acordarea cetăţeniei, renunţarea la cetăţenie. Azilul politic se acordă de şeful statului unor persoane fizice urmărite şi persecutate în ţara de origine pentru concepţiile lor.

O atribuţie extrem de importantă este prevăzută de art. 88 lit. „d" şi se referă la atribuţiile şefului statului **de a numi** în funcţii publice.

Spre exemplu: Preşedintele Republicii **numeşte Guvernul**, în baza votului de încredere acordat de Parlament [art. 98 alin. (4) din Constituţie] sau judecătorii instanţelor judecătoreşti **se numesc în funcţie** de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii [art. 116 alin. (2) din Constituţie].

Tradiţional se recunoaşte şefului statului dreptul, prerogativa de a acorda graţierea individuală. Este un atribut care îşi găseşte fundamentul în perioada medievală, când şeful statului – domnitorul – avea dreptul absolut de a ierta de pedeapsă pe „osândit".

În calitatea sa de şef de stat Preşedintele Republicii are aptitudinea, atribuţia de a consulta poporul prin referendum, în privinţa chestiunilor de interes naţional. În acest mod şeful statului recurge la consultarea poporului **în vederea obţinerii voinţei populare** cu privire la o problemă majoră, fundamentală a Republicii. **Exprimarea voinţei poporului prin referendum** are o valoare juridică supremă deoarece exprimă în mod direct şi nemijlocit concepţia majorităţii cetăţenilor referitor la problema abordată.

Şeful statului acordă ranguri diplomatice. Această atribuţie prevăzută la art. 88 lit. „g" trebuie raportată de dispoziţiile art. 86 din Constituţia Republicii Moldova, privitoare la atribuţiile Preşedintelui în domeniul politicii externe.

Dacă şeful statului aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice, în mod firesc, are şi atribuţia de acordare a rangurilor diplomatice.

O altă atribuţie a şefului statului se referă la conferirea gradelor superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, justiţie şi altor categorii de funcţionari.

Această atribuţie a fost acordată Preşedintelui Republicii Moldova de către Legiuitorul Constituant tocmai pentru a se garanta

promovarea în grade superioare de clasificare a funcţionarilor din justiţie, procuratură dar şi din alte domenii exclusiv în funcţie de performanţele profesionale obţinute, în condiţii obiective fundamentate pe imparţialitate.

Atribuţia prevăzută la lit. „i" din articolul supus analizai se referă la posibilitatea suspendării actelor Guvernului, ce contravin legislaţiei, până la adoptarea hotărârii definitive a Curţii Constituţionale.

Este o atribuţie extrem de importantă a şefului statului. Pentru exercitarea acestei atribuţii este necesar ca, în prealabil, să fi fost sesizată Curtea Constituţională în legătură cu eventuala constituţionalitate a actului normativ emis de Guvern.

Suspendarea actului Guvernului nu se realizează de Preşedinte din postura de „şef" al „puterii" executive. Dimpotrivă această suspendare se fundamentează pe locul şi rolul şefului statului **„de mediator între autorităţile publice constituite** şi, totodată, **de mediator între stat şi societate**. Se reflectă în acest mod grija şefului statului referitoare la asigurarea unei legislaţii coerente şi echilibrate şi totodată se manifestă plenar atenţia şefului de stat îndreptată spre asigurarea conformităţii tuturor actelor „puterii" executive cu Legea fundamentală şi cu întregul drept pozitiv (obiectiv) aflat în vigoare în Republica Moldova.

Lit. „j" se referă la alte atribuţii ce sunt stabilite, în favoarea şefului statului, prin lege. Este de dorit, ca în măsura posibilităţilor, Constituantul să prevadă **toate** atribuţiile Preşedintelui Republicii. Aceasta pentru a nu lăsa la latitudinea Legiuitorului ordinar posibilitatea de a stabili şi modifica atribuţiile conferite prin lege. O precizare credem că se mai impune: alte atribuţii conferite şefului statului nu pot fi stabilite de legiuitor decât **prin lege organică**. Este adevărat că art. 72 din Constituţie nu prevede că reglementarea atribuţiilor şefului statului se efectuează prin lege organică. Dar reţinem că organizarea şi funcţionarea unor instituţii fundamentale – Parlament, Guvern, Curtea Constituţională, Consiliul Superior al Magistraturii şi Instanţele judecătoreşti – **se reglementează prin lege organică**.

Pentru identitate de raţionament şi atribuţiile Preşedintelui Republicii Moldova, altele decât cele prevăzute expres de Constituţie, trebuie să fie consacrate **numai prin lege organică**.

Art. 89.: „Demiterea”.

„(1). În cazul săvârşirii unor fapte prin care încalcă prevederile Constituţiei, Preşedintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a două treimi din numărul deputaţilor aleşi.

(2). Propunerea de demitere poate fi iniţiată de cel puţin o treime din deputaţi şi se aduce neîntârziat la cunoştinţa Preşedintele Republicii Moldova. Preşedintele poate de Parlamentului şi Curţii Constituţionale explicaţii cu privire la faptele ce i se impută”.

Procedura de demitere a şefului statului se poate declanşa numai pentru încălcarea prevederilor Constituţiei Republicii Moldova.

Cu alte cuvinte, încălcarea unor norme juridice, inferioare Constituţiei nu pot constitui un motiv pentru declanşarea procedurii de demitere a şefului statului.

Deşi textul constituţional nu menţionează credem că Legiuitorul Constituant a avut în vedere, în mod deosebit, acele prevederi referitoare la suveranitatea, simbolurile şi limba de stat. Apoi textul are în vedere încălcarea principiului separaţiei puterilor în stat, a pluralismului politic, a drepturilor şi libertăţilor fundamentale cetăţeneşti, a limitelor revizuirii Constituţiei, a independenţei judecătorilor din Republică.

În ipoteza încălcării dovedite a prevederilor constituţionale se poate iniţia o propunere de demitere a şefului statului de către cel puţin 1/3 din deputaţii aleşi în Parlament.

Propunerea de demitere se înaintează imediat Preşedintelui Republicii Moldova pentru a se lua la cunoştinţă. Dacă consideră oportun şeful statului poate da explicaţii Parlamentului şi Curţii Constituţionale relative la faptele ce i se impută, adică cu privire la pretinsele încălcări a normelor juridice constituţionale. Preşedintele se poate apăra argumentând că nu a încălcat nici o dispoziţie constituţională, demonstrând că propunerea de demitere nu constituie altceva decât un „joc politic”. El poate, de asemenea, să recunoască parţial încălcarea prevederilor Legii fundamentale, motivând că faptele săvârşite nu sunt deosebit de grave şi nu au afectat imaginea Preşedintelui şi a Republicii pe planul relaţiilor internaţionale.

Dacă există probe indubitabile că şeful statului a săvârşit fapte prin care a încălcat prevederile Constituţiei, Parlamentul Republicii Moldova, cu votul a 2/3 din numărul deputaţilor aleşi îl poate demite pe Preşedintele Republicii Moldova.

Principalul efect al demiterii şefului statului îl reprezintă vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

Art. 90.: „Vacanţa funcţiei"

„(1). Vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova intervine în caz de expirare a mandatului, de demisie, de demitere, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuţiilor sau de deces.

(2). Cererea de demisie a Preşedintelui Republicii Moldova este prezentată Parlamentului, care se pronunţă asupra ei.

(3). Imposibilitatea exercitării atribuţiilor mai mult de 60 de zile de către Preşedintele Republicii Moldova este confirmată de Curtea Constituţională în termen de 30 de zile de la sesizare.

(4). În termen de 2 luni de la data la care a intervenit vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova, se vor organiza, în conformitate cu legea, alegeri pentru un nou Preşedinte".

Alin. (1) al articolului supus analizei determină **situaţiile** în care intervine vacanţa funcţiei (de fapt a demnităţii) de Preşedinte. Acestea sunt următoarele:

*. expirarea mandatului prezidenţial;

*. demisia din funcţia de Preşedinte;

*. demiterea din funcţia de Preşedinte;

*. imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova;

*. deces.

Vom analiza succint fiecare dintre situaţiile în care intervine vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

*. **Expirarea mandatului prezidenţial.**

În mod firesc la expirarea mandatului prezidenţial intervine vacanţa funcţiei de Preşedinte. Totuşi, remarcăm faptul că **deşi mandatul şefului statului a expirat**, Preşedintele în exerciţiu al Republicii Moldova îşi exercită mandatul până la depunerea

jurământului de Preşedintele nou ales. [art. 80 alin. (2) din Constituţie].

Cum se conciliază cele două texte constituţionale !??!

Pe de o parte, avem textul analizat care nominalizează expirarea mandatului prezidenţial **drept situaţie** de vacantare a funcţiei de Preşedinte iar pe de altă parte avem textul art. 80 alin (2) care impune **soluţia continuării mandatului deja expirat** de către Preşedintele în exerciţiu, până la depunerea jurământului de noul şef al statului.

Desigur, expirarea mandatului constituie, fără discuţie, o situaţie de vacantare a funcţiei Preşedintelui de Republicii Moldova.

Soluţia adoptată prin art. 80 alin. (2) din Constituţie se justifică prin dorinţa Legiuitorului Constituţional de a nu crea discontinuităţi în exercitarea funcţiei de Preşedinte al Republicii. Se crează astfel **o ficţiune în ceea ce priveşte continuarea mandatului Preşedintelui în exerciţiu** până la depunerea jurământului de către noul şef al statului.

*. **Demisia de funcţia de Preşedinte.**

Demisia constituie un act juridic unilateral pornit din iniţiativa şefului statului, care înţelege să renunţe în mod definitiv şi irevocabil la exercitarea atribuţiilor de Preşedinte al Republicii Moldova. Cererea de demisie este prezentată Parlamentului care se va pronunţa asupra sa. Credem că autoritatea deliberativ-legislativă nu are competenţă de a respinge cererea de demisie a şefului statului deoarece această cerere reprezintă o manifestare unilaterală de voinţă ce nu poate fi cenzurată.

„Pronunţarea" Parlamentului se referă, în opinia noastră, la faptul **de a lua act** de cererea de demisie a Preşedintelui.

Firesc, demisia şefului statului declanşează vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

*. **Demiterea din funcţia de Preşedinte.**

Cu ocazia analizării art. 89 din Constituţie am examinat această **situaţie** de vacantare a funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova. De aceea, nu vom reveni asupra chestiunilor deja tratate anterior.

*. **Imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.**

Imposibilitatea exercitării atribuţiilor specifice şefului de stat trebuie să fie definitivă. Acesta înseamnă că imposibilitatea menţionată trebuie să aibă o durată mai mare de 60 de zile. Această situaţie trebuie să fie confirmată de către Curtea Constituţională, într-un termen de maxim 30 de zile de la sesizare.

De principiu, imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova survine ca urmare a unor afecţiuni grave cu caracter fizic sau psihic. Se au în vedere boli grave care nu mai permit şefului statului exercitarea atribuţiilor specifice.

*. **Decesul**.

Este evident că moartea titularului funcţiei prezidenţiale determină vacantarea funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

În **toate situaţiile** de vacantare a funcţiei prezidenţiale urmează a se organiza alegeri, conform dispoziţiilor legale, **în termen de 2 luni** de la data vacantării funcţiei de Preşedinte, în vederea alegerii unui nou Preşedinte al Republicii Moldova.

Art. 91.: „Interimatul funcţiei”.

„Dacă funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Preşedintele este demis ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-şi exercita atribuţiile, interimatul se asigură, în ordine, de Preşedintele Parlamentului sau de Primul ministru.”

În primul rând trebuie să observăm că demiterea Preşedintelui reprezintă o situaţie, un caz de vacantare a funcţiei prezidenţiale. În consecinţă, formularea: „dacă funcţia... devine vacantă sau dacă Preşedintele este demis...” este improprie. O altă ipoteză la care textul se referă priveşte imposibilitatea **temporară** de exercitare a atribuţiilor de către şeful statului. Într-adevăr această situaţie nu reprezintă un caz de declanşare a vacanţei funcţiei de Preşedinte deoarece este vorba de o imposibilitate **temporară**, deci susceptibilă de dispariţie.

În cazul vacantării funcţiei prezidenţiale imposibilitatea exercitării atribuţiilor trebuie să fie **definitivă.**

Concluzionând afirmăm că interimatul funcţiei prezidenţiale se declanşează în caz de vacanţă a funcţiei de Preşedinte sau în cazul imposibilităţii temporare de exercitare a atribuţiilor de către Preşedintele în exerciţiu.

În aceste situaţii interimatul funcţiei de Preşedinte se va asigura de Preşedintele Parlamentului sau de Primul – ministru. Textul dă întâietate şefului Legislativului la asigurarea interimatului la funcţia prezidenţială. Aceasta rezultă din utilizarea în textul constituţional a noţiunii: „se asigură, **în ordine**, ...", ceea ce generează o ordine de preferinţă stabilită de Constituant.

Ordinea de preferinţă, instituită de textul constituţional este cât se poate de firească deoarece, la asigurarea interimatului funcţiei prezidenţiale, dă întâietate reprezentantului „puterii" deliberativ-legislative în raport cu exponentul „puterii" executive.

Art. 92. „Răspunderea Preşedintelui interimar".

„Dacă persoana care asigură interimatul funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova săvârşeşte fapte grave, prin care se încalcă prevederile Constituţiei, se aplică articolul 89 alineatul (1) şi articolul 91."

Acest articol se referă la posibilitatea demiterii Preşedintelui interimar, potrivit art. 89 din Constituţia Republicii Moldova.

De asemenea, articolul examinat trimite la prevederile art. 91, referitoare la asigurarea interimatului funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

Întrucât noi am analizat prevederile constituţionale cuprinse în articolele 89 şi 91 nu vom face precizări suplimentare.

Totuşi, o chestiune de principiu se ridică: Dacă Preşedintele în exerciţiu ar demisiona, Preşedintele Parlamentului, în calitatea sa de Preşedinte interimar, ar fi demis iar noul Preşedinte interimar – Primul – ministru ar deceda sau ar demisiona din funcţia de Preşedinte interimar, se pune întrebarea ce persoană ar ocupa funcţia de Preşedinte interimar ? Constituţia nu răspunde la această întrebare deşi, din punct de vedere practic, o asemenea situaţie este posibilă.

Este mai mult decât evident faptul că dacă Preşedintele Parlamentului, în calitatea sa de Preşedinte interimar, ar fi demis, conform prevederilor art. 91 din Constituţie, Preşedinte interimar ar deveni Primul – ministru al Guvernului Republicii Moldova.

Art. 93: „Promulgarea legilor”.

„(1). Preşedintele Republicii Moldova promulgă legile.

(2). Preşedintele Republicii Moldova este în drept, în cazul în care are obiecţii asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare, Parlamentului. În cazul în care Parlamentul îşi menţine hotărârea adoptată anterior, Preşedintele promulgă legea.”

Promulgarea legilor constituie o etapă importantă, absolut necesară pentru intrarea în vigoare a normelor juridice, adoptată de către Parlament.

Competenţa promulgării legilor adoptate de Parlament, aparţine şefului statului.

În primul rând se observă faptul că nu este stipulat un termen în care Preşedintele Republicii să promulge legile. În mod indirect, mediat ar rezulta că termenul pentru promulgare este de două săptămâni, deoarece în acest termen şeful statului poate trimite Parlamentului legea, în vederea reexaminării.

Această trimitere a legii către Parlament trebuie să fie însoţită de obiecţiunile Preşedintelui.

Dacă însă Parlamentul adoptă legea în aceeaşi formă, Preşedintele Republicii Moldova este obligat să promulge legea.

Se constată că la reprimirea legii votată de Parlament în aceeaşi formă Preşedintele nu are stipulat un termen pentru promulgare.

Cu ocazia reexaminării legii, dacă Parlamentul „îşi menţine hotărârea adoptată anterior”, adică dacă votează legea în forma sa iniţială se dă întâietate, de către Legiuitorul Constituant, voinţei parlamentarilor.

Soluţia adoptată este expresia locului şi a rolului Parlamentului în sistemul „puterilor” etatice, el fiind organul reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. În condiţiile în care Preşedintele Republicii este ales de către Parlament

nici nu se putea concepe adoptarea unei alte soluţii relative la obligaţia şefului statului de a promulga legea adoptată din nou de legislativ, în forma sa originară.

Art. 94.: „Actele Preşedintelui".

„(1). În exercitarea atribuţiilor sale Preşedintele Republicii Moldova emite decrete, obligatorii pentru executare pe întreg teritoriul statului. Decretele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2). Decretele emise de Preşedinte în exercitarea atribuţiilor sale prevăzute în articolul 86 alineatul (2), articolul 87 alineatele (2), (3) şi (4) se contrasemnează de către Primul – ministru."

Preşedintele Republicii Moldova poate emite acte cu caracter juridic care se vor publica în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

În aceste condiţii prin decretele şefului statului: poate fi revocat un ministru şi poate fi numit un alt membru al Guvernului [art. 98 alin. (6) din Constituţie]; poate fi numit întregul Guvern [art. 98 alin (4)]; poate fi numit unul sau mai mulţi judecători la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. [art. 116 alin. (2) din Constituţie].

Pe planul relaţiilor internaţionale prin decret al Preşedintelui Republicii este numit un ambasador sau sunt conferite depline puteri pentru negocierea unor tratate în numele Republicii Moldova.

Tot prin emiterea unui decret prezidenţial şeful statului poate dizolva Parlamentul [art. 85 din Constituţie].

Unele decrete prezidenţiale **pot avea şi caracter normativ individual**. Este vorba de acordarea unor grade militare supreme (generali), numirea unor persoane fizice în funcţia de judecător etc. [art. 88 lit. „b" şi art. 116 alin. (2), ambele din Constituţia Republicii Moldova].

O serie de decrete emise de Preşedintele Republicii Moldova trebuie, în mod obligatoriu, să fie contrasemnate de către Primul – ministru. Textul constituţional se referă la decretele prezidenţiale emise în exercitarea atribuţiilor prevăzute de art. 86 alin. (2) şi de art. 87 alin (2), (3) şi (4) din Constituţia Republicii Moldova.

Concret este vorba de următoarele atribuţii ale şefului statului:

*. acreditarea şi rechemarea reprezentanţilor diplomatici ai Republicii Moldova şi aprobarea înfiinţării, desfiinţării sau schimbării rangului misiunilor diplomatice, la propunerea Guvernului;

*. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală;

*. ia măsuri pentru respingerea agresiunii în caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, declară stare de război, aducându-le imediat la cunoştinţa Parlamentului;

*. poate lua şi alte măsuri pentru asigurarea securităţii naţionale şi ordinii publice, în limitele şi în condiţiile legii.

În toate aceste situaţii decretul prezidenţial este valabil numai dacă a fost contrasemnat de Primul – ministru al Guvernului, în calitatea sa de şef al „puterii" executive.

Cum se explică faptul că unele decrete ale şefului statului trebuie să fie contrasemnate de Primul – ministru al Guvernului ??

Se observă că decretele prezidenţiale care au nevoie de contrasemnătura şefului executivului, a Primului – ministru, se referă la aspecte extrem de importante circumscrise fie relaţiilor externe ale statului, fie – după caz – la situaţii excepţionale referitoare la domeniul apărării statului.

În aceste situaţii contrasemnarea decretelor prezidenţiale determină implicarea deplină şi efectivă a Executivului în aducerea la îndeplinirea a conţinuturilor decretelor prezidenţiale, ceea ce determină o cooperare totală între şeful statului şi „puterea" executivă, reprezentată de Guvernul Republicii Moldova.

Art. 95.: „Resursele financiare ale aparatului Preşedintelui, indemnizaţia şi alte drepturi".

„(1). Resursele financiare ale aparatului Preşedintelui Republicii Moldova se aprobă, la propunerea acestuia, de către Parlament şi se includ în bugetul de stat.

(2). Indemnizaţia şi alte drepturi ale Preşedintelui Republicii Moldova se stabilesc prin lege."

În mod firesc, aparatul Preşedintelui Republicii Moldova beneficiază de resurse financiare pentru a-şi putea desfăşura activitatea.

Resursele financiare se aprobă de către Parlament, la propunerea Preşedintelui Republicii Moldova şi se includ în bugetul de stat.

Aceasta este exclusiv o normă constituţională tehnică dar esenţial este să se asigure transparenţa acestor resurse financiare. Ele trebuie să fie efectiv, şi nu numai declarativ, sub controlul autorităţii deliberativ – legislative.

Indemnizaţia şi celelalte drepturi băneşti cuvenite şefului statului trebuie stabilită în temeiul legii.

Şi în privinţa indemnizaţiei şi a celorlalte drepturi materiale ale şefului statului este important să se asigure transparenţa acestor resurse cât şi a cuantumului lunar cuvenit Preşedintelui Republicii Moldova.

CAP. IV.: AUTORITATEA EXECUTIVĂ – GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

În opinia noastră, Guvernul Republicii Moldova reprezintă autoritatea executivă a statului. Pe lângă argumentele invocate de noi în cuprinsul lucrării rolul de organ central al „puterii" executive acordat Guvernului Republicii rezultă din analiza normelor juridice constituţionale care reglementează această autoritate publică constituită.

Art. 96.: „Rolul"

„(1). Guvernul asigură realizarea politicii interne şi externe a statului şi exercită conducerea generală a administraţiei publice.

(2). În exercitarea atribuţiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament."

Indiferent de titulatura adoptată în diverse Constituţii (Guvern, Consiliu de Miniştri, Cabinet) această autoritate publică este identificată cu titularul „puterii" executive.

Guvernul Republicii Moldova dispune de **trei atribuţii fundamentale**, cu valoare constituţională. Acestea sunt următoarele:

*. asigură realizarea politicii interne a statului;

*. asigură realizarea politicii externe a statului;

*. exercită conducerea generală a administraţiei publice.

Primele două atribuţii se află în strânsă corelaţie cu ştiinţa Dreptului Constituţional în timp ce ultima atribuţie a Guvernului este detaliată în mod deosebit de ştiinţa Dreptului Administrativ.[9)]

Ceea ce trebuie remarcat este faptul că art. 96 alin. (1) din Constituţie consacră, în mod implicit, poziţia Guvernului de titular al „puterii" executive.

Desigur, aceste atribuţii ale Executivului sunt realizate, în concret, în conformitate cu programul de activitate (programul de

---

9). Pentru analiza detaliată a Guvernului, cu referire la Guvernul României, a se vedea lucrarea „**Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean**", Bacău, 2007, partea I „**Puterea de Stat în România. Autorităţile Publice**." Pentru analiza istorică a instituţiei a se vedea „**Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**", Ed. Grafit, Bacău, 2006. Ambele scrise de V. S. Curpăn.

guvernare) care a fost acceptat de Parlament, împreună cu lista membrilor Guvernului, cu ocazia investirii Executivului. Toate atribuţiile guvernamentale trebuie să se exercite conform programului de guvernare deoarece, în temeiul acestui program, Executivul a fost abilitat, de către autoritatea deliberativ – legislativă, să guverneze.

Ce s-ar întâmpla dacă Guvernul Republicii Moldova, titular al autorităţii executive, şi-ar îndeplini atribuţiile menţionate în alin. (1) depăşind programul de guvernare acceptat de Parlament, cu ocazia votului de învestitură ??

În această ipoteză credem că este necesară validarea de către Parlament a noii orientări politice promovată de executiv.

Depăşirea sau modificarea programului de guvernare are în vedere nu instrumentele de realizare a politicii ci tocmai politica (internă sau externă) promovată de Executiv.

Art. 97.: „Structura".

„Guvernul este alcătuit din Prim-ministru, prim-viceprim-ministru, vicepriminiştri, miniştri şi alţi membri stabiliţi prin lege organică".

Textul constituţional este puternic descriptiv. El are în vedere alcătuirea şi structura Guvernului.

Primul-ministru este secondat de un prim-viceprim-ministru şi de viceprim-miniştri.

Miniştrii ocupă portofoliile ministeriale dar, în funcţie de algoritmul politic, pot exista în Guvern şi **miniştri fără portofoliu**.

Pot exista, de asemenea, în Guvern şi alţi membri care sunt stabiliţi prin lege organică (secretari de stat, subsecretari de stat). Aceşti **„alţi membri" ai Executivului** deşi sunt menţionaţi generic de norma juridică constituţională au un **„statut"** stabilit prin lege organică. Ca atare, aceşti membri ai Guvernului nu posedă un statut consacrat sub aspect constituţional.

Desigur, şeful Guvernului, şi implicit şeful „puterii" executive, este Primul-ministru.

Art. 98.: „Învestitura".

„(1). După consultarea fracţiunilor parlamentare, Preşedintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcţia de Prim-ministru.

(2). Candidatul pentru funcţia de Prim-ministru va cere, în termen de 15 zile de la desemnare, votul de încrederea al Parlamentului asupra programului de activitate şi a întregii liste a Guvernului.

(3). Programul de activitate şi lista Guvernului se dezbat în şedinţa Parlamentului. Acesta acordă încredere Guvernului cu votul majorităţii deputaţilor aleşi.

(4). În baza votului de încredere acordat de Parlament, Preşedintele Republicii Moldova numeşte Guvernul.

(5). Guvernul îşi exercită atribuţiile din ziua depunerii jurământului de către membrii lui în faţa Preşedintelui Republicii Moldova.

(6). În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanţă a funcţiei, Preşedintele Republicii Moldova revocă şi numeşte, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului".

Din economia textului constituţional supus analizei rezultă că Preşedintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcţia de Prim-ministru, numai după consultarea fracţiunilor parlamentare.

Republica Moldova fiind cel puţin formal - la momentul actual – **o republică parlamentară** poate fi acreditată opinia că şeful statului trebuie să desemneze drept candidat la funcţia de prim-ministru pe liderul partidului politic câştigător al alegerilor parlamentare.

Totuşi, textul constituţional examinat nu impune, în mod necesar şi obligatoriu, o asemenea soluţie.

Aşa fiind opinăm în sensul că Preşedintele Republicii poate desemna drept candidat la funcţia de prim-ministru să pe o altă persoană din cadrul partidului sau a coaliţiei de partide politice câştigătoare în alegeri.

O întrebare însă trebuie neapărat soluţionată: poate şeful statului să nominalizeze un candidat la funcţia de prim-ministru din cadrul partidelor politice din opoziţie ?? Textul nu interzice o asemenea desemnare dar un astfel de candidat desemnat ar eşua, din

punct de vedere politic, deoarece nu ar obţine votul de încredere al Parlamentului.

În consecinţă, deşi Constituţia nu prevede limite totuşi şeful statului nu poate desemna un candidat la funcţia de Prim-ministru împotriva voinţei majorităţii parlamentare.

Candidatul desemnat pentru funcţia de Prim-ministru, deci pentru a fi şef al Executivului, trebuie să obţină votul de încredere al Parlamentului asupra **programului de guvernare (program de activitate) şi asupra întregii liste a Guvernului**.

Deşi în practică se acordă întâietate absolută **programului de guvernare** totuşi nu trebuie scăpat din vedere faptul că votul de încredere al Parlamentului se referă şi la **lista ministeriabililor.**

Asupra programului de activitate, adică de guvernare votul este eminamente politic. Cu privire la lista membrilor Guvernului votul se acordă şi intuituu personae, în consideraţia reputaţiei personalităţilor recomandate pentru fotoliile ministeriale.

Votul de încredere trebuie solicitat de către candidatul la funcţia (de fapt demnitatea) de Prim-ministru, în termen de **15 zile** de la desemnare.

Care este natura acestui termen defipt de Legiuitorul Constituant ??

Considerăm că termenul de 15 zile stabilit în alin. (2) al art. 98 din Constituţie este unul **imperativ**.

Aşa fiind, depăşirea termenului determină caducitatea solicitării votului de încredere al Parlamentului.

Autoritatea deliberativ-legislativă dezbate în şedinţă publică parlamentară atât programul de guvernare (de activitate) cât şi lista membrilor Executivului.

În urma dezbaterii şi a analizei ministeriabililor urmează votul deputaţilor. Încrederea este acordată dacă majoritatea deputaţilor aleşi votează în favoarea programului de guvernare (de activitate) şi a listei membrilor Guvernului. Dimpotrivă, dacă cvorumul nu este atins se consideră că Parlamentul nu a acordat votul de încredere listei guvernamentale propuse şi nici programului de guvernare.

Dacă votul de încredere a fost acordat de Parlament, Guvernul este numit de şeful statului.

În vederea exercitării atribuţiilor guvernamentale fiecare membru al Guvernului va depune jurământul de credinţă în faţa Preşedintelui Republicii Moldova.

În caz de vacanţă a funcţiei de ministru sau în situaţia unei remanieri guvernamentale, Preşedintele Republicii Moldova are aptitudinea de **a revoca pe miniştrii în exerciţiu** şi respectiv **de a numi alţi membri ai Guvernului**, la propunerea Primului-ministru.

Se observă că în această ipoteză şeful statului poate numi pe unii miniştri fără a se mai obţine votul de încredere al Parlamentului asupra **listei modificate** a membrilor Guvernului.

Aşa fiind, în caz de vacanţă a funcţiei ministeriale sau în caz de remaniere guvernamentală în Executiv, adică în Guvern, avem o parte din miniştri care au obţinut votul de încredere al Parlamentului, în privinţa listei membrilor Executivului, iar o altă parte din miniştri care au fost numiţi de către şeful statului, fără aprobarea prealabilă a listei modificate a membrilor Guvernului, de către Parlament.

În opinia noastră, şi noii membri ai Guvernului ar trebui să primească votul de încredere al Parlamentului.

Aceasta întrucât cu ocazia acordării votului de încredere este votat nu doar programul de guvernare (de activitate) dar şi lista membrilor viitorului Executiv.

A numi un nou ministru care nu a obţinut, în prealabil, votul de încredere al Legislativului înseamnă a eluda voinţa organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Este drept art. 98 alin. (6) din Constituţie nu impune obligativitatea obţinerii votului de încredere pentru noul membru al Guvernului, dar pentru identitate de raţionament credem că se impune modificarea acestui text constituţional pentru a fi în concordanţă cu dispoziţiile art. 98 alin. (2) din Constituţie. Numirea unor membri ai Guvernului pe timpul desfăşurării activităţii Executivului trebuie să se facă în acelaşi condiţii ca şi numirea iniţială, originară a membrilor Guvernului.

Art. 99.: „Incompatibilităţi”.

„(1). Funcţia de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

(2). Alte incompatibilităţi se stabilesc prin lege organică.”

Art. 99 din Constituţie stabileşte incompatibilitatea funcţiei (a demnităţii) de membru al Guvernului cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

Funcţia de membru al Guvernului implică stabilirea unui **„statut”** pentru persoanele fizice care exercită această înaltă demnitate publică.

Din acest motiv, Legiuitorul Constituant a prevăzut că demnitatea de membru al Executivului este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcţii retribuite.

Această înseamnă că un membru al Guvernului Republicii Moldova nu poate ocupa nici o altă funcţie, fie aceasta publică sau privată, cu excepţia funcţiilor onorifice care nu sunt retribuite.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Orice membru al Executivului fiind demnitar în stat trebuie să acorde întreaga sa atenţie şi putere de muncă pentru a asigura îndeplinirea, în bune condiţii, a atribuţiilor care îi revin. Aceasta nu trebuie să fie afectat, sub nici o formă, de preocupări de natură a-i micşora sau afecta vigilenţa în aducerea la îndeplinire a legilor şi în primul rând în supravegherea respectării Legii fundamentale şi a bunei conlucrări cu ceilalţi membri ai Executivului şi cu celelalte autorităţi publice.

Acest caz de incompatibilitate priveşte, în mod direct, conservarea echidistanţei şi independenţei fiecărui membru al Executivului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul Republicii.

Aceasta deoarece, de principiu, a exercita o funcţie (nu are importanţă natura acesteia) implică şi obţinerea unor avantaje materiale. Ori, instituţia sau unitatea unde ipotetic ar exercita o funcţie un membru al Guvernului ar obţine sau ar putea obţine avantaje materiale sau de ordin moral.

Trebuie remarcat că această incompatibilitate acoperă şi o altă latură. Ne referim la prestanţa, prestigiul demnităţii publice pe care o reprezintă instituţia de membru al Guvernului Republicii Moldova. Exercitând o demnitate publică fundamentală, orice membru al Executivului nu trebuie şi nici nu poate cumula această calitate cu o funcţie publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanţa politică, culturală, ştiinţifică sau social-economică a respectivei funcţii.

Legiuitorul Constituant a lăsat la latitudinea Legiuitorului ordinar stabilirea altor incompatibilităţi. Acestea sunt stabilite exclusiv prin lege organică.

Considerăm că prevederile alin. (2) al art. 99 din Constituţie lasă determinarea incompatibilităţilor membrilor Executivului la discreţia Parlamentului. Mai corect ar fi fost ca Legiuitorul Constituant **să prevadă toate** cazurile de incompatibilitate referitoare la membrii Guvernului.

Art. 100.: „Încetarea funcţiei de membru al Guvernului".

„Funcţia de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces."

Art. 100 nominalizează modurile în care încetează funcţia (demnitatea) de membru al Executivului (Guvernului).

Aceste moduri sunt următoarele: **demisie, revocare, incompatibilitate** sau **deces**.

*. **Demisia** – constituie un act juridic unilateral pornit din iniţiativa membrului Executivului. Acesta înţelege să renunţe, în mod definitiv şi irevocabil, la exercitarea atribuţiilor de membru al Guvernului. Cererea de demisie trebuie depusă la autoritatea publică care a numit Executivul, respectiv la Preşedintele Republicii Moldova.

Şeful statului **va lua act** de demisie. El poate cel mult solicita membrului Guvernului să rămână la post o perioadă determinată. Considerăm că **nu poate fi respinsă** cererea de demisie a unui membru al Guvernului, deoarece manifestarea unilaterală de voinţă nu poate fi cenzurată, iar alegerea profesiei şi a locului de muncă sunt libere.

*. **Revocarea** – se produce în caz de remaniere guvernamentală.

Fie datorită realizării unui echilibru politic, fie pentru realizarea unui management necorespunzător calitativ, un membru al Guvernului poate fi revocat de şeful statului, la propunerea şefului Executivului, Primul-ministru al Guvernului.

Revocarea implică pierderea, pentru viitor, a calităţii de membru al Guvernului, de către persoana fizică care a fost revocată.

*. **Incompatibilitatea** – reprezintă un caz de încetare a funcţiei de membru al Guvernului. Ea operează **„de drept”**. Astfel, dacă un membru al Guvernului exercită o funcţie publică sau privată retribuită el este incompatibil, fapt ce determină încetarea funcţiei (a demnităţii) de membru al Executivului.

Practic încetarea funcţiei de membru al Guvernului survine din momentul existenţei stării de incompatibilitate. Chiar dacă, să presupunem, starea de incompatibilitate a fost descoperită ulterior, încetarea funcţiei s-a produs, în virtutea Constituţiei, la data ivirii incompatibilităţii. Aceasta înseamnă că toate actele încheiate de membrul Guvernului, în exercitarea demnităţii publice în perioada de la ivirea incompatibilităţii la descoperirea stării de incompatibilitate **sunt nule**.

În această perioadă persoana fizică respectivă pierduse deja, în virtutea legii, calitatea de membru al Executivului.

*. **Decesul** – presupune încetarea calităţii de subiect de drept. În mod firesc, persoana fizică titulară nemaiexistând, încetează şi funcţia de membru al Guvernului.

*. Textul constituţional nu indică între cazurile de încetare a calităţii de membru al Guvernului şi pe acela de **expirare a mandatului**.

Expirarea mandatului Guvernului implică şi expirarea mandatului tuturor membrilor Executivului. De altfel, acesta este şi cazul normal, tipic, cel mai frecvent întâlnit **de încetare a funcţiei de membru al Guvernului.**

Art. 101.: „Prim-ministrul”.

„(1). Prim-ministrul conduce Guvernul şi coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuţiile ce le revin.

(2). În cazul imposibilităţii Prim-ministrului de a-şi exercita atribuţiile sau în cazul decesului acestuia, Preşedintele Republicii Moldova va desemna un alt membru al Guvernului ca Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern. Interimatul pe perioada imposibilităţii exercitării atribuţiilor încetează, dacă Prim-ministrul îşi reia activitatea în Guvern.

(3). În cazul demisiei Prim-ministrului, demisionează întregul Guvern.”

Articolul pe care îl examinăm este consacrat primului-ministru, în calitatea sa de şef al Executivului.

Primul-ministru reprezintă personajul cheie al întregului Executiv. Atribuţiile sale principale constau în:

*. conducerea Guvernului şi

*. coordonarea activităţilor membrilor Guvernului.

O problemă care se poate ivi în viaţa politică cotidiană se referă la faptul dacă primul-ministru poate delega toate atribuţiile sale sau doar o parte dintre ele unui ministru din cadrul Executivului.

Desigur, delegarea priveşte o perioadă de timp cât şeful Guvernului lipseşte.

La această chestiune se poate da un răspuns doar prin raportarea la prevederile alin. (2) al art. 101.

În aceste condiţii, credem că, în cazul lipsei primului-ministru pentru o perioadă determinată de timp, se pot delega atribuţiile sale unui alt ministru din cadrul Executivului, doar de către Preşedintele Republicii Moldova, eventual la propunerea primului-ministru în exerciţiu.

Coordonarea activităţii membrilor Guvernului poate implica şi asumarea de către şeful Executivului a unuia sau mai multor ministere, în mod definitiv sau temporar. Şi această chestiune comportă discuţii dar suntem de părere că primul-ministru trebuie să respecte atribuţiile ce revin miniştrilor. Totodată, miniştrii în exerciţiu sunt numiţi de şeful statului.

Aşa fiind, primul-ministru îşi poate asuma portofolii fie iniţial în momentul numirii Guvernului sau după o remaniere guvernamentală sau o vacanţă a funcţiei de ministru. În aceste cazuri credem că şeful statului trebuie să îl numească pe primul-ministru, în mod distinct şi ca ministru la ministerul sau ministerele asumate de el.

În nici un caz primul-ministru nu poate, de la sine putere, să administreze portofolii fără numire din partea şefului statului.

Considerăm că este de dorit ca primul-ministru să îşi îndeplinească atribuţiile de conducere a Guvernului şi de coordonare a miniştrilor, evitând asumarea de portofolii ministeriale.

Este posibil ca şeful Executivului să se afle în imposibilitate de a-şi exercita atribuţiile sau să decedeze în funcţie. În asemenea

cazuri se va desemna un prim-ministru interimar, dintre membrii Guvernului, de către Preşedintele Republicii Moldova.

Cu privire **la situaţia imposibilităţii exercitării atribuţiilor** de către primul-ministru în exerciţiu, interimatul nu constituie un scop în sine. Aşadar, atribuţiile primului-ministru interimar încetează dacă primul-ministru în exerciţiu îşi reia activitatea în Guvern.

Primul-ministru interimar, desemnat de şeful statului dintre membrii Guvernului, îşi va exercita atribuţiile de conducere şi de coordonare până la formarea unui nou Guvern.

O chestiune mai trebuie lămurită în legătură cu atribuţiile specifice ale primului-ministru.

A conduce Guvernul – înseamnă a desfăşura activitatea de management guvernamental care constă în: prezidarea şedinţelor Guvernului, adoptarea deciziilor guvernamentale cu acordul miniştrilor, solicitarea unor informări sau rapoarte relative la activitatea desfăşurată de ministere, evaluarea activităţii miniştrilor şi a ministerelor pe care le girează etc.

A coordona activitatea membrilor Guvernului – presupune asigurarea corelării eforturilor miniştrilor şi a ministerelor pe care le conduc, în scopul realizării, în condiţii optime, a administraţiei publice centrale. Coordonarea activităţi membrilor Guvernului, în speţă a miniştrilor reprezintă o activitate operativă mai complexă decât conducerea Executivului. Aceasta întrucât coordonarea activităţii miniştrilor nu se poate realiza fără o conducere optimă a Guvernului, în ansamblul său.

Alin. (3) al art. 101 menţionează o realitate consacrată în toate statele. Fiind conducătorul direct şi nemijlocit al Guvernului şi principalul responsabil de activitatea acestuia, de soarta primului-ministru depinde existenţa Guvernului. În consecinţă, demisia primului-ministru conduce la considerarea întregului Guvern ca fiind demisionar.

Art. 102.: „Actele Guvernului".

„(1). Guvernul adoptă hotărâri, ordonanţe şi dispoziţii.
(2). Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor.
(3). Ordonanţele se emit în condiţiile articolului 106^2.

(4). Hotărârile şi ordonanţele adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru, se contrasemnează de miniştrii care au obligaţia punerii lor în executare şi se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Nepublicarea atrage inexistenţa hotărârii sau ordonanţei.

(5). Dispoziţiile se emit de Prim-ministru pentru organizarea activităţii interne a Guvernului".

*. **Hotărârile adoptate de Guvern** organizează executarea legilor. Legile sunt adoptate de către Parlament iar Guvernul în calitatea sa de „putere" executivă are dreptul şi îndatorirea de a hotărâri pentru clarificarea textelor legale şi pentru aplicarea lor cât mai corectă.

*. **Ordonanţele** se emit de către Guvern în temeiul delegării legislative. Parlamentul poate adopta, la propunerea Guvernului, o lege specială de abilitare a acestei autorităţi publice executive pentru a emite **ordonanţe doar în domenii care nu fac obiectul legilor organice**.

Această abilitare a Guvernului este limitată în timp şi trebuie să se prevadă clar domeniul de activitate în care Executivul este abilitat să emită ordonanţe. Dacă legea de abilitare prevede, ordonanţele emise de Guvern se supun aprobării Parlamentului.

*. **Dispoziţiile** au un caracter intern deoarece sunt emise de primul-ministru în scopul organizării activităţii interne a Guvernului.

Dispoziţiile sunt, de principiu, acte cu caracter administrativ dar ele pot conţine şi norme juridice de organizare a activităţii interne a Executivului.

Sub aspect tehnic-procedural atât hotărârile cât şi ordonanţele Guvernului sunt semnate de primul-ministru şi sunt consemnate de miniştrii de resort care au obligaţia punerii lor în executare.

Hotărârile şi ordonanţele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Constituantul a avertizat guvernanţii asupra consecinţelor nepublicării hotărârilor şi ordonanţelor în sensul că cele nepublicate sunt considerate inexistente.

Art. 103.: „Încetarea mandatului".

„(1). Guvernul îşi exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru noul Parlament.

(2). Guvernul, în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament, al demisiei Prim-ministrului sau în condiţiile alineatului (1), îndeplineşte numai funcţiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern."

Cu ocazia analizării art. 100 din Constituţie am precizat că între cauzele încetării funcţiei de membru al Guvernului este şi aceea **de expirare a mandatului**. Iată însă că Legiuitorul Constituant a menţionat în mod distinct încetarea mandatului Guvernului.

Firesc, Guvernul îşi exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale. Dar mandatul Executivului poate înceta şi înaintea validării alegerilor parlamentare, respectiv: în cazul unei moţiuni de cenzură care constă în exprimarea votului de neîncredere de către Parlament şi în ipoteza demisiei primului-ministru.

Fie că mandatul este dus până la capăt, fie că încetează înainte de termen, după validarea alegerilor parlamentare, după adoptarea moţiunii de cenzură sau după demisia primului-ministru, Guvernul Republicii Moldova va îndeplini exclusiv funcţia de administrare, concretizată în conducerea generală a administraţiei publice. Funcţiile de realizare a politicii interne şi externe a statului nu vor mai putea fi exercitate de către Executiv. Exercitarea funcţiei de administrare se va efectua de către Guvern până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern, dată de la care membrii noului Executiv îşi vor exercita atribuţiile.

CAP. V.: RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL.

Art. 104.: „Informarea Parlamentului”.

„(1). Guvernul este responsabil în faţa Parlamentului şi prezintă informaţiile şi documentele cerute de acesta, de comisiile lui şi de deputaţi.

(2). Membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului. Dacă li se solicită prezenţa, participarea lor este obligatorie.”

Alin. (1) din textul supus analizei noastre prevede responsabilitatea Guvernului pentru informaţiile şi documentele solicitate de către Parlament, de comisiile parlamentare sau de deputaţi, în calitatea acestora de membrii ai autorităţii deliberativ-legislative. Cu alte cuvinte, informarea Parlamentului reprezintă o modalitate de **control parlamentar** asupra activităţii autorităţii executive.

Guvernul, în calitatea sa de exponent de vârf al „puterii” executive îşi exercită atribuţiile proprii dar sub controlul organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Obligativitatea informării Parlamentului, a comisiilor parlamentare şi a deputaţilor concretizează un drept de supraveghere pe care Parlamentul îl posedă în raport cu autoritatea executivă „supremă” a statului.

Dacă informaţiile sau documentele solicitate de Parlament nu ar corespunde realităţii, fiind falsificate sau prezentate trunchiat, credibilitatea Guvernului ar fi puternic şi iremediabil afectată.

Alin. (2) al art. 104 din Constituţie consacră obligaţia de informare a membrilor Guvernului despre activitatea Parlamentului. Guvernanţii au acces neîngrădit la lucrările Parlamentului. Desigur, este vorba despre o facultate. Membrii Executivului au libertatea de a participa sau de a nu participa la lucrările Parlamentului. În acest context se pune întrebarea: la ce fel de lucrări ale Parlamentului pot participa miniştrii ?? Credem că aceştia din urmă pot participa atât la lucrările în plen cât şi la lucrările în comisiile parlamentare. De fapt Legiuitorul Constituant nu distinge în legătură cu această chestiune. Or, unde legea nu distinge nu ne este permis să facem distincţie.

Dacă membrilor Executivului li se solicită prezenţa la lucrările Parlamentului ei trebuie în mod obligatoriu să participe. Raţiunile instituirii acestei obligaţii cu caracter constituţional constau în fapt că Guvernul în calitatea sa de titular al „puterii" executive dar şi de organ de vârf al administraţiei publice centrale are îndatorirea de a răspunde, atât solidar cât şi fiecare membru în parte, la solicitarea autorităţii deliberativ-legiuitoare.

Dacă membrii Executivului nu ar da curs solicitării Parlamentului se poate interpreta în sensul lipsei de respect a guvernanţilor faţă de reprezentanţii aleşi ai poporului român din Republica Moldova.

Art. 105.: „Întrebări şi interpelări".

„(1). Guvernul şi fiecare dintre membrii săi sunt obligaţi să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputaţi.

(2). Parlamentul poate adopta o moţiune prin care să-şi exprime poziţia faţă de obiectul interpelării."

Întrebările şi interpelările constituie un mijloc pus la îndemâna deputaţilor în scopul informării asupra unor probleme aflate în competenţa Executivului.

Întrebarea este o solicitare punctuală asupra unei chestiuni concrete. Ea se adresează verbal unui membru al Guvernului sau chiar întregului Executiv. Fiecărei întrebări formulate de deputaţi trebuie să i se răspundă într-un mod cât mai exact cu putinţă.

Interpelarea constă într-un document scris prin intermediul căruia se solicită Guvernului explicaţii relative la diferite domenii de activitate din cadrul politicii interne sau externe a statului. Ministrul de resort sau un reprezentant al Executivului trebuie să răspundă argumentat la interpelare.

Dacă se consideră necesar Parlamentul poate adopta o moţiune relativ la interpelare. Această situaţie se întâlneşte în ipoteza în care chestiunile puse în discuţie sunt deosebit de importante şi dacă au un ecou profund în opinia publică din ţară.

Art. 106.: „Exprimarea neîncrederii".

„(1). Parlamentul, la propunerea a cel puţin o pătrime din deputaţi, îşi poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorităţii deputaţilor.

(2). Iniţiativa de exprimare a neîncrederii se examinează după 3 zile de la data prezentării în Parlament".

Practic, în acest articol este vorba de **„moţiunea de cenzură"** sau **„moţiunea de neîncredere"**.

Exprimarea neîncrederii constituie o modalitate concretă de control parlamentar asupra activităţii guvernamentale.

Declanşarea procedurii se realizează la propunerea a cel puţin ¼ din deputaţii aleşi. Iniţiativa acestor deputaţi se dezbate în Parlament după trecerea unui termen de 3 zile de la datat depunerii moţiunii. Dacă propunerea este votată de majoritatea deputaţilor aleşi ea se consideră adoptată cu consecinţa căderii Guvernului.

Textul art. 106 nu precizează dacă propunerea depusă la Parlament este înaintată Guvernului spre luare la cunoştinţă. Firesc ar fi ca propunerea privind exprimarea neîncrederii – moţiunea de cenzură – să fie comunicată, la data depunerii şi Executivului.

De asemenea, textul constituţional nu face nici o referire la numărul de propuneri pentru exprimarea neîncrederii (moţiuni de cenzură) pe care deputaţii îl pot face în cursul unei sesiuni parlamentare.

Din acest motiv credem că deputaţii care au semnat o propunere iniţială mai pot semna şi altele, fără nici o limitare. Sub acest aspect considerăm **că se impune limitarea** posibilităţii prezentării unei noi propuneri de exprimare a neîncrederii în cadrul aceleiaşi sesiuni parlamentare. Deputaţii care au iniţiat o propunere trebuie să piardă prerogativa de a depune o nouă propunere de exprimare a neîncrederii în cursul aceleiaşi sesiuni parlamentare.

Această posibilă şi de dorit limitare dă posibilitatea Parlamentului să desfăşoare activităţile specifice şi în primul rând cea de adoptare a legilor. În acelaşi timp nici Executivul nu mai este continuu şicanat, fiind lăsat să lucreze.

Art. 106[1].: „Angajarea răspunderii Guvernului".

„(1). Guvernul îşi poate angaja răspunderea în faţa Parlamentului asupra unui program, unei declaraţii de politică generală sau unui proiect de lege.

(2). Guvernul este demis dacă moţiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, declaraţiei de politică generală sau proiectului de lege, a fost votată în condiţiile art. 106.

(3). Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2), proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar programul sau declaraţia de politică generală devine obligatorie pentru Guvern".

Angajarea răspunderii Guvernului se poate realiza pentru unul din următoarele acte:

*. programul de guvernare;

*. declaraţie de politică generală;

*. proiect de lege.

Demiterea Executivului intervine dacă în termen de 3 zile o **moţiune de cenzură** depusă a fost votată cu votul majorităţii deputaţilor aleşi în Parlament. Moţiunea de cenzură trebuie să se refere la programul de guvernare, declaraţia de politică generală sau la proiectul de lege.

În ipoteza în care Guvernul nu a fost demis programul de guvernare sau declaraţia de politică generală devine obligatorie pentru Executiv iar proiectul de lege se consideră adoptat fără dezbateri parlamentare.

Angajarea răspunderii Guvernului reprezintă un act voluntar al Guvernului care are menirea de a accelera adoptarea unei legi sau aprobarea unui program de guvernare modificat ori aprobarea unei declaraţii de politică generală care conţine valenţe şi interpretări noi. Riscul este destul de mare având în vedere că Executivul poate fi demis în situaţia în care programul, declaraţia sau proiectul de lege nu trece cu succes în Parlament.

Adoptarea unui proiect de lege prin angajarea răspunderii Guvernului constituie o excepţie de la procedura obişnuită, de drept comun, referitoare la adoptarea legilor. Procedura adoptării proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului este **o procedură cu caracter derogator, excepţional**.

Ea trebuie utilizată de către Executiv cu precauţie deoarece adoptarea legilor, de principiu, trebuie să se realizeze în conformitate cu dispoziţiile art. 74 din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 106^2.: „Delegarea legislativă”.

„(1). În vederea realizării programului de activitate al Guvernului, Parlamentul poate adopta, la propunerea acestuia, o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanţe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2). Legea de abilitare va stabili în mod obligatoriu, domeniul şi data până la care se pot emite ordonanţe.

(3). Ordonanţele intră în vigoare la data publicării, fără a fi promulgate.

(4). Dacă legea de abilitare o cere, ordonanţele se supun aprobării Parlamentului. Proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor se prezintă în termenul stabilit în legea de abilitare. Nerespectarea acestui termen atrage încetarea efectelor ordonanţei. Dacă Parlamentul nu respinge proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor, acestea rămân în vigoare.

(5). După expirarea termenului stabilit pentru emiterea ordonanţelor, acestea pot fi abrogate, suspendate sau modificate numai prin lege”.

Pentru realizarea programului de guvernare Executivul poate solicita Parlamentului iar acesta poate adopta o **lege de abilitare** a Guvernului pentru emiterea de **ordonanţe**.

Ordonanţele nu pot fi emise decât în domeniile care fac obiectul de reglementare al **legilor ordinare.**

Legea de abilitare trebuie să conţină, în textul său, domeniul şi data până la care Executivul poate emite ordonanţe.

Legea de abilitare reprezintă o delegare legislativă acordată de Parlament în favoarea Guvernului, la cererea acestuia din urmă.

Două elemente fundamentale se desprind din textul constituţional:

*. abilitarea se acordă pe o perioadă de timp determinată;

*. abilitarea Executivului priveşte doar anumite domenii care nu fac obiect de reglementare al legilor organice.

În principiu, Guvernul reprezintă autoritatea executivă iar emiterea ordonanţelor nu apare ca o activitate propriu-zisă, normală a Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut însă **mecanisme de control** relative la această situaţie de excepţie, concretizată în emiterea ordonanţelor de către Executiv.

Astfel, ordonanţele, când legea de abilitare prevede expres, se vor supune aprobării Parlamentului. Este necesară prezentarea unui proiect de lege, având ca obiect aprobarea ordonanţelor, care va fi depus în termenul prevăzut în legea de abilitare. Dacă proiectul de lege, nu este depus în termenul stabilit de legea de abilitare încetează efectele juridice ale ordonanţelor adoptate de Guvern.

Toate aceste mecanisme constituie pârghii de control asupra activităţii Executivului, concretizată în conţinutul ordonanţelor emise.

Dacă Parlamentul votează favorabil proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor efectul juridic îl reprezintă menţinerea acestor ordonanţe în vigoare.

Expirarea termenului stabilit prin legea de abilitare pentru emiterea ordonanţelor determină posibilitatea abrogării, suspendării sau modificării acestor ordonanţe exclusiv prin intermediul legii.

Ordonanţele Guvernului vor intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Acestea nu trebuie să fie promulgate de către şeful statului.

O chestiune care se impune a fi tratată se referă la aprobarea ordonanţelor emise de Guvern, de către Parlament. Cu prilejul aprobării ordonanţelor Parlamentul are două posibilităţi:

*. fie **să admită** sau **să respingă** ordonanţa supusă aprobării;

*. fie **să admită** ordonanţa supusă aprobării **dar să opereze unele modificări în conţinutul acesteia**. Aceasta ar presupune, fără îndoială, o examinare a conţinutului ordonanţei, deci o examinare pe fond a actului normativ juridic.

Apreciem că a doua modalitate prezintă avantaje substanţiale. Simpla admitere sau respingere a unei ordonanţe cu ocazia aprobării nu este suficientă deoarece nu realizează o analiză fundamentată a conţinutului acestor acte normative.

CAP. VI.: ADMINISTRAŢIA PUBLICĂ.

Art. 107.: „Administraţia publică centrală de specialitate”.

„(1). Organele centrale de specialitate ale statului sunt ministerele. Ele traduc în viaţă, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile şi dispoziţiile lui, conduc domeniile încredinţate şi sunt responsabile de activitatea lor.

(2). În scopul conducerii, coordonării şi exercitării controlului în domeniul organizării economiei şi în alte domenii care nu intră nemijlocit în atribuţiile ministerelor, se înfiinţează, în condiţiile legii, şi alte autorităţi administrative.”

Textul constituţional se referă la ministere care sunt definite ca fiind organe centrale de specialitate ale statului.

Ministerele se află în subordinea Guvernului şi înfăptuiesc, în domeniul lor de activitate, politica Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut posibilitatea înfiinţării altor autorităţi administrative având ca obiectiv conducerea şi coordonarea în domeniul organizării economiei sau în alte domenii de activitate care nu intră, în mod direct, în atribuţiile ministerelor.

Aceste „**alte autorităţi administrative**” sunt organizate, după caz, fie în subordinea organului executiv central, deci a Guvernului, fie în subordinea unor ministere.

Constituţia nu prevede numărul de ministere. De asemenea, nu prevede un număr limită minim şi maxim de organizare a ministerelor. Aceasta, deoarece numărul de ministere este lăsat la latitudinea legiuitorului ordinar, în raport de gradul de dezvoltare economică şi socială.

La un moment dat se poate constata necesitatea organizării unor noi ministere sau comasarea mai multor ministere într-unul singur.

Art. 108.: „Forţele armate”.

„(1). Forţele armate sunt subordonate exclusiv voinţei poporului pentru garantarea suveranităţii, a independenţei şi a unităţii, a integrităţii teritoriale a ţării şi a democraţiei constituţionale.

(2). Structura sistemului naţional de apărarea se stabileşte prin lege organică".

Într-un Stat de Drept forţele armate sunt exclusiv subordonate voinţei poporului. Ele sunt utilizate pentru garantarea **suveranităţii (supremaţiei şi independenţei), unităţii, integrităţii teritoriale a statului** şi **pentru prezervarea democraţiei constituţionale.**

Legiuitorul Constituant nu face nici o diferenţiere între componentele forţelor armate. Considerăm că în această categorie, extrem de largă, intră structurile militare ale Ministerului Apărării, ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale Ministerului Securităţii Naţionale (serviciile speciale).

Ministerul Apărării trebuie să fie organul central al „puterii" executive care organizează, conduce şi coordonează activitatea în domeniul apărării.

În opinia noastră atribuţii în scopul prezervării ordinii şi liniştii publice trebuie să deţină doar Ministerul Afacerilor Interne şi Ministerul Securităţii Naţionale. Considerăm că armata nu trebuie utilizată într-un potenţial conflict intern şi de aceea competenţa de restabilire a ordinii publice nu trebuie să revină şi Ministerului Apărării.

Dată fiind importanţa **structurii sistemului naţional de apărare** Constituantul a hotărât că ea se stabileşte exclusiv prin lege organică. Această prevede menţionată în art. 108 alin. (2) trebuie raportată la dispoziţiile art. 72 alin. (2) lit. „p" din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 109.: „Principiile de bază ale administraţiei publice locale".

„(1). Administraţia publică în unităţile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilităţii autorităţilor administraţiei publice locale şi ale consultării cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit.

(2) Autonomia priveşte atât organizarea şi funcţionarea administraţiei publice locale, cât şi gestiunea colectivităţilor pe care pe reprezintă.

(3). Aplicarea principiilor enunţate nu poate afecta caracterul de stat unitar".

În acest articol sunt enunţate principiile în baza cărora funcţionează administraţia publică locală:

*. principiul autonomiei locale;

*. principiul descentralizării serviciilor publice;

*. principiul eligibilităţii autorităţilor administraţiei publice locale;

*. principiul consultării cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit.

Toate aceste principii nominalizate în textul constituţional sunt analizate pe larg de ştiinţa Dreptului Administrativ. În consecinţă analiza acestor principii nu formează obiectul cercetării de faţă.

Principiul autonomiei locale este explicat de însăşi Legiuitorul Constituant în sensul că acesta se referă la organizarea şi funcţionarea administraţiei publice locale dar şi la gestiunea colectivităţilor pe care administraţia publică locală le reprezintă.

Autonomia locală constă în acordarea unor largi prerogative organelor locale iar descentralizarea serviciilor publice presupune o corectă funcţionare a acestor servicii pe plan local materializată prin supunerea acestora la controlul organizat şi efectuat de autorităţile locale.

Eligibilitatea autorităţilor administraţiei publice locale implică alegerea de către cetăţeni a conducătorilor şi membrilor acestor autorităţi.

Consultarea cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit constă în organizarea referendumurilor pe plan local pentru a scoate în evidenţă voinţa locuitorilor.

Autonomia locală şi celelalte principii de organizare a administraţiei publice în unităţile administrativ-teritoriale nu trebuie să afecteze caracterul unitar al statului.

Alin. (3) al art. 109 din Constituţie trebuie coroborat cu prevederile art. 1 alin. (1) din Legea fundamentală potrivit cărora: „Republica Moldova este un stat suveran şi independent, **unitar** şi indivizibil".

Ca atare formele de autonomie locală nu trebuie să degenereze în separatism teritorial, cu consecinţa directă a unor tentative de federalizare a ţării.

Art. 110.: „Organizarea administrativ-teritorială”.

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, oraşe, raioane şi unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condiţiile legii, unele oraşe pot fi declarate municipii.

(2). Localităţilor din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme şi condiţii speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică.

(3). Statutul capitalei Republicii Moldova oraşul Chişinău se reglementează prin lege organică”.

Republica Moldova este organizată din punct de vedere teritorial-administrativ în: **sate, oraşe, raioane.** Unele oraşe pot fi declarate, în raport de mărimea şi de importanţa lor social-economică, **municipii**.

Mai există şi **o unitate teritorială autonomă intitulată Găgăuzia**.

Legiuitorul Constituant lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a atribui forme speciale de autonomie localităţilor din stânga Nistrului, de pe teritoriul aşa numitei **Republici Moldoveneşti Nistrene**”. În textul constituţional se vorbeşte despre „forme şi condiţii **speciale** de autonomie”. Înţelegem că este vorba despre o autonomie cu totul specială, adică mai accentuată. Nu trebuie uitat însă că o autonomie teritorială pronunţată, fundamentată pe criterii etnice (majoritatea populaţiei din Transnistria este slavă, rusă şi ucraineană) determină o federalizare a statului, ceea ce bineînţeles contravine dispoziţiilor constituţionale. Este adevărat că o mare parte din teritoriul transnistrean este scăpat de sub controlul autorităţilor Republicii Moldova, dar o unitate teritorială autonomă **„Stânga Nistrului”** nu ar favoriza încheierea conflictului. Mai curând aceasta ar determina secesiunea totală a acelui teritoriu sau o tendinţă de federalizare a teritoriului statului.

Nu cu mulţi ani în urmă prin 1998 în Republica Moldova a fost introdusă o nouă unitate administrativ-teritorială – **JUDEŢUL**.

Această unitate teritorial-administrativă este de sorginte pur românească dar după câţiva ani odată cu instalarea la putere a Partidului Comuniştilor unitatea administrativ-teritorială, a **judeţului** a fost înlăturată.

Din păcate, astăzi avem **raioane, nu judeţe. !!!**

Oricât de puţin a funcţionat pe teritoriul Republicii Moldova **judeţul**, ca unitate administrativ-teritorială, a amintit tuturor românilor basarabeni de patria – mamă, de România !!!

Oraşul Chişinău fiind capitala Republicii Moldova beneficiază de un statut care este adoptat prin lege organică.

Art. 111.: „Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia".

„(1). Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă şi inalienabilă a Republicii Moldova şi soluţionează de sine stătător, în limitele competenţei sale, potrivit prevederilor Constituţiei Republicii Moldova, în interesul întregii populaţii, problemele cu caracter politic, economic şi cultural.

(2). Pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia sunt garantate toate drepturile şi libertăţile prevăzute de Constituţia şi legislaţia Republicii Moldova.

(3). În unitatea teritorială autonomă Găgăuzia activează organe reprezentative şi executive potrivit legii.

(4). Pământul, subsolul, apele, regnul vegetal şi cel animal, alte resurse naturale aflate pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia sunt proprietate a poporului Republicii Moldova şi constituie baza economică a Găgăuziei.

(5). Bugetul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia se formează în conformitate cu normele stabilite în legea care reglementează statutul special al Găgăuziei.

(6). Controlul asupra respectării legislaţiei Republicii Moldova în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia se exercită de Guvern, în condiţiile legii.

(7). Legea organică care reglementează statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia poate fi modificată cu votul a trei cincimi din numărul deputaţilor aleşi în Parlament."

Înfiinţarea Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia a reprezentat un atentat la integritatea teritorială şi la caracterul unitar al Republicii Moldova.

În condiţiile autoproclamării aşa-zisei Republici Moldoveneşti Nistrene şi a tulburărilor socio-politice generate de populaţia găgăuză

în sudul statului, factorul politic de la Chişinău a concedat o aşa – numită autonomie acestor turci strămutaţi în sec. al XIX-lea de Imperiul Ţarist în sudul Basarabiei.

Este, în opinia noastră, un precedent periculos care poate avea ca finalitate secesiunea acestui teritoriu de la Republica Moldova.

Constituantul a recunoscut un statut special aşa – numitei Găgăuzii, unitatea teritorială autonomă fiind considerată o formă de autodeterminare a găgăuzilor. Unitatea teritorială autonomă are competenţa de a soluţiona, **în mod independent**, problemele cu caracter **politic** ??, economic şi cultural, desigur potrivit Constituţiei Republicii Moldova.

Se proclamă unitatea teritorială autonomă Găgăuzia ca fiind parte integrantă şi inalienabilă a Republicii Moldova. Aceasta înseamnă că Republica Moldova nu poate renunţa niciodată la această porţiune a teritoriului său.

Constituantul garantează toate drepturile şi libertăţile prevăzute de Constituţia şi de legislaţia Republicii Moldova pe întreg teritoriul statului, inclusiv pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia.

Sunt recunoscute organele reprezentative şi executive din unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. Desigur, aceste organe sunt ale unităţii teritoriale autonome şi reprezintă „populaţia găgăuză".

Credem că, în aceleaşi condiţii, ar trebui reprezentaţi şi cetăţenii moldoveni de etnie română (moldovenească) care domiciliază pe teritoriul Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia.

Constituţia proclamă toate bogăţiile naturale, pământul, subsolul, apele, resursele naturale, regnul vegetal şi cel animal de pe teritoriul Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia ca fiind proprietate a poporului Republicii Moldova. Aceste bogăţii constituie baza economică a Găgăuziei, deci sunt date în administrarea acestei unităţi teritoriale autonome.

Legea care reglementează statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia constituie fundamentul legislativ, normativ – juridic pentru crearea bugetului acestei unităţi teritoriale.

Statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia este reglementat prin lege organică. Pentru modificarea acestei legi Constituantul a prevăzut un cvorum special respectiv 3/5 din numărul deputaţilor aleşi în Parlament.

Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia are caracter constituţional fiind menţionată în Constituţia ţării ca fiind o unitate administrativ – teritorială care dispune de un statut special, fiind autonomă.

Iată cum teritoriul României cedat în jurul anului 1940 şi apoi în 1944 a fost partajat nu numai între Ucraina sovietică şi nou înfiinţata R.S.S. Moldovenească. Pe teritoriul rămas în componenţa Republicii Moldova s-a creat o autonomie teritorială pentru turci !!! Adică pentru acei care ne-au asuprit sute de ani şi care au cedat Basarabia către Rusia, în anul 1812 !!!

„Republica Moldovenească Nistreană" stat fantomă şi nerecunoscut pe plan internaţional stăpâneşte Tighina românească şi satele din jur, localităţi aflate în dreapta Nistrului, pe teritoriul românesc.

Se pare că pentru Republica Moldova sentinţa istoriei este aspră; conducătorii politicii ai acestui stat refuzând unirea cu România expun această „republică" dezmembrării teritoriale. În acest mod, mai devreme sau mai târziu, Republica Moldova va dispărea ca stat fiind înghiţită de statele puternice, imperialiste ale Comunităţii Statelor Independente: Federaţia Rusă şi Ucraina.

Cedarea conducerii Republicii Moldova în faţa acestor turci creştinaţi numiţi găgăuzi reprezintă un pas important în opera de dezmembrare teritorială a statului.

Art. 112.: „Autorităţile săteşti şi orăşeneşti".

„(1). Autorităţile administraţiei publice, prin care se exercită autonomia locală în sate şi oraşe, sunt consiliile locale alese şi primarii aleşi.

(2). Consiliile locale şi primarii activează, în condiţiile legii, ca autorităţi administrative autonome şi rezolvă treburile publice din sate şi oraşe.

(3). Modul de alegere a consiliilor locale şi a primarilor, precum şi atribuţiile lor, este stabilit de lege."

Odată cu adoptarea Constituţiei Republicii Moldova a fost eliminat definitiv sistemul organelor puterii de stat şi al organelor administraţiei de stat, de sorginte sovietică.

Autorităţile administraţiei publice beneficiază de o deplină competenţă pe plan local, în temeiul principiilor descentralizării şi autonomiei locale.

Aceste autorităţi sunt atât persoane juridice de drept public cât şi persoane juridice de drept privat.

În calitate de persoane juridice de drept public au în proprietate bunuri aparţinând domeniului public de interes local. Ca persoane juridice de drept privat au în proprietate bunurile aparţinând domeniului privat, proprietate privată a respectivei unităţi administrativ – teritoriale.

Constituţia enumeră autorităţile administraţiei publice. Acestea sunt **consiliile locale** şi **primarii**.

Consiliile locale sunt autorităţi administrative deliberative iar primarii reprezintă autorităţi administrative executive.

Consiliile locale, săteşti sau **orăşeneşti** iar în unele cazuri cele **municipale** sunt alcătuite din **consilieri** aleşi de cetăţenii ce domiciliază în localitatea respectivă prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. Competenţele consiliilor locale se referă la aprobarea bugetului local, stabilirea de taxe şi impozite şi alegerea viceprimarilor.

Primarii sunt aleşi de cetăţenii cu drept de vot din localitatea respectivă. Ei răspund de buna funcţionarea a administraţiei publice locale în faţa consiliilor locale. Primarii sunt consideraţi şefii administraţiilor publice locale.

Art. 113.: „Consiliul raional”.

„(1). Consiliul raional coordonează activitatea consiliilor săteşti şi orăşeneşti în vederea realizării serviciilor publice de interes raional.

(2). Consiliul raional este ales şi funcţionează în condiţiile legii.

(3). Raporturile dintre autorităţile publice locale au la bază principiile autonomiei, legalităţii şi colaborării în rezolvarea problemelor comune”.

Deşi beneficiază de autonomie în rezolvarea problemelor de interes local consiliile locale săteşti şi cele orăşeneşti se află sub coordonarea consiliului raional doar pentru realizarea serviciilor

publice la nivel de raion. Din interpretarea textului constituţional se reţine faptul că pentru realizarea serviciilor publice de interes local (sătesc sau orăşenesc) consiliile locale sunt pe deplin autonome în raport cu orice altă autoritate.

Alin. (3) al textului comentat se referă la raporturile dintre autorităţile publice locale care se fundamentează pe anumite principii, respectiv:

*. principiul autonomiei;

*. principiul legalităţii;

*. principiul colaborării în rezolvarea problemelor comune.

Inexistenţa subordonării între autorităţile publice locale rezultă din principiul autonomiei.

Principiul legalităţii obligă autorităţile publice locale ca în întreaga lor activitate să respecte Constituţia şi legile Republicii Moldova.

Principiul colaborării autorităţilor publice pentru rezolvarea problemelor comune le obligă pe acestea să coopereze pentru atingerea unei finalităţi în beneficiul a două sau mai multe unităţi teritorial – administrative.

*

* *

La finalul capitolului consacrat analizării textelor constituţionale relative la „**administraţia publică**” suntem datori cu unele succinte precizări.

Art. 6 din Constituţia Republicii Moldova intitulat „Separaţia şi colaborarea puterilor” prevede următoarele: „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă şi judecătorească sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituţiei”.

În consecinţă, în Republica Moldova statul recunoaşte principiul separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. Acest principiu îşi găseşte un larg ecou în textele întregii Constituţii.

Deşi sunt autorităţi statale care par a nu se încadra în „rigidul” principiu al separaţiei / echilibrului puterilor etatice (Preşedintele Republicii Moldova; Curtea Constituţională a Republicii Moldova) totuşi acesta a fost totalmente receptat în Legea fundamentală. Oricât

de demonetizat ar fi acest principiu, separaţia puterilor etatice constituie „proba de foc" pentru o veritabilă democraţie.

În aceste condiţii nu înţelegem motivul pentru care Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova intercalează textele constituţionale referitoare la „Administraţia publică" între cele privitoare la „Raporturile Parlamentului cu Guvernul" şi textele alocate „Autorităţii judecătoreşti".

Cu alte cuvinte, după Legislativ, Şeful de Stat şi Executiv (Guvernul) nu se reglementează Autoritatea judecătorească, cum ar fi fost normal, ci Administraţia publică şi abia apoi este reglementată Autoritatea judecătorească.

Este drept, unii mari doctrinari ai Dreptului Constituţional şi îndeosebi cei ai Dreptului Administrativ vorbesc despre **o funcţie executiv – administrativă** pe considerentul că organele Administraţiei publice centrale se află în subordinea Guvernului, care reprezintă „puterea" executivă în plenitudinea sa.

Chiar dacă am accepta această teză noi apreciem că Autoritatea judecătorească trebuia tratată şi reglementată în Legea fundamentală imediat după autoritatea executivă.

Este adevărat că şi în Constituţia României există acelaşi neajuns în sensul că Autoritatea judecătorească este reglementată după capitolul consacrat Administraţiei publice.

În susţinerea opiniei noastre nu invocăm doar celebrul principiu al separaţiei funcţiilor în stat.

Este, credem noi, inadmisibil ca Autoritatea judecătorească să fie reglementată după Administraţia publică deşi aceasta din urmă constituie, în ultimă instanţă, un mijloc de realizare a politicii „puterii" executive, reprezentată de Guvern.

CAP. VII.: AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

În cadrul capitolului IX din Titlul III al Constituţiei Republicii Moldova, consacrat „**Autorităţii judecătoreşti**” sunt incluse trei secţiuni. Astfel, în secţiunea 1: „**Instanţele judecătoreşti**” sunt prevăzute principiile generale ale înfăptuirii justiţiei, statutul judecătorilor şi regulile fundamentale privind organizarea şi competenţa instanţelor judecătoreşti (art. 114 - 117), precum şi reguli referitoare la caracterul public al dezbaterilor, utilizarea limbii de procedură, folosirea căilor de atac, caracterul hotărârilor judecătoreşti şi resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti (art. 118 – 121).

În secţiunea a 2-a intitulată „**Consiliul Superior al Magistraturii**” sunt reglementate: competenţa şi atribuţiile acestei instituţii (art. 122 – 123).

În cadrul secţiunii a 3-a „**Procuratura**” sunt reglementate: atribuţiile şi structura instituţiei, rolul şi mandatul procurorilor (art. 124 – 125).

Noţiunea de **justiţie** comportă mai multe înţelesuri.

Sensul tehnic, pragmatic al noţiunii de **justiţie** implică scopul, esenţa dreptului, receptat în cea mai înaltă şi pură expresie (justiţia comutativă).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la **ideea de justiţie**, considera că aceasta presupune egalitatea raţională a unor persoane libere, limitate în activităţile lor numai prin drepturi şi obligaţii. Ideea de justiţie presupune şi aptitudinea generalizării, deci în ultimă instanţă, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârşită, care nu se obţine decât printr-un progres cât mai accentuat şi un studiu cât mai amănunţit al situaţilor de fapt, în limitele drepturilor subiective şi a obligaţiilor corelative.[10).]

Nu în ultimul rând este necesar să precizăm că ideea de justiţie include şi principiul universal al echităţii, care se caracterizează prin aprecierea justă din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

[10).] **Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept raţional, izvoare şi drept pozitiv**, Editura ALL, Bucureşti, 1995, pag. 224 / 228.

În libertatea juridică, atât română cât şi străină, noţiunii de justiţie i se atribuie şi alte sensuri.

Astfel, **într-un sens larg** – lato sensu – justiţia, reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident că această noţiune, în abstracţiunea sa poartă o doză de subiectivism preluată în raport de fiecare subiect de drept şi totodată în funcţie de perioada istorică reflectată în gradul de dezvoltare al societăţii umane.

Într-un **tehnic – juridic**, justiţia reprezintă **o funcţie de jurisdictio**, adică aptitudinea de a pronunţa dreptul cu ocazia soluţionării unei cauze.

Împărţirea justiţiei este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea naţională.

În sfârşit, noţiunea de justiţie desemnează totalitatea instituţiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuţiile puterii (autorităţii) judecătoreşti.

În raport cu această aptitudine justiţia reprezintă un serviciu public al statului. În antichitate justiţia era reprezentată de zeiţa Themis care avea figura unei femei severe, ce purta într-o mână o balanţă iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiţiei a străbătut veacurile fiind consacrat şi în contemporaneitate.

Balanţa şi eşarfa care acoperă ochii zeiţei semnifică prerogativa esenţială a judecătorului, aceea de a pronunţa dreptul – jurisdictio. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcţii: **independenţa şi imparţialitatea judecătorului.**

Judecătorul în soluţionarea cauzei deduse judecăţii trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv drepturile şi interesele subiectelor de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârşire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunţate. Acesta întrucât hotărârea judecătorească definitivă în situaţia în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor şi, în consecinţă, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârilor judecătoreşti, exprimată prin formula executorie, este denumită în doctrina juridică **imperium.**

Marele jurist Jhering scria în lucrarea sa „**Lupta pentru drept**” că: „sabia fără cumpănă este puterea brutală... cumpăna fără sabie este neputinţa dreptului... una nu merge fără alta”.

Justiţia a fost considerată ca fiind în esenţă ceva abstract, ca o stare ideală a societăţii caracterizată prin traducerea în stare de facto a integrităţii drepturilor subiective a tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiţia reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor perceptelor morale, ca o supunere faţă de perceptele religioase şi respectiv ca un rezultat al realizării cerinţelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiţie se întâlnesc la sumerieni. Această civilizaţie a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit-Istar din Akkad; Codul lui Ur-Mannu; Codul lui Bilalam şi Codul lui Hammurabi.

În Codul lui Ur-Mannu se precizează că reformele iniţiate în timpul acestui suveran au fost făcute „pentru a întări dreptatea în ţară şi pentru a creşte bunăstarea populaţiei” [11].

În Grecia antică, ideea de justiţie a reprezentat o temă centrală a gânditorilor.

Platon considera că raţiunea, care este proprie fiinţei umane, reprezintă criteriul şi „judecătorul” care îi permite să delimiteze ceea ce este de ceea ce trebuie să fie.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, jus, justiţie, universalitate şi unitate, concepte care sunt părţi componente ale raţiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv, superior dreptului pozitiv, precum şi ideea corespondenţei justiţiei umane cu justiţia divină [12].

Aristotel a afirmat că justiţia constituie o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora şi nu a celui care acţionează. Acesta a înţeles justiţia atât într-un sens larg, ca virtute supremă sau virtute generală, cât şi într-un sens restrâns, ca justiţie particulară sau justiţie specifică.

---

[11]. Voytech Zamaroysky – **La început a fost Sumerul**, Ed. Albatros, Bucureşti, 1981, pag. 191.

[12]. Albert Brimo – **Les grands courents de la philosophie du droit et de l’Etat**, 2-ieme, ed. Paris, Editions A. Pedone, 1968, pag. 21.

Marele filosof a consacrat o concepţie proprie cu privire la noţiunile de **justiţie** şi **drept**, precum şi la raporturile dintre aceste două noţiuni.

Practic este vorba despre discuţia dintre TO DIKAION şi DIKAIOSYNE.

TO DIKAION – semnifică virtutea ca justiţie, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiţia particulară).

Al doilea concept DIKAIOSYNE – reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând, în ultimă instanţă, suma tuturor virtuţilor (justiţia generală).

În concepţia stagiritului [13)], justiţia este o proporţie între cea ce primeşti şi ceea ce dai, este o proporţie între două lucruri sau între două persoane.

Esenţa justiţiei, şi deci finalitatea acestui gen de comportament, este să nu deţii mai mult decât partea ta şi nici mai puţin (TA AUTONEKEIN).

Rezultă că justiţia particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

În concepţia marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezultă că nici lucrurile nu sunt atribuite în mod egal. Acest aspect este „corectat" prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiţia penală ca fiind un mijloc prin care se ajunge la egalitatea indivizilor.

În esenţă, **judecătorul reprezintă dreptul personificat**. Acesta se străduieşte să restabilească egalitatea, luând câştigătorului câştigul injust şi dând păgubitului ceea ce a pierdut pe nedrept [14)].

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiţie care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiţiei şi are rolul de a umaniza dreptul. Ea poate fi explicată prin aceea că deşi orice lege are caracter general, prin natura sa, există şi cazuri care nu pot fi încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care crează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate, însă nu poate

---

13). Deoarece s-a născut în Stagir, Aristotel a fost numit „Stagiritul".

14). Theodore Gomperz – **Les puseurs de la Grece. Histoire de la philosophie antique, III, Premiere et deuxieme ed,** Lausanne, Librarie Payot & Cie, Paris, Libraire Felix Aleau, 1910, pag. 288.

cuprinde toate situaţiile concret – faptice, în mod absolut. Defectul generalizării nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanţele, ar fi corectat-o.

Teoretic există şi excepţii de la regula originară, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

Clarificarea conceptului de justiţie s-a realizat prin contribuţia marilor jurisconsulţi ai Romei antice, cei care practic au întemeiat ştiinţa dreptului.

La romani justiţia – în sens larg – desemna moralitatea; în sens restrâns noţiunea de justiţie se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

Pentru Cicero scopul dreptului – JUS CIVILE – consta în realizarea unei juste proporţii între lucruri, stabilizat pe baza legilor şi a moravurilor.

Jurisconsultul Ulpian aprecia că „justiţia este scopul artei juridice".

Noţiunile de **drept natural** şi **drept pozitiv** au fost frecvent utilizate de jurisconsulţii romani.

În concepţia romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultată din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noţiunea de JUS NATURALE a comportat anumite intersectări cu noţiunea de JUS GENTIUM.

Noţiunea de Jus Gentium a semnificat iniţial dreptul aplicabil ginţilor, însă mai târziu această noţiune a avut semnificaţia de drept aplicabil pe teritoriul roman raporturilor juridice dintre cetăţeni şi străini, precum şi raporturilor juridice dintre străini.

Spre finalul perioadei dominatului Jus Gentium a avut semnificaţia unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele. Şi în această accepţiune Jus Gentium era distinct de Jus Naturale, acesta din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne, imuabile şi universale. Rezumând aspectele punctate anterior reţinem că doctrina greco-romană delimita justiţia ca **valoare etică**, de justiţia ca **valoare juridică**.

Din punct de vedere juridic, justiţia se înfăptuieşte prin respectarea dispoziţiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetăţenii să respecte legea – dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze, în mod just, relaţiile sociale. Normele juridice edictate trebuie să creeze „tiparul" pentru afirmarea plenară a personalităţii fiecărui individ, în funcţie de contribuţia subiectelor de drept la dezvoltarea în ansamblu a societăţii.

Din punct de vedere etic, justiţia se extinde peste graniţele trasate de normele juridice.

Justiţia, ca valoare etică, se exprimă prin intermediul subiectelor de drept care participă activ la atingerea finalităţii avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

În consecinţă, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament, ci grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societăţii.

Funcţia „de a judeca" şi corelaţia cu principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" în stat.

În Statul de Drept puterea emană de la popor şi aparţine acestuia. Datorită acestui fapt puterea etatică este unică, suverană şi indivizibilă.

În scopul îndeplinirii atribuţiilor ce revin statului există diferite categorii de organe care exercită, fiecare în parte, funcţii specifice.

În literatura juridică constituţională a fost exprimată teza potrivit căreia principiul separaţiei „puterilor" în stat, în forma sa clasică, trebuie „amendat" [15].

Acest principiu este considerat „mai mult o morală decât un principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal" [16]. Alţi autori au apreciat că separaţia puterilor în stat reprezintă „un simbol al libertăţilor noastre care face parte din mitologia politică" [17].

---

[15]. I. Deleanu – **Drept Constituţional şi Instituţii Politice**, II, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1992, pag. 32.

[16]. Ion Deleanu – **Drept Constituţional.**

[17]. R. Perrot – **Institution judiciaries**, 4 edition, Ed. Montchreasien, Paris, 1992, pag. 426-428.

Judecătorul în Statul de Drept trebuie să aibă un rol esenţial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetăţenii şi cu celelalte „puteri" constituite în stat.

Judecătorul este o emanaţie a Statului; el depinde de celelalte „puteri" ale statului însă misiunea sa este de a le controla. Judecătorul îşi manifestă în exterior activitatea prin dualitatea drept – forţă.

Datorită activităţii speciale desfăşurată de judecător acestuia trebuie să i se asigure garanţii în raport cu celelalte „puteri". Pentru a exista o „putere" judecătorească autonomă trebuie să fie prioritar îndeplinite trei condiţii, respectiv: organele care pronunţă Dreptul să fie adecvate acestei funcţii; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic şi să fie asigurată independenţa efectivă a persoanelor fizice învestite în funcţia de judecător [18).].

Pentru existenţa Statului de Drept este necesar ca deciziile organelor de stat, a autorităţilor publice, să fie – la toate nivelurile – limitate de existenţa nomelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenţia judecătorului.

Deci, judecătorul reprezintă **„cheia de boltă"** şi condiţia de realizare a Statului de Drept.

Ierarhia normelor juridice – şi incidenţa acestora – nu devine efectivă decât dacă este sancţionată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecţia.

Judecătorul – în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale având rolul de apărător al valorilor sociale – este împuternicit să le ocrotească, chiar împotriva voinţei majorităţii.

Controlul, fie de constituţionalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esenţial care caracterizează Statul de Drept.

Dacă în sistemul statului autoritar garanţia drepturilor este atribuită legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii, în

---

[18).] R. Marin, J. Martin – **Le troisième pouvoir Presses des Editions CEF**, Nisa, 1989, pag. 28-29; I. Deleanu, M. Enache – **Statul de Drept**, în Dreptul nr. 7 / 1993, pag. 8.

sistemul Statului de Drept, judecătorul reprezintă un garant al acestora.

Dezvoltarea actuală a Statului de Drept implică o concepţie nouă cu privire la democraţie. Democraţia presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetăţenilor la treburile publice şi garantarea drepturilor şi libertăţilor inerente personalităţii umane. Din această perspectivă, existenţa judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un „instrument" de realizare a exigenţelor democraţiei.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate şi respectul drepturilor fundamentale. Justiţia se identifică, din acest punct de vedere, cu **etica şi înţelepciunea.**

Justiţia fiind exercitată ca o „putere" independentă realizează echilibrul funcţiilor legislative şi executive prin intermediul controlului de constituţionalitate (acesta este specific exclusiv Curţii Constituţionale) şi a controlului actelor administrative.

„Puterea" judecătorească este aceea care permite ca declaraţiile de drepturi şi garanţiile constituţionale proclamate, să poată deveni mai mult decât formulări teoretice şi să aibă forţă obligatorie pentru indivizi, pentru autorităţi şi, în ultimă instanţă pentru stat.

Judecătorul, **fiind titular al „puterii" judecătoreşti**, este învestit cu puterea de a judeca – jurisdicţie – iar această putere **este echivocă**: judecătorul aparţine statului care îl învesteşte în funcţie însă el este obligat să exercite un control asupra statului.

Judecătorul reprezintă, în acelaşi timp, puterea statului şi contraputerea acestei puteri. La origine „puterea" judecătorească este o emanaţie a statului şi din această cauză judecătorul se conformează regulilor şi valorilor societăţii. Dar, în acelaşi timp, „puterea" judecătorească acţionează ca o frână, ca o contraputere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituţionalitatea actelor legislative şi executive şi poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor de orice vătămare, care poate proveni chiar de la organele, de la autorităţile, altei „puteri" constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiţie, aceasta trebuie să fie independentă.

În Statul de Drept, independenţa judecătorilor **nu este un privilegiu** acordat membrilor corpului judecătoresc [19)], ea reprezentând o garanţie pentru cetăţeni ! Orice subiect de drept trebuie să aibă acces la justiţie pentru a obţine o hotărâre judecătorească care să-i asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoană, la bunuri şi la celelalte valori sociale ocrotite de lege. Acest drept – conformat prin liberul acces la justiţie – ar fi iluzoriu **dacă judecătorul nu ar fi independent şi imparţial**.

De aceea apreciem că independenţa reprezintă o garanţie a imparţialităţii judecătorului. Imparţialitatea presupune adoptarea unei poziţii de detaşare în raport cu părţile din proces, de sistemul politic şi de interesele generale sau particulare ale subiectelor de drept.

Judecătorul nu trebuie să aibă nici un interes, nici general, nici particular, în soluţionarea cauzei cu care a fost învestit deoarece **el nu reprezintă pe nimeni**, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

Nici o voinţă şi nici un interes nu pot condiţiona judecata sa, nici măcar interesul majorităţii. În mod diferit în raport cu „puterea" legislativă sau cu cea executivă, care sunt puteri ale majorităţii, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinţei suverane a poporului, dar nu în numele majorităţii, el trebuind să apere şi libertăţile minorităţii.

Independenţa şi implicit imparţialitatea judecătorului cere separarea instituţională a acestuia în raport cu părţile, **cu acuzaţia publică** sau alte „puteri" constituite în stat.

Independenţa judecătorilor trebuie să fie reală şi concretizată în practică în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloacele operaţionale necesare exigenţelor societăţii contemporane şi abolind structurile arhaice, **de paternalism guvernamental** existente întotdeauna în ceea ce priveşte pe judecător.

Independenţa „puterii" judecătoreşti trebuie să fie **funcţională, organică** şi **economică.**

Independenţa **organică şi funcţională** a judecătorilor se caracterizează prin existenţa unui organ de „guvernare" a corpului judecătoresc, Consiliul Superior al Magistraturii, şi prin posibilitatea corespunzătoare condiţiilor din fiecare ţară de a avea şi alte consilii

---

[19)] Avem „onoarea" de a ne număra şi noi printre aceştia.

ale judecătorilor; prin inexistenţa oricărei subordonări între judecători; a directivelor adresate judecătorilor din instanţele „ierarhic inferioare"; prin inexistenţa oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiaşi instanţe.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucţiuni, cu excepţia deciziilor pronunţate de instanţele „superioare" de control judiciar, în soluţionarea căilor de atac (apel; recurs). Justiţia contemporană necesită o adevărată independenţă, realizată în mod efectiv şi garantată de existenţa unui organism de „autoguvernare" a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii (C.S.M.).

Privire de ansamblu – succintă – asupra independenţei instanţelor şi a judecătorilor

Din Principiile fundamentale referitoare la independenţa magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 şi confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în acelaşi an, rezultă că **independenţa judecătorilor** trebuie garantată de stat şi enunţată în Constituţie sau în altă lege naţională, iar celelalte „puteri" constituite în stat **trebuie să o respecte (pct. 1).**

Aşa cum am menţionat anterior art. 124 alin. (3) din Constituţia României proclamă acest principiu fundamental.

În Constituţia Republicii Moldova independenţa judecătorilor este consacrată în dispoziţiile art. 116 alin. (1).

Textul constituţional precizat din Constituţia Republicii Moldova este în concordanţă cu „Proiectul de principii privind independenţa puterii judecătoreşti", adoptat la Siracusa, în Italia, în anul 1981, cu „Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti", adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., prin două rezoluţii, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenţei judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organismele internaţionale şi alte acte declarative, cum ar fi: Proiectul de Declaraţie Universală privind independenţa justiţiei, elaborat de Dr. Singhvi, în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independenţa puterii judecătoreşti în regiunea juridică asiatică, adoptată în anul 1981; Codul Asociaţiei Internaţionale a Avocaţilor privind standardele minime de independenţă a puterii judecătoreşti,

adoptat în capitala Indiei, New Delhi, în anul 1982 şi respectiv Proiectul standardelor independenţei puterii judecătoreşti şi a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986.

De principiu, în doctrina juridică, inclusiv cea constituţională, se acreditează ideea, teza că independenţa judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independenţă funcţională a judecătorilor;
- o independenţă personală a acestora.

Independenţa funcţională – porneşte de la ideea că justiţia se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe (de autorităţi), apte să îndeplinească funcţia de judecată.

De asemenea, justiţia trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de „puterea" legislativă. Din punct de vedere funcţional „puterea" judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecăţii, fără restricţii, ameninţări sau intervenţii, directe sau indirecte, din partea justiţiabililor sau din partea altei „puteri" constituite în stat, ori din partea grupurilor de presiune.

Independenţa funcţională a judecătorului este **organic legată de poziţia acestuia în raport cu ceilalţi judecători de la aceeaşi instanţă, de la instanţele de control judiciar „ierarhic superioare" sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuţiile de conducere a respectivei instanţe judecătoreşti unde funcţionează judecătorul.**

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaţionale enunţate anterior şi în mod deosebit în dispoziţiile art. 2 din „Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

În Republica Moldova, în conformitate cu legislaţia în vigoare, **independenţa funcţională** a judecătorilor este consacrată, în mod indirect, în dispoziţiile Legii fundamentale.

Art. 115 alin. (1) al Constituţia Republicii Moldova prevede: „Justiţia se înfăptuieşte prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel, şi prin judecătorii."

În Republica Moldova funcţionează ca instituţii cu caracter jurisdicţional următoarele instanţe: judecătoriile, curţile de apel şi Curtea Supremă de Justiţie.

În limitele legii funcţionează şi judecătorii specializate.

Stabilirea prin Constituţie a instanţelor judecătoreşti şi stabilirea prin **lege organică** a numărului acestora, a procedurii de judecată şi a competenţei reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenţei funcţionale a judecătorilor.

Prevederile art. 114 coroborate cu prevederile art. 116 alin. (1), ambele din Constituţie, generează totala independenţă a judecătorilor în raport cu „puterea" legislativă sau cu exponenţii „puterii" executive.

Independenţa judecătorului nu priveşte însă raporturile cu dreptul pozitiv (obiectiv). Altfel spus, judecătorul nu este independent faţă de lege.

„Puterea" judecătorească este chemată să aplice Dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct şi nici indirect prin interpretare – în spiritul contrar voinţei legiuitorului - întrucât în acest fel s-ar îndepărta de nobilul scop al pronunţării Dreptului, în condiţii de independenţă şi de imparţialitate.

*

* *

Independenţa judecătorului presupune şi o **latură personală**, referitoare la statutul acestui „personaj cheie" al societăţii contemporane. Independenţa personală se manifestă cu prioritate în privinţa carierei profesionale a judecătorului cu scopul de a-l feri pe acesta de ingerinţele şi capriciile celorlalte „puteri" constituite în stat, şi în mod deosebit în raport cu **„puterea" executivă.**

Independenţa funcţională trebuie să fie dublată de independenţa personală a judecătorului întrucât în acest mod se poate asigura şi garanta o independenţă reală a reprezentanţilor „puterii" judecătoreşti.

Analiza statutului judecătorului – cu privire specială asupra **condiţiilor de selecţionare, a modului de învestire în funcţie** şi **a aplicării sancţiunilor disciplinare** s-a realizat, alături de alte chestiuni, în una dintre cele mai importante lucrări ale noastre [20).].

[20).] „I**ndependenţa judecătorilor şi garanţiile ei juridice**" – această teză a fost publicată.

În acest context vom prezenta, în mod succint, elementele care compun şi garantează totodată **independenţa personală** a judecătorului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că reprezintă criterii de apreciere a independenţei personale a judecătorilor, următoarele condiţii: selecţionarea şi numirea judecătorului, durata numirii în funcţie şi existenţa garanţiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influenţe exterioare actului de justiţie.

În Republica Moldova judecătorii sunt selecţionaţi în conformitate cu legislaţia în vigoare, ulterior fiind numiţi în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Suprem al Magistraturii.

Învestirea candidaţilor în funcţia de judecător cunoaşte, pe plan internaţional, două modalităţi: **fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri**.

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependenţa acestora în raport cu electoratul sau în raport cu grupurile de presiune din cadrul societăţii.

Exponenţii „puterii" legislative sunt aleşi de electorat cu scopul elaborării şi aplicării politicii, în acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii, în calitate de membri ai „puterii" judecătoreşti, nu exercită funcţia în temeiul opţiunilor politice şi nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul judecătorilor se circumscrie aplicării legii şi, drept consecinţă, se extinde şi cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv (obiectiv). De lege lata, numirea judecătorilor, cu excepţia celor stagiari, se face de Preşedintele Republicii Moldova, prin Decret prezidenţial.

Pentru a estompa intervenţia „puterii" executive şi rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituţia Republicii Moldova a înfiinţat Consiliul Superior al Magistraturii, care are aptitudinea de a propune şefului statului candidaţii în vederea numirii în funcţiile vacante.

În acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenţei magistraturii recrutarea judecătorilor trebuie să se realizeze prin concurs de admitere în magistratură, urmată de promovarea examenului de capacitate.

Tot circumscrisă laturii personale a independenţei judecătorilor este instituţia inamovibilităţii.

Inamovibilitatea – este o instituţie în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocaţi din funcţie, suspendaţi, transferaţi, pensionaţi sau sancţionaţi disciplinar decât în cazurile şi în condiţiile prevăzute de dispoziţiile legale.

Guvernele autoritare nu doresc instituirea inamovibilităţii corpului judecătoresc şi chiar „luptă" împotriva legiferării acestei instituţii, considerând-o o piedică în calea realizării „obiectivelor guvernării".

Fără îndoială, acordarea inamovibilităţii judecătorilor „trădează" caracterul democratic al statului şi respectul „puterilor" etatice faţă de lege. Scopul principal al acordării inamovibilităţii judecătorilor îl reprezintă **protejarea acestora în raport cu „puterea" executivă.**

Judecătorul este apărat de instituţia inamovibilităţii în condiţiile în care îşi exercită corect atribuţiile de serviciu şi are o conduită profesională şi socială demnă.

În ipoteza în care judecătorul săvârşeşte abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduită prevăzute de Codul deontologic se va angaja, în formele prestabilite şi în condiţiile legii, răspunderea juridică disciplinară [21)]. Tot sub aspect personal independenţa judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a judecătorilor. Fiind îngrădit prin incompatibilităţi şi interdicţii, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calităţii morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea şi calitatea muncii pe care o prestează, **judecătorul** trebuie să dispună de o indemnizaţie decentă, care să compenseze toate restricţiile pe care societatea şi legea i le impune.

În sfârşit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independenţa judecătorului este necesar să ne referim şi la formaţia profesională.

În scopul asigurării independenţei judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică şi jurisprudenţa. Este

---

[21)] P. Vasilescu – **Tratat teoretic şi practic de procedură civilă**, vol. I, Iaşi, pag. 299.

recomandabil ca judecătorii, în general, să se specializeze în cadrul ciclurilor universitare de învăţământ superior.

Acesta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai uşor la dependenţă în raport cu alte autorităţi „ierarhice", sau exterioare justiţiei ori cu justiţiabilii. De aceea, legislaţia în domeniu trebuie să impună obligativitatea efectuării unor stagii periodice de pregătire sau de perfecţionare profesională.

Independenţa unui judecător implică din partea persoanei fizice învestite în această funcţie anumite calităţi morale, între care amintim: **curaj, obiectivitate şi erudiţie**.

Aşadar toate elementele analizate trebuie grefate pe caracterul şi pe profilul moral al persoanei fizice învestită în funcţia de judecător pentru că scopul ultim al asigurării independenţei îl reprezintă pronunţarea unor hotărâri judecătoreşti legale, temeinice şi demne de încrederea societăţii [22].

*

* *

În continuare vom proceda la analiza concretă a dispoziţiilor constituţionale relative la **Autoritatea judecătorească.**

[22]. Să ne fie îngăduită această analiză mai detaliată. Subiectivitatea noastră, totuşi, îşi spune cuvântul !!!!

Secţiunea 1: „Instanţele judecătoreşti”.

Art. 114.: „Înfăptuirea justiţiei”.

„Justiţia se înfăptuieşte în numele legii numai de instanţele judecătoreşti.”

Articolul supus examinării constituie o reflectare, un corolar al principiului separaţiei / echilibrului puterilor etatice.

Astfel, funcţia de judecată, adică de a statua asupra raporturilor juridice devenite litigioase se exercită de o categorie de organe statale specializate. Aceste organe sunt instanţele judecătoreşti care sunt încadrate cu un număr determinat de judecători care judecă procesele penale, civile, administrative sau de albă natură, înfăptuind justiţia.

Art. 115.: „Instanţele judecătoreşti”.

„(1). Justiţia se înfăptuieşte prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel şi prin judecătorii.

(2). Pentru anumite categorii de cauze pot funcţiona, potrivit legii, judecătorii specializate.

(3). Înfiinţarea de instanţe extraordinare este interzisă.

(4). Organizarea instanţelor judecătoreşti, competenţa acestora şi procedura de judecată sunt stabilite prin lege organică”.

Legiuitorul Constituant a stabilit categoriile de instanţe de drept comun din Republica Moldova. În aceste condiţii legiuitorul ordinar nu are competenţa de a înfiinţa alte instanţe ordinare. Instanţele de drept comun sunt: **Curtea Supremă de Justiţie, curţile de apel** şi **judecătoriile**.

Există instanţe specializate, înfiinţate în temeiul legii, pentru judecarea unor anumite categorii de cauze: economice, militare. Aceste instanţe se numesc **judecătorii specializate**. Evident, instanţa supremă şi pentru aceste judecătorii specializate este tot Curtea Supremă de Justiţie. De altfel, Curtea Supremă de Justiţie constituie instanţa supremă în raport cu ordinul jurisdicţional judiciar. Prin noţiunea de **ordin de jurisdicţie** – se înţelege un sistem de autorităţi

jurisdicţionale – instanţe judecătoreşti – ierarhizate care au în vârf o curte supremă.

Curtea Supremă a unui ordin de jurisdicţie este instanţa la care ajung, prin intermediul căilor de atac, hotărârile judecătoreşti pronunţate de instanţele inferioare, iar hotărârile instanţei supreme nu mai sunt susceptibile de a fi atacate în faţa unei alte jurisdicţii. De asemenea, instanţa supremă are şi rolul de a asigura unitatea de jurisprudenţă a ordinului de jurisdicţie în care este inclusă.

În Republica Moldova există **jurisdicţia judiciară**, care este unicul ordin jurisdicţional, a cărei instanţă supremă este Curtea Supremă de Justiţie.

Curtea Constituţională a Republicii Moldova nu este inclusă în jurisdicţia judiciară, ci reprezintă o jurisdicţie specializată. Fiind vorba de o singură instanţă, Curtea Constituţională nu formează un ordin de jurisdicţie. De asemenea, nici Curtea de Conturi nu are caracterul de Curte Supremă a unui ordin de jurisdicţie, întrucât hotărârile pe care le pronunţă trebuie să poată fi atacate în faţa instanţelor judecătoreşti de drept comun (ordinare), în baza principiului accesului liber la justiţie (art. 20 din Constituţia Republicii Moldova).

Curtea Supremă de Justiţie urmăreşte aplicarea corectă şi unitară a legilor de către toate instanţele judecătoreşti. În consecinţă Curtea Supremă de Justiţie trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestei atribuţii. Deci, pentru ca efectiv să se asigure uniformizarea jurisprudenţei este necesar ca anumite categorii de hotărâri judecătoreşti să fie obligatorii pentru toate instanţele care compun ordinul de jurisdicţie judiciară. Dacă unele hotărâri pronunţate de Curtea Supremă de Justiţie (C.S.J.) în vederea realizării unităţii jurisprudenţei sunt obligatorii pentru instanţele inferioare înseamnă că aceste hotărâri judecătoreşti constituie izvoare ale dreptului pozitiv (obiectiv).

Instanţele extraordinare fiind interzise înseamnă că nu se pot înfiinţa astfel de organe jurisdicţionale pentru situaţii excepţionale (revoltă, război, cataclism).

Se impune aici o remarcă, credem noi importantă: instanţele extraordinare nu trebuie confundate cu instanţele (judecătoriile) specializate. Aceste din urmă instanţe judecă anumite categorii de cauze potrivit competenţei stabilită prin lege.

Constituantul a stabilit că normele de procedură în sens larg (normele de organizare, normele de competenţă şi normele de procedură propriu-zisă) sunt – datorită importanţei lor deosebite – edictate prin lege organică. Aşa fiind, legile de organizare judiciară şi codurile de procedură trebuiesc adoptate, modificate sau abrogate exclusiv prin legi organice.

Art. 116.: „Statutul judecătorilor”.

„(1). Judecătorii instanţelor judecătoreşti sunt independenţi, imparţiali şi inamovibili, potrivit legii.

(2). Judecătorii instanţelor judecătoreşti se numesc în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condiţiile legii. Judecătorii care au susţinut concursul sunt numiţi în funcţie pentru prima dată pe un termen de 5 ani. După expirarea termenului de 5 ani, judecătorii vor fi numiţi în funcţie până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condiţiile legii.

(3). Preşedinţii şi vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti sunt numiţi în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe un termen de 4 ani.

(4). Preşedintele, vicepreşedinţii şi judecătorii Curţii Supreme de Justiţie sunt numiţi în funcţie de Parlament la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Ei trebuie să aibă o vechime în funcţia de judecător de cel puţin 10 ani.

(5). Promovarea şi transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora.

(6). Sancţionarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.

(7). Funcţia de judecător este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice”.

Relativ la independenţă, imparţialitatea şi inamovibilitatea judecătorilor am făcut anterior câteva discuţii. În consecinţă nu vom reveni asupra lor.

În ceea ce priveşte sancţionarea judecătorilor am făcut unele precizări în partea introductivă a acestui capitol.

Despre numirea judecătorilor precizăm doar faptul că aceasta se realizează în **două etape**: **prima** în care candidaţii care au susţinut

concursul sunt numiţi în funcţie pentru o perioadă determinată de 5 ani şi **a doua etapă** concretizată în numirea judecătorilor, după expirarea termenului de 5 ani, până la pensionare.

Rostul acestor etape – cu referire specială la prima etapă – este limpede. În 5 ani de activitate judecătorul trebuie să producă dovezi temeinice că are calităţile profesionale şi morale pentru a fi numit în funcţie până la atingerea plafonului de vârstă.

Aşa fiind, considerăm că numirea în cea de-a doua etapă nu trebuie să constituie **doar un act formal**, ci este necesar să fie numiţi doar acei judecători care în termenul de 5 ani au probat temeinic calităţile necesare acestei extrem de importante funcţii.

Preşedinţii şi vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti sunt numiţi pentru un mandat de 4 ani. Numirea acestor judecători în funcţii de conducere se realizează, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către şeful statului. Spre deosebire de aceştia, preşedintele, vicepreşedinţii şi judecătorii Curţii Supreme de Justiţie sunt numiţi propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către Parlament dintre judecătorii care au o vechime în funcţie de cel puţin 10 ani.

Considerăm că modalitatea de numire a membrilor Curţii Supreme de Justiţie este criticabilă. Aceasta, deoarece numirea de către Parlament implică jocul partidelor politice, ceea ce de multe ori determină numirea în aceste funcţii (adevărate demnităţi publice) a unor judecători care nu excelează prin calităţi profesionale şi morale, în detrimentul altor judecători care dispun de astfel de atribute pozitive. Este adevărat că propunerea aparţine Consiliului Superior al Magistraturii dar credem că organul deliberativ – legislativ va fi înclinat să numească pe judecătorii care „sunt dependenţi” de puterea politică.

Pe de altă parte, credem că aceste numiri prevăzute în alineatele (3) şi (4) trebuie neapărat să fie precedate de propuneri multiple din partea Consiliului Superior al Magistraturii (C.S.M.). **Dacă nu se organizează concurs** trebuie ca pentru fiecare post să fie propuşi cel puţin doi candidaţi pentru ca şeful statului respectiv Parlamentul să aibă efectiv **un drept la alegere în vederea numirii**. Altfel, numirile se transformă în acte pur formale, decorative, rămânând la discreţia Consiliului Superior al Magistraturii, care, de altfel, face aceste propuneri. Faptul că atât promovarea cât şi

transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora constituie o consecinţă firească a inamovibilităţii judecătorilor.

Pentru a prezerva imparţialitatea judecătorilor s-a prevăzut incompatibilitatea acestora cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite. În acest mod se asigură prestigiul şi independenţa membrilor corpului judecătoresc. Unica excepţie admisă de Constituant se referă **la activităţile didactice şi ştiinţifice.**

Credem că aici se impun unele precizări.

Pentru a fi riguroşi trebuie să menţionăm că această excepţie, aşa cum rezultă din textul constituţional, se referă la activităţile didactice şi la cele ştiinţifice, în general. Aşa fiind, activitatea didactică sau ştiinţifică se poate realiza în domeniul Ştiinţelor Juridice sau în alte domenii ale cunoaşterii umane. Considerăm că ar fi fost necesar ca Legiuitorul Constituant să menţioneze fie activitatea didactică sau ştiinţifică în învăţământul juridic superior ori în institutele de cercetare juridică, fie să precizeze ca excepţie funcţiile didactice din învăţământul superior.

În prima ipoteză excepţia ar fi fost mai restrânsă decât în a doua ipoteză.

Astfel, având ca excepţie, teoretic vorbind, **activitatea didactică sau ştiinţifică în învăţământul juridic superior sau în institutele de cercetare juridică** ar fi însemnat că judecătorii nu ar fi putut activa decât în cadrul **Facultăţilor de Drept** din Universităţile Republicii Moldova sau în **institutele de cercetare juridică.**

În această ipoteză judecătorii nu ar fi putut preda cursuri universitare de specialitate juridică în cadrul unor facultăţi cu profil şi specializare nou juridică. Spre exemplu: să predea Teoria generală a dreptului sau Dreptul Comercial ori Elemente de Drept Civil la o Facultate de Ştiinţe Economice sau Drept Internaţional Public ori Drept Constituţional şi Instituţii Politice la o Facultate de Relaţii Internaţionale. Aceasta deoarece, deşi **disciplina predată este juridică** ea nu se predă efectiv, de judecător, în învăţământul juridic superior.

În a doua ipoteză, teoretic vorbind, având ca excepţie funcţiile didactice în învăţământul superior situaţia prezentată anterior nu mai prezintă relevanţă. Aşa fiind, judecătorul poate preda la orice facultate disciplinele juridice sau non-juridice, fără distincţie.

Ipotezele prezentate de noi scot în relief exprimarea lacunară a Constituantului, „**Activitatea didactică”** la care se referă Constituţia nu este nici măcar expres circumscrisă învăţământului superior. Desigur, Legiuitorul Constituant acest tip de învăţământ l-a avut în vedere dar nu l-a menţionat expres.

Oricum, **„activitatea didactică”** trebuie, în mod necesar, să privească învăţământul universitar, indiferent de domeniu, pentru ca excepţia să se aplice judecătorului.

Art. 117.: „Caracterul public al dezbaterilor juridice”.

„În toate instanţele judecătoreşti şedinţele de judecată sunt publice. Judecarea proceselor în şedinţă închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură”.

Constituţia proclamă **principiul publicităţii şedinţelor de judecată**. Acest principiu se aplică tuturor categoriilor de litigii, indiferent de natura acestora.

A fost consacrată totodată şi excepţia de la regulă constând în judecarea unor procese **în şedinţe de judecată nepublice, „secrete” sau „închise”**. Excepţia este aplicabilă numai în cazurile prevăzute expres de lege, instanţa de judecată fiind ţinută să respecte regulile de procedură, în totalitatea lor.

Se pune în mod firesc întrebarea: cazurile în care se admite desfăşurarea proceselor în şedinţe nepublice pot fi stabilite **prin lege organică** sau pot fi menţionate **şi prin lege ordinară** ?

Este o chestiune care se impune a fi explicată mai ales că Legiuitorul Constituant nu a făcut nici un fel de precizare în acest sens.

Pentru a putea răspunde la întrebare trebuie să reamintim că atât timp cât în Constituţie nu se distinge, înseamnă că excepţia în cauză poate fi reglementată şi prin lege ordinară.

Apreciem că normele de procedură şi cele de organizare judiciară ar trebui adoptate prin intermediul legilor organice. În consecinţă şi cazurile în care şedinţele de judecată se desfăşoară nepublic, secret, ar trebui prevăzute exclusiv prin legi organice.

De altfel, în privinţa organizării judiciare a instanţelor judecătoreşti art. 72 lin. (3) lit. „c" prevede necesitatea reglementării prin lege organică.

Pentru identitate de raţionament, şi codurile de procedură ar trebui adoptate tot prin legi organice, în temeiul art. 72 alin (3) lit. „r" din Constituţie.

Desigur acesta reprezintă doar un punct de vedere care se fundamentează **pe unitatea** normelor de procedură, indiferent de faptul că acestea sunt norme de organizare judiciară, norme de competenţă sau, după caz, norme de procedură propriu-zisă.

Pe de altă parte, indicarea cazurilor, în care instanţa de judecată poate declara **şedinţa secretă**, în lege organică sporeşte eficienţa excepţiei prevăzute de Constituţie şi garantează stabilitatea şi durabilitatea situaţiilor de excepţie menţionate de lege, în temeiul Constituţiei.

De principiu, precizăm că derogările de la principiul publicităţii şedinţelor de judecată se referă la: cazuri în care ar putea fi afectată ordinea publică sau siguranţa naţională, cazuri în care ar putea fi lezate onoarea sau demnitatea unei persoane fizice participante în proces sau situaţiile în care prin desfăşurarea publică a şedinţei de judecată s-ar putea aduce atingere normelor de convieţuire socială, moralei sau bunelor moravuri.

Art. 118.: „Limba de procedură şi dreptul la interpret".

„(1). Procedura judiciară se desfăşoară în limba moldovenească.

(2). Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba moldovenească au dreptul de a lua cunoştinţă de toate actele şi lucrările dosarului, de a vorbi în instanţă prin interpret.

(3). În condiţiile legii, procedura judiciară se poate efectua şi într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces".

Se consacră utilizarea limbii „moldoveneşti" în cadrul procedurilor judiciare în mod firesc deoarece limba „moldovenească" constituie limba de stat, adică limba oficială în Republica Moldova. În realitate este vorba despre utilizarea limbii române în justiţie care este, de altfel, limba oficială a statului.

Pentru persoanele care nu vorbesc limba română Constituantul le acordă dreptul de a lua cunoştinţă de piesele dosarului şi de a vorbi în instanţă prin interpret, traducător. În aceste situaţii procesul se desfăşoară în limba română, toate actele procedurale fiind întocmite în limba oficială a ţării.

Alin. (3) a articolului examinat lasă posibilitatea efectuării procedurii judiciare şi într-o altă limbă decât cea oficială, care să fie acceptabilă, adică cunoscută, pentru majoritatea persoanelor participante la proces. Această posibilitate de utilizare a unei alte limbi decât cea oficială trebuie să se materializeze în condiţiile legii.

Spre exemplu – în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia se poate invoca la fiecare proces necunoaşterea limbii române, utilizându-se limba acceptabilă pentru părţi respectiv limba turcă sau limba rusă !!! Ori, în orice raion de pe teritoriul Republicii participanţii la proces pot conveni utilizarea unei **limbi acceptabile** pentru ei, alta decât limba română, fapt ce determină utilizarea „limbii acceptabile", în speţă a limbii ruse !!!

Considerăm că în cadrul procedurilor judiciare trebuie să se utilizeze exclusiv limba română, ca limbă oficială a statului.

Este adevărul că statul protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii [art. 13 lin. (2) din Constituţie] dar limba utilizată de reprezentanţii „puterii" judecătoreşti în cadrul procedurilor judiciare trebuie să fie doar „limba de stat", adică limba română.

În favoarea acestei teze pot fi aduse următoarele argumente:

*. utilizarea limbii române întăreşte suveranitatea Republicii Moldova, în latura sa internă, cu referire la supremaţie;

*. confirmă tuturor participanţilor la procedurile judiciare unitatea de neam, de limbă şi de tradiţii a întregului popor român;

*. impune limba română, care este o limbă oficială tânără, în faţa tuturor cetăţenilor şi, în general, în faţa tuturor subiectelor de drept participante la procedurile judiciare;

*. conferă satisfacţie morală tuturor românilor din Basarabia ştiind că limba lor se aplică în justiţie oriunde şi în orice condiţii, pe teritoriul Republicii.

Situaţia menţionată în alin. (3) al acestui articol constituie o excepţie de la regula instituită prin alin. (1).

Această excepţie putea lipsi din Constituţia Republicii Moldova tocmai pentru consolidarea utilizării limbii române, ca limbă oficială, în toate sectoarele de activitate social-economică ale statului şi în mod deosebit în activitatea organelor judiciare.

S-ar putea crede că în acest mod se poate realiza o discriminare a cetăţenilor aparţinând minorităţilor naţionale.

Dimpotrivă, desfăşurarea procedurilor judiciare **numai în limba română** asigură, în mod indirect, însuşirea de către toţi cetăţenii a limbii oficiale. Aceasta deoarece cetăţenii, inclusiv cei de altă origine etnică decât cea română au obligaţia de a fi devotaţi ţării şi de a însuşi „limba de stat", adică limba oficială.

Nu organele judiciare trebuie să utilizeze limba minorităţilor ştirbind, în acest fel, supremaţia şi măreţia naţională a românilor ci este necesar ca cetăţenii minoritari sub aspect etnic şi lingvistic să „posede" limba oficială pentru că trăiesc într-o Ţară Românească !!! O chestiune mai este de ridicat relativ la excepţia inclusă în alin. (3). Dacă procedura judiciară se desfăşoară într-o **„limbă acceptabilă"** !!! pentru majoritatea participanţilor la proces atunci piesele şi lucrările dosarului sunt întocmite în limba oficială, limba română sau în „**limba acceptabilă**" ?

Este de neconceput ca actele şi lucrările dosarului să fie redactate într-o altă limbă decât limba română, ca limbă oficială. În acest fel se asigură realizarea unui control judiciar corect de către instanţele „ierarhic" superioare, prin redactarea actelor juridice exclusiv în limba oficială !!!

Mai este încă o problemă aparent lipsită de importanţă dar care are conotaţii profunde, de nebănuit !!!

Instanţa de judecată este, în principiu, sub „controlul" publicului din sala de şedinţă. Dacă în locul limbii române se utilizează, în procedura judiciară, o aşa-zisă „limbă acceptabilă" activitatea instanţei nu mai poate fi urmărită de public. Românii ar asista la o „mascaradă judiciară" fără să înţeleagă ce se petrece în sala de şedinţă. Dar pentru ei, pentru români, din păcate, nu există drept la traducător din „limba acceptabilă" în limba română, limba oficială a statului.

Art. 119.: „Folosirea căilor de atac".

„Împotriva hotărârilor judecătoreşti, părţile interesate şi organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condiţiile legii".

Textul constituţional reglementează dreptul părţilor din proces de a exercita căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătoreşti. De asemenea, Constituantul recunoaşte acest drept şi organelor de stat competente. Desigur, principalul organ etatic care are posibilitatea de a exercita căile de atac legale în raport cu hotărârile judecătoreşti pronunţate este **Procuratura.**

Un aspect deosebit de important se referă la modul de exercitare a căilor de atac. Acestea trebuiesc promovate **în condiţiile legii**. Aceasta înseamnă că textul constituţional supus examinării face trimitere la legea procesual civilă, respectiv la legea procesual penală. Codurile de procedură civilă şi penală prevăd modurile de exercitare a căilor de atac împotriva hotărârilor judecătoreşti pronunţate de instanţele de judecată.

Art. 120.: „Caracterul obligatoriu al sentinţelor şi al altor hotărâri".

„Este obligatorie respectarea sentinţelor şi a altor hotărâri definitive ale instanţelor judecătoreşti, precum şi colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentinţelor şi a altor hotărâri judecătoreşti definitive".

Art. 120 din Constituţia Republicii Moldova consacră principiul autorităţii / puterii de lucru judecat cu privire la hotărârile judecătoreşti definitive.

Din acest motiv putem afirma, fără putinţă de tăgadă, că acest principiu a căpătat noi valenţe, fiind înscris, în mod expres, în normele juridice constituţionale.

Concret este proclamată obligativitatea respectării hotărârilor judecătoreşti definitive. Practic norma juridică constituţională afirmă **puterea de comandă – imperium** – a hotărârilor judecătoreşti definitive.

Pentru îndeplinirea **acestui scop** textul constituţional impune obligaţia celorlalte autorităţi etatice de a-şi da concursul la desfăşurarea procedurilor judiciare şi la punerea în executare a hotărârilor judecătoreşti intrate în puterea lucrului judecat. Această

colaborare constituie **mijlocul** prin care se atinge scopul materializat în punerea neîntârziată în executare a tuturor hotărârilor judecătoreşti.

Rolul principiului autorităţii / puterii de lucru judecat rezidă în necesitatea conservării raporturilor litigioase sub aspectul soluţiei adoptate în justiţie, cu ocazia tranşării litigiilor. Aşa fiind, realitatea socială, obiectivă, impune adoptarea acestui principiu în vederea asigurării stabilităţii vieţii sociale.

Faptul că în Constituţia Republicii Moldova principiul puterii / autorităţii de lucru judecat este expres proclamat şi reglementat constituie un fapt pozitiv, demn de semnalat, asigurând stabilitatea tuturor raporturilor sociale precum şi a circuitului civil general.

Art. 121.: „Resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti, indemnizaţia şi alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti sunt aprobate de Parlament şi sunt incluse în bugetul de stat.

(2). Indemnizaţiile şi alte drepturi ale judecătorilor sunt stabilite prin lege.

(3). Instanţele judecătoreşti dispun de poliţia pusă în serviciul lor”.

În vederea asigurării independenţei „puterii” judecătoreşti şi a bunei funcţionări a justiţiei, ca serviciu public indispensabil pentru societate, Legiuitorul Constituant a stabilit alocarea, de către Parlament, pentru instanţele judecătoreşti a unor resurse financiare distincte.

Aceste resurse fiind cu caracter public sunt, în mod firesc, incluse în bugetul de stat al Republicii Moldova.

Textul constituţional prevede obligativitatea stabilirii prin lege a indemnizaţiei şi a celorlalte drepturi cuvenite judecătorilor. Aşa cum precizam în cadrul **consideraţiilor introductive** relative la **„Autoritatea judecătorească**” stabilirea unei indemnizaţii corespunzătoare pentru judecători asigură **independenţa personală** a acestora. Stabilirea unei indemnizaţii decente se impune pentru compensarea tuturor restricţiilor pe care societatea şi legea le impun judecătorilor.

Cu referire la alin. (3) al textului constituţional supus analizei remarcăm faptul că în orice stat de drept instanţele judecătoreşti dispun de un serviciu de poliţie pus în activitate cu competenţa de a lua măsuri pentru asigurarea ordinii şi liniştii în sălile de judecată, cu prilejul desfăşurării procedurilor judiciare.

Secţiunea a 2-a:
„Consiliul Superior al Magistraturii”.

Art. 122.: „Componenţa”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din judecători şi profesori titulari aleşi pentru o durată de 4 ani.

(2). Din Consiliul Superior al Magistraturii fac parte de drept: Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, ministrul justiţiei şi Procurorul General”.

Articolul examinat se referă la componenţa Consiliului Superior al Magistraturii. Alin. (1) determină generic alcătuirea Consiliului prevăzând că sunt membri ai acestuia **judecători** şi **profesori titulari**. Evident, credem că prin noţiunea de „**profesori titulari**” Legiuitorul Constituant a înţeles profesori de la Facultăţile de Drept din Universităţile Republicii Moldova. O altă interpretare considerăm că nu este posibilă. Mandatul judecătorilor şi profesorilor care au calitatea de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii este de 4 ani.

Alin. (2) al textul constituţional nominalizează **pe membrii de drept** ai Consiliului Superior al Magistraturii. Aceştia sunt: **Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, ministrul justiţiei** şi **Procurorul General al Republicii Moldova.** Vom face scurte referiri la membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii.

Astfel, este firesc ca Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, în calitatea sa de şef al instanţei supreme, să fie membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată este normal ca ministrul justiţiei, fiind un expert de vârf al „puterii” executive, care are în grijă administrarea serviciului public al justiţiei, să aibă calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii.

În privinţa Procurorului General al Republicii Moldova care deţine calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii ne exprimăm unele rezerve.

Spre deosebire de Constituţia României din anul 1991, modificată în anul 2003, unde Consiliului Superior al Magistraturii este format din **două secţii, una pentru judecători** şi **alta pentru procurori**, Constituţia Republicii Moldova prevede atribuţii pentru

acest organ etatic **numai în raport cu judecătorii**. Aşa fiind nu înţelegem de ce s-a conferit Procurorului General al Republicii calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Departe de noi intenţia de a minimaliza demnitatea de Procuror General dar includerea sa printre membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii este cel puţin inoportună, atât timp cât Consiliul are în competenţă exclusiv cariera judecătorilor.

Art. 123.: „Atribuţiile".

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detaşarea, promovarea şi aplicarea de măsuri disciplinare faţă de judecători.

(2). Modul de organizare şi funcţionare al Consiliul Superior al Magistraturii se stabileşte prin lege organică".

Primul aliniat al articolului se referă la atribuţiile propriu-zise ale Consiliului Superior al Magistraturii: numirea, transferarea, detaşarea, promovarea şi aplicarea de sancţiuni disciplinare în raport cu judecătorii.

Prin atribuţiile sale Consiliul Superior al Magistraturii constituie un garant al independenţei „puterii" judecătoreşti şi a membrilor care o compun, judecătorii.

În analiza efectuată de noi prezenta lucrare nu prezintă interes aspectele particulare prevăzute în legile speciale sau în alte ramuri ale Dreptului.

Noi ne vom cantona exclusiv asupra chestiunilor de natură constituţională. Aşa fiind, nu importă – în acest context – modul de numire, transferare, detaşare, promovare sau sancţionare a judecătorilor şi nici procedura prevăzută în legile speciale cu referire la aceste situaţii. Ceea ce prezintă interes pentru demersul nostru se referă la modul în care Consiliul Superior al Magistraturii asigură o reală „autoguvernare" a corpului judecătoresc.

Desigur, cooptarea pe lângă judecători şi a profesorilor de Ştiinţe Juridice în cadrul Consiliul Superior al Magistraturii comportă un grad de credibilitate sporit relativ la activitatea acestui organ etatic.

Practic, profesorii de Drept „joacă" în cadrul Consiliul Superior al Magistraturii un dublu rol:

*. de doctrinari în Ştiinţele Juridice, cu o vastă experienţă şi cu o înaltă pregătirea academică în domeniul Dreptului;

*. de exponenţi ai societăţii civile deoarece profesorii universitari nu fac efectiv parte din ordinul judecătoresc.

În aceste condiţii, pornind de la textul constituţional, apreciem că prin componenţa şi prin atribuţiile sale Consiliul Superior al Magistraturii din Republica Moldova reprezintă un real garant al independenţei autorităţii judecătoreşti.

Alin. (2) al textului analizat prevede că organizarea şi funcţionarea Consiliul Superior al Magistraturii sunt stabilite prin **lege organică**.

Legiuitorul Constituant a apreciat, pe bună dreptate, că organul etatic reprezentat de Consiliul Superior al Magistraturii prezintă o importanţă deosebită. Din această cauză a statuat ca modul său de organizare şi funcţionare să fie reglementat nu printr-o lege ordinară ci prin lege organică.

Secţiunea a 3-a: „Procuratura”.

Art. 124.: „Atribuţiile şi structura”.

„(1). Procuratura reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor, conduce şi exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanţele judecătoreşti în condiţiile legii.

(2). Sistemul organelor Procuraturii cuprinde: Procuratura Generală, procuraturile teritoriale şi procuraturile specializate.

(3). Organizarea, competenţa şi modul de desfăşurare a activităţii Procuraturii sunt stabilite prin lege”.

În cadrul secţiunii a III-a din cap. IX dedicat **„Autorităţii judecătoreşti”**, din Titlul III intitulat **„Autorităţile publice”** este reglementată instituţia **procuraturii**.

Articolul pe care îl analizăm se referă la atribuţiile şi structura procuraturii. Înainte de a analiza efectiv textul constituţional se cuvine să facem anumite precizări cu privire la această instituţie.

Astfel, instituţia procuraturii este de sorginte pur sovietică. Alături de Armata sovietică organele Ministrului Afacerilor Interne şi K.G.B., procuratura sovietică a reprezentat în toate republicile ex-sovietice, în perioada de existenţă a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, un instrument de represiune a statului sovietic socialist totalitar.

În consecinţă, ar fi trebuit ca Legiuitorul Constituant să renunţe la denumirea de „**procuratură**” şi să denumească această instituţie etatică cu titulatura **„Minister Public”**.

Textul alin. (1) menţionează expres atribuţiile, **specifice activităţii judiciare**, conferite Procuraturii Republicii Moldova. Ea reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor. De asemenea, Procuratura conduce şi exercită urmărirea penală – ca primă fază a procesului penal – şi reprezintă învinuirea în instanţele judecătoreşti penale.

Unităţile de procuratură moldoveneşti sunt încadrate cu procurori.

Din analiza atribuţiilor procuraturii se desprind o serie eterogenă de competenţe care însă se circumscriu, **în totalitate**,

activităţii judiciare. Deci Constituantul nu menţionează acest aspect credem că aceasta reprezintă diferenţa fundamentală între vechea procuratură de tip sovietic şi Procuratura actuală care este un organ statal democratic.

Structura organelor Procuraturii Republicii Moldova cuprinde multiple unităţi aflate pe paliere ierarhice distincte: în vârf este **Procuratura Generală**, apoi **procuraturile teritoriale** şi **procuraturile specializate**.

Procuratura Republicii Moldova, ca instituţie etatică, este organizată pe principiul subordonării ierarhice a procurorilor unei unităţi de procuratură faţă de conducătorul acelei unităţi şi respectiv a conducătorului unei unităţi de procuratură în raport cu şeful ierarhic superior. Principiile subordonării ierarhice şi solidarităţii membrilor unei unităţi de procuratură sunt proprii organizării Procuraturii acestui stat.

Desfăşurarea activităţii procuraturii, organizarea şi competenţa unităţilor de procuratură sunt stabilite prin lege. Iarăşi precizăm opinia noastră în sensul că legea care reglementează organizarea, competenţa şi modul de desfăşurare a activităţii Procuraturii trebuie, în mod necesar, **să fie o lege organică**, conform prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „r" din Constituţie. Dacă pentru organizarea şi funcţionarea instanţelor judecătoreşti şi a C.S.M. Constituţia prevede necesitatea adoptării unei legi organice [art. 72 alin. (3) lit. „c"] pentru identitate de raţionament apreciem că şi pentru organizarea şi funcţionarea procuraturii este necesară adoptarea unei legi organice.

Art. 125.: „Mandatul procurorilor".

„(1). Procurorul General este numit în funcţie de către Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia.

(2). Procurorii ierarhic inferiori sunt numiţi de Procurorul General şi îi sunt subordonaţi.

(3). Mandatul procurorilor este de 5 ani.

(4). Funcţia de procuror este incompatibilă cu orice altă funcţie publică sau privată, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice.

(5). În exercitarea mandatului procurorii se supun numai legii."

Numirea Procurorului General de către Parlament, la propunerea Preşedintelui Parlamentului are menirea de a scoate instituţia etatică a Procuraturii din sfera „puterii" executive. Practic sub aspect formal, Procuratura se află sub controlul autorităţii deliberativ-legislative. Totuşi înclinăm să credem că legăturile Procuraturii cu autoritatea executivă au rămas extrem de strânse, dovadă fiind reacţiile contra manifestanţilor proromâni şi proeuropeni, anticomunişti din primăvara anului 2009, sub preşedinţia lui Vladimir Voronin.

În raport cu Procurorul General al Republicii toţi ceilalţi procurori sunt subordonaţi, fiind numiţi de către acesta. Considerăm că funcţia de Procuror General constituie o „demnitate publică" în adevăratul sens al cuvântului.

Procurorii nu sunt numiţi pe o perioadă nedeterminată. Mandatul lor este de 5 ani.

Este oare numirea procurorilor pe o durată determinată de 5 ani benefică pentru instituţia etatică a Procuraturii ??

Argumente pot fi aduse şi în favoarea dar şi în defavoarea numirii pe o perioadă determinată.

Mandatul fiind limitat în timp procurorii trebuie să se remarce în activitate în scopul determinării Procurorului General de a le acorda noi mandate succesive. Este de dorit ca reînnoirea mandatelor să nu constituie doar o simplă formalitate.

Deşi sunt subordonaţi ierarhic procurorii se supun exclusiv legii în exercitarea mandatului lor, adică în desfăşurarea tuturor atribuţiilor conferite de dreptul pozitiv (obiectiv).

În legătură cu incompatibilitatea funcţiei de procuror şi cu excepţia de la starea de incompatibilitate, toate prevăzute în alin. (4), facem trimitere la comentariile existente la art. 116 din Constituţia Republicii Moldova [alin. (7)]. Acesta deoarece analiza efectuată la articolul indicat anterior se aplică, în mod identic, şi în privinţa prezentului articol, cu unica menţiune că art. 116 se referă la judecători în timp ce art. 125 priveşte procurorii.

*

* *

Şi în privinţa instituţiei etatice a Procuraturii ne-au interesat doar aspectele de natură constituţională. Este lesne de observat că

Legiuitorul Constituant a optat pentru „integrarea” Procuraturii în cadrul „Autorităţii judecătoreşti”.

Aşa cum am mai precizat există doctrinari care au manifestat serioase rezerve faţă de „încadrarea” Procuraturii în „puterea” judecătorească.

Au apărut multe studii de specialitate, monografii sau cursuri universitare în care autorii, doctrinari de prestigiu, afirmau necesitatea considerării „Procuraturii” ca parte componentă a „puterii” executive.

Alţi autori au precizat o soluţie mai nuanţată în sensul că Procuratura, acest „Minister Public” al Republicii Moldova, prin rolul şi modul de organizare, are o natură **dual㠖 executivă** şi **judiciară** (în nici un caz o natură judecătorească !!).

Altfel spus, Procuratura ar trebui să fie un organ al autorităţii executive, cu competenţe materializate pe plan judiciar.

Această soluţie ni se pare corectă şi o îmbrăţişăm fără rezerve.

Membrii Procuraturii nu pronunţă Dreptul şi nu au competenţa de a statua (de a soluţiona) raporturile juridice devenite litigioase.

Dacă Legiuitorul Constituant a avut în vedere tradiţia organizării judecătoreşti din patria mamă, România, atunci era necesar ca titulatura capitolului IX din cadrul Titlului III să fie eventual modificată din „Autoritatea judecătorească” în „Autoritatea judiciară” pentru a putea cuprinde şi Procuratura.

Tot ceea ce poartă sintagma **„judecătoresc**” nu se poate referi decât la **instanţele judecătoreşti** şi la membrii care le compun – **judecătorii**. Întrucât instituţia etatică a Procuraturii este inclusă în „puterea” judecătorească se impune – **de lege ferenda** – includerea **judecătorilor** şi **a procurorilor** într-o categorie profesională unică şi totodată distinctă în raport cu alte categorii profesionale. Este vorba despre categoria profesională a „**magistraţilor**”.

Apreciem că trebuie să aibă calitatea de magistraţi nu doar judecătorii de la instanţele judecătoreşti ci şi procurorii din cadrul unităţilor de procuratură.

Desigur, deşi ar fi consideraţi **magistraţi, judecătorii** respectiv **procurorii** trebuie să aibă statute profesionale distincte, aşa cum de altfel prevede Constituţia, în raport de atribuţiile pe care le exercită în mod concret: **primii** înfăptuiesc justiţia **(judecătorii)** iar

ceilalţi apără interesele generale ale societăţii, în cadrul activităţii judiciare **(procurorii).**

Este mai presus de orice dubiu că relaţiile dintre **„magistraţii" judecători** şi **„magistraţii" procurori** trebuie să se desfăşoare cu bună-credinţă, colegialitate dar cu respectarea statutului fiecărei categorii de funcţii în parte.

Procurorii nu trebuie să îi subestimeze pe judecători şi nici să îi considere drept **„privilegiaţi"** pe aceştia pentru faptul că ei înfăptuiesc justiţia !!

Judecătorii, la rândul lor, nu trebuie să îi considere pe procurori drept **„instrumente"** sau **„simpli auxiliari"** ai justiţiei !!

Conlucrarea, în limitele legii, dintre judecători şi procurori fundamentată pe onestitate caracterizează sau trebuie să caracterizeze raporturile dintre cele două categorii de **„magistraţi"**.

Totul pledează pentru introducerea noţiunii de **„magistrat"**, calitate ce trebuie acordată judecătorilor şi procurorilor.

Existenţa Consiliul Superior **al Magistraturii** !!! (C.S.M.) prin însăşi denumirea sa se referă la **magistraţi.**

Ar trebui regândită, în aceste condiţii, şi componenţa şi atribuţiile C.S.M. Aceasta în sensul că în consiliu ar trebui incluşi şi alţi procurori pe lângă Procurorul General care oricum este membru de drept.

Dacă se recunoaşte, teoretic vorbind, calitatea de magistraţi şi procurorilor, pe lângă judecători, ar fi necesară organizarea C.S.M. **pe secţii specifice: una pentru judecători** şi **alta pentru procurori.**

Cu privire la atribuţiile consiliului acestea trebuiesc extinse şi cu privire la cariera profesională a procurorilor.

Cu o astfel de organizarea a C.S.M. s-ar realiza, de deplin, dezideratul menţionat în alin. (5) al art. 125 referitor la **supunerea procurorilor numai legii în exercitarea mandatului**.

Instituirea categoriei socio-profesionale a **„magistraţilor"** este în deplină concordanţă cu spiritul voinţei Legiuitorul Constituant care a reglementat **instituţia Procuraturii**, alături de **Instanţele judecătoreşti** şi de **Consiliul Superior al Magistraturii,** în cadrul capitolului consacrat „Autorităţii judecătoreşti".

Titlul IV.: Economia naţională şi finanţele publice.

Art. 126.: „Economia”.

„(1). Economia Republicii Moldova este economie de piaţă, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată şi pe proprietatea publică, antrenate în concurenţă liberă.

(2). Statul trebuie să asigure:

a). reglementarea activităţii economice şi administrarea proprietăţii publice ce-i aparţin în condiţiile legii;

b). libertatea comerţului şi activităţii de întreprinzător, protecţia concurenţei loiale, creare unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producţie;

c). protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară;

d). stimularea cercetărilor ştiinţifice;

e). exploatarea raţională a pământului şi a celorlalte resurse naturale, în concordanţă cu interesele naţionale;

f). refacerea şi protecţia mediului înconjurător, precum şi menţinerea echilibrului ecologic;

g). sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condiţiilor pentru creşterea calităţii vieţii;

h). inviolabilitatea investiţiilor persoanelor fizice şi juridice, inclusiv străine”.

Articolul supus examinării răspunde, **în parte**, la o interogaţie: Care este rolul statului în conformitate cu doctrina statului de drept ?? Am subliniat că răspunsul aflat în textul constituţional este parţial deoarece, aşa cum este şi firesc, el se raportează doar la rolul Statului de Drept în domeniul economiei.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, **un stat minimal**, deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraţionalism ? Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un **stat social**, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetăţenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală şi nu numai dovedeşte că principiile Statului de Drept pot şi sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga şi centru-stânga (social – democrate) cât şi de partidele politice de orientare spre dreapta

eşicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creştin – democraţia europeană).

În **Statul de Drept minimal** se urmăresc preponderent principii de natură economică legate de industrii şi comerţ. Acest tip de stat este **statul capitalist pur**, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurenţa în toate domeniile de activitate şi în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaşte, fără mari rezerve, dreptul tehnocraţilor capitalişti şi a capitaliştilor propriu-zişi de a-şi impune voinţa în mecanismele social-statale ale puterii etatice.

În **Statul de Drept social, providenţial** primează principii de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populaţiei şi de asigurarea unei stabilităţi sociale pe plan intern.

Acest tip de stat reprezintă, în esenţă, **tot un stat capitalist**, în care atât latura economică cât şi latura socială sunt privite de guvernanţi cu aceeaşi grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de faţă, modalitatea de realizare a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă şi deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare ţară trebuie să dobândească **fericirea**, adică să satisfacă interesele materiale şi spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât şi la nivel individual. Aceasta deoarece fericirea, satisfacţia tuturor se obţine prin însumarea satisfacţiei indivizilor care compun societatea dintr-un stat, la un moment dat.

Aşa cum reiese din lecturarea alin. (1) al articolului analizat, economia Republicii Moldova este o economie de piaţă, capitalistă, Legiuitorul Constituant a optat pentru constituirea unui Statul de Drept social, „providenţial", care să asigure bunăstarea întregii populaţii a ţării.

Fundamentul economiei Republicii îl constituie instituţia juridică şi economică **a proprietăţii**, sub cele două forme ale sale: **proprietatea privată** şi **proprietatea publică.**

Textul constituţional proclamă antrenarea celor două forme de proprietate în concurenţă liberă şi loială.

Este drept că formele dreptului de proprietate au aptitudinea efectivă de a contribui direct şi nemijlocit la dezvoltarea economiei statului. Remarcăm totodată şi faptul că proprietatea publică şi respectiv proprietatea privată **nu se află în concurenţă** datorită faptului că cele două forme de proprietate au regimuri juridice distincte.

Caracterul social al Statului de Drept instaurat în Republica Moldova rezultă explicit şi din nominalizarea efectuată în alin. (2), în care se menţionează obligativitatea statului de a asigura, între altele: protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară; sporirea numărului de locuri de muncă şi crearea condiţiilor pentru creşterea calităţii vieţii; stimularea cercetărilor ştiinţifice şi exploatarea raţională a tuturor resurselor naturale.

Trebuie specificat şi faptul că statul este obligat să asigure inviolabilitatea investiţiilor persoanelor fizice şi persoanelor juridice, inclusiv cele străine. Această prevedere are menirea de a garanta tranzacţiile cu capitaluri, specifice economiei capitaliste, dacă acestea au fost afectate în mod legal.

În esenţă, trebuie remarcat faptul că deşi ne aflăm în prezenţa unui stat social, protector al cetăţenilor în faţa dificultăţilor economice, Republica Moldova este, în fond un stat fundamentat sub aspect economic pe principiile capitaliste ale economiei de piaţă, libere şi concurenţiale.

Nu este scopul nostru de a efectua analiza tuturor situaţiilor nominalizate la alin. (2). Ceea ce dorim să semnalăm se referă la modul în care puterea etatică „gestionează" activitatea economică. Sub acest aspect concluzionăm că Republica Moldova constituie un Statul de Drept social, care până la urmă reprezintă un stat capitalist în care autorităţile etatice manifestă o politică activă în domeniul protecţiei sociale a persoanelor fizice defavorizate sub aspect economic.

Art. 127.: „Proprietatea".

„(1). Statul ocroteşte proprietatea.

(2). Statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicţie cu interesele societăţii.

(3). Proprietatea publică aparţine statului sau unităţilor administrativ-teritoriale.

(4). Bogăţiile de orice natură ale subsolului, spaţiul aerian, apele şi pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, căile de comunicaţie, precum şi alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice".

Textul constituţional proclamă ocrotirea proprietăţii. Considerăm că s-a avut în vedere cu ocazia redactării textului, în special proprietatea privată. În legătură cu această chestiune au fost făcute precizări cu ocazia examinării art. 46 – Dreptul de proprietate privată şi protecţia acestuia.

Este garantată realizarea dreptului de proprietate (privată am completa noi) în sensul că sunt recunoscute formele dreptului de proprietare privată (rezolubilă, anulabilă, proprietatea comună) şi, de asemenea, se recunoaşte posibilitatea exercitării dezmembrămintelor dreptului de proprietate privată, cu consecinţa utilizării tuturor atributelor conferite titularului: posesia, folosinţa şi dispoziţia (materială şi juridică).

Desigur, realizarea dreptului de proprietate nu trebuie să contravină intereselor societăţii, adică nu trebuie să fie exercitat acest drept subiectiv civil, cu caracter patrimonial, real decât în condiţiile şi în limitele determinate de lege. Sunt nominalizaţi titularii dreptului de proprietate publică: statul şi unităţile administrativ-teritoriale.

Textul constituţional nominalizează bunurile care fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice. În consecinţă, bunurile nominalizate în alin. (4) sunt insesizabile, incesibile, inalienabile şi, drept consecinţă, sunt scoase din circuitul civil general (din comerţ).

Enumerarea făcută în textul menţionat nu este limitativă. Legiuitorului ordinar are posibilitatea să determine, **prin lege**, şi alte categorii de bunuri care să facă obiect exclusiv al proprietăţii publice.

Se ridică firesc întrebarea următoare: ce fel de lege trebuie să fie, organică sau, după caz, ordinară ??? Cum **regimul juridic general al proprietăţii** trebuie reglementat obligatoriu prin lege organică [art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţie] considerăm că adăugarea altor categorii de bunuri, care să facă obiectul exclusiv al

dreptului de proprietate publică, se poate realiza doar prin adoptarea de legi organice.

Incidenţa prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţie în privinţa determinării altor bunuri care pot face obiect exclusiv al proprietăţii publice trebuie, în opinia noastră justificată.

Este drept, art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţia Republicii Moldova se referă la: „**regimul juridic general al proprietăţii şi al moştenirii**".

Din modul de redactare a textului ar rezulta, la o primă vedere, că este vorba despre proprietatea privată. Acest punct de vedere nu poate fi acceptat deoarece textul nu distinge între formele dreptului de proprietate: drept de proprietate publică şi drept de proprietate privată.

Aşa fiind, credem că art. 72 alin. (3) lit. „i" se referă la proprietate în general, incluzând bineînţeles şi dreptul de proprietate publică, conform maximei – unde legea nu distinge interpretului nu îi este permis să distingă.

În aceste condiţii rezultă în mod logic şi fără echivoc faptul că stabilirea altor categorii de bunuri care să facă obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, se poate face **numai prin lege organică**.

Art. 128.: „Proprietatea cetăţenilor străini şi a apatrizilor."

„(1). În Republica Moldova este ocrotită proprietatea altor state, a organizaţiilor internaţionale, a cetăţenilor străini şi a apatrizilor.

(2). Modul şi condiţiile de exercitare a dreptului de proprietate al persoanelor fizice şi juridice străine, precum şi al apatrizilor, pe teritoriul Republicii Moldova sunt reglementate prin lege."

Articolul examinat proclamă ocrotirea proprietăţii altor subiecte de drept, decât cetăţenii Republicii Moldova, respectiv: state străine, organizaţii internaţionale, cetăţeni străini şi apatrizi. Desigur, exercitarea drepturilor de proprietate implică existenţa bunurilor (lucrurilor) pe teritoriul statului moldovenesc.

Reţinem că dreptul de proprietate al subiectelor de drept de cetăţenie sau naţionalitate străină, precum şi al apatrizilor, **este doar ocrotit nu şi garantat.**

Aceasta nu înseamnă că, în ipoteza menţionată, statul nu asigură protecţia dreptului de proprietate. Cu toate acestea îndrăznim să afirmăm faptul că Legiuitorul Constituant ar fi trebuit **să garanteze** proprietatea, pe teritoriul Republicii Moldova a subiectelor de drept străine şi, respectiv, a persoanelor fizice fără cetăţenie.

Trebuie **garantat** în sensul că autorităţile etatice şi orice alt subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate a persoanelor nominalizate în alin. (1) şi să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv civil cu caracter patrimonial, real.

Garanţia stipulată, de altfel, în art. 127 alin. (2) din Constituţie, rezultă din obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor subiectelor de drept de a se abţine de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată şi care aparţine titularului. Trebuie garantat deoarece dreptul de proprietate este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiţie **aceleaşi mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate este statul, unităţile administrativ-teritoriale, instituţiile bugetare de stat, persoanele fizice ori persoanele juridice de drept privat sau, după caz, persoanele fizice apatride şi subiecte de drept de cetăţenie sau de naţionalitate străină.

Legiuitorul Constituant a lăsat în sarcina legiuitorului ordinar stabilirea **modurilor** şi **a condiţiilor** în care persoanele fizice şi persoanele juridice străine, precum şi apatrizii, pot exercita dreptul de proprietate – **privată** – asupra bunurilor, pe teritoriul Republicii Moldova. Cum aceste situaţii de încadrează sub aspect tehnic – juridic în **determinarea regimului juridic general al proprietăţii,** credem că stabilirea modurilor şi a condiţiilor menţionate anterior nu se pot realiza **decât printr-o lege organică**, conform dispoziţiilor art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 129.: „Activitatea economică externă".

„(1). Parlamentul aprobă direcţiile principale ale activităţii economice externe, principiile utilizării împrumuturilor şi creditelor străine.

(2). Guvernul asigură protejarea intereselor naţionale în activitatea economică externă, promovează politica liberului schimb sau politica protecţionistă, pornind de la interesele naţionale".

Art. 129 trasează principiile directoare, fundamentale, în privinţa activităţii economice externe. Cum este şi firesc, în cadrul economiei capitaliste din Republica Moldova, relaţiile economice internaţionale sunt guvernate şi tutelate de autorităţile etatice. Constituantul realizează o „**paritate**" între „puterea" deliberativ – legislativă şi „puterea" executivă, în ceea ce priveşte activitatea economică externă.

Astfel, chestiunile fundamentale relative la principiile relaţiilor economice externe, la modul de utilizare a împrumuturilor şi creditelor străine, contractate în vederea asigurării dezvoltării şi proprietăţii statului sunt de competenţa Parlamentului.

De altfel, jalonarea întregii politici a statului, inclusiv a politicii economice cu latura sa externă reprezintă apanajul Legislativului.

Guvernul are atribuţia fundamentală de protejare efectivă a intereselor „naţionale" în tot ceea ce priveşte activitatea economică externă.

În centrul atenţiei „puterii" executive trebuie să se afle **„interesele naţionale"**. În raport cu aceste interese Guvernul poate promova, după caz, fie o politică liberală, a liberului schimb sau, dimpotrivă, o politică protecţionistă, tocmai în scopul prezervării „intereselor naţionale".

Activitatea economică externă reprezintă o parte componentă a activităţii economice a statului, privită sub aspect global, integrator.

Din acest motiv, grija Legiuitorul Constituant pentru reglementarea acestui sector de activitate din cadrul economiei Republicii este pe deplin justificată.

Art. 130.: „Sistemul financiar – creditar".

„(1). Formarea, administrarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare ale statului, ale unităţilor administrativ-teritoriale şi ale instituţiilor publice sunt reglementate prin lege.

(2). Moneda naţională a Republicii Moldova este leul moldovenesc.

(3). Dreptul exclusiv la emisia monetară aparţine Băncii Naţionale a Republicii Moldova. Emisia se efectuează conform deciziei Parlamentului".

În mod firesc resursele financiare ale statului, ale unităţilor administrativ-teritoriale şi ale instituţiilor publice nu pot scăpa oricărui control etatic. Pentru a nu exercita nici un fel de obiecţiuni în acest sens şi pentru a întări disciplina economico-financiară Constituantul a prevăzut obligaţia legiuitorului ordinar **de a reglementa prin lege** toate aspectele legate de formarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare cu caracter public.

Datorită importanţei deosebite a relaţiilor sociale pe care legea le reglementează apreciem că este necesară adoptarea **unei legi organice**, în temeiul art. 72 alin. (3) lit. „r" din Constituţia Republicii Moldova.

În cadrul predeterminat al acestei lucrări noi nu abordăm şi legislaţia care dezvoltă textele constituţionale. În acest sens ne mărginim la exprimarea opiniei noastre relative la textele din Constituţie supuse analizei.

Faptul că, spre exemplu, legea care asigură formarea, administrarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare publice a fost adoptată nu prezintă relevanţă, sub acest aspect.

În tratarea de faţă ne interesează **doar chestiunile pur constituţionale**, cu excluderea – de plano – a tuturor problemelor vizând aspectele administrative sau, după caz, financiare (aparţinând fie ramurii Dreptului Administrativ, fie ramurii Dreptului financiar).

Credem că în felul aceste lucrarea nu păcătuieşte. Dimpotrivă, în acest mod dăm eficienţă criteriilor care realizează delimitarea Dreptului Constituţional de alte ramuri ale Dreptului: Dreptul Financiar, Dreptul Administrativ etc. Aceasta cu atât mai mult cu cât toate cele trei ramuri de drept nominalizate anterior sunt incluse în **„marea" ramură a Dreptului Public**.

Alin. (2) menţionează moneda „naţională" a Republicii Moldova. Aceasta este „**leul moldovenesc**". Este de prisos să mai

amintim identitatea denumirii monedei naţionale a României cu moneda Republicii Moldova. Denumirea dată monedei statului „moldovean" este firească, normală având în vedere că populaţia de pe teritoriul Republicii Moldova aparţine de veacuri poporului român mult încercat.

Emisiunile monetare se realizează ca urmare a deciziei adoptate de Parlament, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova şi de unică autoritate legiuitoare a ţării.

Legiuitorul Constituant a stabilit în mod imperativ, dreptul de emisiune monetară în favoarea Băncii Naţionale a Republica Moldova. Acest drept de emisiune monetară este exclusiv, în sensul că nici o altă instituţie, cu excepţia Băncii Naţionale, nu are aptitudinea de a emite monedă pe teritoriul statului.

Emiterea monedei naţionale de către Banca Naţională constituie un act de suveranitate **atât în plan extern** cât mai ales **în privinţa laturii interne a suveranităţii, cu referire la supremaţie**. Emisiunea monetară naţională întăreşte simbolic independenţa statului şi afirmă supremaţia sa în raport cu orice altă entitate aflată pe teritoriul său.

Art. 131.: „Bugetul public naţional".

„(1). Bugetul public naţional cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor.

(2). Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat şi bugetului asigurărilor sociale de stat, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului. În caz de formare a fondului extrabugetar, el se prezintă spre aprobare Parlamentului.

(3). Dacă bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat nu au fost adoptate prin lege cu cel puţin trei zile înainte de expirarea exerciţiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(4). Orice propunere legislativă sau amendament care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum şi majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern.

(5). Bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor se elaborează, se aprobă şi se execută în condiţiile legii.

(6). Nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanţare".

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova este puternic descriptiv.

În primul rând se indică elementele componente ale bugetului public naţional: bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor. O precizare se impune: în timp ce bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat sunt elaborate la nivel central, bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor sunt bugete locale.

Elaborarea proiectelor bugetului de stat şi a bugetului asigurărilor sociale de stat cade în sarcina „puterii" executive. Acestea se elaborează anual şi se supun, fiecare în parte, aprobării „puterii" legiuitoare.

În realitate, Parlamentul nu poate adopta un document care conţine doar indicatori economici de plan, deoarece actul adoptat trebuie să aibă forma tipică a unei norme juridice. De aceea, Parlamentul adoptă legea de aprobare a bugetului (de stat şi a asigurărilor sociale de stat).

Pentru identitate de raţionament şi formarea fondurilor extrabugetare se supune spre aprobarea forului legislativ.

Dacă legea bugetului de stat şi legea bugetului asigurărilor sociale de stat nu vor fi adoptate cu cel puţin 3 zile înainte de expirarea exerciţiului bugetar, se vor aplica în continuare bugetul de stat şi a bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului calendaristic expirat. Aceasta doar până la adoptarea legilor privitoare la noile bugete.

Se instituie **necesitatea acceptării prealabile de către Guvern** a propunerilor legislative sau a amendamentelor care au ca finalitate fie reducerea sau majorarea veniturilor sau cheltuielilor bugetare, fie majorarea sau reducerea, după caz, a împrumuturilor.

Bugetele locale (raionale, orăşeneşti sau săteşti) trebuie să fie adoptate de către consiliile locale (raionale, orăşeneşti sau săteşti), numai în condiţiile stipulate de prevederile legale. Credem că legile relative la bugetul public naţional (incluzând aici bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele locale) trebuie

adoptate în condiţiile art. 72 alin. (3) lit. „r" din Constituţie. Aceasta datorită importanţei bugetului public naţional pentru întreaga activitate social-economică a statului.

Concret, legile de adoptare a bugetelor de stat şi bugetelor asigurărilor sociale de stat trebuie să aibă **caracter de lege organică.** De asemenea, legea care reglementează elaborarea bugetelor raionale, orăşeneşti şi săteşti trebuie să fie **o lege organică.**

Legiuitorul Constituant a înscris o dispoziţie extrem de importantă în alin. (6). Dacă fără stabilirea surselor de finanţare nu poate fi aprobată nici o cheltuială bugetară înseamnă că în ipoteza adoptării unei legi care ar încălca acest principiu, **respectiva lege este neconstituţională**. În aceste condiţii, când la Parlament se depune **o propunere legislativă,** sau **un proiect de lege** având ca obiect cheltuieli bugetare suplimentare este absolut necesară indicarea sursei de finanţare.

Art. 132.: „Sistemul fiscal".

„(1). Impozitele, taxele şi orice venituri ale bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat, ale bugetelor raioanelor, oraşelor şi satelor se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective.

(2). Orice alte prestări sunt interzise".

Trebuie să precizăm că, cu ocazia analizării articolului anterior, am făcut unele menţiuni care au incidenţă în raport cu articolul supus analizei. Astfel, în privinţa bugetelor raionale, orăşeneşti şi săteşti am precizat că acestea trebuie să fie adoptate de consiliile locale respective: raionale, orăşeneşti şi săteşti, acestea fiind organele reprezentative ale respectivelor unităţi administrativ – teritoriale.

Textul prevede totodată că veniturile de orice fel, taxele, impozitele bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat trebuie adoptate de organul reprezentativ suprem, adică de către Parlament.

Cu excepţia taxelor şi impozitelor orice alte prestaţii sunt interzise prin Legea fundamentală (alin. 2).

Art. 133: „Curtea de Conturi".

„(1). Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare şi de întrebuinţare a resurselor financiare publice.

(2). Curtea de Conturi este alcătuită din 7 membri.

(3). Preşedintele Curţii de Conturi este numit de Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia, pentru un termen de 5 ani. Membrii Curţii sunt numiţi de Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia.

(4). Curtea de Conturi prezintă anual Parlamentului un raport asupra administrării şi întrebuinţării resurselor financiare publice.

(5). Alte atribuţii, precum şi modul de organizare şi funcţionare a Curţii de Conturi, se stabilesc prin lege organică".

Alin. (1) al textului constituţional menţionează explicit atribuţiile Curţii de Conturi. Acestea se materializează în controlarea modurilor de formare, de administrare şi de întrebuinţare a resurselor financiare publice.

Există o legătură organică între Curtea de Conturi şi „puterea" deliberativ – legislativă. Aceasta se materializează în faptul că preşedintele Curţii de Conturi este numit de Parlament, **la propunerea** Preşedintelui Parlamentului.

La rândul lor membrii Curţii de Conturi sunt numiţi de Parlament, **la propunerea Preşedintelui Curţii**.

Mandatul Preşedintelui Curţii de Conturi este **de 5 ani** iar Curtea este alcătuită **din 7 membri**.

Corelaţia dintre Parlament şi Curtea de Conturi rezultă din îndatorirea Curţii de a prezenta, în fiecare an calendaristic, un raport către „puterea" legislativă. Conţinutul raportului se referă la modalitatea administrării şi întrebuinţării resurselor financiare publice. Practic, Curtea de Conturi acţionează pentru sprijinirea Parlamentului relevând potenţialele nereguli de gestiune ale bugetului public naţional din exerciţiul bugetar expirat.

Legiuitorul Constituant a lăsat posibilitatea legiuitorului ordinar să stabilească şi alte atribuţii în competenţa Curţii de Conturi. Aceste potenţiale noi atribuţii precum şi organizarea şi funcţionarea Curţii de Conturi se stabilesc, conform voinţei Constituantului, **prin lege organică**.

Titlul V.: „Curtea Constituţională”.

Art. 134.: „Statutul”.

„(1). Curtea Constituţională este unica autoritate de jurisdicţie constituţională în Republica Moldova.

(2). Curtea Constituţională este independentă de orice altă autoritate publică şi se supune numai Constituţiei.

(3). Curtea Constituţională garantează supremaţia Constituţiei, asigură realizarea principiului separaţiei puterii în stat în putere legislativă, putere executivă şi putere judecătorească şi garantează responsabilitatea statului faţă de cetăţean şi a cetăţeanului faţă de stat”.

Instituirea Curţii Constituţionale în peisajul constituţional „moldovenesc” a constituit o inovaţie a Legiuitorului Constituant.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm în cuprinsul lucrării, fundamentarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale este de natură să modifice **„schema clasică”** a „puterilor” etatice. Echilibrul şi separaţia „puterilor” statale par a fi iremediabil afectate de modul de funcţionare şi mai ales de atribuţiile Curţii Constituţionale.

Curtea Constituţională a preluat „coroana” care în mod tradiţional aparţinuse autorităţii („puterii”) judecătoreşti. Este vorba de aptitudinea de exercitare a controlului constituţionalităţii legilor.

Fiind deposedată de această atribuţie de excepţie, autoritatea judecătorească a rămas, în continuare, competentă să soluţioneze cauzele civile şi penale, precum şi cauzele administrative, care prin natura lor implică verificarea legalităţii actelor emise de organele autorităţii executive.

Nu suntem noi cei chemaţi a aprecia dacă prin înfiinţarea Curţii Constituţionale a fost sau nu ştirbită autoritatea judecătorească, în latura atribuţiilor, a competenţelor sale specifice.

Cert este că jurisdicţia constituţională se exercită de o autoritate publică independentă. Această autoritate este reprezentată de Curtea Constituţională.

Legiuitorul Constituant a optat pentru înfiinţarea acestei autorităţi publice independente de celelalte „puteri” etatice.

Exista, desigur, şi o altă opţiune: instituirea unei Curţi Constituţionale distincte, competentă să soluţioneze litigiile cu caracter constituţional, care să fie integrată în autoritatea judecătorească.

Rolul central al Curţii Constituţionale este acela de a **„garanta supremaţia Constituţiei”**. Acest scop fundamental se realizează prin garantarea unor principii mijlocitoare care îi asigură înfăptuirea. Astfel, Curtea Constituţională trebuie să asigure realizarea efectivă a principiilor separaţiei „puterilor” în stat, trebuie să garanteze responsabilitatea statului în raport cu cetăţeanul şi totodată trebuie să garanteze şi responsabilitatea cetăţeanului în raport cu statul. Toate aceste atribuţii nominalizate în fraza anterioară au menirea de a garanta înfăptuirea supremaţiei Constituţiei, care reprezintă obiectivul fundamental al Curţii Constituţionale.

În legătură cu necesitatea instituirii Curţii Constituţionale se pot formula multiple opinii. Astfel, există opinia că un organ specializat al statului – Curtea Constituţională – trebuie să înfăptuiască garantarea deplină a Constituţiei prin exercitarea atribuţiilor de control al constituţionalităţii legilor adoptate de către legiuitorul ordinar. Într-o altă teză se susţine necesitatea ca atribuţiile privind controlul constituţionalităţii legilor să rămână o perioadă relativ îndelungată în competenţa instanţelor judecătoreşti de drept comun. Acesta deoarece, s-a acreditat ideea conform căreia Curtea Constituţională nefiind definită ca o putere de stat (publică) pare doar o instituţie statală care nu poate fi controlată de celelalte „puteri” etatice. Curtea Constituţională apare astfel ca un superparlament cu putere de negare şi nu cu putere de promovare.

În fine, există şi opinia potrivit căreia controlul constituţionalităţii legilor ar trebui efectuat de Curtea Supremă de Justiţie – în secţii reunite iar controlul proiectelor de lege să se realizeze de **o comisie** a Parlamentului.

Art. 135.: „Atribuţiile”.

„(1). Curtea Constituţională:

a). exercită, la sesizare, controlul constituţionalităţii legilor şi hotărârilor Parlamentului, a decretelor Preşedintelui Republicii

Moldova, a hotărârilor şi ordonanţelor Guvernului, precum şi a tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte;

b). interpretează Constituţia;

c). se pronunţă asupra iniţiativelor de revizuire a Constituţiei;

d). confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e). confirmă rezultatele alegerii Parlamentului şi a Preşedintelui Republicii Moldova;

f). constată circumstanţele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Preşedintelui Republicii Moldova sau interimatul funcţiei de Preşedinte, precum şi imposibilitatea Preşedintelui Republicii Moldova de a-şi exercita atribuţiile mai mult de 60 de zile;

g). rezolvă cazurile excepţionale de neconstituţionalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiţie;

h). hotărârile asupra chestiunilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid.

(2). Curtea Constituţională îşi desfăşoară activitatea din iniţiativa subiecţilor prevăzuţi de Legea cu privire la Curtea Constituţională".

După cum se observă din simpla lectură a atribuţiilor menţionate în dispoziţiile art. 135 din Constituţia Republicii Moldova, Curtea Constituţională dispune de multiple atribuţii cu caracter juridic sau caracter politico-juridic.

Atribuţiile Curţii Constituţionale sunt de o importanţă covârşitoare. Noi ne vom mărgini la analiza succintă a câtorva dintre aceste atribuţii.

I. Atribuţiile juridice:

A). Controlul de constituţionalitate [art. 135 alin. (1), lit. „a"]

Priveşte, în primul rând, legile adoptate de Parlamentul Republicii Moldova.

Controlul constituţionalităţii legilor poate fi **un control prealabil** sau **un control posterior (ulterior).**

În cazul **controlului prealabil**, acesta se realizează, în principiu, asupra legilor votate de „puterea" deliberativ – legislativă dar nepromulgate de şeful statului.

Curtea Constituţională poate fi sesizată de subiecţii prevăzuţi în legea organică, care sunt în realitate autorităţi publice ale Republica Moldova.

Control ulterior (posterior) se înfăptuieşte pe calea soluţionării excepţiei de neconstituţionalitate ridicată în faţa instanţei judecătoreşti de drept comun sau în faţa instanţelor de arbitraj comercial, de către una dintre părţile litigante.

B). Pronunţarea asupra iniţiativelor de revizuire a Constituţiei [art. 135 alin. (1) lit. „c"]

Curtea Constituţională procedează la verificarea respectării limitelor în care Constituţia poate fi revizuită, conform dispoziţiilor art. 142 din Legea fundamentală.

C). Efectuează controlul, la sesizare, cu privire la hotărârile Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „a"]

Desigur controlul este de constituţionalitate. Sesizarea poate fi făcută de subiecţii oficiali, autorităţi publice.

D). Efectuează, la sesizare, controlul de constituţionalitate a decretelor şefului statului şi respectiv a hotărârilor şi ordonanţelor guvernamentale [art. 135 alin. (1) lit. „a"]

II. O serie de atribuţii extrem de importante care revin Curţii Constituţionale au **un caracter politico – juridic.**

A). Confirmarea rezultatelor alegerii Parlamentului şi a Preşedintelui Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „e"]

Această atribuţie complexă presupune o serie de acte de verificare a respectării procedurilor, cu referire la: înregistrarea candidaturilor, soluţionarea eventualelor contestaţii, publicarea rezultatului alegerilor etc.

B). Constatarea existenţei circumstanţelor care justifică interimatul în exercitarea funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „f"]

Când se impune exercitarea atribuţiilor de şef al statului de către **un Preşedinte interimar**, Curtea Constituţională este autoritatea publică care constată împrejurările (cauzele şi circumstanţele) care să justifice instituirea interimatului la funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova.

C. Confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane [art. 135 alin. (1) lit. „d"]

Această atribuţie subsumează, în realitate, două atribuţii, respectiv: vegherea la respectarea proceduri „referendare” şi confirmarea rezultatului referendumului republican.

Confirmarea nu reprezintă altceva decât consecinţa respectării procedurii de organizare a referendumului. De aceea, atribuţia confirmării referendumului este accesorie atribuţiei vegherii la respectarea procedurii referendumului. Cu toate acestea Constituantul a optat pentru acordarea unui rol preeminent confirmării rezultatelor referendumului, ca etapă finală a întregii proceduri desfăşurate.

D). Atribuţia constând în prerogativa de a hotărî asupra chestiunilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid politic [art. 135 alin. (1) lit. „h”]

Curtea Constituţională verifică constituţionalitatea respectivului partid politic prin prisma prevederilor art. 41 alin. (4) din Constituţia Republicii Moldova.

E). Constatarea existenţei circumstanţelor care justifică dizolvarea Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

În exercitarea acestei atribuţii Curtea Constituţională verifică îndeplinirea tuturor condiţiilor cu caracter constituţional prevăzute în art. 85 din Legea fundamentală.

Apreciem, **de lege ferenda**, că se impune inserarea unei noi atribuţii conferită Curţii Constituţionale, relativă **la soluţionarea conflictelor dinte autorităţile publice**.

Practic, când medierea exercitată de şeful statului între „puterile” constituite în stat „**nu a dat roade**”, Curtea Constituţională trebuie să dispună de prerogativa de a soluţiona, la cerere, conflictul generat de „neînţelegerea” dintre autorităţile publice.

În acest **ipotetic caz** Curtea Constituţională ar putea fi sesizată de reprezentanţii autorităţilor publice aflate în conflict juridic constituţional.

Această atribuţie de **„mediere judiciară, contencioasă”** între autorităţile etatice, ar conferi Curţii Constituţionale un caracter quasi-sacramental.

Judecătorii Curţii Constituţionale sunt apărătorii şi garanţii Constituţiei Republicii Moldova. Tot ei ar trebui să fie cei care „tranşează” din punct de vedere **juridic** dar şi **politic** pentru fiecare

„putere" constituită în stat, în privinţa locului, rolului şi atribuţiilor care îi sunt recunoscute de Constituţie.

Judecătorii Curţii Constituţionale sunt pavăza întregului popor român din Republica Moldova, a fiecărui cetăţean privit singular cât şi a statului privit ca ansamblu de autorităţi publice.

Situându-se într-un fel „deasupra" autorităţilor etatice, judecătorii Curţii Constituţionale trebuie, la nevoie, să regleze mecanismul statal al Republicii Moldova, în temeiul principiilor Statului de Drept, Democraţiei politice (reprezentative) şi Democraţiei juridice constituţionale.

Ei datorează Naţiunii Române din Republica Moldova dar şi poporul este dator să respecte şi să asigure deplina înfăptuire a justiţiei constituţionale. Judecătorii Curţii Constituţionale reprezintă **„o contrapondere"** în raport cu fiecare dintre „**puterile**" constituite în Republica Moldova.

*

* *

Art. 136.: „Structura".

„(1). Curtea Constituţională se compune din 6 judecători, numiţi pentru un mandat de 6 ani.

(2). Doi judecători sunt numiţi de Parlament, doi de Guvern şi doi de Consiliul Superior al Magistraturii.

(3). Judecătorii Curţii Constituţionale aleg, prin vot secret, preşedintele acesteia".

Autorităţile publice care concură la numirea judecătorilor Curţii Constituţionale sunt: **Parlamentul, Guvernul** şi **Consiliul Superior al Magistraturii.**

Fiecare dintre autorităţile publice enunţate numesc câte 2 judecători la Curtea Constituţională.

Alegerea preşedintelui Curţii Constituţionale este o chestiune tehnică, firească, care nu ridică probleme de interpretare.

O întrebare, totuşi, se poate pune în legătură cu numărul judecătorilor: este acest număr **de 6 judecători** suficient ? Se cunoaşte că la Curtea Supremă de Justiţie, spre exemplu, funcţionează un număr mult mai mare de judecători. Cei 6 judecători

sunt în număr suficient pentru a delibera asupra unei excepţii de neconstituţionalitate ???

Firesc, Legiuitorul Constituant a considerat suficient numărul judecătorilor. Să nu uităm că fiecare din cei şase judecători **au o vastă experienţă profesională** şi că **dispun de pregătire juridică superioară.**

Trebuie remarcată justeţea cu care Legiuitorul Constituant a distribuit dreptul de nominalizare a judecătorilor Curţii Constituţionale.

Fiecare „putere" constituită în stat – dintre cele clasice, tradiţionale – dispune de această prerogativă: „puterea" legislativă (Parlamentul); „puterea" executivă (Guvernul) şi „puterea" judecătorească, reprezentată de Consiliul Superior al Magistraturii.

Art. 137.: „Independenţa".

„Judecătorii Curţii Constituţionale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenţi şi se supun numai Constituţiei".

Articolul menţionat proclamă **independenţa şi inamovibilitatea** judecătorilor Curţii Constituţionale.

Inamovibilitatea este acordată judecătorilor Curţii numai pe durata mandatului. Desigur, judecătorii dispun de independenţă în exercitarea atribuţiilor specifice, tot pe durata mandatului.

Curtea Constituţională, în ansamblul ei, este independentă în raport cu orice altă autoritate publică. Datorită acestui fapt membrii care o compun, judecătorii beneficiază de independenţă şi de inamovibilitate.

Independenţa şi inamovibilitatea constituie cei doi piloni fundamentali ai statutului judecătorului Curţii Constituţionale.

Deşi nu sunt parte componentă a autorităţii („puterii") judecătoreşti, judecătorii Curţii Constituţionale dispun **de independenţă** şi **de inamovibilitate.**

Independenţa judecătorilor Curţii Constituţionale este absolut necesară pentru înfăptuirea **„justiţiei constituţionale".** Aceşti judecători sunt supuşi doar Constituţiei şi, am spune noi, Legii cu privire la Curtea Constituţională.

Curtea Constituţională fiind o autoritate publică independentă în stat, având ca atribuţie esenţială garantarea respectării Legii

fundamentale şi a supremaţiei Constituţiei, implică şi independenţa membrilor care o compun.

Astfel, Curtea Constituţională este competentă în temeiul Constituţiei Republicii Moldova şi nici o autoritate publică nu trebuie să îi stânjenească activitatea; Curtea Constituţională se supune exclusiv Legii fundamentale şi, am spune noi, legii sale de organizare şi funcţionare; judecătorii Curţii Constituţionale nu pot fi traşi la răspundere pentru voturile exprimate cu ocazia soluţionării cauzelor.

Într-o măsură apreciabilă independenţa judecătorilor Curţii Constituţionale „se aseamănă" cu independenţa judecătorilor de la instanţele de drept comun. Practic este vorba de aceeaşi garanţie juridică constituţională oarecum echivalentă sub aspect cantitativ şi calitativ. Deosebirea se manifestă **prin locul şi rolul** avut de judecătorii Curţii Constituţionale în raport cu judecătorii „magistraţi" de carieră.

Inamovibilitatea – este o garanţie a independenţei judecătorului. Ea reprezintă instituţia care asigură o stabilitate deosebită judecătorului.

În temeiul inamovibilităţii, judecătorul nu poate fi suspendat, promovat, transferat, pensionat prematur sau eliberat din funcţie decât în cazurile şi cu observarea condiţiilor prevăzute de lege.

Judecătorii din cadrul autorităţii judecătoreşti dispun de inamovibilitate (cu excepţia celor numiţi pentru prima dată pe un termen de 5 ani).

Judecătorii Curţii Constituţionale beneficiază de inamovibilitate pe durata mandatului.

Sunt şi anumite particularităţi desigur, manifestate prin **imposibilitatea promovării, a pensionării premature,** şi totodată **imposibilitatea transferării judecătorilor de la Curtea Constituţională**.

Inamovibilitatea judecătorilor Curţii Constituţionale există pe durata îndeplinirii mandatului. Aceasta înseamnă că după pierderea calităţii (demnităţii publice) de judecător al Curţii Constituţionale **inamovibilitatea încetează de drept.**

Alte chestiuni privitoare la independenţa judecătorilor şi la inamovibilitatea acestora (ne referim la judecătorii de la instanţele de

drept comun) au fost – succint desigur, anterior tratate cu ocazia analizării **Autorităţii judecătoreşti.**

Art. 138.: „Condiţiile de numire".

„Judecătorii Curţii Constituţionale trebuie să aibă o pregătire juridică superioară, o înaltă competenţă profesională şi o vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică."

Cu excepţia cetăţeniei Republicii Moldova, subînţeleasă din economia textului constituţional, persoana fizică care candidează trebuie să îndeplinească cumulativ alte trei condiţii.

A). – să posede pregătire juridică superioară;

B). – să aibă o înaltă competenţă profesională;

C). – să aibă vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică.

Vom analiza succesiv aceste condiţii:

A). - ***. să posede pregătire juridică superioară;**

De principiu, pentru această demnitate publică, candidaţii sunt doctori în ştiinţe juridice.

B). - ***. să aibă o înaltă competenţă profesională;**

Aceasta presupune îndeplinirea înainte de data numirii, a unor funcţii publice sau demnităţi de o extremă importanţă. Candidatul trebuie să fi exercitat atribuţiile specifice funcţiei sau demnităţii publice cu competenţă profesională de excepţie.

C). - ***. să aibă vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică.** Este o condiţiile de vechime impusă persoanei care urmează a fi numită în această demnitate publică. Numărul de ani solicitaţi nu este exagerat, având în vedere importanţa acestei demnităţi publice.

Evident, vechimea poate fi în activitatea juridică practică (judecător, procuror, de ce nu în avocatură, notariat) sau în învăţământul juridic ori în activitatea ştiinţifică.

Textul pare lacunar. Învăţământul juridic nu poate fi decât superior, cel puţin în contextul utilizat în Legea fundamentală.

De asemenea, activitatea ştiinţifică credem că nu se referă la orice domeniu al cunoaşterii umane ci la ramura fundamentală de ştiinţă Drept.

Ca atare, pentru a fi numiţi candidaţii trebuie să aibă o vechime de minim 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic superior sau în activitatea ştiinţifică în domeniul Dreptului.

În acest mod trebuie înţeleasă cea de-a treia condiţie pentru accederea la demnitatea publică de judecător al Curţii Constituţionale.

Această modalitate alternativă (vechime în profesii practice, în învăţământul juridic superior sau activitatea ştiinţifică cu caracter juridic) este firesc prevăzută, fiind de notorietate că persoanele fizice cu înaltă competenţă profesională şi cu pregătire academică în ciclurile avansate din învăţământul universitar, profesează în cadrul Facultăţii de Drept din Republica Moldova, în calitate de cadre didactice universitare sau, după caz, în cadrul institutelor de cercetare juridică de pe teritoriul Republicii Moldova.

Art. 139.: „Incompatibilităţi".

„Funcţia de judecător al Curţii Constituţionale este incompatibilă cu orice altă funcţie publică sau privată retribuită, cu excepţia activităţii didactice sau ştiinţifice".

Această incompatibilitate a fost anterior tratată cu ocazia examinării dispoziţiilor art. 116 din Constituţia Republicii Moldova, când a fost analizat statutul judecătorilor. De aceea, vom face trimitere la cele consemnate anterior. Analiza efectuată în privinţa art. 116 alin. (7) se aplică, în mod identic, şi în privinţa prezentului articol, cu unica diferenţă că la art. 116 se specifică: „... orice alte funcţii retribuite..." în timp ce la art. 139 se consemnează: „... orice altă funcţie retribuită **publicată sau privată**...". Această adăugare nu schimbă cu nimic identitatea aproximativă a comentariilor.

O precizare se mai impune: incompatibilitatea a fost instituită de Legiuitorul Constituant în scopul prezervării imparţialităţii judecătorilor Curţii Constituţionale.

Art. 140.: „Hotărârile Curţii Constituţionale".

„(1). Legile şi alte acte normative sau unele părţi ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curţii Constituţionale.

(2). Hotărârile Curţii Constituţionale sunt definitive şi nu pot fi atacate”.

Actele Curţii Constituţionale sunt **hotărârile**.

Actele emise de Curtea Constituţională au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Hotărârile prin care Curtea Constituţională se pronunţă asupra excepţiilor de neconstituţionalitate au acest caracter.

Hotărârile pronunţate de Curtea Constituţională sunt general – obligatorii, având putere numai pentru viitor. Fiind general – obligatorii orice subiect de drept din Republica Moldova trebuie să respecte şi să se conformeze hotărârilor pronunţate de Curtea Constituţională.

Privitor la încetarea efectelor juridice ale dispoziţiilor din legi, hotărâri, decrete, ordonanţe, aflate în vigoare, dispoziţii care au fost declarate neconstituţionale art. 140 din Legea fundamentală este deplin lămuritor. La fel şi în ipoteza constatării unui tratat sau a unui acord internaţional ca fiind neconstituţional.

De principiu, legile, ordonanţele etc., ori dispoziţii ale acestora, declarate neconstituţionale îşi încetează efectele juridice din momentul pronunţării hotărârii Curţii Constituţionale, devenind nule. Tratatul sau acordul internaţional constatat ca fiind neconstituţional nu poate fi ratificat deoarece este considerat nul.

Cu privire la deciziile pronunţate, teoretic vorbind, de către Curtea Constituţională relative la legile adoptate de Parlament dar nepromulgate de şeful statului apreciam că acestea **nu ar fi acte jurisdicţionale şi, în consecinţă, nu produc efecte juridice**.

Această situaţie este teoretică deoarece art. 93 din Constituţie **nu prevede** posibilitatea şefului statului de a solicita verificarea constituţionalităţii legii înainte de promulgare.

Considerăm că este necesar să se recunoască Preşedintelui Republicii Moldova, în mod expres, dreptul de a solicita Curţii Constituţionale verificarea constituţionalităţii legilor adoptate de către Parlament, anterior promulgării.

Legea fundamentală precizează că hotărârile pronunţate de Curtea Constituţională sunt definitive, **nefiind susceptibile de a fi atacate cu nici o cale de atac.**

Legea cu privire la Curtea Constituţională care detaliază prevederile constituţionale relative la această instituţie este **o lege**

organică, conform dispoziţiilor art. 72 alin. (3) lit. „c” din Constituţia Republicii Moldova.

TITLUL VI.:
„REVIZUIREA CONSTITUŢIEI”.

Art. 141.: „Iniţiativa revizuirii”.

„(1). Revizuirea Constituţiei poate fi iniţiată de:

a). un număr de cel puţin 200.000 de cetăţeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetăţenii care iniţiază revizuirea Constituţiei trebuie să provină din cel puţin jumătate din unităţile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puţin 20.000 de semnături în sprijinul acestei iniţiative;

b). un număr de cel puţin o treime de deputaţi în Parlament;

c). Guvern.

(2). Proiectele de legi constituţionale vor fi prezentate Parlamentului numai împreună cu avizul Curţii Constituţionale, adoptat cu votul a cel puţin 4 judecători”.

Textul constituţional este tehnic, puternic descriptiv. Sunt specificate subiectele de drept care pot iniţia procedura de revizuire a Constituţiei: cetăţenii, deputaţii şi Guvernul Republicii Moldova.

În privinţa primelor două categorii textul impune anumite condiţii suplimentare.

Astfel, în privinţa cetăţenilor se prevede un număr de 200.000 care să aibă drept de vot şi care să fie favorabili revizuirii Legii fundamentale. De asemenea, cetăţenii trebuie să provină din cel puţin ½ din unităţile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare astfel de unitate teritorial-administrativă trebuie să existe cel puţin 20.000 de cetăţeni cu drept de vot care să sprijine iniţiativa de revizuire a Constituţiei.

În privinţa parlamentarilor deputaţi aceştia pot iniţia procedura revizuirii Constituţiei dacă în favoarea acesteia se declară minimum 1/3 din deputaţii aleşi în Parlament.

În privinţa Guvernului Legea fundamentală nu precizează nimic dar considerăm că în favoarea iniţiativei de revizuire a Constituţiei trebuie să fie **toţi membrii executivului** şi nu doar o parte a cabinetului sau doar primul – ministru.

Constituţia stabileşte obligativitatea obţinerii **avizului favorabil** revizuirii din partea Curţii Constituţionale. Mai mult chiar, acest aviz al Curţii Constituţionale trebuie adoptat **cu votul favorabil a minimum 4 judecători din totalul de 6 judecători câţi compun această instanţă de jurisdicţie constituţională.**

Procedura de revizuire a Constituţiei Republicii Moldova **are un caracter restrictiv**. Acest caracter este determinat de multiplele condiţii solicitate de textul constituţional în vederea iniţierii procedurii de revizuire.

Art. 142.: „Limitele revizuirii".

„(1). Dispoziţiile privind caracterul suveran, independent şi unitar al statului, precum şi cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorităţii cetăţenilor înscrişi în listele electorale.

(2). Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor acestora.

(3). Constituţia nu poate fi revizuită pe durata stării de urgenţă, de asediu şi de război".

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova întăreşte în mod definitiv teza noastră, care străbate în toate capitolele acestei lucrări.

Practic, lucrarea nu are doar scopul analizei articolelor Constituţiei Republicii Moldova. În primul rând ea reaminteşte drepturile naţionale, imprescriptibile sub raport extinctiv, ale României asupra Basarabiei, părţii de nord a Bucovinei, Ţinutului Herţa şi Insulei Şerpilor, teritorii rupte, în mod brutal prin forţă şi ameninţarea cu forţa de la patria – mamă în 28 iunie 1940, şi mai apoi în august 1944.

Iată că Legiuitorul Constituant a acceptat adevărul istoric, care nu poate avea mai multe nuanţe !!! Rezultatul este înscris în dispoziţiile art. 142 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova.

Pentru orice stat suveran, neatârnarea sa nu poate constitui obiect de negociere. **Independenţa**, această „latură externă" a

suveranităţii nu poate fi „abolită”, din proprie iniţiativă, de către un stat viabil !!!

Mai mult chiar, suveranitatea, în întregul ei, şi ne referim în principal la „latura internă” a acesteia, la **supremaţie** nu poate constitui, pentru un stat adevărat, obiect de schimb.

Dacă suveranitatea este înlăturată practic statul dispare !!!! Cu toate acestea în alin. (1) al articolului analizat se precizează, **în mod explicit şi fără echivoc**, că dispoziţiile privind **caracterul suveran, independent şi unitar al statului** pot fi revizuite numai cu aprobarea prin referendum.

Adică, prin referendum, cu votul majorităţii cetăţenilor cu drept de vot, se poate înlătura suveranitatea (şi implicit independenţa) statului.

Care stat proaspăt declarat independent îşi pune singur în discuţie suveranitatea ??!! Răspunsul este unul singur: **nici un stat de pe harta lumii nu procedează în acest mod.** În preambulul Constituţiei se menţionează între altele despre „... afirmaţiile seculare ale poporului de a trăi **într-o ţară suverană**, exprimate prin proclamarea independenţei Republicii Moldova...”.

Iată încă că Legiuitorul Constituant a prevăzut că suveranitatea Moldovei pruto-nistrene, la un moment dat, nu va mai corespunde intereselor poporului român din Basarabia. Adevărul este că din anul 1991 şi până astăzi, în anul 2010 existenţa statului românesc intitulat „Republica Moldova” nu a corespuns cu interesele legitime ale poporului care doreşte ca toţi românii să trăiască într-o singură ţară.

Sclipirea de conştiinţă, genială, a Legiuitorului Constituant, materializată în alin. (1) al art. 142 are o unică fundamentare. „Reprezentanţii plenipotenţiari ai poporului Republicii Moldova, deputaţi în Parlament”, au crezut în anul 1994 că existenţa Republicii Moldova ca stat suveran este efemeră, datorită faptului că, în mod firesc şi logic, Basarabia trebuie să revină între graniţele României, patria sa mamă. Pentru a da posibilitatea **UNIRII** Basarabiei cu România, Legiuitorul Constituant a creat posibilitatea ca, la un moment dat, determinat, Republica Moldova să renunţe la suveranitate sau poate mai corect să transfere această suveranitate autorităţilor etatice române, pentru a o exercita.

Este dovada cea mai clară că **de jure NICIODATĂ** România nu a pierdut suvernitatea sa asupra Basarabiei, chiar dacă **de facto** acest teritoriu a fost încorporat la U.R.S.S.

Revizuirea potenţială a caracterului suveran al „statului moldovenesc" denotă **că poporul român dintre Prut şi Nistru şi din Transnistria românească** are conştiinţa că Basarabia nu reprezintă, în realitate, decât o provincie a Statului Român. Ea este „poarta noastră spre răsărit", aşa cum Transnistria constituie avanpostul românismului la hotarele naturale estice ale României Mari. Soarta Transnistriei este şi va fi pentru totdeauna intim legată de Basarabia şi, în final, de România. Dacă vechiul nostru hotar era pe Nistru, astăzi zona transnistreană apare în faţa României prin scrâşnetul şi mizeriile suferite de români în această **„nouă Moldovă românească"**.

Încă din epoca medievală românii moldoveni au colonizat şi au organizat teritoriul transnistrean, din care o mică parte a rămas Republicii Moldova, această a doua Românie a noastră.

Poate în anul 1918, auzind glasul ţăranilor transnistreni „**Fraţilor, pe noi unde le lăsaţi ??!!"**, ar fi trebuit unită şi Transnistria cu România.

Noi românii nu suntem expansionişti, imperialişti dar firesc este ca toate teritoriile locuite de naţiunea română să revină la patria – mamă, la România.

Nici nu se poate concepe o reunire a Moldovei transprutene cu ţara mamă fără Transnistria !!!!

Existenţa aşa –zisei „Republicii Moldoveneşti Nistrene" nu trebuie să constituie un impediment în sufletul şi conştiinţa românimii. Aşa cum aşa-zisa „Republică Moldovenească Nistreană" doreşte, prin conducătorii săi să se alipească la Federaţia Rusă, aşa şi românii transnistreni visează la ocrotire din partea României, între graniţele patriei – mamă.

Constituantul de la Chişinău este, fără echivoc, şi purtătorul mesajului transnistrean, dar şi a bucovinenilor şi basarabenilor smulşi din România dar şi din Republica Moldova şi trecuţi forţat sub autoritatea nelegitimă a Republicii Ucraina.

Desigur ne referim la românii din Bucovina de Nord, Ţinutul Herţa, judeţul Hotin din nordul Basarabiei româneşti dar şi la

românii din partea sudică a Basarabiei (Bugeac), de la Cetatea Albă, Izmail şi Chilia.

În opinia noastră reactivarea Actului Unirii de la 27 martie / 9 Aprilie 1918 face de prisos organizarea unui referendum. Teritoriile Basarabiei şi nordului Bucovinei au fost evacuate forţat de autorităţile române în 1940 şi 1944 iar tratatele de pace şi cele bilaterale cu fosta U.R.S.S. sunt profund viciate datorită **consimţământului viciat** al autorităţilor statului nostru în privinţa stabilirii frontierelor. Vicierea consimţământului a constat în violenţă şi ameninţarea cu violenţă ceea ce loveşte toate actele juridice încheiate de România, de nulitate. Basarabia şi Bucovina de Nord sunt teritorii româneşti din care administraţia şi armata României au fost obligate să se retragă. Dar, aceste provincii au fost, sunt şi vor fi pentru totdeauna ale României iar populaţia din aceste teritorii aparţine Naţiunii Române.

A fost o încântare pentru mine să constat că Legiuitorul Constituant a lăsat o „portiţă" prin care Basarabia să revină la România.

În alin. (2) se menţionează că nu este permisă nici o revizuire care să conducă la suprimarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor consacrate pentru protejarea acestora.

Alin. (3) se raportează la momentul în care se iniţiază revizuirea Constituţiei. Astfel, Legiuitorul Constituant a interzis revizuirea pe durata stării de urgenţă, de asediu sau de război. S-au avut în vedere aceste situaţii deoarece ele au un caracter excepţional şi o eventuală revizuire a Legii fundamentale în aceste situaţii excepţionale s-ar putea efectua în detrimentul intereselor poporului, a democraţiei politice şi constituţionale şi respectiv a statului de drept.

Art. 143.: „Legea privind modificarea Constituţiei".

„(1). Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituţiei după cel puţin 6 luni de la data prezentării iniţiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputaţi.

(2). Dacă, de la prezentarea iniţiativei cu privire la modificarea Constituţiei, Parlamentul nu a adoptat timp de un an legea constituţională corespunzătoare, propunerea se consideră nulă".

Articolul pe care îl vom examina se referă la procedura de adoptare a unei legi având ca obiect modificarea Constituţiei. Din acest motiv textul de referă la chestiuni tehnice, procedurale, care nu ridică mari dificultăţi de interpretare.

Astfel, alin. (1) al art. 143 se referă la prerogativa recunoscută „puterii" deliberativ – legislative în privinţa adoptării unei legi având ca obiect modificarea Constituţiei. Adoptarea unei astfel de legi este condiţionată de trecerea **unui termen de cel puţin 6 luni**, calculat de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Constituţiei.

Acest **termen de 6 luni** constituie o perioadă de reflecţie pentru deputaţi. Desigur, perioada de reflectare are în vedere oportunitatea şi evaluarea consecinţelor modificării Constituţiei.

Alin. (2) al articolului supus analizei stabileşte un alt termen în care Parlamentul, dacă deputaţii doresc, poate modifica Legea fundamentală, prin adoptarea legii de revizuire a Constituţiei.

Concret, Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituţiei **în termen de 1 an** de la prezentarea iniţiativei de revizuire a Constituţiei. Coroborând dispoziţiile alin. (1) şi alin. (2) din textul constituţional deducem că „puterea" deliberativ – legislativă poate adopta legea cu privire la modificarea Constituţiei **într-o perioadă de timp cuprinsă între 6 luni şi 1 an de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Legii fundamentale.**

Dacă Parlamentul nu a adoptat legea pentru revizuirea Constituţiei în **termen de 1 an** de la prezentarea iniţiativei pentru revizuirea Legii fundamentale se consideră că propunerea este nulă.

Aşa fiind, considerăm că termenul stabilit în alin (1) **este un termen suspensiv** în sensul că interzice Parlamentului adoptarea legii tocmai pentru o reflectare profundă, înlăturându-se impulsurile de moment ale deputaţilor.

Termenul prevăzut în alin. (2) **este un termen extinctiv** deoarece prin neadoptarea legii având ca obiect modificarea Constituţiei în termenul stabilit, propunerea având ca obiect revizuirea Legii fundamentale nu mai este producătoare, generatoare de efecte juridice, fiind considerată nulă de către Legiuitorul Constituant. Stabilirea termenului de 1 an în care Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituţiei, termen calculat de la data prezentării iniţiativei pentru revizuirea Legii fundamentale, asigură în opinia Constituantului celeritatea procedurii de modificare.

Pe bună dreptate, nu este în interesul societăţii ca o lege având ca obiect modificarea Constituţiei ţării se treneze ani în şir în Parlament. Incertitudinea nu trebuie să îşi aibă locul în ceea ce priveşte raporturile juridice constituţionale.

Ca o concluzie finală, pe care am subliniat-o anterior, din coroborarea celor două alineate rezultă că autoritatea legiuitoare trebuie să adopte legea cu privire la modificarea Constituţiei **în intervalul de timp cuprins între 6 (şase) luni şi 1 (un) an de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Legii fundamentale.**

TITLUL VII.:
„DISPOZIŢII FINALE ŞI TRANZITORII”.

Art. I.:

„(1). Prezenta Constituţiei este adoptată de Parlament şi se promulgă de către Preşedintele Republicii Moldova în termen de 3 zile.

(2). Constituţia Republicii Moldova intră în vigoare la 27 august 1994. La aceeaşi dată, Constituţia Republicii Moldova din 15 aprilie 1978, cu modificările şi completările ulterioare, este în întregime abrogată”.

Art. I din cadrul dispoziţiilor tranzitorii şi finale – Titlul VII – al Constituţiei Republicii Moldova, menţionează obligativitatea promulgării Legii fundamentale de către şeful statului, într-un termen predeterminat, de 3 zile.

Intrarea în vigoare a fost stabilită de Legiuitorul Constituant, în amintirea Proclamării independenţei Republicii Moldova, pentru data de 27 august 1994. De la această dată până la momentul prezent Constituţia a suferit multiple modificări. La data intrării în vigoare a Legii supreme, vechea Constituţie a Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti, republicată sub denumirea „Constituţia Republicii Moldova”, din data de 15 aprilie 1978, cu modificările ulterioare, a fost în totalitate abrogată.

Art. II.:

„(1). Legile şi celelalte acte normative rămân în vigoare în măsura în care nu contravin prezenţei Constituţii.

(2). Comisiile permanente ale Parlamentului, Guvernul, în decursul unui an de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, vor examina conformitatea legislaţiei cu Constituţia şi vor prezenta Parlamentului propunerile respective”.

Acest capitol asigură principiul supremaţiei Legii fundamentale în raport cu întregul Drept pozitiv (obiectiv). Consecinţa acestui text constituţional, sub aspect juridic, a constat în

abrogarea tuturor actelor juridice normative considerate contrare prevederilor noii Constituţii.

Desigur, activitatea laborioasă de analizare a tuturor actelor normative, până la data de 27 august 1995, a fost încredinţată unor organe etatice aparţinând „puterilor" constituite în stat, respectiv: Comisiile permanente ale Parlamentului şi Guvernului ţării".

Art. III.:

„(1). Instituţiile de stat, existente la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii rămân în funcţiune până la constituirea unor instituţii noi.

(2). Parlamentul, constituit din 104 deputaţi, aleşi prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, în condiţiile pluralismului politic şi pluripartidismului, conform Legii din 14 octombrie 1993 privind alegerea Parlamentului, rămâne în funcţiune până la expirarea mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenţa Constituţie.

(3). Preşedintele Republicii Moldova, ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, în condiţiile pluripartidismului, pe un termen de 5 ani, conform Legii din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Preşedintelui Republicii Moldova, rămâne în funcţiune până la expirarea mandatului pentru care a fost ales, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(4). Guvernul, învestit în funcţie de către Parlament, rămâne în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(5). Organele locale ale puterii de stat şi ale administraţiei de stat rămân în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(6). Asupra judecătorilor care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, au o vechime în muncă în judecătorii de cel puţin 5 ani, se răsfrânge principiul inamovibilităţii, conform articolul 116 alineatul (1), printr-un decret al Preşedintelui Republicii Moldova, la propunerea ministrului justiţiei şi a Preşedintelui Judecătoriei Supreme.

(7). În decursul a 2 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, sistemul instanţelor judecătoreşti va fi reorganizat, prin lege, conform articolul 115".

Articolul III are ca obiect prezervarea tuturor instituţiilor etatice alese sau numite sub imperiul vechii Constituţii din anul 1978.

Astfel, alin. (1) prevede, cu caracter general, că instituţiile de stat existente în baza Constituţiei vechi rămân în funcţie, desfăşurându-şi activitatea până la constituirea noilor instituţii, conform procedurii existente sub imperiul noii Constituţii.

Celelalte cinci alienate [aliniatele (2) – (5), inclusiv] particularizează aspectele menţionate în alin. (1) la diferite autorităţi etatice: Parlament, Preşedintele Republicii Moldova, Guvern, organele locale ale puterii şi ale administraţiei de stat, respectiv judecătorii ca exponenţi ai autorităţii judecătoreşti.

Toate aceste autorităţi rămân în activitate până la expirarea mandatului sau, în privinţa judecătorilor se conferă inamovibilitate acelora care au cel puţin 5 ani vechime.

În acest mod noua Constituţie a realizat o tranziţie fără bulversarea activităţii organelor etatice şi fără impact negativ asupra vieţi social-politice a ţării.

Până la constituirea Consiliul Superior al Magistraturii s-a prevăzut că dobândirea inamovibilităţii se realizează, prin decret al şefului statului, **la propunerea ministrului justiţiei** şi **a Preşedintelui Judecătoriei Supreme.**

Alin. (7) al articolului examinat prevede un termen în care sistemul instanţelor judecătoreşti urma să fie reorganizat. Acest termen a fost de **2 ani**, calculat de la data intrării în vigoare a Constituţiei. Ca atare, reorganizarea sistemului judiciar a trebuit să fie făcută **până la data de 27 august 1996**.

Art. IV.:

„Prevederile articolului 25 alineatul (4), ce ţin de termenul arestării, nu se răsfrâng, până la 1 ianuarie 1995, asupra persoanelor care au comis infracţiuni grave prevăzute de art. 7^1 din Codul penal".

Este vorba despre art. 7^1 din Codul penal aprobat prin Legea din 24 martie 1961.

Acest text practic suspendă aplicarea dispoziţiilor art. 25 alin. (4), referitoare la procedura arestării preventive, până la data de 1 ianuarie 1995. Deci suspendarea se referă la perioada 27 august 1994 – 1 ianuarie 1995.

Această suspendare a aplicării noilor prevederi constituţionale, în legătură cu arestarea preventivă, se referă doar la infracţiunile prevăzute de art. 7^1 din Codul penal adoptat în 1961, privind infracţiuni cu un grad de pericol social generic sau abstract ridicat.

Art. V.:

„(1). În decursul a 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii se înfiinţează Curtea Constituţională şi Curtea de Conturi.

(2). În prima componenţă a Curţii Constituţionale judecătorii din partea Consiliului Superior al Magistraturii sunt numiţi în funcţie de adunarea generală a judecătorilor populari şi a membrilor Judecătoriei Supreme".

Textul prevede un termen de 6 luni în care urmează a se înfiinţa două instituţii etatice, prevăzute de noua Constituţie: Curtea Constituţională şi Curtea de Conturi. Termenul de 6 luni se calculează de la data intrării în vigoare a Constituţiei respectiv de la data de 27 august 1994.

Pentru că Consiliul Superior al Magistraturii nu era încă funcţional s-a prevăzut că judecătorii ce trebuiau numiţi de acest consiliu – în număr de doi – în prima componentă a Curţii Constituţionale, vor fi numiţi de către adunarea generală a judecătorilor populari şi a membrilor Judecătoriei Supreme.

Art. VI.:

„Până la înfiinţarea Curţii Constituţionale, cazurile prevăzute în art. 135 al prezenţei Constituţiei pot fi soluţionate, din iniţiativa Parlamentului, de către Judecătoria Supremă".

Textul constituţional analizat prevede posibilitatea soluţionării atribuţiilor viitoarei Curţi Constituţionale, până la înfiinţarea acesteia, de către Judecătoria Supremă. Totuşi exercitarea atribuţiilor prevăzute de art. 135 din Constituţie, de către Judecătoria Supremă,

până la momentul înfiinţării Curţii Constituţionale, se putea realiza **numai din iniţiativa Parlamentului**. Aceasta înseamnă că, în situaţia tranzitorie, doar „puterea" deliberativ-legislativă avea dreptul **„de a sesiza"** Judecătoria Supremă, în vederea exercitării temporare a atribuţiilor conferite Curţii Constituţionale.

Putem afirma că în perioada tranzitorie – de la adoptarea Constituţiei până la înfiinţarea efectivă a Curţii Constituţionale – la „sesizarea" „puterii" legiuitoare, instanţa judecătorească supremă putea realiza, între altele, controlul constituţionalităţii legilor şi altor acte normative în Republica Moldova. În acele momente tranzitorii Judecătoria Supremă, în calitatea sa de instanţă supremă de drept comun, exercita jurisdicţia constituţională.

Art. VII.:

„(1). Legea din 1 septembrie 1989 cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova rămâne în vigoare în măsura în care nu contravine prezentei Constituţii.

(2). Sus – numita lege poate fi modificată în decursul a 7 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, cu votul a cel puţin două treimi din deputaţi".

Legiuitorul Constituant a făcut precizări exprese, explicite relative la Legea cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul statului, adoptată la data de 1 septembrie 1989. Aceste precizări au fost necesare – în concepţia Constituantului – datorită importanţei deosebite a legii menţionate.

S-a prevăzut rămânerea în vigoare a legii citate în măsura în care nu contravine noii Constituţii.

De asemenea s-a menţionat posibilitatea modificării acestei legi într-un termen de 7 (şapte) ani, de la data intrării în vigoare a Constituţiei adică până la data de 27 august 2001. Modificarea se putea realiza cu votul a 2/3 din numărul total al deputaţilor aleşi în Parlament.

De principiu, o lege, poate fi modificată atunci când „puterea" deliberativ-legislativă consideră că prescripţiile sale nu mai corespund, în totalitatea lor, vieţii sociale.

Iată însă că în privinţa Legii cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, Constituantul nu a impus

doar un cvorum ridicat pentru modificarea ei (2/3 din deputaţi) dar a impus **şi un termen** în care legea respectivă poate fi modificată **– 7 ani** de la adoptarea Constituţiei.

Cum Constituţia a intrat în vigoare la 27 august 1994 însemnă că legea respectivă putea fi modificată până la data de 27 august 2001. După această dată legea nu mai poate fi modificată ??? Aşa s-ar părea după lecturarea textului constituţional.

În realitate este greu de conceput că Legiuitorul Constituant poate impune legiuitorului ordinar un termen pentru eventuala modificare a unei legi, iar după expirarea termenului stabilit să se interzică, chiar şi implicit, modificarea legii respective.

Mai degrabă considerăm că s-a recomandat Legiuitorului ordinar de către Constituant ca o modificare a Legii cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova să intervină în termen de 7 ani de la data intrării în vigoare a Legii fundamentale.

Dar nici în această ipoteză nu este de conceput ca să se stabilească pentru Legiuitorul ordinar un termen în care **va putea** modifica o lege, dacă consideră acest lucru ca fiind necesar.

Art. VIII.:

„Titlul VII, Dispoziţii finale şi tranzitorii, se consideră parte integrantă a prezentei Constituţii şi reglementează problemele ce ţin de intrarea ei în vigoare”.

Acest articol declară **titlul VII intitulat „Dispoziţii finale şi tranzitorii”** ca fiind parte integrantă a Legii fundamentale.

Scopul Titlului VII îl constituie reglementarea tuturor problemelor care sunt legate de intrarea în vigoare a noii Constituţii.

ÎNCHEIERE

În cuprinsul acestui titlu am încercat să analizăm conţinutul normativ al Legii fundamentale adoptată de Parlament la data de 29 iulie 1994 şi publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 care a intrat în vigoare la data de 27 august 1994.

Am avut în vedere toate modificările aduse Constituţiei până în luna septembrie 2010.

Modalitatea de abordare a constat în comentarea, în ordine succesivă, a articolelor din Constituţia Republicii Moldova.

Uneori analiza tehnico-juridică a textelor constituţionale a fost însoţită de câte o expunere a unor aspecte istorice.

Comentariile efectuate reprezintă strict contribuţia personală exclusivă a autorului şi, din acest motiv, sunt fără îndoială subiective.

Lucrarea este oferită cititorului român împreună cu gândurile curate ale autorului.

În lecturarea acestei încercări publicul trebuie, în primul rând, să regăsească un ecou al suferinţelor şi speranţelor românilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi Transnistria.

Autorul este conştient de posibilele erori de interpretare sau de conţinut, pe care această carte le poate cuprinde. Şi le asumă pe toate cu conştiinţa împăcată ca „a lucrat" cu bună-credinţă şi cu inima alături de provinciile româneşti pierdute în Răsărit.

Această lucrare reprezintă o continuare a mai vechilor noastre cărţi închinate ştiinţei Dreptului Constituţional şi Instituţiilor Politice: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României"; „Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală" şi „Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean".

În consecinţă, prezentul volum supus „judecăţii" cititorilor continuă efortul depus de autor în domeniul Ştiinţelor Juridice şi în mod deosebit pe tărâmul atât de vast, de fascinant şi de „alunecos" al Dreptului Constituţional şi Instituţiilor Politice.

Măsura în care am reuşit în încercarea noastră va fi apreciată de cititorii cărţii. Timpul va sedimenta şi va adeveri, probabil, unele din afirmaţiile noastre.

Conştienţi de răspunderea morală care apasă pe umerii noştri vom încredinţa tiparului prezenta lucrare. Doar cititorii vor decide asupra validităţii ideilor şi a rigurozităţii argumentaţiei.

În consecinţă supun prezenta carte atenţiei dumneavoastră.

Cuvânt de încheiere

Lucrarea **„Tratat de istorie si de teorie politico-juridica„** are menirea de a aborda dezvoltarea din punct de vedere istoric a instituțiilor politice și juridice din țara noastră.

Desigur, cartea se refera la instituțiile proprii Dreptului Constituțional și Politologiei.

Am urmarit, în mod activ, evoluția politică a teritoriilor locuite de români, chiar daca unele dintre acestea, în contemporaneitate, nu mai fac parte integrantă din Statul Național Unitar Român.

România împreună cu mica și efemera ei soră „România de Est„ - Republica Moldova - primește din partea autorilor - cetățeni statornici și iubitori de țară - respectul și prinosul de recunoștință!!!

Trăiască în veci România Mare!!!

14. 07. 2020.

VASILE-SORIN CURPĂN

BACĂU